

การสืบทอดและบทบาทของคติชนที่เกี่ยวกับ "พระพุทธรูปไม้ดีว" ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
และอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

นางสาวชุตินันท์ มาลาธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

TRANSMISSION AND ROLE OF FOLKLORE RELATED TO "TIW WOODEN BUDDHA
IMAGES" IN MUEANG NAKHON PHANOM DISTRICT, NAKHON PHANOM PROVINCE AND
PHANAT NIKHOM DISTRICT, CHON BURI PROVINCE

Miss Chutinan Malatham

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

ชุตินันท์ มาลาธรรม : การสืบทอดและบทบาทของคติชนที่เกี่ยวกับ "พระพุทธรูปไม้ตัว" ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี (TRANSMISSION AND ROLE OF FOLKLORE RELATED TO "TIW WOODEN BUDDHA IMAGES" IN MUEANG NAKHON PHANOM DISTRICT, NAKHON PHANOM PROVINCE AND PHANAT NIKHOM DISTRICT, CHON BURI PROVINCE) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร. ประมินทร์ จารูวร, 333 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษารวบรวม วิเคราะห์และเปรียบเทียบการสืบทอดและบทบาทของคติชนที่เกี่ยวกับ "พระพุทธรูปไม้ตัว" ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และในบ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยศึกษารวบรวมข้อมูลจากข้อมูลเอกสาร ข้อมูลภาคสนาม และข้อมูลในสื่อสมัยใหม่ในระหว่างปี พ.ศ.2558 – 2559

ผลการศึกษาพบว่า คติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัยมีความหลากหลาย มีทั้งที่เป็นความเชื่อ ตำนาน พิธีกรรม และวัตถุมงคล พบตำนาน “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทั้งสำนวนมุขปาฐะและสำนวนลายลักษณ์ที่มีแบบเรื่องเดียวกันอาจเรียกรวมว่าตำนาน “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทั้งสองสนามวิจัยมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวเนื่องกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในลักษณะผสมกับหลักบ้านหลักเมืองคล้ายกัน มีประเพณีแห่และสงฆ์ น้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เหมือนกัน แต่มีองค์ประกอบของพิธีบางประการต่างกันตามบริบทสังคมแวดล้อม นอกจากนี้ที่เมืองนครพนมยังมีประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระดี้วพระเทียมนสอดคล้องกับเหตุการณ์ในตำนานด้วย ที่บ้านหัวถนนไม่มีเหตุการณ์ตอนนั้นในตำนานจึงไม่มีประเพณีนี้ ส่วนประเพณีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวเนื่องกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ที่เมืองนครพนมมีพิธีบูชาเจ้าพ่อหมื่นที่ขยายสู่กลุ่มชนอื่นที่อาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียง บ้านหัวถนนมีพิธีบูชาเจ้าพ่อปมหัวเป็นพิธีกรรมเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ลาว และพบการสร้างวัตถุมงคล “พระพุทธรูปไม้ตัว” เพื่อให้ประชาชนได้บูชาทั้งสองสนามวิจัย วัตถุมงคลที่บ้านหัวถนนมีแบบพิมพ์ที่หลากหลายมากกว่าที่เมืองนครพนม เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากผู้นิยมพระเครื่องมากกว่า

กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยยังคงสืบทอดและปรับใช้คติชนดังกล่าวในลักษณะต่างกันตามปัจจัยอันได้แก่ ผู้จัดพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธี บริบทชุมชนและคติชนแวดล้อม นโยบายของภาครัฐที่มีหน้าที่ดูแลปกครองชุมชน และสื่อมวลชน เนื่องจากคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ยังคงมีบทบาททั้งในการสร้างความมั่นคงด้านจิตใจ มีบทบาทในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน มีบทบาทในการอธิบายประวัติความเป็นมาของชุมชน มีบทบาทในการแสดงอัตลักษณ์และความทรงจำร่วมของกลุ่มชนดังจะเห็นได้ชัดเจนที่บ้านหัวถนน และมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะที่เมืองนครพนม

การศึกษาในครั้งนี้จึงทำให้เข้าใจการสืบทอดและบทบาทของคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในสังคมไทยร่วมสมัย และเป็นแนวทางในการศึกษาคติชนในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

ภาควิชา ภาษาไทย

ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา ภาษาไทย

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปีการศึกษา 2559

5780118622 : MAJOR THAI

KEYWORDS: WOODEN BUDDHA IMAGES / TRANSMISSION / ROLE OF FOLKLORE / BELIEF / LEGEND / RITUAL
 CHUTINAN MALATHAM: TRANSMISSION AND ROLE OF FOLKLORE RELATED TO "TIW WOODEN
 BUDDHA IMAGES" IN MUEANG NAKHON PHANOM DISTRICT, NAKHON PHANOM PROVINCE AND
 PHANAT NIKHOM DISTRICT, CHON BURI PROVINCE. ADVISOR: ASST. PROF. PORAMIN JARUWORN,
 Ph.D., 333 pp.

This thesis aims to study by collecting, analyzing and comparing folklore related to “Tiw Wooden Buddha Images” in Mueang Nakhon Phanom district, Nakhon Phanom province and at Ban Huatanon in Phanat Nikhom district, Chon Buri province. All data are gathered from texts, field research, and modern media during 2015-2016.

The study reveals various folklore related to “Tiw Wooden Buddha Images” in both fields, such as belief, legend, ritual, and sacred object. All verbal and written versions of Phra Tiw Phra Theam legend and Luang Pho Tiw legend share the same tale type, which are called “Tiw Wooden Buddha Images” legend. Both fields have similar belief in spirit related to “Tiw Wooden Buddha Images” as a guardian spirit of the community. There is also similar parade and bathing rite for “Tiw Wooden Buddha Images” but some elements in the rite are different due to social context. In addition, Mueang Nakhon Phanom district have a blessing ceremony of Phra Tiw Phra Theam conforming to an episode of the local legend. But Ban Huatanon version does not have this episode, so no similar ceremony is held. Moreover, the worship of spirit related to “Tiw Wooden Buddha Images” in Mueang Nakhon Phanom district expands to the neighboring communities. But the ritual at Ban Huatanon in Phanat Nikhom district is held for the Lao ethnic in the community. Both fields have created sacred objects of “Tiw Wooden Buddha Images” for worshipping. In Phanat Nikhom district, there are more various types of sacred object than in Mueang Nakhon Phanom district due to the support from those who worship and collect sacred objects.

People in both fields transmit and apply folklore differently through different factors: 1) master of ritual 2) social context and other folklore 3) local municipal policy 4) mass media. Folklore related to “Tiw Wooden Buddha Images” still play a significant role in securing the people’s spirit, enabling social interaction, explaining their history, expressing their identity and collective memory, especially at Ban Huatanon in Phanat Nikhom district, and promoting tourism, apparently in Mueang Nakhon Phanom district.

This study shows transmission and function of folklore related to “Tiw Wooden Buddha Images” in contemporary Thai society. And it also shows a new path to study folklore in multiculturalism and tourism.

Department: Thai

Field of Study: Thai

Academic Year: 2016

Student's Signature

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดขึ้นและสำเร็จลุล่วงด้วยดีจากความเมตตาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรมินทร์ จารุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ที่กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ตรวจสอบ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในวิทยานิพนธ์นี้ด้วยความเอาใจใส่ ตลอดจนสนับสนุนและให้คำแนะนำทั้งการเรียนและการทำงานด้วยความกรุณาเสมอมา ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณครูเป็นอย่างยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ศิริพร ณ ถลาง ครูผู้จุดประกายความรักในการศึกษาคติชนวิทยาอันเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยเลือกทำวิทยานิพนธ์ทางด้านนี้ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ภักดีผาสุข กรรมการทุกท่านได้กรุณาสละเวลาตรวจแก้ไขและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ยิ่ง ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัยตลอดเวลาที่ผู้วิจัยศึกษา ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผู้สนับสนุนทุนวิจัยในโครงการเมธีวิจัยอาวุโส เรื่อง “คติชนสร้างสรรค์: พลวัตและการนำคติชนไปใช้ในสังคมไทยร่วมสมัย” ทำให้ผู้วิจัยมีทุนในการเก็บข้อมูลในสนามวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ผู้วิจัยได้รับความเมตตาจากคุณตาวินัย เพชรमुखผู้ล่วงลับ คุณแม่จันทรรักษ์ เพชรमुखและครอบครัว และคุณป้าวิไลลักษณ์ สมเทพ ที่กรุณาให้ความช่วยเหลืออันน่านับการ ทั้งยังเมตตา เอาใจใส่ดูแล รักและเอ็นดูผู้วิจัยเหมือนลูกหลาน ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระครูวิชิตพัฒนาคุณ เจ้าอาวาสวัดกกต้อง เจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนม พระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) พระครูอุดมเจดียนารักษ์ เจ้าอาวาสวัดธาตุบ้านสำราญใต้ พระอธิการสังข์ สหธาธิโก เจ้าอาวาสวัดสระลอยปทุมมาวาส พระปลัดจรวด มหาบุญโญ เจ้าอาวาสวัดหัวถนน ตลอดจนพระสงฆ์สามเณรวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) และวัดหัวถนนทุกรูปที่เมตตาถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณอาจารย์เด่นชัย ไตรยะธา ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม อาจารย์เจริญ ชยุติมันต์ดำรง อาจารย์สมดุศล ทำเนาวิ รองประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพนสนิคม คุณป้ารจนา เพ็งวัน นางซัลลีย์ ยี่จิง และเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครพนมทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล ขอขอบพระคุณผู้มีพระคุณในสนามวิจัยทั้งชาวเมือนครพนม และชาวบ้านหัวถนนที่มีได้เอื้อนามทุกท่านที่กรุณาให้ความช่วยเหลือและให้ข้อมูลอันจำเป็นต่อการทำวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยขอขอบคุณกัลยาณมิตรทางการศึกษาทุกคนที่คอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจแก่กันอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะ นายทศพล ศรีพุ่ม ที่กรุณาตรวจบทความย่อภาษาอังกฤษ นางสาวนิชานันท์ นันทศิริธรรม นางสาวขวัญชนก ทองล้วน นายกริชกร สังกุล นายชวพันธ์ เพชรไกร นางสาวชนัญชิตา บุญเหาะ และนางสาวพรทิพย์ นิพพานนท์ ที่คอยแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยเหลือสนับสนุนทุกด้านมาตลอด

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณญาติพี่น้องที่คอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจเสมอมา ที่สำคัญที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพ่อแม่และแม่ที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และเป็นแรงผลักดันในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ	9
1.1 ความเป็นมาของปัญหา.....	9
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	12
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	12
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	12
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	12
1.6 การเก็บข้อมูลภาคสนาม	13
1.7 นิยามศัพท์	17
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	17
1.9 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
บทที่ 2 คติชนที่เกี่ยวกับพระด้วพระเทียม ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม.....	31
2.1 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม.....	31
2.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขตของอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม	31
2.1.2 ประวัติความเป็นมาของอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม.....	33
2.1.3 ความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไทยลาว เวียดนาม จีน และกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม	37
2.2 ภูมิหลังของวัดโกลาส (ศรีบัวบาน) และ”พระด้วพระเทียม”	43
2.3 คติชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับพระด้วพระเทียมในปัจจุบัน.....	55
2.3.1 ตำนานเกี่ยวกับพระด้วพระเทียม	55

2.3.1.1	ตำนานพระตี้วพระเทียม.....	55
2.3.1.2	ตำนานเจ้าพ่อหมื่น.....	68
2.3.2	ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระตี้วพระเทียม	73
2.3.2.1	พิธีกรรมระดับปัจเจก.....	73
2.3.2.2	ประเพณีแห่และสร่งน้ำพระตี้วพระเทียม.....	74
2.3.2.3	ประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระตี้วพระเทียม.....	84
2.3.2.4	พิธีเซ่นไหว้บวงสรวงเจ้าพ่อหมื่น	92
2.3.3	วัดถุมงคลพระตี้วพระเทียม	97
บทที่ 3	คติชนที่เกี่ยวกับหลวงพ่อดี้ว ในอำเภอพนสนิคม จังหวัดชลบุรี	100
3.1	ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของบ้านหัวถนน อำเภอพนสนิคม จังหวัด ชลบุรี.....	100
3.1.1	ที่ตั้งและอาณาเขตของบ้านหัวถนน อำเภอพนสนิคม จังหวัดชลบุรี.....	100
3.1.2	ประวัติความเป็นมาของบ้านหัวถนน อำเภอพนสนิคม จังหวัดชลบุรี	101
3.1.3	ความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมลาว ไทย และจีน ที่บ้านหัวถนน อำเภอพนสนิคม จังหวัดชลบุรี.....	105
3.2	ภูมิหลังของวัดหัวถนน และหลวงพ่อดี้ว.....	111
3.3	คติชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับหลวงพ่อดี้วในปัจจุบัน	114
3.3.1	ตำนานเกี่ยวกับหลวงพ่อดี้ว.....	114
3.3.1.1	ตำนานหลวงพ่อดี้ว	114
3.3.1.2	ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อปมหัว	125
3.3.2	ประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อดี้วในปัจจุบัน	125
3.3.2.1	พิธีกรรมระดับปัจเจก.....	125
3.3.2.3	งานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว	140
3.3.3	วัดถุมงคลหลวงพ่อดี้ว.....	144

บทที่ 4 การสืบทอดและบทบาทของคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี	153
4.1 การเปรียบเทียบคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี.....	153
4.1.1 การเปรียบเทียบเรื่องเล่า ความเชื่อ และตำนานเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ใน ทั้งสองสนามวิจัย.....	154
4.1.2 การเปรียบเทียบประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนาม วิจัย.....	158
4.1.2.1 พิธีบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว”	158
4.1.2.2 พิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”	167
4.1.3 การเปรียบเทียบวัตถุมงคลเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัย	172
4.2 การสืบทอดและบทบาทของคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในอำเภอเมือง จังหวัด นครพนม และอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี.....	174
4.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”	174
4.2.1.1 ผู้จัดพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธีกับการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”	174
4.2.1.2 บริบทชุมชนกับการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”	177
4.2.1.3 นโยบายของภาครัฐกับการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”	182
4.2.1.4 สื่อมวลชนกับการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”	184
4.2.2 บทบาทของคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”	186
4.2.2.1 บทบาทในการสร้างความมั่นคงด้านจิตใจ.....	186
4.2.2.2 บทบาทในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชน	188
4.2.2.3 บทบาทในการอธิบายประวัติความเป็นมาของชุมชน	190
4.2.2.4 บทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน	198

4.2.2.5 บทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว	201
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล	204
5.1 สรุปผลการวิจัย	204
5.2 อภิปรายผล	210
5.2.1. สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในสังคมไทยร่วมสมัย	211
5.2.2 สังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดนครพนมและจังหวัดชลบุรี	214
5.2.3 พลวัตของคติชนในบริบทต่างพื้นที่	215
5.2.4 คติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตี” ในมุมมอง “คติชนสร้างสรรค์”	216
5.3 ข้อเสนอแนะ	219
รายการอ้างอิง	220
ภาคผนวก ก	236
ตำนานเกี่ยวกับพระตี้วพระเทียม	236
ภาคผนวก ข ตำนานเจ้าพ่อหมื่น	294
ภาคผนวก ค	304
ตำนานหลวงพ่อตี้ว	304
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	333

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1	แผนที่ตำบลต่าง ๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และสนามวิจัย	32
ภาพที่ 2	ผู้หญิงชาวไทยแสกเมืองนครพนมแสดงต้นสากในการต้อนรับสมเด็จพระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ คราวเสด็จตรวจราชการ พ.ศ. 2449	39
ภาพที่ 3	ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนมร่วมแสดงแสกต้นสากกับผู้หญิงชาวไทยแสก เพื่อถวายโองมูในวันเตตเดนที่บ้านอาจสามารถ อำเภอเมืองนครพนม วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2559	39
ภาพที่ 4	หอนาฬิกาเวียดนามอนุสรณ์	41
ภาพที่ 5	แผนที่แสดงเขตอาศัยของชาวเวียดนามในเขตเทศบาลเมืองนครพนม	42
ภาพที่ 6	หน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ซ้ายสุดของภาพคือตลาดอินโดจีน ขวาสุดคือศาลเจ้าพ่อหมื่น	43
ภาพที่ 7	แผนที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และบริเวณรอบวัด	44
ภาพที่ 8	พระพุทธรูปศิลา และจารึกใต้ฐาน	47
ภาพที่ 9	พระพุทธรูปศิลา (องค์กลาง ด้านหน้า) และพระตี้วพระเทียม (สององค์ ด้านหลัง)	47
ภาพที่ 10	หน้าวัดโอกาส (ไม่ทราบปี)	48
ภาพที่ 11	หน้าวัดโอกาส (ไม่ทราบปี)	48
ภาพที่ 12	ซุ้มวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) พ.ศ.2533 (มองจากหน้าวัดเห็นศาลาริมน้ำและแม่น้ำโขง)	49
ภาพที่ 13	ซุ้มด้านหลังของวัดโอกาส	49
ภาพที่ 14	ปูนปั้นเรื่องสามก๊กในศาลาวัดโอกาส (ศรีบัวบาน)	49
ภาพที่ 15	หอพระตี้วพระเทียม ช่วงปี พ.ศ.2514	50
ภาพที่ 16	โบสถ์วัดโอกาส(ศรีบัวบาน)(ซ้าย) และวิหารพระตี้วพระเทียม (ขวา)	50
ภาพที่ 17	จารึกจำลองหนังสือขออนุญาตใช้ตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ติดตั้งอยู่บริเวณหน้าวิหารพระตี้วพระเทียม ..	50
ภาพที่ 18	พิธีบวงสรวงล้มไม้ตี้วเพื่อแกะสลัก “พระเทียม” ในปี พ.ศ.2553	51
ภาพที่ 19	เสมารอบโบสถ์วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)	51

ภาพที่ 20	ศิลาจารึกวัดโอกาส (ศรีบัวบาน).....	51
ภาพที่ 21	ข้อความและภาพปูนปั้นบริเวณฐานของแท่นประดิษฐานรูปเคารพ “อากงอาม่า” ในศาลเจ้าพ่อหมื่นนครพนม.....	52
ภาพที่ 22	ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในอดีต	53
ภาพที่ 23	ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในปัจจุบัน	53
ภาพที่ 24	รูปปั้น “เจ้าพ่อหมื่น” ในศาลทรงไทย และ “อากงอาม่า” ในศาลทรงจีน.....	53
ภาพที่ 25	พระดี้วพระเทียม	54
ภาพที่ 26	พระดี้วพระเทียม ประดิษฐานในหอพระ	54
ภาพที่ 27	ภาพจิตรกรรมภายในหอพระดี้วพระเทียม แสดงภาพของวัดโอกาสในปัจจุบัน และประเพณีสงฆ์พระดี้วพระเทียม	64
ภาพที่ 28	บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ในดงปู่ตาบ้านอ่างคำ	65
ภาพที่ 29	ศาลปู่ตาในดงปู่ตาบ้านอ่างคำ.....	65
ภาพที่ 30	ศาลเจ้าพ่อหมื่น ริมน้ำโขงหน้าวัดธาตุบ้านสำราญใต้.....	68
ภาพที่ 31	เจ้าพ่อหมื่นประดิษฐาน ในศาลเจ้าพ่อหมื่น หน้าวัดธาตุบ้านสำราญใต้.....	68
ภาพที่ 32	พระเสี้ยวทวยในหอพระดี้วพระเทียม แกะสลักจากไม้เนื้อตันเป็นรูปพระดี้วพระเทียม....	74
ภาพที่ 33	พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็นเพื่อทำน้ำพระพุทธมนต์ใช้ในพิธีสงฆ์พระดี้วพระเทียม วันที่ 16 พฤษภาคม 2554.....	75
ภาพที่ 34	พระสงฆ์และสามเณรกำลังประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์ วันที่ 23 พฤษภาคม 2556.	75
ภาพที่ 35	ป้ายผ้านำขบวนแห่พระดี้ว พระเทียม วันที่ 7 พฤษภาคม 2555.....	77
ภาพที่ 36	ขบวนแห่พระดี้วพระเทียมรอบเมืองนครพนม วันที่ 24 มิถุนายน 2556.....	77
ภาพที่ 37	พระสงฆ์ประกอบพิธีอัญเชิญพระดี้วพระเทียมไปแห่และสงฆ์.....	78
ภาพที่ 38	ขบวนแห่พระดี้วพระเทียมประทัภษิณรอบอุโบสถและหอพระดี้วพระเทียม.....	78
ภาพที่ 39	เทียนกิ่ง, ชันแปด และผ้าห่ม องค์พระดี้วพระเทียม	79
ภาพที่ 40	เครื่องประกอบพิธีสงฆ์พระดี้วพระเทียม	79

ภาพที่ 41	ชั้นใสน้ำหอมพร้อมดอกมันปลา พวงมาลัยดอกมันปลา ต้นเงินผ้าป่าที่พุทธศาสนิกชน จัดเตรียมมาร่วมขบวนแห่พระดี้วพระเทียม	79
ภาพที่ 42	แผนผังปะรำพิธีสงฆ์หน้าพระดี้วพระเทียม.....	79
ภาพที่ 43	พระภิกษุสงฆ์สามเณร ทำวัตรสวดมนต์ในอุโบสถ	80
ภาพที่ 44	เจ้าอาวาสผูกแขนให้หมอธรรมก่อนหมอธรรมจะเริ่มร้องขวัญ.....	80
ภาพที่ 45	พระภิกษุสามเณรในวัดโอกาสถือเครื่องประกอบพิธีนำหน้าขบวนแห่ พระดี้วพระเทียมรอบโบสถ์และหอพระ	81
ภาพที่ 46	ทหารเรือ (นรข.) ร่วมหามเสลี่ยงประดิษฐานพระดี้วพระเทียม แห่รอบโบสถ์และหอพระ	81
ภาพที่ 47	คณะนางรำร่วมกันรำศรีโคตรบูรในขบวนแห่พระดี้วพระเทียมรอบโบสถ์และหอพระ	81
ภาพที่ 48	คณะนักดนตรีร่วมขบวนแห่.....	81
ภาพที่ 49	เจ้าอาวาสจุดเทียนกิ่งเทียนง่าที่ เชิงเทียนหน้าปะรำพิธีสงฆ์หน้าพระดี้วพระเทียม	81
ภาพที่ 50	ประธานฝ่ายฆราวาส จุดเทียนกิ่งเทียนง่าที่เชิงเทียนหน้าปะรำพิธี	81
ภาพที่ 51	ประธานสงฆ์นำเทียนกิ่ง บูชาพระดี้วพระเทียม	82
ภาพที่ 52	พระภิกษุสงฆ์สงฆ์หน้าพระดี้วพระเทียม	82
ภาพที่ 53	ประชาชนร่วมพิธีสงฆ์หน้า พระดี้วพระเทียม.....	82
ภาพที่ 54	พระสงฆ์นำด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือแก่ผู้ถวายเครื่องจัดปัจจัยไทยธรรม.....	82
ภาพที่ 55	คณะนางรำร่วมกันรำศรีโคตรบูร บูชาพระดี้วพระเทียม	82
ภาพที่ 56	เวทีการแสดงในพิธีสงฆ์หน้า พระดี้วพระเทียม ปี พ.ศ. 2546	82
ภาพที่ 57	พิธีร้องขวัญอัญเชิญพระทองพระเทียมในอาคารอเนกประสงค์ของวัดโพธิ์ศรี.....	83
ภาพที่ 58	ปะรำพิธีสงฆ์หน้าพระทองพระเทียม วัดโพธิ์ศรี	84
ภาพที่ 59	แผนผังปะรำพิธีสงฆ์หน้าพระทองพระเทียม	84
ภาพที่ 60	อาจารย์บุญมี เครือพันธ์ หมอธรรมผู้ประกอบพิธีร้องขวัญขอมาพระดี้วพระเทียม.....	85
ภาพที่ 61	แผนผังพิธีบายศรีสู่ขวัญภายในหอพระดี้วพระเทียม ปี พ.ศ.2558.....	86
ภาพที่ 62	การประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ พระดี้วพระเทียมภายในหอพระ.....	87

ภาพที่ 63	พุทธศาสนิกชนร่วมประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียมด้านหน้าหอพระ	87
ภาพที่ 64	อุปกรณ์ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ พระด้วพระเทียม	87
ภาพที่ 65	อุปกรณ์ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ พระด้วพระเทียมเพิ่มเติม	87
ภาพที่ 66	เทศบาลเมืองนครพนมสนับสนุนป้ายนำขบวนแห่เครื่องประกอบพิธีสู่ขวัญ	91
ภาพที่ 67	นักเรียนและหญิงร่วมรำในขบวนแห่เครื่องประกอบพิธีสู่ขวัญพระด้วพระเทียม	91
ภาพที่ 68	พุทธศาสนิกชนร่วมกันแห่เครื่องประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียม	92
ภาพที่ 69	หมอธรรมกำลังทำพิธีสู่ขวัญ พระด้วพระเทียม	92
ภาพที่ 70	ประธานฝ่ายฆราวาสวางฝ้ายสู่ขวัญพระด้วพระเทียม	92
ภาพที่ 71	พุทธศาสนิกชนรับฝ้ายจากเจ้าอาวาสมาผูกแขนเพื่อความเป็นสิริมงคล	92
ภาพที่ 72	นางเวหา บัวดี ซึ่งเป็นนางเทียมร่างทรงของเจ้าพ่อหมื่น	93
ภาพที่ 73	แผนผังพิธีในงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น	94
ภาพที่ 74	เครื่องสังเวจเจ้าพ่อหมื่น	95
ภาพที่ 75	นางเทียมผูกแขนรับขวัญชาวเมือง	95
ภาพที่ 76	อากงอาม่าประดิษฐานในงานสมโภช เจ้าพ่อหมื่นที่โรงเรียนตงเจ็ย ปี พ.ศ.2559	95
ภาพที่ 77	ตัวแทนหน่วยงานราชการถ่ายภาพร่วมกับคณะสิงโตที่มาแสดง ในงานสมโภชเจ้าพ่อหมื่นประจำปี พ.ศ.2557	95
ภาพที่ 78	การเซ่นไหว้เจ้าพ่อหมื่น ในช่วงงานแข่งเรือ	96
ภาพที่ 79	การเซ่นไหว้อากงอาม่า ในช่วงงานแข่งเรือ	96
ภาพที่ 80	การแข่งขันเรือยาวในแม่น้ำโขง เมืองนครพนม ประจำปี 2558	97
ภาพที่ 81	พิธีมอบโล่และถ้วยพระราชทานในประเพณีแข่งเรือยาวเมืองนครพนม	97
ภาพที่ 82	เหรียญพระด้วพระเทียม รุ่นแรก จัดสร้างปี พ.ศ.2499	97
ภาพที่ 83	ป้ายนิทรรศการแสดงวัตถุมงคลพระด้วพระเทียมรุ่นต่าง ๆ	98
ภาพที่ 84	ภาพข่าวเหรียญพระด้ว-พระเทียม รุ่นหน้าไฟ ในหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน ปีที่ 25 ฉบับที่ 9110	99

ภาพที่ 85 ชุดพระคู่บ้านคู่เมืองนครพนม ราคาเช่าบูชาชุดละ 300 บาท	99
ภาพที่ 86 แผนที่ตำบลหัวถนนและบริเวณบ้านหัวถนนที่เป็นสนามวิจัย	101
ภาพที่ 87 พระพนัสบดี.....	103
ภาพที่ 88 พระพุทธรูปในพิพิธภัณฑวัดพระธาตุพนม	103
ภาพที่ 89 พระพนัสบดีองค์จำลองประดิษฐานในหอพระพนัสบดีข้างที่ว่าการอำเภอพนัสนิคม	104
ภาพที่ 90 ภาพปูนปั้นพระพนัสบดี บนเรือนยอดของหอรบขังวัดหัวถนน	104
ภาพที่ 91 ศาลเจ้าพ่อปมหัว บ้านใต้ ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี	107
ภาพที่ 92 ภาพสำหรับสะเดาะเคราะห์ ในงานบุญกลางบ้าน บ้านใต้ ตำบลหัวถนน	108
ภาพที่ 93 ชาวบ้านนำภาชนะเครื่องสะเดาะเคราะห์ไป “ส่ง” ที่ทางสามแพร่ง.....	108
ภาพที่ 94 ชาวบ้านแหลมเขากำลังประกอบพิธีบูชาเจ้าพ่อปราสาททอง ที่ศาลเจ้าพ่อปราสาททอง บ้านแหลมเขา ตำบลหัวถนน (19 เมษายน 2558).....	109
ภาพที่ 95 ชาวจีนแท้ “อาแปะ” รอบบ้าน หัวถนนในงานย้ายศาลเจ้าเจียวกั้วแปะ	110
ภาพที่ 96 ชาวจีนบ้านหัวถนนที่เป็นกำลังสำคัญในการสร้างศาลเจ้าเจียวกั้วแปะ	110
ภาพที่ 97 แผนที่วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี และบริเวณรอบวัด	111
ภาพที่ 98 ภาพมุมสูงบริเวณวัดหัวถนน	111
ภาพที่ 99 วิหารหลวงพ่อตัวและโบสถ์วัดหัวถนน	113
ภาพที่ 100 โบสถ์วัดหัวถนน	113
ภาพที่ 101 ธรรมมาสน์ไม้ฝีมือชาวบ้าน	113
ภาพที่ 102 หลวงพ่อตัว	114
ภาพที่ 103 หลวงพ่อตัวประดิษฐานในวิหาร	114
ภาพที่ 104 พงศาวลีสายตระกูลนางเทียมและพี่เลี้ยงนางเทียม	128
ภาพที่ 105 พงศาวลีสายตระกูลขวานจ้ำ.....	129
ภาพที่ 106 พงศาวลีสายตระกูลพี่เลี้ยงขวานจ้ำ	130
ภาพที่ 107 ลูกหลานข้าโอกาสที่มีหน้าที่สำคัญในพิธีกรรม	130

ภาพที่ 108	บายศรีปากชามและเทียนกิ่ง	132
ภาพที่ 109	เครื่องบวงสรวง	132
ภาพที่ 110	แผนผังเครื่องบวงสรวงในพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานปิดทองฯ หลวงพ่อด้วง	133
ภาพที่ 111	หมอธรรมพื้นบ้านกำลังประกอบพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานปิดทองฯ หลวงพ่อด้วง	133
ภาพที่ 112	พระอธิการสังต์กำลังประกอบพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานปิดทองฯ หลวงพ่อด้วง	133
ภาพที่ 113	เส้นทางขบวนแห่หลวงพ่อด้วง	135
ภาพที่ 114	ราชรถประดิษฐานหลวงพ่อด้วง	136
ภาพที่ 115	โต๊ะเครื่องบูชาหลวงพ่อด้วง.....	136
ภาพที่ 116	โต๊ะเครื่องบูชาหลวงพ่อด้วงของชาวบ้านหัวถนน.....	136
ภาพที่ 117	ชวานจำอัญเชิญหลวงพ่อด้วงลงจากศาลาการเปรียญ	137
ภาพที่ 118	หลวงพ่อด้วงประดิษฐานในกองอำนวยการเก่าเพื่อให้ประชาชนปิดทอง,ขอพร	137
ภาพที่ 119	พระสงฆ์ประกอบพิธีอัญเชิญ หลวงพ่อด้วงออกแห่รอบบ้านหัวถนน.....	138
ภาพที่ 120	ชวานจำอัญเชิญหลวงพ่อด้วงไปแห่รอบบ้านหัวถนน.....	138
ภาพที่ 121	ลูกหลานในตระกูลข้าโอกาสอัญเชิญหลวงพ่อด้วงออกแห่.....	138
ภาพที่ 122	พระสงฆ์ประกอบพิธีอัญเชิญ หลวงพ่อด้วงขึ้นราชรถ.....	138
ภาพที่ 123	ขบวนแห่หลวงพ่อด้วงในอดีต.....	138
ภาพที่ 124	ประชาชนร่วมขบวนแห่หลวงพ่อด้วง	138
ภาพที่ 125	พุทธศาสนิกชนช่วยกันชักลาก ราชรถหลวงพ่อด้วงออกจากวัดหัวถนน	139
ภาพที่ 126	ขบวนแห่หลวงพ่อด้วงปี พ.ศ.2558.....	139
ภาพที่ 127	พระสงฆ์สวดมนต์อัญเชิญ หลวงพ่อด้วงประดิษฐานบนหอสรงน้ำ	140
ภาพที่ 128	พระสงฆ์สรงน้ำหลวงพ่อด้วง (ชาย) หลังจากนั้นนางเทียมสรงน้ำหลวงพ่อด้วง (ขวา).....	140
ภาพที่ 129	พิธีสรงน้ำหลวงพ่อด้วงในอดีต.....	140
ภาพที่ 130	พิธีสรงน้ำหลวงพ่อด้วงปี พ.ศ.2558.....	140
ภาพที่ 131	“เจ๊ว็ด” และเครื่องบูชาภายในศาลเจ้าพ่อปมหัว	140

ภาพที่ 132	เครื่องสังเวจเจ้าพ่อปมหัว	142
ภาพที่ 133	ชั้นห้า ชั้นน้ำมันต์ ชั้นผิวเกลี้ยง	142
ภาพที่ 134	หอก ดาบ ชุดเครื่องแต่งกาย และหมอนอิงของนางเทียม	142
ภาพที่ 135	ศาลเพียงตาใน งานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว	142
ภาพที่ 136	พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น	143
ภาพที่ 137	นางเทียมไม่ไหวบอกกล่าว เจ้าพ่อปมหัวเพื่อให้เจ้าพ่อปมหัวประทับทรง	143
ภาพที่ 138	นางเทียมและขวานจ้ำรำดาบ มีพี่เลี้ยงนางเทียมป้อนข้าวต้มมัด	143
ภาพที่ 139	นางเทียมนำชั้นทองเหลืองเสียดทายสภาพบ้านเมืองและผลผลิตทางการเกษตร	143
ภาพที่ 140	เหรียญหลวงพ่อดิ้ว รุ่นแรก จัดสร้างปี พ.ศ.2499	144
ภาพที่ 141	โปสเตอร์รายละเอียดวัดถุ้มงคลหลวงพ่อดิ้ว รุ่นปี พ.ศ.2519	145
ภาพที่ 142	โปสเตอร์รายละเอียดการสร้างวัดถุ้มงคลหลวงพ่อดิ้วรุ่น ปี พ.ศ.2537	146
ภาพที่ 143	ใบสั่งจองวัดถุ้มงคลหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน รุ่น พ.ศ.2559	148
ภาพที่ 144	ภาพข่าวการประชาสัมพันธ์ พระเครื่องหลวงพ่อดิ้ว ในหนังสือพิมพ์มติสวรรณค์ เมษายน 2559	149
ภาพที่ 145	ภาพข่าวพิธีพุทธาภิเษก วัดถุ้มงคลหลวงพ่อดิ้วในหนังสือพิมพ์มติสวรรณค์ เมษายน 2559	149
ภาพที่ 146	ภาพข่าวพิธีพุทธาภิเษก วัดถุ้มงคลหลวงพ่อดิ้วในหนังสือพิมพ์สยามนิวิส์ ปีที่19 ฉบับที่ 16 มีค 2559	149
ภาพที่ 147	โปสเตอร์ราคาเช่าบูชาวัดถุ้มงคลหลวงพ่อดิ้วรุ่น พ.ศ.2559 ก่อนและหลังพิธีพุทธาภิเษก	149
ภาพที่ 148	ภาพข่าวพิธีพุทธาภิเษก วัดถุ้มงคลหลวงพ่อดิ้วในหนังสือพิมพ์ข่าวเมืองชล ปีที่20 ฉบับที่ 366 1-15 เมษายน 2559	150
ภาพที่ 149	นิตยสารคนรักพระ ปีที่ 15 ฉบับที่ 174 มกราคม 2558	150
ภาพที่ 150	นิตยสารคนรักพระ ปีที่ 15 ฉบับที่ 185 พฤศจิกายน 2558	151
ภาพที่ 151	นิตยสารคนรักพระ ปีที่ 15 ฉบับที่ 186 ธันวาคม 2558	151

ภาพที่ 152	นิตยสารคนเล่นพระ ปีที่ 2 ฉบับที่ 18 มกราคม 2559 หน้า 56	152
ภาพที่ 153	พระด้วง (ขวา) พระเทียม (ซ้าย) วัดโอกาส(ศรีบัวบาน) อ.เมือง จ.นครพนม	153
ภาพที่ 154	หลวงพ่อดำ วัดหัวถนน ต.หัวถนน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี.....	153
ภาพที่ 155	สติ๊กเกอร์ติดรถ ของชาวบ้านหัวถนน	173
ภาพที่ 156	ตราสัญลักษณ์เทศบาลตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี.....	183
ภาพที่ 157	ป้ายประชาสัมพันธ์แผนที่ท่องเที่ยวถนนวัฒนธรรมในโครงการ “สนุก” ของการ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานนครพนม มีวัดโอกาสเป็นหนึ่งในสถานที่สำคัญ .	184
ภาพที่ 158	พระบูชาหลวงพ่อดำประดิษฐานหน้าสถานีตำรวจภูธรพนัสนิคม	184
ภาพที่ 159	งานบุญสารทลาว ที่วัดเกาะแก้วนครสวรรค์.....	195
ภาพที่ 160	พระพุทธรูปมิ่งเมือง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี.....	195
ภาพที่ 161	แผนที่แสดงบริเวณที่พบคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง”	196
ภาพที่ 162	โปสการ์ดภาพลานตะวันเบิกฟ้าหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) (มองจากแม่น้ำโขง).....	202
ภาพที่ 163	พญาศรีสัตตนาคราช สิ่งศักดิ์สิทธิ์และแลนด์มาร์กใหม่ของจังหวัดนครพนม	203
ภาพที่ 164	ขบวนแห่หลวงพ่อดำในงานบุญกลางบ้านและเผยแพร่เครื่องจักสานพนัสนิคม ครั้งที่ 24.....	218

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

พระพุทธรูปคือรูปเคารพเป็นสัญลักษณ์แทนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สร้างจากความเชื่อและศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ปราภฏเรื่องเล่ามูลเหตุการสร้างพระพุทธรูปในตำนานพระแก่นจันทน์ซึ่งมีหลายสำนวน สำนวนที่แพร่หลายกล่าวถึงพุทธประวัติตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปเทศนาโปรดพระมารดาและประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์พรรษาหนึ่ง ทำให้พระเจ้าประเสนทิโกศลแห่งกรุงสาวัตถีรำลึกถึงพระพุทธองค์ จึงตรัสสั่งให้ช่างแกะสลักไม้แก่นจันทน์แดงเป็นพระพุทธรูปประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่พระพุทธเจ้าเคยประทับ ครั้นพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากดาวดึงส์มาถึงที่ประทับ พระแก่นจันทน์ได้ลุกขึ้นปฏิสนธิธรรมาภรณ์กับพระพุทธเจ้าด้วยปาฏิหาริย์ แต่พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้พระแก่นจันทน์กลับไปยังที่ประทับเดิมเพื่อรักษาไว้เป็นตัวอย่างพระพุทธรูปซึ่งพุทธศาสนิกชนจะได้ใช้เป็นแบบสร้างพระพุทธรูปเมื่อพระพุทธองค์ล่วงลับไปแล้ว (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554: 26)

ต่อมาการศึกษาวิวัฒนาการของพระพุทธรูปพบหลักฐานว่า ชาวกรีกที่เลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนาสร้างพระพุทธรูปครั้งแรกในโลกที่แคว้นคันธาระ ประเทศอินเดีย (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2558: 20-21) เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 6-7 นั่นคือหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วหลายร้อยปีจึงสร้างพระพุทธรูปเพื่อแทนปูชนียวัตถุหรือปูชนียสถานที่เป็นสื่อแทนการสักการบูชาและการระลึกถึงพระพุทธองค์ของพุทธศาสนิกชน (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2558: 6) แม้ตำนานพระแก่นจันทน์จะกล่าวถึงประวัติการสร้างพระพุทธรูปไม่ตรงกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่ตำนานพระแก่นจันทน์ก็ทำให้เข้าใจความคิดความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปอันเป็นสิ่งที่สมควรแก่การสักการะกราบไหว้เนื่องจากได้รับพุทธาณุญาตจากพระพุทธองค์แล้ว

ปัจจุบันพบพระพุทธรูปอยู่ในบริเวณที่มีสาธุชนศรัทธาพระพุทธศาสนาซึ่งกระจายไปทั่วโลก จำนวนพระพุทธรูปจึงเป็นเครื่องแสดงความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ ได้อีกด้วย โดยเฉพาะบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำโขง ซึ่งมีการล่มสลายและเกิดใหม่ของอาณาจักรต่าง ๆ หลายครั้ง แต่ผู้คนในอาณาจักรเหล่านี้ก็ยังคงนับถือพุทธศาสนามายาวนาน ดังปรากฏพระพุทธรูปปางต่าง ๆ มีหลากหลายขนาด สร้างจากวัสดุหลายชนิด มีเทคนิคการสร้างแตกต่างกันอันเป็นงานพุทธศิลป์ที่สร้างจากความเชื่อและศรัทธา มุ่งทำนุบำรุงสืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่เคารพสักการะของคนในชุมชน กระทั่งมีตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากมาย ก่อให้เกิดพิธีบูชาในลักษณะต่าง ๆ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชนที่นับถือพระพุทธรูปสืบต่อมา

ในบริเวณล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในอดีต เป็นอาณาจักรล้านช้างที่มีพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง จึงมีพระพุทธรูปที่มีพุทธศิลป์ประณีตงดงามสร้างจากวัสดุหลากหลายอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่เป็นวัสดุที่กลุ่มชนในบริเวณนี้นิยมนำมาสร้างเป็นพระพุทธรูป (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554: 31) มีการสร้างพระพุทธรูปขนาดต่าง ๆ ด้วยไม้หลากหลายชนิด เช่น ไม้โพธิ์ ไม้แก่นจันทน์ เรียกว่า พระไม้ หรือพระเจ้าไม้ เพื่อถวายเป็นพุทธรูปบูชาและสะเดาะเคราะห์ ดังปรากฏพระพุทธรูปไม้ทั้งที่แสดงลักษณะประณีตงดงาม และพระพุทธรูปไม้ฝีมือเรียบง่ายกระจายอยู่ตามวัดต่าง ๆ ทั่วบริเวณนี้

จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และที่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี เป็นเพียงสองพื้นที่ในประเทศไทยที่มีพระพุทธรูปแกะสลักจากไม้ตัว¹ มีพุทธศิลป์แบบศิลปะลาวประดิษฐานอยู่ในชุมชน คือ “พระติ้วพระเทียม” วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และ “หลวงพ่อดิ้ว” วัดหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ทั้งสองชุมชนมีตำนานการสร้างพระพุทธรูปคล้ายคลึงกันมาก คือสร้างจากความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตในไม้ จึงนำไม้นั้นมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปเพื่อเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ในตำนานยังกล่าวถึงประวัติศาสตร์การอพยพของกลุ่มชาวบ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ซึ่งอพยพมาจากหัวเมืองลาวและเคลื่อนย้ายเรื่อยมาจนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านหัวถนนอีกด้วย

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่า แม้ชนทั้งสองกลุ่มจะไม่ได้ติดต่อปฏิสัมพันธ์กันเลย แต่กลุ่มชนทั้งสองกลับมี “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญของคนในชุมชน มีความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของพระพุทธรูป ยังคงเล่าตำนานพระที่สอดคล้องกับประวัติความเป็นมาของตน มีกลุ่มคนที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาและประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” คล้ายคลึงกันมาก กล่าวคือ ชาวเมืองนครพนม จังหวัดนครพนมมีพระติ้วพระเทียมเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนหลากหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มชาวไทยเชื้อสายลาวและกลุ่มชาวลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตย-ประชาชนลาวฝั่งเมืองท่าแขกที่มักจะข้ามแม่น้ำโขงมาท่องเที่ยวและสักการะพระติ้วพระเทียม แม้แต่ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ชาวไทยเชื้อสายจีน ตลอดจนชาวไทยกลุ่มอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครพนมต่างนับถือและยกย่องพระติ้วพระเทียม เป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัดนครพนมด้วย นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวไหว้พระในวัดริมฝั่งแม่น้ำโขง อำเภอ

¹ ไม้ตัว (แก้ว) มีหลายพันธุ์ เช่น ติ้วขน ติ้วเกลี้ยง ติ้วขาว ติ้วดำ อยู่ในวงศ์ Clusiaceae (Guttiferae) เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 8-15 เมตร บางพันธุ์อาจสูงได้ถึง 35 เมตร พบได้ในป่าเบญจพรรณ (เอี่ยมพร วิสมหมาย และปณิธาน แก้วดวงเทียน, 2547: 249-253) เนื้อไม้แข็ง นิยมนำมาสร้างบ้านและเครื่องเรือน ยอดอ่อนมีรสเปรี้ยวปนฝาด นิยมรับประทานเป็นผักสด (โครงการเผยแพร่ข้อมูลทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นบนที่สูง, สถาบันวิจัยและพัฒนาที่สูง (องค์กรมหาชน), 2560)

เมือง จังหวัดนครพนม ทำให้มีนักท่องเที่ยวมาสักการบูชาพระด้วงพระเทียมเพิ่มขึ้น วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) และพระด้วงพระเทียมจึงเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

ความเชื่อและตำนานพระด้วงพระเทียมสัมพันธ์กับ “เจ้าพ่อหมื่น” ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชนหลายกลุ่มที่อาศัยอยู่ในเมืองนครพนมเคารพนับถือ โดยเชื่อว่า “พ่อหมื่น” ผู้สร้างวัดประดิษฐานพระด้วงพระเทียม ต่อมากลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่ในแม่น้ำโขงเพื่อดูแลชาวนครพนม ทำให้มีทั้งความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ มีตำนานเล่าขาน ตลอดจนมีพิธีกรรมประจำปีของทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ลาวคืองานเลี้ยงห่อเจ้าพ่อหมื่น และมีพิธีกรรมของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และชาวไทยเชื้อสายจีนตามประเพณีของตนในศาลเจ้าพ่อหมื่น ที่ตั้งอยู่ใกล้กับวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมด้วย

ส่วนที่บ้านหัวถนน อำเภอพนสนิคม จังหวัดชลบุรี ก็มีกลุ่ม “ข้าโอกาส” เป็นผู้ทำหน้าที่จัดเตรียมและประกอบพิธีบูชาหลวงพ่อด้วง แม้ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านหัวถนนจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ทว่ายังมีกลุ่มชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ร่วมกับชาวลาวได้อย่างสันติ ทั้งยังนับถือและเข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อด้วงด้วยเช่นกัน

นอกจากความเชื่อ ตำนาน และพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง” แล้วชาวบ้านหัวถนนยังเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามแบบศาสนาชาวบ้าน คือ “เจ้าพ่อปมหั่ว” ที่เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลกลุ่มตนเช่นเดียวกับหลวงพ่อด้วง และอพยพเคลื่อนย้ายมาพร้อมกับกลุ่มข้าโอกาส ที่เป็นบรรพบุรุษของชาวบ้านหัวถนน ทำให้ชาวบ้านหัวถนนจัดงานพิธีขึ้นศาลเพื่อบูชาเจ้าพ่อปมหั่วเป็นประจำทุกปี

ปัจจุบันกลุ่มข้าโอกาส ซึ่งเป็นกลุ่มตระกูลสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในทั้งสองชุมชนมีจำนวนน้อยลงมาก อย่างไรก็ตามชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และกลุ่มชนอื่นในชุมชนก็ยังคงนำคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง” อันเป็นความเชื่อของกลุ่มข้าโอกาสมาปรับใช้ในหลายลักษณะ

ผู้วิจัยจึงสนใจรวบรวมข้อมูลทางคติชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง” ดังกล่าวมาศึกษา เพื่อให้เห็นพลวัตของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่อาศัยในบริบทต่างพื้นที่และที่สำคัญคือทั้งสองกลุ่มมิได้ติดต่อสัมพันธ์กัน แต่กลับเป็นเพียงชนสองกลุ่มในประเทศไทยที่ยังคงบอกเล่าตำนาน ความเชื่อ และประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง” คล้ายคลึงกัน ทั้งยังสืบทอดมายาวนานและดำรงอยู่ในสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างน่าสนใจ

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. รวบรวมคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี
2. วิเคราะห์และเปรียบเทียบการสืบทอดและบทบาทของคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองพื้นที่

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1. คติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองพื้นที่มีความหลากหลาย มีทั้งที่เป็นความเชื่อ ตำนาน พิธีกรรม และวัตถุมงคล
2. ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม คติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เน้นการนำมาใช้ในบริบทของการท่องเที่ยว ส่วนในพื้นที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี เน้นการสืบทอดและธำรงอัตลักษณ์และความทรงจำร่วมของกลุ่มชน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้จะรวบรวมข้อมูลตำนานและพิธีกรรมเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และในบ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี โดยเก็บข้อมูลในช่วงปี พ.ศ.2558 – พ.ศ.2559

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในประเทศไทย งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับจังหวัดนครพนมและจังหวัดชลบุรีในเชิงวัฒนธรรม และงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพลวัตของคติชนในบริบทต่างพื้นที่
2. เก็บข้อมูลภาคสนามที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และที่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี โดยใช้วิธีสังเกตอย่างมีส่วนร่วม
3. จำแนกข้อมูลคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ตามวิธีการทางคติชนวิทยา
4. วิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวด้วยวิธีการทางคติชนวิทยาและมานุษยวิทยา เช่น อนุภาค (motifs) แบบเรื่อง (tale types) ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์ (creative folklore) พลวัต (dynamics) อัตลักษณ์และความทรงจำร่วม (identity and collective memory)
5. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1.6 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตีว” จากการเก็บข้อมูลภาคสนามทางคติชนวิทยาที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และที่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ระหว่างปี พ.ศ.2558 – 2559 โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลแบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. การเตรียมตัวก่อนไปเก็บข้อมูลภาคสนาม

ก่อนเดินทางที่ไปเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยจะต้องเตรียมตัวก่อนไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสนามวิจัย ได้แก่ ข้อมูลคติชนที่ต้องการเก็บข้อมูล หากเป็นพิธีกรรม ประเพณีต้องศึกษากำหนดการจัดงานหรือขั้นตอนของพิธีกรรมก่อน ศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ สภาพอากาศ ข้อมูลการเดินทางและที่พัก ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรม จัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับเก็บข้อมูล วางแนวทางเก็บข้อมูล เตรียมคำถามและแผนการปฏิบัติงาน เตรียมของตอบแทนผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้ที่พัก และดูแลรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงพร้อมสำหรับเก็บข้อมูล

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ในระหว่างเก็บข้อมูล ผู้วิจัยต้องเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ สร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูล เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นอันจะทำให้เห็นความคิด ความเชื่อของคนในชุมชน รวมทั้งยังได้ข้อมูลอื่น ๆ ที่ช่วยให้วิเคราะห์บริบทแวดล้อมได้ดียิ่งขึ้น ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2558 – 2559 มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ครั้งที่	ระยะเวลา	สถานที่	การเก็บข้อมูล
1	14 กุมภาพันธ์ 2558	หัวถนน	- ประวัตินบ้านหัวถนนและวัดในตำบลหัวถนน
2	14 - 15 มีนาคม 2558	นครพนม	- ประวัตินเมืองนครพนม - ตำนานพระตีวพระเทียม
3	12 - 18 เมษายน 2558	หัวถนน	- ประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสร้งน้ำ หลวงพ่อดีว วัดหัวถนน
4	1 พฤษภาคม 2558	พนัสนิคม	- งานบุญกลางบ้านและเผยแพร่ เครื่องจักสานพนัสนิคม
25	30 พฤษภาคม - 2 มิถุนายน 2558	ธาตุพนม นครพนม	- บุญผะเหวด, พิธีกวนข้าวทิพย์ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร - ประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระตีวพระเทียม

ครั้งที่	ระยะเวลา	สถานที่	การเก็บข้อมูล
6	25 – 31 กรกฎาคม 2558	หัวถนน	- บุญกลางบ้านใต้ หัวถนน - บุญเข้าพรรษา วัดหัวถนน
7	12 – 13 สิงหาคม 2558	พนัสนิคม	- ประวัตินัสนิคม
8	11 กันยายน – 15 กันยายน 2558	นครพนม	- ประวัตินครพนม - ตำนานพระแก้วพระเทียมนครพนม
9	14 ตุลาคม – 1 พฤศจิกายน 2558	นครพนม	- ประเพณีออกพรรษานครพนม (การทำเรือไฟโบราณ เรือไฟประยุกต์ และปราสาทผึ้ง การแข่งเรือยาว การบวงสรวง เปิดงานไหลเรือไฟ การแสดงแสงสีเสียง การรำบูชาพระธาตุพนม ประเพณีไหลเรือไฟนครพนม)
10	15 พฤศจิกายน 2558	หัวถนน	- บุญกฐินวัดหัวถนน
11	20 – 22 พฤศจิกายน 2558	นครพนม	- บุญกฐินวัดกตัง และบุญกฐินวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) นครพนม
12	12 – 13 ธันวาคม 2558	หัวถนน	- งานฉลองเจ้าอาวาสวัดหัวถนน
13	31 ธันวาคม 2558	หัวถนน	- วัดถุ่มงคลหลวงพ่อด้วง - พิธีสวดมนต์ข้ามปี วัดหัวถนน
14	23 มกราคม 2559	หัวถนน	- รายการ ณ สยามมาถ่ายทำเกี่ยวกับหลวงพ่อด้วง วัดหัวถนน - งานประจำปีศาลเจ้าเจียวกั้วแปะ
15	31 มกราคม 2559	นครพนม	- ทำบุญวันบูรพาจารย์ วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)
16	7 กุมภาพันธ์ 2559	หัวถนน	- ตรุษจีนบ้านหัวถนน
17	8 – 15 กุมภาพันธ์ 2559	นครพนม	- ตรุษจีนเมืองนครพนม - พิธีบูชาโองมู่ของชาวไทยแสก การแสดงแสดเต็นสาก บ้านอาจสามารถ - งานวันผู้ไทยเรณูนคร - พิธีอัญเชิญพระอุปคุตในงานประเพณีบูชาพระธาตุพนม

ครั้งที่	ระยะเวลา	สถานที่	การเก็บข้อมูล
18	11 – 12 มีนาคม 2559	หัวถนน	- พิธีพุทธาภิเษกพระเครื่องหลวงพ่อดิ้ว
19	13 – 14 เมษายน 2559	นครพนม	- สงกรานต์นครพนม
20	15 – 19 เมษายน 2559	หัวถนน	- ประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสงฆ์ หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน
21	10 พฤษภาคม 2559	หัวถนน	- พิธีขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว
22	19 – 20 พฤษภาคม 2559	นครพนม	- พิธีแห่และสงฆ์พระดี้วพระเทียม - งานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น
23	16 – 22 มิถุนายน 2559	นครพนม	- พิธีบายศรีสู่ขวัญพระดี้วพระเทียม - พิธีบุญข้าชะเมืองนครพนม
24	11 กันยายน 2559	พนัสนิคม	- ประวัติศาสตร์เมืองพนัสนิคม
25	25 กันยายน 2559	พนัสนิคม	- ประวัติศาสตร์เมืองพนัสนิคม
26	6 – 10 ตุลาคม 2559	นครพนม	- การเตรียมงานไหลเรือไฟ เมืองนครพนม
27	15 – 25 ตุลาคม 2559	นครพนม	- ประเพณีไหลเรือไฟ (จัดเฉพาะเรือไฟ โบราณ ยกเลิกการไหลเรือไฟประยุกต์ เนื่องจากการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช)
28	12 – 17 พฤศจิกายน 2559	นครพนม	- บุญกฐินวัดโกลาส (ศรีบัวบาน) - ประเพณีไหลเรือไฟ เมืองนครพนม

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ.2560 ระหว่างที่ผู้วิจัยกำลังรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กลับไปเก็บข้อมูลในสนามวิจัยอีกครั้งหนึ่ง คือ วันที่ 13 – 20 เมษายน เก็บข้อมูลประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสงฆ์หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน วันที่ 7 – 11 พฤษภาคม เก็บข้อมูลประเพณีแห่และสงฆ์พระดี้วพระเทียม วัดโกลาส (ศรีบัวบาน) จังหวัดนครพนม และวันที่ 5 พฤษภาคม เก็บข้อมูลประเพณีบุญกลางบ้านและเผยแพร่เครื่องจักสานพนัสนิคม ทำให้ผู้วิจัยเห็นพลวัตของคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” มากขึ้นด้วย

3. ปัญหาและอุปสรรคในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในสองสนามวิจัย คือ ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และที่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี การเก็บข้อมูลในสนามวิจัยที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมเป็นสนามวิจัยที่อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ มาก อยู่ติดชายแดนประเทศไทยและแม่น้ำโขงสาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว เนื่องจากผู้วิจัยเป็นผู้หญิงทำให้ครอบครัวเป็นห่วงและขอให้เปลี่ยนหัวข้อวิจัย แต่เมื่อผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลครั้งแรกได้รับความเอื้อเฟื้อจากพี่มศักดิ์ บุณธรรมิ ช่วยติดต่อผู้บอกข้อมูลให้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้อย่างสะดวกราบรื่น อย่างไรก็ตาม เมืองนครพนมได้รับการพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวทำให้มีโรงแรมที่พักอยู่หลายแห่ง ในระยะแรกผู้วิจัยเลือกพักที่โรงแรมในตัวเมืองนครพนม ต่อมาผู้วิจัยได้รับความเมตตาจากผู้บอกข้อมูลในสนามวิจัย คือ พระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ฝากฝังให้ผู้วิจัยได้ไปพักกับคุณบัววัลย์ลักษณะสมเทพ และครอบครัวเพชร मुख หลังจากนั้นผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากครอบครัวเพชร मुख เสมอมา จนกระทั่งเก็บข้อมูลเสร็จสิ้น การที่ผู้บอกข้อมูลกรุณาให้พักที่บ้านทำให้ผู้วิจัยได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชนและได้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงบริบทต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจธรรมชาติของสนามวิจัยมากยิ่งขึ้น

ส่วนที่บ้านหัวถนนเป็นบ้านเกิดของผู้วิจัยทำให้ผู้วิจัยคุ้นเคยกับสนามวิจัยมากกว่าที่เมืองนครพนม เป็นข้อดีที่ทำให้ผู้วิจัยไม่ต้องปรับตัวมากนักและไม่ต้องหาที่พักใหม่ แต่ความคุ้นเคยกับสนามวิจัยก็ทำให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลบางเรื่องยากมากขึ้น เนื่องจากผู้บอกข้อมูลเชื่อว่าผู้วิจัยรู้ข้อมูลจากเครือข่ายอยู่แล้ว ผู้วิจัยจึงต้องสร้างความคุ้นเคยและอธิบายจุดมุ่งหมายของการเก็บข้อมูลให้ผู้บอกข้อมูลเข้าใจก่อน จึงทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลในที่สุด นอกจากนี้ความคุ้นเคยกับสนามวิจัยทำให้ผู้วิจัยอาจจะละเลยข้อมูลบางอย่าง การเก็บข้อมูลในอีกสนามวิจัยหนึ่งมาเปรียบเทียบกันจึงช่วยให้ผู้วิจัยเห็นข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น

นอกจากเรื่องที่พักแล้ว ความเป็นผู้หญิงทำให้ผู้วิจัยต้องระมัดระวังตัวอยู่เสมอ ในการเก็บข้อมูลที่เมืองนครพนม ผู้วิจัยมักจะเดินทางโดยรถทัวร์ออกจากกรุงเทพฯ ในช่วงเย็นไปถึงนครพนมในช่วงเช้าของวันรุ่งขึ้น การเดินทางคนเดียวในตอนกลางคืนทำให้ผู้วิจัยต้องระมัดระวังตัวมากขึ้น นอกจากนี้ข้อมูลที่ศึกษาเป็นข้อมูลเกี่ยวกับพุทธศาสนา ความเป็นผู้หญิงทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าไปเก็บข้อมูลในบางพื้นที่ของพิธีกรรมได้ อย่างไรก็ตาม ในทั้งสองสนามวิจัย ผู้วิจัยได้รับความช่วยเหลือจากพระ เณร พี่ชาย และหลานชายช่วยถ่ายรูปลงในพื้นที่จำกัดเหล่านี้

อุปสรรคสำคัญอีกประการหนึ่งในการเก็บข้อมูลภาคสนามคือ ภาษา ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาว แต่ผู้วิจัยไม่สามารถพูดภาษาลาวได้ ภาษาจึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยสื่อสารไม่ตรงกับผู้บอกข้อมูล ผู้วิจัยจึงปรับตัวด้วยการอัดเสียงสัมภาษณ์ ทวนการออกเสียงคำสำคัญ และสะกดอักษรตามการออกเสียงให้ผู้บอกข้อมูลตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง เมื่อกลับจากสนามวิจัยก็ฝึกภาษาโดยฟังเพลงลูกทุ่งอีสาน เพลงลาว เพลงหมอลำต่าง ๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับสำเนียงภาษา อย่างไรก็ตาม สำเนียงภาษาในทั้งสองสนามวิจัยเป็นสำเนียงเฉพาะถิ่น โดยเฉพาะนครพนมมีหลายกลุ่มชนทำให้ผู้วิจัยต้องปรับตัวค่อนข้างมากและใช้เวลาในการเก็บข้อมูลนานกว่าที่บ้านหัวถนน

นอกจากนี้สุขภาพของผู้บอกข้อมูลเป็นปัญหาหนึ่งในการวิจัย เนื่องจากผู้บอกข้อมูลส่วนใหญ่มีอายุมาก บางครั้งเจ็บป่วยทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนและต้องไปเก็บข้อมูลซ้ำ บางครั้งผู้บอกข้อมูลก็หลงลืมข้อมูลบางส่วน เช่น เล่าตำนานสลับตอน หรือบางครั้งผู้บอกข้อมูลก็ป่วยและไม่สามารถให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยได้ ทำให้ผู้วิจัยต้องสัมภาษณ์จากลูกหลานหรือผู้ใกล้ชิดแทน

เนื่องจากผู้วิจัยเก็บข้อมูลในสองสนามวิจัย จึงมีบางพิธีกรรมที่เกิดในเวลาไล่เลี่ยกันทำให้ผู้วิจัยต้องเลือกเก็บข้อมูลในสนามวิจัยที่สำคัญกับงานวิจัยมากกว่าและคาดว่าจะเก็บข้อมูลย้อนหลังได้ยากกว่า เช่น ประเพณีสงกรานต์ที่จัดขึ้นพร้อมกันในทั้งสองสนามวิจัย ผู้วิจัยต้องเลือกเดินทางไปเก็บข้อมูลที่นครพนมช่วงวันที่ 13-14 เมษายนก่อน แล้วจึงกลับมาเก็บข้อมูลที่บ้านหัวถนนตั้งแต่วันที่ 15-19 เมษายนที่มีการจัดประเพณีแห่และสงฆ์นำหลวงพ่อดิ้ว หรือช่วงประเพณีทอดกฐินปี พ.ศ.2559 ทั้งสองวัดจัดงานพร้อมกัน ผู้วิจัยเลือกเดินทางไปเก็บข้อมูลที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) นครพนม และขอความช่วยเหลือจากพี่ชายและพี่สาวให้ถ่ายรูปประเพณีทอดกฐินที่วัดหัวถนนให้ นอกจากนี้การเก็บข้อมูลพิธีกรรมประเพณีมักมีหลายพิธีเกิดขึ้นพร้อมกัน ผู้วิจัยต้องตัดสินใจเลือกและรู้ว่าควรเก็บข้อมูลในพื้นที่ใดของพิธีกรรม การศึกษาขั้นตอนของพิธีกรรมก่อนเก็บข้อมูลจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อผู้ที่ศึกษาข้อมูลประเภทประเพณีพิธีกรรมนั่นเอง

1.7 นิยามศัพท์

“พระพุทธรูปไม้ดี้ว” หมายถึง พระพุทธรูปที่แกะสลักจากไม้ดี้วหรือไม้แต้ว ในงานวิจัยนี้จะใช้เรียกเพื่อหมายรวมถึง พระดี้วพระเทียม ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และหลวงพ่อดิ้ว ที่วัดหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้เข้าใจการสืบทอดและบทบาทของคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” ในสังคมไทยร่วมสมัย
2. เป็นแนวทางในการศึกษาคติชนในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

1.9 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำแนกได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ งานวิจัยศึกษาที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในประเทศไทย งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับจังหวัดนครพนมและจังหวัดชลบุรีในเชิงวัฒนธรรม และงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพลวัตของคติชนในบริบทต่างพื้นที่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.9.1 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในประเทศไทยมีจำนวนมากโดยเฉพาะด้านภาษาศาสตร์ ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความคิดความเชื่อตำนาน ประเพณีพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว พบงานวิจัยของบัวริน วังคีรี (2549) ศึกษาเรื่อง **สำนึกของความเป็นลาวหลวงพระบางในประเทศไทย: กรณีศึกษาตำนานและพิธีกรรม** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบสานและถ่ายทอดสำนึกของความเป็นลาวหลวงพระบางในบริบทของสังคมไทย โดยศึกษาจากตำนานและพิธีกรรมของชาวลาวหลวงพระบางในอำเภอหล่มเก่า และอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลการศึกษาพบว่าชาวลาวหลวงพระบางกลุ่มนี้ยังคงสืบทอดสำนึกของความเป็นลาวหลวงพระบางมาจนปัจจุบันผ่านวรรณกรรมพื้นบ้าน การถ่ายทอดสำนึกความเป็นลาวหลวงพระบางผ่านสัญลักษณ์ที่มีความหมายเฉพาะสามารถรับรู้และเข้าใจกันภายในกลุ่ม และผลิตซ้ำเป็นวาทกรรมเรื่องเล่าประจำชุมชนที่นิยมเล่ากันในโอกาสต่าง ๆ ผ่านงานที่ทำเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้กลุ่มลาวหลวงพระบางยังเล่านิทานมุทลภซึ่งมีนัยยะของความเป็นอื่นแก่ชนกลุ่มอื่น เพื่อแบ่งแยกตัวตนออกจากชนต่างกลุ่ม การพยายามสร้างและสืบทอดสำนึกความเป็นลาวหลวงพระบางจึงแสดงให้เห็นการโยกหาอดีตที่รุ่งเรืองของหลวงพระบางในอดีต เพื่อแบ่งแยกความเป็นเราเป็นเขาผ่านตำนาน นิทานและพิธีกรรมที่ทำให้เห็นเป็นรูปธรรม ทั้งยังประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อเชื่อมโยงความเป็นลาวหลวงพระบางและผลิตซ้ำเพื่อธำรงรักษาวัฒนธรรมของชาวลาวหลวงพระบางให้คงอยู่จนมีสำนึกของความเป็นลาวหลวงพระบางสืบเนื่องอยู่จนปัจจุบัน

แม้การศึกษาของบัวริน วังคีรีจะศึกษากลุ่มชาวลาวหลวงพระบางซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวคนละกลุ่มกับที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาแต่การศึกษาของบัวริน วังคีรีจะช่วยขยายมุมมองให้เข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในบริบทสังคมไทย อันจะทำให้ผู้วิจัยเห็นความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในแต่ละพื้นที่ที่นำเอาความคิดความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวมาใช้เพื่อปรับตัวเข้ากับบริบทแวดล้อมกลุ่มตน

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีอีกจำนวนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับศิลปะของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว โดยเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธรูปไม้ มีทั้งการสำรวจและรวบรวมข้อมูลพระพุทธรูปไม้ในภาคอีสานเรื่อง **พระไม้อีสาน** ของนิยม วงศ์พงษ์คำ และคณะ (2545) ทำให้เห็นความนิยมสร้างพระพุทธรูปไม้ของชาวอีสาน ซึ่งพบในบริเวณอีสานเหนือที่ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมากกว่าอีสานใต้ที่รับอิทธิพลวัฒนธรรมขอม ทั้งยังเสนอว่าปัจจุบันพระพุทธรูปไม้ไม่ได้รับการดูแลรักษาและเริ่มสูญหายไปตามกาลเวลา

งานวิจัยของบุษบา กิตติจันทโรภาส (2539) เรื่อง **คติความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม** และงานวิจัยของกานต์ กาญจนพิมาย (2553) เรื่อง **การศึกษาวิเคราะห์**

พระพุทธรูปไม้อีสานเชิงปรัชญา งานวิจัยทั้งสองเรื่องนี้ให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่าพระพุทธรูปไม้ในบริเวณภาคอีสานเน้นความคงทนแข็งแรง ความเรียบง่ายแฝงปรัชญาและสะท้อนลักษณะนิสัย ตลอดจนวิถีชีวิตที่ลำบากยากแค้นของคนอีสาน

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธรูปของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีกเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้เห็นภาพรวมของการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูป ศักดิ์สิทธิ์เพื่อการท่องเที่ยวหลายจังหวัดในภาคอีสาน โดยเฉพาะความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียม ที่วัดโกลาส (ศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยจะศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้ คืองานวิจัยของชนากานต์ วิเศษภัย (2557) เรื่อง **พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อในภาคอีสาน เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา รวมถึงการบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามในจังหวัดนครพนม อำนาจเจริญ อุบลราชธานีและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 84 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันมีพระสงฆ์ พราหมณ์ และประชาชนเป็นผู้จัดงานประเพณีพิธีกรรม ซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมประเพณีพิธีกรรม บริเวณวัดมีสถานที่คับแคบมีกรงรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากไม่เพียงพอ และแม้จะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณการจัดงานทั้งจากภาครัฐและเอกชนแต่ก็ยังมีทุนไม่เพียงพอค่าใช้จ่ายในการจัดประเพณีพิธีกรรม มีเครื่องมือเครื่องใช้ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ส่วนผู้เคารพนับถือพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เชื่อว่า พระพุทธรูปให้ความอุดมสมบูรณ์ ความปลอดภัย หายจากโรคภัยไข้เจ็บ แคล้วคลาดปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ให้อุบัติเหตุ และช่วยเรื่องตำแหน่งหน้าที่การงาน ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานจึงมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมมีโอกาสทำงานร่วมกัน และมีการบูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อทางพุทธศาสนาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

งานวิจัยของชนากานต์ วิเศษภัย รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัดโกลาส (ศรีบัวบาน) พระดี้วพระเทียม และประเพณีสร้างน้ำพระดี้วพระเทียม ไว้ค่อนข้างละเอียด มีการวิเคราะห์ปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แต่ยังขาดข้อมูลประเพณีอื่น ๆ เกี่ยวกับพระดี้วพระเทียม และยังไม่มีการศึกษาบริบททางสังคมที่สัมพันธ์กับการปรับใช้ประเพณีพิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียม ซึ่งเป็นข้อมูลด้านคติชนที่น่าสนใจ ดังที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงต่อไปในงานวิจัยนี้

1.9.2 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับจังหวัดนครพนมและจังหวัดชลบุรีในเชิงวัฒนธรรม

การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับจังหวัดนครพนมและจังหวัดชลบุรีในเชิงวัฒนธรรมจะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่จะศึกษามากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบว่ามีงานวิจัยที่ศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มชนสองพื้นที่นี้ในเชิงวัฒนธรรม จึงจะจำแนกงานวิจัยที่เคยศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ทั้งสองออกเป็น 2 กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.9.2.1 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับจังหวัดนครพนมในเชิงวัฒนธรรม

งานวิจัยที่ศึกษาข้อมูลในจังหวัดนครพนมมีการศึกษาด้านสาธารณสุขมากที่สุด รองลงมาคือการศึกษาด้านการจัดการชุมชน หมู่บ้านต่าง ๆ ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาในเชิงวัฒนธรรมมีดังนี้ ด้านภาษาศาสตร์มีงานวิจัยของ William J. Gedney (1970: 67-87) ศึกษาเกี่ยวกับภาษาของกลุ่มชาวแซกบ้านอาจสามารถ จังหวัดนครพนม เรื่อง **The Saek language of Nakhon Phanom Province** ใน *Journal of The Siam Society*, Vol.58, Part 1, January. และบทความของ Theraphan L.Thongkum (1976: 399-409) ศึกษาเกี่ยวกับภาษาแซกที่บ้านบะหว้า จังหวัดนครพนม เรื่อง **The Saek language of Ban Ba Wa : Some phonetic notes** และมีงานวิจัยของพิณรัตน์ อัครวัฒนากุล (2541) เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบระบบวรรณยุกต์ในภาษาของคน “ลาว” คน “ญ้อ” และคน “ผู้ไท” ในอำเภอราทูพนม จังหวัดนครพนม การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเวียดนามของจตุพร ดอนโสม (2551) ศึกษาเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม งานวิจัยของปริยา แสนทวีสุข (2539) ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีท่องเที่ยวของจังหวัดเรื่องการไหลเรือไฟจังหวัดนครพนม นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยบางเรื่องทำให้เห็นความคิดความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับกลุ่มชนที่ศึกษาด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทศพล อัจหาญ (2542) ศึกษาเรื่อง**ข้าโอกาสพระธาตุพนม อำเภอราทูพนม จังหวัดนครพนม** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมของข้าโอกาสพระธาตุพนม และบทบาทหน้าที่ต่อพระธาตุพนม โดยศึกษาจากข้อมูลภาคสนามในตำบลธาตุพนม อำเภอราทูพนม จังหวัดนครพนม พบว่าข้าโอกาสพระธาตุพนมซึ่งเป็นชาวไทย-ลาว และผู้ไทอาศัยรวมกันในอำเภอราทูพนม อำเภอเรณูนคร อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม และอำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหารมีองค์พระธาตุพนมเป็นศูนย์กลางในรัศมีประมาณ 30 กิโลเมตร มีอาชีพเกษตรกรยึดถือประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ มีประเพณีถวายข้าวพืชมงคลและเลี้ยงผีเจ้าสามเรือน เชื้อเรื่องบาปบุญ สิ่งเหนือธรรมชาติ และองค์พระธาตุพนม โดยมีหน้าที่ดูแลรักษาองค์พระธาตุพนม ถวายทานจัดกิจกรรมบำเพ็ญกุศลตามวันสำคัญทางศาสนา จัดระบบการปกครอง การศึกษา และพัฒนาชุมชน

เพื่อให้ข้าโอกาสคงอยู่ต่อไป โดยเชื่อว่าการบูรณะองค์พระธาตุและการอุทิศข้าโอกาสเป็นความเชื่อทางศาสนาที่จะส่งผลบุญให้ได้เกิดใหม่ในภพหน้า และเป็นพระราชกรณียกิจที่กษัตริย์และเจ้านายชั้นสูงของอาณาจักรล้านช้างปฏิบัติสืบต่อกันมา แสดงถึงบุญบารมี พระปรีชาสามารถของกษัตริย์ทำให้บ้านเมืองมีความสงบสุขร่มเย็น

สุรชัย ชินบุตร (2557) ศึกษาเรื่อง **ข้าโอกาสวัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนมการสืบทอดและการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์การสืบทอดและการดำรงอยู่ของกลุ่มข้าโอกาส วัดพระธาตุพนมในสังคมปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่าการสืบทอดข้าโอกาส วัดพระธาตุพนมมี 2 แบบ ได้แก่ การสืบทอดผ่านเจ้านายสมัยอาณาจักรล้านช้าง ต่อมาเปลี่ยนเป็นกลุ่มผู้ปกครองที่มีอิทธิพลและความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมกับการสืบทอดโดยใช้พิธีถวายข้าวพิชภาคและพิธีเสียด่าง ซึ่งเป็นพิธีแสดงตนและความเคารพต่อพระธาตุพนม โดยเป็นกลุ่มชาวบ้านที่เชื่อว่าตนอาศัยพื้นที่วัดอยู่ทำให้มีความจงรักภักดีศรัทธาต่อพระธาตุพนมเป็นข้าพระธาตุ ต้องคอยดูแลปรนนิบัติพระธาตุตลอดมา

การศึกษาของทศพล อาจหาญ และสุรชัย ชินบุตรที่ศึกษาเรื่องข้าโอกาสพระธาตุพนม ทำให้ผู้วิจัยเห็นสภาพสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของข้าโอกาสชัดเจนมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยเปรียบเทียบกับกลุ่มข้าโอกาสของ “พระพุทธรูปไม้ดีว” ที่ศึกษาต่อไป

ปฐม หงษ์สุวรรณ (2556) ศึกษาเรื่อง **แม่น้ำโขงกับการเป็นเวทียองประเพณีประดิษฐ์ในอีสาน** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพื้นที่แม่น้ำโขงในฐานะที่เป็น “เวทียองประเพณีประดิษฐ์” ในสังคมท้องถิ่นอีสานร่วมสมัย และศึกษาวิธีการประดิษฐ์สร้างประเพณีของชาวไทยอีสานในกลุ่มน้ำโขงที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยศึกษาประเพณีพิธีกรรมที่มีอยู่ในชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงทั้งสิ้น 20 ประเพณี ในพื้นที่ 7 จังหวัดภาคอีสาน ผลการศึกษาพบว่า แม่น้ำโขงเป็นเวทียองประเพณีประดิษฐ์ 5 ประเภท คือ 1.แนวจารีตดั้งเดิม เช่น ประเพณีการเลี้ยงผีหมเหล็กของชาวจังหวัดนครพนม เนื่องจากริมฝั่งแม่น้ำโขงเป็นที่ตั้งของหอยผีต่าง ๆ จำนวนมาก 2.แนวพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีการไหลเรือไฟ การนมัสการพระธาตุประจำวันเกิดของชาวจังหวัดนครพนม 3.แนวอนุรักษ์ธรรมชาติ 4.แนวความสัมพันธ์ข้ามชาติ เช่น ประเพณีการสู้ขวัญพระธาตุพนมกับพระธาตุศรีโคตรบองของชาวลาว 5.แนวท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ โดยมีวิธีการประดิษฐ์สร้างภาพลักษณ์แม่น้ำโขงให้กลายเป็นเวทียองประเพณีประดิษฐ์ด้วยการหยิบยืมประเพณีจากท้องถิ่นอื่น การรื้อฟื้นประเพณีเก่า เช่น ประเพณีการแข่งขันเรือ การอนุรักษ์สืบสานประเพณี เช่น การไหลเรือไฟของชาวจังหวัดนครพนมเพื่อบูชาพระพุทธรูปและแม่น้ำโขง มีการประยุกต์รูปแบบเรือไฟให้มีขนาดใหญ่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ก็ปฏิเสธการใช้หลอดไฟนีออนในการประดับเรือไฟ ยังคงใช้

ตะเกียงน้ำมันแบบเดิม และการประดิษฐ์ประเพณีใหม่ เช่น ประเพณีลอยกระทงของชาวนครพนม เพื่อบูชาพญานาคมีการลอยกระทงสายไข่พญานาคเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญา ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่มีความหลากหลายซับซ้อนในวิถีคิดโดยการประยุกต์ของเก่ามาแปรรูปในบริบทใหม่ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวอีสาน แสดงให้เห็นการใช้ “ข้อมูลทางคติชนแบบสร้างสรรค์” (Creative of Folklore) ด้วยการนำเสนอภาพและสร้างความหมายแม่น้ำโขงเป็นเสมือน “เวทีของประเพณีประดิษฐ์” ที่มีกระบวนการปรับเปลี่ยนผสมกลมกลืนความเชื่อดั้งเดิมกับพุทธศาสนาสังคมเกษตรกรรมกับทุนนิยมสังคมไทยกับลาว เชื่อมโลกสามัญกับโลกศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสร้างสรรค์ประเพณีภายใต้บริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง

ต่อมาในปี พ.ศ.2560 ปฐม หงษ์สุวรรณ ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง **ประเพณีประดิษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง** เป็นการขยายประเด็นจากบทความที่ผ่านมาอย่างลึกซึ้งมากขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนามและจำแนกประเภทของประเพณีประดิษฐ์ที่มีอยู่ในชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงในอีสาน โดยขยายขอบเขตของประเพณีเพิ่มขึ้นเป็น 30 ประเพณี เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและความหมายทางสังคมของประเพณีเหล่านี้ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีผลต่อการผลิตซ้ำและสร้างใหม่เกี่ยวกับประเพณีประดิษฐ์ของกลุ่มชนในชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงในอีสาน โดยประยุกต์ใช้แนวความคิด “การประดิษฐ์ประเพณี” ตามแนวคิดของ Eric Hobsbawm และ Terence Ranger (1983) และนำแนวคิดทางคติชนวิทยาและมานุษยวิทยาอื่น ๆ มาช่วยอธิบายและวิเคราะห์ที่ความข้อมูลให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า “ประเพณีประดิษฐ์” ในสังคมอีสานแบ่งได้ 5 ประเภท สอดคล้องกับบทความที่ศึกษามาแล้วก่อนหน้า และผลการศึกษาที่ได้เพิ่มเติมคือ “ประเพณีประดิษฐ์” ถูกมองว่าเป็นประเพณีที่สร้างขึ้นใหม่ภายใต้บริบทสังคมปัจจุบัน แต่ประเพณีเหล่านี้ต่างมีจุดเริ่มต้นจากการให้ความสำคัญในเชิง “คุณค่า” ต่อวิถีประเพณีวัฒนธรรมแบบชาวบ้านมาก่อน โดยปรับเปลี่ยน “ประเพณีแบบจารีต” (customary of tradition) ซึ่งเคยเป็นเรื่องราวศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาให้เป็นการแสดงทางวัฒนธรรมเรียกว่า “ประเพณีประดิษฐ์” (invention of tradition) เพื่อตอบสนองการเมืองวัฒนธรรม และส่งเสริมการท่องเที่ยวในบริบทของสังคมสมัยใหม่ โดยพยายามสร้างสรรค์ ดัดแปลง ปรับแต่งประเพณีและพิธีกรรมให้เป็น “ประดิษฐกรรมทางวัฒนธรรม” เพื่อใช้ต่อรองและช่วงชิงนิยามความหมายจากการเป็นพื้นที่ “เมืองชายแดนแม่น้ำโขง” ไปสู่การเป็น “เมืองท่องเที่ยวแม่น้ำโขง” แทน นอกจากนี้ยังสื่อให้เห็นภาพวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อน สามารถสื่อให้เห็นทั้งการเป็นเรื่องราวเชิง “สร้างสรรค์” ขณะเดียวกันก็สามารถสื่อให้เห็นถึงการเป็นเรื่องราวเชิง “พลวัตหรือการปรับเปลี่ยน” ของประเพณีในวิถีจารีตดั้งเดิมได้เช่นกัน

โครงการวิจัยของปทุม หงษ์สุวรรณจึงทำให้ผู้วิจัยเข้าใจการศึกษาประเพณี โดยใช้แนวคิด “คติชนสร้างสรรค์” ซึ่งฉายให้เห็นภาพของประเพณีแถบแม่น้ำโขง ทั้งในจังหวัด นครพนมและจังหวัดอื่นใกล้เคียงชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งยังแสดงให้เห็นพลวัตของ “ประเพณีประดิษฐ์” ต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นความซับซ้อนของสังคมชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยเข้าใจสังคม และชุมชนบริเวณที่ศึกษามากขึ้นด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า งานวิจัยด้านสังคมวัฒนธรรมที่ศึกษา พื้นที่จังหวัดนครพนมทั้งเรื่องเกี่ยวกับข้าโอกาสของ ทศพล อาจหาญ (2542) และสุรชัย ชินบุตร (2557) ตลอดจนประเพณีต่าง ๆ แถบแม่น้ำโขงของปทุม หงษ์สุวรรณ (2556) และ (2560) จะเป็น พื้นฐานในการศึกษาบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนแวดล้อมกลุ่มคนที่ศึกษาในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมศึกษาต่อไป

1.9.2.2 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับจังหวัดชลบุรีในเชิงวัฒนธรรม

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับจังหวัดชลบุรีพบการศึกษาด้านสาธารณสุข มากที่สุด¹รองลงมาคือการศึกษาด้านโบราณคดี² การศึกษาด้านรัฐศาสตร์³ และการศึกษาด้าน มานุษยวิทยาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้มีเรื่อง **โครงการพักชำระหนี้: ภาพสะท้อนสังคมเกษตรกรรมยุค ทุนนิยม กรณีศึกษา หมู่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี** ของอริศรา ศรีแจ่ม (2545) มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของโครงการพักชำระหนี้ที่มีต่อโครงสร้างของชุมชนหัวถนน โดยศึกษา จากการสัมภาษณ์ภาคสนามและแบบสอบถาม ใช้ทฤษฎีการยอมรับสิ่งใหม่ของ Rogers และแนวคิด เรื่องทุนนิยม ผลการศึกษาพบว่าหัวถนนเป็นสังคมเกษตรกรรม มีปัจจัยที่ทำให้เกิดหนี้สินทั้งราคา ผลผลิตไม่แน่นอน ภาวะภัยธรรมชาติ การรับนวัตกรรมเพื่อเพิ่มผลผลิตทำให้สภาพสังคมของหมู่บ้าน เปลี่ยนเป็นทุนนิยม ทำให้เกษตรกรในชุมชนหัวถนนเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ของรัฐบาล ซึ่งมีทั้ง ครอบครัวที่สามารถเก็บเงินเพื่อใช้หนี้ได้และฟื้นฟูตนจนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น กับเกษตรกรที่นำเงินเก็บ ไปซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดสะท้อนให้เห็น การบริโภควัตถุนิยมของชาวบ้านที่เริ่มมีมากขึ้น งานวิจัยนี้ช่วยให้ผู้วิจัยเห็นสภาพสังคมวัฒนธรรมของ บ้านหัวถนนในช่วงปี พ.ศ.2540-2545 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ส่วนด้านวรรณกรรมและคติชนวิทยามีงานวิจัยของทัศนีย์ ทานตวนิช (2522) เรื่องการศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง (ระยะต้น) ซึ่งเป็นการศึกษา

¹ สุนทร ศุภพงษ์ และคณะ (2542) , ภิรมย์ กมลรัตนกุล และคณะ (2531)

² โภชา แพทย์รังสี (2523) , ดำรงค์เกียรติ นกสกุล (2524) และอำไพ สุลักษณ์านนท์ (2530)

³ บุญยฤทธิ์ แดงรักษา (2545) , อรรถเดช พิมพา (2554) และสิทธิโชค อริยะกุล (2553)

ที่ทำให้เห็นภาพรวมของวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ งานวิจัยของศิริพร ภักดีผาสุข (Siriporn Phakdeephassook) (2546) เรื่อง **Dynamics and Interconnectivity of Riddling in the Social Life of Central Thailand** เป็นการศึกษาที่ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพสังคมวัฒนธรรมของพนัสนิคมมากยิ่งขึ้น และยังมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาวจีนในพนัสนิคมเรื่อง **การสืบทอดสื่อพื้นบ้านเอ็งกอเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี** ของสุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์ (2554) และงานวิจัยของภารติ มหาพันธ์ และนันท์ชญา มหาพันธ์ (2559) ศึกษาเรื่อง **พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พนัสนิคม** ซึ่งทำให้รู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของพนัสนิคมโดยสังเขปอีกด้วย

ในงานวิจัยนี้จะกล่าวถึงเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเชิงวัฒนธรรมที่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคมและบริเวณใกล้เคียงเพื่อให้เข้าใจบริบทของพื้นที่ที่ศึกษามากยิ่งขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

บังอร ปิยะพันธ์ (2529) ศึกษาเรื่อง **ประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวลาวในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การย้ายถิ่นและการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ตลอดจนผลกระทบของการปกครองตามระบบไพร่ที่มีต่อชุมชนชาวลาวและต่อสยามทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ผลการศึกษาพบว่าชาวลาวที่ย้ายถิ่นเข้ามายังหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีทั้งชาวลาวจากหัวเมืองล้านนา หัวเมืองลาวที่ปัจจุบันคือประเทศลาวและบริเวณภาคอีสานของไทย โดยย้ายถิ่นเพราะผลกระทบจากสงครามช่วงชิงอำนาจระหว่างไทยกับเวียงจันทน์ พม่า และญวนเพื่อครอบครองบริเวณหัวเมืองลาวและหัวเมืองล้านนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การย้ายถิ่นมีลักษณะถูกกวาดต้อนเข้ามามากกว่าอพยพเข้ามาเอง พระมหากษัตริย์โปรดฯ ให้ส่งชาวลาวไปตั้งบ้านเรือนตามเมืองต่าง ๆ ในเขตหัวเมืองชั้นใน โดยให้ชาวลาวที่มาจากเมืองเดียวกันอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านโดยเฉพาะ ปกครองด้วยระบบไพร่โดยจัดชนชั้นเหมือนคนไทย มีมูลนายลาวทำหน้าที่ดูแลไพร่ลาวในชุมชนลาวภายใต้การควบคุมดูแลของขุนนางไทยระดับสูงอีกทีหนึ่ง ชาวลาวเกือบทั้งหมดในชุมชนชาวลาวตามหัวเมืองชั้นในจะเป็นไพร่หลวงลาว สังกัดกองลาวต่าง ๆ ในหัวเมืองชั้นใน บ้างเข้าเดือนประจำการรักษาเมืองบ้างทำส่วยส่งให้รัฐ กองลาวจึงมีผลดีต่อไทยโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลไทยได้ทั้งส่วยสิ่งของและเงิน ส่วนใหญ่ได้จากหัวเมืองลาวตะวันออกและหัวเมืองชั้นในที่มีชุมชนลาว และได้แรงงานรวมทั้งสิ่งของเพื่อสร้างพระนครและสาธารณูปโภค ด้านการเมือง ชาวลาวเป็นกำลังของเมืองและเป็นฐานอำนาจของมูลนายไทยและลาวในราชการสงคราม ด้านสังคม ระบบไพร่เป็นจุดเริ่มต้นให้ชาวลาวถูกผสมกลมกลืนเข้ากับสังคมไทย วัฒนธรรมลาวเช่นการละเล่นต่าง ๆ จึงเป็นที่นิยมและแพร่หลายในหมู่คนไทย แต่ถูกรัฐบาลไทยกีดกันเพื่อมิให้แพร่หลายออกไปมาก โดย

ได้รับอนุญาตให้ปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อและศาสนาของตนได้ มีสิทธิเดินทางได้ แต่ชาวลาวยังไม่อยู่ในสถานภาพที่เทียบเท่ากับคนไทยและยังคงต้องอยู่ในขอบเขตจำกัดที่รัฐบาลไทยกำหนด

จากการศึกษาของบังอรพบว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีชาวลาวเมืองนครพนมย้ายถิ่นเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในกรุงเทพฯ โปรดฯให้ตั้งเป็นลาวอาสาปากน้ำอยู่ที่สมุทราปราการ ก่อนจะย้ายไปอยู่ที่เมืองพระรถและตั้งเป็นเมืองพนัสนิคมขึ้น หลังจากนั้นมีการเกลี้ยกล่อมชาวนครพนมมาไว้ที่พนัสนิคมอีกรุ่นหนึ่ง เมื่อมีการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์สำเร็จในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มีการกวาดต้อนชาวลาวนครพนมมาพักไว้ที่สระบุรีและโปรดฯ ให้ไปอยู่ที่วัดโบสถ์วัดหลวง แขวงเมืองฉะเชิงเทราที่มีพวกลาวอาสาปากน้ำไปทำไร่นาอยู่ก่อนแล้ว เมืองฉะเชิงเทราเป็นเมืองไกลชายแดนแต่ใกล้กรุงเทพฯ จึงปลอดภัยจากข้าศึก มีแม่น้ำหลายสายเหมาะแก่การเกษตรเป็นเสบียงสำหรับพระนครและส่งขายต่างประเทศ ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และช่วยเพิ่มอำนาจของขุนนางให้สมดุลกับอำนาจขุนนางในพื้นที่อื่นด้วย

การศึกษาของบังอรจึงเป็นข้อมูลสำคัญและมีประโยชน์ต่อผู้วิจัยมาก ทั้งยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชาวนครพนมที่อพยพมายังเมืองพนัสนิคม ซึ่งน่าจะมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชาวไทยเชื้อสายลาวที่บ้านหัวถนนด้วย

เพ็ญศรี ตุก และนารี สาริกะภูติ (2529) ศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวลาวเวียงและลาวพวนในอำเภอนมสารคามและอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวลาวเวียงและลาวพวนในอำเภอนมสารคามและอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทราในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ผลการศึกษาพบว่าในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีชาวลาวเวียงและลาวพวนอพยพเข้ามาอยู่ในฉะเชิงเทรา ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งสงครามเจ้าอนุวงศ์ชาวลาวเวียงและลาวพวนถูกกวาดต้อนและเกลี้ยกล่อมเข้ามาอีกระลอกหนึ่ง โดยทางการกำหนดให้อยู่ที่บ้านท่าทรา่น ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอนมสารคามและอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา และอำเภพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีผู้อพยพมีทั้งเจ้านายและครอบครัว ภิกษุสามเณรและสามัญชน ส่วนใหญ่มีหน้าที่ส่งส่วยทองคำ เร่ว หมากพอก ไม้รางปีน และเลี้ยงโคหลวง ต่อมาจึงยกบ้านท่าทรา่นขึ้นเป็นเมืองพนมสารคาม ยกบ้านพระงามขึ้นเป็นเมืองสนามชัยเขต และแต่งตั้งชาวลาวด้วยกันเองเป็นเจ้าเมืองทั้งสองเมือง โดยใช้การปกครองแบบอาญา 4 ตามแบบการปกครองหัวเมืองลาวตะวันออก

งานวิจัยนี้ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับกลุ่มที่สนใจศึกษา ซึ่งจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์และเข้าใจความเชื่อ ตำนานและพิธีกรรมของชาวบ้านหัวถนน อำเภพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีได้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ไศลรัตน์ ดลอารมณ (2543) ศึกษาเรื่อง**การสืบทอดวัฒนธรรมลาวของชาวลาวพนัสนิคม** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนชาวลาวที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในเขตหัวเมืองชั้นใน โดยการสัมภาษณ์ และออกแบบสอบถามประชาชน ผลการศึกษาแบบสอบถามจากชาวลาวในตำบลหัวถนน 54 คน พบว่ามีผู้ที่มีบรรพบุรุษเชื้อสายลาวปนไทยมากที่สุด รองลงมาคือเชื้อสายลาว และจีน ความเชื่อเรื่องผีฟ้าและการรักษาโรคด้วยวิธีลำผีฟ้าเกือบหมดไป ส่วนความเชื่อเรื่องผีมเหสีก็มีผู้เชื่อและไม่เชื่อจำนวนเท่ากัน ความเชื่อเรื่องการขอฝนจากพญาแถนมีผู้เชื่อและไม่เชื่อจำนวนเท่ากัน และความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ทั้งเรื่องวิญญาณผีบรรพบุรุษในหมู่บ้านคือผีปู่ตา ความเชื่อเรื่องชะล่า ความเชื่อเรื่องผีบ้านผีเรือนและผีประจำไร่นาคือผีตาแฮกยังมีผู้เชื่ออยู่มากกว่าผู้ที่ไม่เชื่อ ด้านพิธีกรรมประเพณี แทบไม่มีผู้แห่บั้งไฟเพื่อขอฝนและแต่งงานโดยการทำบายศรีสู่ขวัญและการผูกข้อมือบ่าวสาวเลย การปฏิบัติตนตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ การไหว้ผีตาแฮก (ผีประจำไร่นา) การทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ญาติที่ล่วงลับในงานบุญข้าวประดับดินในเดือนเก้า การทำขวัญข้าวมีผู้ที่ยังปฏิบัติอยู่มากกว่าผู้ที่ไม่ได้ปฏิบัติ และการทำบุญสงกรานต์ สรงน้ำพระในเดือนห้ายังเป็นประเพณีที่ทุกคนปฏิบัติ มีผู้นิยมเล่นหมอลำ หมอแคน และฟังกดนตรีแบบอีสานอยู่น้อย ยังคงนิยมอาหารลาวอยู่มาก ส่วนด้านภาษาพูดนั้นมีสัดส่วนของผู้ที่พูดและไม่พูดภาษาลาวใกล้เคียงกัน

เมื่อไศลรัตน์ ดลอารมณศึกษาภาพรวมของกลุ่มคนที่มีเชื้อสายลาวทั้งหมดก็สามารถสรุปและเปรียบเทียบกับบริบทของประเพณีวัฒนธรรมของคนเชื้อสายลาวในภาคอีสาน ทำให้เห็นบริบทต่าง ๆ ในพนัสนิคมจนสามารถเข้าใจความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ เช่นความเชื่อเรื่องผีฟ้าเลื่อนจากความทรงจำของคนในพนัสนิคมเพราะได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมลุ่มน้ำเจ้าพระยาคือพุทธศาสนาและฮินดู สอดคล้องกับการสัมภาษณ์คนที่เชื้อสายลาวที่ไม่เชื่อถือเพราะเป็นเรื่องมงายและทันสมัย ส่วนความเชื่อเรื่องผีปู่ตา ผีบ้านผีเรือนและผีตาแฮก คนในพนัสนิคมยังคงเชื่อถืออยู่ จึงทำให้ยังคงมีพิธีกรรมไหว้ผีต่าง ๆ อยู่ด้วยเพราะความเชื่อเรื่องผีเหล่านี้ช่วยให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติเช่นเดียวกับความเชื่อเรื่องชะล่าที่มีข้อห้ามต่าง ๆ ส่วนความเชื่อเรื่องผีมเหสีหลักเมืองมีไม่มากเท่าในภาคอีสานจึงไม่มีพิธีการตั้งเสาหลักบ้านและทำบุญชำระเหมือนในภาคอีสาน จะเห็นได้ว่าคนเชื้อสายลาวในพนัสนิคมยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับผีอยู่มาก ขัดแย้งกับเหตุผลที่ความเชื่อเรื่องผีฟ้าหรือแถนเลือนหายไปเพราะได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู

การศึกษาของไศลรัตน์ ดลอารมณช่วยบันทึกวัฒนธรรมต่าง ๆ ของผู้ที่มีเชื้อสายลาวในพนัสนิคมที่ยังคงปรากฏในช่วงปี พ.ศ.2543 ซึ่งจะเป็นแหล่งข้อมูลให้ผู้วิจัยศึกษาเปรียบเทียบกับข้อมูลในปัจจุบันต่อไป แต่ไศลรัตน์ยังไม่ได้ศึกษาความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหรือในเชิงพุทธศาสนาได้ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาต่อไป

1.9.3 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพลวัตของคติชนในบริบทต่างพื้นที่

การศึกษาพลวัตของคติชนเป็นแนวการศึกษาที่มีการผสมผสานระหว่างศาสตร์ด้านคติชนวิทยากับมานุษยวิทยา ซึ่งเน้นพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของข้อมูลคติชนกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม ในการศึกษาครั้งนี้จะเน้นศึกษางานวิจัยที่ศึกษาพลวัตของคติชนในบริบทต่างพื้นที่ เพื่อให้เห็นวิธีการศึกษาเป็นสำคัญ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ประมินท์ จารูวร (2556) ศึกษาเรื่อง**มาลัยศรีทธา: พลวัตของการสวดพระมาลัยจากต่างสนามวิจัย** มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรีกับการสวดพระมาลัยที่สำนักสงฆ์ถ้ำเม่น จังหวัดชลบุรี และเพื่อวิเคราะห์พลวัตและบทบาทของการสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาวและที่สำนักสงฆ์ถ้ำเม่นในเชิงวรรณกรรมและสังคม โดยเก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านหนองขาวข้ามสนามวิจัยเดิมที่เคยศึกษาไว้ทำให้เห็นบริบททางวัฒนธรรมในปัจจุบัน คือการเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมที่ยังคงมีการสืบทอดการสวดอ่านวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยในพิธีศพออยู่เช่นเดิม แต่มีความเปลี่ยนแปลงด้านผู้สวดที่เสียชีวิตไปหลายคนและชรามากขึ้นทำให้ระยะเวลาในการสวดสั้นลง ใช้บทสวดและทำนองสวดน้อยลง แต่มีการเพิ่มทำนองสวดใหม่ทำให้มีผู้หันมาฟังสวดพระมาลัยมากขึ้น ส่วนการสวดพระมาลัยที่สำนักสงฆ์ถ้ำเม่นเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ และมีผู้มาสวดพระมาลัยเพิ่มขึ้นจากการบอกต่อกันแบบปากต่อปาก โดยเป็นสำนักสงฆ์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เชื่อว่าบริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์และมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่จำนวนมาก ผู้ที่มาสวดจึงมีทั้งกลุ่มคนมีองค์เพื่อสร้างบารมีให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ และคนทั่วไปที่ไม่มีองค์มาสวดเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต ซึ่งผู้สวดสามารถประกอบพิธีได้ด้วยตนเอง

ในเชิงวรรณกรรมพบว่าการสวดพระมาลัยที่บ้านหนองขาวกับที่สำนักสงฆ์ถ้ำเม่นมีพลวัตทั้งด้านบทสวด ผู้สวด และผู้ฟัง ทั้งสองแห่งสืบทอดต่อกันคือคัมภีร์สวดพระมาลัย ฉบับส.ธรรมภักดี แต่มีทำนองสวดต่างกัน โดยทำนองสวดจำเป็นสำหรับการสวดในงานศพที่บ้านหนองขาว แต่ที่สำนักสงฆ์ถ้ำเม่นมีการออกเสียงต่างกัน ส่วนใหญ่เป็นการออกเสียงแบบร้อยแก้ว เชื่อว่าเสียงที่เปล่งออกมาเพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือกรรมของผู้บริจาคคัมภีร์รวมทั้งผู้สวดต่างกัน ส่วนผู้สวดเปลี่ยนจากพระสงฆ์ซึ่งสวดในงานศพ เมื่อมีการห้ามพระสงฆ์สวดพระมาลัย จึงมีฆราวาสชายมาสวดแทน เปิดโอกาสให้คนทุกเพศทุกวัยได้ฟัง แต่การสวดพระมาลัยของแต่ละบุคคลที่สำนักสงฆ์ถ้ำเม่นทำให้คัมภีร์สวดกลายเป็นคัมภีร์สำหรับปฏิบัติธรรมมีผู้ฟังเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเจ้ากรรมนายเวร

การศึกษานำวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยมาสวดในบริบททางสังคมที่ต่างกันนี้ ช่วยให้เข้าใจพัฒนาการและพลวัตของการสืบทอดวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยและประเพณีสวดพระมาลัยทั้งยังทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับประเพณีและผู้นำวรรณกรรมมาใช้

ซึ่งจะเป็นตัวอย่างในการศึกษาการนำข้อมูลคติชนประเภทวรรณกรรมที่สัมพันธ์กับประเพณีมาใช้ในบริบทต่างพื้นที่ได้อีกทางหนึ่งด้วย

ปฐม หงษ์สุวรรณ (2554) ศึกษาเรื่องตำนานพระพุทธรูปล้านนา: พลังปัญญาทางความเชื่อและความสัมพันธ์กับท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและจำแนกประเภทตำนานพระพุทธรูปที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่นล้านนา เพื่อนำมาวิเคราะห์ความหมายและสัญลักษณ์สำคัญที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมของล้านนา รวมถึงวิเคราะห์บทบาทของตำนานพระพุทธรูปล้านนาในฐานะที่เป็นข้อมูลภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่ยังคงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิต ผู้คน และสังคมวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ตำนานพระพุทธรูปล้านนาเป็นข้อมูลทางคติชนวิทยารูปแบบหนึ่งที่มีปรากฏอย่างแพร่หลายและกว้างขวางในล้านนา ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นตำนานอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในชุมชน เนื้อหาของตำนานพระพุทธรูปนั้นมีทั้งปรากฏในวัฒนธรรมลายลักษณ์และมุขปาฐะ ทั้งยังมีลักษณะเด่นและสัมพันธ์กับตำนานฝ่ายศาสนาจักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำนานพระธาตุและตำนานพระเจ้าเลียบโลก ส่วนคำเรียกขานของพระพุทธรูปและเนื้อเรื่องในแต่ละพื้นที่มีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงและต่างกันบ้าง โดยความหมายของสัญลักษณ์พระพุทธรูปในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์หลักของตำนานพระพุทธรูปที่มักปรากฏซ้ำเสมอสามารถจำแนกพฤติกรรมและเหตุการณ์หลักได้ 4 ชุดความคิดคือ ความหมายของสัญลักษณ์ผ่านอิริยาบถ ความหมายของสัญลักษณ์ผ่านรูปร่างลักษณะ ความหมายของสัญลักษณ์ผ่านอำนาจอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และความหมายของสัญลักษณ์ผ่านที่มา สล่า (ช่างผู้สร้างแปลง) และสมณานาม

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังแสดงให้เห็นบทบาทและความสำคัญของตำนานพระพุทธรูปล้านนาในมิติต่าง ๆ ทั้งที่เป็นคุณค่าต่อการอธิบายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ คุณค่าในการอธิบายขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรม คุณค่าในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางศาสนา และคุณค่าที่มีต่อการอธิบายความสัมพันธ์ของเพศวิถีระหว่างหญิงชาย คุณค่าเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นพลังปัญญาทางความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้ได้ที่น่าสนใจ การศึกษานี้ยังทำให้เห็นการดำรงอยู่ของเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนตลอดจนเข้าใจลักษณะและวิถีชีวิตของชาวล้านนาซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวซึ่งมีความคิดความเชื่อคล้ายคลึงกับชาวล้านนาต่อไป

พชเนีย บุณนาค (2555) ศึกษาเรื่องคติชนเกี่ยวกับขุนแผนในจังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของข้อมูลคติชนเกี่ยวกับขุนแผนในจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดสุพรรณบุรี และวิเคราะห์เปรียบเทียบความทรงจำร่วมเรื่องขุนแผนในจังหวัดกาญจนบุรีกับจังหวัดสุพรรณบุรีจากข้อมูลคติชนประเภทต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า คติชนเกี่ยวกับ

ชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรีมักถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของชุมชนตอนเป็นทหารและผู้ปกครองเมืองต่างจากคติชนในจังหวัดสุพรรณบุรีมักถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตตอนบวชเรียน จากข้อมูลคติชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชนที่พบในทั้งสองจังหวัดสะท้อนให้เห็นความทรงจำร่วมเรื่องชุมชนที่เชื่อว่าชุมชนมีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีการเล่าเรื่องราวชีวิตของชุมชนอยู่ในท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่นโดยรับรู้ว่าคุณชุมชนมีความรู้ความสามารถ เป็นนักรบผู้กล้าหาญ คุ้มครองปกป้องและสามารถบันดาลพรได้ โดยมีการสร้างความจำร่วมผ่านการอนุรักษ์และส่งเสริมสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนสร้างรูปเคารพเพื่อสืบทอดตำนานและพิธีกรรมเกี่ยวกับชุมชน และสร้างคำขวัญรวมทั้งตั้งชื่อต่าง ๆ ซึ่งมีปัจจัยด้านการสืบทอดความทรงจำร่วมของท้องถิ่น ปัจจัยด้านการช่วงชิงความโดดเด่นเชิงอัตลักษณ์วัฒนธรรม และปัจจัยด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

งานวิจัยของพัชนียา บุณนาคทำให้เห็นความสำคัญของการนำแนวคิดเรื่องความทรงจำร่วมมาใช้ศึกษาข้อมูลคติชนที่มีส่วนสำคัญในการสร้างและเผยแพร่ความทรงจำร่วมมีการผลิตซ้ำความทรงจำร่วมนี้ว่าเป็นรูปธรรม ซึ่งมีประโยชน์ทั้งด้านอัตลักษณ์และเชิงเศรษฐกิจของท้องถิ่นทั้งยังช่วยเติมเต็มการศึกษาวรรณคดีที่มีการชำระใหม่อีกด้วย งานวิจัยนี้จึงเป็นตัวอย่างของการนำแนวคิดความทรงจำร่วมมาศึกษาข้อมูลคติชนได้เป็นอย่างดี

ยุกติ มุกดาวิจิตร (2555) ศึกษาเรื่อง **วิถีวิทยารื้อสร้างอัตลักษณ์: บทสังเคราะห์ การศึกษาทัศนภาพตัวแทน “ล้านนา” และ “ชาวยอง”** จากการศึกษาเรื่องการก่อสร้าง (ภาพ) “ความเป็นไทย” ในศิลปะสมัยใหม่ ของกษมาพร แสงสุระธรรม กับการศึกษาเรื่อง “คนยอง” เมืองหละปูนกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นยอง” ของอภินันท์ ธรรมเสนา โดยใช้กรอบการศึกษา “การรื้อสร้างอัตลักษณ์” ของภาพตัวแทนทางสายตาหรือทัศนภาพตัวแทน เชื่อมโยงงานวิทยานิพนธ์ทั้งสองเล่มที่ใช้พื้นฐานแนวคิดเรื่องการเมืองอัตลักษณ์ ทัศนภาพตัวแทน และชาติพันธุ์นิพนธ์ไร้ถิ่นฐาน เพื่อให้เข้าใจกระบวนการทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่มีส่วนในการสร้างและต่อรองเพื่อจะนำเสนอภาพตัวแทนอัตลักษณ์ของตน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา ซึ่งวิทยานิพนธ์ทั้งสองเรื่องให้ความสำคัญกับการสร้างและต่อรองอัตลักษณ์ของกลุ่มชน การศึกษาของกษมาพรเป็นการสร้างและต่อรองความหมายของความเป็นล้านนา ส่วนการศึกษาของอภินันท์เป็นการสร้างและต่อรองความหมายความเป็นยอง พบว่าแนวคิดอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงได้และสร้างขึ้นใหม่ได้ด้วยความตั้งใจของทั้งคนในสังคมนั้นเองและโดยคนนอกสังคมนั้นสร้างให้ เพื่อวัตถุประสงค์ในการแสดงออกของตัวตน และวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ ทั้งกษมาพรและอภินันท์ดำเนินตามแนวทางของเอริก ฮอบส์บอม และเทอเรนส์ แรนเจอร์ (Eric Hobsbawm and Terence Ranger) ที่เสนอให้เห็นการที่รัฐประดิษฐ์สร้างประเพณีเพื่อสร้างวัฒนธรรมประจำชาติ วิทยานิพนธ์ทั้งสองเรื่องสนใจ

การประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมขนาดเล็กลงมาคือกลุ่มศิลปินล้านนาและเยาวชนชาวยอง โดยเสนอว่าอัตลักษณ์เหมือนวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ที่มีพลวัตและเป็นสิ่งสร้างในระยะเวลาไม่นานนัก สร้างจากคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมที่แม้จะมีกระบวนการไม่ราบเรียบแต่เป็นประวัติศาสตร์ของการต่อรองกันระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ที่มีส่วนสร้างอัตลักษณ์ การศึกษาทั้งสองเรื่องทำให้เห็นการต่อรองอัตลักษณ์ของกลุ่มคนต่ออัตลักษณ์หลัก ซึ่งงานของกษมาพรทำให้เห็นว่า ศิลปินล้านนาประกอบสร้างความเป็นล้านนาขึ้นจากกระบวนการต่อสู้อะหว่างอัตลักษณ์ชาติกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น ส่วนงานของอภินันท์ทำให้เห็นว่าความเป็นอยู่ของถูกสร้างขึ้นโดยคนกลุ่มต่าง ๆ มีการหยิบยืม สืบทอดต่อรองความหมายความเป็นอยู่ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมชาวยองที่จังหวัดลำพูน

การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ของกษมาพรและอภินันท์ของยุคทำให้เข้าใจแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาซึ่งสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น จะเห็นได้ว่ายังไม่มีการศึกษาตำนานพระพุทธรูปที่สัมพันธ์กับประเพณีและพิธีกรรมเฉพาะถิ่น โดยเฉพาะการศึกษาด้านพลวัตและการสืบทอดความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปของกลุ่มชนเดียวกันในบริบทต่างพื้นที่อันจะทำให้เข้าใจวิถีคิดในการสืบทอดและการนำความเชื่อมาใช้ในสังคมไทยร่วมสมัย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประเด็นดังกล่าว

บทที่ 2

คติชนที่เกี่ยวกับพระติ้วพระเทียม ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะมุ่งนำเสนอภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เพื่อเป็นพื้นฐานให้เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่มีหลายกลุ่มชนอาศัยอยู่ร่วมกัน มีทั้งชาวไทยอีสาน ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และชาวไทยเชื้อสายจีน กลุ่มชนเหล่านี้ต่างก็นับถือ พระติ้วพระเทียมเป็นหลัก และนับถือเจ้าพ่อหมื่นที่เชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษผู้สร้างวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ประดิษฐานพระติ้วพระเทียมด้วย โดยผู้วิจัยจะมุ่งนำเสนอคติชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับพระติ้วพระเทียม ทั้งตำนาน ประเพณี พิธีกรรม และวัตถุมงคล อันจะทำให้เห็นการสืบทอดและบทบาทของ คติชนเกี่ยวกับพระติ้วพระเทียมในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ได้ต่อไป

2.1 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

2.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขตของอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

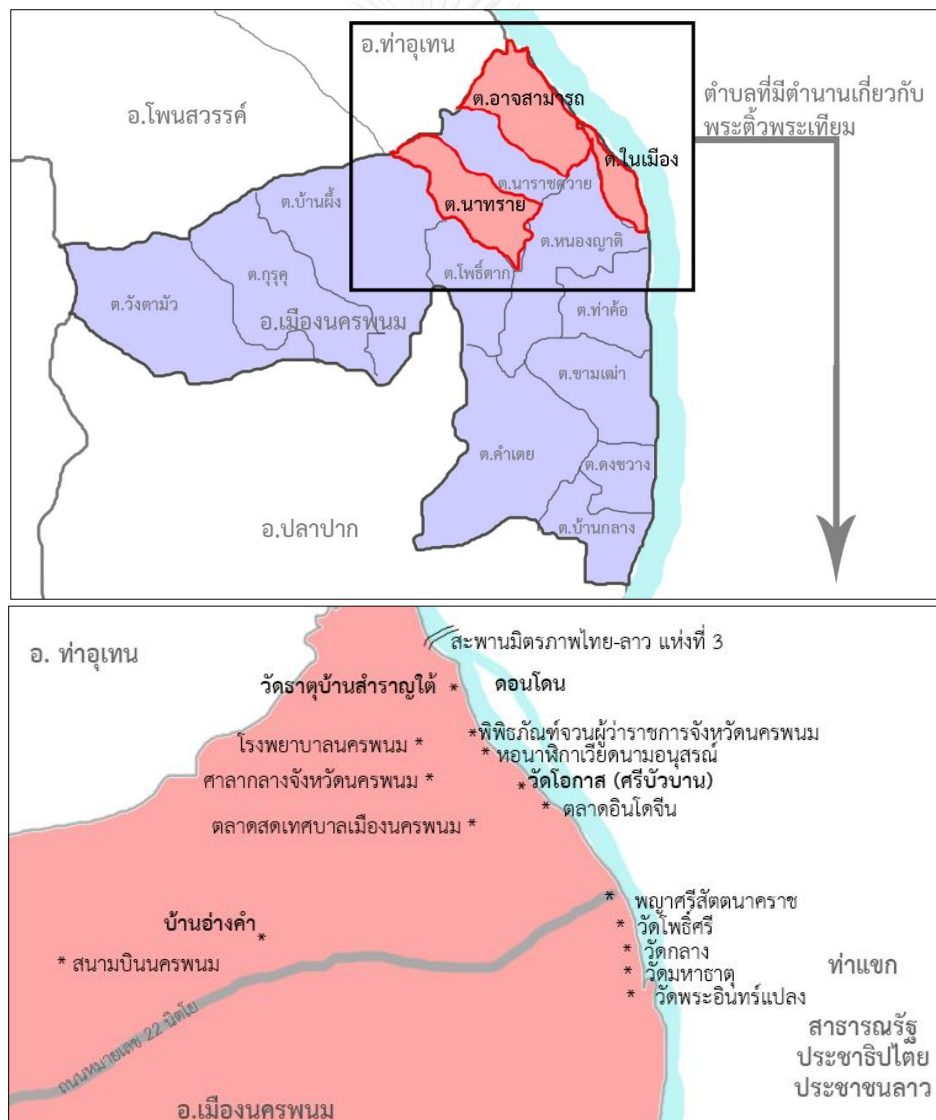
จังหวัดนครพนมตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน มีพื้นที่เลียบตามฝั่งขวาของแม่น้ำโขงเป็นระยะทางยาว 153 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 735 กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอธาตุพนม อำเภอเรณูนคร อำเภอกำแพงแสน อำเภอศรีสงคราม อำเภอบ้านแพง อำเภอนาแก อำเภอนาหว้า อำเภอนาทม อำเภอวังยาง อำเภอโพธิ์สรวรค์ และอำเภอปลาปาก

อำเภอเมืองนครพนม เป็นศูนย์กลางการปกครองและพาณิชย์ เป็นอำเภอที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของจังหวัดนครพนม ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ตรงข้ามแขวงคำม่วน (เมืองท่าแขก) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทั้งยังเป็นอำเภอที่ใกล้กับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมากที่สุดคือประมาณ 150 กิโลเมตรจากเมืองวินท์ อยู่ในระหว่างเส้นรุ้งที่ 16-18 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 104-105 องศาตะวันออก มีพื้นที่ 853.20 ตารางกิโลเมตร (อร่ามจิต ชิมช่าง, 2542 : 1981-1982) มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอโพธิ์สรวรค์ และอำเภอกำแพงแสน
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอธาตุพนม และอำเภอเรณูนคร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับแขวงคำม่วน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นอาณาเขตเป็นแนวยาว 36 กิโลเมตร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม และอำเภอ
กุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

อำเภอเมืองนครพนมแบ่งการปกครองออกเป็น 2 รูปแบบ คือ แบบแรกเป็นการ
ปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยเทศบาลเมืองนครพนมและเทศบาลตำบล แบบที่สองเป็นการ
ปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งออกเป็น 15 ตำบล 165 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลในเมือง ตำบลหนองแสง
ตำบลนาทราย ตำบลนาราชควาย ตำบลกุรุคุ ตำบลบ้านผึ้ง ตำบลอาจสามารถ ตำบลขามเฒ่า ตำบล
บ้านกลาง ตำบลท่าค้อ ตำบลคำเตย ตำบลหนองญาติ ตำบลดงขวาง ตำบลวังตามัว และตำบล
โพธิ์ตาก ในงานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษากลุ่มชนที่มีคติชนเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียมในอำเภอเมือง จังหวัด
นครพนม ได้แก่ ชุมชนวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ตำบลในเมือง บ้านอ่างคำ ตำบลนาทราย และ
บ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ (ดูภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 แผนที่ตำบลต่าง ๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และสนามวิจัย

ข้อมูลทะเบียนราษฎร ปี พ.ศ.2558 ระบุว่าอำเภอเมืองนครพนมมีประชากรทั้งสิ้น 116,990 คน เป็นประชากรชาย 58,928 คน ประชากรหญิง 58,062 คน มีจำนวน 32,922 ครัวเรือน (กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย, 2559) อำเภอเมืองนครพนมเป็นศูนย์รวมสถานที่ราชการสำคัญต่าง ๆ ของจังหวัด ทั้งยังได้รับการพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยววัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง ทำให้มีทั้งร้านอาหาร โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์มากมาย มีพิพิธภัณฑ์จวนผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม พิพิธภัณฑ์และหอสมุดเมืองนครพนม และอนุสรณ์สถานโฮจิมินห์ บ้านนาจอก ที่ตั้งอยู่ในชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามขนาดใหญ่ ปัจจุบันกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลเวียดนามด้วย นอกจากนี้อำเภอเมืองนครพนมยังมีด่านตรวจคนเข้าเมืองนครพนม (ด่านท่าเรือ) ที่เป็นจุดผ่านแดนระหว่างประเทศ มีชาวไทยและชาวลาวข้ามไปมาหาสู่กันอยู่ตลอดด้วย ในเขตเทศบาลเมืองนครพนมเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการ และบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการและค้าขาย ส่วนประชากรรอบนอกเขตเทศบาลเมืองยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา เลี้ยงสัตว์ ประมง และงานหัตถกรรมต่าง ๆ เช่น สานหมวกเวียดนามหรือกูป ทอผ้า จักสานเป็นอาชีพเสริม

ประชากรในเมืองนครพนมส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ในพื้นที่อำเภอเมืองนครพนมมีวัดมากกว่า 100 วัด ในงานวิจัยนี้พื้นที่หลักที่ศึกษาคือตำบลในเมือง ซึ่งมีวัดจำนวน 10 วัด ตั้งเรียงกันไปตามถนนถนนสุนทรวิจิตรหันหน้าสู่แม่น้ำโขงจำนวนถึง 5 วัด ได้แก่ วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) วัดโพธิ์ศรี วัดกลาง วัดมหาธาตุ และวัดพระอินทร์แปลง ส่วนวัดอื่นในพื้นที่ตำบลในเมือง ได้แก่ วัดกตัญญู วัดน้อยโพธิ์คำ วัดศิริพุทธาราม วัดสว่างสุวรรณาราม และวัดอรุณญิกกาวาส นอกจากนี้ประชากรในอำเภอเมืองนครพนม บริเวณชุมชนหนองแสงโดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายเวียดนามบางส่วนนับถือศาสนาคริสต์ มีวัดในคริสต์ศาสนา 1 แห่ง คือ วัดนักบุญอันนาหนองแสง (รองอาสนวิหารนักบุญอันนา)

2.1.2 ประวัติความเป็นมาของอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

เมืองนครพนมเป็นเมืองที่มีอายุยาวนาน ตามตำนานเล่าว่าบริเวณนี้เป็นอาณาจักรโบราณชื่อว่า อาณาจักรศรีโคตรบูร (โคตรบูร, ศรีโคตรบูรณ์) ดังปรากฏชื่อเจ้าเมืองและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของพื้นที่ในบริเวณนี้ไว้ในอรรถาตุ (ตำนานพระธาตุพนม) ที่กล่าวถึงการสร้างพระธาตุพนม และการสร้างเมืองมรุกขนครในบริเวณนี้ (กนกวรรณ โสภณวัฒนวิจิตร, 2543: 17-19)

ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสานกล่าวถึงประวัติเมืองนครพนมในเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดีไว้ว่า ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 5 – 11 บริเวณเมืองนครพนมและดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรฟูนัน เมื่ออาณาจักรฟูนันเสื่อมลง เมืองนครพนมก็ตกเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเจนละในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 – 14 ต่อมาในปี พ.ศ.1896 พระเจ้า

ฟ้าจุ่มรวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ ตั้งเป็นอาณาจักรศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง และรวมบริเวณเมืองนครพนม เป็นแคว้นศรีโคตรบูร มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง แต่งตั้งพระยาศรีโคตรบองเป็นผู้ครองแคว้น หลังจาก นั้นเมืองศรีโคตรบูรก็เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้างสืบมา (สุรจิตต์ จันทรสชา, 2542: 1954)

กระทั่งในปี พ.ศ.2281 พระบรมราชา (เอวก่าน) ที่ตั้งเมืองถูกน้ำเซาะตลิ่งโขงพังมาก จึงย้ายเมืองลงไปอยู่บริเวณใต้เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปัจจุบันคือที่ประดิษฐานองค์พระธาตุศรีโคตรบอง (พระธาตุเมืองเก่า) และเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองมรุกขนคร ต่อมาเมื่อพระบรมราชา (เอวก่าน) สิ้นพระชนม์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงตั้งพระนครานุรักษ์ บุตรเขยของพระบรมราชา (เอวก่าน) เป็นเจ้าเมือง ทำให้ท้าวแก้ว บุตรของพระบรมราชา (เอวก่าน) ไม่พอใจรวบรวมผู้คนไปตั้งเมืองขึ้นใหม่บริเวณบ้านแก่งเหล็กกริมน้ำยมชื่อว่า เมืองมหาชัยกองแก้ว เกือบล้อมผู้คนในลำน้ำเซบั้งไฟซึ่งเคยขึ้นกับเมืองศรีโคตรบูรให้กระด้างกระเดื่อง เจ้าเมืองเวียงจันทน์ จึงให้พระนครานุรักษ์เป็นเจ้าเมืองต่อจากพระบรมราชา (เอวก่าน) ตั้งเมืองใหม่ที่บ้านเวินทรายไถ่ นครเวียงจันทน์ และให้ท้าวแก้วเป็นพระบรมราชา เจ้าเมืองมรุกขนครย้ายเมืองมาอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง บริเวณบ้านธาตุน้อยศรีบุญเรือง ปากห้วยบังฮวก สร้างวัดมรุกขนครเป็นวัดกลางเมือง และวัดอื่น ๆ รอบนอกตั้งปรากฏเป็นกลุ่มโบราณสถานที่สำคัญในปัจจุบัน (กรมศิลปากร, 2545: 52 - 53)

ในสมัยธนบุรี อาณาจักรล้านช้างและภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมดอยู่ใต้อำนาจของกรุงธนบุรี ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อจากเมืองมรุกขนครเป็นเมืองนครพนม (สุรจิตต์ จันทรสชา, 2542: 1957-1958) ในปี พ.ศ. 2336 เจ้าเมืองนครพนมเป็นกบฏต่อกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระศรีเชียงใหม่ (สุดตา) เป็นพระบรมราชาเจ้าเมืองนครพนม (กรมศิลปากร, 2545: 54 - 55) ทำให้ท้าวกิ่งหงษา ท้าวคำสาย และท้าวจุลณีไม่พอใจและอพยพชาวเมืองนครพนมข้ามไปอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ทางกรุงรัตนโกสินทร์แต่งตั้งแม่ทัพขึ้นมาสู้รบและเกลี้ยกล่อมผู้คนให้กลับมาอยู่ในเมืองนครพนม โดยย้ายที่ตั้งเมืองจากบ้านหนองจันทน์มาบ้านโพธิ์คำ (บริเวณหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ในปัจจุบัน) ครั้น พ.ศ.2344 ท้าวกิ่งหงษา ท้าวคำสาย และท้าวจุลณีกลับมาตีเมืองนครพนมอีกครั้ง แต่ในที่สุดก็สามารถไล่เกลี้ยและอพยพผู้คนไปตั้งเมืองใหม่เป็นเมืองสกลนคร

ต่อมาเจ้าอนุวงศ์ซึ่งเป็นผู้ดูแลหัวเมืองแถบกลุ่มแม่น้ำโขงกราบบังคมทูลพระกรุณาขอให้ราชวงศ์ (มัง) เป็นเจ้าเมืองนครพนมแทนที่จะขอให้อุปฮาด (ศรีวิชัย) บุตรเจ้าเมืองคนเก่าเป็นเจ้าเมือง ในปี พ.ศ.2352 อุปฮาด (ศรีวิชัย) จึงพาชาวเมืองนครพนมอพยพมาอยู่กรุงเทพฯ กระทั่งเกิดสงครามเจ้าอนุวงศ์ ชาวเมืองนครพนมจึงอพยพไปตั้งมั่นที่เมืองมหาชัยกองแก้วฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง การอพยพออกผู้คนจำนวนมากออกจากเมืองหลายครั้งทำให้ประชากรในเมืองนครพนมลดลง ต่อมาทางการจึงเกลี้ยกล่อมให้กลับมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองนครพนมตามเดิม พระสุนทรราชวงศา (ท้าวฝ่าย, ท้าวบุตร) เจ้าเมืองยโสธร ได้รับพระราชโองการให้มากำกับดูแลหัวเมืองนครพนมด้วย

(กรมศิลปากร, 2545: 56 - 60) ในสมัยนั้นมีประชาชนหัวเมืองฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงถูกเกลี้ยกล่อมอพยพมาตั้งภูมิลำเนาในบริเวณแอ่งสกลนคร (จังหวัดสกลนคร นครพนม และมุกดาหาร) จำนวนมากและขึ้นเมืองนครพนม ได้แก่ ชาวแสกจากเมืองแสกมาตั้งเมืองอาทมาต ชาวเมืองพิน เมืองนอง เมืองวัง (ส่วนใหญ่เป็นชาวผู้ไทมาตั้งเมืองเรณูนคร) เมืองตะโปน เมืองผาบ้ง (ส่วนใหญ่เป็นชาวข่า กะสั และกะเลิง) และชาวมหาชัยกองแก้ว (ชาวไทยย้อ) มาตั้งเมืองท่าอุเทน

ในสมัยรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2396 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อุปฮาด (จันท) เป็นพระพนมมทรานุรักษ์าธิบดีศรีโคตรบูรหลวง เจ้าเมืองนครพนม เมืองนครพนมจึงสงบสุขภายใต้การปกครองของกรุงรัตนโกสินทร์ ในครั้งนั้น พระพนมมทรานุรักษ์ (จันท) ได้สร้างพระพุทธรูปศิลา (หินทราย) น้ำหนักเท่าตัวเองถวายวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นพุทธรูปชาด้วย (สุรจิตต์ จันทรสภา, 2542: 1963)

กระทั่งสมัยรัชกาลที่ 5 มีการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองในภาคอีสานเนื่องจากฝรั่งเศสได้ดินแดนเวียงจันทน์และเขมรเสี่ยงต่อการรุกรานเข้ามาทางชายแดนปลายพระราชอาณาจักร ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง โดยส่งข้าหลวงกำกับราชการมาปกครอง ต่อมาจึงจัดระเบียบการปกครองเป็นจังหวัดส่งข้าหลวงมาปกครองและเปลี่ยนเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด (ธวัช ภูณโณทก, 2542 : 1944-1945) ส่วนพื้นที่เมืองนครพนมเดิมเป็นส่วนหนึ่งของบริเวณธาตุพนม ในปี พ.ศ. 2450 กระทรวงมหาดไทยประกาศรวมหัวเมืองในมณฑลอุดรเข้าเป็นเมืองจัตวา ให้หัวเมืองต่าง ๆ รวมเรียกแต่เดิมว่าบริเวณธาตุพนม เปลี่ยนเป็น “เมืองนครพนม” (ประกาศกระทรวงมหาดไทย, 2509: 1088)

ในปี พ.ศ.2449 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ (พระยศในขณะนั้น) เสด็จตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา และมณฑลอุดรอีสาน โดยเสด็จถึงเมืองนครพนมในวันที่ 10 มกราคมทางเรือรถไฟ ดังกล่าวไว้ในจดหมายเหตุพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ **เสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา และมณฑลอุดรอีสาน** ว่าเสด็จลงเรือรถไฟจากเมืองท่าอุเทนล่องมาตามแม่น้ำโขงผ่านเวินพระบาท ดอนโตน บ้านสำราญ เมืองอาจสามารถ บ้านหนองแสง มาขึ้นบกที่หน้าจวนผู้ว่าเมืองนครพนม มีผู้คนมาต้อนรับมาก มีพระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา มีญวนจัดกระบวนแห่มาต้อนรับ ได้ทอดพระเนตรการแสดงแสงเต็นสาก พบบาทหลวงคริสตัง และเปิดถนนตัดใหม่จากบ้านหนองแสงไปถึงเมืองไชยบุรี (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2538: 102-106) โดยทรงบันทึกสภาพบ้านในเมืองนครพนมไว้ว่า

เมืองในพระราชอาณาจักรทางฝั่งขวาลำน้ำโขงนี้ มักมีถนนสายใหญ่ริมน้ำ หรือห่างจากน้ำขึ้นมาบ้างเพียงเส้นเศษ แล้วมีถนนซอยขึ้นไปถึงทุ่งหลังบ้านราษฎร ที่เป็นเมืองใหญ่เช่นเมืองหนองคาย เมืองนครพนมมีถนนซอยมากสาย ที่เป็นเมืองเล็กก็มีน้อยสายตามควรที่จะมี บ้านราษฎรอยู่ตามถนนมีบ้านแล้วดี มีรั้วหมายเขต

บ้านเป็นที่เรียบริ้ว เรือนราษฎรมักเป็นเรือนใต้ถุนสูงโดยมาก หลังคามุงแฝก บางแห่งมุงด้วยไม้ไผ่หรือกระเบื้องไม้ ใต้ถุนเรือนมักมีที่ทอผ้า และบางแห่งมีครกกระเดื่องตำข้าว และมักมีขี้ข้าวเล็ก ๆ หลังหนึ่งต่างหาก และที่บ้านนอกมีคอกกระบืออยู่ใต้ถุนเรือนด้วย แต่ร้านขายของมักเป็นเรือนชั้นเดียวอยู่ริมถนนใหญ่ ซึ่งเป็นทำเลผู้คนไปมามาก เมืองนครพนมมีจำนวนคน 21,418 คน

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงเดชาานุภาพ, 2538: 106)

เรื่องราวในจดหมายเหตุการตรวจราชการของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงเดชาานุภาพเสด็จไปตรวจมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน ร.ศ.125 พ.ศ.2449 ทำให้เห็นสภาพบ้านเมืองนครพนมในสมัยนั้นซึ่งปัจจุบันผังเมืองก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนักและมีสถานที่สำคัญหลายแห่งที่ยังคงอยู่ เช่น วัดโพธิ์ศรี วัดธาตุ (วัดพระธาตุนคร) โบสถ์เซนต์แอน (ตั้งอยู่ในวัดนักบุญอันนาหนองแสง) ต่อมาในปี พ.ศ.2460 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศเปลี่ยนชื่อเมืองนครพนมเป็นอำเภอหนองบึก ตามสถานที่ตั้งที่ว่าอำเภอที่อยู่ใกล้กับหนองบึก ซึ่งเป็นหนองน้ำที่เจ้าเมืองในสมัยก่อนได้เคยเอาปลาบึกมาปล่อยเลี้ยงไว้ ครั้นปี พ.ศ.2481 ทางราชการเปลี่ยนชื่ออำเภอที่ตั้งศาลากลางจังหวัดเป็นอำเภอเมืองทั้งหมด เมืองนครพนมจึงได้กลับมาใช้ชื่อ อำเภอเมืองนครพนมตั้งแต่นั้นมาจนปัจจุบัน (อร่ามจิต ชินช่าง, 2542: 1981-1982)

ในปี พ.ศ.2498 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในจังหวัดนครพนมระหว่างวันที่ 12 – 13 พฤศจิกายน มีราษฎรหลายหมื่นคนเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทอดพระเนตรการแสดงและดนตรีพื้นเมือง ราษฎรประกอบพิธีบายศรีทูลเกล้าฯ ถวายตามประเพณีพื้นเมือง แล้วจึงเสด็จฯ ทอดพระเนตรการลอยกระทงที่คุ้มวัดต่าง ๆ และคณะหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกันจัดทำขึ้น หนึ่งในนั้นมีกระทงของคุ้มวัดโสภาด้วย โดยในระหว่างนั้นที่สนามกีฬาจังหวัดได้จัดมหรสพสมโภชทั้งจิวและหมอลำ ทั้งยังได้พระราชทานภาพยนตร์ส่วนพระองค์เพื่อฉายให้ราษฎรได้ชมในคืนนั้นทั้งสองพระองค์เสด็จฯ ประทับพักแรมที่จวนผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม วันต่อมา เสด็จฯ ไปสักการะพระธาตุพนม ทอดพระเนตรขบวนแห่และการฟ้อนรำของชนเผ่าต่าง ๆ โดยมีคณะข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่ายลาวมาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วทอดพระเนตรการแข่งขันเรือยาวและแห่ปราสาทผึ้งตามลำน้ำโขงซึ่งทางราษฎรจัดทูลเกล้าฯ ถวายตามประเพณี (สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ และกุลธิดา ท้วมสุข, 2540: 62 – 66) หลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก็เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระธาตุต่าง ๆ ในจังหวัดนครพนมอีกหลายครั้ง

จากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของอำเภอเมือง จังหวัดนครพนมที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าเมืองนครพนมเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่ครั้ง

สร้างอาณาจักร มีตำนานศรีโคตรบูรที่ชาวนครพนมภาคภูมิใจซึ่งเชื่อมโยงกับตำนานพระแก้วพระเทียมนครพนม ตั้งจะกล่าวต่อไป อีกทั้งเมืองนครพนมตั้งอยู่ในพื้นที่เขตติดต่อกับทั้งลาวและเวียดนาม ทำให้เมืองนครพนมเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีคนหลายกลุ่มชาติพันธุ์อพยพมาอยู่รวมกัน มีวัฒนธรรมหลากหลายที่ต่างก็ยอมรับซึ่งกันและกัน ดังจะเห็นจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ต่างนำ “ของพื้นเมือง” ของตนมาร่วมแสดงเป็นการรับเสด็จสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพครั้งเสด็จตรวจราชการ และในครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเสด็จเยี่ยมราษฎรเมืองนครพนม ปัจจุบันการแสดงทางวัฒนธรรมในอดีตได้ถูกปรับเปลี่ยนมาอยู่ในงานประเพณีสำคัญ ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดด้วย

2.1.3 ความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไทยลาว เวียดนาม จีน และกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

สังคมพหุวัฒนธรรม หรือ พหุวัฒนธรรมนิยม (Multiculturalism) หรือ พหุนิยมทางวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) เป็นคำที่เสนอโดย ภิกขุ พาเร็ก (Bhikhu Parekh) ว่า “มนุษย์ชาตินั้นมีส่วนทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันมีทั้งความเหมือนและความต่าง และความเหมือนในวิถีทางที่แตกต่างกัน” (2000: 10-11 อ้างถึงในชูพินิจ เกษมณี, 2555: 32) พหุวัฒนธรรมจึงหมายถึง “การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) ว่าดำรงอยู่ร่วมกันในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง” (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552: 113) ส่วนอมรา พงศาพิชญ์ กล่าวไว้ว่า

เมื่อเกิดรัฐประเทศและพบว่ามียุทธศาสตร์หลายกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ภายในอาณาเขตของรัฐประเทศ ถ้าปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่มีลักษณะยอมรับซึ่งกันและกันย่อมหมายความว่าเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรม บางครั้งใช้คำว่า พหุวัฒนธรรม (cultural pluralism) คือรัฐประเทศที่มีหลายวัฒนธรรม ประเทศที่เกิดขึ้นใหม่มักจะเป็นรัฐพหุวัฒนธรรม เพราะประเทศเหล่านี้เกิดขึ้นภายหลังการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์

(อมรา พงศาพิชญ์, 2542: 19)

ดังนั้น จากที่กล่าวถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมในอำเภอเมืองจังหวัดนครพนมมาแล้วทำให้เห็นว่าเมืองนครพนมมีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีกลุ่มชนหลายกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันและยอมรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากเมืองนครพนมเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ท่ามกลางเมืองศูนย์กลางอำนาจสำคัญทั้งสองลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำโขง และลุ่มน้ำเจ้าพระยา ทำให้ประชาชนอพยพข้ามไปมาระหว่างสองฟากแม่น้ำโขงและค้อย ๆ ก่อร่างสร้างเมืองเรื่อยมา กระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 โปรดฯ ให้กวาดต้อนผู้คนหัวเมืองฝั่งตะวันออกของ

แม่น้ำโขงมาตั้งบ้านเรือนในบริเวณแอ่งสกลนคร (แอ่งสกลนคร คือ จังหวัดสกลนครจังหวัดนครพนม และจังหวัดมุกดาหาร) ได้แก่ ชาวเมืองพิน เมืองนอง เมืองวัง (ส่วนใหญ่เป็นชาวผู้ไท) เมืองตะโปน เมืองผาบ้ง (ส่วนใหญ่เป็นชาวข่า เช่น กะสั๊ กะเลิง) และชาวมหาชัยกองแก้วหรือชาวไทยย้อ (ธวัช ปุณโณทก, 2542: 1944)

การกวาดต้อนผู้คนในครั้งนั้นทำให้เมืองนครพนมมีประชากรหลายกลุ่มที่อพยพมาจากต่างบ้านต่างเมือง โดยเฉพาะเมืองในฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงซึ่งมีสภาพภูมิศาสตร์เป็นเทือกเขาที่สลับซับซ้อน กลุ่มคนต่าง ๆ ไม่ได้ติดต่อสื่อสารกัน เมื่ออพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองนครพนมต่างก็มีหัวหน้าของตนเองควบคุมดูแล มีวัฒนธรรมเฉพาะของตน ปัจจุบันวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มคลี่คลายลงไปมากแล้ว แต่ยังคงพอหลงเหลือให้เห็นวัฒนธรรมที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นอยู่ 7 กลุ่มชน ได้แก่ ชาวไทยลาวหรือไทยอีสาน ชาวผู้ไท ชาวไทยญ้อ ชาวไทยแสก ชาวไทยโส้ ชาวไทยกะเลิง ชาวไทยข่า และอีก 2 เชื้อชาติ คือ ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และชาวไทยเชื้อสายจีน

ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม โดยใช้คำว่า “ชาวเมืองนครพนม” เพื่อหมายถึงกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้และมีคติชนที่เกี่ยวกับพระดี้วพระเทียม ได้แก่ ชุมชนวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ตำบลในเมือง บ้านอ่างคำ ตำบลนาทราย และบ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการศึกษา (ดูภาพที่ 1) ส่วนคำว่า “ชาวอำเภอเมืองนครพนม” จะใช้เพื่อหมายถึงกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนมทั้งหมด โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงชาวเมืองนครพนมตามลำดับการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองนครพนม ได้แก่ ชาวไทยลาว ชาวไทยแสก ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และชาวไทยเชื้อสายจีน ดังนี้

ก) ชาวไทยลาวหรือไทยอีสาน

ชาวไทยลาวหรือไทยอีสาน เป็นประชากรกลุ่มใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงในจังหวัดนครพนมด้วย นอกจากนี้ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ยังมีบางส่วนอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตหัวเมืองชั้นใน บริเวณอำเภอพนัสนิคม อำเภอพนมสารคาม และอำเภอสนมชัยเขต และอีกกลุ่มที่อพยพไปตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองยโสธรด้วย (ธวัช ปุณโณทก, 2542: 1946–1947)

ชาวไทยอีสานนับถือศาสนาพุทธ และนับถือผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีแถน ผีไร่เนาและอื่น ๆ โดยเฉพาะผีปูดที่เป็นศาลปูดประจำทุกชุมชน และมี “จ๊า” หรือ “นางเทียม” เป็นผู้ที่ติดต่อวิญญาน ซึ่งเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมากกว่าผู้อื่น (ธวัช ปุณโณทก, 2542: 1848) นอกจากนี้ชาวไทยอีสานยังคงยึดมั่นในจารีตประเพณี ดำเนินชีวิตตามฮีตสิบสอง (ประเพณี 12 เดือน) คือ เดือนอ้ายทำบุญเข้ากรรม เดือนยี่ทำบุญกลางบ้าน เดือนสามทำบุญข้าวจี่ เดือนสี่ทำบุญพระเวส เดือนห้าทำบุญสงกรานต์ เดือนหกทำบุญบั้งไฟ เดือนเจ็ดทำบุญช่าฮะ เดือนแปดทำบุญเข้าพรรษา

เดือนเก้าทำบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบทำบุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ดทำบุญออกพรรษา และเดือนสิบสองทำบุญกฐิน (กรมศิลปากร, 2545: 186 – 188)

ชาวไทยอีสานเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดและอาศัยอยู่ในเมืองนครพนมมายาวนานที่สุด ทำให้ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของคนกลุ่มนี้ได้รับการส่งเสริมและมีบทบาทสำคัญต่อคนกลุ่มอื่น ๆ ในเมืองนครพนมด้วย เช่น งานบุญออกพรรษามีการจัดประเพณีแห่ปราสาทผึ้งและไหลเรือไฟจนเป็นงานประเพณีที่สำคัญของจังหวัด ได้รับการส่งเสริมเป็นการท่องเที่ยวทำให้มีรายได้สู่คนในชุมชนจำนวนมาก ดังจะวิเคราะห์โดยละเอียดในบทที่ 4 ต่อไป

ข) ชาวไทยแสก

ชาวไทยแสก เป็นชนกลุ่มที่มีภาษาพูดเป็นของตนเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับชาวนวน อาศัยอยู่บริเวณเมืองแสก แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณตำบลอาจสามารถ (จดหมายเหตุ ร.3: 2380) และตำบลนาราชควาย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมและกระจายตัวกันไปอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง ส่วนใหญ่ทำนา ทำประมงในแม่น้ำโขงจนมีอาหารขึ้นชื่อคือปลาจุ่มบ้านไทแสก และसानกูปหรือหมวกเวียนนามขายเป็นอาชีพเสริม ปัจจุบันมีการพัฒนาเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ด้วย (ประวัติความเป็นมาของชาวไทยแสก, 2559)

ภาพที่ 2 ผู้หญิงชาวไทยแสกเมืองนครพนมแสดงเต้นสากในการต้อนรับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ คราวเสด็จตรวจราชการ พ.ศ. 2449 (ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 3 ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนมร่วมแสดงสากเต้นสากกับผู้หญิงชาวไทยแสก เพื่อถวายโองมูในวันเตตเตนที่บ้านอาจสามารถ อำเภอเมืองนครพนม วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2559

ชาวไทยแสกนับถือพุทธศาสนาและคริสต์ แต่ยังคงนับถือเรื่องวิญญาณอยู่มาก ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้อย่างเหนียวแน่น ชาวไทยแสกที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปยังใช้ภาษา

แสกสื่อสารกัน มีประเพณีตรุษแสก (วันเตตเดน) เป็นเสมือนงานรวมญาติประจำปี จะมีวงสรวงโองมู่ เป็นบรรพบุรุษที่คุ้มครองชาวไทยแสกให้พ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ และมีการละเล่นสำคัญคือ เต็นสาก (ธวัช ปุณโณทก, 2542: 1853 – 1855) ซึ่งเคยแสดงให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพได้ทอดพระเนตรครั้งเสด็จตรวจมณฑลอุดร มณฑลพายัพ ในปี พ.ศ.2449 ด้วย (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2509: 343-344)

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า ชาวไทยแสกบ้านอาจสามารถยังคงนับถือ โองมู่มาก ถัดขึ้นไปทางเหนือเป็นบ้านสำราญซึ่งมีชาวไทยอีสานอาศัยอยู่หนาแน่น ชาวบ้านสำราญ นับถือพุทธศาสนา มีวัดธาตุบ้านสำราญเป็นวัดประจำหมู่บ้าน โดยมีป่าช้าเป็นเขตแดนกั้นระหว่างสอง หมู่บ้าน ชาวไทยแสกบ้านอาจสามารถและชาวไทยอีสานที่บ้านธาตุสำราญได้จึงไม่ค่อยติดต่อกัน ปฏิสัมพันธ์กันมากนัก แต่ก็มีบางส่วนที่สัมพันธ์กันแบบเครือญาติ และนับถือทั้งพุทธศาสนาและโองมู่

ค) ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม

คนไทยอีสานมักเรียกชาวไทยเชื้อสายเวียดนามว่า “ญวน” หรือ “แกว” ส่วนคน เวียดนามหรือชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจะเรียกตัวเองว่า “เหวียด” เมืองนครพนมมีอาณาเขต ใกล้เคียงกับเวียดนามหรือญวน ในอดีตเจ้าเมืองนครพนมเคยลี้ภัยการเมืองไปอยู่เมืองญวน ต่อมาเมื่อ เมืองญวนเกิดสงคราม มีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาตั้งรกรากในบริเวณเมืองนครพนมและมีครอบครัว เป็นชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจนปัจจุบัน (องค์การการค้าของคุรุสภา, 2512: 205 – 206)

เมืองนครพนมมีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่อดีต (มุสตี ลิ้มพะสุด, 2520: 29, 83) กระทั่ง ใน พ.ศ.2429 เมื่อญวนพ่ายแพ้แก่ฝรั่งเศสก็มีชาวญวนบางส่วนข้ามแม่น้ำโขง มาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงในเขตเมืองมุกดาหาร นครพนม และ สกลนคร ญวนบางพวกเข้ารับนับถือคริสต์ศาสนาที่วัดหนองแสง เมืองนครพนม และที่ท่าแร่ สกลนคร ตั้งหัวหน้าชาวญวนเพื่อควบคุมญวนอพยพในเมืองนครพนม (สุรจิตต์ จันทรสชา, 2545: 108 – 110)

ในปี พ.ศ.2436 สยามจำเป็นต้องลงนามในสนธิสัญญากับกรุงฝรั่งเศส ทำให้สยาม ต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและยังกำหนดให้ประชาชนที่อาศัยในบริเวณพื้นที่ 25 กิโลเมตรนับ จากแม่น้ำโขงลึกเข้าไปในแผ่นดินสยามสามารถไปมาติดต่อค้าขายได้อย่างเสรี เปิดโอกาสให้ ชาวเวียดนามเดินทางไปมาค้าขายได้ทั้งสองฝั่งโขงจนคุ้นเคยกับวิถีชีวิตของชาวเมืองฝั่งขวาแม่น้ำโขง และต้องการตั้งหลักแหล่งถาวรในบริเวณนี้ ชาวเวียดนามเหล่านี้จึงกลายเป็นกลุ่มพ่อค้าชาวเวียดนาม กลุ่มแรก ๆ ที่เดินทางเข้ามาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ ของจังหวัดที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง เช่น นครพนม หนองคาย และสกลนครในเวลาต่อมา (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548: 22 – 23)

หลังสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง ฝรั่งเศสสามารถครอบครองลาวและกัมพูชาได้ ทำให้คนเวียดนามที่อาศัยอยู่ในลาวและกัมพูชาจำนวนมากอพยพเข้ามาในไทย และมีผู้นำขบวนการกู้ชาติเวียดนามเดินทางเข้ามาอยู่ในเมืองนครพนม (จตุพร ดอนโสสม, 2551: 49) เมื่อมีการสู้รบรุนแรงที่เมืองท่าแขกทำให้มีชาวเวียดนามอพยพหนีภัยมาอยู่ที่วัดป่า วัดโพนแก้ว วัดโอกาส วัดศรีชะเกษ และโรงเรียนในเมืองนครพนม รวมถึงบ้านชาวเมืองนครพนมด้วย โดยชาวเวียดนามอพยพนี้หลบหนีแยกย้ายปะปนอยู่กับชาวบ้านตามริมแม่น้ำโขง ทำการเกษตรและหาของขายตามหมู่บ้านต่าง ๆ

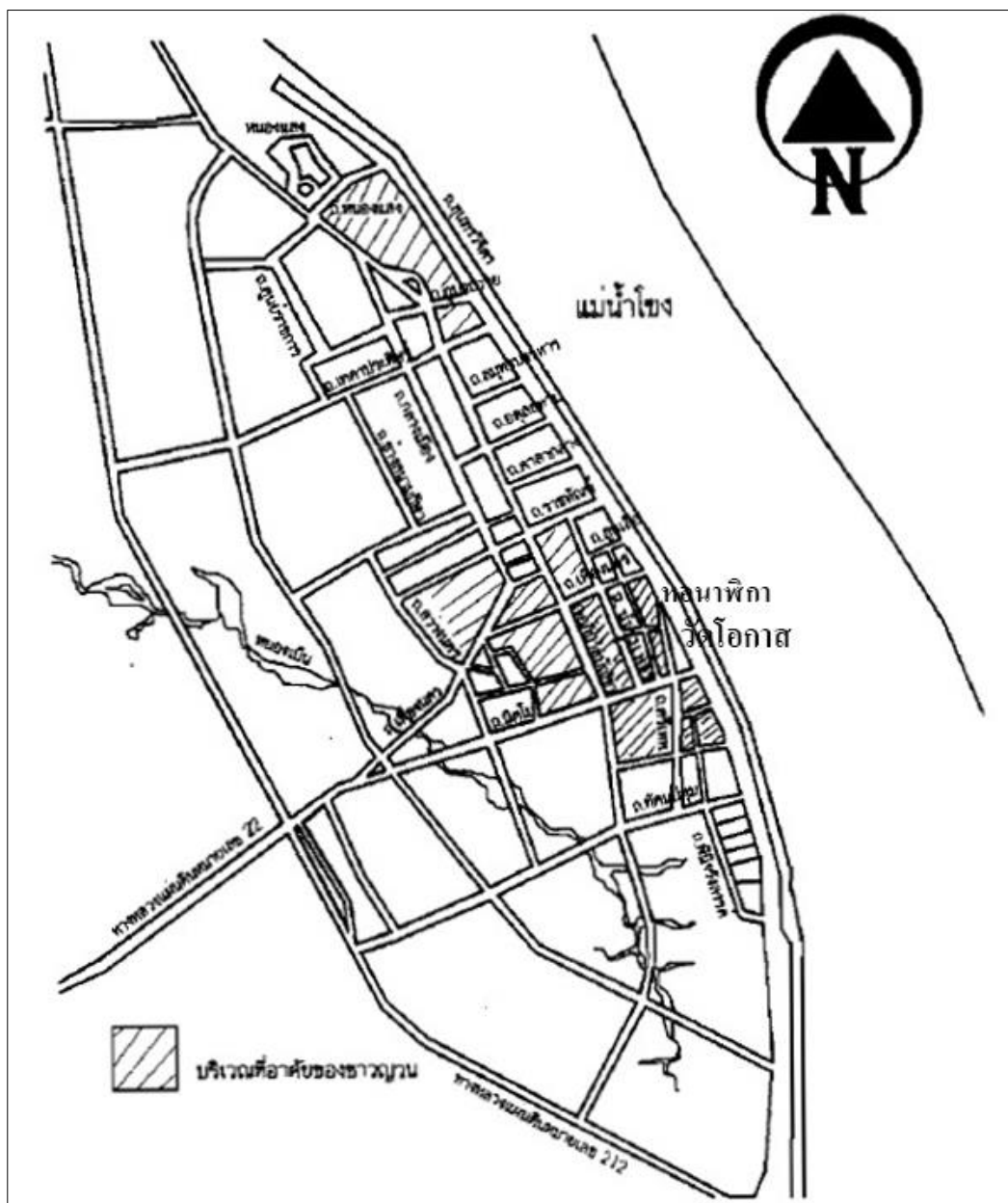
ต่อมามีการประกาศให้ชาวเวียดนามกลับประเทศ ในปี พ.ศ.2503 ชาวเวียดนามได้สร้างหอนาฬิกากลางอำเภอเมืองนครพนมเป็นอนุสรณ์แห่งการกลับเวียดนาม และยังมีซุ้มประตูวัดบางแห่งที่ชาวเวียดนามได้สร้างไว้แต่ขณะนี้ชำรุดและถูกรื้อถอนไปหมดแล้ว เช่น ซุ้มประตูวัดโพธิ์ศรี ซุ้มประตูวัดภูเขาทอง (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548: 188) สถานที่สำคัญต่าง ๆ ของเมืองนครพนม เช่น ศาลากลางหลังเก่าจังหวัดนครพนม ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑสถานและหอสมุดนครพนม และจวนผู้ว่าจังหวัดนครพนม (หลังเก่า) ซึ่งเคยเป็นสถานที่ประทับพักแรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ครั้งเสด็จฯ นครพนมเมื่อปี พ.ศ.2498 ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑสถานผู้ว่าจังหวัดนครพนม ก็สร้างโดยผู้รับเหมาก่อสร้างซึ่งเป็นชาวเวียดนามอพยพรุ่นเก่าเช่นกัน (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548: 201-202)

ภาพที่ 4 หอนาฬิกาเวียดนามอนุสรณ์

ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หัตถกรรม รับราชการและค้าขาย จนเป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจของเมืองนครพนมอย่างมาก ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา มีบางส่วนในตำบลหนองแสงนับถือคริสต์ศาสนา โดยยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี มีอาหารการกินเป็นเอกลักษณ์กลายเป็นอาหารขึ้นชื่อและของฝากจากเมืองนครพนม มีเทศกาลตรุษญวน ไหว้พระจันทร์ มีพิธีแต่งงาน งานศพ และงิ้วที่ยังคงปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด

ในเขตเทศบาลเมืองนครพนมมีชุมชนชาวเวียดนามอาศัยปะปนอยู่กับคนไทยอีสาน ได้แก่ ชุมชนทอนาฬิกา ชุมชนตลาด ชุมชนวัดศรีเทพ และชุมชนหนองแสง (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548: 201-202) และอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นบริเวณรอบตลาดอินโดจีน และวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา มีส่วนสำคัญในการทำนุบำรุงพุทธศาสนา ชาวเวียดนามอพยพในอดีตมีฝีมือเชิงช่างจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างศาสนสถานในวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ดังปรากฏภาพปูนปั้นต่าง ๆ ภายในวัด ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายเวียดนามยังนิยมร่วมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกับชาวไทยอีสานและชาวไทยเชื้อสายจีนด้วย

ภาพที่ 5 แผนที่แสดงเขตอาศัยของชาวเวียดนามในเขตเทศบาลเมืองนครพนม

(ดัดแปลงจากธัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548: 30)

ง) ชาวไทยเชื้อสายจีน

ชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลด้านเศรษฐกิจและการค้าของเมือง นครพนมค่อนข้างมากใกล้เคียงกับชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม โดยชาวไทยเชื้อสายจีนได้จัดตั้ง สมาคมพ่อค้าจังหวัดนครพนมขึ้นในปี พ.ศ.2489 ชื่อสมาคมหัวเคี้ยว และในปี พ.ศ.2490 ก่อตั้ง โรงเรียนตงเจียให้ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนได้มีโอกาสเรียนรู้ภาษาจีนเพิ่มเติมจากภาษาไทยที่เป็น ภาษาบังคับต้องเรียนรู้อยู่แล้ว ต่อมาในปี พ.ศ.2526 สมาคมนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็น สมาคมพ่อค้าจังหวัด นครพนม (อภิวัฒน์ รุ่งเรืองวุฒิกุล, 2559)

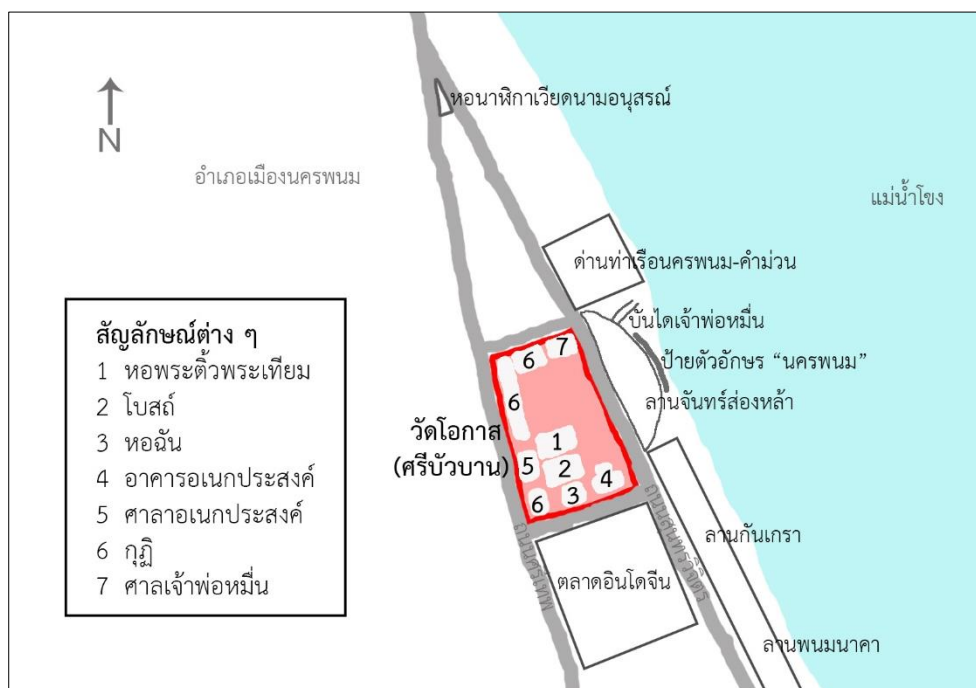
ชาวไทยเชื้อสายจีนนิยมอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองนครพนม โดยเฉพาะบริเวณ ตลาดอินโดจีนใกล้วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) และตลาดเทศบาลเมืองนครพนม ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย นับถือพุทธศาสนาและเทพเจ้า สืบทอดประเพณีพิธีกรรมแบบจีนตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น วันตรุษจีน วันไหว้พระจันทร์ วันสารทจีน วันเซ็งเม้ง เทศกาลกินเจ งานสมโภชเจ้าพ่อหมื่น เจ้าพ่อคำแดง เจ้าพ่อสัมมะติ เจ้าพ่อสิบสอง โดยเฉพาะเจ้าพ่อหมื่นที่ชาวไทยเชื้อสายจีนเคารพนับถือมาก มีการ สร้างศาลเจ้าทรงเงินผสมเวียดนามเพื่อเป็นที่ประดิษฐานองค์เทพที่นับถือ โดยเรียกศาลเจ้าพ่อหมื่นว่า “ปูนเถ่ากงม่า” หรือ “อากงอาม่า” และจะบูชาอากงอาม่าในเทศกาลสำคัญ คือ ตรุษจีน สารทจีน จัดงานประจำปีสมโภชเจ้าพ่อหมื่นด้วย (สุเทพ อติวรรณกุล, 2559) นอกจากนี้สมาคมพ่อค้าจังหวัด นครพนมซึ่งเป็นสมาคมของชาวไทยเชื้อสายจีนยังเป็นที่กำลังสำคัญในการทำนุบำรุงศาลเจ้าพ่อหมื่น ทรงเงินด้วย

2.2 ภูมิหลังของวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) และ”พระดี้วพระเทียม”

ภาพที่ 6 หน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ซ้ายสุดของภาพคือตลาดอินโดจีน ขวาสุดคือศาลเจ้าพ่อหมื่น

วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง เลขที่ 552 ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองนครพนม จังหวัดนครพนม มีเนื้อที่ 3 ไร่ 3 งาน 54 ตารางวา ทิศเหนือจดซอยเทพารักษ์ ทิศใต้ จดตลาดอินโดจีน ทิศตะวันออกจดถนนสุนทรวิจิตร ทิศตะวันตกจดถนนศรีเทพ

ภาพที่ 7 แผนที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และบริเวณรอบวัด

จากประวัติของวัดสันนิษฐานว่าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.1994 เดิมมีชื่อว่า “วัดพระศรีบัวบานพระเจ้าตัว” ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2081 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดโอกาส” ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ.2481 สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย (กรมการศาสนา, 2539: 305 – 306) มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามตามลำดับดังนี้ 1)ญาณหลักคำ เป็นเจ้าอาวาสเมื่อครั้งพระบรมราชาพรหมาได้มาบูรณะวัดศรีบัวบาน 2)พระสิงห์ 3)หลวงพ่อโฮม กตปุญโญ 4)พระมหาวิศิษฐ์ 5)พระมหาประภิต 6)พระครูสุนทรกัลยาณพจน์ (พ.ศ.2499-2537) 7)พระครูวิจิตพัฒนคุณ (พ.ศ.2537-2541) ย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสวัดกตอง อำเภอเมืองนครพนม ปัจจุบันเป็นเจ้าคณะเมืองนครพนมด้วย ปัจจุบันวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มี 8)พระครู-ศรีปริยัติการ เป็นเจ้าอาวาสวัด (พ.ศ.2541 – ปัจจุบัน) และรองเจ้าคณะเมืองนครพนม

ในตำนานการสร้างวัดกล่าวว่า เมื่อจุลศักราชราชาได้ 813 ตัว (พ.ศ.1994) จมื่นรักษาราษฎร (พ่อหมื่น) ซึ่งเป็นนายกเมือง ผู้ปฏิบัติราชการต่างพระเนตรพระกรรณแทนพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง และชาวบ้านโพธิ์คำ มีศรัทธาได้สร้างสำนักสงฆ์วัดศรีบัวบานขึ้นริมฝั่งน้ำโขง (แม่น้ำโขง) ในบริเวณบ้านโพธิ์คำ นครศรีโคตรบูร ต่อมาเมื่อจุลศักราชราชาได้ 1100 ตัว ตรงกับ พ.ศ. 2281 ราชบุตรพรหม (พรหมมา บุตรเจ้าแก้ว) ได้เป็นเจ้าผู้ครองเมืองนครบุรีศรีโคตรบูร มีพระราชทินนามว่า พระบรมราชาพรหมา มีพระราชศรัทธาบูรณปฏิสังขรณ์สำนักสงฆ์วัดศรีบัวบานขึ้น พร้อมกับสร้างพระอุโบสถสร้างพระประธานด้วยอิฐสทายเป็นพระลงรักปิดทอง และตั้งชื่อพระประธานนั้นว่า “หลวงพ่อพระราชาพรหมา” นอกจากนั้นยังได้อัญเชิญพระพุทธรูปพระเทเพียม ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของ

เมืองศรีโคตรบูรจากบ้านสำราญ มาประดิษฐานที่วัดศรีบัวบาน และรับสั่งให้ชาวบ้านสำราญเป็น “ข้าโอกาส” คอยปรนนิบัติรักษา “พระดี้วพระเทียม” พร้อมกันเปลี่ยนนามวัดใหม่จากวัดศรีบัวบาน เป็น “วัดโอกาส” ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน (พระมหาสมชาย ไร่ตรี, 2541: 82)

จากข้อมูลข้างต้น ปีที่ราชบุตรพรหมมา บุตรเจ้าแก้วขึ้นเป็นเจ้าเมืองศรีโคตรบูรนั้น ไม่ตรงกับปีในพงศาวดารเมืองนครพนม ฉบับพระยาจันทร์โงนคำซึ่งเรียบเรียงขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 กล่าวถึงเรื่องราวหลังจากพระบรมราชาเจ้าเมืองนครพนมถึงแก่กรรมทำให้เกิดความขัดแย้งภายในเมืองนครพนม ท้าวแก้ว บุตรพระบรมราชาขึ้นครองเมือง เนื้อหาต่อจากนั้นมีความว่า

พระบรมราชาแก้วมีบุตรชายชื่อว่า ท้าวอุทัง ท้าวพรหมมา¹

ท้าวศรีวิไช ท้าวอุ้นเมือง ท้าวเลาค่า ท้าวราช ท้าวแก้วมณีโชติ ท้าวพรหมบุตร รวม 8 คน บุตรหญิงชื่อว่า นางแท่งคำ นางแท่งแก้ว นางคำเกา นางมิ่ง นางต่อม นางคำพัว นางเยา นางแมะ รวมบุตรหญิง 8 คน พระบรมราชาแก้วอยู่ในราชการ 12 ปี จุลศักราช 1140 ปีจอ ฤศก เจ้าพระยาวอเอากำลึงกรุงเทพฯ ฯ ขึ้นมาตีเวียงจันทน์แตก พระบรมราชาแก้วจึงพาครอบครัวไปตั้งค่ายกวนหมูได้ 5 เดือนก็ถึงแก่กรรมที่นั่น ท้าวพรหมมาผู้เป็นบุตรจึงพาครอบครัวบ่าวไพร่ออกมาอยู่เมืองนครพนม **ท้าวพรหมมาได้เป็นที่พระบรมราชาเจ้าเมืองนครพนม²** ท้าวอุทังได้เป็นที่อุปฮาด ท้าวศรีวิไชได้เป็นที่ราชวงศ์ ได้ออกไปถวายดอกไม้ทองเงิน แต่จุลศักราช 1142 ปีชวด โทศก

(พงศาวดารเมืองนครพนม ฉบับพระยาจันทร์โงนคำ, ม.ป.ป.)

จากข้อความข้างต้น ทำให้สันนิษฐานปีที่พระบรมราชาแก้วขึ้นครองเมืองได้ จากการคำนวณปีจุลศักราชในเหตุการณ์ที่พระวอยกทัพขึ้นมาตีเวียงจันทน์ จ.ศ.1140 ตรงกับ พ.ศ.2321 เมื่อนับย้อนขึ้นไป 12 ปีที่พระบรมราชาแก้วอยู่ในราชการ จะตรงกับปี พ.ศ.2309 พระบรมราชาแก้วครองเมืองอยู่จน พ.ศ.2321 พระวอยกทัพไปตีเวียงจันทน์ พระบรมราชาแก้วพาครอบครัวอพยพไป 5 เดือนก็ถึงแก่กรรม ท้าวพรหมมา บุตรพระบรมราชาแก้วจึงขึ้นเป็นเจ้าเมืองนครพนมในปี พ.ศ. 2321 นั้นเอง พระบรมราชาพรหมมาครองเมืองนครพนมมาจนถึงปี พ.ศ.2336 (จ.ศ.1155)³ – พ.ศ. 2337⁴ ก็คิดกบฏเข้ากับเจ้าเวียงจันทน์และเจ้าญวน เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงทราบก็โปรดฯ ให้ลงพระราชอาญาทั้งเจ้าเวียงจันทน์และพระบรมราชา ดังปรากฏ

¹ เน้นโดยผู้วิจัย

² เน้นโดยผู้วิจัย

³ อ้างจากประชุมพงศาวดาร เล่ม 44

⁴ อ้างจากพระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 1

ความพ้องกันทั้งในพงศาวดารเมืองนครพนม ฉบับพระยาจันทน์โงนคำ (ประชุมพงศาวดาร เล่ม 44, 2512: 207 – 208) และพระราชพงศาวดาร ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์

ในพระราชพงศาวดารกล่าวว่าในปี พ.ศ.2337 พระเจ้านันทเสนเจ้านครล้านช้างเวียงจันทน์ กับพระบรมราชา (พรหมมา) เจ้าเมืองนครพนมถูกกล่าวหาว่าคบคิดกันเป็นกบฏ เมื่อ “โปรดฯ ให้ชำระ ความแล้วเจ้านันทเสนและพระบรมราชาแพ้โจทก์ รับสั่งให้ลงโทษถึงประหารชีวิต กรมพระราชวังบวรสถานมงคลทูลขอพระราชทานโทษไว้” (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, 2478: 214 - 215)

จากเอกสารทั้งสองฉบับซึ่งมีเหตุการณ์ตรงกันทำให้คาดเดาได้ว่า ราชบุตรพรหมมาขึ้นเป็น เจ้าเมืองศรีโคตรบูรในปี พ.ศ.2321 หรืออาจจะเป็นปี พ.ศ.2322 และถึงแก่กรรมในช่วงปี พ.ศ.2336 หรือ พ.ศ. 2337 ซึ่งไม่ตรงกับข้อมูลในตำนานการสร้างวัดโอกาสที่กล่าวว่า ปี พ.ศ.2281 ราชบุตรพรหม บุตรเจ้ากู่แก้ว ได้เป็นเจ้าเมืองศรีโคตรบูรและยกสำนักสงฆ์ศรีบัวบานขึ้นเป็นวัด แต่หนังสือ **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดนครพนม** กล่าวว่า ใน พ.ศ.2281 มีเหตุการณ์สำคัญของเมืองนครพนมคือ พระบรมราชา (เอวก่าน) ได้ย้ายที่ตั้งเมืองที่ถูก น้ำเซาะตลิ่งไปอยู่บริเวณพระธาตุศรีโคตรบองในปัจจุบัน (กรมศิลปากร, 2545: 52 - 53)

อย่างไรก็ตาม หากเรียงลำดับการครองเมืองของเจ้าเมืองศรีโคตรบูรแล้วพบว่าพระบรมราชา (เอวก่าน) (ครองเมืองก่อนปี พ.ศ.2309) เป็นบิดาของท้าวกู่แก้ว (ครองเมืองปี พ.ศ. 2309 - 2321) และเป็นปู่ของพระบรมราชา (พรหมมา) (ครองเมืองปี พ.ศ. 2321 หรือ 2322 – 2326 หรือ 2337) จะเห็นได้ว่าช่วงเวลาจากตำนานการสร้างวัดโอกาสไม่สอดคล้องกับเอกสารพงศาวดาร แต่ก็ทำให้ สันนิษฐานได้ว่าช่วงปลายศตวรรษที่ 23 ถึงประมาณกลางศตวรรษที่ 24 เจ้าเมืองนครพนมได้ยกฐานะ สำนักสงฆ์ศรีบัวบานขึ้นเป็นวัด แม้จะไม่สามารถระบุช่วงเวลาการสร้างวัดได้ชัดเจน

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์อาจกล่าวได้ว่า วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นวัดเก่าแก่ที่สำคัญ วัดหนึ่งของเมืองนครพนมดังปรากฏในจารึกฐานพระพุทธรูปศิลา ในปี พ.ศ.2396 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อุปฮาด (จันท) เป็นพระพนมนครานุรักษ์าธิบดีศรีโคตรบูรหลวง เจ้าเมืองนครพนม พ.ศ.2398 พระพนมนครานุรักษ์ (จันท) จึงสร้างพระพุทธรูปศิลา (หินทราย) นำหนักเท่าตัวเองถวายวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นพุทธรูปชาด้วย (สุรจิตต์ จันทรสภา, 2542 : 1963) ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนพระพุทธรูปดังกล่าวว่า จารึกวัดโอกาส (นพ.5) เป็นวัตถุจารึกอักษรธรรมอีสาน จารึกใต้ฐานพระพุทธรูปหินทรายกว้าง 50 เซนติเมตร สูง 83 เซนติเมตร หน้า 20 เซนติเมตร จำนวน 1 ด้าน 7 บรรทัด โดยบุษยามาศ สะแกนอก (2529) อ่านไว้ว่า

ศรีศุภมงคลมณฑล จุลศักราชราชาได้พัน 2 ร้อย 17 ตัว¹ ปีเถาะ สัปตศก

¹ ตัว คือลักษณะนามของปี (บุษยามาศ สะแกนอก, 2529)

เดือน 10 ขึ้น 4 ค่ำ วันเสาร์ ได้ฤกษ์ชื่อว่าโลหิณีฤกษ์¹ ดิถีจิตสถิตย์อยู่ในโสฬสพรรษาสี่
 ไสป์เศรั้าสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชกรุณา ปลงประสิทธิพระพร
 องค์เป็นเจ้าอุปราชขึ้นเป็นพระพนมนโรนุรักษาธิบดีศรีโคตรบองเจ้า
 เมิงนครบุรีราชธานี มีพระราชศรัทธาสั่งพระพุทธรูปศิลาหนักเท่าตัวองค์นี้
 ไว้เพื่อให้เป็นมงคลในวันเสวยราช สมบาททศกาถว่า ฑีฆายุก โทเหตุ
 आयुณโณ สุขं พลं ดังนี้แล

(บุญนาคน สะแกนอก, 2529)

ในปี พ.ศ.2434 ว่าที่พระพนมนครานุรักษ์ (ทองทิพย์) นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา
 ขอพระราชทานสมณศักดิ์ไปถวายแต่พระภิกษุรูปสำคัญในเมืองนครพนม ในครั้งนี้มีชื่อพระครูคำ
 วัดโอกาสด้วย โดยในเอกสารใช้คำว่า “วัดพระตี้ว” แสดงให้เห็นความสำคัญของพระพุทธรูปที่
 ประดิษฐานในวัดนี้ ดังความว่า “ขอให้พระพนม วัดมหาธาตุเมืองนครพนม เป็นเจ้าคณะใหญ่เมือง
 นครพนม พระครูหอม วัดมหาธาตุเมืองนครพนม เป็นรองเจ้าคณะใหญ่ และพระครูคำวัดพระตี้ว
 (วัดโอกาส) เป็นพระอุปัชฌาย์” แต่พระทั้ง 3 รูป ชราภาพมากแล้ว จะเดินทางมารับพระราชทาน
 สัญญาบัตรพัดยศด้วยตนเองไม่ได้ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2434)

ภาพที่ 8 พระพุทธรูปศิลา และจารึกใต้ฐาน
 (ที่มา: บุญนาคน สะแกนอก, 2529)

ภาพที่ 9 พระพุทธรูปศิลา (องค์กลาง ด้านหน้า)
 และพระตี้วพระเทียม (สององค์ ด้านหลัง)
 (ที่มา: วิไลลักษณ์ สมเทพ, 2559)

ในปี พ.ศ.2455 ขุนศุภกรณ์พนมกิจ ได้เรียไ้รผู้มีศรัทธาทั้งข้าราชการและพ่อค้าชาวจีนได้เงิน
 รวม 257 บาท 50 สตางค์ ปฏิสังขรณ์อุโบสถวัดโอกาส (แจ้งความกระทรวงธรรมการ, 2455ก:

¹ โลหิณีฤกษ์ คือ ฤกษ์ (บุญนาคน สะแกนอก, 2529)

1439) ต่อมาวันที่ 13 พฤศจิกายนปีเดียวกันมีแจ้งความกระทรวงธรรมการ แผนกรมธรรมการว่า “มีผู้บริจาคทรัพย์สร้างกุฏิขึ้นที่วัดโอกาส แขวงเมืองนครพนม 1 หลัง 3 ห้อง แล้วเสร็จ สิ้นเงิน 182 บาท 61 สตางค์” (แจ้งความกระทรวงธรรมการ, 2455ช: 1873 – 1874)

ภาพที่ 10 หน้าวัดโอกาส (ไม่ทราบปี)

ภาพที่ 11 หน้าวัดโอกาส (ไม่ทราบปี)

(ที่มา: www.nkp2day.com/หน้าวัดโอกาสศรีบัวบาน) (ที่มา: www.nkp2day.com/ภาพจังหวัดนครพนม/)

จากการสัมภาษณ์นางสาววิไลลักษณ์ สมเทพ กล่าวว่า เดิมรอบวัดโอกาสเป็นตลาด มีผู้คนไปมาคึกคักตลอดทั้งวัน ต่อมาคนญวนหนีสงครามมาอาศัยตามริมแม่น้ำโขง โดยเฉพาะหน้าวัดมีคนญวนมาอยู่เป็นจำนวนมาก ตั้งแผงขายของเป็นแนวยาวตลอดกำแพงวัด เหมือนเป็นกำแพงวัดโอกาสไปเลย (วิไลลักษณ์ สมเทพ, 2558)

ช่วงปี พ.ศ. 2500 ดลิ่งยังอยู่ไกลออกไป หน้าวัดมีพื้นที่กว้างกว่านี้มาก มีท่าน้ำหน้าวัด ช่วงที่มีงานไหลเรือไฟ ศาลาท่าน้ำหน้าวัดของคุ้มวัดต่าง ๆ จะถูกประดับตกแต่งสวยงาม มีการนำพระพุทธรูปออกไปประดิษฐานให้ผู้คนกราบไหว้บูชา สมัยพระครูสุนทรกัลยาณพจน์เป็นเจ้าของอาวาส ท่านเป็นพระที่มีฝีมือช่างและงานปูนปั้นต่าง ๆ ท่านได้สร้างซุ้มประตูหน้าวัด มีลูกศิษย์ทั้งคนไทยเชื้อสายลาวและคนเวียดนามช่วยก่อสร้าง (วิไลลักษณ์ สมเทพ, 2558) ดังจะเห็นจากช่องเหนือหน้าต่างบนชั้นสองของศาลาหลังเก่ายังมีภาพปูนปั้นนูนต่ำเรื่องสามก๊กมากถึง 55 ภาพ สร้างในสมัยพระครูสุนทรกัลยาณพจน์เป็นเจ้าของอาวาส โดยนำช่างชาวญวน 3 พี่น้อง คือ ช่างเผือก ช่างเฮือง และช่างกำ มาปั้นภาพนูนต่ำสามก๊กจากหนังสือภาษาจีน 3 เล่ม มีสี่ประกอบ โดยเน้นปั้นเฉพาะตอนที่สำคัญแล้วระบายสี ใช้เวลา 1 ปีจึงแล้วเสร็จ เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติพระเณรและเป็นปริศนาธรรมให้อุณฺชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป (sithiphong, 2558) ในขณะนั้นใช้เป็นห้องเรียนและห้องประชุมด้วย ปัจจุบันเป็นศาลาอเนกประสงค์เพื่อเตรียมพร้อมเป็นพิพิธภัณฑ์ต่อไป (พระครูศรีปริยัติการ, 2559)

ภาพที่ 12 ซุ้มวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) พ.ศ.2533
(มองจากหน้าวัดเห็นศาลาริมน้ำและแม่น้ำโขง)
(ที่มา: เจริญ ตันมหาพราน, 2533)

ภาพที่ 13 ซุ้มด้านหลังของวัดโอกาส
(ที่มา: Vincenzooli, 1971 – 1972 อ้างถึงใน
Bluegamete, 2553)

ภาพที่ 14 ปูนปั้นเรื่องสามก๊กในศาลาวัดโอกาส (ศรีบัวบาน)
(ที่มา: www.nkp2day.com)

ในปี พ.ศ.2499 พระครูสุนทรกัลยาณพจน์ เจ้าอาวาสวัดโอกาสในขณะนั้นได้สร้างวิหารประดิษฐานพระติ้วพระเทียมเสร็จสมบูรณ์ มีการจัดสร้างเหรียญพระติ้วพระเทียมรุ่นที่ 1 เพื่อฉลองวิหารประดิษฐานพระติ้วพระเทียมในคราวนั้น (เหรียญพระติ้วพระเทียม วัดโอกาส รุ่น 1 (วัดพระศรีบัวบานพระเจ้าติ้ว, 2559) ดังปรากฏภาพหอพระในภาพถ่ายของ Gary Daugherty ทหารอเมริกันที่เข้ามาตั้งฐานทัพในจังหวัดนครพนมช่วงปี พ.ศ.2513 – 2514 (ภาพซ้ายสุด) โดยในช่วงนั้นวิหารพระติ้วพระเทียม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “หอพระติ้วพระเทียม” เป็นห้องสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก เพดานสูงพระติ้วพระเทียม มี “หลวงพ่อดิลก” ประดิษฐานอยู่บนบุษบกไม้ (ดังภาพที่ 9) จึงสามารถเข้าไปกราบพระได้เพียงไม่กี่คน (วิไลลักษณ์ สมเทพ, 2558)

กระทั่งปี พ.ศ.2544 ทางวัดจึงเริ่มสร้างหอพระติ้วพระเทียมใหม่แทนหออเดิมที่เป็นอาคารทรงจัตุรมุขที่มีขนาดเล็กและทรุดโทรมลงมาก ในปีถัดมาได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 ประดิษฐานที่หน้าบันวิหารพระติ้วพระเทียม ก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2548 และพิธีประกอบยกช่อฟ้าเมื่อวันอังคารที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2550

ภาพที่ 15 หอพระตี้วพระเทียม ช่วงปี พ.ศ.2514
(ที่มา: www.nkp2day.com)

ภาพที่ 16 โบสถ์วัดโอกาส(ศรีบัวบาน)(ซ้าย)
และวิหารพระตี้วพระเทียม (ขวา)

ภาพที่ 17 จารึกจำลองหนังสือขออนุญาตใช้ตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ซึ่งติดตั้งอยู่บริเวณหน้าวิหารพระตี้วพระเทียม

ต่อมาวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2553 มีคนร้ายเข้ามาลักลอบโจรกรรมพระเทียมที่ประดิษฐานคู่กับพระติ้วภายในพระวิหาร ทางวัดแจ้งความดำเนินคดีและตั้งรางวัลนำจับถึง 100,000 บาท แต่ไม่สามารถตามจับตัวคนร้ายได้ วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2553 ชาวบ้านและคณะสงฆ์ทั้งพระครูพิชิตพัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดกกตองและรักษาการเจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนมในขณะนั้น ร่วมกับพระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาสจึงร่วมกันทำพิธีบวงสรวงเจ้าที่ ตัดล้มไม้ตัวขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 80 เซนติเมตรที่พบในป่าส่วนตัวของชาวบ้าน บ้านขามเบี้ยใหญ่ ตำบลบ้านเช่า อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม เพื่อสร้างพระเทียมมาประดิษฐานคู่กับพระติ้วดั้งเดิม วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) จึงมีพระเทียมองค์จำลองประดิษฐานคู่กับพระติ้วมาจนปัจจุบัน

ภาพที่ 18 พิธีบวงสรวงล้มไม้ตัวเพื่อแกะสลัก “พระเทียม” ในปี พ.ศ.2553

(ที่มา: www.facebook.com/วัดโอกาสศรีบัวบาน)

วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นวัดที่มีพื้นที่ค่อนข้างจำกัด ในอดีตรอบบริเวณหอพระและโบสถ์จะมีเจดีย์บรรจุอัฐิของชาวบ้านเรียงรายเป็นรั้วแทนกำแพงแก้ว จนได้ฉายาว่า “วัดที่ไม่มีกำแพงแก้ว” (วัดที่ไม่มีกำแพงแก้ว, ม.ป.ป.) ต่อมาเมื่อมีการสร้างวิหารพระติ้วพระเทียม จึงย้ายที่บรรจุอัฐิเข้าไปไว้ในบริเวณรอบฐานวิหารพระติ้วพระเทียมแทน นอกจากนี้รอบโบสถ์ยังมีใบเสมา 5 ใบ ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มโบราณสถานบ้านเมืองเก่าหนองจันทน์ อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมฯ จังหวัดนครพนม, ม.ป.ป: 20) และยังมีศิลาจารึกอีกหนึ่งหลักที่มีอายุใกล้เคียงกันด้วย

ภาพที่ 19 เสมารอบโบสถ์วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)

ภาพที่ 20 ศิลาจารึกวัดโอกาส (ศรีบัวบาน)

ติดกำแพงทิศเหนือของวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีสถานที่สำคัญที่ชาวนครพนมเคารพนับถือ คือ ศาลเจ้าพ่อหมื่น ซึ่งเป็น 1 ใน 7 ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ของชาวเมืองนครพนม และนับถือเป็นศาลหลักเมืองนครพนมด้วย ตามตำนานเชื่อว่า เจ้าพ่อหมื่นเป็นผู้รวบรวมศรัทธาจากชาวบ้านสร้างวัดโอกาสเพื่อประดิษฐานพระดี้วพระเทียม เดิมศาลนี้เป็นหอไม้เก่า ๆ ผุพัง อยู่ใต้ต้นมะม่วงไข่ที่ปลูกอยู่หลายต้นติดริมฝั่งแม่น้ำโขง ในบริเวณนั้นเป็นบริเวณที่แม่น้ำโขงไหลกัดเซาะตลิ่งพังทลายทุกปีกินพื้นแผ่นดินเข้ามาเรื่อย ๆ ต่อมาจึงย้ายศาลเจ้าพ่อหมื่นจากบริเวณอาคารด้านศุภการในปัจจุบันมาตั้งอยู่ใต้ต้นมะม่วงไข่ต้นสูงใหญ่ที่อยู่ติดกำแพงวัดโอกาส เป็นหอไม้สูง 1 เมตรเศษ กว้าง 50 เซนติเมตร ยาวประมาณ 60 เซนติเมตร

ต่อมาในปี พ.ศ.2501 พ่อค้าในเมืองนครพนมได้ร่วมกันก่อสร้างศาลเจ้าพ่อหมื่น เป็นศาลทรงจันทน์เพื่อเป็นมงคลแก่ชาวนครพนม เพื่อให้เจ้าพ่อหมื่นสถิตเป็นหลักเมืองนครพนม เชื่อกันว่าศาลเจ้าพ่อหมื่นซึ่งเป็นหลักเมืองนี้ศักดิ์สิทธิ์มาก ครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ นครพนม เมื่อปี พ.ศ.2498 ได้พระราชทานพวงมาลัยและดอกไม้ที่พสกนิกรทูลเกล้าฯ ถวายนั้นมาสักการะศาลเจ้าพ่อหมื่นแห่งนี้ ปราบภูค้ำจารึกที่ฐานของแท่นประดิษฐาน “อากงอาม่า” ซึ่งเป็นรูปเคารพในศาลเจ้าพ่อหมื่นทรงจันทน์ดังภาพ

ภาพที่ 21 ข้อความและภาพปูนปั้นบริเวณฐานของแท่นประดิษฐานรูปเคารพ “อากงอาม่า” ในศาลเจ้าพ่อหมื่นนครพนม

ในปี พ.ศ.2532 เกิดไฟไหม้ในบริเวณตลาดใกล้วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ไฟเผาผลาญร้านค้าและบ้านเรือนวอดวายครั้งใหญ่ ทว่าต้นมะม่วงและหอเจ้าพ่อหมื่นไม่ถูกเพลิงไหม้แต่อย่างใด ทำให้

ชาวบ้านนับถือเจ้าพ่อหมื่นกันมากขึ้น ต่อมาเมื่อมีพิธีเลี้ยงหอในปี พ.ศ. 2536 เจ้าพ่อหมื่นเข้าทรงนางเทียมและบอกว่กับผู้ร่วมพิธีในวันนั้นว่าต้องการอยู่เป็นเอกเทศ ไม่ต้องการอยู่ในศาลจีน เพราะ “คนจีนชอบเอาเหล้าเอาไก่มาไหว้ จูตธูปควันคลุ้ง ชอบซากเสลด ไม่สะอาด” (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, 2559) ขณะนั้นพระครูวิจิตรพัฒนคุณดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดโอกาส เห็นว่าหอเจ้าพ่อหมื่นหลังเก่าที่เป็นไม้ได้ต้นมะม่วงไข่ชำรุดทรุดโทรม จึงนำเงินที่ได้มาจากการบริจาคของประชาชนจำนวน 300,000 บาท ก่อสร้างศาลใหม่ครอบศาลไม้หลังเก่า โคนต้นมะม่วงไข่ออกและขยายศาลเจ้าพ่อหมื่นเป็นอาคารทรงไทยให้กว้างขึ้น ทำให้ริมกำแพงวัดโอกาสมีศาลเจ้าพ่อหมื่นทั้งทรงจีนและทรงไทย จัตุรมุขอยู่ข้างกันเรียกรวมกันว่า “ศาลเจ้าพ่อหมื่น” มาจนปัจจุบัน

ภาพที่ 22 ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในอดีต

ภาพที่ 23 ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในปัจจุบัน

(ที่มา: www.nkp2day.com/ภาพเก่าๆ-ของจังหวัดนครพนม/)

ศาลเจ้าพ่อหมื่นที่สร้างใหม่เป็นอาคารคอนกรีตทรงไทยอีสาน ความยาว 6 เมตร กว้าง 3 เมตร สูง 7 เมตร ปูด้วยพื้นหินอ่อน ราวบันได 2 ข้างมีพญานาค 2 ตัว ภายในมีรูปที่แกะสลักจากไม้พะยุงสูง 40 เซนติเมตร ตั้งอยู่บนแท่นฐานคอนกรีตสีแดง รูปปั้นไม้ดังกล่าว เชื่อว่าเป็นเจ้าพ่อหมื่นสิงสถิตเป็นผีมหะศักดิ์ (ผีวีรบุรุษผู้สร้างบ้านแปงเมือง (เสฐียรโกเศศ, 2515: 364) ทาปากแดง โปกหัวสีแดง สวมใส่ชุดโบราณมือซ้ายถือดาบ ด้านข้างกายมีพญานาคไม้แกะสลัก 2 ตัว ด้านล่างมีเครื่องเช่นไห้ว เช่น ถ้วยรางวัลการแข่งขันเรือยาว ชันหมากเบ็ง หมากพลูบุหรี มะพร้าวอ่อน เป็นต้น

ภาพที่ 24 รูปปั้น “เจ้าพ่อหมื่น” ในศาลทรงไทย และ “อากงอาม่า” ในศาลทรงจีน

ชาวบ้านคุ้มวัดโอกาสจะจัดงานเลี้ยงหอยเจ้าพ่อหมื่นเพื่อเซ่นไหว้ดวงวิญญาณเจ้าพ่อหมื่นสืบเนื่องมาแต่โบราณเป็นประจำทุกปี ในช่วงประเพณีแข่งเรือยาว ชาวนครพนมนิยมมาบูชาเจ้าพ่อหมื่นเพื่อให้เรือของตนชนะการแข่งขัน นอกจากนี้ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยเชื้อสายเวียดนามยังร่วมกันจัดงานสมโภชเจ้าพ่อหมื่นทุกปีเช่นเดียวกัน ชาวเมืองนครพนมนิยมมาบนบานเจ้าพ่อหมื่นเชื่อว่าศาลเจ้าพ่อหมื่นศักดิ์สิทธิ์มาก จะดลบันดาลให้ผู้ทำผิดเกิดอาเพศต่าง ๆ และจะอำนวยโชคให้ผู้เคารพนับถือ ส่วนข้าราชการที่เดินทางมารับราชการที่จังหวัดนครพนม นิยมมากราบไหว้ที่ศาลเจ้านี้เป็นแห่งแรก เชื่อว่าจะช่วยให้หน้าที่การงานมั่นคง

นอกจากนี้สิ่งสำคัญต่าง ๆ ทั้งหลวงพ่พรหมมา (พระประธานในโบสถ์) หลวงพ่อศิลา (พระพุทธรูปเก่าแก่ที่เจ้าเมืองถวายเป็นพุทธรูปตั้งแต่ปี พ.ศ.2398) ภาพปูนปั้นนูนต่ำเรื่องสามก๊ก และเศมารอบโบสถ์ที่มีอายุร่วมสมัยกับกลุ่มโบราณสถานเมืองเก่าหนองจันทน์แล้ว สิ่งสำคัญที่สุดในวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ที่ชาวเมืองนครพนมเคารพและศรัทธามาก มีทั้งเรื่องเล่า ตำนาน พิธีกรรมบูชาเป็นประเพณีสืบทอดมายาวนานคือ “พระติ้วพระเทียม”

ภาพที่ 25 พระติ้วพระเทียม

ภาพที่ 26 พระติ้วพระเทียม

ประดิษฐานในหอพระ

“พระติ้วพระเทียม” เป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำจังหวัดนครพนม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ หน้าตักกว้าง 39 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร “พระติ้ว” แกะสลักจากไม้บุทองคำ ส่วน “พระเทียม” แกะสลักจากไม้ลังรักปิดทอง ประดิษฐานอยู่คู่กัน โดย “พระติ้ว” ประดิษฐานอยู่ทางด้านขวาของ “พระเทียม” ในวิหารพระติ้วพระเทียม วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

พระด้วพระเทียมเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองนครพนมที่ชาวเมืองนครพนมทุกกลุ่มชนเคารพนับถือ รวมทั้งชาวลาวที่อาศัยอยู่ในเมืองท่าแขก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวก็เคารพนับถือพระด้วพระเทียมเช่นกัน ดังจะเห็นจากเมื่อมีโอกาสข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาในอำเภอเมืองนครพนมก็นิยมกราบไหว้พระด้วพระเทียมก่อนจะข้ามแม่น้ำโขงกลับไปฝั่งลาว ความเคารพศรัทธาพระด้วพระเทียมของชาวบ้านในบริเวณเมืองนครพนมทำให้มีทั้งประเพณีพิธีกรรมตลอดจนความเชื่อและคติชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับพระด้วพระเทียมที่น่าสนใจศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3 คติชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับพระด้วพระเทียมในปัจจุบัน

คติชนเกี่ยวกับพระด้วพระเทียมที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมที่ยังดำรงอยู่และสืบทอดต่อกันมามีหลายประเภท ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาคติชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับพระด้วพระเทียม ได้แก่ ตำนาน พิธีกรรม และวัตถุมงคล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ตำนานเกี่ยวกับพระด้วพระเทียม

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ รวมถึงการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบตำนานเกี่ยวกับพระด้วพระเทียมทั้งตำนานเกี่ยวกับพระด้วพระเทียมเพียงอย่างเดียว ตำนานเกี่ยวกับพระด้วพระเทียมที่มีตำนานประจักษ์เรื่องอื่น ๆ สอดแทรก ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1.1 ตำนานพระด้วพระเทียม

พระด้วพระเทียม เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองนครพนมเคารพนับถือมาช้านาน ทำให้มีตำนานพระด้วพระเทียมที่ชาวเมืองนครพนมเล่าแบบมุขปาฐะสืบต่อกันมาจนมีการตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งจากวัดและชุมชนต่าง ๆ ที่มีความเชื่อและตำนานผูกพันเกี่ยวข้องกับพระด้วพระเทียม ตลอดจนเอกสารของหน่วยงานของภาครัฐ บทการแสดงแสงสีเสียง จิตรกรรมฝาผนัง รวมถึงการเผยแพร่ในเว็บไซต์เกี่ยวกับพระเครื่องด้วย

ตำนานพระด้วพระเทียมที่ผู้วิจัยพบมีทั้งหมด 42 สำนวน ในที่นี้ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างสำนวนมุขปาฐะที่มีเหตุการณ์ในตำนานครบถ้วน ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชน คือ พระครูวิชิตพัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดกกตอง เจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนม อายุ 63 ปี เคยจำพรรษาและเป็นเจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) พ.ศ.2537-2541 (สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2558) ในสำนวนนี้มีเหตุการณ์กล่าวถึงตำนานเจ้าพ่อหมื่น มีการเล่าสลับเหตุการณ์คือเล่าข้ามเหตุการณ์การสร้างพระเทียมที่ชาวบ้านสำราญสร้างขึ้น เมื่อเล่าถึงเหตุการณ์ตอนที่พบพระด้วในแม่น้ำโขงแล้ว ผู้บอกข้อมูลจำได้ว่าเล่าข้ามเหตุการณ์ จึงย้อนกลับไปเล่าเหตุการณ์การสร้างพระเทียม

ขึ้นแทนพระตัวที่ถูกไฟไหม้ แล้วจึงกลับมาเล่าถึงการประดิษฐานพระตัวพระเทียมคู่กันในวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มาจนปัจจุบัน ความว่า

เรื่องพระตัวพระเทียมเกิดสมัยอาณาจักรโคตรบูรณ พระยาศรีโคตรต้องการเรือพระที่นั่งประจำของกษัตริย์ ไว้ใช้ในแม่น้ำของ¹ ให้หาช่างทำเรือบ้านก่องรอแก้ง²แจ็ก และให้บริวารสืบหาไม้ตะเคียนใหญ่ สืบพบที่บ้านอ่างคำ (บ้านนาคากลางอ่างคำ) ผอ³ ไม้ ช่าง⁴ก็มาดูว่าผอไม้แคน⁵ (ไม้ตะเคียน) ทำเรือ⁶ ให้พระเจ้าศรีโคตร เมื่อช่างตัดไม้ลงมาแล้ว ก็ถากเป็นรูปเรือ ชักลากลงลำน้ำของ ใช้ไม้หนุนเป็นรอบ ไม้ท่อนหนึ่งเป็นไม้ที่ไม่ยอมให้ใครทับ พระตัวท่านหยิ่ง พอดีไม้กระเด็นไปถูกคนทำงานเจ็บป่วยทุกคนถึงล้มถึงตาย จึงเอาไม้นั้นออก เชื่อว่าไม้นี้เป็นพญาไม้ จึงเก็บไว้แล้วเอาก่อนไม้อื่นมารองจนถึงลำน้ำของ บริวารเจ้าศรีโคตรบอกว่าไม้ท่อนนั้นเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์เป็นพญาไม้ ตอนนั้นยังไม่รู้ชื่อไม้ พอมาถึงริมน้ำของ พระเจ้าศรีโคตรให้แกะเป็นพระพุทธรูปประจำบ้านเมืองศรีโคตร ขนานนามว่าพระเจ้าองค์หลวง ปลุกเสกเป็นพระหลวง

ส่วนเรือลำนั้นเมื่อชักลากมาแล้วจะเจาะดูความหนาของเรือก็ซีบ่เข้า เหล็กซีบ่เข้า ไม้นั้นไม่ยอมให้เหล็กซีเจาะเรือ จึงไปแจ้งพระยาศรีโคตร แต่ไม่นานเรือนั้นก็กระเด็นไปทำถึงน้ำของกลายเป็นผี เป็นเจ้าเหล็กซีดำแตก กลายเป็นผีร้าย เป็นเงือกเป็นงู เป็นผีนางตะเคียนเป็นไม้ ผีนางน้ำ พอดีเรือลำนั้นยังไม่เป็นเรือ เป็นผีเจ้าเหล็กซีดำแตก เลยไม่ได้เรือตามที่ตั้งใจ

กล่าวถึงเจ้าเมืองนครฯ ผู้ปกครองมรุกขนคร ย้ายเมืองลงมาเป็นเมืองเก่า ให้คนรักษาหมู่บ้านโอกาส หมู่บ้านโพธิ์คำตรงวัดโอกาส แล้วให้นายหมื่นเป็นผู้ใหญ่บ้าน พ่อบ้านมีลูกสาวสองคน พ่อปกครองบ้านโพธิ์คำ พ่ออยากกินกุ้งในลำน้ำของ กินกุ้งกินปลาน้อยเอามาทำห่อหมก ลูกสาวคนโตไม่วาง จึงให้ลูกสาวคนที่สอง

¹ แม่น้ำโขง (ภาษาอีสาน)

² แก้งคือลำห้วยที่เป็นแก่งน้ำ เกาะแก้ง

³ ผบ (ภาษาอีสาน)

⁴ ช่าง (ภาษาอีสาน)

⁵ ไม้ตะเคียน (ภาษาอีสาน)

⁶ เรือ (ภาษาอีสาน)

⁷ เจาะ (ภาษาอีสาน)

เอาสวิงไปซ้อน¹ ที่น้ำห้วยไข้ (น้ำของ) ได้แต่ไข้ที่ไม่รู้จักมา แม้จะขวางทิ้งก็ซ้อนไปได้แต่ไข้อีก พ่อหิวข้าวแล้ว จึงเอาไข้นั้นขึ้นมาทำให้พ่อกินคนเดียว กินเสร็จ พ่อก็หิวน้ำมาก ลูกก็เอาตักใส่ขันมาให้กิน กินเท่าไรก็ไม่พอ เอาน้ำในตุ่มมาก็กินจนหมด ไม่พอกิน พ่อจะไปกินน้ำในลำน้ำของ ไม่อยากกินธรรมดา เมื่อไปกินน้ำในลำน้ำของ เกิดปาฏิหาริย์ไม่ยอมขึ้นจากน้ำ ร่างกายเป็นพญานาค ชาวบ้านโพธิ์คำก็ไปทูลพระเจ้าศรีโคตรว่า พ่อกลายเป็นงูใหญ่เล่นน้ำอยู่ในลำน้ำของ พระเจ้าศรีโคตรมาสั่งให้รักษาลำน้ำนี้ นายหมื่นจมนี่ จึงขอผ้าแดงหนึ่งผืนมาเคียนหัว² แล้วกลายเป็นหงอนขึ้นมา พระเจ้าศรีโคตรสั่งว่าให้เจ้าหมื่นรักษาลูกหลานริมน้ำของ รับปากแล้วหายตัวไปในลำน้ำ ส่วนไม้เหล็กซีด้ามแตกก็เป็นคู่ศัตรูกับเจ้าหมื่น เหล็กซีด้ามแตกจะมาขับไล่ให้คนล้มหายตายจากไป เจ้าหมื่นก็สู้เจ้าเหล็กซีด้ามแตก ไม่มีที่อยู่ ต้องไปอยู่แถวบริเวณใกล้สี่ฝั่ ตอนโป่ง

กล่าวถึงพระดีเป็นพระศักดิ์สิทธิ์ บ้านไหนเกิดเหตุเดือดร้อนก็ให้อัญเชิญพระพุทธรูปหลวงนี้ไปรักษา ฝั่งลาวมีบ้านม่วงส้ม หนองจันทน์ นาเมืองบ้านไหนฝนบ่ตก ฟ้าบ่ฮ้อง³ตามฤดูกาล ก็อัญเชิญพระพุทธรูปหลวงนี้ไปประดิษฐาน เมื่ออัญเชิญพระหลวงนี้ไปหมู่บ้านนั้นต้องเสียค่าส่วย ไม่ได้เก็บภาษีอากร ถือเป็นข้าโอกาส กระทั่งอัญเชิญพระหลวงมาประดิษฐานที่บ้านสำราญ รักษาอยู่หลายร้อยปี ทำเป็นกระต๊อบ⁴ประดิษฐานพระอยู่รักษาบ้านสำราญ ก็ไม่ได้เก็บค่าส่วย เรียกว่า ข้าโอกาส คนรักษาพระหลวงเป็นข้าของท่านหมดทุกคนทั้งหมู่บ้าน บังเอิญเป็นปาฏิหาริย์ของท่านคนไปสักการบูชามาก จุดธูปเทียนไม่ระวังทำให้ไฟไหม้หอพระ พระองค์หลวงก็เสด็จหนีไปอยู่กับเจ้าพ่อหมื่นที่ดอนโดน⁵ ชาวบ้านมาถึงพระองค์นั้นก็หายไปแล้ว ชาวบ้านสำราญเกิดกลัวอาญาโทษเพราะทำพระหาย กลัวพระเจ้าศรีโคตรจะทำโทษประหารชีวิต เลยทำพระขึ้นมาใหม่ เอาพญาไม้ในหลักบ้านมาแกะแทน

วันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 6 หมู่บ้านสำราญออกหาปลาในน้ำของ เกิดพายุในลำน้ำของ พอดีหลวงพ่อพระหลวงหันหัวหมุนตัว ๆ ขึ้นมาลอยอยู่บนน้ำ พกหาปลาเมื่อลมสงบเห็นพระองค์หลวงลอยขึ้นมา จึงไปกราบทูลเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรเมืองเก่า พระเจ้าศากยวงศาว่าได้พระองค์หลวงลอยขึ้นมาในน้ำ หมุนขึ้น เอาขึ้นเรือมาได้

¹ ซ้อน (ภาษาอีสาน)

² รัดหัว

³ ฟ้าไม่ร้อง (ภาษาอีสาน)

⁴ หอพระหรือวิหารพระ (ภาษาอีสาน)

⁵ สันดอนกลางแม่น้ำโขง ปัจจุบันเป็นเขตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ที่บ้านสำราญ พระเจ้าศรีโคตรสั่งให้รวมกัน และเกิดศรัทธามาก เลยเอากะตา¹ทองคำ มาตีเป็นแผ่นทองคำจิงโกบูพระเจ้าองค์หลวง พระเจ้าขัติยะวงศาสะกะดา แล้วให้เรียก พระพุทธรูปทั้งสองว่า หลวงพ่อพระดี้วพระเทียม ให้คู่กันไม่แยกจากกัน ขนานนามใหม่ ว่าหลวงพ่อพระดี้วหลวงพ่อพระเทียมเป็นของคู่กัน ลูกชายของท่านต่อมาคือ พระบรมราชาพรหมมา บุตรเจ้ากู่แก้วครองเมือง อยากรุณะวัดศรีบัวบาน ถวายนาม ใหม่ว่าวัดโอกาส เชิญหลวงพ่อพระดี้ว พระเทียมมา สร้างบุษบกให้ท่าน ลงรักปิดทอง สวยงาม อัญเชิญมาไว้วัดศรีบัวบานนี้ สร้างบุษบกในวิหาร ถวายนามวัดศรีบัวบานใหม่ให้ เป็นวัดโอกาสศรีบัวบานตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เจ้าเมืองนครพนมต่อมาจึงถือว่าหลวงพ่อ พระดี้วพระเทียมเป็นพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง

ส่วนตำนานพระดี้วพระเทียมสำนวนอื่นจะปรากฏอยู่ในภาคผนวก ก สามารถสรุปที่มาของสำนวนต่าง ๆ แบ่งตามลักษณะของตำนานได้ดังนี้

1) ตำนานพระดี้วพระเทียมสำนวนมุขปาฐะ

ตำนานพระดี้วพระเทียมที่เป็นสำนวนมุขปาฐะมีหลายสำนวน ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระภิกษุและผู้รู้ในท้องถิ่น จำนวน 6 สำนวน ได้แก่

สำนวนที่ 1 เล่าโดยพระครูวิชิตพัฒนาคุณ เจ้าอาวาสวัดกกต้อง เจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนม อายุ 63 ปี ซึ่งเคยจำพรรษาและเคยเป็นเจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ปี พ.ศ.2537 – 2541 (สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2558)

สำนวนที่ 2 เล่าโดยพระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ปี พ.ศ.2541 – ปัจจุบัน อายุ 45 ปี (สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2558)

สำนวนที่ 3 เล่าโดยพระครูอุดมเจตยานุรักษ์ เจ้าอาวาส วัดธาตุบ้านสำราญใต้ และที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม อายุ 89 ปี (สัมภาษณ์, 13 กันยายน 2558)

สำนวนที่ 4 เล่าโดยอาจารย์เด่นชัย ไตรยะธา ประธาน สภาวัฒนธรรม จังหวัดนครพนม อายุ 66 ปี (สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2558)

สำนวนที่ 5 แหล่งประวัติพระดี้วพระเทียม ในงานฉลองยศ พระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) โดย พระครูพิมพ์มลธรรมนิเทศ รองเจ้าคณะ อำเภออากาศอำนวย เจ้าอาวาสวัดทุ่ง

¹ กระโจมหัว (ภาษาอีสาน)

สำนวนที่ 6 เล่าโดยคุณยายเทียน คำบัว อายุ 79 ปี อาศัยอยู่ที่บ้าน
สำราญ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม (สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2558)

เมื่อผู้วิจัยนำตำนานพระตำบพระเทียมที่เป็นสำนวนมุขปาฐะทั้ง 6 สำนวนมา
เปรียบเทียบกันพบว่า ตำนานพระตำบพระเทียมมีเหตุการณ์ต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้และทัศนะ
ของผู้บอกข้อมูล สำนวนที่ 1 ซึ่งเล่าโดยพระครูวิชิตพัฒนคุณมีเหตุการณ์เกี่ยวกับการสร้างพระตำ
พระเทียม รวมถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับไม้ทำเรือกลายเป็นเจ้าเหล็กซีด้าแตก เหตุการณ์เกี่ยวกับพ่อหมื่น
ผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างวัดโอกาสต่อมากลายเป็นงูใหญ่อยู่ในแม่น้ำโขง เหตุการณ์เกี่ยวกับการต่อสู้
กันระหว่างเจ้าเหล็กซีด้าแตกกับเจ้าพ่อหมื่น อาจกล่าวได้ว่าตำนานพระตำบพระเทียมสำนวนนี้เป็น
สำนวนที่มีเหตุการณ์แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่ชาวเมืองนครพนมนับถือ ต่าง
จากสำนวนที่ 2 เล่าโดยพระครูศรีปริยัติการ ซึ่งเป็นศิษย์ของพระครูวิชิตพัฒนคุณ ในสำนวนนี้ไม่ได้
กล่าวถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับเจ้าเหล็กซีด้าแตกและเล่าเหตุการณ์เกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นแยกจากตำนาน
พระตำบพระเทียม อาจจะเนื่องมาจากพระครูศรีปริยัติการน่าจะรับรู้ตำนานจากหนังสือ **สุนทร-
ภักทยานพจน์อนุสรณ์** ที่รวบรวมโดยพระภิกษุ ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 และมีการแยกส่วนของ
ตำนานการสร้างพระตำบพระเทียมกับตำนานเจ้าพ่อหมื่นออกจากกัน ดังจะกล่าวถึงต่อไป ลักษณะ
เช่นนี้สะท้อนให้เห็นการมีความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาแยกออกจากความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ของชาวบ้าน ทำให้ไม่ได้เล่าถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นนอกจากตำนานการสร้างพระตำ
พระเทียมในเชิงพุทธศาสนา ซึ่งตำนานสำนวนนี้ยังน่าจะส่งผลต่อตำนานพระตำบพระเทียมที่จัดพิมพ์
โดยวัดโอกาสในสมัยหลังจากที่พระครูศรีปริยัติการเป็นเจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) แล้ว อีกทั้ง
ยังน่าจะส่งผลต่อสำนวนที่ 4 และสำนวนที่ 5 ซึ่งผู้บอกข้อมูลทั้งสองสำนวนรับรู้ตำนานจากการอ่าน
หนังสือตำนานพระตำบพระเทียมที่จัดพิมพ์โดยวัดโอกาสนั่นเอง

ส่วนตำนานพระตำบพระเทียมสำนวนมุขปาฐะ สำนวนที่ 3 และสำนวนที่ 6
ซึ่งเล่าโดยผู้ที่อาศัยอยู่ที่บ้านสำราญ แต่กลับเล่าตำนานต่างกัน กล่าวคือ สำนวนที่ 3 เล่าโดยพระครู
อุดมเจดียนุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดธาตุบ้านสำราญใต้ ซึ่งเคยมีส่วนร่วมรวบรวมตำนานพระตำบพระเทียมเป็น
ส่วนหนึ่งของประวัติบ้านสำราญ ทำให้เล่าถึงเหตุการณ์ตอนได้ไม้จากบ้านอ่างคำแล้วนำมาสร้าง
พระตำบ แล้วกล่าวถึงพิธีแห่และสร่งน้ำพระตำบพระเทียม โดยไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่สัมพันธ์กับ
บ้านสำราญดังปรากฏในสำนวนอื่น เช่น การประดิษฐานพระตำบที่บ้านสำราญแล้วเกิดไฟไหม้หอพระ
เชื่อว่าพระตำบถูกไฟไหม้ไปด้วย เจ้าเมืองจึงสั่งให้ชาวบ้านสำราญสร้างพระขึ้นใหม่ ชาวบ้านสำราญจึง
นำไม้ในดอนปู่ตามาสร้างพระ ต่อมาเรียกพระนี้ว่าพระเทียม

พระครูอุดมเจดียนุรักษ์ได้เล่าถึงเจ้าพ่อหมื่นว่าเป็นผู้ไปนำขอนไม้มาทำเรือ
จึงได้ไม้ต้วมาสร้างพระ เหตุการณ์เกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นต่อจากนั้นเหมือนกับเหตุการณ์เกี่ยวกับ

เจ้าพ่อหมื่นในสำนวนที่ 1 คล้ายกับสำนวนที่ 6 เล่าโดยคุณยายเทียน คำบัว ชาวบ้านสำราญ ซึ่งเล่าถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นเหมือนกัน แต่เล่าตำนานพระตี้วพระเทียมในตอนต้นต่างจากสำนวนอื่น ๆ คือ เล่าว่าไม้ตี้วไหลมาตามแม่น้ำโขง จึงนำไม้ชิ้นมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูป จากความแตกต่างของเหตุการณ์การสร้างพระตี้วในสำนวนที่ 3 และสำนวนที่ 6 แสดงให้เห็นว่าตำนานการสร้างพระตี้วอาจจะไม่ได้เป็นตำนานที่แพร่หลาย รวมทั้งชาวบ้านสำราญไม่ได้เล่าถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับพระตี้วถูกไฟไหม้ทำให้ต้องหาไม้มาพระพุทธรูปองค์ใหม่ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ในตำนานสำนวนอื่นกล่าวว่าเป็นที่ขึ้นที่บ้านสำราญ เมื่อผู้วิจัยย้อนกลับไปสัมภาษณ์อาจารย์เด่นชัย ไตรระยะถาซึ่งมีบ้านอยู่ใกล้กับบ้านสำราญ ทำให้ทราบว่า ชาวเมืองนครพนมมีความเชื่อว่าชาวบ้านสำราญเป็นข้าโอกาสที่เคยทำผิดพลาดต่อพระตี้วพระเทียมเนื่องจากดูแลพระตี้วไม่ดีจนเกิดไฟไหม้ ทำให้ชาวบ้านสำราญต้องมาเป็นข้าโอกาสรับใช้วัดโอกาสไปจนชั่วลูกหลาน ชาวเมืองนครพนมจึงไม่นิยมให้ลูกหลานแต่งงานกับลูกหลานชาวบ้านสำราญ เพราะเกรงว่าจะต้องเป็นข้าพระไปตลอดชีวิต (เด่นชัย ไตรระยะถา, สัมภาษณ์, 2558) จากเรื่องเล่าดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่าชาวบ้านสำราญอาจจะไม่เล่าเหตุการณ์ตอนไฟไหม้พระตี้วและมีการสร้างพระเทียมที่บ้านสำราญ เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ตอนที่แสดงความผิดพลาดของบรรพบุรุษของตนเอง

2) ตำนานพระตี้วพระเทียมสำนวนลายลักษณ์

จากการเก็บข้อมูลในปี พ.ศ.2558-2559 ผู้วิจัยพบตำนานพระตี้วพระเทียมสำนวนลายลักษณ์รวมทั้งสิ้นจำนวน 36 สำนวน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ก) แบ่งเป็นหนังสือและเอกสารต่าง ๆ จำนวน 10 สำนวน ป้ายและแผ่นพับประชาสัมพันธ์จำนวน 10 สำนวน สื่อออนไลน์จำนวน 14 สำนวน จิตรกรรมฝาผนัง 1 สำนวน และบทการแสดงแสงเสียง 1 สำนวน มีรายละเอียดดังนี้

หนังสือและเอกสารต่าง ๆ

สำนวนที่ 1 เรื่อง “ประวัติพระตี้ว พระเทียม” พระมหาสมชาย ไมตรี เรียบเรียงจากสมุดบันทึกของพระครูสุนทรกัลยาณพจน์ ติพิมพ์ในหนังสือ **สุนทรกัลยาณพจน์อนุสรณ์** ซึ่งเป็นหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสุนทรกัลยาณพจน์ อดีตเจ้าคณะเมืองนครพนม เจ้าอาวาสวัดโอกาส เมื่อวันที่ 29-31 มกราคม พุทธศักราช 2541 หน้า 83-85

สำนวนที่ 2 ประวัติที่บ้านอ่างคำ โดยเครือข่ายกรมการปกครอง กำนันผู้ใหญ่บ้านเพื่อการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้หมู่ที่ 5 บ้านอ่างคำ (สำเนา) ไม่ปรากฏปีพิมพ์

สำนวนที่ 3 สุพร สิริพัฒน์ รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเมืองนครพนม เรื่อง “นครพนมศรีโคตรตะบูนณ์นคร” พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ส. วัฒนา จังหวัดนครพนม ไม่ปรากฏปีพิมพ์

สำนวนที่ 4 เรื่อง “วัดที่ไม่มีกำแพงแก้ว” (สำเนา)ไม่ปรากฏปีพิมพ์
 สำนวนที่ 5 เรื่อง “พระด้วง พระเทียม และเหล็กซีด้ามแตก” โดย
 หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครพนม ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม โรงเรียน
 ปิยะมหาราชาลัย ตีพิมพ์ในวารสาร “**ของดีศรีโคตรบูร**” ฉบับ เอกสารโบราณคดี ประวัติศาสตร์
ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดนครพนม พิมพ์ครั้งที่ 3 โดยโรงพิมพ์ปริญาการพิมพ์ เมื่อปี
 พ.ศ. 2542 หน้า 93-95

สำนวนที่ 6 เรื่อง “พระด้วง พระเทียม” ของกรมศิลปากร ในหนังสือ
วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนครพนม พิมพ์ที่โรงพิมพ์
 องค์การค้าของคุรุสภา ปี พ.ศ.2545 หน้า 86-87

สำนวนที่ 7 เรื่อง “วัดโอกาส” ของกนกวรรณ โสภณวัฒน์จิตร
 ในหนังสือ**นครพนม** ตีพิมพ์โดยองค์การค้าของคุรุสภา ปี พ.ศ.2543 หน้า 172-176

สำนวนที่ 8 สำเนาเอกสารประวัติของบ้านสำราญที่เกี่ยวข้องกับ
 พระด้วงพระเทียม รวบรวมโดยพระครูอุดมเจตยานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดธาตุบ้านสำราญ เจ้าคณะตำบล
 อาจสามารถ และชาวบ้านสำราญ เรื่อง “บ้านสำราญกับปาฏิหาริย์พระด้วงพระเทียม” ในเอกสารชุด
 “วัดธาตุบ้านสำราญได้ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม จัดทำในปี พ.ศ.2550

สำนวนที่ 9 เรื่อง “พระด้วง พระเทียม วัดโอกาสศรีบัวบาน อำเภอ
 เมือง จังหวัดนครพนม” ในหนังสือ**พระพุทธรูปสำคัญในภาคอีสาน** จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ
 41 ปี ธนาครแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2552 หน้า 37-40

สำนวนที่ 10 เรื่อง “กราบพระด้วง-พระเทียม วัดโอกาส” ใน
 สารคดีเรื่อง “4 วัด ต้องห้ามพลาด! ทำบุญ ขอพร สัมผัสตำนานปาฏิหาริย์พระศักดิ์สิทธิ์
 เมืองนครพนม” โดยอังคณา ทองพูล ใน**นิตยสาร NCA Go2Gether** ฉบับที่ 1 กันยายน-พฤศจิกายน
 2559 หน้า 27-29

ป้ายและแผ่นพับประชาสัมพันธ์

สำนวนที่ 1 แผ่นพับประชาสัมพันธ์ เรื่อง “พระด้วง-พระเทียม
 พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองนครพนม” พิมพ์ที่โรงพิมพ์สกลนครการพิมพ์

สำนวนที่ 2 เอกสารประชาสัมพันธ์ “คู่มือท่องเที่ยว จังหวัด
 นครพนม” จัดทำโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครพนม ปี พ.ศ. 2556 หน้า 17

สำนวนที่ 3 แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัด
 นครพนม “รถรางท่องเที่ยว...ริมฝั่งโขง สุขที่สุด@นครพนม”

สำนวนที่ 4 แผนทีประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ตามโครงการปีท่องเที่ยววิถีไทย 2558 อีสานแหล่งเรียนรู้อารยธรรม เรื่อง “20 แหล่งเติมความสุข สุขสุดใจที่นครพนม”

สำนวนที่ 5 ป้ายประชาสัมพันธ์ชั่วคราว “พระดี้วพระเทียม” ผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้เมื่อ 14 มีนาคม 2558 สร้างถวายโดย นายณรงค์ศักดิ์ สาขาวิชาการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

สำนวนที่ 6 ป้ายประชาสัมพันธ์ “วัดโอกาส” ข้างหอพระดี้ว พระเทียม ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ.2558

สำนวนที่ 7 ป้ายประชาสัมพันธ์ “วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)” ผู้วิจัย เก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ.2558

สำนวนที่ 8 ป้ายประชาสัมพันธ์ “ประวัติพระดี้ว – พระเทียม” ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2558

สำนวนที่ 9 ป้ายประชาสัมพันธ์ “History of Pha tue and Pha thean”. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2559

สำนวนที่ 10 ป้ายประชาสัมพันธ์ “วัดโอกาส Wat Okat” ติดตั้ง อยู่บริเวณริมถนนหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) จัดทำโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ผู้วิจัย เก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ.2559

สื่อออนไลน์

สำนวนที่ 1 เรื่อง “เหรียญพระดี้ว-พระเทียม รุ่น 2 วัดโอกาส จ.นครพนม ในคอลัมน์ เปิดลับพระใหม่ จากหนังสือพิมพ์ข่าวสด” เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.itti-patihan.com/เหรียญพระดี้ว-พระเทียม-รุ่น-2-วัดโอกาส>

สำนวนที่ 2 เรื่อง “วัดโอกาส พระพุทธรูปคู่แฝด” เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.tiewplearn.com>.

สำนวนที่ 3 เรื่อง “วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)” เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.dooasia.com/nakhonphanom/044k001.shtml>

สำนวนที่ 4. นางลักษณ์ สุวรรณพรรณ เรื่อง “วัดโอกาส” เข้าถึง เมื่อ 12 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงจาก <http://woodychannel.com>.

สำนวนที่ 5 เรื่อง “พระดี้ว-พระเทียม"พระคู่แฝดแห่งนครพนม". เขียนโดย MGR Online. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงจาก <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9500000115502>

สำนวนที่ 6 เรื่อง “พระตี้ว-พระเทียม พระคู่แฝด วัดโอกาส ศรีบัวบาน จ.นครพนม” เขียนโดยสาวิกาน้อย เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงจาก <http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?t=41187>.

สำนวนที่ 7. เรื่อง “พระตี้ว - พระเทียม วัดโอกาส (วัดศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม” เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.danpranipparn.com/web/praput/praput193.html>

สำนวนที่ 8 เรื่อง “ตำนานพระตี้วพระเทียม ในเรื่อง เกรียง พระตี้ว-พระเทียม” โดย umpawan เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.bp.or.th/webboard/index.php?topic=14737.0;wap2>.

สำนวนที่ 9 เรื่อง “โจรฉกพระเทียมพระพุทธรูปพันปีคูเมือง นครพนม ในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก” คอลัมน์ สังคม-ศิลปะ-วัฒนธรรม: ศาสนา วันพุธที่ 3 กุมภาพันธ์ 2553 เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.komchadluek.net/detail/20100203/47099>

สำนวนที่ 10 เรื่อง “พระตี้ว พระเทียม” โดยดอกจانب้านนา เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.dokjaan.com/webboard/index.php?topic=1209.0>.

สำนวนที่ 11 เรื่อง “พระตี้ว - พระเทียม” ในหนังสือ พระพุทธปฏิมา อัครลักษณะพุทธศิลป์ไทย ในชุดลักษณะไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษาในปี พ.ศ.2551 โดยธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ซึ่งจัดพิมพ์เพื่อมอบแก่ห้องสมุดต่าง ๆ ไม่มีการจำหน่าย สามารถอ่านออนไลน์ได้ที่ <http://www.laksanathai.com/book1/p005.aspx>

สำนวนที่ 12 เรื่อง “เก็บตกเมืองนครพนม” ในคอลัมน์ตะลอน ทัวร์นครพนมและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในนิตยสารสกุลไทยรายสัปดาห์ออนไลน์ เข้าถึงเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2559 เข้าถึงจาก <http://www.sakulthaionline.com/magazine/reader/12037>

สำนวนที่ 13 เรื่อง “พระตี้ว-พระเทียมและเหล็กชี่ด้ามแตก” ในเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์บ้านเมืองออนไลน์ วันอังคารที่ 31 พฤษภาคม เข้าถึงเมื่อ 1 ธันวาคม พ.ศ.2559 เข้าถึงจาก <http://www.banmuang.co.th/news/region/50532>

สำนวนที่ 14 เรื่อง “พระตี้ว พระเทียม” เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2559 เข้าถึงจาก <http://www.sawasdeenakhonphanom.com/2395.html>

ภาพจิตรกรรมฝาผนังตำนานพระด้วพระเทียม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังตำนานพระด้วพระเทียมอยู่ระหว่างช่อง
 หนี้อ่างกับเพดานของวิหารพระด้วพระเทียม วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นฝีมือของนักเรียน
 โรงเรียนสารพัดช่างกรุงเทพฯ ซึ่งรับรู้ตำนานพระด้วพระเทียมจากการอ่านตำนานและคำบอกเล่าจาก
 พระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ตำนานเริ่มต้นจากผนังด้านซ้ายติดผนังตรงข้าม
 พระด้วพระเทียมไล่เรียงเวียนขวารอบวิหาร ภาพทั้งหมดผู้วิจัยแสดงไว้ในภาคผนวก ก

ภาพที่ 27 ภาพจิตรกรรมภายในหอพระด้วพระเทียม

แสดงภาพของวัดโอกาสในปัจจุบัน และประเพณีสงกรานต์พระด้วพระเทียม

บทการแสดงแสงเสียง โดยอาจารย์เด่นชัย ไตรระยา ประธาน
 สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม ซึ่งแสดงในเวทีกลางแม่น้ำโขง หน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน)
 ในงานไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม คาดว่าน่าจะสร้างในช่วงต้นทศวรรษ 2540 แต่ไม่ทราบปีแสดงที่
 ชัดเจน เนื่องจากไม่ได้จดบันทึกไว้ ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากผู้เขียนให้คัดลอกต้นฉบับตัวเขียนที่เป็น
 เค้าโครงของบทการแสดงที่ท่านเก็บรักษาไว้

จากการเปรียบเทียบตำนานพระด้วพระเทียมสำนวนหลายลักษณะพบว่า
 หลายสำนวนมีสำนวนภาษาตลอดจนเหตุการณ์คล้ายกัน ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่า สำนวนที่ 1 ที่พบใน
 หนังสือ**สุนทรภักทยานพจน์อนุสรณ์** ซึ่งพิมพ์โดยวัดโอกาสนั้นเป็นเสมือนสำนวนต้นแบบ เนื่องจากมี
 ปีพิมพ์ตีพิมพ์ก่อนสำนวนอื่น ๆ และมีเหตุการณ์ครบถ้วนสมบูรณ์กว่าสำนวนอื่นที่ตีพิมพ์ในภายหลังซึ่ง
 ไม่ได้กล่าวถึงบางเหตุการณ์ที่ปรากฏในตำนานการสร้างพระเหมือนที่พบในตำนานมุขปาฐะสำนวนที่
 1 ตำนานสำนวนนี้จึงน่าจะส่งผลต่อการเล่าตำนานพระด้วพระเทียมของคนในยุคหลังดังกล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ตาม ส่วนวนที่ 4 เป็นส่วนวนที่ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากผู้บอกข้อมูลที่บ้านอ่างคำได้มอบเอกสารสำเนาตำนานพระติ้วพระเทียมมาให้ผู้วิจัยได้นำมาศึกษา ตำนานส่วนวนนี้ไม่ปรากฏปีพิมพ์เอกสาร ทว่านอกจากจะปรากฏเหตุการณ์เกี่ยวกับตำนานการสร้างพระติ้วพระเทียมแล้ว ยังมีบางเหตุการณ์กล่าวถึงบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ในบ้านอ่างคำที่เกิดจากการยุบตัวของตอไม้สร้างเรือ และเชื่อว่าบ่อน้ำนี้เชื่อมโยงกับบ่อน้ำในบ้านนามูลอื่นที่อยู่ใกล้เคียง รวมถึงข้อห้ามเกี่ยวกับการพุดถึงปลาในบ่อน้ำนี้ และร่องรอยการชักลากไม้ทำเรือที่ต่อมากลายเป็นลำน้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ในเมืองนครพนมด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าตำนานส่วนวนนี้สามารถเก็บรักษาเหตุการณ์ที่ปรากฏภายในท้องถิ่นไว้ได้อย่างน่าสนใจ ปัจจุบันบริเวณรอบบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวเป็นตงปู่ตาซึ่งเป็นเขตหวงห้ามของหมู่บ้าน มีการสร้างศาลปู่ตาเพื่อประกอบพิธีบูชาเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้จะดูแลรักษาคนในหมู่บ้านซึ่งจะช่วยสร้างกำลังใจแก่คนในหมู่บ้านที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำนาข้าวและเลี้ยงโคกระบือ รวมทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความพยายามอธิบายที่มาของลำน้ำที่ไหลผ่านชุมชนตนไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ในลุ่มน้ำใกล้เคียงด้วย

ภาพที่ 28 บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ในตงปู่ตาบ้านอ่างคำ

ภาพที่ 29 ศาลปู่ตาในตงปู่ตาบ้านอ่างคำ

ส่วนส่วนวนที่ปรากฏในป้ายและแผ่นพับประชาสัมพันธ์เป็นส่วนวนที่มีการย่อตำนานการสร้างพระติ้วพระเทียมโดยเน้นเหตุการณ์ด้านประวัติศาสตร์มากขึ้น บางส่วนวนกล่าวอ้างถึงอาณาจักรศรีโคตรบูรและชื่อเจ้าเมืองที่สำคัญของอาณาจักรศรีโคตรบูรด้วย ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหลักของการจัดทำแผ่นพับและป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ เหตุการณ์ที่แสดงจึงเน้นให้เห็นความเก่าแก่และความสำคัญของพระพุทธรูปนั้นเอง รวมทั้งยังปรากฏลักษณะเช่นนี้ในสื่อออนไลน์ที่เน้นให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวด้วย ส่วนจิตรกรรมฝาผนังเรื่องประวัติพระติ้วพระเทียม และบทการแสดงแสงเสียงประวัติพระติ้วพระเทียมนั้นมีตำนานการสร้างพระติ้วพระเทียมเหมือนกับส่วนวนลายลักษณ์ส่วนวนที่ 1 เนื่องจากจิตรกรรมและผู้เขียนบทการแสดงรับรู้ตำนานพระติ้วพระเทียมจากการอ่านส่วนวนดังกล่าวนั่นเอง

จากตำนานพระด้วพระเทียมที่เมืองนครพนมทั้งหมด 42 สำนวนดังแสดงมาแล้ว และมีรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ก ผู้วิจัยพบว่าตำนานพระด้วพระเทียมมีโครงเรื่องเฉพาะต่างจากเรื่องอื่น ๆ ในทางคติชนวิทยามีการจำแนกเรื่องเล่าด้วยแบบเรื่องนิทาน (tale type) ซึ่งเป็น “โครงเรื่องของนิทานที่ทำให้นิทานแต่ละเรื่องมีลักษณะเฉพาะต่างจากนิทานเรื่องอื่น ๆ” (ศิริพร ณ กลาง, 2552: 75) ในที่นี้ผู้วิจัยสามารถจัดแบบเรื่องตำนานพระด้วพระเทียมได้เป็น 3 แบบเรื่องหลัก ได้แก่ แบบเรื่องตำนานการสร้างพระด้วพระเทียม แบบเรื่องตำนานการสร้างพระด้วพระเทียมที่มีตำนานประจำถิ่นเรื่องอื่นแทรกอยู่ด้วย และแบบเรื่องตำนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลอยน้ำ

1) แบบเรื่องตำนานการสร้างพระด้วพระเทียม เป็นแบบเรื่องหลักของตำนานพระด้วพระเทียม มีเหตุการณ์ย่อยในแบบเรื่อง ดังนี้

- เจ้าเมืองประสงค์จะสร้างเรือ
- ช่างทำเรือมาตัดไม้ทำเรือที่ดงเซกา บ้านอ่างคำ
- ไม้ท่อนหนึ่งที่ตัดมาเป็นไม้หอมรองเรือไม่ยอมให้เรือทับ เมื่อนำกลับเข้าไปรองใหม่ก็กระเด็นหมุนออกมาถูกพวกลากเรือบาดเจ็บทุกครั้ง
- เชื่อว่าไม้หอมรองเรือนี้เป็นพญาไม้
- เจ้าเมืองโปรดฯ ให้ช่างแกะสลักไม้หอมรองเรือเป็นพระพุทธรูป สมโภชเป็นพระพุทธรูปหลวงคู่บ้านคู่เมือง
- เมื่อพระหลวงประดิษฐานอยู่ที่วัดบ้านสำราญ เกิดไฟไหม้หอพระหลวงที่ประดิษฐานอยู่ ชาวบ้านสำราญเชื่อว่าพระหลวงถูกไฟไหม้ไปแล้ว
- เจ้าเมืองให้ชาวบ้านสำราญหาไม้มาแกะสลักพระแทนองค์เดิม
- เกิดพายุกลางแม่น้ำโขง ชาวบ้านพบพระไม้ตัวองค์เดิมลอยอยู่ในน้ำโขง
- เจ้าเมืองโปรดฯ ให้บุทองคำท้าวองค์พระที่พบขนานนามว่า “พระด้ว” แล้วปิดทองพระองค์ที่เพิ่งสร้างใหม่ ขนานนามว่า “พระเทียม”
- เจ้าเมืองโปรดฯ ให้อัญเชิญพระด้วพระเทียมมาประดิษฐานที่วัดโกลาสเป็นพระคู่เมืองนครพนม
- เจ้าเมืองตั้งกลุ่มข้าโกลาสดูแลรักษาพระด้วพระเทียม

2) แบบเรื่องตำนานการสร้างพระด้วพระเทียมที่มีตำนานประจำถิ่นเรื่องอื่นแทรกอยู่ด้วย เป็นแบบเรื่องที่มีทั้งตำนานการสร้างพระด้วพระเทียมและตำนานประจำถิ่นเรื่องอื่น ๆ แทรกอยู่ตอนต้นของตำนาน เช่น ตำนานเจ้าพ่อหมื่น ตำนานเหล็กซีด้ามแตก ตำนานบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น แบบเรื่องลักษณะเช่นนี้จะพบในสำนวนมุขปาฐะ และเอกสารบันทึกลายลักษณ์อักษรเก่า

ของผู้สูงอายุในชุมชนที่เชื่อว่าพื้นที่ในชุมชนเป็นพื้นที่ที่กล่าวถึงในตำนาน เช่น บ้านอ่างคำ บ้านสำราญ เป็นต้น ตำนานเหล็กซีด้ามแตกมักปรากฏคู่กับตำนานเจ้าพ่อหมื่น ส่วนตำนานบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์พบในสำนวนของบ้านอ่างคำเนื่องจากเป็นบริเวณที่ตั้งอยู่ในบ้านอ่างคำ นอกจากนี้ยังพบตำนานเจ้าพ่อหมื่นแยกจากตำนานการสร้างพระติ้วพระเทียมดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

3) แบบเรื่องตำนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลอยน้ำ พบเพียง 2 สำนวน ได้แก่ ตำนานพระติ้วพระเทียมสำนวนมุขปาฐะของชาวบ้านสำราญ และสำนวนเดิมของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งจัดทำเป็นป้ายประชาสัมพันธ์ติดตั้งบริเวณหน้าวัดโอกาส เมื่อเปรียบเทียบ 2 สำนวนนี้พบว่ากล่าวถึงสิ่งที่ลอยน้ำแตกต่างกัน กล่าวคือ สำนวนมุขปาฐะเล่าว่า มีไม้ติ้วลอยน้ำมา ชาวบ้านจึงนำมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูป (เทียน คำบัว, **สัมภาษณ์**, 2559) แต่สำนวนลายลักษณ์ในป้ายประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวกล่าวไว้ว่าพระพุทธรูปลอยน้ำมาจากประเทศลาว แม้สิ่งที่ลอยน้ำในทั้งสองสำนวนจะกล่าวไม่ตรงกัน แต่ก็แสดงให้เห็นว่าผู้บอกข้อมูลมีความผูกพันกับสายน้ำจึงเล่าว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลอยมาจากน้ำนั่นเอง

อนึ่ง ต่อมาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ปรับปรุงป้ายประชาสัมพันธ์สำนวนนี้เป็นป้ายแผนที่ท่องเที่ยวในจังหวัดนครพนม และไม่ปรากฏสำนวนนี้ในเอกสารอื่นของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขตนครพนม สกลนคร มุกดาหารอีก โดยจะปรากฏตำนานพระติ้วพระเทียมในแบบเรื่องแบบที่ 1 เรื่องตำนานการสร้างพระติ้วพระเทียม เน้นเฉพาะข้อมูลประวัติศาสตร์การสร้างพระพุทธรูปที่สัมพันธ์กับยุครุ่งเรืองของอาณาจักรศรีโคตรบูรแทน สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับความเก่าแก่และความรุ่งเรืองของดินแดนแถบนี้

ทั้งนี้จากการเก็บรวบรวมตำนานเกี่ยวกับพระติ้วพระเทียมดังรายการที่แสดงข้างต้น มีตำนานสำนวนลายลักษณ์ที่เป็นแผ่นพับประชาสัมพันธ์และป้ายประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวสถานที่สำคัญของจังหวัดนครพนมจำนวน 6 สำนวน คือ แผ่นพับสำนวนที่ 2, 3, 4 ป้ายประชาสัมพันธ์สำนวนที่ 6, 7 และ 9 มีเนื้อหาสั้นกระชับให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะของพระติ้วพระเทียม บางสำนวนให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและอานิสงส์ของการบูชาพระติ้วพระเทียม ไม่มีเหตุการณ์เกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปเหมือนสำนวนอื่น ๆ ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำมาจัดทำแบบเรื่องของตำนานพระติ้วพระเทียม

นอกจากแบบเรื่องตำนานพระติ้วพระเทียมดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยพบว่ามีตำนานเจ้าพ่อหมื่นเป็นตำนานประจำถิ่นที่แทรกอยู่ในตำนานพระติ้วพระเทียม บางครั้งเล่าแยกจากตำนานพระติ้วพระเทียม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1.2 ตำนานเจ้าพ่อหมื่น

เจ้าพ่อหมื่นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองนครพนมทั้งชาวไทยอีสานชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในเมืองนครพนมเคารพนับถือ จากการเก็บข้อมูลระหว่างปี พ.ศ.2558-2559 ผู้วิจัยพบว่าปัจจุบันในเมืองนครพนมมีศาลเจ้าพ่อหมื่นอยู่ 3 ศาล ตั้งอยู่บริเวณมุมด้านทิศเหนือของวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) จำนวน 2 ศาล ศาลหนึ่งเป็นศาลเจ้าทรงจีนปนเวียดนาม ภายในประดิษฐานรูปเคารพเทพชายหญิงแบบจีน เรียกว่า “อากงอามา” ส่วนอีกศาลหนึ่งตั้งอยู่ทางด้านซ้ายของศาลแรก เป็นศาลศาลาทรงไทย ภายในประดิษฐานรูปเคารพเจ้าพ่อหมื่น (ดูภาพที่ 24) ดังกล่าวมาแล้วในหัวข้อ 2.2

ภาพที่ 30 ศาลเจ้าพ่อหมื่น
ริมน้ำโขงหน้าวัดธาตุบ้านสำราญใต้

ภาพที่ 31 เจ้าพ่อหมื่นประดิษฐาน
ในศาลพ่อหมื่น หน้าวัดธาตุบ้านสำราญใต้

นอกจากนี้ยังมีศาลเจ้าพ่อหมื่นอีกศาลหนึ่ง ตั้งอยู่บริเวณริมน้ำโขงหน้าวัดธาตุสำราญใต้ ภายในประดิษฐานรูปปั้นชายชราหนุ่มขาว แต่ชาวบ้านธาตุสำราญเล่าตำนานพ่อหมื่นเพียงว่าพ่อหมื่นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลคุ้มครองชาวเมืองนครพนม มักมาปรากฏในรูปของเงือกงูหรือนาคในแม่น้ำโขง ไม่ได้เล่าตำนานเจ้าพ่อหมื่นเช่นเดียวกับในบริเวณรอบวัดโอกาส ผู้วิจัยพบตำนานเจ้าพ่อหมื่นจำนวน 10 สำนวน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข) ในที่นี้จะยกตัวอย่างตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนลายลักษณ์ สำนวนที่ 3 เรื่อง “จมีนรักษาราชภูร เจ้าพ่อหลักเมืองนครพนม” ที่ตีพิมพ์ในหนังสือ สุนทรภักถยามพจน์อนุสรณ์ (2542: 86-87) ซึ่งเป็นสำนวนที่ได้รับคามนิยม มีการตีพิมพ์บางส่วนซ้ำในเอกสารอื่นและในสื่อออนไลน์ด้วย ความว่า

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง (ศาลเจ้าหมื่น หรือศาลจมีน) ตั้งอยู่ทางทิศเหนือในบริเวณวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นศาลทรงไทยอีสาน มีขนาดไม่ใหญ่นัก เป็นที่สิงสถิตของ “จมีนรักษาราชภูร” ซึ่งเป็นผีมหัศจรรย์ หรือผีเจ้าเมืองนครพนม ตั้งแต่สมัยศรีโคตรบูร เป็นต้นมา

ตามตำนานเล่าว่า จมื่นรักษาราชภูร เป็นนายกองค์เมือง ปกครองประชาชนต่าง
พระเนตรพระกรรณแทนพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงในสมัยศรีโคตรบูร

นายกองค์รักษาราชภูร ปฏิบัติราชการต่างพระเนตรพระกรรณแทนพระเจ้า
ศรีโคตรบูรด้วยความซื่อสัตย์สุจริต รักใคร่ประชาชนเหมือนลูกหลาน เป็นผู้ศรัทธา
เลื่อมใส และยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เข้าวัดปฏิบัติธรรมกรรมฐานมิได้ขาด นอกจากนั้น
จมื่นรักษาราชภูร ยังเป็นแพทย์รักษาโรคโดยไม่คิดค่าครุบูชาและมีเวทมนต์คาถาแก้กล้า
สามารถล่องหนหายตัว อยู่ยงคงกระพันอีกด้วย เป็นที่เคารพรักใคร่ของประชาชนเป็น
อย่างมาก

เมื่อนายกองค์รักษาราชภูร มีอายุได้ 90 ปีเศษ ๆ วันหนึ่ง จมื่นฯ อยากิน
หมกกุ้งหมกปลา จึงให้ลูกหลานไปซื้อ (จับโดยใช้สวิง) กุ้งชิวในน้ำของ (แม่น้ำโขง) เมื่อ
ลูกหลานไปซื้อกุ้งชิวในน้ำนั้น บังเอิญซื้อได้ไขใหญ่ฟองหนึ่งมีขนาดเท่าไข่ห่าน ไม่
ทราบว่าเป็นไข่อะไร จึงเอาโยนทิ้ง แม้ว่าจะโยนทิ้งไปแล้วไข่ฟองนั้นก็ลอยมาติดสวิงทุก
ครั้ง ลูกหลานจึงได้นำไขนั้นกลับบ้าน เล่าให้จมื่นฯ ฟัง ท่านจึงสั่งให้หมก (ไข่ใบตองห่อ
แล้วอังให้สุก) ไข่ฟองนั้นให้รับประทาน เมื่อจมื่นฯ รับประทานหมกไขนั้นได้ไม่นาน ก็เกิด
อาการเร่าร้อนกระวนกระวายกระหายน้ำ แม้ว่าจะดื่มกินและอาบเท่าไรก็ไม่หายร้อนไม่
หายหิว จึงบอกลูกหลานว่า จะลงไปอาบน้ำเองที่น้ำโขง เพื่อจะหายหิวแก้ร้อนได้

ลูกหลานจึงพาจมื่นฯ ลงอาบน้ำในแม่น้ำโขงพร้อมกับเฝ้าดูอยู่ริมฝั่ง จมื่นฯ ได้ลง
อาบน้ำดำผุดขึ้นผุดลงอยู่หลายครั้งเป็นเวลานาน ลูกหลานจึงร้องบอกให้ขึ้น แต่จมื่นฯ
กลับร้องขอผ้าแดง 1 ผืน มาโปกศีรษะแล้วดำน้ำหายไป ลูกหลานและประชาชนต่างก็ลง
ดำน้ำงมหาจมื่นฯ แต่ก็ไม่พบจนหมดความสามารถ ขณะนั้นปรากฏมีเงือกตัวใหญ่
ตัวหนึ่งผุดขึ้นดำลงลอยไปมาอยู่กลางแม่น้ำโขง พวกลูกหลานและประชาชนเห็นดังนั้น
จึงให้คนขึ้นม้าเร็วไปกราบทูลพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงแห่งนครศรีโคตรบูร

เมื่อพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง ทรงทราบดังนั้นก็รีบเสด็จลงเรือพร้อมข้าวกุสุก 1
ปั้น ไข่ต้ม 1 ฟอง มายังแม่น้ำโขง เมื่อมาถึงก็ตรัสกับเงือกตัวนั้นที่กำลังเล่นน้ำอยู่ว่า
“จมื่นฯ เอ๊ย แกเป็นคนดี แม้เมื่อแกมรณกรรมแล้วดวงวิญญาณแกยังฮักแพงประชาชน
อยู่ ขอให้แกรักษาทางน้ำทางบกตลอดได้สุด และเหนือสุด ทางบกทางน้ำ ตั้งภูผาใด
ผาต่าง ถ้าไต่ถึงแกงหลีผี สีพันดอน เป็นเขต ส่วนบนบกนั้น ทิศตะวันออกจรดภูเขา
ไม้ล้มแบ่ง ทิศตะวันตก ถึงภูเขาตงพญาไฟ ให้แกไปอยู่ที่ทางดอนโดนจะปลุกศาลให้ เมื่อ
เดือน 6 ปีใหม่มาฮอดทุกปี จะเช่นไหว้ดวงวิญญาณ” แล้วพระองค์ก็เอาข้าวเหนียว 1 ปั้น
ไข่ต้ม 1 ฟอง ที่เตรียมมาให้เงือกกิน หลังจากนั้นเงือกตัวนั้นก็ดำน้ำจมหายไป กลายเป็น
ผีเมศศักดิ์หลักเมืองของนครศรีโคตรบูรตั้งแต่นั้นมา

หลังจากเรื่องงูจมน้ำรักษาโรคระบาดหายไปแล้ว ลูกหลานและชาวเมืองก็ร่วมกันปลูกศาลงูจมน้ำขึ้นที่ริมน้ำโขงและทำการเช่นสรวงบูชาในวันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุก ๆ ปี ต่อมาภายหลังทางราชการได้สร้างศาลกการขึ้นริมแม่น้ำโขง ศาลเจ้าหมื่นหรือศาลงูจมน้ำ จึงขยับถอยขึ้นมายู่ข้างต้นมะม่วงไซในบริเวณวัดโอกาสตั้งในปัจจุบัน (ปัจจุบันต้นมะม่วงไซไม่มีแล้ว)

(พระมหาสมชาย ไร่ตรี, 2541: 86-87)

ส่วนตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

1) ตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนมุขปาฐะ

ผู้วิจัยได้ข้อมูลตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนมุขปาฐะเพียงสำนวนเดียวจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในท้องถิ่น สำนวนมุขปาฐะอื่นจะแทรกอยู่ในตำนานเกี่ยวกับพระตี้วพระเทียมดังกล่าวมาแล้ว ตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนมุขปาฐะนี้ ผู้บอกข้อมูลเล่าตำนานแยกออกจากตำนานพระตี้วพระเทียมอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงแบ่งหัวข้อตำนานเจ้าพ่อหมื่นแยกออกจากตำนานพระตี้วพระเทียมเพื่อให้เข้าใจเนื้อเรื่องของตำนานมากขึ้น ตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนมุขปาฐะนี้เล่าโดยอาจารย์เด่นชัย ไตรยะธา ประธานสภาวัฒนธรรม จังหวัดนครพนม (สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2558) อาจารย์เด่นชัยเล่าประวัติการสร้างพระตี้วพระเทียม ประเพณีสรงน้ำพระ และมีความเห็นว่าตำนานเจ้าพ่อหมื่นไม่เกี่ยวข้องกับตำนานพระตี้วพระเทียม แต่เจ้าพ่อหมื่นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองนครพนมเคารพนับถือ ส่วนตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนลายลักษณ์ มีดังต่อไปนี้

2) ตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนลายลักษณ์

จากการรวบรวมตำนานเจ้าพ่อหมื่น ผู้วิจัยพบสำนวนลายลักษณ์จำนวน 9 สำนวน แบ่งตามแหล่งที่มาของข้อมูลได้เป็นตำนานที่พบในหนังสือและเอกสารต่าง ๆ 6 สำนวน แผ่นพับ 1 สำนวน และสื่อออนไลน์ 2 สำนวน ดังนี้

หนังสือและเอกสารต่าง ๆ

ตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนลายลักษณ์ที่พบในหนังสือและเอกสารต่าง ๆ มีทั้งหมด 6 สำนวน ดังนี้

สำนวนที่ 1 เรื่อง “หลักเมืองนครพนม” โดยเจริญ ตันมหาพราน ผู้วิจัยได้สำเนาข้อมูลจากหอสมุดแห่งชาตินครพนม ไม่ปรากฏปีพิมพ์

สำนวนที่ 2 เรื่อง “ตำนานหลักเมืองนครพนม” เขียนโดยสมัย สุทธิธรรม ในหนังสือ **สารคดีชุดถิ่นทองของไทย นครพนม** พิมพ์ที่โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์ ปี พ.ศ.2539 หน้า 14-17

สำนวนที่ 3 เรื่อง “จมนรักษาราชกรู เจ้าพ่อหลักเมืองนครพนม” ของพระมหาสมชาย ไมตรี เรียบเรียงจากสมุดบันทึกของพระครูสุนทรกัลยาณพจน์ ตีพิมพ์ในหนังสือ **สุนทรกัลยาณพจน์อนุสรณ์** อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสุนทรกัลยาณพจน์ อดีตเจ้าคณะเมืองนครพนม เจ้าอาวาสวัดโกลาส วันที่ 29-31 มกราคม พ.ศ.2541 หน้า 86-87

สำนวนที่ 4 เรื่อง “เจ้าพ่อหมื่น (เจ้าพ่อหลักเมือง)” ของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครพนม ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม โรงเรียนปิยะมหาราชาลัย ในวารสาร “**ของดีศรีโคตรบูร**” ฉบับ เอกสารโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดนครพนม พิมพ์ครั้งที่ 3 โดยปริญาฎการพิมพ์ ปีพ.ศ.2542 หน้า 97-98

สำนวนที่ 5 เรื่อง “วัดโกลาสและศาลเจ้าหมื่น” ของสุพร สิริพัฒน์ ในหนังสือ **นครพนมศรีโคตตะบูรณันคร** พิมพ์โดยโรงพิมพ์ ส. วัฒนา นครพนม ไม่ปรากฏปีพิมพ์

สำนวนที่ 6 เรื่อง “เจ้าพ่อหมื่น (เจ้าพ่อหลักเมือง)” ใน **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนครพนม** ของกรมศิลปากร พิมพ์ที่องค์การค้ำของครุสภา ปี พ.ศ. 2545 หน้า 90-92

แผ่นพับประชาสัมพันธ์

ผู้วิจัยพบแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดนครพนม “รถรางท่องเที่ยว...ริมฝั่งโขง สุขที่สุด@นครพนม” เพียงสำนวนเดียว ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอานิสงส์ของการบูชาเจ้าพ่อหมื่น ไม่ได้กล่าวถึงตำนานเจ้าพ่อหมื่นเนื่องด้วยเป็นแผ่นพับประชาสัมพันธ์แนะนำแผนการเดินทางท่องเที่ยว

สื่อออนไลน์

สำนวนที่ 1 เรื่อง “จมนรักษาเจ้าพ่อหลักเมือง” โดยมนัสวี บุญปัญญา เข้าถึงเมื่อ 14 กรกฎาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://gotweb.50megs.com/g5.htm>

สำนวนที่ 2 เรื่อง “ประวัติศาสตร์เจ้าพ่อหมื่น” เรียบเรียงโดยชนะ วสุรักคะ (น็อตข้าวสด) อ้างถึงใน “ศาลเจ้าพ่อหมื่นศักดิ์สิทธิ์คูเมืองนครพนม” ใน Facebook ของ Chana Wasurakka เข้าถึงเมื่อ 5 พฤษภาคม 2558 เข้าถึงจาก <http://www.facebook.com/Chana Wasurakka>

จากการศึกษาด้านานเจ้าพ่อหมื่นที่เล่าโดยไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของตำนาน พระด้วงพระเทียม มีจำนวน 10 ส่วนน ดังปรากฏรายละเอียดในภาคผนวก ข ผู้วิจัยพบว่า ส่วนนมุขปาฐะ และส่วนนลายลักษณ์ส่วนที่ 3 ส่วนที่ 4 ส่วนที่ 5 ส่วนที่ 6 และในสื่อออนไลน์ ทั้ง 2 ส่วนนมมีส่วนต้นแบบคือส่วนที่ 3 ที่พบในหนังสือ **สุนทรภู่กัลยาณพจน์อนุสรณ์** เนื่องจากมีเหตุการณ์และส่วนนภาษาคล้ายคลึงกัน อาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนนที่ได้รับความนิยมมากที่สุดนั่นเอง

ส่วนส่วนนลายลักษณ์ในหนังสือ ส่วนที่ 1 เป็นส่วนนที่มีเหตุการณ์กล่าวถึงทั้งเรื่องเกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่น ทั้งยังมีการผนวกประวัติศาสตร์อาณาจักรศรีโคตรบูรไว้ในตอนต้นของตำนาน และเหตุการณ์การเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถไว้ในตอนท้ายของตำนานด้วย การผนวกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์นี้ส่งผลต่อความเชื่อของชาวเมืองนครพนม ดังจะเห็นจากจารึกใต้แท่นประดิษฐาน “อากงอามา” ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อหมื่นดังกล่าวมาแล้ว

ผู้วิจัยพบว่าตำนานเจ้าพ่อหมื่นที่เล่าโดยไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของตำนาน พระด้วงพระเทียมทั้ง 10 ส่วนนนี้ มีแบบเรื่องคล้ายกับเหตุการณ์เกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นที่แทรกอยู่ในตำนานพระด้วงพระเทียม ซึ่งมักเล่าว่าเจ้าพ่อหมื่นเป็นผู้ปกครองหมู่บ้านที่มีส่วนสำคัญในการสร้างวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีแบบเรื่องดังนี้

- เจ้าพ่อหมื่นอยากกินกุ้ง / ปลาชิวในแม่น้ำโขง
- ลูกสาวลงไปช้อนกุ้ง / ปลาชิวในแม่น้ำโขงแล้วได้ไขใบใหญ่ จึงโยนทิ้งไป แต่ก็ช้อนได้ไขนั้นติดขึ้นมาทุกครั้ง
- ลูกสาวนำไขไปให้เจ้าพ่อหมื่นดู เจ้าพ่อหมื่นให้ลูกสาวนำไขไปทำอาหารให้ตนกินเพียงคนเดียว
- เจ้าพ่อหมื่นกินไขแล้วรู้สึกร้อนจนต้องลงไปกินน้ำอาบน้ำในแม่น้ำโขง
- ลูกหลาน / เจ้าเมืองศรีโคตรบูรเอาผ้าแดงมาให้เจ้าพ่อหมื่นเคียนหัว
- เจ้าพ่อหมื่นกลายเป็นเงือกงูใหญ่หายไปแม่น้ำโขง ช่วยดูแลลูกหลานชาวเมืองนครพนม
- วันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ชาวเมืองจะต้องมาเซ่นไหว้

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตำนานพระด้วงพระเทียมและตำนานเจ้าพ่อหมื่น พบว่าตำนานพระด้วงพระเทียมบางส่วนนกล่าวถึงเจ้าพ่อหมื่นด้วย ตำนานเจ้าพ่อหมื่นบางส่วนนสัมพันธ์กับวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) บางส่วนนเล่าว่าเจ้าพ่อหมื่นเป็นผู้สำคัญที่มีหน้าที่ดูแลหมู่บ้านบริเวณที่ตั้งวัดโอกาสในปัจจุบัน บ้างก็ว่าเจ้าพ่อหมื่นเป็นผู้ชักชวนให้ชาวเมืองนครพนม

ทำนุบำรุงสำนักสงฆ์ศรีบัวบานจนยกฐานะขึ้นเป็นวัดศรีบัวบานต่อมาคือวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) บางสำนวนเล่าว่าเจ้าพ่อหมื่นเป็นผู้ที่นำพระติ้วพระเทียมมาจากวัดธาตุนครมาประดิษฐานที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) บางสำนวนเล่าว่าเจ้าพ่อหมื่นแยกออกจากตำนานพระติ้วพระเทียม ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าตำนานเจ้าพ่อหมื่นทุกสำนวนจะเล่าว่าในบั้นปลายชีวิตของเจ้าพ่อหมื่นได้กินไขขนาดใหญ่ซึ่งไม่ได้จากแม่น้ำโขงแล้วเกิดอาการร้อนกระวนกระวายจนลงไปดื่มกินอาบน้ำในแม่น้ำโขงแล้วหายไประบายเป็นเงือกงูศักดิ์สิทธิ์ดูแลแม่น้ำโขงเมืองนครพนมและคุ้มครองชาวเมืองนครพนม เมื่อชาวนครพนมถูกเงือกเหล็กซีด้ามแตกทำอันตราย เจ้าพ่อหมื่นก็จะช่วยเหลือปกป้องชาวนครพนม

จะเห็นได้ว่า การกล่าวถึงความสัมพันธ์ของพระติ้วพระเทียมกับเจ้าพ่อหมื่นในตำนานแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของความเชื่อทางพุทธศาสนากับความเชื่อเกี่ยวกับภูตนาครและบรรพบุรุษซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม สะท้อนให้เห็นความผสมผสานความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ของชาวเมืองนครพนม ตลอดจนแสดงให้เห็นที่มาของประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระติ้วพระเทียมและเจ้าพ่อหมื่นด้วย

2.3.2 ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระติ้วพระเทียม

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามที่อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม ระหว่างปี พ.ศ.2558 - 2559 ผู้วิจัยมีโอกาสสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ และเก็บข้อมูลโดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระติ้วพระเทียมทั้งพิธีกรรมระดับปัจเจก ประเพณีแห่และสงฆ์น้ำพระติ้วพระเทียม ประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระติ้วพระเทียม งานเลี้ยงหอยเจ้าพ่อหมื่น งานฉลองสมโภชเจ้าพ่อหมื่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.2.1 พิธีกรรมระดับปัจเจก

พระติ้วพระเทียมเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองนครพนมที่มีพุทธศาสนิกชนเคารพนับถือมาก จึงมีประชาชนเข้ามาสักการะกราบไหว้ขอพรตลอดทั้งวัน ดังจะเห็นได้จากทางวัดต้องจัดดอกไม้ธูปเทียนไว้บริการทุกวัน และเพิ่มปริมาณมากขึ้นในวันหยุดต่าง ๆ นอกจากชาวเมืองนครพนมแล้วยังมีนักท่องเที่ยวนิยมมากราบไหว้ขอพรพระติ้วพระเทียมด้วยส่วนหนึ่งเป็นผลจากการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวไหว้พระในวัดริมแม่น้ำโขง พระติ้วพระเทียมประดิษฐานอยู่ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงจึงเป็นหนึ่งในโปรแกรมท่องเที่ยวที่ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามากราบไหว้บูชาพระติ้วพระเทียมมากขึ้นนั่นเอง

ชาวเมืองนครพนมเชื่อว่า ถ้าได้มากราบพระติ้วพระเทียมที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) จะทำให้มีโอกาสดีที่สุดในชีวิต โดยมีคำอธิษฐานบูชาพระติ้วพระเทียมว่า

ยะถาคะหิเตหิ สักกาเรหิ, อิมัง พุทธะปะฏิมาัง, สิโรคตะปุระ
ราเชนะ การิตัง, อะภิปุชะยามิ. ยะถิจฉิตัง เม, อะธิคัจฉะตุ สัพพะทา. ทิตายะ เจวะ,
สุขายะ นิพพานัสสะ สังวัตตะตุ ฯ

ข้าพเจ้าขอบูชาซึ่งพระพุทธปฏิมาที่พระเจ้าศรีโคตบุรให้สร้างไว้
ด้วยเครื่องสักการะตามที่ถือไว้, ขอความปรารถนาของข้าพเจ้าจงสำเร็จในกาลทุกเมื่อ
และขอผลแห่งการบูชานี้จงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขและเพื่อพระนิพพาน
ด้วยเทอญฯ

นอกจากขอพรจากพระดี้วพระเทียมแล้ว ผู้ที่มากราบไหว้พระยังนิยม
เสีงทาย หลังจากขอสิ่งที่ยี่ปรารถนาแล้ว จะยกพระเสีงทายที่แกะสลักจากไม้เนื้อตัน เป็นรูปพระดี้ว
พระเทียม หากยกขึ้นเหนือหัวครบทั้ง 3 ครั้ง เชื่อว่าจะประสบความสำเร็จดังที่อธิษฐานไว้

ภาพที่ 32 พระเสีงทายในหอพระดี้วพระเทียม แกะสลักจากไม้เนื้อตันเป็นรูปพระดี้วพระเทียม

2.3.2.2 ประเพณีแห่และสร้งน้ำพระดี้วพระเทียม

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมประเพณีแห่และสร้งน้ำพระดี้วพระเทียม
ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เมื่อวันที่ 19 - 20 พฤษภาคม พ.ศ.2559 จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัย
พบว่า องค์ประกอบและบริบทของพิธีกรรม (context of ritual) ของประเพณีแห่และสร้งน้ำพระดี้ว
พระเทียม ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม แบ่งเป็น 2 พิธีสำคัญ คือ
พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น และพิธีแห่และสร้งน้ำ มีองค์ประกอบและบริบทของพิธีกรรม ดังนี้

ก) พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น มีรายละเอียดดังนี้

1) จุดประสงค์ของพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น

พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็นมีขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ทำ
น้ำพุทธมนต์สำหรับสร้งน้ำพระดี้วพระเทียมในพิธีสร้งน้ำพระดี้วพระเทียม ดังที่พระครูศรีปริยัติการ
เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ใช้นามปากกาว่า อ.อาจชัย กล่าวไว้ในกลอนโพนสต์ในเฟซบุ๊ก
วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2559 เพื่อเชิญชวนพุทธศาสนิกชนมาร่วมบุญ ความว่า

สวดมนต์ทำน้ำสรง	บูชาองค์พระดิว-เทียม
เพ็ญเดือนหกทุกปีเตรียม	ประกอบการสรงน้ำกัน
พิธีใหญ่ได้ศักดิ์สิทธิ์	เสริมเดชฤทธิ์สิทธิผล
สร้างดวงเดิมเสริมกมล	ศรัทธาชนดุจชลธาร

2) ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น

ผู้ประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ จำนวน

9 รูป ที่ทางวัดนิมนต์เจ้าอาวาสจากวัดสำคัญต่าง ๆ ในอำเภอเมืองนครพนมมาร่วมประกอบพิธี ส่วนผู้เข้าร่วมพิธี ได้แก่ พุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาพระดิวพระเทียม ส่วนใหญ่มักเป็นชาวกุ่มวัดโอกาสชาวเมืองนครพนมที่อาศัยอยู่ในละแวกวัด นิยมแต่งกายด้วยชุดสีขาวมาร่วมพิธี

3) โอกาสในการจัดพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น

พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็นจะจัดในช่วงเย็นของวันขึ้น 14 ค่ำ

เดือน 6 ของทุกปี

4) สถานที่จัดพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น

พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็นจะจัดในอุโบสถวัดโอกาส (ศรีบัวบาน)

ภาพที่ 33 พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็นเพื่อทำน้ำพระพุทธมนต์ใช้ในพิธีสรงน้ำพระดิวพระเทียม
วันที่ 16 พฤษภาคม 2554

ภาพที่ 34 พระสงฆ์และสามเณรกำลังประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์
วันที่ 23 พฤษภาคม 2556

(ที่มา: [http://www.facebook.com/วัดโอกาส\(ศรีบัวบาน\)](http://www.facebook.com/วัดโอกาส(ศรีบัวบาน)))

5) อุปกรณ์ในการจัดพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น ประกอบด้วย

- ชั้นสาครใบใหญ่สำหรับใส่น้ำพุทธมนต์ โดยนิยมใส่ลูกมะกรูดผาน ผักส้มป่อย และดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม รวมถึงใบโกสน และใบไม้ดอกไม้มงคลอื่น ๆ ด้วย

- ชั้นใส่น้ำสะอาดใบเล็กจำนวน 9 ใบ สำหรับให้พระสงฆ์แต่ละรูปทำน้ำพุทธมนต์ โดยมีการโยงด้ายสายสิญจน์จากชั้นนั้นไปยังพระตู้พระเทียม
- เทียนสำหรับทำน้ำพระพุทธมนต์
- เทียนเล็กชุดละ 16 เล่ม จำนวน 8 ชุด พร้อมทั้งดอกไม้หอม เช่น ดอกมะลิ ดอกมันปลา หรือดอกกันเกรา เป็นต้น

6) ขั้นตอนของพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น

พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น มีขั้นตอนคือ เวลาประมาณ 18:30 น. เจ้าอาวาสวัดโอกาสจตุรปูเทียมนุชาพระรัตนตรัย พิธีกรนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยและอาราธนาศีล เมื่อประธานสงฆ์ให้ศีลจบแล้ว พิธีกรอาราธนาพระปริตร ตัวแทนพระสงฆ์ในพิธีชุมนุมเทวดาและพระสงฆ์ 9 รูปเจริญพระพุทธมนต์ ระหว่างนั้นเนรมิตจะจุดเทียนบริเวณชั้นสาครใบใหญ่ เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จ พุทธศาสนิกชนถวายจตุปัจจัยแล้วพระสงฆ์อนุโมทนาเป็นอันเสร็จพิธี

ข) พิธีแห่และสร่งน้ำพระตู้พระเทียม มีรายละเอียดดังนี้

1) จุดประสงค์ของพิธีแห่และสร่งน้ำพระตู้พระเทียม

พิธีแห่และสร่งน้ำพระตู้พระเทียม จัดขึ้นเพื่อสืบสานงานประเพณีสร่งน้ำพระตู้พระเทียม เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง และเพื่อเป็นสิริมงคลแก่คณะสงฆ์ ชาวคุ้มวัดโอกาส ข้าโอกาส รวมทั้งพุทธศาสนิกชนที่เคารพนับถือพระตู้พระเทียม ดังที่พระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ใช้นามปากกาว่า อ.อาจชัย กล่าวไว้ในกลอนโพนสต์ในเฟซบุ๊ก วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ความว่า

ลู่ถึงเพ็ญเดือนหกยกมาอ้าง	โบราณสร้างน้ำสร่งองค์สนาน
ด้วยพระตู้-พระเทียมมีมาแต่ช้านาน	แม้ว่ากาลเลยล่วงหลายช่วงคน
ถึงบัดนี้ยังถือมีอย่างเหนียวแน่น	มิคลอนแคลนปวงประชาศรัทธาสรรค์
ได้ร่วมแรงร่วมใจร่วมบุญกัน	ได้ร่วมสรรค์ร่วมสืบสานงานพิธี...

2) ผู้เข้าร่วมพิธีแห่และสร่งน้ำพระตู้พระเทียม

ผู้เข้าร่วมพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็นก่อนวันงานพิธีแห่และสร่งน้ำมาก มีทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน พระภิกษุสามเณรที่จำพรรษาในวัดโอกาส เจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนม พระสงฆ์จากวัดอื่น ๆ ในอำเภอเมืองนครพนมที่นิมนต์มาร่วมเจริญพระพุทธมนต์ในงาน กรรมการวัดโอกาส ชาวคุ้มวัดโอกาส ข้าโอกาสพระตู้พระเทียม จากการสัมภาษณ์พระครูอุดมเจตยานุรักษ์ และพระครูศรีปริยัติการ

(2558) ข้าโอกาสพระด้วพระเทียม ได้แก่ ชาวบ้านสำราญ ชาวบ้านหอม ตำบลอาจสามารถ ชาวบ้านหนองจันท์ ชาวบ้านเมืองเก่า ชาวบ้านดงหมู ชาวบ้านอ่างคำ ตำบลนาคำกลาง อำเภอเมืองนครพนม ชาวบ้านนาเมือง ชาวบ้านม่วงส้ม แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาพระด้วพระเทียมมีทั้งมาเป็นนางรำ นักดนตรี และร่วมพิธีบูชาพระ

3) โอกาสในการจัดพิธีแห่และสร้งน้ำพระด้วพระเทียม

พิธีแห่และสร้งน้ำพระด้วพระเทียมจะจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ดังที่ อ.อาจชัย โปสต์ไว้ในเฟซบุ๊กวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) วันที่ 18 พฤษภาคม 2559 ความว่า

เข้านี้ที่สไต	งามจรดจำเริญศรี
สยสง่าศรัทธาดี	ด้วว่ามิงานสำคัญ
สร้งน้ำตามประเพณี	รู้กันด้ว่ามีมานาน
เดือนหกเริ่มวัสสากาล	นมัสการองค์พระด้วพลัน

ภาพที่ 35 ป้ายนำขบวนแห่พระด้ว
พระเทียม วันที่ 7 พฤษภาคม 2555

ภาพที่ 36 ขบวนแห่พระด้วพระเทียมรอบเมือง
นครพนม วันที่ 24 มิถุนายน 2556

(ที่มา: http://www.facebook.com/วัดโอกาส_ศรีบัวบาน)

4) สถานที่จัดพิธีแห่และสร้งน้ำพระด้วพระเทียม

ในอดีตจะแห่พระด้วพระเทียมไปรอบตลาดเมืองนครพนมตามเส้นทางที่กำหนด เมื่อถึงวัดโอกาสแล้ว แห่พระด้วพระเทียมรอบอุโบสถและหอพระ แล้วนำพระด้วพระเทียมขึ้นสร้งน้ำที่แท่นสร้งน้ำที่จัดเตรียมไว้ ต่อมาเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้น การปิดถนนรอบเมืองเป็นอุปสรรคต่อการจราจรทำให้ไม่ได้แห่พระด้วพระเทียมรอบเมืองอีก

ในปี พ.ศ.2559 ผู้วิจัยมีโอกาสร่วมพิธีและพบว่าทางวัดได้ประกอบพิธีในโบสถ์ แห่พระด้วพระเทียมรอบโบสถ์และหอพระเป็นทักษิณาวรรตครบ 3 รอบแล้วนำพระด้วพระเทียมขึ้นประดิษฐานที่แท่นสร้งน้ำที่เตรียมไว้และประกอบพิธีสร้งน้ำพระ แห่นสร้งน้ำนี้อยู่บริเวณ

ลานหน้าหอพระตัวพระเทียม โดยยกพื้นให้สูงขึ้นมาเล็กน้อย และจัดที่ประดิษฐานพระตัวพระเทียม
หันหน้าออกสู่แม่น้ำโขง

ภาพที่ 37 พระสงฆ์ประกอบพิธีอัญเชิญพระตัว
พระเทียมไปแห่และสร่งน้ำ

ภาพที่ 38 ขบวนแห่พระตัวพระเทียม
ประทักษิณรอบอุโบสถและหอพระตัวพระเทียม

5) อุปกรณ์ประกอบพิธีแห่และสร่งน้ำพระตัวพระเทียม

- เครื่องไหว้บวงสรวงและแห่พระตัวพระเทียม ได้แก่ *บายศรี*
ชั้นแปด (ประกอบด้วยเทียนเล่มเล็กและดอกไม้ จำนวน 8 ชูด ชูดละ 16 เล่ม/ดอก รวมใช้เทียนและ
ดอกไม้อย่างละ 128 ดอก ในปี 2559 ใช้ดอกมันปลาหรือดอกกันเกราโดยนับตามจำนวนช่อดอก))
ชั้นห้า (ประกอบด้วยเทียนเล่มเล็กและดอกไม้ จำนวน 5 ชูด ชูดละ 10 เล่ม/ดอก รวมใช้เทียนและ
ดอกไม้อย่างละ 50 ดอก) *เทียนกิ่ง* 10 เล่ม *ผ้าห่มองค์พระตัวพระเทียม* นอกจากนี้ผู้ที่ศรัทธาพระตัว
พระเทียมมักจะนำพวงมาลัยดอกไม้กลิ่นหอม เช่น ดอกมะลิ ส่วนใหญ่นิยมใช้ดอกมันปลาหรือ
ดอกกันเกรา *น้ำอบน้ำหอม* รวมถึง*ต้นเงินผ้าป่า*มาร่วมขบวนแห่ด้วย

- เครื่องประกอบพิธีแห่พระตัวพระเทียม ได้แก่ *เสลี่ยง*สำหรับ
ประดิษฐานพระตัวพระเทียมออกแห่ *สัปทน*สำหรับกันแดดกันฝนให้พระตัวพระเทียม

- เครื่องประกอบพิธีสร่งน้ำพระตัวพระเทียมที่จัดเตรียมประดับ
ปะรำพิธี (ดูเพิ่มเติมในภาพที่ 43 แผนผังปะรำพิธีสร่งน้ำพระตัวพระเทียม) ได้แก่ *แท่นวางบายศรี*
พร้อมบายศรีจำนวน 12 บายศรีวางที่มุมรอบปะรำพิธี *โองน้ำ* 8 ใบ (ข้างละ 4 ใบ) *ฉัตรเงิน*และ
*ฉัตรทอง*อย่างละ 1 คู่ *ต้นกล้วย*และ*ต้นอ้อย*อย่างละ 4 ต้น *ติดไว้ที่มุมปะรำ*ทั้ง 4 ทิศ *ต้นไม้ประดับ*

- เครื่องประกอบพิธีสร่งน้ำพระตัวพระเทียม ได้แก่ *น้ำพุทธมนต์*ที่
จัดเตรียมทำไว้ก่อนวันงานดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งทางวัดจะนำน้ำมนต์นั้นมาผสมกับน้ำสะอาดบรรจุใน
ตุ่มใส่น้ำทั้ง 8 ใบบริเวณปะรำพิธี พร้อมทั้งโรยกลีบดอกบัว ดอกดาวเรือง และดอกกล้วยไม้เพื่อความ
สวยงามด้วย *น้ำอบน้ำหอม* และ*ดอกไม้ธูปเทียน*ที่ผู้นับถือพระตัวพระเทียมจัดเตรียมมา

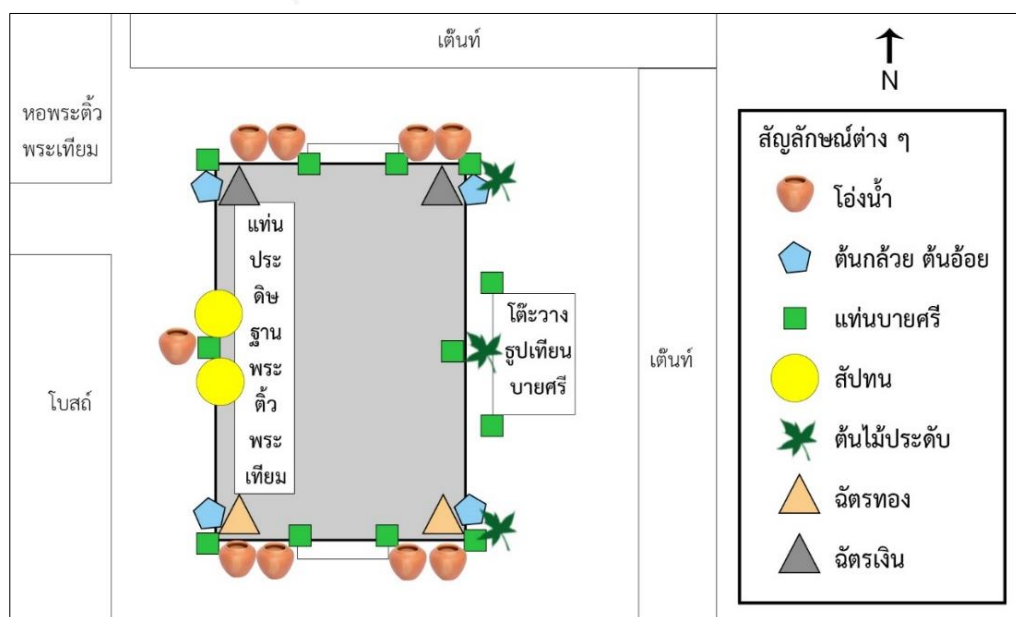
ภาพที่ 39 เทียนกิ่ง, ชันแปด และผ้าห่ม
องค์พระดี้วพระเทียม

ภาพที่ 40 เครื่องประกอบพิธีสงฆ์
พระดี้วพระเทียม

ภาพที่ 41 ชันใส่น้ำหอมพร้อมดอกมันปลา พวงมาลัยดอกมันปลา ต้นเงินผ้าป่าที่พุทธศาสนิกชน
จัดเตรียมมาร่วมขบวนแห่พระดี้วพระเทียม

ภาพที่ 42 แผนผังปะรำพิธีสงฆ์พระดี้วพระเทียม

6) ขั้นตอนและบริบทของประเพณีแห่และสร่งน้ำพระดี้วพระเทียมนี่ มีดังนี้ ประเพณีแห่และสร่งน้ำพระดี้วพระเทียมนี่จะจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาคือวันวิสาขบูชาด้วย ในช่วงเช้าหน่วยงานภาครัฐจะจัดพิธีตักบาตรอาหารแห้งแด่พระสงฆ์สามเณรที่บิณฑบาตบริเวณริมแม่น้ำโขงเป็นกิจกรรมประจำทุกวันธรรมสวนะ แล้วจึงมีการทำบุญถวายภัตตาหารเช้าในหอนันตามปกติ เมื่อถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์สามเณรภายในวัดแล้ว เวลา 14:00 น. พระภิกษุสงฆ์สามเณรทำวัตรสวดมนต์เจ้าอาวาสผูกแขนให้หมอธรรม หมอธรรมกล่าวร้องขวัญมีเนื้อหากกล่าวถึงคำกราบนมัสการประธานฝ่ายสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์ประธานฝ่ายฆราวาส และประชาชนที่มาร่วมพิธีอัญเชิญพระดี้วพระเทียมนี่ที่ท่ามาแต่โบราณ โดยเริ่มชุมนุมเทวดาด้วยบทสัคเคกาเมฯ ตามด้วยนะโมตัสสะ 3 จบ และอัญเชิญพระดี้วพระเทียมนี่มีเนื้อหากกล่าวถึงฤกษ์ยามยามตีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 มีประเพณีสร่งน้ำพระดี้วพระเทียมนี่สืบต่อกันมาแต่โบราณ วันนี้ได้แต่งเครื่องสักการะ รูปเทียนเครื่องหอมพร้อมบูชา จึงขออัญเชิญพระดี้วพระเทียมนี่ไปแห่และสร่งน้ำ ขอให้พระดี้วพระเทียมนี่ปกปักรักษาให้เจริญก้าวหน้า

เมื่อหมอธรรมกล่าวอัญเชิญพระดี้วพระเทียมนี่เรียบร้อยแล้ว ตัวแทนทหารเรือหน่วยรักษาความปลอดภัยตามแนวลุ่มน้ำโขง (นรข.) อัญเชิญพระดี้วพระเทียมนี่ขึ้นเสลี่ยง มีพระภิกษุสามเณรวัดโอกาสถือเครื่องบวงสรวงพระดี้วพระเทียมนี่ ได้แก่ บายศรี ชั้นแปด ชั้นห้า เทียนกิ่ง และผ้าห่มองค์พระดี้วพระเทียมนี่ ตามด้วยประธานฝ่ายฆราวาสถือบายศรี นรข. ทามเสลี่ยงประดิษฐานพระดี้วและพระเทียมนี่ และถือสัปทนติดตามกันแดดส่ององค์พระ ตามด้วยคณะนางรำที่ศรัทธาพระดี้วพระเทียมนี่ร่วมรำศรีโคตรบูร ต่อด้วยคณะนักดนตรี และพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาพระดี้วพระเทียมนี่นำพวงมาลัยดอกกันเกรา น้ำหอม และต้นบุญผ้าป่าร่วมแห่พระดี้วพระเทียมนี่รอบอุโบสถและหอพระเป็นทักษิณาวรรตครบ 3 รอบ

ภาพที่ 43 พระภิกษุสงฆ์สามเณร
ทำวัตรสวดมนต์ในอุโบสถ

ภาพที่ 44 เจ้าอาวาสผูกแขนให้หมอธรรมก่อน
หมอธรรมจะเริ่มร้องขวัญ

ภาพที่ 45 พระภิกษุสามเณรในวัดโอกาสถือ
เครื่องประกอบพิธีนำหน้าขบวนแห่
พระตำพระเทียมรอบโบสถ์และหอพระ

ภาพที่ 46 ทหารเรือ (นรข.) ร่วมหามเสลี่ยง
ประดิษฐานพระตำพระเทียม
แห่รอบโบสถ์และหอพระ

ภาพที่ 47 คณะนางรำร่วมกันรำศรีโคตรบูรใน
ขบวนแห่พระตำพระเทียมรอบโบสถ์และหอพระ

ภาพที่ 48 คณะนักดนตรีร่วมขบวนแห่
พระตำพระเทียมรอบโบสถ์และหอพระ

เมื่อแห่ครบสามรอบแล้วนำพระตำพระเทียมขึ้นประดิษฐานบน
แท่นสงฆ์ที่เตรียมไว้และจัดวางเครื่องสักการะ ประธานสงฆ์จุดเทียนกิ่งเทียนง่าที่เชิงเทียนหน้า
ปะรำพิธีสงฆ์หน้าพระตำพระเทียม ประธานฝ่ายฆราวาสจุดเทียนกิ่งเทียนง่าที่เชิงเทียนหน้าปะรำพิธี
แล้วสงฆ์นำพระตำพระเทียมตามลำดับ

ภาพที่ 49 เจ้าอาวาสจุดเทียนกิ่งเทียนง่าที่
เชิงเทียนหน้าปะรำพิธีสงฆ์หน้าพระตำพระเทียม

ภาพที่ 50 ประธานฝ่ายฆราวาส
จุดเทียนกิ่งเทียนง่าที่เชิงเทียนหน้าปะรำพิธี

ภาพที่ 51 ประธานสงฆ์นำเทียนกิ่ง
บูชาพระด้วพระเทียม

ภาพที่ 52 พระภิกษุสงฆ์สร้งน้ำพระด้วพระเทียม

ภาพที่ 53 ประชาชนร่วมพิธีสร้งน้ำ
พระด้วพระเทียม

ภาพที่ 54 พระสงฆ์นำด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือแก่
ผู้ถวายเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรม

ภาพที่ 55 คณะนางรำร่วมกันรำศรีโคตรบูร
บูชาพระด้วพระเทียม

ภาพที่ 56 เวทีการแสดงในพิธีสร้งน้ำ
พระด้วพระเทียม ปี พ.ศ. 2546

(ที่มา: <http://www.facebook.com/วัดโอกาสศรีบัวบาน>)

ระหว่างจุดเทียนกิ่งทำพิธีอัญเชิญประดิษฐานพระด้วพระเทียม พระภิกษุสงฆ์ที่นิมนต์มาจากวัดต่าง ๆ ในเมืองนครพนมจะร่วมกันสวดชัยมงคลคาถาอยู่ภายในโบสถ์ หลังจากนั้นจึงมีการถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์ที่มาร่วมสวดมนต์ และพระภิกษุสงฆ์จะนำด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือรับขวัญผู้ที่ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมด้วย เมื่อประธานสร้งน้ำพระด้วพระเทียมแล้วประชาชนทั่วไปร่วมสร้งน้ำพระด้วพระเทียมไปจนกว่าจะเสร็จพิธี โดยในระหว่างนั้น

ประชาชนทั่วไปมักจะมารดน้ำขอขมาและขอพรจากพระภิกษุสงฆ์ มีการรำบูชาพระด้วพระเทียมด้วย
ทำรำศรีโคตรบูรของคณะนางรำที่มีจิตศรัทธา และมีการรดน้ำ เล่นน้ำกันอย่างสนุกสนาน

เวลา 18:00 น. พระภิกษุสามเณรวัดโอกาสและพุทธศาสนิกชน
ร่วมกันทำวัตรสวดมนต์เย็นในโบสถ์วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) แล้วประกอบพิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา
เช่นเดียวกับวัดอื่น ๆ

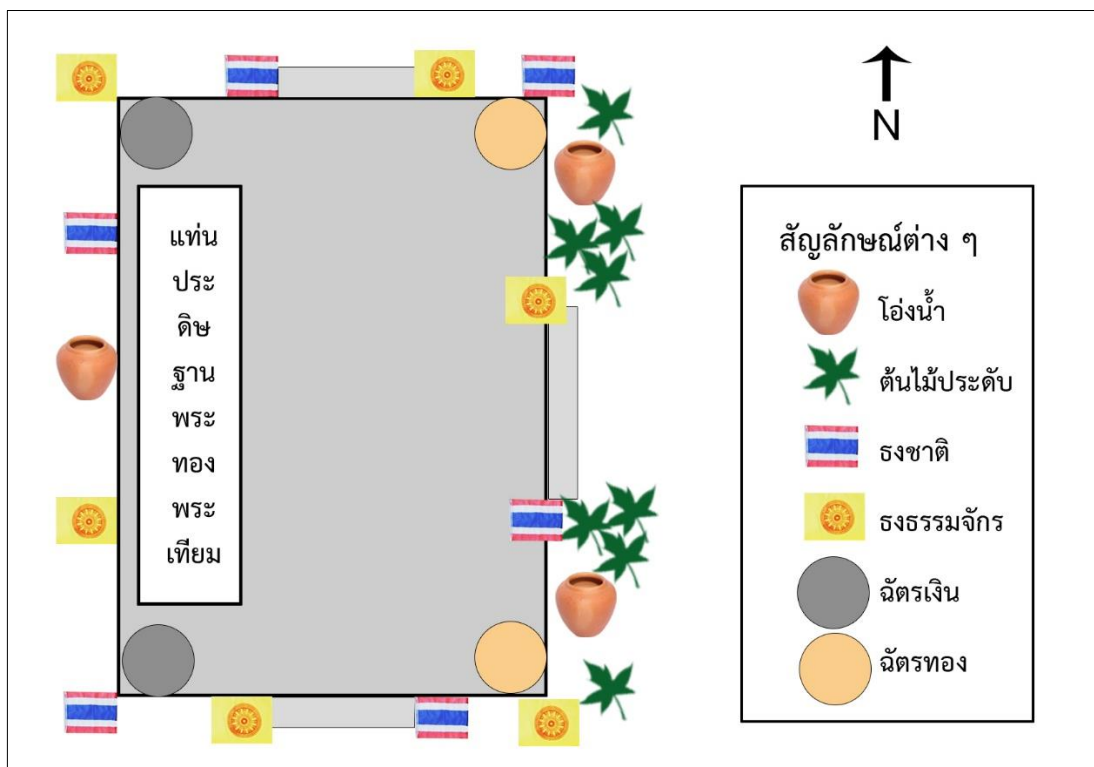
อนึ่ง นอกจากประเพณีสงฆ์พระด้วพระเทียมที่จัดขึ้นที่วัดโอกาส
(ศรีบัวบาน) แล้ว ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หรือวันวิสาขบูชาของทุกปียังมีประเพณีสงฆ์พระทอง
พระเทียมที่วัดโพธิ์ศรี ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากวัดโอกาสไปทางทิศใต้ประมาณ 1 กิโลเมตรด้วย ในอดีต
ชาวเมืองนครพนมจะไปตักน้ำจากแม่น้ำโขงบริเวณหาดทรายทางศรีโคตรบูรท้ายเมือง (บริเวณ
สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติในปัจจุบัน) นำมาสงฆ์พระทองที่วัดโพธิ์ศรี เสร็จแล้วจึงมาสงฆ์
พระด้วพระเทียมที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) แต่ปัจจุบันไม่มีการนำน้ำจากแม่น้ำโขงมาสงฆ์
พระพุทธรูปสำคัญในวันดังกล่าวแล้ว แต่ทั้งสองวัดยังคงพิธีแห่และสงฆ์พระเช่นเดียวกันรวมทั้งยัง
จัดพิธีกรรมในเวลาใกล้เคียงกัน วัดโพธิ์ศรีมีงานผ้าป่าก่อนจะมีพิธีแห่และสงฆ์พระทองพระเทียม ทำให้
มีพิธีสงฆ์พระทองพระเทียมในเวลาใกล้เคียงกับพิธีสงฆ์พระด้วพระเทียม ทำให้ชาวเมืองนครพนม
มักจะไปร่วมงานและสงฆ์พระทองพระเทียมที่วัดโพธิ์ศรีก่อน แล้วจึงมาร่วมสงฆ์พระด้วพระเทียม
หรือบางคนที่ต้องการร่วมพิธีขอขมาพระด้วพระเทียมก็ต้องเลือกมาที่วัดโอกาสตั้งแต่ช่วงบ่าย ทั้งนี้ใน
ปี พ.ศ.2559 ผู้วิจัยมีโอกาสร่วมพิธีแห่และสงฆ์พระพุทธรูปสำคัญทั้งสองวัดทำให้เห็นว่ามี
องค์ประกอบพิธีที่คล้ายคลึงกัน มีการจัดปะรำพิธีแตกต่างกันเล็กน้อย คือ ปะรำพิธีสำหรับสงฆ์
พระทองพระเทียมวัดโพธิ์ศรีไม่มีต้นกล้วยต้นอ้อยที่มุมทั้งสี่ทิศของปะรำพิธี และไม่มีบายศรีล้อมรอบ
ปะรำพิธีเหมือนปะรำพิธีที่วัดโอกาส แต่มีธงชาติและธงธรรมจักรประดับแทน ดังภาพ

ภาพที่ 57 พิธีร้องขวัญอัญเชิญพระทองพระเทียมในอาคารอเนกประสงค์ของวัดโพธิ์ศรี

ภาพที่ 58 ประรำพิธีสงฆ์พระทองพระเทียม วัดโพธิ์ศรี

ภาพที่ 59 แผนผังประรำพิธีสงฆ์พระทองพระเทียม

2.3.2.3 ประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียม

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียมเป็นประเพณีบูชาพระด้วพระเทียมที่สำคัญอีกประเพณีหนึ่งที่ชาวเมืองนครพนมจะจัดขึ้นหลังจากประเพณีสงฆ์พระทองพระเทียม 1 เดือน ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าร่วมประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียมที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2558 และครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2559 จากการ

เก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ประกอบและบริบทของประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียมได้ดังนี้

1) จุดประสงค์ของประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียม

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียมจัดขึ้นเพื่อบูชาขอมาพระด้วพระเทียมโดยจัดพิธีนี้ขึ้นครั้งแรกเมื่อชาวบ้านพบพระด้วลอยขึ้นจากน้ำหลังจากที่เชื่อว่าสูญหายครั้งที่ไฟไหม้หอพระวัดธาตุบ้านสำราญ จึงจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญสืบต่อมาจนปัจจุบัน (พระครูวิจิตพัฒนาคุณ. **สัมภาษณ์**, 2558) เพื่อขอพรจากพระด้วพระเทียมให้อยู่เย็นเป็นสุขและเจริญก้าวหน้า และเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียมสืบต่อไป

2) ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียม

ผู้ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียม ได้แก่ พระภิกษุสามเณรที่จำพรรษาในวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีพระครูวิจิตพัฒนาคุณ เจ้าอาวาสวัดกตัญญู เจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนม ซึ่งเคยเป็นเจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มาเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ด้วย และหมอธรรมมีหน้าที่ร้องขวัญขอมาพระด้วพระเทียม เดิมนิยมเชิญหมอธรรมที่เป็นคนเมืองนครพนม แต่ปัจจุบันหมอธรรมส่วนใหญ่มีอายุมาก ทำให้ร่างกายไม่เอื้ออำนวยต่อการประกอบพิธีมากนัก ในปี พ.ศ.2558 และ พ.ศ.2559 ที่ผู้วิจัยมีโอกาสร่วมพิธี คณะกรรมการวัดได้เชิญอาจารย์บุญมี เครือพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนนาอุดมธรรมสวรรค์สามัคคี ซึ่งเป็นหมอสู่ขวัญที่มีชื่อเสียง และสนิทสนมกับพระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มาประกอบพิธีสู่ขวัญพระด้วพระเทียม ส่วนผู้เข้าร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียม ได้แก่ ชาวเมืองนครพนม ผู้ศรัทธาเคารพนับถือพระด้วพระเทียม และพุทธศาสนิกชนทั่วไป ทุกคนจะแต่งกายด้วยชุดสีขาวมาร่วมพิธี

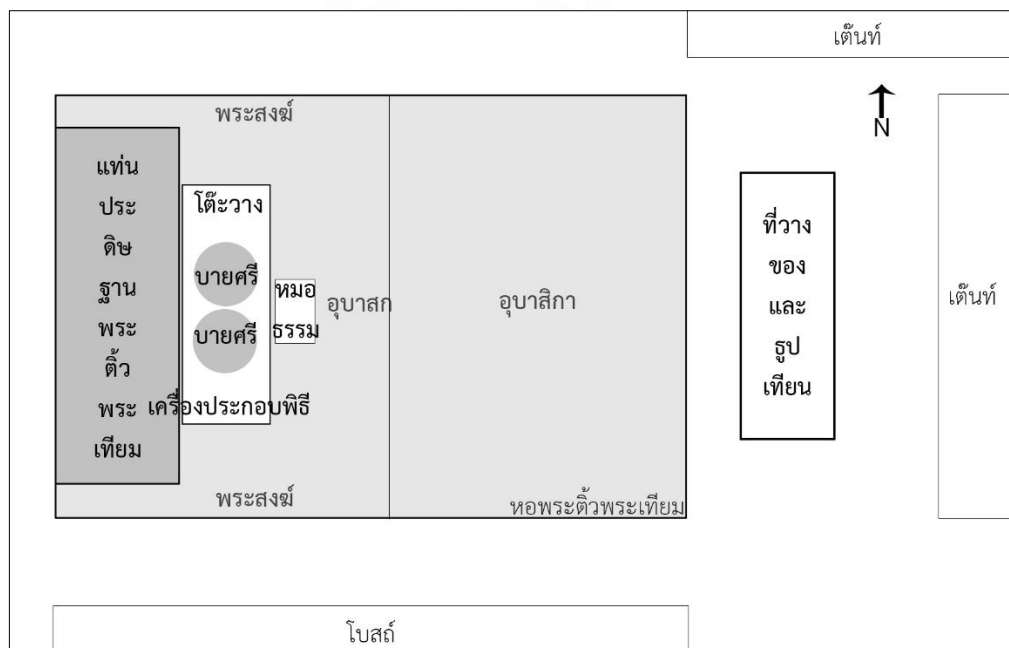
ภาพที่ 60 อาจารย์บุญมี เครือพันธ์ หมอธรรมผู้ประกอบพิธีร้องขวัญขอมาพระด้วพระเทียม

3) โอกาสในการจัดประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียม

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียมจะจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ของทุกปี หากปีใดเป็นปีอธิกมาส คือ มีเดือน 8 สองหน วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 จะตรงกับวันวิสาขบูชาด้วย เช่นปี พ.ศ.2558 วัดโอกาสจึงมีทั้งประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียมในช่วงสาย หลังจากทำบุญถวายภัตตาหารเช้าเรียบร้อยแล้ว และมีการเวียนเทียนในช่วงกลางคืนตามพิธีกรรมเนื่องในวันวิสาขบูชาด้วย ส่วนในปี พ.ศ.2559 วันวิสาขบูชาตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 วัดโอกาสจึงมีการทำบุญถวายภัตตาหารเช้าแต่พระภิกษุสงฆ์ตามพิธีกรรมของวันวิสาขบูชา และมีประเพณีสงฆ์น้ำพระด้วพระเทียมในช่วงบ่าย ต่อจากนั้นจึงมีการเวียนเทียนวันวิสาขบูชาตอนกลางคืน และวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ปี พ.ศ.2559 วัดโอกาสจึงมีประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียมในช่วงสายหลังจากทำบุญถวายภัตตาหารเช้าเนื่องในวันธรรมสวนะเรียบร้อยแล้ว ส่วนช่วงบ่ายได้ร่วมกับเทศบาลเมืองนครพนมจัดงานบุญซำฮะซึ่งเป็นงานทำบุญเมืองตามฮีตสิบสองของชาวอีสานด้วย

4) สถานที่จัดประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียม

ก่อนเริ่มพิธีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียมจะมีการแห่เครื่องสักการะพระด้วพระเทียมก่อน บางปีเริ่มแห่ภายในวัด บางปีอาจจะแห่จากด้านหน้าวัดเข้าสู่ภายในวัด การตั้งขบวนแห่นั้นขึ้นอยู่กับความสะดวกในแต่ละปี และเมื่อแห่เครื่องสักการะพระด้วพระเทียมประทักษิณรอบอุโบสถและหอพระด้วพระเทียมครบ 3 รอบ แล้วจึงทำพิธีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียมในหอพระด้วพระเทียม

ภาพที่ 61 แผนผังพิธีบายศรีสู่ขวัญภายในหอพระด้วพระเทียม ปี พ.ศ.2558

ภาพที่ 62 การประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ
พระตำพระเทียมภายในหออพระ

ภาพที่ 63 พุทธศาสนิกชนร่วมประกอบพิธี
บายศรีสู่ขวัญพระตำพระเทียมด้านหน้าหออพระ

5) อุกรณ์ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญพระตำพระเทียม

อุกรณ์ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญพระตำพระเทียม ประกอบด้วย *บายศรี* พวงมาลัยอย่างละ 1 คู่ และเครื่องประกอบบายศรี ได้แก่ *ไข่ต้ม ข้าวเหนียว ขนมหวาน ผลไม้ ดอกไม้ น้ำดื่ม น้ำแดง* อย่างละ 1 คู่เช่นเดียวกัน โดยอุกรณ์ประกอบพิธีเหล่านี้จะมีเจ้าภาพผู้ศรัทธาเป็นผู้จัดหาเตรียมนัดหมายกันนำมาถวาย นอกจากนี้ยังมีสิ่งสำคัญในพิธีคือ *ด้ายสายสิญจน์* ซึ่งคณะกรรมการวัดจะจัดเตรียมสำหรับโยงจากบายศรีไปสู่พระตำพระเทียม และตัดเป็นเส้นขนาดสำหรับผูกข้อมือได้เรียกว่า *ฝ้าย* คล้องไว้ที่บายศรี ใช้สำหรับขอขมาพระตำพระเทียมและให้พระภิกษุตลอดจนผู้ใหญ่ที่นับถือผูกข้อมือเพื่อความเป็นสิริมงคล นอกจากอุกรณ์ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญดังกล่าวมาแล้ว ในปี พ.ศ.2559 ยังมีเครื่องประกอบพิธีเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าซึ่งมีผู้ศรัทธานำมาถวาย แสดงให้เห็นความศรัทธาต่อพระตำพระเทียม ได้แก่ *ขันหมาก น้ำเต้า หมากเบ็ง 4 คู่ ต้นผึ้ง 10 ต้น ข้าวตอก 3 คู่ และต้นดอกไม้ 1 คู่* อีกทั้งยังมีการนำ*ฉัตรสีขาว 3 คัน*มาวางกันแดดให้บายศรี ขณะชบวนแห่เข้าสู่หออพระตำพระเทียมด้วย

ภาพที่ 64 อุกรณ์ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ
พระตำพระเทียม

ภาพที่ 65 อุกรณ์ประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ
พระตำพระเทียมเพิ่มเติม

6) ขั้นตอนและบริบทของประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วพระเทียม

ช่วงเช้าของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ซึ่งตรงกับวันธรรมสวนะจะมีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์ด้วย ต่อจากนั้นเวลาประมาณ 9:00 น. เริ่มแห่เครื่องสักการะต่าง ๆ ประทักษิณรอบอุโบสถและหอพระด้วพระเทียมครบ 3 รอบ ในปี พ.ศ. 2558 นำอุปกรณ์ประกอบพิธีต่าง ๆ ยกเว้นบายศรีมาร่วมในขบวนแห่ด้วย ส่วนในปี พ.ศ. 2559 แตกต่างจากปีก่อนคือไม่ได้นำเครื่องประกอบพิธีมาร่วมในขบวนแห่ แต่นำเครื่องประกอบพิธีที่มีผู้ศรัทธานำมาถวายเพิ่มเติมจากปีก่อน รวมทั้งนำบายศรีทั้งสองบายศรีใส่เสลี่ยงร่วมในขบวนแห่ด้วย เมื่อแห่ครบ 3 รอบแล้วจึงทำพิธีบายศรีสู่ขวัญภายในหอพระด้วพระเทียม มีพระครูวิจิตพัฒนคุณเป็นประธานฝ่ายสงฆ์จุดเทียนธูปบูชาพระด้วพระเทียมที่โต๊ะหมู่บูชา และประธานฝ่ายฆราวาสจุดเทียนธูปที่บายศรี หลังจากนั้นพระภิกษุสามเณรสวดมนต์บูชาพระด้วพระเทียมเสร็จเรียบร้อยแล้ว หมอธรรมจึงเริ่มร้องขวัญกล่าวขออนุญาตประธานในพิธีและขอกล่าวคำบูชาบายศรีสมโภชถวายแด่พระด้วพระเทียม และถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา เพื่อให้มีความสุขความเจริญ ความสิริมงคลเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ เริ่มจากบทสวดชุมนุมเทวดา (พระรัตนตรัยเมตตังฯ) บทบูชาพระรัตนตรัย (นะโมตัสสะ 3 จบ) บทไตรสรณคมน์ (พุทธังสะระณังคัมภีฯ) บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย (อิติปิโสภะคะวาฯ) ตามด้วยบทบูชาพระรัตนตรัยด้วยสำเนียงแหล่เทศน์แบบอีสาน

๓ ศรี ศรี ปีเดือนแถมถึงเขต พระสุริเยศเข้าสู่ราศรี ฝักักปูน
เป็นปีเป็นเดือนเป็นวัน มื่อนี้แม่น (วันจันทร์ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช 2558 / วัน
อาทิตย์ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช 2559)¹ เป็นวันมหามงคลอันวิเศษ ผุ่งข้าทั้งหลายยอ
มือถวย² ใส่เกศเกล้า นบพระเจ้าตนมรัศรีมังษี พระนามมีว่าองค์พระด้วพระเทียม เฮียม³
ผู้ช่างามสง่าใสดี รัศรีโอภาส ประดิษฐานอยู่วัดโอภาสศรีบัวบาน บุญสมภารเฮื่องฮุ่ง
รัศรีผุ่งใสศรี ถึงดิถีปีเดือนมาต่ายเต้า องค์พระเจ้าจึงเสด็จลีลาลงทรงวรรณงามสะพาต
ข้าพระบาทเจ้าทั้งหลาย ในมีพระเดชพระคุณ ท่านพระครูวิจิตพัฒนคุณ เจ้าคณะ
อำเภอเมือง ท่านพระครูศรีปริยัติการ ทั้งท่านพระสงฆ์สมภารดิเรก ผู้เป็นเอกแห่ง
ชั้นทสี่มา ภายนอกนี้ทั้งเทวา อิมินาบุญญะ พร้อมทั้งทายกทายิกากายนอก ตามเขต

¹ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลพิธีกรรมนี้ 2 ปีติดต่อกัน บทร้องขวัญยังเป็นบทเดิมแต่มีการเปลี่ยนวันที่ประกอบพิธีกรรม

² ถวย หมายถึง ถวาย (ก.) มอบให้ ใช้สำหรับพระสงฆ์... (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ม.ป.ป.: 143)

³ เฮียม (ส.) คำแทนตัวผู้พูด ใช้สำหรับผู้ชายพูดกับผู้หญิงที่รัก (เรื่องเดียวกัน, 369)

ขอบแห่งพระพุทธศาสนา โทม¹กันมาถวบบายศรีสมโภช งามซ้อยโซ่ทองคำพระตัว
 พระเทียม ฝูงหมู่เฮียมซ้อยขึ้น งามลั่นหลั่นไสติ ฝูงข้าทั้งหลายจึงได้มา ตามศรีสมเจตนา
 ฝูงข้าทั้งหลายยังเพียรต่อกุศลมากหลายชาติ จึงได้มาทวนพระเจ้าผู้ทรงธรรม ผู้ได้นำ
 คำสอนผายแผ่ไผด โปรดสัตว์โลกให้พ้นจากโสมสงสาร ขอให้ถึงนิรพานอันล้ำเลิศ ฝูงข้า
 ทั้งหลายบ่ได้เกิดอีกอีหลี ขอพระชินศรีซัดนเป็นเค้า เป็นเจ้าแก่คนและเทวดาทั้งหลาย
 ตนมีรัศมีรังษีอันสูงเฮืองบ่เศร้า トラบต่อเท่าฟ้าพันพระวัสสา ฝูงข้าทั้งหลายยังปรารถนา
 ต่าง ๆ บางห้อง ปรารถนาเอาสมบัติอันมาก สมบัติหลากหลาย เป็นเศรษฐีมูลมิ่ง นับด้วย
 สิ่งอสงไขย บางห้อง²ปรารถนาเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ให้ได้ผาม³แพ้ในทวีปทั้ง 4
 คัณนา บางห้องปรารถนาเป็นอินทราช อาจแก่เทวดาทั้งหลาย บางห้องปรารถนาเป็น
 พระปัจเจกเจ้า ข้ามพ้นสิ่งโสมสงสาร บางห้องปรารถนาเอาพระสัพพัญญุตญาณ
 อันล้ำเลิศ นำเวไนยสัตว์ผู้ประเสริฐเข้าสู่พระนิรพาน จึงพากันขนขวายหาเครื่องสักการะ
 เหลือหลายหลาก หาได้มากประมวลงมา เครื่องบูชาอันล้ำหยิ่ง งามเพียงสิ่งสรรหา
 มีสุคนธาตวงหอม อันละมุนละไมเยี่ยม ประณีตเตรียมประดิษฐ์ตั้ง หวังนบหามาลาขอ
 ถือรูปเทียนนบจ้อก้อ⁴ขอไหว้เผิงพระคุณ เผิงพระคุณเด้อ เออแต่ครวหลังก่อนพุ้น
 มีหมองหม่นแนวไต เป็นวิสัยบ่สมควรให้โทษเบาบางสิ้น ทำพิศศิลครองค้ำมัวเมา
 พลังพลาด ได้ประมาทหน่วยแก้วสังวรแล้วจงอภัย ของจงลุกะโทษให้อย่าตามไล่เวรหลัง
 กายกรรมหยั่งวจีผิดคิดบ่ควรบาดแผลพลั้ง ประวังบ่ถ้วนบ่สมควรทุกสิ่งอย่าง ของจง
 เป็นโอโสิกรรมวาง ทุกส่วนหวังประโยชน์เยี่ยม ขององค์พระตัวและพระเทียม รักษา
 เฮียมพวกข้าน้อยคู่เจริญทั่วตัวสุคน ไอ้เด้อ เจริญทั่วตัวสุคน ไอ้เด้อ สุขสดศรีมีบวรถิ่น
 นครพนมพุ้น หลายวันคีนถวบสร้งน้ำสุคนธาหอมพุ้น มีแต่ความราบรื่นให้สดชื่นแจ่มใส
 มธุรสดอกไม้คันธาติของหอม พวงพยอมโสมภาแมนขมาบูชาแก้ว เรียงเป็นแถวถัน⁵ถัน⁶
 บุญสมภารกำนสง่า มอบเป็นเครื่องสมมาถวบบายศรีพระยอดแก้ว กะลือแล้วว่าของคม
 อุดมล้ำให้หล้าแลแนเด้อ พระองค์ เอย

¹ โทม (ก.) รวมเข้าด้วยกัน, ชุมนุม = รวม (เรื่องเดียวกัน, 370)

² บางห้อง หมายถึง บางคน

³ ผาม (น.) ปะรำ (เรื่องเดียวกัน, 199)

⁴ จ้อก้อ (ว.) ลักษณะสิ่งของที่แน่นเป็นกองเล็กและสูง (เรื่องเดียวกัน, 81)

⁵ ถัน (ว.) กระชั้น, ถี, เป็นลดหลั่น (เรื่องเดียวกัน, 144)

⁶ ถัน (น.) ชั้น เช่น ถัน 1 = ชั้น 1 (เรื่องเดียวกัน, 144)

อิมินา ปุณฺณากัมเมนะ ด้วยผลบุญบายศรีสมโภชเทื่อ¹นี้ ให้เป็นที่เกษมศานต์ แน่เดื่อ เทศกาลวิสาखाได้หลังมาโฮมตลอด พวกกันไหลมาเข้ากระทำ บุญคุณค่า ถวายเป็นอามิสบูชา ปฏิบัติบูชา พร้อมด้วยให้นำช่วยส่งผล พุทธคุณเลิศล้ำ บันดาลส่งจำนงศรี พุ้นแด่ แผ่บารมีปกปักให้อยู่เย็นอันทุกข์เข็ญอย่ามาไกล ขอให้ปราศจากสิ่งฮ้ายให้โชคใหญ่มหาศาล พุ้นแน่เดื่อ เจียรระกาลสถาพรบ่อน²สุ่มเย็น³ได้ เช่าซัน ถ้ายามฝนยามผ้าเหม็นตมาให้ซุสอย แน่แม่

ฮักษาฝูงหมู่พวกข้าน้อยกายซ้อยให้อยู่เย็น ขอให้ปราศจาก เว้นฝูงหมู่ภัยเวร เคราะห์หรือเข็ญอย่ามาพาลให้ขึ้นบานใสจ้า มวลโรคาอย่ามาไกลให้หนีไกลหลีกห่าง อยู่ถ่างสุขอยู่ถ้วนกะงามล้วนคู่สุแนว⁴ขอให้องค์พระดี้วพระเทียม องค์แก่นแก้วได้มองหล้าแลหลัง⁵ พุ้นแด่ โปรดประสิทธิพรชัยตั้งใจหมายมุ่ง ประสงค์ใด ให้สมด้ามตามครองให้สุขยิ่ง หวังประโยชน์ยอดยิ่งเป็นจริงได้คู่ สุแนว สุแนว องค์พระดี้วแผ่หน่วยแก้ว พระเทียมร่มโพธิ์ศรี มีฤทธิ์บันดาลดล ให้หมู่ชนเทียวง้อ ขออันใดอย่าหนี พันบนอันใดได้ทุกอย่าง มีทั้งโชคและไชย สุขสดีสทุกหย่อมย่านนครบ้านให้สมมติ พนมพี้งเจริญ ๆ สรรเสริญแก้วได้เผิ่งคุณ เดื่อ เจตนากับพระสงฆ์องค์นี้ ตลอดจนทายก ทายิกาทั้งหลาย ขอให้พระเกศแก้ว พระดี้วพระเทียมส่องสอด ดลบันดาลความสุข ให้หมู่มีแต่ความสุข สาธุชนทุกถ้วนทั่วเจริญถ้วนทั่วสุคน

โอ้เดื่อ มาแล้วก็สิมาเหยาฝ้ายอ้อมแก้ว โอ้ ววงวน โอ้ ขวัญหล้า มาบ้านเดื่อ โอ้ คันแม่น้องค์เบื่องซ่าย ขอให้โฮมพี่น้องสิมาก็มาเดื่อ คันแม่น้องค์เบื่องขวา ขอให้โฮมท่านคณะสาธุชนทั้งหลายมาทุกหมู่ทุกคน มาทุกคนก็มา โอ้ เดื่อ มาแล้วขอให้พระสงฆ์องค์พระศาสดา ตลอดจนทายกทายิกาทั้งหลายได้มาเอาบายศรีสมโภชของค์พระดี้วพระเทียม ให้มีแต่อายุมัน สุขขังพลึง ขอให้จงเจริญ จงเจริญ ๆ

จิตตาโรธัมมาวุฒิธรรม 4 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ จงเจริญในชั้นระสันดานแห่งฝูงข้าทั้งหลายทุกปี ทุกเดือน ทุกวัน ทุกยาม トラบต่อเท่าเข้าสู่เมืองแก้ว ได้กล่าวแล้วชื่อว่านิระพานทั่วทุกองค์ ทั่วทุกตน ทั่วทุกคน ก็ ข้าเทอญ ๆ

¹ เทื่อ (ว.) ครั้ง, คราว, หน, เช่น บ่เห็นหน้าจักเทื่อ. (เรื่องเดียวกัน, 154)

² บ่อน ที่เช่น บ่อนนอน, บ่อนนั่ง, บ่อนกิน, บ่อนเช่า. (เรื่องเดียวกัน, 169)

³ สุ่มเย็น หมายถึง ซุ่มเย็น

⁴ สุแนว หมายถึง ทุกแนว

⁵ หลัง หมายถึง หลิง (ก.) เล็ง, คำนึง, มอง, ดูแล (เรื่องเดียวกัน, 329)

นิพนธ์ปัจฉิมโยโหตุ อนาคต กาเล สาธุ ฯ สัพเพตตาประ
 ปัตตา---- เอวัง โหตุ สาธุฯ กาเยนะวาจาเยวะเจตเตสังวา 3 จบ
 พุทธโธเมนาโถ ธัมโมเมนาโถ สังโฆเมนาโถ พุทธังรักษา ธัมมัง
 สังฆังยากโรให้มั่งมีสวัสดิมิชย อิติปิโสภะคะวา พุทธโธพุทธานะ เอวังโหตุ 3 จบ สาธุ

บทสวดวิญญูพระดี้วพระเทียมมีเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับการขอพรจากพระดี้วพระเทียม หมอธรรมเริ่มจากการกล่าววันเวลาเหมาะสมที่พุทธศาสนิกชนมาบูชาพระดี้วพระเทียมที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นประเพณีที่นำโดยพระครูวิชิตพัฒนคุณ เจ้าคณะอำเภอเมือง และพระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัด พร้อมกับพุทธศาสนิกชนมาร่วมกันถวายบายศรีสมโภชพระดี้วพระเทียม เปรียบพระพุทธรูปเจ้าที่โปรดสัตว์ให้พ้นทุกข์ ขอให้ทุกคนพ้นจากสงสารวิญญูเกิดเป็นเทวดา บางคนขอทรัพย์สมบัติ บางคนขอเป็นพระมหากษัตริย์บางคนขอเป็นพระอินทร์ผู้ปกครองเทวดาทั้งปวง บางคนขอเป็นพระพุทธรูปเจ้าพ้นจากสงสารวิญญู ทุกคนจึงพากันนำเอาเครื่องบูชาที่จัดเตรียมมาอย่างประณีตมาไว้เพื่อระลึกถึงพระคุณ หากเคยทำสิ่งที่เป็นโทษขอให้โทษนั้นเบาบาง ขอให้อโศกกรรม ขอให้พระดี้วพระเทียมรักษาดูแลทุกคนให้มีความสุขความเจริญ ขอให้เมืองนครพนมนี้มีแต่ความสุขตลอดไป ขอให้ความดีตั้งแต่วันสร้างน้ำพระช่วยให้มีแต่ความราบรื่นสดใสหอมหวานเหมือนดอกไม้ที่นำมาถวาย ด้วยผลบุญในบุญบายศรีสมโภชในเทศกาลวันวิสาขบูชานี้ได้มาร่วมกัน ขอให้พุทธคุณบันดาลให้มีความสุข ปราศจากทุกข์ มีโชคดีตลอดทั้งปี ขอให้รักษาทุกคนให้ปราศจากภัยเคราะห์ร้ายต่าง ๆ มีความสุข ขอนำฝ้ายเชิญขวัญพระดี้วพระเทียมมารวมพุทธศาสนิกชนทุกคนที่นำบายศรีมาสมโภชมีแต่ความสุขความเจริญ จะเห็นว่าเนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงการประกอบพิธีเพื่อขอพรให้มีความสุขและเป็นสิริมงคลแก่ผู้ร่วมงานแก่เมืองนครพนม

ภาพที่ 66 เทศบาลเมืองนครพนมสนับสุนน
 ป้ายนำขบวนแห่เครื่องประกอบพิธีสวดวิญญู

ภาพที่ 67 นักเรียนและหญิงร่วมรำในขบวนแห่
 เครื่องประกอบพิธีสวดวิญญูพระดี้วพระเทียม

ภาพที่ 68 พุทธศาสนิกชนร่วมกันแห่เครื่องประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญพระดี้วพระเทียม

ภาพที่ 69 หมอธรรมกำลังทำพิธีสู่ขวัญพระดี้วพระเทียม

ภาพที่ 70 ประธานฝ่ายฆราวาสวางฝ้ายสู่ขวัญพระดี้วพระเทียม

ภาพที่ 71 พุทธศาสนิกชนรับฝ้ายจากเจ้าอาวาสมาผูกแขนเพื่อความเป็นสิริมงคล

เมื่อหมอธรรมสู่ขวัญจบแล้ว ประธานฝ่ายสงฆ์นำฝ้ายไปวางที่พระหัตถ์ของพระดี้วพระเทียมเพื่อขอขมา ตามด้วยภิกษุสามเณร ประธานฝ่ายฆราวาส หมอธรรม และพุทธศาสนิกชนทั่วไปตามลำดับ หลังจากนั้นพระภิกษุสามเณรจะผูกแขนให้หมอธรรมและประชาชนทั่วไปจนเสร็จพิธี หลังจากนั้นจะมีการลาเครื่องประกอบบายศรี ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมรับจากพระภิกษุสงฆ์เพื่อนำมารับประทาน เนื่องจากเชื่อว่าเป็นอาหารทิพย์ที่เป็นสิริมงคล

2.3.2.4 พิธีเซ่นไหว้บวงสรวงเจ้าพ่อหมื่น

นอกจากพิธีบูชาพระดี้วพระเทียมแล้ว ชาวเมืองนครพนมยังมีการจัดพิธีบูชาเจ้าพ่อหมื่นด้วย จากการเก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างปี พ.ศ.2558-2559 ผู้วิจัยพบว่าชาวเมืองนครพนมจะจัดพิธีเซ่นไหว้บวงสรวงเจ้าพ่อหมื่นที่ศาลเจ้าพ่อหมื่น บริเวณมุมด้านทิศเหนือวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ครั้งสำคัญ 2 ครั้งต่อปี โดยกลุ่มคนต่างกลุ่มกัน คือชาวไทยอีสานในละแวกคุ้มวัดโอกาสจะจัดงานเลี้ยงหอยเจ้าพ่อหมื่นในวันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 ส่วนอีกครั้งหนึ่งคือกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจะจัดงานสมโภชเจ้าพ่อหมื่นในช่วงเดือน 11 ของทุกปีตามปฏิทินจีน มีรายละเอียดของพิธีกรรมดังนี้

ก) งานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่นที่ศาลเจ้าพ่อหมื่น เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2559 จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า องค์ประกอบและบริบทของงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น มีรายละเอียดดังนี้

1) จุดประสงค์ของงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น

งานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่นมีจุดประสงค์บูชาเจ้าพ่อหมื่นเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชาวกุ่มวัดโอกาสและชาวเมืองนครพนมก่อนเริ่มการเพาะปลูกข้าว และเพื่อให้ชาวเมืองนครพนมได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กัน

2) ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น

ผู้ประกอบพิธีในงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น คือ นางเวหา บัวดี เป็นนางเทียมมีหน้าที่เป็นร่างทรงของเจ้าพ่อหมื่น เป็นสื่อระหว่างเจ้าพ่อหมื่นกับชาวเมืองนครพนมที่เจ้าพ่อหมื่นดูแลปกป้องรักษา เชื่อว่านางเทียมเป็นบุตรหลานสืบเชื้อสายมาจากเจ้าพ่อหมื่นจึงเป็นผู้อัญเชิญวิญญาณมาประทับร่างได้ (เจริญ ตันมหาพราน, ม.ป.ป.) ส่วนผู้ร่วมงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น ได้แก่ ชาวไทยอีสานในระแวกกุ่มวัดโอกาส และชาวเมืองนครพนมที่นับถือเจ้าพ่อหมื่น

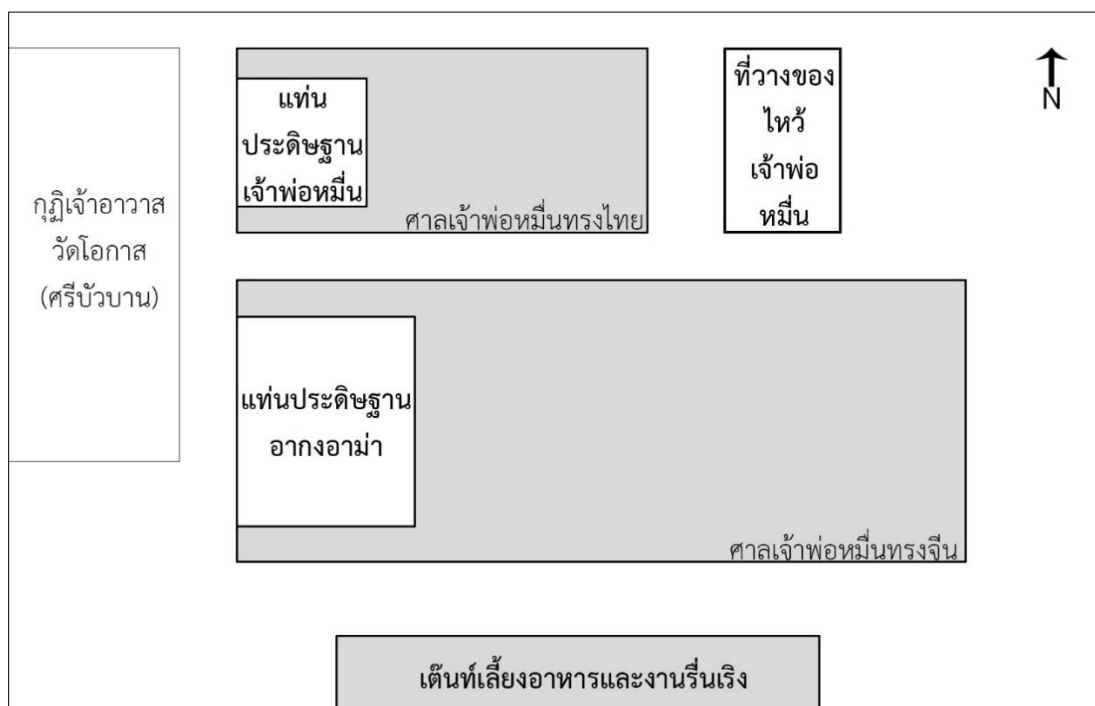
ภาพที่ 72 นางเวหา บัวดี ซึ่งเป็นนางเทียมร่างทรงของเจ้าพ่อหมื่น

3) โอกาสในการจัดงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น

งานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่นจะจัดขึ้นในวันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี หลังจากประเพณีสงกรานต์วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 นั้นเอง

4) สถานที่จัดงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น

งานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่นจัดในบริเวณด้านหน้าและภายในศาลเจ้าพ่อหมื่นที่ตั้งอยู่บริเวณริมกำแพงด้านทิศเหนือวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ซึ่งในปีก่อน ๆ ที่มีการกินเลี้ยงสังสรรค์จะจัดบริเวณลานวัดโอกาส ด้านข้างหอเจ้าพ่อหมื่น ดังแผนผังในภาพที่ 73

ภาพที่ 73 แผนผังพิธีในงานเลี้ยงหออเจ้าพ่อหมื่น

5) อุปกรณ์ประกอบพิธีในงานเลี้ยงหออเจ้าพ่อหมื่น

อุปกรณ์ประกอบพิธีในงานเลี้ยงหออเจ้าพ่อหมื่น มีดังนี้ *ชั้นแปด ชั้นห้า บายศรี มะพร้าว น้ำเปล่า เหล้าขาว ข้าวเหนียว กบข้าว และเทียน* ทั้งหมดอย่างละ 1 คู่ *หมากพลู 5 คำ และฝ้ายสายสิญจน์สำหรับผูกข้อมือ* นอกจากอุปกรณ์ประกอบพิธีดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ในอดีตชาวเมืองนครพนมยังจัดเตรียมปลาบึก โคน กระบือ และอื่น ๆ มาเช่นไหว้เจ้าพ่อหมื่นด้วย เล่ากันว่าในอดีตเจ้าเมืองนครพนมจะนำปลาบึกที่เลี้ยงไว้ในหนองน้ำด้านเหนือของที่ทำการตำรวจน้ำนครพนมปัจจุบันมาเช่นไหว้เจ้าพ่อหมื่นอยู่เสมอ บางคนเล่าว่าเมื่อนำกระบือที่มีชีวิตอยู่มาผูกไว้ และตัดดอกไม้สีแดงที่ใบหูทั้งสองข้าง กระบือจะตัวสั่นเทา แล้วตายลงเป็นเครื่องเช่นไหว้เจ้าพ่อหมื่น เชื่อว่าดวงวิญญาณเจ้าหมื่นมากินเลือดกระบือนั้น กระบือนั้นจึงล้มตายไปเอง (เจริญ ต้นมหาพราณ, ม.ป.ป.)

6) ขั้นตอนและบริบทของงานเลี้ยงหออเจ้าพ่อหมื่น

งานเลี้ยงหออเจ้าพ่อหมื่นจะเริ่มประมาณ 9 โมงเช้า เมื่อจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีและจุดธูปเทียนอัญเชิญเจ้าพ่อหมื่นมารับเครื่องสังเวดต่าง ๆ เรียบร้อยแล้วนางเทียมที่นั่งอยู่ภายในศาลเจ้าพ่อหมื่นก็จะเริ่มทรงเจ้าพ่อหมื่น ถามสารทุกข์สุกดิบของผู้ร่วมพิธีตลอดจนทำนายสภาพบ้านเมืองเมืองนครพนม แล้วผูกแขนรับขวัญผู้ที่มาร่วมพิธี เป็นอันเสร็จพิธี

ภาพที่ 74 เครื่องสังเวจเจ้าพ่อหมื่น

ภาพที่ 75 นางเทียมผูกแขนรับขวัญชาวเมือง

ข) งานสมโภชเจ้าพ่อหมื่น

นอกจากงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่นที่จัดขึ้นในวันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 ที่ศาลเจ้าพ่อหมื่นทรงไทยแล้ว ชาวเมืองนครพนมยังจัดงานสมโภชเจ้าพ่อหมื่นที่ศาลเจ้าพ่อหมื่นทรงจีนด้วย ภายในศาลเจ้าพ่อหมื่นทรงจีนประดิษฐานรูปเคารพหญิงชายสูงอายุ ชาวเมืองนครพนมนิยมเรียกว่า “อากงอาม่า” ในช่วงเดือน 11 ของทุกปี เป็นเวลา 6 วัน 6 คืน สมาคมพ่อค้าจังหวัดนครพนมร่วมกับชาวเมืองนครพนม โดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยเชื้อสายเวียดนามนิยมมากราบไหว้ขอพรอากงอาม่า มีการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มารับภัตตาหารเช้า และจัดงานตามประเพณีแบบจีนมีการยกเสาไม้ไผ่แขวนโคมไฟเป็นสัญลักษณ์ของการจัดงานเช่นไหว้ดวงสว่างประจำปี ผู้ที่ศรัทธาอากงอาม่าจะนำสุรา น้ำชา เนื้อสัตว์ ขนมหวาน ผลไม้ ดอกไม้ รูปเทียน มาเช่นไหว้ดวงสว่างอากงอาม่าและเจ้าพ่อหมื่นที่คู่แลคุ้มครอง อำนวยโชคให้มีความสุข รวมทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวนครพนมโดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยเชื้อสายเวียดนามมีโอกาสพบปะสังสรรค์กัน มีการเลี้ยงอาหารและประมุขสิ่งของเพื่อหารายได้บำรุงศาลเจ้าพ่อหมื่นด้วย

ภาพที่ 76 อากงอาม่าประดิษฐานในงานสมโภชเจ้าพ่อหมื่นที่โรงเรียนตงเจี๋ย ปี พ.ศ.2559

(ที่มา: Joe Sorratorn,

<http://www.pictaram.com/media/13911263308>

75557159_37372073)

ภาพที่ 77 ตัวแทนหน่วยงานราชการถ่ายภาพร่วมกับคณะสิงโตที่มาแสดงในงานสมโภชเจ้าพ่อหมื่นประจำปี พ.ศ.2557

(ที่มา: <http://www.facebook.com/Asdy Nkp Add>)

ส่วนชาวเมืองนครพนมกลุ่มอื่น ๆ นิยมมาชมการแสดงต่าง ๆ ที่ผู้จัดงานจ้างมาแสดงถวายอากงอาม่า เช่น จิ้ว เซ็ดสิงโต ดนตรี เป็นต้น งานสมโภชเจ้าพ่อหมื่นจะจัดขึ้นบริเวณถนนหน้าศาลเจ้าพ่อหมื่นยาวจรดหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ทำให้ต้องปิดถนนบริเวณหน้าวัดโอกาสทุกปี ในปี พ.ศ.2559 คณะผู้จัดงานจึงได้อัญเชิญ “อากงอาม่า” ไปประดิษฐานและจัดงานสมโภชที่โรงเรียนตงเจี่ย ซึ่งเป็นโรงเรียนที่คนไทยเชื้อสายจีนนิยมส่งลูกหลานมาเรียนและอยู่ไม่ห่างจากวัดโอกาสมากนัก ทำให้มีพื้นที่จัดงานกว้างขวางและสะดวกมากขึ้น

นอกจากพิธีกรรมบูชาเจ้าพ่อหมื่นคืองานเลี้ยงหอยเจ้าพ่อหมื่นของชาวไทยอีสานและงานสมโภชเจ้าพ่อหมื่นของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยเชื้อสายเวียดนามแล้ว ชาวเมืองนครพนมยังนิยมมาไหว้เจ้าพ่อหมื่นในวันปกติทั่วไป โดยเฉพาะ ในช่วงประเพณีแข่งเรือหรือสงกรานต์ ฝ้ายเรือยาวนิยมนำขันห้า บายศรี มะพร้าว และสุราไปเซ่นไหว้บวงสรวงเจ้าพ่อหมื่น รวมทั้ง “อากงอาม่า” และศาลฟ้าดินด้านหน้าศาลเจ้าพ่อหมื่นเพื่อขอพรให้เรือยาวของตนชนะเลิศการแข่งขัน อันเป็นผลสืบเนื่องจากความเชื่อที่ชาวเมืองนครพนมเชื่อว่า เจ้าพ่อหมื่นเป็นผู้ดูแลทางน้ำเมืองนครพนม

ชาวเมืองนครพนมแทบทุกคุ้มวัดจะมีเรือยาวเป็นของตนเอง รวมทั้งชาวคุ้มวัดโอกาสก็มีเรือยาวของคุ้มวัดเช่นกัน เมื่อเมืองนครพนมเจริญมากขึ้น วัดโอกาสมีถนนล้อมรอบวัด ทำให้วัดมีพื้นที่จำกัดจึงนำเรือของคุ้มวัดโอกาส คือ เรือเจ้าพ่อหมื่นไปมอบให้ชาวบ้านสำราญได้ฝึกซ้อมและใช้เรือเจ้าพ่อหมื่นแข่งขันทุกปี ก่อนวันแข่งขันเรือยาว ตัวแทนฝ้ายเรือเจ้าพ่อหมื่นจึงต้องนำเครื่องเซ่นไหว้มาสักการะเจ้าพ่อหมื่นเพื่อความเป็นสิริมงคลเสมอ สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของชาวคุ้มวัดโอกาสกับชาวบ้านสำราญได้ที่ต่างก็เคารพนับถือและผูกพันกับพระดี้วพระเทียมและเจ้าพ่อหมื่นเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 78 การเซ่นไหว้เจ้าพ่อหมื่น
ในช่วงงานแข่งเรือ

ภาพที่ 79 การเซ่นไหว้อากงอาม่า
ในช่วงงานแข่งเรือ

ภาพที่ 80 การแข่งขันเรือยาวในแม่น้ำโขง
เมืองนครพนม ประจำปี 2558

ภาพที่ 81 พิธีมอบโล่และถ้วยพระราชทานใน
ประเพณีแข่งเรือยาวเมืองนครพนม

2.3.3 วัดมุงคลพระดี้วพระเทียม

จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่านอกจากความเชื่อตำนานและพิธีกรรมบูชาพระดี้วพระเทียมแล้ว ความเชื่อถือศรัทธาพระดี้วพระเทียมยังส่งผลให้เกิดการสร้างวัดมุงคลพระดี้วพระเทียม อันเป็นสิ่งที่มียุคค่าทั้งด้านจิตใจและด้านเศรษฐกิจที่ชาวเมืองนครพนมนิยมเข้าบูชาวัดมุงคลพระดี้วพระเทียมไปเป็นของฝากญาติพี่น้องหรือผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ มอบเป็นที่ระลึกแก่กันมากกว่าเข้าบูชาเพื่อเก็งกำไรในเชิงพุทธพาณิชย์

วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ได้จัดสร้างวัดมุงคลพระดี้วพระเทียม ได้แก่ พระพุทธรูปหน้าตักกว้าง 5 นิ้ว แผ่นเงินแผ่นทองภาพพระดี้วพระเทียม และพระเครื่องพระดี้วพระเทียมทั้งหมด 13 แบบ พระเครื่องรุ่นแรกสร้างในปี พ.ศ.2499 โดยพระครูสุนทรกัลยาณพจน์ อดีตเจ้าอาวาสวัดรูปที่ 8 ได้จัดสร้างเหรียญพระดี้วพระเทียม รุ่น 1 เพื่อฉลองวิหารประดิษฐานพระดี้วพระเทียม เป็นเหรียญทรงกลม ไม่มีหูห่วง เนื้อเมฆพัด (อ่านว่า เมก-คะ-พัด) เป็นโลหะที่ได้จากการเล่นแร่แปรธาตุ เชื่อว่าเป็นธาตุกายสิทธิ์มีฤทธานุภาพ ผสมระหว่างตะกั่วและทองแดง แต่ไม่ทราบจำนวนที่จัดสร้างแน่ชัด เชื่อว่าเหรียญนี้มีพุทธคุณด้านแคล้วคลาด และช่วยให้ค้าขายรุ่งเรือง

ภาพที่ 82 เหรียญพระดี้วพระเทียม รุ่นแรก จัดสร้างปี พ.ศ.2499

(ที่มา:visatsuk, 2559) (<http://www.guaranteepra.com/auction/view.php?aid=10541164>)

ด้านหน้าเหรียญ ซ้ายมือประดิษฐานพระด้ว และด้านขวามือประดิษฐานพระเทียมปางมารวิชัยประทับแท่นบนฐานดอกบัว ได้ฐานสลักตัวหนังสือบน “พระด้ว - พระเทียม” รอบวงรีขอบเหรียญเป็นยันต์อักขระ ด้านหลังเหรียญ กลางเหรียญเป็นลายเส้นนูนภาพอุโบสถ โกลั๊กันเป็นวิหารหอคูซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระด้วพระเทียม ขอบเหรียญจากซ้ายไปขวา ระบุคำว่า “วิหารพระด้วพระเทียม วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)” ด้านล่างสลักชื่อจังหวัด “นครพนม” ปัจจุบันมีมูลค่าเช่าบูชา 2,000 บาท (ข่าวสดรายวัน, 15 มกราคม 2553 ปีที่ 19 ฉบับที่ 6987 อ้างถึงจาก visatsuk, 2559)

ระหว่างปี พ.ศ.2500-2536 มีการจัดสร้างเหรียญพระด้วพระเทียมเพื่อแจกจ่ายเป็นที่ระลึกแก่พุทธศาสนิกชนที่มาร่วมทำบุญที่วัดอีก 8 แบบพิมพ์ ดังภาพที่ 81 ใน พ.ศ. 2537 จัดสร้างอีก 1 แบบพิมพ์ คือ “รุ่นหน้าไฟ” เพื่อเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูสุนทร-กัลยาณพจน์ เป็นพระเครื่องรุ่นที่มีชื่อเสียงได้รับความนิยมจากศิษย์วัดโอกาสมาก เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 หนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน ปีที่ 25 ฉบับที่ 9110 ได้ตีพิมพ์ข้อมูลเกี่ยวกับเหรียญพระด้วพระเทียมรุ่นหน้าไฟ ในคอลัมน์วงการพระสุดสีปดาร์ และประกาศเช่าบูชาของค์ละ 300-500 บาท

ปัจจุบันวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เปิดให้เช่าพระเครื่องพระด้วพระเทียมรุ่นปี พ.ศ. 2553 จัดสร้างเป็นที่ระลึกในงานพุทธาภิเษกพระเทียม (องค์จำลอง) โดยเป็นเหรียญโลหะ มีพระด้วด้านหนึ่ง พระเทียมด้านหนึ่งเช่าบูชาของค์ละ 50 บาท เพื่อให้ประชาชนสามารถเช่าไว้บูชาได้ทุกคน นอกจากนี้ยังมีการนำพระเครื่องรุ่นนี้มาจัดชุด รวมกับพระเครื่องจากวัดอื่น ๆ ในเมืองนครพนม เรียกว่า ชุดพระคู่บ้านคู่เมืองนครพนม และเปิดให้เช่าบูชาเป็นที่ระลึกด้วย

ภาพที่ 83 ป้ายนิทรรศการแสดงวัดอุโมงคผลพระด้วพระเทียมรุ่นต่าง ๆ

ภาพที่ 84 ภาพข่าวเหรียญพระตี้ว-พระเทียม รุ่นหน้าไฟ ในหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน ปีที่ 25 ฉบับที่ 9110

ภาพที่ 85 ชุดพระคู่บ้านคู่เมืองนครพนม ราคาเช่าบูชาชุดละ 300 บาท

จากข้อมูลทั้งหมดข้างต้นจะเห็นว่า อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน เป็นแหล่งสะสมผู้คนหลากหลายกลุ่ม ทำให้มีสังคมวัฒนธรรมแบบพหุวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยมีพระตี้วพระเทียมเป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำเมืองที่ชาวเมืองนครพนมทุกกลุ่มชนเคารพนับถือและเล่าตำนานพระสืบต่อกันมา และมีการนำมาเผยแพร่ในสื่อสังคมหรือสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน รวมทั้งยังมีการประกอบพิธีกรรมบูชาพระ ทั้งพิธีกรรมแบบปัจเจกบุคคล และร่วมกันจัดพิธีแห่และสงฆ์และพิธีบายศรีสู่ขวัญสืบทอดมาเป็นประเพณีประจำปี บางกลุ่มชนยังจัดพิธีบูชาเจ้าพ่อหมื่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวข้องกับพระตี้วพระเทียมเป็นพิธีเฉพาะกลุ่มตนด้วย นอกจากนี้ยังมีการจัดสร้างวัดถมมงคลพระตี้วพระเทียมเพื่อเป็นที่ระลึกสำหรับเคารพบูชาอีกหลายรุ่น จึงอาจกล่าวได้ว่าเมืองนครพนมมีคติชนเกี่ยวกับพระตี้วพระเทียมหลายประเภท ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระตี้วพระเทียมในฐานะพระคู่เมืองของชาวนครพนมนั่นเอง

บทที่ 3

คติชนที่เกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้ว ในอำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี

ในบทที่ 3 นี้ ผู้วิจัยมุ่งนำเสนอภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของบ้านหัวถนน อำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี เพื่อเป็นพื้นฐานให้เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมของบ้านหัวถนน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีหลวงพ่อดิ้วประดิษฐานอยู่ท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ชาวไทย และชาวไทยเชื้อสายจีน และมุ่งนำเสนอคติชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้ว ทั้งตำนาน ประเพณี พิธีกรรม และวัตถุมงคล อันจะทำให้เห็นการสืบทอดและบทบาทของคติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้ว ในอำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของบ้านหัวถนน อำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี

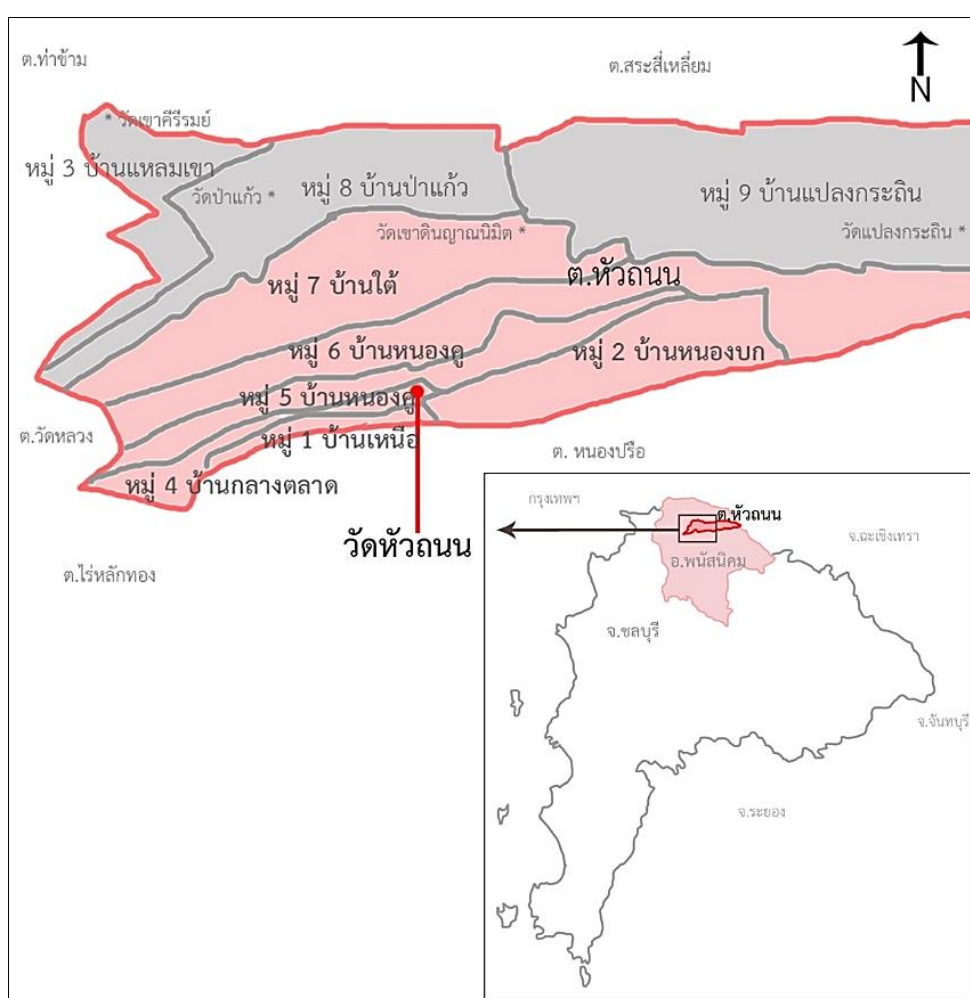
3.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขตของบ้านหัวถนน อำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี

ตำบลหัวถนน ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกในเขตอำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ห่างจากอำเภอนนทบุรีประมาณ 11 กิโลเมตรตามถนนสายพนสนธิคม – สระสี่เหลี่ยม มีลักษณะทางภูมิประเทศลาดเอียง คือ ทิศเหนือและทิศตะวันออกเป็นพื้นที่ราบสูง ส่วนใหญ่ใช้ในการปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลังและอ้อย ส่วนทางทิศตะวันตกเป็นพื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการทำนาข้าว และปลูกผัก แบ่งการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านเหนือ หมู่ที่ 2 บ้านหนองบก หมู่ที่ 3 บ้านแหลมเขา หมู่ที่ 4 บ้านกลางในตลาด หมู่ที่ 5 และ 6 บ้านหนองคู หมู่ที่ 7 บ้านใต้ หมู่ที่ 8 บ้านป่าแก้ว และหมู่ที่ 9 บ้านแปลงกระถิน ตำบลหัวถนนมีเนื้อที่ 21 ตารางกิโลเมตร (13,153) ไร่ มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลสระสี่เหลี่ยม อำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลหนองปรือ อำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลวัดหลวง อำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี

ข้อมูลทะเบียนราษฎร ปี พ.ศ.2558 ระบุว่าตำบลหัวถนนมีประชากรทั้งสิ้น 5,110 คน ชาย 2,448 คน หญิง 2,662 คน มี 1,395 หลังคาเรือน (กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย, 2559) ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัด 5 วัดตั้งกระจายตัวอยู่ตามบริเวณที่มีประชากรหนาแน่น ได้แก่ วัดหัวถนน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านกลางในตลาด วัดเขาศรีรมย์ (แหลมเขา) ตั้งอยู่บนเนินเขาในหมู่ที่ 3 บ้านแหลมเขา วัดเขาดินญาณนิมิต ตั้งอยู่บนเนินเขาในหมู่ที่ 7 บ้านใต้ วัดป่าแก้ว

ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 บ้านป่าแก้ว และวัดแปลงกระถิน ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 บ้านแปลงกระถิน เนื่องจากกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 9 ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวไทยที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในภายหลัง และมีความคิดความเชื่อต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ในงานวิจัยนี้จึงจะมุ่งศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านหัวถนนซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีคติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดัวในตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิคม จังหวัดชลบุรี ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณหมู่ที่ 1 2 4 5 6 และ 7 เป็นหลัก ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “ชาวบ้านหัวถนน” เรียกแทนกลุ่มชนกลุ่มนี้ และจะใช้คำว่า “ชาวตำบลหัวถนน” เพื่อเรียกแทนกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในตำบลหัวถนนทั้งหมด (ดูภาพที่ 86)

ภาพที่ 86 แผนที่ตำบลหัวถนนและบริเวณบ้านหัวถนนที่เป็นสนามวิจัย

3.1.2 ประวัติความเป็นมาของบ้านหัวถนน อำเภอพนสนิคม จังหวัดชลบุรี

บ้านหัวถนนเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการเดินทางมาตั้งแต่อดีต ชาวพนสนิคม โดยเฉพาะชาวบ้านหัวถนนและชาวบ้านสระสี่เหลี่ยมเล่าสืบต่อกันมาว่า มีแนวถนนโบราณเรียกว่า “ถนนพระรถ” สามารถเชื่อมกับสระสี่เหลี่ยมซึ่งเป็นสระน้ำโบราณได้ แนวคันดินนี้อยู่บริเวณ

บ้านหนองคูใกล้วัดหัวถนน ปัจจุบันยังมีเหลือให้เห็นอยู่บ้าง เชื่อว่าถนนพระรถเป็นเส้นทางที่พระรถเสนาใช้เดินทางจากเมืองพระรถไปยังสระสี่เหลี่ยมเพื่ออาบน้ำโก่ขนที่จะนำไปแข่งขันแลกร้าเข้ามาให้แม่และป่ากิน บริเวณบ้านที่เป็นจุดเริ่มต้นของคันดินนี้จึงได้ชื่อว่า “หัวถนน” มาจนปัจจุบัน เรื่องเล่าอธิบายชื่อสถานที่นี้สอดคล้องกับนิทานพื้นบ้านเรื่องพระรถเมรีที่เล่าแพร่หลายกันทั่วไปในเขตพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา และปราจีนบุรี “เพราะพนัสนิคมเป็นอีกเมืองหนึ่งของพวกลาวอพยพ ที่นับว่าคู่กันกับเมืองพนมสารคามก็ว่าได้ บริเวณนี้มีเมืองโบราณสมัยทวารวดีแห่งหนึ่ง คนลาวก็ตั้งชื่อให้เป็นเมืองพระรถไป นอกจากนั้นก็ยังมีถ้ำนางสิบสองและลานพระรถชนไก่” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2545: 225) อย่างไรก็ตาม ชื่อบ้านนามเมืองในพนัสนิคมที่สอดคล้องกับนิทานเรื่องพระรถเมรีนี้น่าจะได้มาในภายหลังจากที่กลุ่มชนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในยุคหลัง ซึ่งสัมพันธ์กับข้อสันนิษฐานของอาจารย์เจริญ ชยุติมันต์ดำรง นักวิชาการท้องถิ่นที่เชื่อว่าเมืองโบราณนี้อาจจะเป็นเมืองโบราณชื่อเมืองอินทปัตต์หรือนครอินทปรีศวรที่มีความสัมพันธ์กับอาณาจักรขอม (เจริญ ชยุติมันต์ดำรง, 2545)

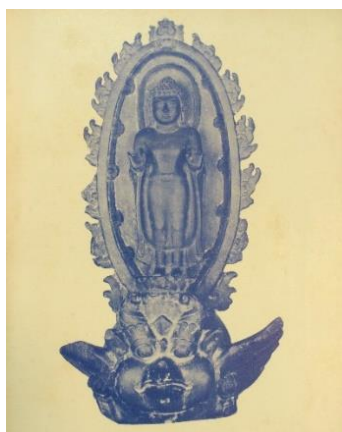
จากร่องรอยโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ค้นพบในบริเวณเมืองพนัสนิคมทำให้เชื่อว่าดินแดนแถบนี้น่าจะมีผู้คนอยู่อาศัยมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีการขุดค้นหลุมฝังศพและโครงกระดูกมนุษย์โบราณในบริเวณโคกพนมดี ซึ่งเป็นเนินเขาขนาดใหญ่อยู่ท่ามกลางที่ราบลุ่มมีลักษณะคล้ายเกาะตั้งอยู่ห่างจากบ้านหัวถนนไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 10 กิโลเมตร (กรมศิลปากร, 2531: 296-297) ทั้งยังพบเครื่องมือหินและเมล็ดข้าวแสดงให้เห็นการตั้งชุมชนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ สันนิษฐานว่าเนินดินที่โคกพนมดีเป็น shell Mound สมัยก่อนประวัติศาสตร์ขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชียอาคเนย์ (ดำรงเกียรติ นกสกุล, ม.ป.ป.: 1-2) นอกจากนี้ยังพบแหล่งโบราณคดีที่มีอายุใกล้เคียงกันในบริเวณโคกชี้หนอน โคกพุทรา โคกระกา โคกกะเหรียง บ้านบนเนิน และเนินสำโรงด้วย (กรมศิลปากร, 2531: 272-288)

ระหว่างโคกพนมดีกับเขาศรีธรรมย์ที่ตั้งอยู่ห่างจากบ้านหัวถนนประมาณ 3 กิโลเมตร พบร่องรอยแหล่งน้ำขนาดใหญ่ในสมัยโบราณ ปัจจุบันดินเงินกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่มีน้ำขังตลอดปี และบริเวณนี้ยังมีหนองน้ำตื้น ๆ อีกจำนวนมาก เชื่อว่าเดิมคงเป็นทะเลสาบและดินเงินเป็นหนองน้ำในเวลาต่อมา (ดำริห์ ปั้นประณต, ม.ป.ป.: 8) บริเวณใกล้กันนั้นเรียกว่าคลองเจ้าเมือง เป็นบริเวณที่มีน้ำตลอดทั้งปี มีการค้นพบเปลือกหอยขนาดใหญ่จำนวนมาก เชื่อว่าในอดีตเคยเป็นทะเลมาก่อน ปัจจุบันเป็นพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีซึ่งกำลังดำเนินโครงการปรับปรุงพื้นที่เป็นอ่างเก็บน้ำที่จะเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของเมืองพนัสนิคมในอนาคต

นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า เมืองพระรถที่บ้านหน้าพระธาตุ อำเภอพนัสนิคม เป็นเมืองในสมัยทวารวดี ปรากฏารพุทธศตวรรษที่ 12-18 พบร่องรอยกำแพงดินและคูเมืองเป็นผังเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปัจจุบันถนนฉะเชิงเทรา-พนัสนิคมตัดทับส่วนหนึ่งของด้านตะวันออก ตัวเมืองส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกของถนน ส่วนกำแพงด้านอื่นถูกบุกรุกจนเกือบหมดแล้ว มีเจดีย์บนเนิน

ธาตุรวมถึงโบราณวัตถุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา เศษเปลือกหอยแครงคล้ายที่โคกพนมดี หินบดยา กังสดาล ชิ้นส่วนของพระนารายณ์สวามหกแฉก (กรมศิลปากร, 2544: 47-48) ต่อมาเมื่อผู้ค้นพบ พระพุทธรูปปางประทับยืนเหนือตัวพนัสบดีนี้และนำไปกราบไหว้บูชา ทำให้กิจการรุ่งเรือง และมีเรื่องราวเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์มากมายจนทำให้ชาวเมืองพนัสนิคมเคารพนับถือและบูชาเป็นพระประจำเมืองพนัสนิคม เรียกว่า พระพนัสบดี

อนึ่ง จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่ามีพระพุทธรูปลักษณะเหมือนกับพระพนัสบดีที่เมืองพนัสนิคมอีก 2 องค์ประดิษฐานอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานของวัดพระธาตุพนมมรรณมหาวิหาร จังหวัดนครพนมด้วย ดังภาพ

ภาพที่ 87 พระพนัสบดี

(ที่มา: รายงานกิจการเทศบาลเมือง
พนัสนิคม พ.ศ.2519)

ภาพที่ 88 พระพุทธรูปในพิพิธภัณฑสถานวัดพระธาตุพนม

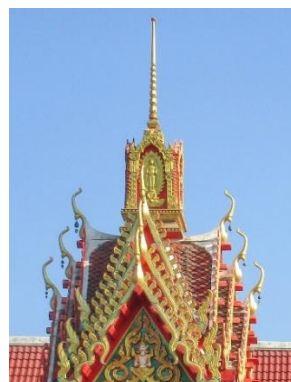
(16 ตุลาคม 2559, 21 พฤศจิกายน 2558)

พระพนัสบดีเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีศิลปะงดงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ รวมถึงมีความเก่าแก่และอิทธิปาฏิหาริย์ที่เล่าสืบต่อกันมาทำให้ชาวเมืองพนัสนิคมยกย่องพระพนัสบดีเป็นพระประจำอำเภอ มีการจัดสร้างพระเครื่องพระพนัสบดีและพระพนัสบดีสำหรับประดิษฐานบนโต๊ะหมู่บูชาเพื่อให้ประชาชนเข้าบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลซึ่งยังคงได้รับความนิยมมาจนปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีการสร้างพระพนัสบดีจำลองไปประดิษฐานตามสถานที่ต่าง ๆ ในอำเภอพนัสนิคม เช่น โรงเรียนพนัสพิทยาคาร ค่ายพนัสบดีศรีอุทัย ทั้งยังมีการสร้างเป็นภาพรูปพระพนัสบดีไว้ที่หน้าบ้านของอุโบสถวัดต่าง ๆ รวมถึงที่วัดหัวถนนก็มีภาพปูนปั้นพระพนัสบดีบนเรือนยอดของหอรบด้วย

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า พื้นที่บางส่วนของพนัสนิคมเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่อดีต ต่อมาในสมัยอยุธยาและธนบุรี เป็นช่วงที่ผู้คนชาวเมืองชลบุรี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา และปราจีนบุรี ถูกกวาดต้อนเข้าร่วมสงครามอยู่ตลอด จนทำให้เมืองแทบจะกลายเป็นเมืองร้าง (กรมศิลปากร, 2544: 52-53)

ภาพที่ 89 พระพนัสบดีองค์จำลองประดิษฐาน
ในหอพระพนัสบดีข้างที่ว่าการอำเภอพนัสนิคม

ภาพที่ 90 ภาพปูนปั้นพระพนัสบดี
บนเรือนยอดของหอระฆังวัดหัวถนน

กระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้ตัดแขวงเมืองชลบุรีและเมืองฉะเชิงเทราตั้งเป็นเมืองพนัสนิคม ให้ชาวเมืองนครพนมที่อพยพมาอยู่เป็นลาวอาสาปากน้ำตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 ย้ายเข้ามาอาศัยในบริเวณเมืองพนัสนิคมนี้ โดยให้ผู้ปกครองชาวลาวเมืองนครพนมนี้เป็นเจ้าเมืองชื่อ พระอินทราชา (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2478: 180) ต่อมาใน พ.ศ.2372 หลังจากปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ได้แล้ว พระอินทราชาขึ้นไปเกลี้ยกล่อมชาวเมืองนครพนมเอามาไว้ที่เมืองพนัสนิคมอีกรุ่นหนึ่ง (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2547: 100) เชื้อสายของพระอินทราชาได้ปกครองเมืองพนัสนิคมสืบต่อมา จนถึงสมัยการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคในปี พ.ศ.2437 เมืองพนัสนิคมถูกโอนไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย รวมอยู่ในมณฑลปราจีนบุรี ต่อมาในปี พ.ศ.2441 ได้เปลี่ยนฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชลบุรีเช่นเดียวกับเมืองบางละมุง (กระทรวงมหาดไทย, 2441: 36-38 อ้างถึงใน กรมศิลปากร, 2544: 57)

บ้านหัวถนนเป็นตำบลหนึ่งในเขตการปกครองของอำเภอพนัสนิคมมาตั้งแต่อดีต ชาวบ้านหัวถนนมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์เมืองพนัสนิคมว่า บรรพบุรุษอพยพมาจากหัวเมืองลาว แล้วเคลื่อนย้ายเรื่อยมาจนมาหักร้างถางพงตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านหัวถนน

ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูนิวาตวรคุณ (อ่วม ปภสฺสโร) ณ เมรุวัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี (2519: 5-9) รวบรวมคำบอกเล่าเกี่ยวกับประวัติของบ้านหัวถนนไว้ว่า ชาวหัวถนนเป็นชาวลาวอพยพมาจากเวียงจันทน์ สมัยเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์คิดกบฏ กองทัพไทยกวาดต้อนชาวลาวมาเป็นจำนวนมาก โดยให้ชาวลาวไปหาที่ทำมาหากินใหม่ กลุ่มหนึ่งอพยพลงไปทางทิศตะวันตก และ “อีกกลุ่มหนึ่งได้อพยพกันขึ้นมาทางภาคตะวันออก โดยชาวลาวกลุ่มนี้ได้อัญเชิญองค์หลวงพ่อดำมาด้วยเป็นครั้งแรก¹” (2519: 5-6) หลังจากนั้นโปรดฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลครุฑนอกครุฑใน (อำเภอพระประแดง) ต่อมา

¹เน้นโดยผู้วิจัย

ทางราชการไม่ได้ควบคุมชาวลาวอย่างเคร่งครัด ชาวลาวจึงอพยพกันเรื่อยมาขึ้นมาจากทิศตะวันออก มาตั้งเป็นแขวงโป่งตามุก (ตำบลโป่งตามุก อำเภอพานทอง) อพยพเรื่อยมาถึงบ้านกุฎโง้ง บ้านหน้าพระธาตุ บ้านคลองหลวง ครั้นสุดท้ายได้มาตั้งรกรากที่บ้านหัวถนน สร้างวัดและหอพระขึ้น เพื่อประดิษฐานหลวงพ่อด้าวมาจนปัจจุบัน (หลวงพ่อด้าว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี, ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ตาม จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า นอกจากชาวลาวที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณบ้านหัวถนนแล้ว ยังมีชาวไทยอาศัยอยู่ในบริเวณบ้านแหลมเขาและบ้านป่าแก้ว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตำบลหัวถนน ต่อมาก็มีชาวจีนอพยพเข้ามาอาศัยที่บ้านหัวถนนด้วย ปัจจุบันบ้านหัวถนนจึงมีประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อหลากหลายผสมผสานทั้งไทย ลาว จีนตามกลุ่มชนที่อยู่อาศัยจัดว่าเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ผสมผสานกลมกลืนกันอย่างน่าสนใจ

3.1.3 ความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมลาว ไทย และจีน ที่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

บ้านหัวถนนมีกลุ่มชนทั้งชาวลาว ชาวไทย และชาวจีนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน และยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นเป็นลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะศึกษาความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมของลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเป็นสำคัญ โดยจะใช้คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์ลาว” เรียกแทนกลุ่มคนที่เชื่อว่าบรรพบุรุษอพยพมาจากหัวเมืองลาว นับถือพุทธศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านและประจำหมู่บ้านดังจะกล่าวต่อไป คำว่า “ชาวไทย” แทนกลุ่มคนที่เชื่อว่าบรรพบุรุษอพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา มีความเชื่อและนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาว และคำว่า “ชาวไทยเชื้อสายจีน” แทนกลุ่มคนที่อพยพมาจากประเทศจีน มีความเชื่อและนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามวัฒนธรรมจีน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มชนในบริเวณที่ศึกษา จึงจะกล่าวถึงข้อมูลด้านสังคมวัฒนธรรมของทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ชาวไทย และชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในบ้านหัวถนนและบริเวณแวดล้อมโดยเรียงลำดับตามช่วงเวลาของการอพยพเข้ามาอยู่อาศัย ดังนี้

ก) กลุ่มชาติพันธุ์ลาว

จากคำบอกเล่าที่เล่าสืบต่อกันมา ชาวบ้านหัวถนนเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนอพยพมาจากหัวเมืองลาว บ้างก็ว่าอพยพมาจากเวียงจันทน์ บ้างก็ว่าอพยพมาจากนครพนมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ครั้งสงครามเจ้าอนุวงศ์ แล้วมาอยู่บริเวณรอบกรุงเทพฯ เคลื่อนย้ายเรื่อยมาจนมาลงหลักปักฐานที่บ้านหัวถนนจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับประวัติความเป็นมาของวัดหัวถนนที่ตีพิมพ์ในเอกสารเรื่อง หลวงพ่อด้าว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ความว่า “มีประชาชนลาว

เวียงจันทน์ได้อพยพมาตั้งรกรากทำมาหาเลี้ยงชีพกัน สมัยนั้นยังเป็นป่าดงดิบซึ่งชุกชุมไปด้วย
ไผ่มาเลเรียและสัตว์ร้ายนานาชนิด เมื่อชาวลาวอพยพกันมามากขึ้นต่างก็แบ่งเขตเรียกกันว่า
บ้านเหนือ บ้านกลาง บ้านใต้” (หลวงพ่อดิว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัด
ชลบุรี, ม.ป.ป.: 1)

การตั้งชื่อและแบ่งหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเช่นนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับ
ชาวไทยลาวในภาคอีสานและกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในละแวกเมืองพนัสนิคม แต่กลุ่มชาติพันธุ์ลาว
บ้านหัวถนนมีลักษณะที่แตกต่างออกไป คือ ลำน้ำจะไหลผ่านจากบ้านเหนือ บ้านกลางในลาด และ
ออกสู่พื้นที่นาผืนกว้างที่อยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านใต้ โดยลำน้ำไม่ได้ผ่านกลางชุมชนบ้านใต้เช่น
ลักษณะการตั้งบ้านเรือนใกล้ลำน้ำเหมือนชาวลาวในหมู่บ้านอื่น แต่เมื่อสอบถามจากผู้สูงอายุที่
บ้านหัวถนนมักบอกว่า เรียกชื่อบ้านสืบต่อกันมาตามทิศทางการไหลของสายน้ำ นอกจากนี้การตั้ง
บ้านเรือนของชาวลาวในตำบลหัวถนนเอง บ้านกลางกลับเป็นบ้านของตระกูลชนชั้นทั่วไป ปัจจุบัน
ส่วนใหญ่เป็นลูกหลานของชาวจีน ส่วนบ้านของตระกูลสำคัญกลุ่มข้าโอกาส ซึ่งน่าจะเป็นชนชั้น
ปกครองที่มีบทบาทต่อชุมชนมากกลับตั้งอยู่ในเขตบ้านใต้

ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในบ้านหัวถนนจะอาศัยอยู่หนาแน่นมากในบริเวณพื้นที่
ราบลุ่มคือหมู่ที่ 1 บ้านเหนือ หมู่ที่ 2 บ้านหนองบก (อยู่ติดต่อกับบ้านเหนือ) หมู่ที่ 4 บ้านกลางใน
ตลาด หมู่ที่ 5 และ 6 บ้านหนองคู (อยู่ระหว่างบ้านเหนือและบ้านใต้แต่มีลักษณะเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำมี
หนองน้ำขนาดใหญ่คันด้วยแนวคันดินที่เชื่อกันว่าเป็นแนวถนนพระรถ) และหมู่ที่ 7 บ้านใต้

ทางทิศตะวันตกของบ้านใต้มีวัดร้าง เชื่อว่าเดิมชื่อวัดใต้มะขามหย่ง ปัจจุบันมี
ลักษณะเป็นเกาะโดดเด่นท่ามกลางที่ราบที่เป็นทุ่งนากว้าง ไม่ได้อยู่ในเขตชุมชนที่มีผู้คนอาศัย
หนาแน่นเหมือนบริเวณวัดเหนือหรือวัดหัวถนนในปัจจุบัน วัดใต้จึงน่าจะค่อย ๆ หมดความสำคัญลง
และกลายเป็นวัดร้างในที่สุด ปัจจุบันมีลักษณะเป็นเกาะมีต้นไม้รกทึบ มีสระน้ำขนาดใหญ่ที่มีคำรำลือ
เกี่ยวกับภูตผีในสระน้ำ ชาวบ้านเรียกว่าสระวัดร้าง ต่อมากร่อนเสียงเป็นสระวัดร้าง ทำให้ชาวบ้าน
ไม่กล้าเข้าไปยุ่งเกี่ยวมากนัก ชาวบ้านนิยมไปทำบุญที่วัดเหนือหรือวัดหัวถนนซึ่งอยู่ในเขตบ้านกลาง
มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญคือหลวงพ่อดิวที่ชาวหัวถนนเคารพนับถือ อย่างไรก็ตามการที่มีวัดตั้งอยู่ในบริเวณ
บ้านใต้นี้ทำให้สันนิษฐานได้ว่าเดิมน่าจะมีผู้คนอาศัยอยู่ในบริเวณนี้

ในเขตบ้านใต้มีศาลประจำหมู่บ้านที่ชาวหัวถนนเคารพนับถือ มีลักษณะคล้ายศาลผี
ประจำหมู่บ้าน หรือ ใจบ้าน ชาวบ้านหัวถนนเรียกศาลนี้ว่า ศาลเจ้าพ่อปมหัว เดิมเป็นศาลไม้ตั้งอยู่
ภายในดงไม้ใหญ่ ต่อมาผู้นำท้องที่ผู้นำท้องถิ่นได้ร่วมกับชาวหัวถนนสมทบทุนสร้างศาลเจ้าพ่อปมหัว
หลังใหม่ โดยการตัดต้นไม้ ถมดินปรับพื้นที่ให้สูงขึ้น ตัดถนนเข้าไปถึงหน้าศาลสร้างเป็นศาลาก่ออิฐถือ
ปูนหลังคามุงกระเบื้อง ภายในมีเจ็ดเป็นสิ่งสักการะสำคัญ ลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านหัวถนน
เคารพนับถือเจ้าพ่อปมหัวมาก เชื่อว่าหากจะจัดงานรื่นเริงที่บ้านจะต้องนำอาหารคาวหวาน หมากพลู

และสุรามามาเช่นไหว้เพื่อขออนุญาตเจ้าพ่อปมหัวก่อน นอกจากนี้กลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านหัวถนนยังมีงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่นเป็นงานประจำปีทุกปีด้วย

ภาพที่ 91 ศาลเจ้าพ่อปมหัว บ้านใต้ ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

นอกจากการนับถือผีประจำบ้านคือศาลเจ้าพ่อปมหัวแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านหัวถนนยังนับถือผีเรือนซึ่งเชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของตนด้วย โดยจะมีห้องขนาดเล็กไว้ชั้นบนทางด้านทิศเหนือของตัวบ้าน เรียกว่า “ห้องคุณพระ” ภายในมีหิ้งว่าง คล้ายกับหิ้งผีในวัฒนธรรมของชาวไทย “ห้องคุณพระ” เป็นที่อยู่ของบรรพบุรุษที่จะคอยดูแลคุ้มครองลูกหลาน ลูกหลานจะต้องมาเช่นไหว้ทุกครั้งที่จะมีงานมงคลเช่นเดียวกับเจ้าพ่อปมหัว ลูกหลานนิยมเก็บสิ่งของมีค่าต่าง ๆ ไว้ใน “ห้องคุณพระ” นี้ “ห้องคุณพระ” จึงเป็นห้องที่ห้ามไม่ให้ผู้ที่ไม่ใช่คนในครอบครัวเข้าร่วมทั้งชายและสะใภ้ซึ่งถือเป็นคนนอกก็ห้ามเข้าเช่นกัน นับเป็นกุศโลบายในการเก็บรักษาของมีค่าวิธีหนึ่ง ทุกวันพระลูกหลานจะต้องบูชา “คุณพระ” เช่นเดียวกับการบูชาพระพุทธรูปประจำบ้านที่ประดิษฐานอยู่ด้านนอก “ห้องคุณพระ” ด้วย ปัจจุบันชาวลาวหัวถนนไม่นิยมสร้าง “ห้องคุณพระ” กันแล้ว นิยมสร้างบ้านแบบใหม่ และรับเอาความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์คือมีการตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ และมีหิ้งพระแทนส่วนใหญ่ชาวบ้านหัวถนนนิยมนำหลวงพ่อดำองค์จำลองมาประดิษฐานเป็นพระประธาน

ประเพณีสำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวพนัสนิคม คือ ประเพณีบุญกลางบ้าน เพื่อทำบุญสะเดาะเคราะห์หมู่บ้าน ปัจจุบันเทศบาลเมืองพนัสนิคมร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ทำให้งานประเพณีบุญกลางบ้านเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป กลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านหัวถนนก็มีประเพณีบุญกลางบ้านเหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอื่น ๆ ในพนัสนิคม โดยจะจัดประเพณีบุญกลางบ้านทั้งหน้าหมู่บ้านและท้ายหมู่บ้าน ในช่วงเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม กลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านหัวถนนจะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เย็นตลอด 4 วัน เช้าวันสุดท้ายของงาน ชาวบ้านจะนำภาชนะใส่ตุ๊กตารูปคนเท่ากับจำนวนสมาชิกในครอบครัว อาหารคาวหวาน และดอกไม้ธูปเทียนมาให้พระสงฆ์กรวดน้ำสะเดาะเคราะห์ นำภาชนะนั้นไปวางบริเวณทางสามแพร่ง เมื่อวางภาชนะนั้นเรียบร้อยแล้วจะต้องขีดเส้นที่พื้นเพื่อขีดกันความทุกข์โศกออกจากชีวิต

และรีบกลับมาที่ปะรำพิธีเพื่อรับน้ำพุทธมนต์จากพระสงฆ์ ระหว่างทางกลับนั้นห้ามพูดคุยหรือหันหลังกลับไปมองบริเวณที่นำภาชนะนั้นไปทิ้งไว้เด็ดขาด เชื่อว่าจะทำให้สิ่งไม่ดีติดตามกลับมาได้

ภาพที่ 92 ภาชนะสำหรับสะเดาะเคราะห์
ในงานบุญกลางบ้าน บ้านใต้ ตำบลหัวถนน

ภาพที่ 93 ชาวบ้านนำภาชนะเครื่องสะเดาะ
เคราะห์ไป “ส่ง” ที่ทางสามแพร่ง

ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ลาวยังคงเป็นประชากรส่วนใหญ่ของบ้านหัวถนน วิทยาลัยกลางจนถึงผู้สูงอายุบางคนยังคงพูดภาษาลาวกันอยู่ โดยสำเนียงของชาวลาวหัวถนนมีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวกลุ่มอื่นในพนัสนิคมคือมักลงท้ายประโยคคำถามด้วยคำว่า “โ้” ไม่ออกเสียงว่า “ป” เช่น กินข้าวแล้วโ้ หมายถึง กินข้าวแล้วบ นั่นคือ กินข้าวแล้วหรือยัง ทำให้ชาวลาวบ้านหัวถนนมีอีกชื่อหนึ่งว่า “ลาวโ้” แต่ปัจจุบันคนวัยกลางคนลงมาถึงวัยเด็ก ไม่พูดภาษาลาวกันแล้ว นิยมพูดภาษาไทยกลางทั่วไป จึงเริ่มมีการรณรงค์ให้ลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านหัวถนนช่วยกันสอนลูกหลานให้พูดภาษาลาวสำเนียงหัวถนนไว้สืบต่อไป เมื่อมีการประกวดนางนพมาศ เด็กที่พูดลาวได้จึงมักจะได้รับรางวัลชนะเลิศเสมอ

ข) ชาวไทย

หลังจากชาวลาวอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณบ้านหัวถนนไม่นานนัก ในบริเวณตำบลหัวถนนยังมีชาวไทยจากวัดโบสถ์ วัดหลวงอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณบ้านแหลมเขาและบ้านป่าแก้ว บ้านแหลมเขา หมู่ที่ 3 ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของตำบลหัวถนน เป็นเขาสูงเล็ก ๆ อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 35 ฟุต ติดกับเขตทุ่งนาของตำบลท่าข้าม ส่วนทางตะวันออกจากเขาสูงนี้ไปเกือบถึงตัวตำบลหัวถนนเป็นที่ราบสูง และมีเขาสูงหนึ่งเตี้ยกว่า เรียกว่า “เขาดิน” ทำให้ชาวบ้านในตำบลหัวถนนและตำบลวัดโบสถ์ วัดหลวง เรียกบริเวณนี้ว่า “หัวเขา” หรือ “แหลมเขา” (ฮ้าง เหลืองอ่อน, **สัมภาษณ์** อ้างถึงใน ไพพรรณ อินทนิล, 2534: 262)

มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าบรรพบุรุษของชาวบ้านวัดโบสถ์วัดหลวงอพยพหนีภัยสงครามมาตั้งมาก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 มาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมลำคลองต่าง ๆ (เจริญ ชยุติมันต์ ดำรง, 2559)เช่น วัดโบสถ์ วัดหลวง ไร่หลักทอง และสร้างโบราณสถานแบบอยุธยา เช่น เจดีย์ที่

วัดใต้ต้นลาน เจดีย์ และอุโบสถวัดโบสถ์ เป็นต้น (เจริญ ช.ดำรง, ม.ป.ป.: 14) ส่วนที่วัดเขาศีรีรมย์ (วัดแหลมเขา) ปัจจุบันเป็นสถานปฏิบัติธรรมที่มีผู้นิยมมาปฏิบัติธรรมทุกปี ภายในวัดมีวิหารพระพุทธเจ้าทรมานกายขณะบำเพ็ญเพียรก่อนตรัสรู้ มีภาพวาดพุทธประวัติ มีมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธบาทจำลองและมิงานประจำปีปิดทองรอยพระพุทธบาทจำลอง นอกจากนี้ชาวบ้านแหลมเขายังเคารพนับถือเจ้าพ่อปราสาททองที่ศาลบริเวณเชิงเขาทางขึ้นวัดเขาศีรีรมย์ และมีงานทำบุญในช่วงเทศกาลสงกรานต์เป็นประจำทุกปีด้วย ปัจจุบันชาวบ้านป่าแก้วและบ้านแหลมเขาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ฐานสุ่มไก่ และไม่ค่อยได้ปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านหัวถนนมากนัก

ภาพที่ 94 ชาวบ้านแหลมเขากำลังประกอบพิธีบูชาเจ้าพ่อปราสาททอง ที่ศาลเจ้าพ่อปราสาททอง บ้านแหลมเขา ตำบลหัวถนน (19 เมษายน 2558)

ค) ชาวไทยเชื้อสายจีน

นอกจากชาวลาวและชาวไทยที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในตำบลหัวถนนแล้ว ในช่วงรัชกาลที่ 7 ยังมีชาวจีนแต่จิวอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในตำบลหัวถนนด้วย ชาวจีนเหล่านี้สามารถแบ่งตามอาชีพได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ ชาวจีนที่มีอาชีพค้าขาย และชาวจีนที่มีอาชีพเกษตรกร ชาวจีนที่มีอาชีพค้าขายนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณบ้านกลางในตลาดติดกับลำคลอง ในอดีตบริเวณนี้เป็นท่าเรือสำคัญจึงเป็นย่านการค้าที่คึกคัก สามารถล่องเรือไปยังวัดหลวงซึ่งมีโรงสีข้าวตั้งอยู่มาก แล้วเดินเท้าต่อไปยังตลาดพนัสนิคม หรืออาจจะล่องเรือไปยังหมู่บ้านแหลมเขาลัดเลาะไปตามลำคลองเพื่อไปเมืองแปดริ้วได้ ในอดีตเคยมีโรงฝิ่นของชาวจีนตั้งอยู่บริเวณตลาดหัวถนนด้วย โรงฝิ่นนี้มักมีลูกค้าที่เดินทางมาจากทั้งวัดโบสถ์วัดหลวง พนัสนิคม แหลมเขา หรือแม้กระทั่งคนที่จะเดินทางไปพนมสารคามหรือแปดริ้วบางคนก็มาแวะที่โรงฝิ่นนี้ ต่อมาเมื่อทางการประกาศห้ามค้าขายฝิ่น โรงฝิ่นจึงยกเลิกกิจการไป (ประสาธ บุษุเทศ, **สัมภาษณ์**, 2557) ชาวจีนอีกกลุ่มหนึ่ง คือชาวจีนที่มีอาชีพปลูกผัก ทำสวน เลี้ยงหมู หรือแม้กระทั่งทำโรงถ่าน มักอาศัยอยู่ติดกับชายป่าบริเวณบ้านแปลงกระถิน ไปจนถึงตำบลสระสี่เหลี่ยม ชาวจีนกลุ่มนี้มีไม่มากเท่ากลุ่มแรก ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกับชาวจีนกลุ่มแรก มักจะนำผลผลิตของตนเองมาขายให้กับร้านค้าของชาวจีนกลุ่มแรก อย่างไรก็ตาม ชาวจีนกลุ่มนี้ไม่ค่อยมีบทบาทในชุมชนมากนัก

ในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ของจีน ชาวจีนมักจะมาพบปะชุมนุมกันที่ศาลเจ้าเจียวกั้วแปะ ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านหนองคู เดิมเป็นศาลเล็ก ๆ ตั้งอยู่บนเนินของแนวถนนพระรถในบริเวณหมู่ที่ 5 ก่อนไปทางหมู่ที่ 6 จึงมีพื้นที่ค่อนข้างคับแคบ ต่อมาชาวจีนผู้มั่งคั่งได้บริจาคที่ดินบริเวณมุมถนนติดกับวัดหัวถนนเพื่อสร้างเป็นศาลเจ้าดังปัจจุบัน ชาวจีนบ้านหัวถนนและหมู่บ้านใกล้เคียงจะมาไหว้เจ้า (ไปอาแปะ) ในทุกเทศกาลของจีนและมีงานประจำปีในช่วงเดือนมีนาคม ชาวจีนจะนำเงินมาทำบุญเพื่อทำนุบำรุงศาลเจ้า ในอดีตจะมีการจ้างจิวจากเยาวราชมาแสดงด้วย ปัจจุบันชาวจีนอพยพรุ่นแรกล้มหายตายจากไปกันหมดแล้ว ลูกหลานชาวจีนรุ่นใหม่ฟังภาษาจีนที่จิวร้องในการแสดงไม่ออกแล้ว จึงจ้างหนังกลางแปลงมาฉายแทน ในคืนวันงานนั้นจะมีการคัดเลือก “เถ่าฉิ่ง” หรือคณะกรรมการผู้ดูแลศาลเจ้าประจำปี ซึ่งจะสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันทุกปีด้วย นอกจากศาลเจ้าแล้ว “ฮวงซุ้ย” หรือหลุมฝังศพของบรรพบุรุษยังเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ลูกหลานชาวจีนในตำบลหัวถนนและใกล้เคียงได้มาพบปะกันโดยศาลากลางสุสานยังเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านหมู่ที่ 2 บ้านหนองบกจะใช้เป็นสถานที่ประชุมคนในชุมชนรวมไปถึงใช้เลือกตั้งผู้แทนในระดับต่าง ๆ ด้วย

ภาพที่ 95 ชาวจีนแห่ “อาแปะ” รอบบ้านหัวถนนในงานย้ายศาลเจ้าเจียวกั้วแปะ

ภาพที่ 96 ชาวจีนบ้านหัวถนนที่เป็นกำลังสำคัญในการสร้างศาลเจ้าเจียวกั้วแปะ

(ที่มา: ภาพเก่าศาลเจ้าเจียวกั้วแปะ)

ปัจจุบันชาวจีนบ้านหัวถนนยังคงนับถือเทพเจ้าตามที่บรรพบุรุษชาวจีนโพ้นทะเลนับถือ คือ ปุ่นเถ่ากง และตี่จู่เอี๊ยะหรือเจ้าของที่ดินซึ่งชาวจีนเชื่อว่าเป็นเทพยดาฟ้าดิน ทั้งยังนับถือพุทธศาสนาจึงมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาประดิษฐานพระพุทธรูปในบ้าน และยังไปทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ในวันพระด้วย

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า บ้านหัวถนนซึ่งเป็นสนามวิจัยหลักในงานวิจัยนี้มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวและชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนใหญ่ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม วัยกลางคนถึงวัยรุ่นนิยมไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย วัยกลางคนถึงวัยรุ่นนิยมรับราชการและทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ปัจจุบันทั้งสองกลุ่มมักจะแต่งงานกันกลายเป็นครอบครัวที่มีวัฒนธรรม

ผสมผสานแบบจีนปนลาว หรือ “เจ๊กปนลาว” สะใภ้ลาวสามารถทำอาหารจีน เช่น ขนมเทียน ขนมเซ่ง เพื่อไหว้เจ้า ส่วนเขยจีนช่วยเป็นแรงงานจัดสถานที่ในงานทำบุญกลางบ้านและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งนี้ปัจจุบันทั้งสองกลุ่มชนต่างถือว่าตนเป็นคนไทยนับถือพุทธศาสนา มีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาร่วมกัน และเคารพนับถือหลวงพ่อดิ้วซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตำบล

3.2 ภูมิหลังของวัดหัวถนน และหลวงพ่อดิ้ว

ภาพที่ 97 แผนที่วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี และบริเวณรอบวัด

ภาพที่ 98 ภาพมุมสูงบริเวณวัดหัวถนน

(ที่มา: เทศบาลตำบลหัวถนน)

วัดหัวถนน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านกลางในตลาด ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มีเนื้อที่ 12 ไร่ 3 งาน 70 ตารางวา ทิศเหนือจดถนนหน้าวัด ทิศใต้จดถนนสายพนัสนิคม - สระสีเหลี่ยม ทิศตะวันออกจดที่ดินเอกชน ทิศตะวันตกจดที่ดินเอกชนและถนนบ้านกลางในตลาด

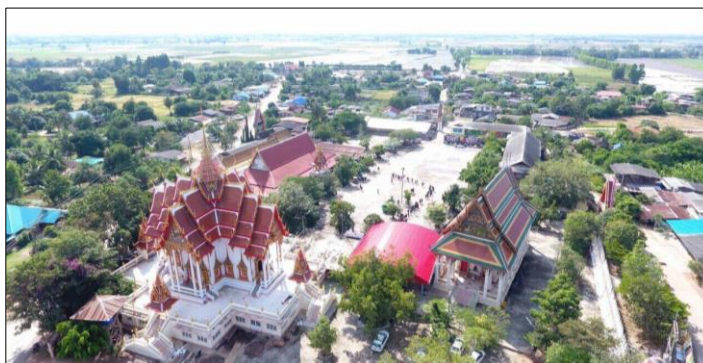
จากประวัติวัดหัวถนนกล่าวว่าสร้างเมื่อ พ.ศ.2360 เชื่อว่ามีพระภิกษุพี่น้อง 2 รูปเดินธุดงค์มาจากนครเวียงจันทน์เพื่อมาสืบหาหลวงพ่อดิ้วที่ชาวลาวอพยพได้อัญเชิญมาด้วย จนมาพบว่าอยู่ที่บ้านกลางนี้ พระทั้งสองรูปก็จะอัญเชิญหลวงพ่อดิ้วกลับนครเวียงจันทน์ หัวหน้าหมู่บ้านและชาวลาที่อพยพมาต่างก็ไม่ยอมคืนให้และขอร้องว่าขอให้เป็นมิ่งขวัญคุ้มครองชาวลาที่อพยพมา พระภิกษุทั้งสองรูปจึงไม่อัญเชิญหลวงพ่อดิ้วกลับนครเวียงจันทน์ แต่ก็ได้ชักชวนชาวลาที่อพยพมาช่วยกันสละทรัพย์และแรงงานสร้างวัด หอพระขึ้น เพื่อประดิษฐานหลวงพ่อดิ้วเป็นที่เคารพสักการะของชาวลาในหมู่บ้าน (หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี, ม.ป.ป.: 1-2)

เมื่อเทียบปีสร้างวัดตามที่บันทึกไว้ในเอกสารของวัดกับปีที่ชาวลาอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองพนัสนิคมตามพระราชพงศาวดารนั้นยังคลาดเคลื่อนกันอยู่มาก คือ ตามบันทึกของวัดสร้างในปี พ.ศ.2360 แต่ตามประวัติศาสตร์มีชาวลาอาสาปากน้ำอพยพมาตั้งเมืองพนัสนิคมในปี พ.ศ.2371 และ พ.ศ. 2372 (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3, 2372) ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าอาจจะมีการจดบันทึกปีที่อพยพคลาดเคลื่อนก็เป็นได้

เดิมวัดนี้ชื่อว่า “วัดใน” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดศิระษะถนน” และได้ขึ้นทะเบียนกับกรมการศาสนาชื่อว่า “วัดหัวถนน” มาจนปัจจุบัน วัดหัวถนนได้รับการทำนุบำรุงจากชาวบ้านหัวถนนมาตลอด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม รัตนโกสินศก 121 พ.ศ.2445 ต่อมา มีการขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่เมื่อ พ.ศ.2502 มีเขตวิสุงคามสีมากว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร และยังใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนามาจนปัจจุบัน

วัดหัวถนนเป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเจ้าอาวาสตามลำดับดังนี้ 1)หัวท้าวญาชา พระภิกษุชาวเวียงจันทน์ผู้ริเริ่มสร้างวัด 2)พระอุปชฌาย์ทอง 3)หัวท้าวคำสิงห์ 4)หัวท้าวยัง 5)หัวท้าวบุตร 6)หัวท้าวเหม็น 7)หัวท้าววัน 8)หัวท้าววันนี่ 9)พระอาจารย์โต 10)พระอาจารย์หลิม 11)พระครูอุดมธรรมวินัย (เงิน) 12)เจ้าอธิการแดง (เจ้าคณะหมวดตำบลหัวถนน) 13)พระอาจารย์สัน 14)พระครูนิวัตวรคุณ (อ่วม ปภสฺสโร) (พ.ศ.2479-2518) (เจ้าคณะตำบลหัวถนน) 15)พระอธิการประโยชน์ ปภสฺสโร (พ.ศ.2518-2525) 16)พระอธิการขุนฮวด วุฑฺฒิจาริ (พ.ศ.2526-2557) ปัจจุบันวัดหัวถนนมีพระปลัดจรวรด มหาปุณฺโณ เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 17 (พ.ศ.2559 – ปัจจุบัน)

วัดหัวถนนเปิดสอนเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ในปี พ.ศ.2466 มีการใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นโรงเรียนประชาบาลชื่อว่า “โรงเรียนประชาบาลวัดหัวถนน “หิรัญประสาทเวทย์”” ในปี พ.ศ.2470 พระครูอุดมธรรมวินัยอนุญาตให้ใช้โรงเรียนนักรธรรมเป็นสถานที่เรียน ต่อมาในปี พ.ศ.2501 จึงมีการก่อสร้างอาคารเรียนในที่ดินของวัดหัวถนนเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนวัดหัวถนน (สภาจังหวัด 2502)” (ประวัติโรงเรียนวัดหัวถนน (สภาจังหวัด2502), 2559) ปัจจุบันโรงเรียนวัดหัวถนน (สภาจังหวัด 2502) เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงประถมศึกษาปีที่ 6

ภาพที่ 99 วิหารหลวงพ่อตัวและโบสถ์วัดหัวถนน

(ที่มา: เทศบาลตำบลหัวถนน)

วัดหัวถนนเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางชุมชนที่มีพุทธศาสนิกชนเกี่ยวพันและทำนุบำรุงอยู่ตลอด ดั่งจะเห็นได้จากศาสนสถานที่สำคัญ เช่น ศาลาการเปรียญขนาดใหญ่ใต้ถุนสูงสร้างจากไม้ทั้งหลัง พื้นเป็นไม้กระดาน เสาหลักของศาลาเป็นไม้ต้นขนาดหนึ่งคนโอบ บนศาลาการเปรียญมีธรรมมาสน์ไม้แกะสลักเก่าแก่อยู่หลังหนึ่งด้วย ส่วนโบสถ์วัดหัวถนนนั้นเป็นโบสถ์ที่มีขนาดใหญ่ สร้างจากความร่วมมือของชาวบ้านหัวถนน ชาวบ้านหัวถนนวัยกลางคนถึงสูงอายุส่วนใหญ่มักเล่าถึงความสามัคคีของชาวบ้านหัวถนนที่เคยช่วยกันสร้างโบสถ์ครั้งตนยังเป็นหนุ่มเป็นสาว หลังจากเสร็จงานไร่นาและรับประทานอาหารเย็นแล้ว ผู้ชายจะไปขุดดิน ส่วนผู้หญิงจะไปช่วยกันหามดินมาถม สระน้ำจนเต็มและดินแน่นจนสามารถสร้างโบสถ์หลังปัจจุบันได้ (ประสาธ บัญเทศ, สัมภาษณ์, 2558) ศาสนสถานสำคัญที่ชาวหัวถนนภาคภูมิใจ คือ วิหารทรงจัตุรมุข เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อตัว พระพุทธรูปไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวหัวถนนเคารพนับถือมาก มีเรื่องเล่าตำนานหลวงพ่อตัวเชื่อมโยงกับประวัติความเป็นมาของชาวลาวอพยพ และความเชื่อในพุทธคุณของหลวงพ่อตัว ตลอดจนมีพิธีกรรมบูชาหลวงพ่อตัวเป็นประเพณีสำคัญของชุมชนสืบต่อมา

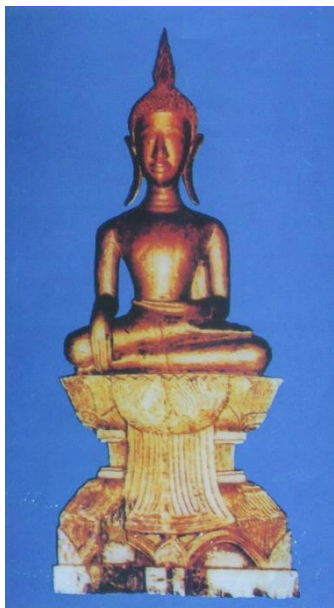

ภาพที่ 100 โบสถ์วัดหัวถนน

(ที่มา: อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระครูนิวาสร์คุณ, 2519)

ภาพที่ 101 ธรรมมาสน์ไม้ฝีมือชาวบ้าน

ภาพที่ 102 หลวงพ่อด้วง

ภาพที่ 103 หลวงพ่อด้วงประดิษฐานในวิหาร

หลวงพ่อด้วง เป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำตำบลหัวถนน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ หน้าตักกว้าง 1 ฟุต 4 นิ้ว สูง 2 ฟุตเศษ แกะสลักจากไม้ตี้ว หรือ ไม้แต้ว กรมศิลปากร ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2537 ปัจจุบันหลวงพ่อด้วงประดิษฐานอยู่ในวิหารหลวงพ่อด้วง วัดหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ชาวบ้านหัวถนนเคารพ ศรัทธา หลวงพ่อด้วงมากทำให้มีทั้งความเชื่อ ตำนาน ประเพณีพิธีกรรม และวัดอุ้มงคลที่น่าสนใจศึกษา

3.3 คติชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับหลวงพ่อด้วงในปัจจุบัน

คติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อด้วงที่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีที่ยังคงดำรงอยู่และสืบต่อกันมามีหลายประเภท ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาคติชนประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับหลวงพ่อด้วง ได้แก่ ตำนาน พิธีกรรม และวัดอุ้มงคล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.3.1 ตำนานเกี่ยวกับหลวงพ่อด้วง

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามและการศึกษาค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ผู้วิจัยพบตำนานเกี่ยวกับหลวงพ่อด้วง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.3.1.1 ตำนานหลวงพ่อด้วง

ตำนานหลวงพ่อด้วงที่ผู้วิจัยพบมีทั้งหมด 43 สำนวน ในที่นี้ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างตำนานหลวงพ่อด้วงสำนวนลายลักษณ์ เรื่อง “ประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อด้วง” ในหนังสือหลวงพ่อด้วง วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ที่มีผู้พิมพ์ถวายวัด

และแจกเป็นธรรมเนียม ไม่ปรากฏปีพิมพ์ มีเนื้อหากล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวัด คาถาภาวนา บูชาหลวงพ่อดิ้ว ประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อดิ้ว การประดิษฐานหลวงพ่อดิ้วในประเทศไทย และมีข้อมูลที่ไม่ได้เป็นตำนานหลวงพ่อดิ้ว แต่มักกล่าวไว้ในส่วนท้ายของตำนานคือเรื่องงานประจำปี นมัสการองค์หลวงพ่อดิ้ว และบทสวดมนต์ไหว้พระ เนื้อหาของตำนานหลวงพ่อดิ้วสำนวนนี้เป็นที่รู้จักแพร่หลายที่สุด เนื่องจากมีการคัดลอกมาจากสำนวนเดิมในหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูนิวาตวรคุณ (อ่วม ปภสฺสโร) ณ เมรุวัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี 13 มีนาคม 2519 หลังจากนั้นมีการคัดลอกไปปรับปรุงข้อมูลบางประการและตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง กระทั่งปี พ.ศ.2559 มีการนำหนังสือหลวงพ่อดิ้วนี้มาแจกเป็นธรรมเนียมในงานประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสงฆ์หลวงพ่อดิ้ว ผู้วิจัยจึงเลือกนำสำนวนนี้มาเป็นตัวอย่าง ดังความว่า

ประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อดิ้ว

หลวงพ่อดิ้วเป็นพระปฏิมากรพุทธรูปบูชา แกะสลักจากไม้แก้ว (คนลาวเรียกไม้ตัว) ขนาดหน้าตักกว้าง 1 ฟุต 4 นิ้ว สูง 2 ฟุตเศษ

ประวัติของหลวงพ่อดิ้วนั้นไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ประวัติที่ได้มานี้จึงเป็นการบอกเล่าจากคนแก่คนแก่ ได้เล่าถ่ายทอดกันมาเป็นลำดับ การเขียนในครั้งนี้ได้จากผู้สูงอายุซึ่งสืบเชื้อสายหัวหน้าชาวลาวอพยพจากนครเวียงจันทน์ กล่าวกันว่า

สมัยหนึ่งนานมาแล้วที่ประเทศลาว มีเจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์องค์หนึ่ง (ไม่ปรากฏพระนาม) มีพระราชประสงค์จะได้เรือไว้ใช้ในราชสำนัก จึงตรัสสั่งให้บรรดาข้าราชการไปทำการตัดไม้ในป่า และให้ขุดเป็นเรือโคลน เพื่อจะได้นำเรือโคลนนี้มาตกแต่งในเมืองให้เป็นเรือไว้ใช้ในราชการต่อไป ข้าราชการบริวารเมื่อตัดไม้และขุดเป็นรูปร่างเรือโคลนแล้ว จะต้องชักลากเรือโคลนนี้ลงสู่แม่น้ำโขงเพื่อจะได้นำล่องลงมาตามแม่น้ำ บรรดาข้าราชการก็ได้ไปตัดเอาไม้ตัวต้นหนึ่ง แล้วทอนเป็นสามท่อน เพื่อจะนำมาเป็นหมอนรองรับเรือโคลน เพื่อชักลากเรือโคลนลงสู่แม่น้ำ ข้าราชการบริวารจึงได้ใช้ไม้จัดติดเรือโคลนให้สูงขึ้นเพื่อจะได้สอดไม้หมอนเข้ารองรับท้องเรือ แต่พอสอดไม้หมอนเสร็จจะวางเรือโคลนลง ไม้หมอนนั้นกลับไม่ขวาง กลับขอยไปตามเรือ ไม่ยอมให้เรือโคลนที่ขุดไว้แน่นขึ้นทับ แม้จะพยายามสักเท่าไรไม้ทั้งสามท่อนก็ไม่ยอมขวางให้เรือเกยได้ เป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนักแก่บรรดาข้าราชการเหล่านั้นที่รับรู้ได้เห็น ต่างจึงไปกราบทูลต่อเจ้าผู้ปกครองนคร

ครั้นเจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์ทรงทราบเหตุ จึงดำรัสตรัสสั่งให้ข้าราชการเหล่านั้นไปตัดไม้ต้นใหม่มาทำเป็นหมอน และทำการชักลากเรือโคลน

นั้นลงแม่น้ำได้โดยสะดวก แล้วได้นำไม้ตัวทั้งสามท่อนที่ตัดไว้ก่อนลงเรือมาด้วย เมื่อล่องเรือมาถึงนครเวียงจันทน์ ข้าราชการบริวารก็ได้นำไม้ตัวทั้งสามท่อนขึ้นทูลเกล้าฯ ให้ทอดพระเนตร และได้กราบทูลเหตุการณ์ของไม้สามท่อนนี้ให้พระองค์ทรงทราบ พระองค์ทรงทอดพระเนตรรู้สึกอัศจรรย์ในพระราชหฤทัยยิ่งนัก จึงดำรัสเรียกหาหมอทรงเจ้าเข้าผีมาเข้าเฝ้าและพระองค์ได้ทรงทราบว่าไม้ตัวสามท่อนนี้มีเทพเจ้า ซึ่งมีมเหศักดิ์สูงสิงสถิตอยู่ในไม้ทั้งสามท่อน

พระองค์จึงทรงโปรดให้นายช่างแกะสลักเป็นพระพุทธรูป 3 องค์ เมื่อเสร็จแล้วก็นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์ และจึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์เข้าประดิษฐาน ณ วังของพระองค์ แล้วพระองค์ก็ทรงแต่งตั้งเลกคนจำนวนหนึ่งขึ้นให้เป็นผู้ปฏิบัติงานรักษาทำความสะอาดสถานที่และคอยผลัดเปลี่ยนดอกไม้ ธูปเทียนเพื่อเจ้าผู้ครองนครจะเสด็จมาสวดพุทธมนต์ให้ไว้พระ เรียกเลกคนเหล่านี้ว่า พวกโอกาส (พวกโอกาสนี้ทางราชสำนักเปิดโอกาสยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์เข้าเป็นทหาร ไม่ต้องส่งส่วยเสียภาษีอากรเข้ารัฐ ในสมัยนั้น) พวกชาวโอกาสนี้ต่างได้ปฏิบัติองค์หลวงพ่อดำสี่ตระกูลกันมาตั้งแต่องค์หลวงพ่อดำยังประดิษฐานอยู่ ณ ประเทศลาว จนกระทั่งหลวงพ่อดำได้มาประดิษฐานอยู่ ณ ประเทศไทย ชาวโอกาสนี้ก็ได้ติดตามองค์หลวงพ่อดำด้วย และได้มาปฏิบัติรักษาองค์หลวงพ่อดำ สืบ ๆ กันมาทราบเท่าถึงทุกวันนี้ ต้นตระกูลของชาวโอกาสนี้ชื่อว่า “นางเทียม” โดยมีความเชื่อกันว่าจะมาเข้าสิงสู่ร่างของทายาท ซึ่งเป็นวงศ์ตระกูลของนางเทียมเป็นประจำทุกปี

หลวงพ่อดำประดิษฐานประเทศไทย

สาเหตุที่หลวงพ่อดำเข้ามาประดิษฐานอยู่ในประเทศไทย กองทัพไทยยกทัพไปตีเมืองนครเวียงจันทน์ เมืองหลวงพระบาง และได้ยึดไว้เป็นประเทศราช เมื่อนำกองทัพกลับประเทศไทยได้กวาดต้อนครอบครัวผู้คนชาวลาวมาเป็นจำนวนมากมาเป็นเชลย (เป็นธรรมเนียมของการรบทัพจับศึกสมัยก่อน เมื่อรบชนะเข้าศึกแล้วมักกวาดต้อนผู้คนมาเป็นเชลย เพื่อเป็นการตัดกำลังของข้าศึก) พวกชาวลาวนครเวียงจันทน์ก็ถูกกวาดต้อนมาด้วยเป็นจำนวนมากดังที่ท่านจะเห็นว่ามีคนลาวอยู่ทั่วไปในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเราก็มีมาก บรรดาเชลยชาวลาวเหล่านี้เมื่อถูกกวาดต้อนมาคงจะนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพสักการะนับถือมาด้วย ดังชาวลาวนครเวียงจันทน์ที่ได้อพยพมาในครั้งนั้น จึงได้อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พวกตนเคารพนับถือคือองค์หลวงพ่อดำนี้มาด้วย

เมื่อทางการกวาดต้อนชาวลาวมาในครั้งนั้นก็ให้ตั้งรกรากทำมาหาเลี้ยงชีพที่ตำบลคุนออกคุใน เขตอำเภอพระประแดง สมัยนั้นเรียกว่า

เมืองนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งจะเห็นว่าอำเภอพระประแดงนี้จะมีพวกชาวมอญ ลาว เขมร พม่า อยู่จำนวนมาก ต่อมาภายหลังพวกชาวลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ เมื่อทางราชการ ไม่เข้มงวดกวดขันในการควบคุม ต่างก็ได้แยกย้ายไปหาที่ทำมาหากินใหม่ กลุ่มที่หนึ่งก็ อพยพลงไปทางทิศตะวันตก ไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และอีกกลุ่มหนึ่งได้อพยพกันขึ้นมาทางภาคตะวันออก โดยชาวลาวกลุ่มนี้ ได้อพยพของค์หลวงพ่อด้วงมาด้วยเป็นครั้งแรก ก็มาตั้งรกรากอยู่ที่ตำบลบางปู จังหวัด สมุทรปราการ ต่อมาก็อพยพมาอยู่ที่หมู่บ้านบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ชำแม่ น้ำ บางปะกงมาอยู่ที่หมู่บ้านศรีพะโล่ หมู่บ้านสวน หมู่บ้านนาป่า แล้วก็เคลื่อนย้ายมาอยู่ แขวงโป่งตามูก (ปัจจุบันคือ ต.โป่งตามูก) อพยพเรื่อยมาถึงหมู่บ้านกุฎโง้ง หมู่บ้าน หน้าพระธาตุ หมู่บ้านคลองหลวง จนครั้งสุดท้ายได้มาหักร้างถางพงสร้างบ้านเรือน ทำมาหากินที่หมู่บ้านหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พร้อมด้วย องค์หลวงพ่อด้วงด้วย เนื่องจากองค์หลวงพ่อด้วงเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์มากของ ชาวนครเวียงจันทน์ต่างก็ปรารถนาจะได้องค์หลวงพ่อกลับคืน

เจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์จึงดำรัสนิมนต์พระภิกษุ 2 รูป ชื่อ หัวท้าวญาชา กับหัวท้าวญานัน ช่วยติดตามหาองค์หลวงพ่อด้วงที่ชาวลาวนครเวียงจันทน์ ได้อพยพกลับสู่นครเวียงจันทน์ พระภิกษุทั้ง 2 รูปก็ได้เที่ยวสืบเสาะมาตามหาหมู่ ชาวลาวที่ได้อพยพมาในครั้งนั้น จนมาพบองค์หลวงพ่อด้วงอยู่กับชาวลาวอพยพ ณ หมู่บ้านหัวถนน หัวท้าวญาชา หัวท้าวญานัน ก็จะขออัญเชิญหลวงพ่อด้วงกลับคืนสู่นครเวียงจันทน์ ตามรับสั่งของเจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์

บรรดาพ่อบ้านและชาวลาวต่างก็ขอร้องและวิงวอนขอให้องค์ หลวงพ่อด้วงอยู่กับพวกตนเพื่อเป็นมิ่งขวัญคุ้มครองโรครภัยให้กับพวกตน พระภิกษุทั้ง 2 รูปก็มีความเห็นใจ จึงได้ชักชวนชาวลาวเหล่านั้นสร้างวัด และหอบพระขึ้นเพื่อที่จะได้ ประดิษฐานองค์หลวงพ่อด้วง จนสำเร็จและให้ชื่อวัดว่า “วัดโน” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อ วัดเสียใหม่ว่า “วัดศิระษะถน” และได้ขึ้นทะเบียนกับกรมการศาสนาชื่อ “วัดหัวถนน” หัวท้าวญาชาท่านจึงเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดหัวถนนดังนี้ ส่วนหัวท้าวญานัน ท่านได้ช่วยพระพี่ชายและชาวบ้านสร้างวัด และหอบพระเพื่อประดิษฐานองค์หลวงพ่อด้วง

เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ท่านก็เดินธุดงค์กลับนครเวียงจันทน์ ข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งของคนสมัยโบราณ คือ คนโบราณนี้เวลาท่านนับถือสิ่งใดแล้ว ท่านก็นับถือกันอย่างจริงจัง และนับถือยึดมั่นด้วยน้ำใสใจจริง แม้ว่าจะอพยพโยกย้ายไป อยู่ที่ไหนก็ตามก็ขอให้ได้นำสิ่งที่ตนเคารพนับถือติดตัวไปด้วย ฉะนั้นองค์หลวงพ่อด้วงซึ่ง เดิมเป็นของชาวประเทศลาวนครเวียงจันทน์ จึงได้มาประดิษฐาน ณ วัดหัวถนน ตำบล

หัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี และจังหวัดใกล้เคียงได้เคารพสักการบูชามา
ตราบเท่าทุกวันนี้

ส่วนตำนานหลวงพ่อดำสำนวนอื่นนั้นจะปรากฏอยู่ในภาคผนวก ค มี
สำนวนต่าง ๆ ดังนี้

1) ตำนานหลวงพ่อดำสำนวนมุขปาฐะ

จากการเก็บข้อมูลผู้วิจัยพบตำนานหลวงพ่อดำที่เป็นสำนวนมุขปาฐะมี 21
สำนวน ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระภิกษุและผู้สูงอายุในท้องถิ่น จำนวน 4 สำนวน และ
วีดิทัศน์ที่ออกอากาศทางโทรทัศน์และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ จำนวน 17 สำนวน ได้แก่

สำนวนที่ 1 เล่าโดยพระอธิการสงัด สุธธาธิโก เจ้าอาวาสวัดสระลอย-
ปทุมมาวาส มีเชื้อสายเข้าโอกาส เป็นผู้ประกอบพิธีเปิดฤกษ์งานบวงสรวงบูชาหลวงพ่อดำสืบต่อจาก
คนรุ่นก่อน จึงเป็นพระภิกษุที่ชาวบ้านหัวถนนเคารพนับถือ (สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2559)

สำนวนที่ 2 เล่าโดยนางยม ทองคำ หมู่ที่ 7 ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม
จังหวัดชลบุรี (สัมภาษณ์, 2559)

สำนวนที่ 3 เล่าโดยนายประสาท บุญเทศ อยู่หมู่ที่ 6 ตำบลหัวถนน อำเภอ
พนัสนิคม จังหวัดชลบุรี (สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2558)

สำนวนที่ 4 เพลงหลวงพ่อดำ วัดหัวถนน เป็นเพลงที่มีผู้แต่งถวายวัดเพื่อใช้
ประชาสัมพันธ์งานประเพณีปิดทอง ขอปพร แห่และสร้งน้ำหลวงพ่อดำ

สำนวนที่ 5 วีดิทัศน์เรื่อง “เมืองพระรถ พนัสนิคม ตอนที่ 18 หลวงพ่อดำ
วัดหัวถนน” โดย homelandchonburi เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=eWmQXVIJ6-s>

สำนวนที่ 6 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559 ทาง
ช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=v8tJlFJN-Zo>

สำนวนที่ 7 เรื่อง “ประวัติการสร้างวัดหัวถนน อ.พนัสนิคม จังหวัดชลบุรี /
หลวงพ่อดำ พระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์” เผยแพร่เมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2559 โดย BuddhaThailand
เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2559 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=Cm7evM2Bm1c>
และมีการเผยแพร่วีดิทัศน์นี้อีกครั้งผ่านชื่อรายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2559
ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก
<https://www.youtube.com/watch?v=Fm9IY3kIH3Y>

สำนวนที่ 8 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=9nWCbXe5asM&t=8s>

สำนวนที่ 9 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=atva5MnXTZ0>

สำนวนที่ 10 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 7 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก https://www.youtube.com/watch?v=oi0C_LAnNHc

สำนวนที่ 11 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 14 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=c5bwtH9fxL0>

สำนวนที่ 12 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 21 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=iLDgjaCt6Uw>

สำนวนที่ 13 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 28 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=KmyDxm5J-fo>

สำนวนที่ 14 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 4 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก https://www.youtube.com/watch?v=pPoSa6S_Ahc

สำนวนที่ 15 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 11 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=DMUkzMi9EbM>

สำนวนที่ 16 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 18 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก http://m.youtube.com/watch?v=LoZY_mWQaRk

สำนวนที่ 17 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 25 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=2fch-dfHCfs&t=1351s>

สำนวนที่ 18 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 2 พฤษภาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=Jo-q-nODckY>

สำนวนที่ 19 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 28 พฤศจิกายน 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=X2Wc8TV853o>

สำนวนที่ 20 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 19 ธันวาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=oG0Bjph-y34>

สำนวนที่ 21 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2560 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=OapmBiGkUhl&t=1131s> และมีเผยแพร่อีกครั้งชื่อเรื่อง “วัดหัวถนน ตอน01” เผยแพร่เมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2560 โดยจีเอส ออแกไนเซอร์ เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=dgUCp09nmgg>

จากการเปรียบเทียบตำนานหลวงพ่อดิ้วสำนวนมุขปาฐะ ผู้วิจัยพบว่าสำนวนที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลในท้องถิ่นมีตำนานการสร้างหลวงพ่อดิ้วไม่เหมือนกันเลย สำนวนที่ 1 กล่าวถึงตำนานการสร้างพระที่มีเหตุการณ์สอดคล้องกับตำนานสำนวนลายลักษณ์ดังจะกล่าวถึงต่อไป ส่วนสำนวนที่ 2 สำนวนที่ 3 และสำนวนที่ 4 เหมือนกันคือมีการอ้างถึงการเป็นพระพุทธรูปพี่น้องของหลวงพ่อดิ้วกับหลวงพ่อบุญรอด สละท่อนให้เห็นความเคารพนับถือหลวงพ่อดิ้วของชาวบ้านหัวถนนที่เชื่อว่ามีศักดิ์สิทธิ์มากเทียบเท่ากับหลวงพ่อบุญรอดซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มีชื่อเสียงและมีผู้เคารพนับถือมากนั่นเอง

ส่วนตำนานสำนวนมุขปาฐะที่ปรากฏในสื่อออนไลน์นั้น ผู้วิจัยพบว่าส่วนใหญ่มักเน้นความเก่าแก่ของหลวงพ่อดิ้วและวัดหัวถนน รวมถึงเรื่องราวการอพยพและการตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านหัวถนน หลายสำนวนกล่าวอ้างถึงเรื่องราวประวัติศาสตร์การเคลื่อนทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มักเล่าว่ากองทัพได้เคลื่อนผ่านบริเวณนี้ทำให้เกิดชุมชนและเกิดวัดหัวถนนขึ้น โดยสำนวนดังกล่าวนี้เป็นสำนวนใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์ สำนวนนี้จึงแสดงให้เห็นความพยายามสร้างความเก่าแก่ให้กับชุมชนบ้านหัวถนนและวัดหัวถนนโดยผูกโยงกับเรื่องราวในประวัติศาสตร์ตั้งแต่ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าชาวบ้านหัวถนนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการอพยพจากหัวเมืองลาวทั้งยังมีประเพณีพิธีกรรมแบบลาว ไม่ได้มีเรื่องเล่าหรือความคิดความเชื่อเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาหรือประเพณีแบบไทย

อีกทั้งสำนวนนี้ไม่ได้กล่าวถึงตำนานการสร้างหลวงพ่อดิ้ว ผู้วิจัยจึงไม่นำตำนานสำนวนนี้มาจัดแบบเรื่อง ดังจะกล่าวถึงต่อไป

2) ตำนานหลวงพ่อดิ้วสำนวนลายลักษณ์

จากการเก็บข้อมูลผู้วิจัยพบตำนานหลวงพ่อดิ้วสำนวนลายลักษณ์รวมทั้งสิ้นจำนวน 22 สำนวน แบ่งเป็นตำนานที่พบในหนังสือและเอกสารต่าง ๆ จำนวน 13 สำนวน ป้ายประชาสัมพันธ์จำนวน 3 สำนวน สื่อออนไลน์จำนวน 6 สำนวน

หนังสือและเอกสารต่าง ๆ

สำนวนที่ 1 เรื่อง “ประวัติหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” ในหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูนิวาตวรคุณ (อ่วม ปกสฺสโร) ณ เสรวัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี 13 มีนาคม 2519 พิมพ์ที่โรงพิมพ์พิมพ์เนศ กรุงเทพมหานคร หน้า 7-10

สำนวนที่ 2 เรื่อง “ประวัติหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” ในหนังสือประวัติหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ที่มีผู้พิมพ์ถวายวัดหัวถนนเพื่อแจกเป็นธรรมทาน พิมพ์ปี พ.ศ.2534 ที่โรงพิมพ์งามช่าง

สำนวนที่ 3 เรื่อง “ประวัติหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” ในหนังสือประวัติหลวงพ่อดิ้ว มีผู้พิมพ์ถวายวัดแจกเป็นธรรมทาน ไม่ปรากฏปีพิมพ์

สำนวนที่ 4 เรื่อง “ประวัติหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” ในหนังสือประวัติหลวงพ่อดิ้ว ซึ่งคุณเฉลา ศรีสมัย เป็นผู้พิมพ์ถวายวัดและแจกเป็นธรรมทาน ไม่ปรากฏปีพิมพ์

สำนวนที่ 5 เรื่อง “ประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อดิ้ว” ในหนังสือหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ที่มีผู้พิมพ์ถวายวัดและแจกเป็นธรรมทาน ไม่ปรากฏปีพิมพ์

สำนวนที่ 6 เรื่อง “ประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อดิ้ว” ในหนังสือหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มีครูเครือวัลย์ รอดร่วมบุญ และคณะเป็นผู้พิมพ์ถวายวัดเพื่อและแจกเป็นธรรมทาน ไม่ปรากฏปีพิมพ์

สำนวนที่ 7 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ววัดหัวถนน” เขียนโดยดำริห์ ปั่นประณต ในหนังสือพนัสนิคม เมืองพระรถ หน้า 46-48 ตีพิมพ์ปี พ.ศ.2533 ที่โรงพิมพ์กมลศิลป์การพิมพ์ ชลบุรี

สำนวนที่ 8 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน” ในหนังสือที่ระลึกในพิธีเปิดอาคารที่ว่าการอำเภอพนัสนิคม พิมพ์ปี พ.ศ. 2540 หน้า 12

สำนวนที่ 9 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน” ในหนังสือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หน้า 31 รวบรวมโดยเจริญ ชยุติมันต์ดำรง และคณะ พิมพ์ในปี พ.ศ.2542 คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 พิมพ์ที่โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก

สำนวนที่ 10 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว” ในหนังสือวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดชลบุรี โดยกรมศิลปากร องค์การการค้าของคุรุสภา จัดพิมพ์ในปี พ.ศ.2544 หน้า 131

สำนวนที่ 11 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว หัวถนน” ในหนังสือการศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรมประวัติศาสตร์ จังหวัดชลบุรี โดยสมาน สรรพศรี พิมพ์ที่โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง พิมพ์ปี พ.ศ.2545 หน้า 65-66

สำนวนที่ 12 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว” ในหนังสือบันทึกเมืองพนัสนิคม หน้า 9 มีเกรียงศักดิ์ กาญจนปรกรณ์ชัย เป็นบรรณาธิการ ไม่ปรากฏที่พิมพ์และปีพิมพ์

สำนวนที่ 13 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว” ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา อำเภอพนัสนิคม (สำเนา) ไม่ปรากฏปีพิมพ์ หัวข้อมรดกทางวัฒนธรรม ประเภทโบราณวัตถุ ก.2 หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ต.หัวถนน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี หน้า 16-18

ป้ายประชาสัมพันธ์

สำนวนที่ 1 ป้ายประชาสัมพันธ์ “หลวงพ่อดิ้ว (วัดหัวถนน)” ของเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์ดีแทค ติดตั้งอยู่ด้านหน้าศาลาการเปรียญวัดหัวถนน ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2558

สำนวนที่ 2 ป้ายประชาสัมพันธ์ “ประวัติหลวงพ่อดิ้ววัดหัวถนน วัดหัวถนน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี” ติดตั้งอยู่ด้านหน้าฝ่ายวัดถุ่มงคลหลวงพ่อดิ้ว ในงานประเพณีปิดทอง ขอปพร และสงฆ์หลวงพ่อดิ้ว ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2559

สำนวนที่ 3 ป้ายประชาสัมพันธ์ “แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน โบราณวัตถุประกอบประวัติศาสตร์ อำเภอพนัสนิคม” ติดตั้งอยู่ด้านข้างที่ทำการอำเภอพนัสนิคม ติดกับหอพระพนัสบดี ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2559

สื่อออนไลน์

สำนวนที่ 1 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน อ.พนัสนิคม ชลบุรี” ในคอลัมน์ “เหรียญหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน รุ่นโบสถ์สะท้อน ปี 2519 สภาพสวยมากผิวเดิม” โดยพนัสปราการ เข้าถึงเมื่อ 5 กันยายน 2559 เข้าถึงจาก

http://www.mindamulet.com/product.detail_602737_th_4034742

สำนวนที่ 2 เรื่อง “ปาฏิหาริย์หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ช่วยคนตกจากศาลา สูงเท่าตึก 4 ชั้น” โดยชาติ เจ้าพระยา เข้าถึงเมื่อ 5 กันยายน 2559 เข้าถึงจาก

[ocities.org/vinateth/V8.htm](http://www.gocities.org/vinateth/V8.htm) และมีสำนวนนี้ซ้ำใน <http://www.g-pra.com/auctionc/view.php?aid=2514099> (ปัจจุบันนายใช้ ผู้ให้สัมภาษณ์เสียชีวิตแล้ว)

สำนวนที่ 3 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ววัดหัวถนน” เข้าถึงเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2560 เข้าถึงจาก www.dooasia.com/chonburi/059k010.shtml

สำนวนที่ 4 เรื่อง “ขอเชิญสักการะพระพุทธรูปปางมารวิชัย หลวงพ่อดิ้ว” โดย Trueplookpanya เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก

http://www.trueplookpanya.com/new/cms_detail/news/5559

สำนวนที่ 5 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว” จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>

สำนวนที่ 6 เรื่อง “รายละเอียดของพระเครื่อง สมเด็จหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน หลังยันต์ห้า สวยกริบ กล่องเดิม หลวงปู่ทิมปลุกเสก ปี 18 พร้อมบัตรรับรองฯ” โดยนิว พระเครื่อง เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.web-pra.com/shop/new-amulet/show/1039171> มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระเครื่องหลวงพ่อดิ้วรุ่นปี 2519 แล้วให้รายละเอียดเกี่ยวกับตำนานหลวงพ่อดิ้ว

จากการเปรียบเทียบตำนานหลวงพ่อดิ้วสำนวนหลายลักษณะ ผู้วิจัยพบว่าสำนวนหลายลักษณะทั้งหมดมีต้นแบบมาจากสำนวนที่ 1 หรือ สำนวนที่ 2 ซึ่งเป็นตำนานที่วัดหัวถนนแจกจ่ายแก่พุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญที่วัด ต่อมาผู้มีจิตศรัทธาตีพิมพ์ซ้ำและถวายให้วัดได้แจกจ่ายต่อไป ดังจะเห็นได้จากการปรับปรุงสำนวนภาษาและการจัดหน้ากระดาษแตกต่างออกไปบ้างเล็กน้อย นอกจากสำนวนที่แจกจ่ายจากวัดหัวถนนแล้ว ตำนานหลวงพ่อดิ้วสำนวนที่มีผู้รวบรวมไว้ในหนังสือเกี่ยวกับอำเภอพนัสนิคมและจังหวัดชลบุรีต่าง ๆ ก็มีสำนวนคล้ายคลึงกับสำนวนต้นแบบจากทางวัด โดยมีการปรับสำนวนภาษาให้เป็นทางการมากขึ้นด้วย ส่วนสำนวนที่เป็นป้ายประชาสัมพันธ์นั้น พบว่ามีการย่อสำนวนต้นแบบลง เนื่องจากมุ่งจัดทำเพื่อการท่องเที่ยวและต้องติดตั้งในพื้นที่จำกัด

ตำนานหลวงพ่อดำที่ปรากฏในสื่อออนไลน์ส่วนใหญ่เป็นตำนานที่เน้นเล่าถึงอิทธิปาฏิหาริย์ของหลวงพ่อดำและพระเครื่องหลวงพ่อดำ ตลอดจนพระเกจิอาจารย์ที่มาร่วมปลุกเสกพระเครื่องหลวงพ่อดำมากกว่าการกล่าวถึงตำนานการสร้างองค์พระ เนื่องจากสื่อออนไลน์มุ่งเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าบูชาพระเครื่องนั่นเอง

จากตำนานหลวงพ่อดำข้างต้น ผู้วิจัยสามารถจัดแบบเรื่องตำนานหลวงพ่อดำได้ 2 แบบเรื่อง ได้แก่ แบบเรื่องตำนานการสร้างหลวงพ่อดำ และแบบเรื่องตำนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลอยน้ำ ดังนี้

1) แบบเรื่องตำนานการสร้างหลวงพ่อดำ เป็นแบบเรื่องหลักของตำนานหลวงพ่อดำ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวนต่าง ๆ เกิดจากการคัดลอกสำนวนลายลักษณ์ที่วัดจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นวิทยาทาน แล้วปรับสำนวนภาษาหรือเลือกบางเหตุการณ์สำคัญไปใช้ในลักษณะต่าง ๆ โดยมีเหตุการณ์ย่อยในแบบเรื่อง ดังนี้

- เจ้าเมืองประสงค์จะสร้างเรือ
- ไม้ที่ตัดมาเป็นไม้หอมรองเรือไม่ยอมให้เรือทับ เมื่อนำกลับเข้าไปรองใหม่ก็กระเด็นหมูนออกมาถูกพวกลากเรือบาดเจ็บทุกครั้ง
- เชื่อว่าไม้หอมรองเรือนี้มีเทพที่มีมหัศจรรย์สูงสิงสถิตอยู่
- เจ้าเมืองโปรดฯ ให้ช่างแกะสลักไม้หอมรองเรือเป็นพระพุทธรูป เรียกว่าหลวงพ่อดำ
- เจ้าเมืองตั้งกลุ่มข้าโอกาสดูแลหลวงพ่อดำ
- กลุ่มข้าโอกาสอพยพมาอยู่ที่บ้านหัวถนนนำหลวงพ่อดำมาด้วย
- พระภิกษุชาวลาวจากเวียงจันทน์มาตามหาหลวงพ่อดำ
- ชาวบ้านหัวถนนขอให้พระภิกษุอยู่ที่บ้านหัวถนน
- พระภิกษุและชาวบ้านหัวถนนร่วมกันสร้างวัดประดิษฐานหลวงพ่อดำ
- ช่วงสงครามตีบรรพบุรุษของข้าโอกาสจะประทับร่างนางเทียมมาสรองน้ำหลวงพ่อดำทุกปี

2) แบบเรื่องตำนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลอยน้ำ พบในสำนวนมุขปาฐะที่เล่าโดยนางยมทองคำ (สัมภาษณ์, 2559) เล่าว่าหลวงพ่อดำเป็นพระพี่น้องลอยน้ำมาพร้อมกับหลวงพ่อโสธร นอกจากนี้ยังพบอีกสำนวนหนึ่งจากนายประสาธ บัญเทศ (สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2558) เล่าว่าไม้แต่ลอยน้ำมาจึงนำมาแกะสลักเป็นหลวงพ่อดำ แบบเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความเคารพนับถือหลวงพ่อดำของชาวบ้านหัวถนนที่เชื่อว่าหลวงพ่อดำมีความศักดิ์สิทธิ์เทียบเท่าหลวงพ่อพระพุทธรูปโสธร

และพยายามเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหลวงพ่อดำกับหลวงพ่อโสธรซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่มีชื่อเสียงองค์หนึ่งของภาคตะวันออก

อย่างไรก็ตาม มีตำนานหลวงพ่อดำบางสำนวนที่มีขนาดสั้น ส่วนใหญ่กล่าวถึงเหตุการณ์เพียงบางเหตุการณ์ คือ สร้างพระพุทธรูปจากไม้ ชาวลาวอพยพมาอยู่ในไทยและนำพระพุทธรูปไปนั้นมาด้วย ชาวลาวมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านหัวถนน และมีประเพณีสงกรานต์ในช่วงสงกรานต์สืบต่อกันมา พบลักษณะเช่นนี้ในเอกสารลายลักษณ์สำนวนที่มาจากหน่วยงานของอำเภอพินสนิม นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงตำนานหลวงพ่อดำขนาดสั้นนี้แล้วตามด้วยเหตุการณ์เกี่ยวกับพุทธานุภาพของหลวงพ่อดำซึ่งจะปรากฏลักษณะเช่นนี้ในตำนานหลวงพ่อดำสำนวนในสื่อออนไลน์ที่มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพระเครื่องหลวงพ่อดำ

3.3.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อปมหั่ว

เจ้าพ่อปมหั่วเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านที่ชาวบ้านหัวถนนเคารพนับถือ จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านหัวถนนไม่มีตำนานเกี่ยวกับเจ้าพ่อปมหั่ว มีเพียงความเชื่อที่เจ้าพ่อปมหั่วเป็นบรรพบุรุษของข้าโอกาสที่มีหน้าที่ดูแลหลวงพ่อดำ และเดินทางมาจากหัวเมืองลาวพร้อมกับหลวงพ่อดำ เรื่องเล่าต่าง ๆ จึงเกี่ยวกับลักษณะรูปร่างของเจ้าพ่อปมหั่ว บ้างก็เล่าว่าเคยเห็นงูสีดำตัวใหญ่ลอยจากศาลเจ้าพ่อปมหั่วไปทางบ้านพี่เลี้ยงนางเทียมที่มีศาลจำลองของเจ้าพ่อปมหั่วอยู่ บ้างก็เล่าว่าเจ้าพ่อปมหั่วมีร่างเป็นผู้ใหญ่ตัวใหญ่ผิวดำ สุกขาเหมือนคนโบราณ และมีเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เช่น การคัดเลือกร่างทรงเป็นนางเทียมได้แม้หญิงผู้นั้นจะไม่อยากเป็นนางเทียมและพยายามหลบเลี่ยง ไม่เข้าร่วมพิธีแห่และสงกรานต์ แต่เจ้าพ่อปมหั่วก็สามารถ “เทียม” หรือ “สิง” คือประทับร่างหญิงนั้นให้มาประกอบพิธีได้ ทำให้ชาวบ้านหัวถนนยังคงเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อปมหั่วและหลวงพ่อดำตลอดจนตระกูลนางเทียมอยู่มาก

3.3.2 ประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อดำในปัจจุบัน

3.3.2.1 พิธีกรรมระดับปัจเจก

หลวงพ่อดำ เป็นพระพุทธรูปสำคัญของวัดหัวถนนและบ้านหัวถนนที่พุทธศาสนิกชนเคารพนับถือและศรัทธามาก ทำให้มีทั้งชาวบ้านหัวถนนเอง ลูกหลานชาวบ้านหัวถนนที่ไปทำงานต่างถิ่น ชาวบ้านในหมู่บ้านละแวกใกล้เคียง และประชาชนทั่วไปที่เดินทางมากราบไหว้บูชาและขอพรหลวงพ่อดำอยู่เสมอ โดยเฉพาะชาวบ้านหัวถนนและลูกหลานชาวบ้านหัวถนนมักจะมากราบไหว้บนขอพรหลวงพ่อดำช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเรียน หน้าที่การงาน และชีวิตเมื่อสำเร็จตามที่บนบานไว้ก็มักจะนำสิ่งของมาแก้บน เช่น ไข่ต้ม ผลไม้ พวงมาลัย เป็นต้น นอกจากนี้

ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2559 มีรายการโทรทัศน์มาถ่ายทำข้อมูลเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ประเพณีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว และงานพุทธาภิเษกวัตถุมงคลหลวงพ่อดิ้วรุ่นปี 2559 ทำให้หลวงพ่อดิ้วมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้พุทธศาสนิกชนต่างถิ่นที่สนใจมีประชาชนเดินทางมากกราบขอพรหลวงพ่อดิ้วด้วย

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมให้หลวงพ่อดิ้วมีชื่อเสียงด้านความศักดิ์สิทธิ์และวัตถุมงคลที่มีพุทธคุณสูงทำให้มีคาถาภาวนาบูชาหลวงพ่อดิ้วที่สั้นกระชับ สามารถจดจำและสวดบูชาได้ มีคาถาบูชา คือ นะโมตัสสะฯ ๓ จบ แล้วตามด้วย “พุทโธ อะระหัง พุทโธ อิติปิโส ะคะวะมาหาลาภา ะวันตุเมฯ”

3.3.2.2 ประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เข้าร่วมประเพณีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้วที่วัดหัวถนน เมื่อวันที่ 15-19 เมษายน ทั้งในปี พ.ศ.2558 และ 2559 จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่าองค์ประกอบและบริบทของพิธีกรรมของประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว แบ่งเป็น 2 พิธีสำคัญ คือ พิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทองฯ และพิธีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว มีองค์ประกอบและบริบทของประเพณี ดังนี้

ก) พิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีฯ

1) จุดประสงค์ของพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทองฯ

พิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้วมีขึ้นเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้งานดำเนินไปสำเร็จลุล่วงด้วยดี ถือเป็นกรบูชาหลวงพ่อดิ้วตามประเพณีที่กระทำสืบต่อกันมา เพื่อความเป็นสิริมงคลให้มีความสุขตลอดปี รวมทั้งผู้ที่บนบานศาลกล่าวไว้ยังนิยมนำสิ่งของต่าง ๆ มาบูชาเพื่อแก้บนด้วย

2) ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีบวงสรวงฯ

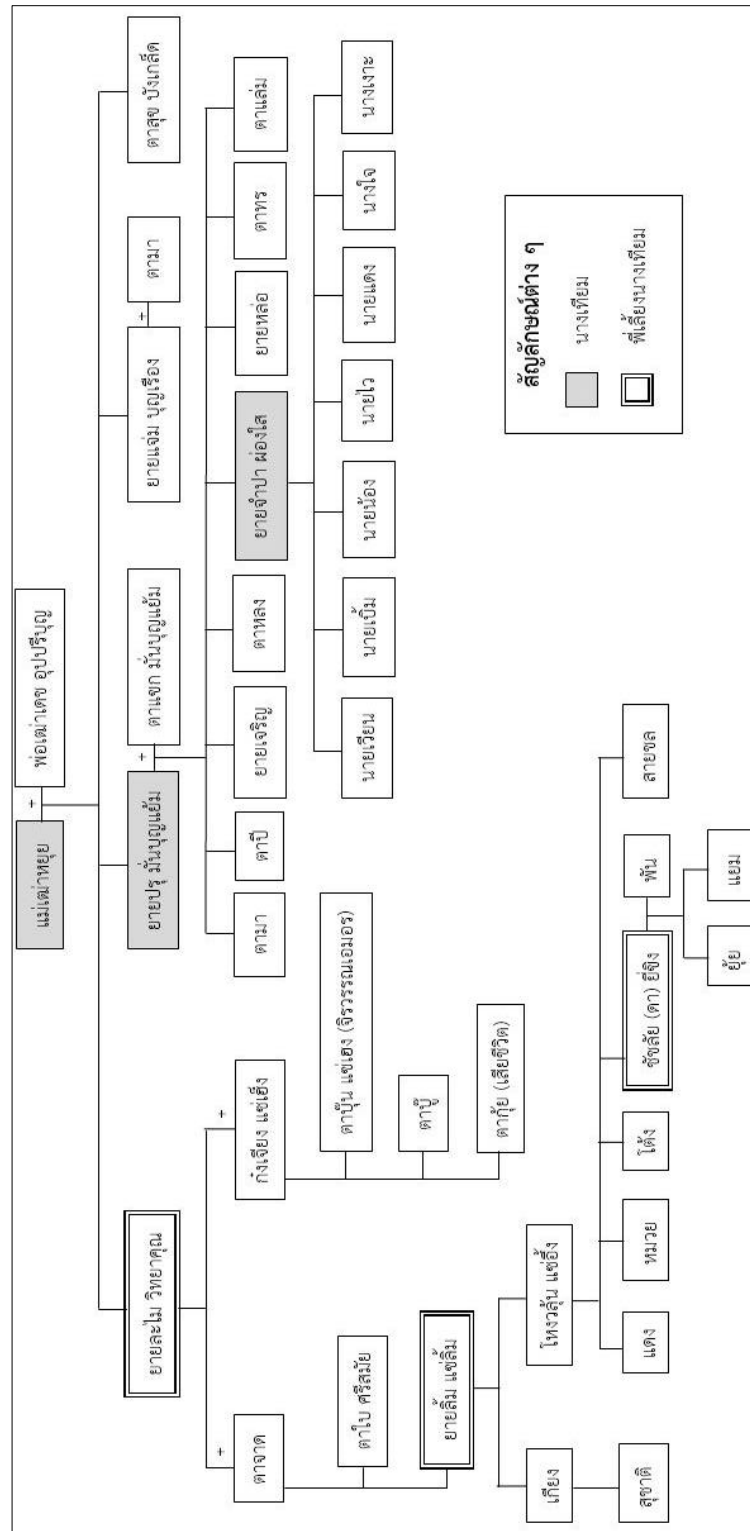
ผู้ประกอบพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทองฯ ในอดีตคือพระภิกษุทำสืบทอดกันมาจนถึงพระอธิการสังัด สุธาธิโก ต่อมาในช่วงที่พระอธิการชุนฮวด วุฒิจารีเป็นเจ้าอาวาสวัดหัวถนนได้เปลี่ยนผู้ประกอบพิธีเป็นฆราวาสพื้นบ้าน กระทั่งปัจจุบันพระปลัดจรวดมหาปุณโญ เจ้าอาวาสวัดหัวถนนจึงนิมนต์พระอธิการสังัด สุธาธิโก เจ้าอาวาสวัดสระลอย-ปทุมมาวาสมาเป็นผู้ประกอบพิธีอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากพระอธิการสังัดเคยประกอบพิธีมาตั้งแต่อดีต อีกทั้งยังเป็นเครือญาติกับสายตระกูลข้าโอกาสซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาหลวงพ่อดิ้วด้วย

ข้าโอกาสเป็นกลุ่มผู้ประกอบพิธีที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง ตามตำนานหลวงพ่อดิ้วกล่าวว่า เดิมชาวโอกาสนี้เป็นลูกที่เจ้าเมืองเวียงจันทน์ทรงแต่งตั้งให้อยู่ปฏิบัติรักษา

ทำความสะอาดสถานที่ และคอยผลัดเปลี่ยนดอกไม้ รูปเทียนถวายแด่หลวงพ่อดิ้ว เนื่องจากเจ้าเมืองจะเสด็จมาสวดมนต์ไหว้พระ จึงเรียกเลกคนเหล่านี้ว่าพวกโอกาส ซึ่งทางราชสำนักเปิดโอกาส ยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์ทหาร ไม่ต้องส่งส่วยเสียภาษีอากรให้รัฐในสมัยนั้น) (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูนิวาตวรคุณ (อ่วม ปภสฺสโร), 2519) ปัจจุบันลูกหลานข้าโอกาสที่มีเชื้อสายเกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อปมหัว เป็นกลุ่มสายตระกูลที่มีบทบาทสำคัญในประเพณีปิดทอง ขอปพร แห่ และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 สายตระกูลสำคัญ ได้แก่ นางเทียม และขวานจำ

นางเทียม เป็นร่างทรงของเจ้าพ่อปมหัว ซึ่งสืบทอดผ่านทางลูกสาวคนโตในสายตระกูลเจ้าพ่อปมหัวที่มีความประพฤติดี ยึดมั่นในศีลธรรม เชื่อว่าเจ้าพ่อปมหัวจะเป็นผู้คัดเลือกนางเทียม โดยจะเข้าทรงหญิงที่คัดเลือกเมื่อได้ฤกษ์พิธีสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านหัวถนน ผู้วิจัยพบว่าผู้สูงอายุมักเล่าถึงเหตุการณ์ตอนที่นางสาวปฐุ มั่นบุญแยมได้เป็นนางเทียม เนื่องจากในปีนั้นมารดาของนางสาวปฐุคือแม่เฒ่าหยุซึ่งเป็นนางเทียมเสียชีวิตลง ชาวบ้านต่างคาดเดากันว่านางสาวปฐุ ลูกสาวคนโตของแม่เฒ่าหยุจะต้องเป็นนางเทียม แต่นางปฐุยืนยันว่าจะไม่ยอมเป็นนางเทียม ในวันจัดพิธีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว นางปฐุจึงไปขายขนมจีนที่ตำบลท่าข้ามตามปกติ ไม่มาร่วมพิธีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว เมื่อมีการตีฆ้องเพื่อบอกกล่าวเจ้าพ่อปมหัวว่าจะได้เวลาฤกษ์ตีสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว ผู้ร่วมพิธีในวันนั้นเห็นนางปฐุก็วิ่งลัดทุ่งมาจากตำบลท่าข้าม ขาและเท้าเปื้อนโคลนจากทุ่งนามากราบและสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว หลังจากนั้นนางปฐุก็เป็นนางเทียมร่างทรงของเจ้าพ่อปมหัวสืบต่อจนเสียชีวิตลง นางจำปา ผ่องใส ลูกสาวของนางปฐุเป็นนางเทียมสืบต่อมา ตระกูลนางเทียมมีลำดับเครือญาติตามภาพที่ 104 พงศาวลีสายตระกูลนางเทียม

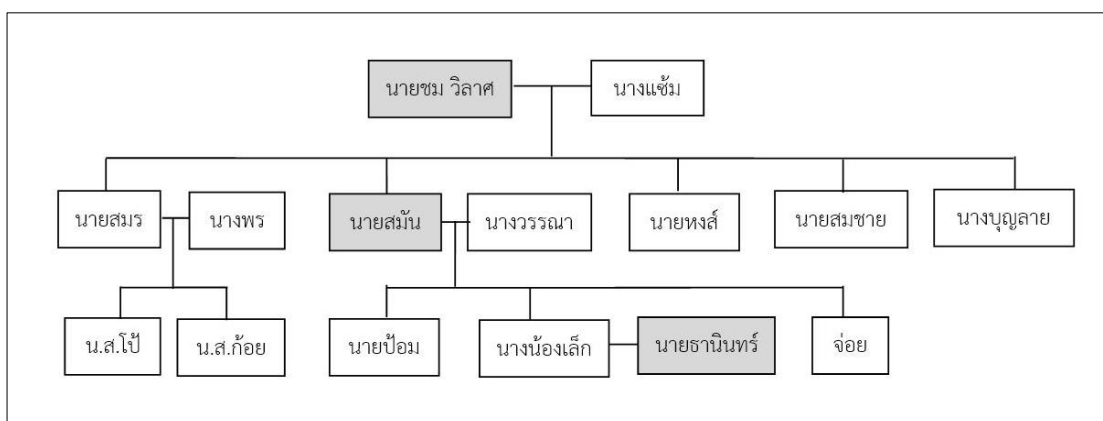
นางเทียมมีพี่เลี้ยงที่คอยช่วยเหลือและจัดเตรียมพิธีกรรม เรียกว่า พี่เลี้ยงนางเทียม ส่วนใหญ่มักเป็นญาติผู้หญิงในสายตระกูลเจ้าพ่อปมหัวด้วยกัน เช่น เมื่อนางจำปาเป็นนางเทียมมีนางลิ้ม แซ่ลิ้มเป็นพี่เลี้ยงนางเทียม ปัจจุบันนางลิ้มมีปัญหาด้านสุขภาพจึงมอบหมายให้นางซ้ซลัย ยี่ชิง ลูกสาวของนางลิ้มเป็นพี่เลี้ยงนางเทียม พี่เลี้ยงนางเทียมมีหน้าที่สำคัญในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับเจ้าพ่อปมหัว รวมถึงเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทอง ขอปพร แห่ และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้วด้วย

ภาพที่ 104 พงศาวลีสายตระกูลนางเทียมและพี่เลี้ยงนางเทียม

นอกจากนี้ผู้ประกอบพิธีที่สำคัญอีกคนหนึ่งคือ ขวานจำ ชาวบ้านหัวถนนเชื่อว่าขวานจำต้องสืบเชื้อสายจากลูกชายคนโตในสายตระกูลของข้าโอกาสที่มีหน้าที่ดูแล

รักษาหลวงพ่อดำ เคลื่อนย้ายองค์หลวงพ่อดำไปในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อประกอบพิธี เช่น อุ้มองค์หลวงพ่อดำ ขึ้น-ลงราชมรรคาเพื่อออกแห่รอบหมู่บ้าน ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญที่บุคคลอื่นไม่สามารถทำได้ เชื่อว่าหากไม่ใช่ขวานจ้ำก็ไม่สามารถอุ้มองค์หลวงพ่อดำได้ และหากเข้าไปอุ้มองค์หลวงพ่อดำอาจจะเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ (สุชาติ วิทยาคณ, **สัมภาษณ์**, 2558)ลำดับสายตระกูลขวานจ้ำมีดังภาพ

ภาพที่ 105 พงศาวลีสายตระกูลขวานจ้ำ

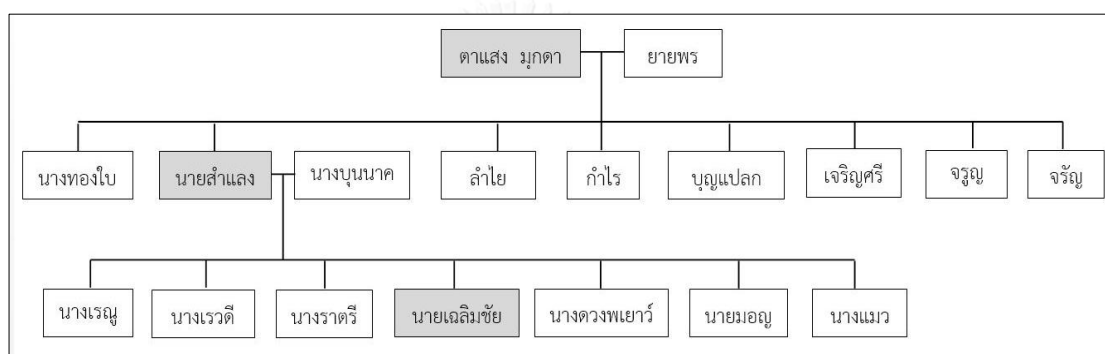
ปัจจุบันนายสมัน วิลาสเป็นขวานจ้ำ นายสมันเป็นบุตรชายคนโตของนายชมซึ่งเป็นขวานจ้ำมาก่อนต่อมานายชมเสียชีวิตลง นายสมันจึงเป็นขวานจ้ำสืบต่อมาจนปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนายสมันอายุมากและสุขภาพไม่แข็งแรงนัก ทำให้อุ้มองค์หลวงพ่อดำไม่สะดวก นายสมันมีบุตรสาว 3 คน ไม่มีบุตรชายเลย นายสมันจึงทำพิธีบอกกล่าวกับเจ้าพ่อปมหัวและหลวงพ่อดำมอบหมายให้นายธานีรินทร์ บุตรเขยเป็นผู้ช่วยยกหลวงพ่อดำ

ทั้งนี้เชื่อกันว่าทั้งนางเทียมและขวานจ้ำไม่สามารถลาออกจากหน้าที่ได้ เมื่อได้รับคัดเลือกจากเจ้าพ่อปมหัวแล้วจะต้องปฏิบัติหน้าที่นี้ไปตลอดชีวิต เมื่อเสียชีวิตแล้วเจ้าพ่อปมหัวจะคัดเลือกผู้ที่ทำหน้าที่คนใหม่เพื่อทำพิธีต่อไป จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่าในพิธีขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัวปี พ.ศ.2559 นายสมันขออนุญาตจากนางเทียมในขณะที่เจ้าพ่อปมหัวเข้าทรงว่า ขอลาออกจากการเป็นขวานจ้ำ เนื่องจากตนมีสุขภาพไม่แข็งแรง แต่นางเทียมซึ่งเข้าทรงเจ้าพ่อปมหัวอยู่นั้นไม่อนุญาตและบอกว่าต้องทำหน้าที่ไปตลอดชีวิตเช่นเดียวกับนางเทียมที่ปัจจุบันอายุมากและร่างกายไม่แข็งแรงแล้ว แต่ก็ยังคงต้องทำหน้าที่นี้ต่อไปจนกว่าจะสิ้นอายุขัย

ขวานจ้ำมีพี่เลี้ยงเป็นผู้ช่วยขวานจ้ำดูแลหลวงพ่อดำ เช่น ช่วยอุ้มพระพุทธรูปบริวารหลวงพ่อดำ หรือช่วยถือพานเทียนกิ่งเพื่อเปิดทางให้ขวานจ้ำที่อุ้มหลวงพ่อดำเพื่อประดิษฐานบนราชมรรคาเพื่อออกแห่รอบหมู่บ้านหัวถนน เชื่อว่าพี่เลี้ยงขวานจ้ำมีเชื้อสายเจ้าพ่อปมหัวจึงเป็นญาติพี่น้องกับขวานจ้ำด้วย จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันสายตระกูลขวานจ้ำและพี่เลี้ยงขวานจ้ำไม่ได้เป็นเครือญาติชัดเจนเหมือนสายตระกูลนางเทียม ชาวบ้านหัวถนนเชื่อว่า

สายตระกูลขวานจ้ำและพี่เลี้ยงขวานจ้ำเคยใกล้ชิดเป็นญาติพี่น้องกันมาก่อน ต่อมาเมื่อครอบครัวขยายมีลูกหลานเพิ่มขึ้นทำให้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันน้อยลง แต่ลูกหลานของทั้งสองสายตระกูลก็ยังคงสืบทอดหน้าที่พี่เลี้ยงขวานจ้ำตามบรรพบุรุษของตนต่อมา

ปัจจุบันพี่เลี้ยงขวานจ้ำเป็นหน้าที่ของบุตรชายคนโตในตระกูลมุกดา เดิมนายแสงเป็นพี่เลี้ยงขวานจ้ำ เมื่อนายแสงเสียชีวิตลง นายสำแลง มุกดา บุตรชายคนโตของนายแสงจึงเป็นพี่เลี้ยงขวานจ้ำสืบต่อมา เมื่อนายสำแลงอายุมากขึ้นทำให้สุขภาพไม่แข็งแรง นายสำแลงจึงมอบหมายให้นายเฉลิมชัย มุกดา บุตรชายคนโตทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงขวานจ้ำแทน อย่างไรก็ตาม นายสำแลงเสียชีวิตลงในปี พ.ศ.2560 นายเฉลิมชัยจึงได้รับหน้าที่พี่เลี้ยงขวานจ้ำสืบต่อมา ลำดับสายตระกูลพี่เลี้ยงขวานจ้ำมีดังภาพ

ภาพที่ 106 พงศาวลีสายตระกูลพี่เลี้ยงขวานจ้ำ

ภาพที่ 107 ลูกหลานเข้าโอกาสที่มีหน้าที่สำคัญในพิธีกรรม
(ที่มา: อัลบั้มวัดหัวถนน)

จากภาพ ลูกหลานเข้าโอกาสที่มีหน้าที่สำคัญในพิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อดัว จากซ้ายไปขวา ได้แก่ นายสมัน วิลาศ เป็นขวานจ้ำ นางจำปา ผ่องใส เป็นนางเทียม นายสำแลง มุกดา เป็นพี่เลี้ยงขวานจ้ำจนถึงปี พ.ศ.2559 ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว และนายเฉลิมชัย มุกดา ลูกชายนายสำแลง เป็นพี่เลี้ยงขวานจ้ำคนปัจจุบัน

ส่วนผู้เข้าร่วมพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทอง ขอพร
แท่งและสร้งน้ำหลวงพ่อดิ้ว ได้แก่ ชาวบ้านหัวถนนที่เคารพศรัทธาหลวงพ่อดิ้วมากจึงนำเครื่องบูชา
ถวายในพิธีเปิดฤกษ์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนและครอบครัว โดยเฉพาะผู้ที่บนบานขอสิ่งต่าง ๆ
จากหลวงพ่อดิ้วแล้วประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการก็มักจะนำเครื่องบูชาถวายและอยู่ร่วมพิธีด้วย

3) โอกาสในการจัดพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทองฯ

พิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทอง ขอพร แท่งและสร้งน้ำ
หลวงพ่อดิ้วในอดีตจะจัดขึ้นในวันที่ 17 เมษายน ต่อมาคณะกรรมการวัดขยายเวลาดังงานประเพณี
ปิดทองฯ หลวงพ่อดิ้วเป็น 5 วัน คือ วันที่ 15-19 เมษายนของทุกปี ปัจจุบันจึงมีพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์
งานประเพณีปิดทองฯหลวงพ่อดิ้วในช่วงเช้าของวันที่ 15 เมษายนของทุกปี

4) สถานที่จัดพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทองฯ

พิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทองฯ จะจัดบริเวณด้าน
หน้าที่ประดิษฐานหลวงพ่อดิ้ว ในอดีตหลวงพ่อดิ้วประดิษฐานอยู่บนศาลาการเปรียญวัดหัวถนน จึงมี
การจัดพิธีบนศาลาการเปรียญ ปัจจุบันหลวงพ่อดิ้วประดิษฐานอยู่ชั้นสองของวิหารหลวงพ่อดิ้ว จึงจัด
พิธีบริเวณด้านหน้าบุษบกที่ประดิษฐานหลวงพ่อดิ้ว โดยมีแทนปูผ้าสีขาวสำหรับวางเครื่องบวงสรวง
อยู่ด้านหน้า และปูผ้าสีขาวที่พื้นด้านหลังสำหรับวางเครื่องบูชาของประชาชนทั่วไป

5) อุปกรณ์ในการจัดพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทองฯ

- บายศรี เป็นเครื่องเชิญขวัญหรือรับขวัญทำด้วยใบตองเป็น
กระทงเป็นชั้น ๆ สำหรับใส่อาหารคาวหวานหรือดอกไม้ สำหรับใช้ในพิธีกรรมทำขวัญ สมโภช
บวงสรวง หรือเช่นสังเวย (เบญจมาส แพทอง, 2540: 2-3) ในช่วงที่พระอธิการขุนฮวดเป็นเจ้าอาวาส
วัดหัวถนนท่านให้ญาติเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องบวงสรวง ใช้บายศรีปากชามตามแบบที่นิยมทั่วไปคือมี
ไข่ขวัญด้านบนสุดและมีข้าวปากหม้อปั้นรองลงมา ปัจจุบันเมื่อพระอธิการสังัด สุธาธิโกซึ่งมี
เชื้อสายข้าโอกาสเป็นผู้ประกอบพิธีจึงให้พี่เลี้ยงขวานจ้ำเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องบวงสรวง ใช้บายศรี
ปากชามที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งสายตระกูลสืบทอดกันมาคือมีดอกบัวตูมอยู่บนยอดแทนไข่ต้มหรือ
ข้าวปากหม้อปั้น ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์แทนการบูชา ปัญญาความรู้ ความบริสุทธิ์ ที่ชาวพุทธเชื่อว่า
เป็นดอกไม้สำหรับบูชาพระพุทธเจ้า การใช้ดอกบัวแทนไข่ขวัญจึงเป็นเครื่องแสดงถึงการเคารพยกย่อง
หลวงพ่อดิ้วที่เป็นพระพุทธรูปอันเป็นตัวแทนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

ต่อมาบุตรสาวของพี่เลี้ยงนางเทียมมีฝีมือในการทำบายศรีจึงทำ
บายศรีพรหมและบายศรีตอมาถวายเพิ่มอีกอย่างละคู่หนึ่ง ปัจจุบันบายศรีที่ใช้ในพิธีจึงมีบายศรีพรหม
บายศรีปากชาม และบายศรีตอ อย่างละ 1 คู่ อย่างไรก็ตาม ในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมามีผู้ศรัทธา

หลวงพ่อดิ้วบนบานแล้วสำเร็จตามที่ขอจึงนำบายศรีมาแก้บนในพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์ฯ จึงมีบายศรีเป็นเครื่องประกอบพิธีจำนวนมากและมีหลากหลายแบบ ผู้ประกอบพิธีจึงนำบายศรีที่เตรียมเป็นเครื่องบวงสรวงไปวางบนโต๊ะหมู่บูชาส่วนบายศรีแก้บนนั้นจัดวางไว้ด้านหน้าโต๊ะวางเครื่องบวงสรวง รวมทั้งยังมีผู้นำบายศรีต้น 9 ชั้น มาถวายในงานพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานประเพณีปิดทองฯ ด้วย อย่างไรก็ตาม บายศรีชนิดนี้นิยมทำสำหรับพระมหากษัตริย์และพระราชินีทรงใช้ในพิธีต่าง ๆ แต่ผู้ที่ทำมาถวายหลวงพ่อดิ้วมีความศรัทธาและมีฝีมือในการทำบายศรีในงานพิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำบายศรีต้น 9 ชั้นมาถวายหลวงพ่อดิ้วทุกปี นอกจากนี้ยังมีผู้ศรัทธานำพานพุ่มเงินพานพุ่มทองมาถวายด้วยเช่นกัน ทำให้มีเครื่องประกอบพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคลนี้เพิ่มมากขึ้นทุกปีด้วย

- เทียนกิ่ง เป็นเทียนที่เชื่อว่าวิธีการทำสืบทอดผ่านตระกูลนางเทียม พี่เลี้ยงนางเทียมจะเป็นผู้จัดเตรียมเทียนกิ่ง 3 ต้นมาใช้ในพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์งานฯ หลวงพ่อดิ้ว และพิธีอัญเชิญหลวงพ่อดิ้วออกแห่และสงฆ์น้ำดังจะกล่าวต่อไป

- ดอกไม้ ได้แก่ ดอกมะลิ ดอกพิกุล และดอกจําปี ชนิดละ 2 พาน
- ธัญพืช ได้แก่ ข้าวตอก ถั่วเขียว และงาขาว ชนิดละ 2 พาน
- หมากพลูพร้อมซอง ซองละ 5 คำ พานละ 2 ซอง 2 พาน
- ผลไม้ ได้แก่ มะพร้าวอ่อน สับปะรด กล้วยน้ำว้า อย่างละ 1 คู่ และผลไม้ 9 ชนิด
- พักทอง พักเขียว 1 ถาด
- มันต้ม (มันเทียน มันเส้า) และเผือกต้ม ชนิดละ 2 ถาด
- ข้าวสวย 1 ชั้น, น้ำสะอาด 1 ชั้น, กบข้าว 9 ถ้วย
- กระจกธูป น้ำสะอาดสำหรับทำน้ำมนต์ และอาสนะพระสงฆ์

ภาพที่ 108 บายศรีปากชามและเทียนกิ่ง

ภาพที่ 109 เครื่องบวงสรวง

ในช่วงบ่ายของวันที่ 15 เมษายนของทุกปีจะมีการเปิดงาน ประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้วอย่างเป็นทางการ มีการเชิญผู้แทนท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฯลฯ มาเป็นประธานเปิดงาน โดยมีการ นิมนต์พระสงฆ์จากวัดสำคัญในอำเภอพนัสนิคมมาเป็นผู้ประกอบพิธี ปลอ่ยแพรลูกโป่ง ชักธงยันต์ หลวงพ่อดิ้วขึ้นสู่ยอดเสาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของงานประเพณีฯ ถวายจัดปัจจัยแก่พระภิกษุสงฆ์ เป็นอัน เสร็จพิธี บางปีเทศบาลตำบลหัวถนนก็จะมาร่วมจัดงานสงกรานต์ สร่งน้ำผู้สูงอายุในตำบลหัวถนน หลังจากเปิดงานประเพณีบูชาหลวงพ่อดิ้วเรียบร้อยแล้ว

หลังจากเปิดงานปิดทอง ขอพร แห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้วในวันที่ 15 เมษายนแล้ว ก็มีพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาหลวงพ่อดิ้วมาทำบุญ ปิดทอง ขอพรหลวงพ่อดิ้ว จนถึง วันที่ 19 เมษายน รวม 5 วัน 5 คืน มีมหรสพต่าง ๆ เช่น ละครรำจากนักเรียนโรงเรียนวัดหัวถนน และ ลิเกที่ทางคณะกรรมการวัดจัดหามาแสดงถวายหลวงพ่อดิ้ว ซึ่งทั้งละครรำและลิเกมีผู้ศรัทธาจองเป็น เจ้าภาพเพื่อแก้บนเมื่อสมหวังตามที่บนบานขอพรจากหลวงพ่อดิ้วไว้ นอกจากนี้ยังมี หนังสกลางแปลง ดนตรี หมอลำ การแข่งขันขกมวย และอื่น ๆ ตามแต่จะจัดหามาถวายอีกด้วย วันที่ 19 เมษายนของทุกปีจะพิธีสำคัญที่ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นอื่นรู้จักและจดจำหลวงพ่อดิ้ววัดหัวถนน ได้ คือ พิธีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว ถือเป็นการเล่นสงกรานต์ส่งท้ายเทศกาลสงกรานต์ในแต่ละปีด้วย

ข) พิธีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว มีองค์ประกอบของพิธีดังนี้

1) จุดประสงค์ของพิธีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว

พิธีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้วจัดขึ้นเพื่อบูชาหลวงพ่อดิ้ว โดยจะ อัญเชิญหลวงพ่อดิ้วแห่ไปรอบบ้านหัวถนนเพื่อให้ชาวบ้านหัวถนนมีโอกาสกราบไหว้บูชาหลวงพ่อดิ้วที่ หน้าบ้านของตนเอง เพื่อความเป็นสิริมงคลของตนเองและครอบครัว เพื่อให้ชาวบ้านหัวถนนได้ ร่วมมือกันรักษาประเพณีของกลุ่มคนที่สืบเนื่องจากประเพณีสงกรานต์ด้วย

2) ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว

ผู้ประกอบพิธีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว ได้แก่

- พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในอำเภอพนัสนิคม เป็นผู้ประกอบพิธี สวดมนต์อัญเชิญหลวงพ่อดิ้วลงจากวิหารขึ้นราชรถเพื่อออกแห่ โดยมีพระสงฆ์ที่มีเชื้อสายลาวโอกาส หรือพระสงฆ์ที่ประชาชนเคารพนับถือนั่งบนราชรถ 4 รูป ทำหน้าที่ประพรมน้ำพระพุทธรูป 1 รูป และประคองหลวงพ่อดิ้วและพระบริวารอีก 3 รูป

- ขวานจ้ำ มีหน้าที่อัญเชิญหลวงพ่อดิ้วลงจากวิหารขึ้น ประดิษฐานบนราชรถ เมื่อแห่เสร็จแล้วก็อัญเชิญหลวงพ่อดิ้วจากราชรถลงสู่หอสร่งน้ำ เมื่อประชาชน

5) อุปกรณ์ในการจัดพิธีแห่และสงฆ์หลวงพ่อดิ้ว

- เทียนกิ่ง ดอกไม้ ได้แก่ ดอกมะลิ ดอกพิกุล ดอกจำปี ข้าวตอก ถั่ว งา และดอกดาวเรือง ที่บูชาหลวงพ่อดิ้วไว้ตั้งแต่พิธีเปิดฤกษ์ฯ
- ราชรถประดิษฐานหลวงพ่อดิ้ว ในอดีตชาวบ้านหัวถนนจะใช้เกวียนที่เพิ่งสร้างใหม่มาประดิษฐานหลวงพ่อดิ้วแห่ไปรอบบ้านหัวถนน ต่อมาจึงมีการต่อราชรถสำหรับแห่หลวงพ่อดิ้วโดยเฉพาะ และใช้เป็นประจำทุกปีมาจนปัจจุบัน
- โองน้ำพุทธมนต์ จะวางด้านหน้าของราชรถเพื่อให้พระสงฆ์ใช้ประพรมให้แก่พุทธศาสนิกชนในระหว่างแห่ไปรอบหมู่บ้าน ชาวบ้านจะนำน้ำสะอาดมารออยู่หน้าบ้านของตน เมื่อราชรถเคลื่อนผ่านจะนำน้ำสะอาดนี้เติมในโองน้ำแลกเปลี่ยนกับน้ำพุทธมนต์ในโองน้ำ ทำให้น้ำพุทธมนต์เพียงพอสำหรับประพรมแก่พุทธศาสนิกชนไปตลอดทาง
- เชื้อกให้ผู้ศรัทธาหลวงพ่อดิ้วช่วยกันลากราชรถแห่ไปรอบหมู่บ้าน
- หล้าคาแห้ง หรือกำนมะยม สำหรับพระสงฆ์ใช้ประพรมน้ำมนต์ให้แก่พุทธศาสนิกชนขณะแห่ไปรอบหมู่บ้าน
- เครื่องบูชาหลวงพ่อดิ้ว ชาวบ้านหัวถนนที่บ้านอยู่ใกล้เส้นทางที่ราชรถผ่านจะจัดเตรียมเครื่องบูชาที่แตกต่างกันไปในแต่ละบ้าน ส่วนใหญ่มักมีผลไม้ 5 ชนิด รูปเทียน และน้ำสะอาด บ้านของลูกหลานชาวจีนมักจะมีน้ำชาและกระดาษไหว้เจ้าหรือหิ้งเตี้ยด้วย
- น้ำสงฆ์หลวงพ่อดิ้วเป็นน้ำอบที่ทางวัดจัดเตรียมไว้จำหน่ายให้ประชาชนนำไปสงฆ์หลวงพ่อดิ้วเพื่อรักษาเนื้อไม้ขององค์หลวงพ่อดิ้ว

ภาพที่ 114 ราชรถประดิษฐานหลวงพ่อดิ้ว

ภาพที่ 115 โต๊ะเครื่องบูชาหลวงพ่อดิ้ว

ภาพที่ 116 โต๊ะเครื่องบูชาหลวงพ่อดิ้วของชาวบ้านหัวถนน

6) ขั้นตอนและบริบทในการจัดพิธีแห่และสงฆ์หลวงพ่อดิ้ว

พิธีแห่และสงฆ์หลวงพ่อดิ้วจะเริ่มในเวลาประมาณ 13:19 น.

เจ้าอาวาสวัดหัวถนนจุดเทียนธูปบูชาหลวงพ่อดิ้ว พระภิกษุสงฆ์ทรงสมณศักดิ์จากวัดต่าง ๆ ในตำบลหัวถนนร่วมกันสวดมนต์ เมื่อพระภิกษุสงฆ์สวดจบแล้ว ขวานจ้ำจะจุดเทียนกิ่ง 3 เล่ม และอัญเชิญหลวงพ่อดิ้วลงจากวิหาร นำโดยพระสงฆ์โปรยข้าวตอกดอกไม้ถ่วงที่ถวายเป็นเครื่องบวงสรวงในวันเปิดอุทยานฯ พระสงฆ์ประพรมน้ำมนต์แก่พุทธศาสนิกชนที่มารอรับข้าวตอกดอกไม้และน้ำมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคล พี่เลี้ยงขวานจ้ำถือพานใส่เทียนกิ่ง 3 เล่ม ลูกหลานเข้าโอกาสอัญเชิญบริวารหลวงพ่อดิ้ว 2 องค์ และขวานจ้ำอัญเชิญหลวงพ่อดิ้วลงจากวิหารประดิษฐานบนราชรถหลวงพ่อดิ้ว

เมื่อหลวงพ่อดิ้วประดิษฐานบนราชรถเรียบร้อยแล้ว จะมีการตีฆ้องกลอง ระฆังทอดเสียงยาวเพื่อเป็นสัญญาณบอกให้ชาวบ้านที่กำลังรอขบวนราชรถอยู่ที่บ้านรับรู้เพื่อเตรียมตัวนำเครื่องบูชามาบูชา ขบวนราชรถจะเริ่มจากรถนำขบวนของเทศบาลหัวถนน คณะผู้ริวางและรถเครื่องขยายเสียงส่วนใหญ่มักเล่นเพลงอีสานที่มีทำนองครึกครื้นสนุกสนาน บางปีจะมีผู้มีจิตศรัทธาว่าจ้างคณะสิงโตมาร่วมขบวนแห่ด้วย ตามด้วยคณะผู้นำท้องที่ผู้นำท้องถิ่น (นายกเทศบาลตำบล คณะกำนันผู้ใหญ่บ้าน) แล้วจึงตามด้วยแนวเชือกชักลากราชรถที่มีพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาหลวงพ่อดิ้วช่วยกันจับจูงชักลากราชรถให้เคลื่อนที่ไปรอบหมู่บ้าน ท้ายขบวนจะเป็น “ม้า” หรือชายหนุ่มแข็งแรงที่อาสาเทียมแอกราชรถ และตัวราชรถประดิษฐานหลวงพ่อดิ้ว ผู้สูงอายุหลายคนนิยมช่วยผลักดันหรือเกะดันข้างราชรถเพราะเชื่อว่าการอยู่ใกล้ราชรถประดิษฐานหลวงพ่อดิ้วจะทำให้ได้อานิสงส์มากตามไปด้วย หลังจากนั้นจะมีรถกระบะบรรทุกถังน้ำมีวัยรุ่นและเด็ก ๆ เล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานขบติดตามขบวนแห่ไปจนถึงวัดหัวถนน

ภาพที่ 117 ขวานจ้ำอัญเชิญหลวงพ่อดิ้วลงจากศาลาการเปรียญ

ภาพที่ 118 หลวงพ่อดิ้วประดิษฐานในกองอำนวยการเก่าเพื่อให้ประชาชนปิดทอง,ขอพร

(ที่มา : อัลบั้มภาพเก่าวัดหัวถนน)

ภาพที่ 119 พระสงฆ์ประกอบพิธีอัญเชิญ
หลวงพ่อดำออกแห่รอบบ้านหัวถนน

ภาพที่ 120 ขวานจ้ำอัญเชิญหลวงพ่อดำไปแห่
รอบบ้านหัวถนน

ภาพที่ 121 ลูกหลานในตระกูลข้าโอกาส
อัญเชิญหลวงพ่อดำออกแห่

ภาพที่ 122 พระสงฆ์ประกอบพิธีอัญเชิญ
หลวงพ่อดำขึ้นราชรถ

นอกจากจะมีชาวบ้านจัดโต๊ะเครื่องบูชาหลวงพ่อดำที่หน้าบ้านของตนเองแล้ว ยังมีหลายบ้านตั้งโต๊ะแจกน้ำดื่มและขนมต่าง ๆ ให้แก่ผู้ร่วมขบวนแห่ บ้างก็สาดน้ำให้ ความสดชื่นรวมถึงรดน้ำอวยพรปีใหม่อีกด้วย รวมทั้งยังมีหน่วยปฐมพยาบาล เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย และผู้ที่คอยอำนวยความสะดวกนำไม้ยามมาค้ำยันสายไฟที่ห้อยต่ำเพื่อให้ราชรถลอดผ่านสายไฟไปได้สะดวก

ภาพที่ 123 ขบวนแห่หลวงพ่อดำในอดีต

ภาพที่ 124 ประชาชนร่วมขบวนแห่หลวงพ่อดำ

(ที่มา : อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูนิวาตวรคุณ (อ่วม ปกสฺสโร), 2519)

ภาพที่ 125 พุทธศาสนิกชนช่วยกันชักลาก
ราชรถหลวงพ่อดิวออกจากวัดหัวถนน

ภาพที่ 126 ขบวนแห่หลวงพ่อดิวปี พ.ศ.2558

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่าในระหว่างขบวนแห่หลวงพ่อดิวเคลื่อนผ่านกลุ่มวัยรุ่นที่เล่นน้ำสงกรานต์จะหยุดเล่นน้ำสงกรานต์ และมานั่งรออยู่สองข้างทางที่ราชรถเคลื่อนผ่านเพื่อรอรับน้ำพุทธมนต์ของหลวงพ่อดิว ผู้ชายที่สีกลายตามตัวมักจะ “ของขึ้น” มีอาการตัวสั่นและร้องเสียงดัง บางคนที่สีกลายหนุมนาก็จะวิ่งเหมือนลิง ทำให้เพื่อนและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยต้องช่วยกันจับตัวและกดศีรษะไว้ อาการเหล่านี้จะหายเมื่อราชรถหลวงพ่อดิวเคลื่อนผ่านไป แล้วซึ่งผู้ที่สีกลายมักจะมา “ลองของ” พิสูจน์ความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สีกาลยลงอาคมไว้กับความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดิวในพิธีแห่หลวงพ่อดิว บางคนมาร่วมพิธีเพราะอยากให้ “ของ” ที่ทำไว้ออกจากตัว โดยตั้งใจมารับน้ำพระพุทธมนต์จากหลวงพ่อดิว อย่างไรก็ตามลักษณะอาการเช่นนี้ ทำให้ผู้ร่วมพิธีเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดิวมากขึ้นและบอกเล่าต่อ ๆ กัน ทำให้หลวงพ่อดิวและประเพณีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิวเป็นที่รู้จักมากขึ้น

เมื่อขบวนแห่หลวงพ่อดิวเคลื่อนกลับเข้าสู่วัดหัวถนน ขวานจ้ำพี่เลี้ยงขวานจ้ำ และลูกหลานข้าโอกาสจะช่วยกันอัญเชิญหลวงพ่อดิวลงจากราชรถประดิษฐานบนหอสร่งน้ำ หลังจากนั้นพระภิกษุสงฆ์จะจุดเทียนธูปบูชาหลวงพ่อดิว และพระภิกษุสงฆ์สร่งน้ำหลวงพ่อดิว แล้วจึงนำจีวรคลุมองค์พระ รอให้เจ้าพ่อปมหัวเข้าประทับทรงนางเทียม ชาวบ้านหัวถนนเชื่อว่าในขณะที่สร่งน้ำหลวงพ่อดิวมักจะมีฝนตกทุกปี โดยในช่วงที่นางเทียมเดินเข้าสู่หอสร่งน้ำมักจะมีลมพัดแรง และห้ามผู้ใดขวางทางโดยเด็ดขาด เพราะอาจจะถูกผลึกให้หลีกทางจนเจ็บป่วยเป็นอันตรายได้ เมื่อนางเทียมกราบไหว้และสร่งน้ำหลวงพ่อดิวแล้ว จึงจะเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้สร่งน้ำหลวงพ่อดิวต่อเนื่องไปจนถึงช่วงฟ้ามืด ขวานจ้ำจึงจะอัญเชิญหลวงพ่อดิวประดิษฐานบนวิหารเช่นเดิม ปัจจุบันได้ยี่ระยะเวลาสร่งน้ำออกไปจนถึงเวลา 21:00 น. เพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะลูกหลานหัวถนนที่ไปทำงานมีโอกาสกลับมาสร่งน้ำหลวงพ่อดิวหลังเลิกงาน

ภาพที่ 127 พระสงฆ์สวดมนต์อัญเชิญ
หลวงพ่อดำประดิษฐานบนหอสรงน้ำ

ภาพที่ 128 พระสงฆ์สรงน้ำหลวงพ่อดำ (ซ้าย)
หลังจากนั้นนางเทียมสรงน้ำหลวงพ่อดำ (ขวา)

ภาพที่ 129 พิธีสรงน้ำหลวงพ่อดำในอดีต
(ที่มา : อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครู
นิวาตรคุณ (อ่วม ปกสโร), 2519)

ภาพที่ 130 พิธีสรงน้ำหลวงพ่อดำปี พ.ศ.2558

3.3.2.3 งานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเข้าร่วมงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว ที่ศาลเจ้าพ่อปมหัว เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2559 จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่าองค์ประกอบและบริบทของงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว มีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 131 “เจวี๊ด” และเครื่องบูชาภายในศาลเจ้าพ่อปมหัว

- 1) จุดประสงค์ของงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว
งานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัวจัดขึ้นเพื่อบูชาเจ้าพ่อปมหัวให้เป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้านหัวถนน เพื่อทำนายเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมืองและพืชผลทางการเกษตรที่กำลังจะเริ่มฤดูกาลเพาะปลูก และเพื่อให้ชาวบ้านหัวถนนมีโอกาสพบปะสังสรรค์กัน
- 2) ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีในงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว
ผู้ประกอบพิธีในงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ 9 รูป นางเทียม ขวานจ้ำ และพี่เลี้ยงนางเทียม มีชาวบ้านหัวถนนที่นับถือเจ้าพ่อปมหัวเป็นผู้เข้าร่วมพิธี
- 3) โอกาสในการจัดงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว
ชาวบ้านหัวถนนจะจัดงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัวขึ้นในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 หลังงานประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสงฆ์นำหลวงพ่อดิว โดยจะมีพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็นในช่วงเย็นวันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 6 ส่วนเช้าวันขึ้น 6 ค่ำ จะมีการเซ่นไหว้บวงสรวงเจ้าพ่อปมหัว ทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ และพิธีทรงเจ้าพ่อปมหัว
- 4) สถานที่จัดงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว
งานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัวจัดขึ้นในบริเวณศาลเจ้าพ่อปมหัว หมู่ที่ 7 ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี
- 5) อุปกรณ์ในการจัดงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว
อุปกรณ์ในการจัดงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัวในช่วงเย็นวันขึ้น 5 ค่ำ เป็นพิธีทางพุทธศาสนาใช้อุปกรณ์ประกอบพิธีเช่นเดียวกับการเจริญพระพุทธมนต์เย็นทั่วไป คือ มี *โต๊ะหมู่บูชา* ฮ่องสำหรับตีบอกเมื่อจบบทสวดมนต์ โดยมีการตั้ง *ศาลเพียงตา* เพื่อบูชาเทวดาฟ้าดินด้วย ส่วนในช่วงเช้าวันขึ้น 6 ค่ำ นอกจากพิธีทางพุทธศาสนาแล้ว จะมีการเซ่นไหว้บวงสรวงและพิธีทรงเจ้าพ่อปมหัว อุปกรณ์ในการจัดงานฯ จะจัดโดยพี่เลี้ยงนางเทียม ได้แก่ *ขันห้า หมากพลู บุหรี่ เหล้า เงินค่าครู 6 บาท ชุดนางเทียม ดาบ มีด ฮ่อง น้ำมันต์ ขันทองเหลืองกันกลมผิวเกลี้ยง ลาบปลา 9 ถ้วย ขนมต้ม 9 ถ้วย และอาหารคาวหวานต่าง ๆ* นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านหัวถนนที่ศรัทธาเจ้าพ่อปมหัวนำเครื่องสังเวย เช่น ผลไม้ หัวหมู ไก่ น้ำ บายศรี และอื่น ๆ มาถวายเจ้าพ่อปมหัวด้วย

ภาพที่ 132 เครื่องสังเวศเจ้าพ่อปมหัว

ภาพที่ 133 ชั้นห้า ชั้นน้ำมนต์ ชั้นผิวเกลี้ยง

ภาพที่ 134 หอก ดาบ ชุดเครื่องแต่งกาย

ภาพที่ 135 ศาลเพียงตาใน

และหมอนอิงของนางเทียม งานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว

6) ขั้นตอนและบริบทของงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว

ในช่วงเย็นของวันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 6 ชาวบ้านหัวถนนจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เย็น จากนั้นจะมีการรับประทานอาหารร่วมกันและร้องรำทำเพลงร่วมกัน

เช้าวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ชาวบ้านหัวถนนจะนำเครื่องสังเวศต่าง ๆ มาถวายเจ้าพ่อปมหัว และนำอาหารคาวหวานมาร่วมกันทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการเข้าทรง โดยขวานจ้ำจะตีฆ้องบอกกล่าวให้เจ้าพ่อปมหัวมาประทับทรง นางเทียมจะจุดธูปบอกกล่าวเจ้าพ่อปมหัว พี่เลี้ยงนางเทียมจะแต่งตัวเอาผ้าแดงนุ่งให้นางเทียม เมื่อเจ้าพ่อปมหัวประทับทรงร่างนางเทียมแล้ว นางเทียมสูบบุหรี่ ส่งให้ขวานจ้ำสูบต่อ แล้วจึงชิมและเสกเหล้าและน้ำหวานต่าง ๆ ให้ลูกหลานแบ่งกันจิบเพื่อความเป็นมงคล

ภาพที่ 136 พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น

ภาพที่ 137 นางเทียมให้หัวบอกล่า
เจ้าพ่อปมหัวเพื่อให้เจ้าพ่อปมหัวประทับทรง

จากนั้นนางเทียมจะรินเหล้าใส่ขันทองเหลืองให้ชวานจำตี๋ม แล้วนำชวานางบนสิริชะ ปล่อยให้ตกลงพื้นเป็นการเสี่ยงทาย 3 ครั้ง หากขันหงายทั้ง 3 ครั้ง เชื่อว่าในปีนั้นบ้านเมืองจะดี พืชผลทางการเกษตรจะอุดมสมบูรณ์ หากขันหงาย 2 ครั้งเชื่อว่าบ้านเมืองและผลผลิตทางการเกษตรจะดีอยู่บ้าง แต่หากขันคว่ำทั้ง 3 ครั้ง เชื่อว่าเป็นกลางบอกเหตุไม่ดี ชาวบ้านจึงมักจะลุ้นให้ขันหงายทุกครั้ง

เมื่อนางเทียมเสี่ยงทายเสร็จแล้ว จะนำมีดดาบไปตรวจเครื่องสังเวตต่าง ๆ ที่ลูกหลานนำมาถวาย แล้วรำดาบคู่กับชวานจำตี๋ม ในระหว่างรำดาบจะมีการกินข้าวต้มมัด ให้ชวานจำตี๋มกิน แล้วส่งให้ “ช่าง” หรือลูกหลานกินเพื่อเป็นมงคลต่อไป เมื่อนางเทียมและชวานจำตี๋มรำดาบเสร็จแล้ว ก็จะเป่ากระหม่อมให้ชวานจำตี๋ม แล้วกลับมาผูกแขนรับขวัญและอวยพรให้แก่ลูกหลานเป็นอันเสร็จพิธี

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ.2559 ที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลนี้ นางเทียมมีปัญหาด้านสุขภาพ จึงไม่ได้จัดพิธีกรรมบางอย่าง เช่น ไม่ได้ชิมเหล้าหรือน้ำหวานที่ลูกหลานนำมาถวายแต่ก็เสกให้ลูกหลานทุกขวด ไม่ได้รำดาบคู่กับชวานจำตี๋ม แต่ผลการเสี่ยงทายขันหงาย 2 ครั้ง เชื่อว่าบ้านเมืองและผลผลิตทางการเกษตรจะได้ผลดีพอสมควร ทำให้ชาวบ้านสบายใจและมีกำลังใจเพาะปลูกต่อไป

ภาพที่ 138 นางเทียมและชวานจำตี๋มรำดาบ
มีที่เลี้ยงนางเทียมบ่อนข้าวต้มมัด

ภาพที่ 139 นางเทียมนำขันทองเหลืองเสี่ยงทาย
สภาพบ้านเมืองและผลผลิตทางการเกษตร

นอกจากงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัวในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 แล้ว หากชาวบ้านหัวถนนบ้านใดจะทำงานบุญ ทั้งงานบวช งานแต่งงาน หรือแม้กระทั่งการขึ้นบ้านใหม่ที่จะประกอบพิธีที่บ้าน จะต้องนำเหล่า 1 ขวด หมากพลู และรูปเทียนไปถวายและบอกกล่าวกับเจ้าพ่อปมหัวด้วย เชื่อว่าหากไม่ได้บอกกล่าวมักจะมีฝนตกหนักในวันงาน หรืองานดำเนินไปไม่ราบรื่น

อนึ่ง ในระหว่างที่มีงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัวนี้ พี่เลี้ยงนางเทียมจะจัดเครื่องสังเวยอีกชุดหนึ่งไปถวายหลวงพ่อดิ้วด้วย เชื่อว่าหลวงพ่อดิ้วเดินทางมาจากหัวเมืองลาวพร้อม กับเจ้าพ่อปมหัว และมีหน้าที่ดูแลกันมาจึงต้องบูชาทั้งสองที่ เช่นเดียวกับเมื่อมีงานประเพณีปิดทองขอพร แห่และสร้งน้ำหลวงพ่อดิ้ว พี่เลี้ยงนางเทียมก็จะนำเครื่องสังเวยมาถวายเจ้าพ่อปมหัวเช่นกัน

3.3.3 วัตถุมงคลหลวงพ่อดิ้ว

จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่าคติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้วมีทั้งตำนานความเชื่อ และประเพณีพิธีกรรมดังกล่าวมาแล้ว ประชาชนทั่วไปยังรู้จักหลวงพ่อดิ้วจากวัตถุมงคลหลวงพ่อดิ้ว ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดิ้วมากมายก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นทุกปี ผู้วิจัยพบว่าวัดหัวถนนได้จัดสร้างวัตถุมงคลหลวงพ่อดิ้ว ทั้งที่เป็น พระพุทธรูปบูชาหน้าตักกว้าง 3 นิ้ว 5 นิ้ว และ 9 นิ้ว พระพุทธรูปบูชาหน้ารถ ยันต์หลวงพ่อดิ้ว พระเครื่องหลวงพ่อดิ้วจำนวน 5 รุ่น รวม 51 แบบพิมพ์ ดังนี้

หลวงพ่อดิ้วรุ่นแรกสร้างในปี พ.ศ. 2499 พระครูนิวาตวรคุณ (อ่วม) อดีตเจ้าอาวาสวัดหัวถนน จัดสร้างสร้างเป็นเหรียญหลวงพ่อดิ้ว พระรูปเหมือนเนื้อผงผสมว่านพิมพ์ใหญ่ และพิมพ์เล็ก พระผงพิมพ์กลับบัว พระผงพิมพ์หยดน้ำ พระผงพิมพ์นางกวัก พระผงพิมพ์นางพญาหลังอุ และพระผงพิมพ์ขุนแผน เพื่อแจกแก่ลูกศิษย์และพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญ มีการนิมนต์พระเกจิอาจารย์มาประกอบพิธีพุทธาภิเษก ได้แก่ หลวงพ่อฝุย วัดหน้าพระธาตุ หลวงพ่อโต วัดนมะตูม หลวงพ่อทาบ วัดกะบกขึ้นฝั่ง และหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน มีจำนวน 8 แบบพิมพ์ เหรียญหลวงพ่อดิ้วกะไหล่ทองรุ่นปี พ.ศ.2499 นี้ได้รับความนิยมนจากผู้ที่สนใจพระเครื่องมาก เชื่อว่ามีพุทธคุณมากช่วยให้แคล้วคลาดจากอันตรายต่าง ๆ เหรียญที่มีสภาพดีมูลค่าสูงถึง 38,000 บาท

ภาพที่ 140 เหรียญหลวงพ่อดิ้ว รุ่นแรก จัดสร้างปี พ.ศ.2499

(ที่มา: <http://uauktion.uamulet.com/AuctionDetail.aspx?bid=360&qid=64722>)

รุ่นที่ 2 รุ่น พ.ศ.2519 สร้างใน พ.ศ.2518 โดยพระเกจิอาจารย์ เช่น หลวงพ่อเอี้ย วัดบ้านด่าน หลวงปู่ทิม วัดละหารไร่ หลวงพ่อคร่ำ วัดหวังหัว หลวงพ่อคง วัดวังสรรพรส หลวงพ่อปี่ วัดลานหอย และหลวงพ่อม่น วัดเนินตมามาก ด้านหลังขององค์พระเครื่องรุ่นนี้ลงปี พ.ศ. 2519 เนื่องจากจัดสร้างเพื่อแจกเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูนิวาตรคุณ อดีตเจ้าอาวาส วัดหัวถนน มีทั้งหมด 16 แบบ ได้แก่ หลวงพ่อตัวพระบูชาหน้าตักกว้าง 5 นิ้ว พระกริ่งรูปหลวงพ่อตัว เหรียญหลวงพ่อตัวทรงรูปไข่พิมพ์ใหญ่ เหรียญหลวงพ่อตัวทรงรูปไข่พิมพ์เล็ก เหรียญหลวงพ่อ่วม พระผั่งนังพานรูปหลวงพ่อตัว พระผั่งสมเด็จหลังยันต์ห้า พระผั่งรูปหลวงพ่อตัวทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ พระผั่งหลวงพ่อตัวรูปไข่พิมพ์เล็ก พระผั่งรูปหลวงพ่อตัวกรอบสี่เหลี่ยมแจกกรรมการ พระผั่งรูปหลวงพ่อตัวกรอบสามเหลี่ยมแจกกรรมการ พระผั่งพิมพ์นางพญา พระปิดตาพิมพ์ใหญ่ พระปิดตาพิมพ์กลาง พระปิดตาพิมพ์เล็ก และพระผั่งรูปเหมือนหลวงพ่อตัว

พระดีเมืองชลบุรี

หลวงพ่อตัว วัดหัวถนน ปลุกเสกโดยหลวงปู่ทิม วัดละหารไร่

ประวัติการสร้างหลวงพ่อตัว

วัดหัวถนน อ.พุนพิน อ.สุราษฎร์ธานี พ.ศ.๒๕๑๙

หลวงปู่ทิม วัดหัวถนน ได้สร้างพระเครื่องขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๙ เพื่อแจกจ่ายแก่ศิษย์และญาติโยมที่มาร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ณ วัดหัวถนน อ.พุนพิน อ.สุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ในการสร้างพระเครื่องครั้งนี้ได้มีพระเกจิอาจารย์ชื่อดังมาร่วมปลุกเสกด้วย ได้แก่ หลวงพ่อคง วัดวังสรรพรส หลวงพ่อคร่ำ วัดหวังหัว หลวงพ่อเอี้ย วัดบ้านด่าน หลวงพ่อปี่ วัดลานหอย และหลวงพ่อม่น วัดเนินตมามาก

พระเครื่องรุ่นนี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

๑. หลวงพ่อเอี้ย	วัดบ้านด่าน	จ.พาราณสี (เจ้าสี)
๒. หลวงปู่ทิม	วัดละหารไร่	จ.ระยอง
๓. หลวงพ่อคร่ำ	วัดหวังหัว	จ.ระยอง
๔. หลวงพ่อคง	วัดวังสรรพรส	จ.สุราษฎร์
๕. หลวงพ่อเอี้ย	วัดบ้านด่าน	จ.สุราษฎร์
๖. หลวงพ่อม่น	วัดเนินตม.	จ.ชุมพร

และพระเกจิอาจารย์ท่านอื่นๆ อีกด้วย

พระเครื่องรุ่นนี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

รายการพระเครื่องหลวงปู่ทิม ปี พ.ศ.๒๕๑๙

- พระกริ่งหลวงปู่ทิม มี ๒ แบบ
 - พระกริ่งหลวงปู่ทิม เนื้อทองเหลือง
 - พระกริ่งหลวงปู่ทิม เนื้อเงิน
- พระพิมพ์หลวงปู่ทิม มี ๓ แบบ
 - พระพิมพ์หลวงปู่ทิม เนื้อเงิน
 - พระพิมพ์หลวงปู่ทิม เนื้อทองเหลือง
 - พระพิมพ์หลวงปู่ทิม เนื้อเงิน
- พระพิมพ์หลวงปู่ทิม มี ๓ แบบ
 - พระพิมพ์หลวงปู่ทิม เนื้อเงิน
 - พระพิมพ์หลวงปู่ทิม เนื้อทองเหลือง
 - พระพิมพ์หลวงปู่ทิม เนื้อเงิน
- พระพิมพ์หลวงปู่ทิม มี ๓ แบบ
 - พระพิมพ์หลวงปู่ทิม เนื้อเงิน
 - พระพิมพ์หลวงปู่ทิม เนื้อทองเหลือง
 - พระพิมพ์หลวงปู่ทิม เนื้อเงิน

ภาพที่ 141 โปสเตอร์รายละเอียดวัตถุมงคลหลวงพ่อตัว รุ่นปี พ.ศ.2519

(ที่มา: <http://www.web-pra.com/shop/itsda/show/1007164>)

รุ่นที่ 3 สร้างใน พ.ศ.2526-2529 มีพระเกจิอาจารย์ เช่น พระสุทธาธิปัตติ วัดไตรมิตร หลวงพ่อพยุ่ง วัดป่ามัจฉาภิรมย์ พระครูปลัดจรัส วัดเกาะสมอ หลวงพ่อศรี วัดใหม่नावังหิน หลวงพ่อมงคล วัดเนินหลังเต่า หลวงพ่อทองกลิ้ง วัดเจดีย์หอย หลวงพ่อพูลทรัพย์ วัดอ่างศิลา หลวงพ่อยงยุทธ วัดเขาไม้แดง หลวงพ่อพู่ วัดบางสมัคร และหลวงพ่อริเริ่ม วัดจุ๊กเฉมอ มีทั้งหมด 8

แบบพิมพ์ ได้แก่ พระกริ่งหลวงพ่อดิ้ว เหรียญพุ่มข้าวบิณฑ์พิมพ์ใหญ่ เหรียญเสมาพิมพ์ใหญ่ พระผงรูปเหมือน พระผงรูปเหมือนปิดทอง พระผงใบโพธิ์พิมพ์ใหญ่ ล้อคเก็ตรูปหลวงพ่อดิ้ว เข็มกลัดแจกกรรมการ และผ้ายันต์หลวงพ่อดิ้ว

รุ่นที่ 4 สร้างใน พ.ศ.2537 พระอธิการขุนฮวด วุฒิจารี อดีตเจ้าอาวาสได้จัดสร้างวิหารหลวงพ่อดิ้ว ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ในปี พ.ศ.2533 และจัดสร้างวัตถุมงคลหลวงพ่อดิ้ว มีทั้งหมด 14 แบบพิมพ์ ได้แก่ พระกริ่งหลวงพ่อดิ้วพิมพ์ใหญ่ พระกริ่งหลวงพ่อดิ้วพิมพ์เล็ก เหรียญสองหน้ารูปหลวงพ่อดิ้วพิมพ์ใหญ่ เหรียญสองหน้ารูปหลวงพ่อดิ้วพิมพ์เล็ก เหรียญรูปหลวงพ่อดิ้วทรงพุ่มข้าวบิณฑ์พิมพ์ใหญ่ลงยาสีต่าง ๆ เหรียญรูปหลวงพ่อดิ้วทรงพุ่มข้าวบิณฑ์พิมพ์เล็กลงยาสีต่าง ๆ พระผงรูปหลวงพ่อดิ้วทรงขุ่มพิมพ์ใหญ่ พระผงรูปหลวงพ่อดิ้วทรงขุ่มพิมพ์เล็ก พระผงรูปหลวงพ่อดิ้วทรงจอบพิมพ์ใหญ่ พระผงรูปหลวงพ่อดิ้วทรงจอบพิมพ์เล็ก พระผงรูปหลวงพ่อดิ้วทรงใบโพธิ์พิมพ์ใหญ่ ล้อคเก็ตรูปหลวงพ่อดิ้ว ล้อคเก็ตรูปหลวงพ่อดิ้วเข็มกลัดแจกกรรมการ ระหว่างพิธีพุทธาภิเษกในครั้งนี้มีเสียงดังสนั่นไกลบริเวณโบสถ์ที่ประกอบพิธี ทำให้พุทธศาสนิกชนเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดิ้วมากจนเรียกวัตถุมงคลหลวงพ่อดิ้วรุ่นนี้ว่า “รุ่นโบสถ์สะเทือน” และนิยมเช่าบูชาหลวงพ่อดิ้วรุ่นนี้กันมาก

ภาพที่ 142 โปสเตอร์รายละเอียดการสร้างวัตถุมงคลหลวงพ่อดิ้วรุ่น ปี พ.ศ.2537

รุ่นที่ 5 สร้างใน พ.ศ. 2558 พระปลัดจรวด มหาปุณฺโญจัดสร้างเหรียญหลวงพ่อดิ้ว รุ่นย้อนยุค เป็นเหรียญทรงพุ่มข้าวบิณฑ์เนื้อทองคำ และเนื้อลงยาสีต่าง ๆ เพื่อแจกจ่ายพุทธศาสนิกชน ที่มาร่วมงานเนื่องในโอกาสรับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหัวถนน ลำดับที่ 17 ของพระปลัดจรวด มหาปุณฺโญ และอีกส่วนหนึ่งเปิดให้เช่าบูชาเพื่อนำรายได้มาบูรณะศาสนสถานในวัดหัวถนน

รุ่นที่ 6 สร้างใน พ.ศ. 2559 เพื่อนำรายได้จากการบูชาวัตถุมงคลมาบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนสถานภายในวัด มีการจัดพิธีพุทธาภิเษกนิมนต์พระเกจิอาจารย์ชื่อดังมาปลุกเสก ได้แก่ หลวงปู่ เจือ จีรวฑฺฒโน วัดอรัญญิกาวาส หลวงปู่ฟู อติภทฺโท วัดบางสมัคร หลวงปู่แผ้ว ปสฺสโร วัดรางหมัน หลวงปู่ชาญ อินฺมุตฺโต วัดบางบ่อ หลวงปู่ผ่าน ฉันทโก วัดป่าโพธิ์แก้ว 2 หลวงปู่อก รตินฺธโร วัดราษฎร์เรืองสุข หลวงพ่อรววย ปาสาทิโก วัดตะโก พระปลัดจรวด มหาปุณฺโญ และพระบุญช่วย ธมฺมิโก วัดหัวถนน มี 4 แบบพิมพ์ ได้แก่ พระกริ่งหลวงพ่อดิ้ว เหรียญหลวงพ่อดิ้วรูปไข่ลงยาสีต่าง ๆ เหรียญหลวงพ่อดิ้วรูปเสมาลงยาสีต่าง ๆ และพระผงหลวงพ่อดิ้ว

ปัจจุบันพระเครื่องหลวงพ่อดิ้วได้รับความนิยมจากผู้นิยมพระเครื่องซึ่งเชื่อว่า พระเครื่องหลวงพ่อดิ้วมีพุทธคุณช่วยให้ค้าขายร่ำรวยและแคล้วคลาดจากภัยทั้งปวง ทำให้พระเครื่อง หลวงพ่อดิ้วมีชื่อเสียงในกลุ่มผู้นิยมพระเครื่องจนได้ชื่อว่าเป็น “พระดีเมืองชลบุรี” ในปี พ.ศ.2558 เทศบาลตำบลหัวถนนร่วมกับชมรมผู้นิยมพระเครื่องหลวงพ่อดิ้วได้ร่วมกันจัด “งานนิทรรศการ การประกวด การอนุรักษ์พระเครื่อง หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน” เมื่อวันที่ 15 เมษายน เพื่ออนุรักษ์ ประกวด และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องหลวงพ่อดิ้วรุ่น พ.ศ.2499 และ พ.ศ.2519 มีผู้สนใจ ส่งพระเครื่องหลวงพ่อดิ้วเข้าประกวดจำนวนมาก

ในปีถัดมา วันที่ 11-12 มีนาคม คณะกรรมการวัดจัดงานพุทธาภิเษกพระเครื่อง หลวงพ่อดิ้วรุ่น พ.ศ.2559 มีการประชาสัมพันธ์และเปิดสิ่งจองพระเครื่องหลวงพ่อดิ้วรุ่นต่าง ๆ โดย โอนเงินผ่านทางธนาคาร เพื่อนำเงินสบทบทุนบูรณะวิหารหลวงพ่อดิ้วและศาสนสถานในวัดหัวถนน ในวันงานได้นิมนต์พระเกจิอาจารย์ทั่วทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาตั้งปลุกเสก มีผู้ศรัทธาร่วมงาน จำนวนมาก ในปี พ.ศ.2559 นี้มีการถ่ายทำรายการเผยแพร่ทางโทรทัศน์ ในรายการ ณ สยาม ออกอากาศทางช่อง NBT ตั้งแต่วันที่ 29 กุมภาพันธ์ – 25 เมษายน พ.ศ.2559 และเผยแพร่ข้อมูล เกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน งานพุทธาภิเษกพระเครื่องหลวงพ่อดิ้ว และงานประเพณีปิดทอง ขอปกร แก้วและสร้งน้ำหลวงพ่อดิ้ว ทำให้มีผู้รู้จักพระเครื่องหลวงพ่อดิ้วและมีนักท่องเที่ยวเดินทางมา กราบไหว้สักการะหลวงพ่อดิ้วมากขึ้น

พิธีพุทธาภิเษก ณ พระอุโบสถวัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนมดงรัก จังหวัดชลบุรี
วันเสาร์ที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2559 เวลา 16.35 น.

พระเมตตาจารย์ กุฬารัตนวิฑูรย์ นิ่งปรกอุปัชฌาย์

- หลวงปู่ชาญ อโณมุตโต วัดบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
- หลวงปู่ อติคุณโท วัดบางอ้อ จังหวัดฉะเชิงเทรา
- หลวงปู่ รศินโร วัดราชบุรณาราม จังหวัดชลบุรี
- หลวงปู่ อติคุณ วัดป่าโพธิ์แก้ว จังหวัดปราจีนบุรี

วัตถุประสงค์
รายได้จากการบูชาวัตถุมงคล นำมาสมทบทุนร่วมดำเนินการบูรณะ พระวิหารหลวงพ่อตัว พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ และจัดหาหรือซ่อมแซมเสนาสนะภายในวัด

จัดสร้างโดย
คณะกรรมการวัด โดยพระปลัดจรวด นภาพุญไทย เจ้าอาวาส

ประธานงาน

- นายเฉลิมเกียรติ พิษนัยไพศาล
- อ. พันธนิม
- นายชานินทร์ สุทธิวิโรจนกุล

สถานที่ตั้งจอง

- วัดหัวถนน โทร. 081-949-6050, 091-451-5954
- เทศบาลตำบลหัวถนน โทร. 038-472-222
- ชมรมพระเครื่องเตาปูน ชลบุรี
- อ. พันธนิม โทร. 086-317-6744
- อ. พันธนิม โทร. 085-155-8749 LINE-ID : minpanus
- ร้าน 108-1009 ศูนย์พระเครื่องวิเศษศรีชลบุรี โทร. 089-897-7794 คุณอ๊อด
- ร้านชุมชนพระเครื่อง ห้างพันธุ์พืชศิลาขาว งามวงศ์วาน ชั้น 3
โทร. 081-754-5580 คุณรุ่ง LINE-ID : jumkhumthong888
- ร้านใบบางปะกง ศูนย์พระเครื่องเมเจอร์ ฉะเชิงเทรา โทร. 084-767-2249
- ชมรมผู้นิยมพระเครื่องหลวงพ่อตัว
นายสุภรณ์ รอดรัมย์ โทร. 086-832-8202
- ธนาคารกรุงไทย สาขาจังหวัดชลบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา และปราจีนบุรี

ปิดการตั้งจองวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2559

หลวงพ่อตัว วัดหัวถนน

ขอเชิญตั้งจองบูชาวัตถุมงคลหลวงพ่อตัว

พิธีพุทธาภิเษก
ณ พระอุโบสถวัดหัวถนน
ตำบลหัวถนน อำเภอพนมดงรัก จังหวัดชลบุรี
วันเสาร์ที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2559
เวลา 16.35 น.

พระกริ่งหลวงพ่อตัว

เนื้อทองคำ เนื้อวไลยะ เนื้อสำริด

เหรียญรูปไข่

เนื้อทองคำ เนื้อเงิน เนื้อเงินลงยาสีน้ำเงิน เนื้อเงินลงยาสีเขียว เนื้อเงินลงยาสีแดง เนื้อนวโลหะ เนื้อทองแดงรมดำ เนื้อทองแดงรูปทอง

เหรียญเสมา

เนื้อทองคำ เนื้อเงิน เนื้อเงินลงยาสีน้ำเงิน เนื้อเงินลงยาสีเขียว เนื้อเงินลงยาสีแดง เนื้อนวโลหะ เนื้อทองแดงรูปทอง เนื้อทองคำ

ด้านหลังเหรียญรูปไข่ ด้านหลังเหรียญเสมา ด้านหลังเนื้อทองแดงรมดำ

ใบจองวัตถุมงคลหลวงพ่อตัว
วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนมดงรัก จังหวัดชลบุรี
(มีได้และหมดลงเท่ากับ ๑๐, 1๕ และ 1๕) โทร. _____

ชื่อผู้ตั้งจอง	ที่อยู่	โทร
ลำดับที่	รายการวัตถุมงคล	จำนวนบริษั ราชบุรุษฯ จำนวนเหรียญ จำนวนเงิน
1	พระกริ่งหลวงพ่อตัว เนื้อทองคำ (2๕.๐ กรัม)	ตามสั่งจอง ๓๐,๐๐๐.-
2	พระกริ่งหลวงพ่อตัว เนื้อนวโลหะ	2,5๖9 4๐๐.-
3	พระกริ่งหลวงพ่อตัว เนื้อสำริด	559 ๒๖๖บาท
4	เหรียญรูปไข่ เนื้อทองคำ (1๕.๐ กรัม)	ตามสั่งจอง 40,00๐.-
5	เหรียญรูปไข่ เนื้อเงินกรมราช	๑๑๑ 1,2๐๐.-
6	เหรียญรูปไข่ เนื้อเงินลงยาสีน้ำเงิน	๑๑๑ 1,๒00.-
7	เหรียญรูปไข่ เนื้อเงินลงยาสีเขียว	๑๑๑ 1,๒0๐.-
8	เหรียญรูปไข่ เนื้อเงินลงยาสีแดง	๑๑๑ 1,๒0๐.-
9	เหรียญรูปไข่ เนื้อนวโลหะ	1,๑๑๑ 4๐๐.-
10	เหรียญรูปไข่ เนื้อทองแดงรมดำ	24,๑๑๑ 2๐๐.-
11	เหรียญรูปไข่ เนื้อทองแดงรูปทอง	2๑๑ ๒๖๖บาท
12	เหรียญเสมา เนื้อทองคำ (1๕.๐ กรัม)	ตามสั่งจอง 35,00๐.-
13	เหรียญเสมา เนื้อเงินกรมราช	๑๑๑ 1,20๐.-
14	เหรียญเสมา เนื้อเงินลงยาสีน้ำเงิน	๑๑๑ 1,๒0๐.-
15	เหรียญเสมา เนื้อเงินลงยาสีเขียว	๑๑๑ 1,๒0๐.-
16	เหรียญเสมา เนื้อเงินลงยาสีแดง	๑๑๑ 1,๒0๐.-
17	เหรียญเสมา เนื้อนวโลหะ	1,๑๑๑ 4๐๐.-
18	เหรียญเสมา เนื้อทองแดงรูปทอง	24,๑๑๑ 20๐.-
19	รูปไข่เนื้อทองแดงรมดำ	๑,๑๑๑ 1๐๐.-
20	อื่นๆ	
	รวม	

ผู้รับเงิน _____ ที่อยู่ _____ โทร _____

ปิดการตั้งจอง วันที่ 1๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

รับวัตถุมงคลหลวงพ่อตัวตั้งจอง วันที่ 1-๓๐ เมษายน ๒๕๕๙ หากพ้นกำหนดถือว่าหมดสิทธิ์

ขอเชิญตั้งจองในนาม "ชมรมผู้นิยมพระเครื่องหลวงพ่อตัว" (เจ้าภาพ) วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนมดงรัก จังหวัดชลบุรี ๒๒1๔๑ (พร้อมส่งจัดส่ง 1๐๐.- บาท ค่าไปรษณีย์)

ภาพที่ 143 ใบสั่งจองวัตถุมงคลหลวงพ่อตัว วัดหัวถนน รุ่น พ.ศ.2559

ภาพที่ 144 ภาพข่าวการประชาสัมพันธ์ พระเครื่องหลวงพ่อดิวในหนังสือพิมพ์มติสารวัตร เมษายน 2559

ภาพที่ 145 ภาพข่าวพิธีพุทธาภิเษก วัดถุ่มงคลหลวงพ่อดิวในหนังสือพิมพ์มติสารวัตร เมษายน 2559

ภาพที่ 146 ภาพข่าวพิธีพุทธาภิเษก วัดถุ่มงคลหลวงพ่อดิวในหนังสือพิมพ์สยามนิวิสต์ ปีที่19 ฉบับที่ 16 มีค 2559

รายการสิ่งของวัดถุ่มงคล หลวงพ่อดิว วัดทวมถนน ตำบลท้วมถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี
(เปิดและขายยกเข้ากนถุ่มงคล) 10/18 และ 19/18

ลำดับที่	รูป	รายการทรัพย์สินของ	จำนวนสิ่ง	ราคาต่อ
1		พระกริ่งหลวงพ่อดิว เนื้อทองคำ (26.0 กรัม)	ตามสั่งจอง	พนศ
2		พระกริ่งหลวงพ่อดิว เนื้อนวโลหะ	2,559	900.-
3		พระกริ่งหลวงพ่อดิว เนื้อสีสุดี	559	1,200.-
4		เหรียญรูปไข่ เนื้อทองคำ (18.0 กรัม)	ตามสั่งจอง	พนศ
5		เหรียญรูปไข่ เนื้อเงินธรรมบาลี	500	1,500.-
6		เหรียญรูปไข่ เนื้อเงินชลาสินีเงิน	500	2,000.-
7		เหรียญรูปไข่ เนื้อเงินชลาสินีเขียว	500	2,000.-
8		เหรียญรูปไข่ เนื้อเงินชลาสินีแดง	500	2,000.-
9		เหรียญรูปไข่ เนื้อนวโลหะ	1,999	500.-
10		เหรียญรูปไข่ เนื้อทองแดงนาค	24,999	300.-
11		เหรียญรูปไข่ เนื้อทองแดงพุทธ	559	900.-
12		เหรียญนูนมา เนื้อทองคำ (15.0 กรัม)	ตามสั่งจอง	45,000.-
13		เหรียญนูนมา เนื้อเงินธรรมบาลี	500	1,500.-
14		เหรียญนูนมา เนื้อเงินชลาสินีเงิน	500	2,000.-
15		เหรียญนูนมา เนื้อเงินชลาสินีเขียว	500	2,000.-
16		เหรียญนูนมา เนื้อเงินชลาสินีแดง	500	2,000.-
17		เหรียญนูนมา เนื้อนวโลหะ	1,999	500.-
18		เหรียญนูนมา เนื้อทองแดงพุทธ	24,999	300.-
19		รูปเหมือนหลวงพ่อถุ่มงคล	9,999	200.-

SCU

เปิดจองตั้งแต่วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2559
ปิดจองและขายยกเข้ากนถุ่มงคล วันที่ 1-30 เมษายน 2559 พิกัดตามที่ตั้งของวัด

ภาพที่ 147 โปสเตอร์ราคาเช่าบูชาวัตถุมงคล หลวงพ่อดิวรุ่น พ.ศ.2559 ก่อนและหลังพิธีพุทธาภิเษก

ภาพที่ 148 ภาพข่าวพิธีพุทธาภิเษก

วัตถุมงคลหลวงพ่อดำในหนังสือพิมพ์ข่าวเมืองชล ปีที่20 ฉบับที่ 366 1-15 เมษายน 2559

นอกจากนี้ยังมีการตีพิมพ์ภาพวัตถุมงคลหลวงพ่อดำในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและนิตยสารเกี่ยวกับวัตถุมงคลหลายฉบับ เพื่อให้ผู้สนใจได้เช่าบูชาด้วย เช่น นิตยสารคนรักพระ ปีที่ 15 ฉบับที่ 174 มกราคม 2558 ฉบับที่ 176 มีนาคม 2558 ฉบับที่ 185 พฤศจิกายน 2558 ฉบับที่ 186 ธันวาคม 2558 และนิตยสารคนเล่นพระ ปีที่ 2 ฉบับที่ 18 มกราคม 2559

ภาพที่ 149 นิตยสารคนรักพระ ปีที่ 15 ฉบับที่ 174 มกราคม 2558

ขอเชิญสิ่งของบูชาวิถุมงคลหลวงพ่อดัว

หลวงพ่อดัว วัดหัวถนน

พิธีบูชาภิเษก ณ พระอุโบสถวัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอสนธิ จังหวัดชลบุรี
วันเสาร์ที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2559 เวลา 16.35 น.

พระราชาคณะ ผู้ทรงวิทยาคม นิ่งปรารถนาจิต อาภี หลวงพ่อดัว วัดหัวถนน จังหวัดชลบุรี หลวงพ่อดัว วัดหัวถนน จังหวัดชลบุรี หลวงพ่อดัว วัดหัวถนน จังหวัดชลบุรี หลวงพ่อดัว วัดหัวถนน จังหวัดชลบุรี	สถานที่ตั้ง วัดหัวถนน โทร 081-8988260 081-4915868 โทรสาร 038-422221 ศาลาการเปรียญ วัดหัวถนน โทร 038-422222 พระอุโบสถ วัดหัวถนน โทร 038-422223 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422224 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422225 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422226 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422227 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422228 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422229 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422230 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422231 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422232 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422233 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422234 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422235 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422236 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422237 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422238 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422239 พระวิหาร วัดหัวถนน โทร 038-422240

ปิดการสั่งจอง วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559

ภาพที่ 152 นิตยสารคนเล่นพระ ปีที่ 2 ฉบับที่ 18 มกราคม 2559 หน้า 56

จากข้อมูลในบทที่ 3 ทั้งหมดจะเห็นได้ว่า อำเภอพนสนธิคม จังหวัดชลบุรีเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งโบราณสถานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ต่อมากลุ่มชาวลาวจากหัวเมืองลาว เช่น นครพนม อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ทั่วไปเป็นกลุ่มบ้านของตน และมีชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ปะปนกับชาวลาว ส่วนใหญ่แต่งงานกับชาวลาวเกิดเป็นสังคมแบบจีนปนลาว บ้านหัวถนนเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอพนสนธิคมที่มีทั้งชาวลาวและชาวจีนอาศัยอยู่ร่วมกัน นับถือหลวงพ่อดัวเป็นพระพุทธรูปประจำตำบล เล่าตำนานหลวงพ่อดัวสืบต่อมา มีการประกอบพิธีบูชาพระทั้งแบบปัจเจกและร่วมกันจัดพิธีแห่และสงฆ์หลวงพ่อดัวเป็นประจำปี มีพิธีบูชาเจ้าพ่อมหัวที่เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับหลวงพ่อดัว นอกจากนี้ยังจัดสร้างวัตถุมงคลหลวงพ่อดัวอีกหลายรุ่นหลายแบบพิมพ์ซึ่งได้รับความนิยมมาก มีการประชาสัมพันธ์ผ่านทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ทำให้หลวงพ่อดัวเป็นที่รู้จักมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าบ้านหัวถนนมีคติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดัวหลายประเภท ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลวงพ่อดัวในฐานะพระพุทธรูปประจำบ้านหัวถนนนั่นเอง

ในบทต่อไปผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากบทที่ 2 และบทที่ 3 มาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ให้เห็นถึงการสืบทอดและบทบาทของคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดัว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และอำเภอพนสนธิคม จังหวัดชลบุรี ต่อไป

บทที่ 4

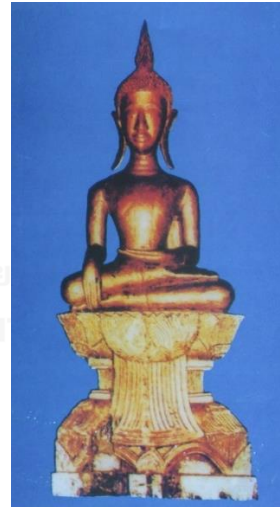
การสืบทอดและบทบาทของคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

จากบทที่ 2 และบทที่ 3 ที่กล่าวถึงคติชนเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียม ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และคติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดี้ว ในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้นำเสนอให้เห็นว่าคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัยมีความหลากหลาย มีทั้งที่เป็นความเชื่อตำนาน พิธีกรรม และวัตถุมงคล และเพื่อให้เห็นว่าคติชนดังกล่าวมีบทบาทต่อกลุ่มชนในทั้งสองพื้นที่ จึงทำให้กลุ่มชนยังคงสืบทอดและนำคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” มาใช้ในลักษณะต่าง ๆ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นในบทนี้ต่อไป

4.1 การเปรียบเทียบคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

ภาพที่ 153 พระดี้ว (ขวา) พระเทียม (ซ้าย)
วัดโอกาส(ศรีบัวบาน) อ.เมือง จ.นครพนม

ภาพที่ 154 หลวงพ่อดี้ว
วัดหัวถนน ต.หัวถนน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี

จากการเปรียบเทียบลักษณะทั่วไปของ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ที่พบในทั้งสองสนามวิจัย คือพระดี้ว พระเทียม ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และหลวงพ่อดี้วที่วัดหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบว่าพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขัดสมาธิราบ มีพุทธศิลป์คล้ายคลึงกัน มีขนาดใกล้เคียงกัน คือ หน้าตักกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร และความสูงจากองค์พระถึงฐานชุกชีประมาณ 60 เซนติเมตร

พระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ล้วนแกะสลักจากไม้ตั้งแต่ฐานชุกชีถึงเศียรพระ ไม่ได้แยกองค์พระกับฐานพระเหมือนพระพุทธรูปโดยทั่วไป เมื่อพิจารณาวัสดุที่ใช้สร้างลั้วนที่แกะสลักจากไม้ทั้ง 3 องค์ตามตำนานกล่าวว่าพระติ้วและหลวงพ่อดิ้วแกะสลักจากไม้ติ้ว ส่วนพระเทียมนแกะสลักจากไม้ไม่ทราบชนิด โดยพระติ้วเป็นพระพุทธรูปทองคำตามความนิยมสร้างพระพุทธรูปศิลปะล้านช้าง ส่วนพระเทียมนและหลวงพ่อดิ้วเป็นพระพุทธรูปปิดทอง การที่พระติ้วเป็นพระพุทธรูปทองคำสอดคล้องกับตำนานพระติ้วพระเทียมนว่าแผ่นดินทองคำนี้เป็น “กะดา” หรือชฎาทองคำของเจ้าเมืองศรีโคตรบูรที่ถวายแด่พระติ้วเนื่องจากมีพระราชศรัทธาที่พระติ้วกลับคืนมาหลังจากหายไปในการเหตุการณ์ไฟไหม้ แล้วจึงสถาปนาพระติ้วเป็นพระพุทธรูปคู่เมือง จากเหตุการณ์ในตำนานตอนนี้ทำให้พระติ้วเป็นพระพุทธรูปที่มีความสำคัญมากกว่าพระพุทธรูปองค์อื่นในเมืองนครพนมนั่นเอง

ส่วนชื่อเรียกพระพุทธรูปนั้น กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยมีข้อสันนิษฐานที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ต่างก็สันนิษฐานว่าคำว่า “ติ้ว” อาจหมายถึงพันธุ์ไม้ที่ใช้สร้างองค์พระคือ “ไม้ติ้ว” ตามตำนานการสร้างพระ บ้างก็สันนิษฐานว่าพ้องกับเสียงไม้หมุน “ติ้ว ๆ” ออกจากท่อนไม้สร้างเรือเนื่องจากไม้เนื้อนุ่มยอมให้ไม้สร้างเรือทับก็อาจเป็นได้ ข้อสันนิษฐานที่เหมือนกันนี้สะท้อนให้เห็นความพยายามอธิบายที่มาขององค์พระซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายที่มาของบรรพบุรุษของตนได้อีกทางหนึ่ง

เมื่อพิจารณาคำนำหน้าชื่อพระพุทธรูปสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มชนกับพระพุทธรูปที่ต่างกัน กล่าวคือ ชาวเมืองนครพนมนิยมเรียก “พระพุทธรูปไม้ติ้ว” ว่า “พระติ้ว” ซึ่งเป็นลักษณะคำเรียกที่พบมากในภาคอีสาน เช่น พระสุก พระใส สะท้อนให้เห็นความเคารพนับถือพระพุทธรูปเป็นสิ่งสักการะสูงสุดเสมือนตัวแทนพระพุทธเจ้า ส่วนชาวบ้านหัวถนนนิยมเรียก “พระพุทธรูปไม้ติ้ว” ว่า “หลวงพ่อดิ้ว” ซึ่งเป็นคำเรียกพระพุทธรูปที่พบมากในภาคกลางและภาคตะวันออก เช่น หลวงพ่อโต หลวงพ่อพระพุทธรุโสธร สะท้อนให้เห็นความใกล้ชิดสนิทสนมของคนกับพระพุทธรูปที่มองว่าพระพุทธรูปเสมือนที่พึ่งทางใจนั่นเอง

ในหัวข้อนี้จะเปรียบเทียบคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ติ้ว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และในอำเภอนันทนิคม จังหวัดชลบุรี เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ทางความคิดและจินตนาการของกลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยแบ่งเป็น 3 ประเด็นสำคัญตามประเภทของข้อมูลคติชน คือ 1) เรื่องเล่า ความเชื่อ และตำนาน 2) ประเพณีพิธีกรรม และ 3) วัตถุมงคล

4.1.1 การเปรียบเทียบเรื่องเล่า ความเชื่อ และตำนานเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ติ้ว” ในทั้งสองสนามวิจัย

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลจากเอกสาร และสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยพบเรื่องเล่าความเชื่อ และตำนานเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ติ้ว” ในทั้งสองสนามวิจัยเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปจากไม้ติ้ว และความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปที่สัมพันธ์กับบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์

ลาวในทั้งสองสนามวิจัย อาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะเป็นตำนานประจำถิ่น (mythical legend) ตามที่ Linda Dègh ให้คำจำกัดความคำว่า mythical legend และสายป่าน ปุริวรรณชนะ (Linda Dègh, 1972: 76 อ้างถึงใน สายป่าน ปุริวรรณชนะ, 2548: 7) แปลไว้ว่าหมายถึง

สิ่งเหนือธรรมชาติและพลังพิเศษเหนือธรรมชาติ หรือนิทานประจำถิ่น โดยหลักแล้ว บ่อเกิดของตำนานประจำถิ่นคือความเชื่อท้องถิ่นที่อยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาและการเคารพบูชาธรรมชาติแบบชาวคริสเตียน ตำนานเหล่านี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผู้มีญาณหยั่งรู้หรือพลังอำนาจพิเศษ บรรพบุรุษและปูชนียบุคคล มนตร์ขาวและมนตร์ดำ ตลอดจนการพิทักษ์รักษา และการล่มสลายของวงศ์ตระกูลและทรัพย์สิน³⁹

(สายป่าน ปุริวรรณชนะ, 2548: 7)

ตำนานเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ที่ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมได้จึงจัดเป็นตำนานประจำถิ่นตามความหมายของ Linda Dègh เนื่องจากเป็นความเชื่อท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่นับถือพุทธศาสนาซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาและเคารพบูชาธรรมชาติ กล่าวถึงการสร้างพระพุทธรูปจากไม้ตามวัฒนธรรมของกลุ่ม สิ่งเหนือธรรมชาติที่ดูแลรักษาไม้ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้น รวมถึงบรรพบุรุษที่มีความศักดิ์สิทธิ์ช่วยพิทักษ์รักษากลุ่มตนซึ่งปรากฏลักษณะดังกล่าวนี้ในตำนานเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัย

เมื่อนำแบบเรื่องหลัก คือ แบบเรื่องที่ 1 ของทั้งตำนานพระดีวพระเทียมและตำนานหลวงพ่อดีวมาเปรียบเทียบกับผู้วิจัยพบว่าตำนานทั้งสองสนามวิจัยมีแบบเรื่องเดียวกัน คือ เจ้าเมืองต้องการสร้างเรือ จึงให้คนไปตัดไม้มาทำเรือ บังเอิญไม้ที่ตัดมาทำไม้หมอนรองเรือไม่ยอมให้ไม้ทำเรือทับ เชื่อว่าไม้หมอนนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์จึงนำไม้หมอนนั้นมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำชุมชน เจ้าเมืองจึงตั้งกลุ่มข้าโองาสดูแลรักษาพระพุทธรูป ต่อมาเมื่อผู้เคารพศรัทธาพระพุทธรูปไม้ นั้นมาจนปัจจุบัน แบบเรื่องตำนานพระดีวพระเทียมและตำนานหลวงพ่อดีวเป็นแบบเรื่องเดียวกันอาจเรียก

³⁹ ต้นฉบับภาษาอังกฤษว่า “Supernatural Beings and Forces or Mythical Legends. In the main, the source of belief-legends is local folk belief, based on folk piety and Christianized nature worship. These legends are concerned with supernatural being, persons with supernatural knowledge and power, ancestors and revenants, white and black magic, and protection and destruction of family and property.” (Linda Dègh, 1972: 76 อ้างถึงใน สายป่าน ปุริวรรณชนะ, 2548: 7)

ได้ว่าเป็นแบบเรื่องตำนาน “พระพุทธรูปไม้ตัว” ดังตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบตำนาน “พระพุทธรูปไม้ตัว”

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบแบบเรื่องตำนาน “พระพุทธรูปไม้ตัว”

แบบเรื่องตำนานการสร้างพระดีวพระเทียม	แบบเรื่องตำนานการสร้างหลวงพ่อดิ้ว
เจ้าเมืองประสงค์จะสร้างเรือ	
ช่างทำเรือมาตัดไม้ทำเรือที่ดงเซกา บ้านอ่างคำ	
ไม้ท่อนหนึ่งที่ตัดมาเป็นไม้หมอนรองเรือไม่ยอมให้เรือทับ เมื่อนำกลับเข้าไปรองใหม่ก็กระเด็นหมอนออกมา ถูกพวกลากเรือบาดเจ็บทุกครั้ง เชื่อว่าไม้หมอนรองเรือนี้เป็นพญาไม้ เจ้าเมืองโปรดฯให้ช่างแกะสลักไม้หมอนรองเรือเป็นพระพุทธรูป	
สมโภชเป็นพระพุทธรูปหลวงปู่บ้านคูเมือง	
เมื่อพระหลวงประดิษฐานอยู่ที่วัดบ้านสำราญ เกิดไฟไหม้หอพระหลวงที่ประดิษฐานอยู่ ชาวบ้าน สำราญเชื่อว่าพระหลวงถูกไฟไหม้ไปแล้ว	
เจ้าเมืองให้ชาวบ้านสำราญหาไม้มาแกะสลักพระ แทนองค์เดิม	
เกิดพายุกลางแม่น้ำโขง ชาวบ้านพบพระไม้ตัว องค์เดิมลอยอยู่ในน้ำโขง	
เจ้าเมืองโปรดให้บุทองคำท้าวองค์พระที่พบ ขนานนามว่า “พระดีว” แล้วปิดทองพระองค์ที่เพิ่ง สร้างใหม่ ขนานนามว่า “พระเทียม”	
เจ้าเมืองโปรดให้อัญเชิญพระดีวพระเทียมมา ประดิษฐานที่วัดโอกาส เป็นพระคูเมืองนครพนม	
เจ้าเมืองตั้งกลุ่มข้าโอกาสดูแลพระพุทธรูป	
	เมื่อเกิดสงครามเจ้าอนุวงศ์ ชาวลาวถูกกวาดต้อน มาอยู่ในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ทำให้กลุ่มข้าโอกาสอพยพมาอยู่ที่บ้านหัวถนนและ อัญเชิญหลวงพ่อดิ้วมาด้วย
	พระภิกษุชาวลาวจากเวียงจันทน์มาตามหาหลวง พ่อดิ้ว ชาวบ้านหัวถนนขอให้พระภิกษุอยู่ที่บ้าน หัวถนนและร่วมกันสร้างวัดประดิษฐานหลวงพ่อดิ้ว
	ช่วงสงครามตีบรรพบุรุษของข้าโอกาสจะประทับ ร่างนางเทียมมาสร้งน้ำหลวงพ่อดิ้วทุกปี

นอกจากตำนานเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัยจะเป็นตำนานที่มีแบบเรื่องเดียวกันเป็นแบบเรื่องตำนาน “พระพุทธรูปไม้ตัว” แล้ว ยังมีอนุภาคที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันและน่าสนใจ ดังนี้

อนุภาคที่ช่วยสร้างความศักดิ์สิทธิ์แก่ “พระพุทธรูปไม้ตัว” คือ ความศักดิ์สิทธิ์ของไม้ตัวที่ไม่ยอมให้ไม้ทำเรื่องขึ้นทับ และเชื่อว่าไม้นี้เป็นพญาไม้ จึงนำมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปประจำชุมชน อนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ของไม้นี้สะท้อนให้เห็นความสับสนระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้าน คือ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในธรรมชาติกับความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา การนำไม้ศักดิ์สิทธิ์นี้ไปแกะสลักเป็นพระพุทธรูปจึงสะท้อนให้เห็นความชาญฉลาดในการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมกับความเชื่อในพุทธศาสนาของชนกลุ่มนี้นั่นเอง

การกล่าวถึงเรือในเหตุการณ์เจ้าเมืองต้องการสร้างเรือจึงเป็นเหตุให้พบไม้ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งพบในตำนาน “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัย สะท้อนให้เห็นความผูกพันของกลุ่มชนกับสายน้ำและวิถีชีวิตทางน้ำ แม้ว่าสภาพภูมิศาสตร์ที่แวดล้อมบ้านหัวถนนจะไม่ได้อยู่ใกล้แม่น้ำ แต่ชาวบ้านหัวถนนยังคงเล่าว่า “เจ้าเมืองต้องการสร้างเรือ จึงให้คนไปหาไม้มาทำเรือ แล้วพบไม้ตัวศักดิ์สิทธิ์” จึงเป็นการเน้นย้ำประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบรรพบุรุษตนว่ามาจากเมืองที่มีแม่น้ำก่อนจะอพยพมาอยู่ที่บ้านหัวถนนจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม นอกจากเหตุการณ์การสร้างเรือแล้ว ผู้วิจัยพบว่าในทั้งสองสนามวิจัยมีแบบเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธรูปหรือไม้ศักดิ์สิทธิ์ลอยน้ำพองกันด้วย โดยพบในสำนวนมุขปาฐะจากชาวบ้านในทั้งสองสนามวิจัย สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่ากลุ่มชนทั้งสองกลุ่มนี้มีความผูกพันกับสายน้ำและมีแบบเรื่องเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลอยน้ำอยู่ในใจ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยยังมีความเชื่อเกี่ยวกับงูใหญ่ นาค และชายผิวดำตัวสูงใหญ่ที่ก่อให้เกิดตำนานประจำถิ่นเกี่ยวกับบรรพบุรุษที่คล้ายคลึงกันอีกด้วย จะเห็นได้จากความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อหมื่นเป็นงูใหญ่หรือนาคอยู่ในแม่น้ำโขง และความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อปมหัวที่ชาวบ้านหัวถนนเชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของข้าโอกาส มีผู้เคยเห็นเป็นงูใหญ่ลอยได้และชายผิวดำตัวสูง สอดคล้องกับเจ้าพ่อปมหัวที่ชาวบ้านสำราญ อำเภอเมืองนครพนมเชื่อว่าเป็นเจ้าที่ของวัดสำราญใต้ และมีคนเคยเห็นเป็นชายผิวดำตัวสูงใหญ่ซึ่งมีลักษณะเหมือนที่บ้านหัวถนน อนึ่ง การเคียนหัวด้วยผ้าสีแดงและการเรียกชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า “ปมหัว” ก็เป็นการให้ความสำคัญกับหัว เรื่องเล่า ความเชื่อ และตำนานที่คล้ายคลึงกันของกลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยจึงแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าคนทั้งสองกลุ่มมีจินตนาการร่วมกันจนอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องงูและผู้ชายตัวใหญ่ผิวคล้ำเป็นจินตนาการร่วมของกลุ่มชนนั่นเอง

4.1.2 การเปรียบเทียบประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

ในทั้งสองสนามวิจัย

ในบทที่ 2 และ 3 ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นแล้วว่าทั้งสองสนามวิจัยต่างก็มีประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์เปรียบเทียบประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ตามองค์ประกอบและบริบทของประเพณี อันจะแสดงให้เห็นถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างกัน สามารถแบ่งตามลักษณะของพิธีกรรมได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ พิธีบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว” และพิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

4.1.2.1 พิธีบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว”

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่า ชาวเมืองนครพนมและชาวบ้านหัวถนนต่างก็มีพิธีกรรมบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว” ระดับปัจเจกบุคคลเหมือนกัน คือ ไหว้พระขอพรเพื่อให้ประสบความสุขและความสำเร็จตามปรารถนา ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีนักท่องเที่ยวมากกราบไหว้ขอพรพระดี้วพระเทียมทุกวัน เนื่องจากเมืองนครพนมพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวทำให้วัดได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย ส่วนที่วัดหัวถนนมีชาวบ้านและละแวกใกล้เคียงมากกราบไหว้ขอพร และปิดทองหลวงพ่อดี้ว ต่างจากพระดี้วพระเทียมที่ไม่มีการปิดทององค์พระ เนื่องจากพุทธศาสนิกชนในภาคอีสานไม่นิยมปิดทองพระพุทธรูปเหมือนภาคกลางและภาคตะวันออก บ้านหัวถนนอยู่ในภาคตะวันออก ชาวบ้านหัวถนนจึงน่าจะรับธรรมเนียมปฏิบัตินี้มา ทำให้เมื่อกราบไหว้แล้วจึงนิยมปิดทองและขอพรหลวงพ่อดี้ว เชื่อว่าจะเป็นสิริมงคลแก่ผู้ปฏิบัติ วิธีแสดงการบูชาพระพุทธรูปที่ต่างกันนี้สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของคนในทั้งสองสนามวิจัย พ้องกับคำเรียกพระพุทธรูปว่า “พระ” กับ “หลวงพ่อดี้ว” ทำให้เข้าใจวิธีคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เคารพนับถือของชนทั้งสองกลุ่มมากขึ้น

ทั้งสองสนามวิจัยมีพิธีกรรมบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในระดับชุมชนเหมือนกัน กล่าวคือ ชาวเมืองนครพนมมีประเพณีแห่และสร่งน้ำพระดี้วพระเทียม ส่วนชาวบ้านหัวถนนมีประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดี้ว ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบองค์ประกอบของประเพณีแห่และสงฆ์น้ำ “พระพุทธรูปไม้ตะ”

พิธีกรรม	จุดประสงค์	ผู้เข้าร่วมพิธี	โอกาส	สถานที่	อุปกรณ์	ขั้นตอน
ประเพณีแห่และ สงฆ์น้ำพระ พระเทียม วัดโกลาส (ศรีบัวบาน)	1.สืบสานงาน ประเพณี 2.เป็นสิริมงคลแก่ ผู้ร่วมพิธีและ บ้านเมือง 3.เพื่อความอุดม สมบูรณ์ของ บ้านเมือง	ก) ผู้ประกอบพิธีคือ - พระสงฆ์ - หมอธรรม ข) ผู้ร่วมพิธี คือ - หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน - กรรมการวัด - ชำโกลาส - พุทธศาสนิกชน ทั่วไป	ช่วงเย็น ของวันขึ้น 14 ค่ำ และ 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี	ก) พิธีเจริญพุทธมนต์เย็น ภาคในอุโบสถวัดโกลาส ข) พิธีแห่ ในอดีตแห่รอบ เมืองนครพนม ปัจจุบัน แห่จากหน้าวัดเข้ามา แห่ที่กษิณวารตรอบ อุโบสถและหอพระ ค) พิธีสงฆ์ที่ลานหน้า หอพระวัดพระเทียม	- เครื่องประกอบพิธีเจริญพุทธมนต์เย็น ได้แก่ ขันเสภา น้ำสะอาด เทียน - เครื่องบวงสรวง ได้แก่ บายศรี ชันห้ำชันแปด เทียนกิ่ง จีวรหมองศัพระ มาลัยดอกไม้ น้าอบ น้ำหอม - เครื่องประกอบพิธีแห่ ได้แก่ เครื่องบวงสรวง เสลี่ยงประดิษฐานพระพุทธรูปพระเทียม สัปทน - เครื่องประกอบพิธีสงฆ์ ได้แก่ เครื่อง บวงสรวง บายศรี โองน้ำ ฉัตรเงินฉัตรทอง ต้น กล้วย ต้นอ้อย ต้นไม้ประดับ น้ามนต์ น้าอบ	ก) ช่วงเย็นของวันขึ้น 14 ค่ำ พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ เย็นทำน้ามนต์สำหรับสงฆ์น้ำพระ ข) พิธีแห่พระเทียม 1.ถวายเครื่องบวงสรวงบูชาพระพุทธรูปพระเทียม 2.พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ 3.หมอมธรรมกล่าวอัญเชิญพระพุทธรูปพระเทียม 4.อัญเชิญพระพุทธรูปพระเทียมออกแห่ที่กษิณวารตร รอบอุโบสถและหอพระ ค) พิธีสงฆ์น้ำพระเทียม 1.เมื่อแห่เสร็จแล้วประธานพิธีจุดเทียนกิ่งอัญเชิญ พระพุทธรูปประดิษฐานที่แท่นสงฆ์น้ำ พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา 2.สงฆ์น้ำพระพุทธรูปพระเทียม
ประเพณีเปิดทอง ขอพร แห่และสงฆ์น้ำ หลวงพ่อดัว วัดหัวถนน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี	1.สืบสานงาน ประเพณี 2.เป็นสิริมงคลแก่ ผู้ร่วมพิธีและ บ้านเมือง 3.เพื่อความอุดม สมบูรณ์ของ บ้านเมือง	ก) ผู้ประกอบพิธีคือ - พระสงฆ์ - ขวานจ้ำ - พี่เลี้ยงขวานจ้ำ - นางเทียม ข) ผู้ร่วมพิธี คือ - หน่วยงานภาครัฐ - กรรมการวัด - ชำโกลาส - พุทธศาสนิกชน ทั่วไป	วันที่ 15 - 19 เมษายน ของทุกปี	ก) พิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์ ในวิหารหลวงพ่อดัว ข) พิธีแห่ รอบบ้านหัว ถนน ค) พิธีสงฆ์ที่หอสงฆ์น้ำ หลวงพ่อดัว	- เครื่องบวงสรวง ได้แก่ บายศรี เทียนกิ่ง ดอก มะลิ ดอกพิกุล ดอกจ๊าบ ข้าวตอก ถั่วเขียว งา ขวาน หมากพลู มะพร้าวอ่อน สับปรด กล้วย น้าว่า ผลไม้ 9 ชนิด พักทอง ฟักเขียว มันต้ม เผือกต้ม ข้าวสวย น้ำปลา กับข้าว 9 ถ้วย กระถางธูป น้ำสะอาดสำหรับทำน้ามนต์ - เครื่องประกอบพิธีแห่ เทียนกิ่ง ดอกมะลิ ดอกพิกุล ดอกจ๊าบ ข้าวตอก ถั่วเขียว งาขวาน ราชรถ หนั๊กาแห่ หรือก้านมะยม โองน้ำมนต์ เชือก เครื่องบูชา หลวงพ่อดัว (ผลไม้ น้ำสะอาด ฯลฯ) - เครื่องประกอบพิธีสงฆ์น้ำ ได้แก่ ผ้าจีวร น้าอบ	ก) พิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์ (เช้าวันที่ 15 เมษายน) 1.ถวายเครื่องบวงสรวง 2.พระสงฆ์ประกอบพิธีบวงสรวงเปิดฤกษ์ 3.พระสงฆ์ประพรมน้ามนต์แก่ผู้ร่วมพิธี ข) พิธีแห่หลวงพ่อดัว (บ่ายวันที่ 19 เมษายน) 1.พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ 2.ขวานจ้ำจุดเทียนกิ่งและอัญเชิญหลวงพ่อดัว ประดิษฐานบนราชรถ 3.ผู้ร่วมงานชักลากราชรถแห่ไปรอบบ้านหัวถนน 4.ชาวบ้านหัวถนนจัดเครื่องบูชาหน้าบ้านของตน ค) พิธีสงฆ์น้ำหลวงพ่อดัว 1.เมื่อขบวนแห่กลับมาถึงวัด ขวานจ้ำและชำโกลาส อัญเชิญหลวงพ่อดัวประดิษฐานที่หอสง 2.พระสงฆ์สงฆ์น้ำหลวงพ่อดัว 3.นางเทียมสงฆ์น้ำหลวงพ่อดัว 4.พุทธศาสนิกชนทั่วไปสงฆ์น้ำหลวงพ่อดัว

จากตารางข้างต้น สามารถเปรียบเทียบองค์ประกอบของประเพณีได้ดังนี้

1) จุดประสงค์ของประเพณีแห่และสร่งน้ำ “พระพุทธรูปไม้ตีว”

ประเพณีแห่และสร่งน้ำ “พระพุทธรูปไม้ตีว” ในทั้งสองสนามวิจัยมีวัตถุประสงค์เหมือนกันคือ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้ร่วมพิธี เพื่อให้บ้านเมืองสงบสุข เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง และเพื่อสืบสานงานประเพณีที่ทำสืบต่อกันมา จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า ผู้ร่วมพิธีในทั้งสองสนามวิจัยมีความเชื่อคล้ายกันคือ ในช่วงประกอบพิธีแห่และสร่งน้ำ “พระพุทธรูปไม้ตีว” มักจะมีฝนตก เกษตรกรจึงมักจะหว่านข้าวหรือเพาะปลูกพืชต่าง ๆ และรอฝนที่จะตกในช่วงพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคลของเรือกสวนไร่นาและทำให้พืชพรรณอุดมสมบูรณ์ต่อไป

2) ผู้ประกอบพิธีและผู้ร่วมพิธีแห่และสร่งน้ำ “พระพุทธรูปไม้ตีว”

ผู้ประกอบพิธีแห่และสร่งน้ำ “พระพุทธรูปไม้ตีว” ทั้งสองสนามวิจัยมีพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีเหมือนกัน พระสงฆ์จะสวดมนต์ก่อนที่จะอัญเชิญ “พระพุทธรูปไม้ตีว” ออกแห่ และพระสงฆ์จะสวดมนต์อีกครั้งในระหว่างที่กำลังประดิษฐาน “พระพุทธรูปไม้ตีว” บนแท่นสร่งน้ำ แต่ทั้งสองสนามวิจัยมีผู้ประกอบพิธีฝ่ายฆราวาสต่างกัน กล่าวคือ ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีหมอธรรมร้องขวัญอัญเชิญพระตีวพระเทียมก่อนที่จะอัญเชิญพระตีวพระเทียมออกแห่และสร่งน้ำ ตามธรรมเนียมของชาวอีสานที่มักจะมีกรร้อมเชิญขวัญในพิธีกรรมต่าง ๆ และมีประธานในพิธีฝ่ายฆราวาสคือหัวหน้าหน่วยงานรัฐ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการโรงพยาบาล เป็นต้น

ส่วนที่บ้านหัวถนนนั้นมีลูกหลานข้าโอกาสเป็นผู้ประกอบพิธีสำคัญ ข้าโอกาสนี้มีระบบการสืบทอดหน้าที่อย่างชัดเจน คือ ขวานจำและพี่เลี้ยงขวานจำมีหน้าที่อัญเชิญองค์หลวงพ่อตีวขึ้น-ลงราชรถ ดูแลรักษาหลวงพ่อตีว และนางเทียมจะเป็นผู้สร่งน้ำหลวงพ่อตีวเป็นคนแรกเสมือนประธานในพิธี ส่วนลูกหลานข้าโอกาสพระตีวพระเทียมที่เมืองนครพนมจะเป็นผู้ร่วมพิธีเช่นเดียวกับพุทธศาสนิกชนทั่วไป บทบาทของข้าโอกาสที่แตกต่างกันนี้สัมพันธ์กับกลุ่มชนและบริบทแวดล้อมชุมชนวัดที่ประดิษฐาน “พระพุทธรูปไม้ตีว” ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองนับเป็นศูนย์กลางของราชการ กลุ่มข้าโอกาสอยู่ไกลจากวัดที่ประดิษฐานพระตีวพระเทียมทำให้คณะกรรมการวัดโอกาสและหน่วยงานราชการมีบทบาทในการจัดประเพณี ส่วนที่บ้านหัวถนนนั้นมีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวส่วนใหญ่ มีวัดหัวถนนเป็นวัดสำคัญของชุมชน อยู่ห่างจากอำเภอพนัสนิคมถึง 10 กิโลเมตร หน่วยงานราชการที่ใกล้ชิดกับชุมชนคือหน่วยงานท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นลูกหลานของชาวบ้านหัวถนนเอง กลุ่มข้าโอกาสจึงยังคงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดประเพณี และชาวบ้านหัวถนนจึงยังคงยอมรับนับถือกลุ่มข้าโอกาสให้เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมนั่นเอง

ส่วนผู้ร่วมพิธีแห่และสร่งน้ำ “พระพุทธรูปไม้ตีว” ทั้งสองสนามวิจัยคล้ายคลึงกันคือ มีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน กรรมการวัด ลูกหลานข้าโอกาส และพุทธศาสนิกชน

ทั้งที่อาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียงกับวัด เช่น ชาวคุ้มวัดโอกาส ชาวบ้านหัวถนนและตำบลหรืออำเภอใกล้เคียงมักจะมาร่วมพิธีนี้ด้วย

3) โอกาสในการจัดประเพณีแห่และสงฆ์น้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

ทั้งสองสนามวิจัยจัดพิธีแห่และสงฆ์น้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ไม่ตรงกัน แต่มีลักษณะของการกำหนดวันเวลาที่ชัดเจนเป็นประจำทุกปี คือ ประเพณีแห่และสงฆ์น้ำพระดี้วพระเทียม กำหนดวันตามจันทรคติคือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ตรงกับวันวิสาขบูชา เป็นวันที่ชาวเมืองนครพนมจะร่วมกันนำน้ำจากแม่น้ำโขงมาสงฆ์น้ำพระพุทธรูปสำคัญในวัดต่าง ๆ ริมน้ำโขง ได้แก่ พระอินทร์แปลง วัดพระอินทร์แปลง พระทองพระเทียม วัดโพธิ์ศรี และพระดี้วพระเทียม วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นวัดสุดท้าย ซึ่งในช่วงเดือน 6 นี้ ตามฮีตสิบสองของชาวอีสานมักจะทำบุญบังไฟเพื่อขอฝนเนื่องจากมีอากาศร้อนแห้งแล้ง ชาวเมืองนครพนมอยู่ติดริมแม่น้ำโขงจึงไม่ประสบกับความแห้งแล้งมากนัก ทว่าในอดีตในช่วงเดือนนี้ปริมาณน้ำในแม่น้ำโขงก็จะลดต่ำลงจนทำให้สามารถเดินลงไปตักน้ำในแม่น้ำโขงมาสงฆ์น้ำพระพุทธรูป สงฆ์น้ำผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ และเล่นน้ำกันเพื่อคลายร้อนได้ รวมถึงน้ำในแม่น้ำโขงยังลดต่ำจนกลุ่มชนทั้งสองฝั่งโขงสามารถเดินข้ามไปมาหาสู่กันได้ ทำให้มีชาวลาวจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงมาร่วมพิธีสงฆ์น้ำพระพุทธรูปในเมืองนครพนม โดยเฉพาะข้าโอกาสพระดี้วพระเทียมที่อาศัยอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงก็นิยมข้ามแม่น้ำโขงมาร่วมพิธีแห่และสงฆ์น้ำพระดี้วพระเทียมด้วย ต่อมาหลังจากที่สาธารณรัฐประชาชนจีนสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงทำให้ปริมาณน้ำในแม่น้ำโขงเปลี่ยนแปลงไป แต่ชาวเมืองนครพนมยังคงรักษาประเพณีแห่และสงฆ์น้ำพระพุทธรูปไว้สืบมาจนปัจจุบัน ส่วนประเพณีแห่และสงฆ์น้ำหลวงพ่อดี้วกำหนดจัดในวันที่ 19 เมษายนของทุกปีซึ่งอยู่ในระหว่างเทศกาลสงกรานต์ เมื่อนำช่วงเวลาการจัดประเพณีแห่และสงฆ์น้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัยมาเปรียบเทียบกันแล้วพบว่า ช่วงเทศกาลสงกรานต์และช่วงเดือน 6 ตามปฏิทินจันทรคติเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกัน เป็นช่วงที่ในสนามวิจัยมีสภาพอากาศร้อนแห้งแล้งเหมือนกัน การจัดประเพณีแห่และสงฆ์น้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงที่ผู้คนว่างจากงานในเรือกสวนไร่นา การจัดประเพณีในช่วงเวลานี้จึงเป็นการคลายร้อน และเพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจก่อนการเริ่มเพาะปลูกข้าวซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชนที่ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม

4) สถานที่ประกอบพิธีแห่และสงฆ์น้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยมีพิธีแห่ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ไปรอบชุมชนและสงฆ์น้ำที่ลานภายในบริเวณวัดคล้ายคลึงกัน จะต่างกันที่เส้นทางการแห่ที่เมืองนครพนมมีเส้นทางการแห่สั้นลงจากเดิมที่แห่รอบเมือง แต่ด้วยสภาพการจราจรในตัวเมืองนครพนมทำให้ทางวัดลดเส้นทางของขบวนแห่เหลือเพียงจากหน้าด่านท่าเรือนครพนม-คำม่วน ผ่านหน้าศาลเจ้าพ่อหมื่นเข้าสู่วัด ส่วน

ที่บ้านหัวถนนมีเส้นทางรถแห่ผ่านชุมชนหลายเส้นทาง ปัจจุบันมี 2 เส้นทางสลับกันไปในแต่ละปี ส่วนพิธีสงฆ์ที่วัดโอกาสจัดปะรำพิธีบริเวณลานหน้าหอพระ มีการประดับด้วยบายศรี ฉัตร และ ต้นไม้อย่างสวยงาม ส่วนที่วัดหัวถนนมีหอสงฆ์ที่สร้างไว้ถาวรสำหรับสงฆ์หลวงพ่อดำเป็นประจำทุกปี เส้นทางของพิธีแห่และบริเวณที่จัดพิธีสงฆ์ที่แตกต่างกันนี้ เนื่องจากบริบทของวัด วัดโอกาสอยู่ในอำเภอเมืองและมีสถานที่ไม่กว้างขวางนัก ต่างจากที่บ้านหัวถนนซึ่งยังเป็นชุมชนแวดล้อมด้วยทุ่งนาและไร่มันสำปะหลัง การจราจรจึงไม่คับคั่ง และวัดมีพื้นที่กว้างขวางทำให้สามารถแห่หลวงพ่อดำไปรอบชุมชนได้ อย่างไรก็ตามที่วัดหัวถนนมีการสร้างหอสงฆ์หลวงพ่อดำเป็นปูนถาวร แสดงให้เห็นความสำคัญของพิธีสงฆ์ที่จะจัดขึ้นเป็นงานประจำปีที่ยิ่งใหญ่ของบ้านหัวถนนนั่นเอง

5) อุปกรณ์ประกอบพิธีแห่และสงฆ์น้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

อุปกรณ์ประกอบพิธีแห่และสงฆ์น้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทั้งสองสนามวิจัย มีทั้งสิ่งเหมือนและแตกต่างกัน ดังนี้ ที่เมืองนครพนมมีเครื่องบวงสรวง ได้แก่ บายศรี เทียนกิ่ง จีวร หม่อมองค์พระ มาลัยดอกไม้ น้ำอบน้ำหอม คล้ายคลึงกับเครื่องบวงสรวงหลวงพ่อดำที่บ้านหัวถนน แต่ที่เมืองนครพนมมีขันห้าและขันแปดด้วย ขันห้าและขันแปดนี้เป็นเครื่องบูชาที่กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในภาคอีสานของไทยและในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนิยมใช้เป็นเครื่องบูชาสิ่งที่เคารพนับถือ ขันห้าประกอบด้วยเทียนและดอกไม้อย่างละ 5 คู่ ใช้เพื่อบูชาหรือขอขมาผู้ที่นับถือทั่วไป ส่วนขันแปดประกอบด้วยเทียนและดอกไม้อย่างละ 8 คู่ ใช้บูชาผู้ที่เคารพมากเป็นพิเศษเช่นพระสงฆ์หรือพระพุทธรูป ในประเพณีแห่และสงฆ์น้ำพระด้วงพระเทียมนี้จะใช้ขันห้า 5 ชุดและขันแปด 8 ชุด เนื่องจากเป็นพิธีกรรมสำคัญที่ทำเพื่อความเป็นสิริมงคลและความสำเร็จเรียบร้อยของพิธีกรรม โดยพิธีแห่และสงฆ์น้ำหลวงพ่อดำบ้านหัวถนนไม่มีขันห้าและขันแปดเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรม แต่มีหมากพลูและมีเครื่องบวงสรวงอื่น ๆ เพิ่มเติม ได้แก่ กับข้าว 9 ถ้วย ดอกมะลิ ดอกพิกุล ดอกจำปี ข้าวตอก ถั่วเขียว งาขาว มะพร้าวอ่อน สับปะรด กลัวย่นน้ำว่า ผลไม้ 9 ชนิด พักทอง พักเขียว มันต้ม เผือกต้ม พืชพรรณธัญญาหารต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ความเจริญอกงาม จะเห็นได้ว่าเครื่องบวงสรวงเปิดฤกษ์งานแห่และสงฆ์น้ำหลวงพ่อดำที่บ้านหัวถนนมีมากกว่าที่นครพนมมาก ส่วนใหญ่เป็นพืชพรรณธัญญาหาร อาจจะเนื่องมาจากชาวบ้านหัวถนนได้รับอิทธิพลการบวงสรวงและเครื่องบวงสรวงแบบพราหมณ์ซึ่งได้รับความนิยมในพิธีกรรมบวงสรวงบูชาในงานต่าง ๆ นั่นเอง

อุปกรณ์ประกอบพิธีแห่และสงฆ์น้ำที่สำคัญที่น่าสนใจ คือ เทียนกิ่ง มีลักษณะเป็นเทียนสามง่ามคล้ายตรีศูล ก่อนที่จะอัญเชิญ “พระพุทธรูปไม้ตัว” จะมีการจุดเทียนกิ่งเหมือนกันทั้งสองสนามวิจัย ทว่ามีรายละเอียดที่ต่างกันทั้งจำนวนเทียนกิ่ง ช่วงเวลาในการจุดเทียน ผู้ที่จุดเทียน ตลอดจนผู้ที่พันเทียน กล่าวคือ ในพิธีสงฆ์น้ำพระด้วงพระเทียมที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) จะมีเทียนกิ่งหลายเล่ม มีทั้งเทียนกิ่งที่ผู้ศรัทธาพันมาถวายสำหรับใช้ในพิธีและเทียนกิ่งที่

พระสงฆ์พ้นแล้วนำมาพร้อมพิธีเอง ส่วนที่บ้านหัวถนนจะมีเทียนกิ่งในพิธีกรรมเพียง 3 เล่ม ซึ่งพ้นโดยลูกหลานเข้าโอกาส ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยงนางเทียมพ่นมาถวาย ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) หลังจากแห่พระด้วพระเทียมเรียบร้อยแล้ว ประธานทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสเป็นผู้จุดเทียนกิ่งเพื่ออัญเชิญพระด้วพระเทียมประดิษฐานที่แท่นสร่งน้ำก่อนที่จะสร่งน้ำพระด้วพระเทียม ส่วนที่บ้านหัวถนนจะมีพี่เลี้ยงชวาน้ำหรือลูกหลานในตระกูลเข้าโอกาสเป็นผู้จุดเทียนกิ่งก่อนที่จะอัญเชิญหลวงพ่อดิวประดิษฐานบนราชรถเพื่อออกแห่รอบหมู่บ้าน จะเห็นได้ว่า ที่บ้านหัวถนน เทียนกิ่งเป็นอุปกรณ์ประกอบพิธีแห่และสร่งน้ำพระที่มี “ลักษณะพิเศษ” ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของกลุ่มเข้าโอกาสที่มีหน้าที่ดูแลรักษาหลวงพ่อดิว เทียนกิ่งจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สงวนไว้เฉพาะในกลุ่มสายตระกูลเข้าโอกาสหลวงพ่อดิว อย่างไรก็ตาม เทียนกิ่งเป็นอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมที่ชาวอีสานนิยมใช้ในพิธีสร่งน้ำพระโดยจุดตั้งบนฮางฮอด (รางรดน้ำ) สำหรับสร่งน้ำพระพุทธรูปหรือพระสงฆ์ที่มีพรรษามาก เพื่อแสดงความเคารพ การใช้เทียนกิ่งในพิธีสร่งน้ำพระด้วพระเทียมซึ่งเป็นอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมที่พบได้ทั่วไปในภาคอีสาน จึงทำให้เทียนกิ่งไม่ได้เป็นอุปกรณ์ประกอบพิธีที่มีลักษณะพิเศษดังเช่นที่บ้านหัวถนนนั่นเอง

ส่วนเครื่องประกอบพิธีแห่ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” นั้น ทั้งสองสนามวิจัยมีลักษณะต่างกันคือ ที่เมืองนครพนมจะมีพระสงฆ์และประธานในพิธีฝ่ายฆราวาสถือเครื่องบวงสรวงนำหน้าขบวน ตามด้วยพระด้วพระเทียมที่อัญเชิญขึ้นเสลี่ยงที่มีทหารเรือเป็นผู้แบกและถือสัปทนกางกันแดดให้พระด้วพระเทียม แต่ที่บ้านหัวถนนไม่ได้นำเครื่องบวงสรวงมาแต่หน้าขบวน แต่จะโปรยข้าวตอก ดอกดาวเรือง ถั่วเขียว และงาขาวที่ใช้บูชาหลวงพ่อดิวตั้งแต่พิธีเปิดฤกษ์ฯ และประพรมน้ำพระพุทธมนต์ในระหว่างอัญเชิญหลวงพ่อดิวประดิษฐานบนราชรถของหลวงพ่อดิวที่เชื่อว่าจะทำให้เกิดความเจริญงอกงามและเป็นสิริมงคลแก่ผู้ร่วมพิธี โดยอัญเชิญหลวงพ่อดิวประดิษฐานบนราชรถ

ด้านหน้าราชรถประดิษฐานหลวงพ่อดิวจะมีโองน้ำมนต์เพื่อให้พระสงฆ์ใช้ก้านมะยมและกำหญาคาประพรมน้ำพระพุทธมนต์ตลอดทางที่ขบวนแห่เคลื่อนผ่าน ก้านมะยมนี้เชื่อว่าจะช่วยให้มีคนนิยมชมชอบ ส่วนหญาคาเชื่อว่าเป็นหญาศักดิ์สิทธิ์ได้รับน้ำอมฤตทำให้ฆ่าไม่ตายทำลายไม่สิ้นมีชีวิตเป็นอมตะ อีกทั้งหญาคายังมีก้านใบยาวไม่อมน้ำทำให้สามารถสะบัดน้ำมนต์ออกไปได้ไกล เมื่อราชรถเคลื่อนผ่านละแวกบ้านจึงช่วยให้พระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ได้สะดวกทั่วถึงมากขึ้นนั่นเอง ประชาชนที่ศรัทธาหลวงพ่อดิวจะช่วยกันชักลากเชือกลากราชรถไปตามเส้นทางที่กำหนดไว้ ผู้ที่บ้านเรือนอยู่ในเส้นทางที่ราชรถเคลื่อนผ่านจะนำเครื่องบูชาต่าง ๆ มาบูชาหลวงพ่อดิวที่หน้าบ้านของตน นิยมไหว้วด้วยผลไม้ห้าอย่างเชื่อว่าจะทำให้คนในบ้านมีความสุข และนำน้ำสะอาดมาถวายแลกเปลี่ยนกับน้ำพระพุทธมนต์ในโองน้ำที่หน้าราชรถ เชื่อว่าการเติมน้ำสะอาดไปผสมน้ำพระพุทธมนต์หลวงพ่อดิวจะทำให้มีกินมีใช้ไม่ขัดสน น้ำพระพุทธมนต์นั้นนิยมนำไปอาบเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายและสิริมงคลอยู่กับตน ส่วนบ้านของลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนนอกจากจะนำผลไม้ห้าอย่างและน้ำสะอาดมาบูชา

หลวงพ่อดำแล้ว ยังมีจะมีน้ำชาและกระดาษไหว้เจ้า (หิ้งเตี้ย) มาไหว้บูชาหลวงพ่อดำด้วย แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าชาวจินเคरणนับถือหลวงพ่อดำเสมือนเทพเจ้าองค์หนึ่งเช่นกัน

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของการเคลื่อน “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในขบวนแห่ ทั้งสองสนามวิจัยต่างมีอุปกรณ์รองรับองค์พระพุทธรูปโดยมีแรงงานคนเป็นผู้เคลื่อนย้ายองค์พระ เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ทหารเรือที่แบกเสลี่ยงพระดี้วพระเทียมนที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) อาจเปรียบได้กับประชาชนที่ช่วยกันชักลากเชือกและ “ม้า” ซึ่งเป็นผู้ชายที่มีร่างกายแข็งแรงและศรัทธาหลวงพ่อดำ และอาสาเทียมแอกรถหลวงพ่อดำที่วัดหัวถนนนั่นเอง

ส่วนเครื่องประกอบพิธีสงฆ์ “พระพุทธรูปไม้ตัว” นั้น ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีเครื่องประกอบพิธีมากกว่า มีการจัดตั้งปะรำพิธีสำหรับพิธีสงฆ์พระดี้วพระเทียมน โดยประดับตกแต่งปะรำด้วยบายศรี 12 บายศรี ฉัตรเงินฉัตรทอง ต้นกล้วยต้นอ้อย ต้นไม้มงคลประดับทั้งสี่มุม แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และความเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ยังมีโองใส่่น้ำพุทธรูปที่ผ่านการทำพิธีในช่วงเย็นของวันขึ้น 14 ค่ำ เพื่อให้ประชาชนนำน้ำพุทธรูปนั้นมาสรองพระดี้วพระเทียมนได้ ต่างจากที่วัดหัวถนนซึ่งทางวัดจัดทำน้ำอบขายให้ประชาชนนำไปสรองน้ำหลวงพ่อดำ โดยไม่อนุญาตให้นำน้ำอบจากภายนอกวัดเข้ามาสรององค์หลวงพ่อดำเพื่อรักษาสภาพเนื้อไม้ขององค์พระ ทั้งยังเป็นการเพิ่มรายได้แก่วัดด้วย ส่วนที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) อัญเชิญพระดี้วพระเทียมนองค์จำลองมาให้ประชาชนสรองน้ำจึงไม่ต้องดูแลเข้มงวดเกี่ยวกับน้ำที่จะนำมาสรององค์พระมากนัก

อนึ่ง จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านหัวถนนเชื่อว่าเครื่องประกอบพิธีแห่และสรองน้ำหลวงพ่อดำเป็นของมงคล เช่น เทียนกิ่ง ข้าวตอกดอกไม้ถั่วในระหว่างที่อัญเชิญหลวงพ่อดำขึ้นประดิษฐานราชรถ พวงมาลัยที่บูชาด้านหน้าราชรถ ตลอดจนกำหญาคาและกำไบมขยที่ใช้ในการประพรมน้ำมนต์ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีแล้ว ชาวบ้านจึงมักจะนำเอาจึงนิยมนำสิ่งเหล่านี้กลับไปบูชาที่บ้านด้วย สะท้อนให้เห็นความเชื่อถือศรัทธาของชาวบ้านหัวถนนที่มีต่อหลวงพ่อดำซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของตน

6) ขั้นตอนในการประกอบพิธีแห่และสรองน้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

ทั้งสองสนามวิจัยมีลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีแห่และสรองน้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ที่คล้ายคลึงกัน คือ มีการถวายเครื่องบวงสรวง พระสงฆ์เจริญพุทธรูป พิธีแห่และพิธีสงฆ์ ตามลำดับ แต่ทั้งสองสนามวิจัยมีองค์ประกอบของพิธีแตกต่างกันดังกล่าวไปแล้ว ขั้นตอนย่อยของพิธีกรรมต่างกันอยู่บ้าง ดังนี้ ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) จะมีพิธีเจริญพุทธรูปเย็นในช่วงเย็นของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 คือ ก่อนวันจัดพิธีแห่และสรองน้ำพระดี้วพระเทียมน หลังทำวัตรเย็น พระสงฆ์จะเจริญพุทธรูปเย็นเพื่อนำน้ำพุทธรูปสำหรับสรองน้ำพระดี้วพระเทียมน และสำหรับประชาชนนำไปรดคำหัวขอขมาและขอพรกันหรือนำไปอาบเพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีต่าง ๆ ส่วนที่วัดหัวถนน

ไม่มีพิธีเจริญพุทธมนต์เย็นเพื่อทำน้ำพุทธมนต์สำหรับสร่งน้ำพระ เนื่องจากทางวัดจัดเตรียมน้ำอบสำหรับให้ประชาชนสร่งน้ำพระแล้ว แต่จะมีการเจริญพุทธมนต์ทำน้ำพุทธมนต์สำหรับประพรมแก่ประชาชนตลอดเส้นทางที่ขบวนแห่ผ่านบ้านเรือนในวันที่ 19 เมษายนระหว่างอัญเชิญหลวงพ่อดำประดิษฐานที่ราชรถ จึงกล่าวได้ว่าพิธีเจริญพุทธมนต์เพื่อทำน้ำพระพุทธมนต์ในทั้งสองสนามวิชัยมีช่วงเวลาแตกต่างกัน แต่มีความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของน้ำที่ผ่านพิธีเจริญพุทธมนต์เช่นเดียวกัน

พิธีบวงสรวง “พระพุทธรูปไม้ดำ” ทั้งสองสนามวิชัยมีลักษณะแตกต่างกัน เนื่องจากระยะเวลาและจุดมุ่งหมายในการจัดประเพณี ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) จัดประเพณีเพียงวันเดียว ส่วนที่วัดหัวถนนมีการผนวกประเพณีเข้ากับเทศกาลสงกรานต์และงานประจำปีของวัดจึงจะงานต่อเนื่องถึง 5 วัน 5 คืน ทำให้มีเครื่องบวงสรวงจำนวนมากที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีผู้ที่มีหน้าที่จัดเตรียมตลอดจนผู้ประกอบพิธีเฉพาะกลุ่ม มีผู้ร่วมพิธีไม่มากนักรับรู้กันเฉพาะลูกหลานข้าโอกาสและผู้ศิษย์ที่ศรัทธาหลวงพ่อดำที่ใกล้ชิดเท่านั้น เพื่อสืบทอดรูปแบบรักษาลักษณะเครื่องบวงสรวงแบบดั้งเดิมเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้จัดงานให้สามารถจัดงานผ่านไปได้อย่างราบรื่นนั่นเอง

พิธีแห่ “พระพุทธรูปไม้ดำ” ทั้งสองสนามวิชัยมีลักษณะต่างกัน คือที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีพิธีแห่พระตี้วพระเทียมหลังจากพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์จบ และหมอธรรมกล่าวอัญเชิญพระตี้วพระเทียมเสด็จขึ้น ตัวแทนทหารเรือจากหน่วยรักษาความปลอดภัยตามแนวลุ่มน้ำโขง (นรข.) จะอัญเชิญพระตี้วพระเทียมขึ้นเสลี่ยงแห่จากหน้าวัดเข้าสู่ภายในวัด ต่างจากที่วัดหัวถนนที่จะมีรายละเอียดของพิธีอัญเชิญหลวงพ่อดำออกแห่ค่อนข้างมาก มีผู้ประกอบพิธีที่ชัดเจนคือ หลังจากที่พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์จบ พี่เลี้ยงขบวนจ้ำจะเป็นผู้ทำหน้าที่จุดเทียนกิ่ง 3 เล่มที่วางบูชาหลวงพ่อดำไว้ตั้งแต่พิธีเปิดฤกษ์ จากนั้นขบวนจ้ำและลูกหลานข้าโอกาสจะอัญเชิญหลวงพ่อดำประดิษฐานบนราชรถ พระสงฆ์จะโปรยข้าวตอกดอกไม้ถั่วและประพรมน้ำมนต์แก่ประชาชนที่มาต้อนรับเพื่อความเป็นสิริมงคลและรอร่วมแห่หลวงพ่อดำไปรอบบ้านหัวถนน

ขบวนแห่ “พระพุทธรูปไม้ดำ” ทั้งสองสนามวิชัยมีองค์ประกอบต่างกัน คือขบวนแห่พระตี้วพระเทียมจะมีพระสงฆ์และประธานฝ่ายฆราวาสถือเครื่องบวงสรวงนำหน้าขบวนตามด้วยทหารเรือหามเสลี่ยงพระตี้วพระเทียม คณะนางรำนักดนตรี และประชาชน แต่ขบวนแห่หลวงพ่อดำที่วัดหัวถนนไม่มีพระสงฆ์นำหน้าขบวน พระสงฆ์จะนั่งอยู่บนราชรถมีหน้าที่ประพรมน้ำพุทธมนต์และประคององค์หลวงพ่อดำและพระพุทธรูปบริวารอีก 2 องค์ ขบวนแห่หลวงพ่อดำประกอบด้วยรถนำขบวน คณะรำวง รถเครื่องขยายเสียง คณะผู้นำท้องที่ท้องถิ่น ประชาชนที่ช่วยกันจับจูงชกกลากราชรถหลวงพ่อดำ จะเห็นได้ว่าลำดับขบวนแห่ “พระพุทธรูปไม้ดำ” ในทั้งสองสนามวิชัยมีตำแหน่งสลับกัน คือ ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เสลี่ยงพระตี้วพระเทียมจะอยู่ด้านหน้าขบวนตามด้วยประชาชนและคณะนางรำที่อยู่ด้านท้ายขบวน แต่ที่วัดหัวถนน คณะนางรำจะอยู่ด้านหน้าขบวนตามด้วยประชาชนที่ร่วมขบวนแห่และราชรถหลวงพ่อดำอยู่ท้ายสุดของขบวน

ตำแหน่งของผู้ร่วมขบวนที่แตกต่างกันนี้เนื่องจากที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีขบวนแห่ขนาดใหญ่ และเน้นการรวมผู้ร่วมพิธีมาเข้าร่วมพิธีอย่างพร้อมเพรียงกัน โดยมีเจ้าอาวาสและกรรมการวัดเป็นผู้กำหนดขั้นตอนการจัดงาน จึงมีพระสงฆ์และบุคคลสำคัญของชุมชนนำหน้าขบวน ส่วนที่บ้านหัวถนนนั้น เนื่องจากลักษณะของราชรถหลวงพ่อตัวที่ต้องใช้กำลังคนในการชักลากจึงทำให้พุทธศาสนิกชนที่ร่วมขบวนแห่ต้องมาอยู่ด้านหน้าราชรถเพื่อช่วยกันชักลากเชือก ด้วยบริบทดังกล่าวจึงส่งผลให้ “พระพุทธรูปไม้ตัว” มีตำแหน่งในขบวนแห่ต่างกันนั่นเอง

ระหว่างเคลื่อนขบวนแห่ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทั้งสองสนามวิชัยมีลักษณะแตกต่างกันชัดเจน คือ ที่เมืองนครพนมไม่มีการจัดโต๊ะเครื่องบูชาเหมือนที่บ้านหัวถนน เนื่องจากระยะทางแห่พระตีพระเทียมไม่ผ่านบ้านเรือน และไม่ได้จัดประเพณีในช่วงเทศกาลสงกรานต์เหมือนที่บ้านหัวถนน ประเพณีแห่และสงฆ์นำหลวงพ่อตัวที่บ้านหัวถนนจัดในช่วงเทศกาลสงกรานต์ และอัญเชิญหลวงพ่อตัวแห่ผ่านไปในเขตบ้านเรือนของชาวบ้านหัวถนน ทำให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ตลอดสองข้างทางนิยมมาไหว้สักการะและรอรับน้ำพุทธรูปของหลวงพ่อตัว ซึ่งการจัดประเพณีในช่วงสงกรานต์เป็นช่วงเทศกาลที่ลูกหลานบ้านหัวถนนที่ไปทำงานต่างถิ่นมีโอกาสกลับบ้าน รวมทั้งผู้ที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงยังนิยมมาเล่นน้ำสงกรานต์ ร่วมแห่และสงฆ์นำหลวงพ่อตัวซึ่งเป็นงานสงกรานต์สุดท้ายของอำเภอพนัสนิคม จึงทำให้มีผู้ร่วมพิธีจำนวนมากและมีบรรยากาศการทักทายสวัสดีปีใหม่ไทยระหว่างผู้ร่วมขบวนแห่กับผู้ที่อยู่สองข้างทางที่ขบวนแห่เคลื่อนผ่านด้วย

หลังจากแห่ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ไปตามเส้นทางที่กำหนดจนเข้าสู่บริเวณสถานที่สงฆ์แล้ว จะมีพิธีสงฆ์ต่อไป ในทั้งสองสนามวิชัยมีขั้นตอนพิธีสงฆ์คล้ายกัน คือ อัญเชิญ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ประดิษฐานบนแท่นสงฆ์ แล้วจึงมีพิธีสงฆ์ โดยมีขั้นตอนต่างกันเล็กน้อย คือ ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ประธานฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสจะจุดเทียนกิ่งหลังจากทวารเรืออัญเชิญพระตีพระเทียมประดิษฐานบนแท่นสงฆ์เรียบร้อยแล้ว ส่วนที่วัดหัวถนน พี่เลี้ยงขบวนเจ้าจะจุดเทียนกิ่งก่อนที่ขบวนเจ้าและลูกหลานเข้าโอกาสจะอัญเชิญหลวงพ่อตัวประดิษฐานบนราชรถแล้วออกแห่ เมื่อแห่กลับถึงวัด จะมีขบวนเจ้า พี่เลี้ยงขบวนเจ้าและลูกหลานเข้าโอกาสเป็นผู้อัญเชิญหลวงพ่อตัว พระสงฆ์จะจุดเทียนรูปที่โต๊ะหมู่บูชาแล้วสวดมนต์อัญเชิญหลวงพ่อตัวประดิษฐานที่แท่นสงฆ์ จึงอาจกล่าวได้ว่าแม้รายละเอียดของการอัญเชิญ “พระพุทธรูปไม้ตัว” จะต่างกัน แต่ทั้งสองสนามวิชัยต่างมีพระสงฆ์เป็นผู้จุดเทียนรูปและสวดมนต์เพื่ออัญเชิญ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ประดิษฐานบนที่สงฆ์ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกันนั่นเอง

เมื่อประดิษฐาน “พระพุทธรูปไม้ตัว” บนแท่นสงฆ์และประธานในพิธีสงฆ์แล้วจึงเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนสงฆ์เหมือนกันทั้งสองสนามวิชัย ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีลำดับของผู้ที่สงฆ์ คือ ประธานฝ่ายสงฆ์ ประธานฝ่ายฆราวาส และประชาชนทั่วไป ส่วนที่วัดหัวถนนนั้น พระสงฆ์จะสงฆ์นำหลวงพ่อตัวก่อน เมื่อพระสงฆ์สงฆ์นำหลวงพ่อตัวครบทุกรูปแล้ว

ขวาน้ำจะนำจีวรคลุมองค์พระพุทธรูป หลังจากนั้นทุกคนในพิธีจะต้องรอให้เจ้าพ่อปมหั่ว “สิง” ร่างหรือประทับทรงร่างของนางเทียม แล้วนางเทียมมาสร่งน้ำหลวงพ่อดิวก่อน เมื่อนางเทียมสร่งน้ำหลวงพ่อดิวเสร็จแล้ว ประธานพิธีฝ่ายฆราวาส ขวาน้ำ ลูกหลานข้าโอกาส และผู้ร่วมพิธีคนอื่นจึงจะมีโอกาสสร่งน้ำหลวงพ่อดิวตามลำดับ จะเห็นได้ว่าการประกอบพิธีกรรมนี้ ที่วัดโอกาสมักจะมีผู้แทนจากหน่วยงานราชการของจังหวัด เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด นายกเทศบาลเมือง ผู้อำนวยการโรงพยาบาล มาเป็นประธานในพิธี จึงจำเป็นต้องมีขั้นตอนการของพิธีกรรมดำเนินไปตามเวลาที่กำหนด ส่วนที่บ้านหัวถนนมักจะเชิญผู้แทนราษฎรหรือผู้แทนจากหน่วยงานราชการของอำเภอหรือจังหวัดมาเป็นประธานในพิธีเปิดฤกษ์งานฯ ในวันแห่และสร่งน้ำจึงไม่มีประธานที่เป็นบุคคลสำคัญซึ่งต้องเร่งรัดหรือกระชั้นเวลาประกอบพิธีกรรมมากนัก อีกทั้งยังมีความเชื่อเกี่ยวกับนางเทียมที่จะต้องมาสร่งน้ำหลวงพ่อดิวเป็นคนแรกอยู่ด้วย ทำให้ประเพณีสร่งน้ำหลวงพ่อดิวที่บ้านหัวถนนมีนางเทียมเป็นเสมือนประธานของพิธีสร่งน้ำ พุทธศาสนิกชนทั่วไปจึงจะสามารถสร่งน้ำหลวงพ่อดิวได้

นอกจากนี้ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ยังมีประเพณีบูชา “พระพุทธรูปไม้ตั่ว” อีกประเพณีหนึ่งที่วัดหัวถนนไม่มี คือ ประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระตั่วพระเทียม เป็นประเพณีที่จัดขึ้นหลังจากประเพณีแห่และสร่งน้ำพระตั่วพระเทียม 1 เดือน เพื่อขอขมาและสู่ขวัญพระตั่วพระเทียม สอดคล้องกับเหตุการณ์ในตำนานการสร้างพระตั่วพระเทียมที่กล่าวว่า ไฟไหม้หอพระตั่วจึงเชื่อว่าพระตั่วถูกเผาไหม้ไปในกองเพลิงแล้ว ต่อมาชาวบ้านพบพระตั่วลอยอยู่ในแม่น้ำโขง จึงอัญเชิญขึ้นประดิษฐานและสมโภชในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 เพื่อขอขมาและสู่ขวัญพระตั่วหลังจากสูญหายไปนาน หลังจากนั้นชาวเมืองนครพนมจึงจัดประเพณีบายศรีสู่ขวัญนี้สืบต่อมา ส่วนตำนานหลวงพ่อดิวที่บ้านหัวถนนไม่มีเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นจึงไม่มีประเพณีนี้ ซึ่งทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่าตำนานและประเพณีพิธีกรรมมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันนั่นเอง

อนึ่ง ทั้งสองสนามวิจัยต่างก็มีคาถาบูชา “พระพุทธรูปไม้ตั่ว” โดยคาถาบูชาพระตั่วพระเทียมมีความยาวมากกว่าคาถาบูชาหลวงพ่อดิว เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการสวดต่างกัน คือ คาถาบูชาพระตั่วพระเทียมใช้สำหรับสวดบูชาพระเพียงอย่างเดียวไม่ได้มุ่งให้จดจำและท่องเป็นคาถาคุ่มครองเหมือนคาถาบูชาหลวงพ่อดิว ซึ่งจะสัมพันธ์กับการบูชาวัตถุมงคลหลวงพ่อดิวนั่นเอง

4.1.2.2 พิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ตั่ว”

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่าทั้งสองสนามวิจัยมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ตั่ว” ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ ชาวเมืองนครพนมเชื่อว่าเจ้าพ่อหมื่นเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างวัดโอกาสเพื่อประดิษฐานพระตั่วพระเทียม เมื่อเสียชีวิตแล้วกลายเป็น

ผู้คุ้มครองดูแลชาวเมืองนครพนม ชาวเมืองนครพนมจึงนับถือเจ้าพ่อหมื่นเป็นที่พึ่งทางจิตใจหรือ “หลักใจ” เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เจ้าพ่อหลักเมือง และมีพิธีกรรมบูชาเจ้าพ่อหมื่นเป็นประจำทุกปี ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาเจ้าพ่อหมื่นนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับชาวบ้านหัวถนนที่เชื่อว่าเจ้าพ่อปมหัวเป็นบรรพบุรุษที่คอยรักษาหลวงพ่อดิ้วและคุ้มครองชาวหัวถนน ชาวหัวถนนจึงเคารพนับถือเจ้าพ่อปมหัว เป็นเสมือนสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของหมู่บ้านกล่าวได้ว่าเป็น “หลักบ้าน” ของชาวหัวถนน และมีพิธีกรรมบูชาเจ้าพ่อปมหัวเป็นประจำทุกปีเช่นเดียวกัน อันเป็นลักษณะของหลักบ้านหรือใจบ้านนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ตีว” ที่เชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของกลุ่มตน นับถือเป็นหลักใจประจำชุมชนและประกอบพิธีกรรมบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้เหมือนกัน ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจึงจะเปรียบเทียบและวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ของพิธีกรรมบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนที่กลุ่มชนหลักในทั้งสองสนามวิจัยนับถือ ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะเรียกรวมพิธีนี้ว่า พิธีบูชาหลักบ้านหลักเมือง คือ งานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น ที่อำเภอเมืองจังหวัดนครพนม และงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว ที่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ตารางเปรียบเทียบขององค์ประกอบของพิธีบูชาสังคักดีสี่ทิศเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

พิธีกรรม	จุดประสงค์	ผู้เข้าร่วมพิธี	โอกาส	สถานที่	อุปกรณ์	ขั้นตอน
พิธีเลี้ยงทอ เจ้าพ่อหมีน นครพนม	1.เพื่อความเป็นสิริมงคลของ ชาวเมือง 2.เพื่อให้พลังเจริญของงาม 3.เพื่อให้ประชาชนได้พบปะ สังสรรค์กัน	ก) ผู้ประกอบพิธี คือ นางเทียม ข) ผู้ร่วมพิธี ได้แก่ ชาวคุ้มวัดโอกาส และชาวเมือง นครพนมที่นับถือเจ้า พ่อหมีน	วันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 ของ ทุกปี	ด้านหน้าและ ภายในศาล เจ้าพ่อหมีน มุมด้านทิศ เหนือของวัด โอกาส (ศรีบัวบาน)	ขันแปด ขันห้า หมากพลู บายศรี น้ำเปล่า เหล้าขาว ข้าวเหนียว กั๊กข้าว เทียน ผ้ายสายสิญจน์ (ในอดีตจะมีปลาบึก โข กระบือด้วย)	1.นำเครื่องสังเวยให้สังเวยเจ้าพ่อหมีน 2.นางเทียมประทับทรง ทำนายสภาพบ้านเมือง 3.นางเทียมผูกแขนรับขวัญผู้ร่วมพิธี (ในอดีตนางเทียมจะพ้อนรำ มีการทำโคกระบือเช่นสังเวย เจ้าพ่อหมีนด้วย และมีกรรองรำทำเพลง ผู้ร่วมพิธี รับประทานอาหารร่วมกัน)
พิธีขึ้นศาล เจ้าพ่อปมหัว บ้านหัวถนน	1.เพื่อความเป็นสิริมงคลของ ชาวบ้านหัวถนน 2.เพื่อทำนายเรื่องราว เกี่ยวกับบ้านเมืองและ พืชผลทางการเกษตร 3.เพื่อให้ประชาชนได้พบปะ สังสรรค์กัน	ก) ผู้ประกอบพิธี - พระสงฆ์ 9 รูป - นางเทียม - ขวานจ้ำ - พี่เลี้ยงนางเทียม - พี่เลี้ยงขวานจ้ำ ข) ผู้ร่วมพิธี ได้แก่ ชาวบ้านหัวถนนที่นับ ถือเจ้าพ่อปมหัว	ก) ช่วงเย็นวัน ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 6 ข) ช่วงเช้าวัน ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6	บริเวณศาล เจ้าพ่อปมหัว ม.7 ต.หัวถนน อ.พนสนิมคม จ.ชลบุรี	ก) ช่วงเย็นวันขึ้น 5 ค่ำ มีอุปกรณ์ เหมือนพิธีเจริญพระพุทธรูป ทางพุทธศาสนาโดยทั่วไป ข) ช่วงเช้าวันขึ้น 6 ค่ำ มีอุปกรณ์ เหมือนพิธีเจริญพระพุทธรูปต่าง พุทธศาสนาโดยทั่วไป ศาลเพียงตา ค) อุปกรณ์ประกอบพิธีขึ้นศาลเจ้า พ่อปมหัว ได้แก่ ขันห้า หมากพลู บุหรี เหล้า ขุดนางเทียม ดาบ มีด ธ้อง น้ำมัน ขันทองเหลือง ลาบปลา ขนมต้ม อาหารคาว หวานต่าง ๆ	ก) พิธีเจริญพระพุทธรูป (ช่วงเย็นวันขึ้น 5 ค่ำ) 1.พระสงฆ์ 9 รูปเจริญพระพุทธรูปต้น 2.ชาวบ้านรับประทานอาหารร้องรำทำเพลงร่วมกัน ข) พิธีเจริญพระพุทธรูป (ช่วงเช้าวันขึ้น 6 ค่ำ) 1.ชาวบ้านถวายเครื่องสังเวยแต่เจ้าพ่อปมหัว 2.พระสงฆ์ 9 รูปเจริญพระพุทธรูปต้น 3.ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ รับประทานอาหาร ค) พิธีขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว 1.เมื่อพระสงฆ์กลับวัดแล้ว จะมีพิธีขึ้นศาล 2.ขวานจ้ำตีธ้อง นางเทียมจุดธูปบอกกล่าวเจ้าพ่อปมหัว พี่เลี้ยงนางเทียมแต่งตัวให้นางเทียม 3.นางเทียมสูบบุหรี ซิมเหล็ก เล็กเหล็กให้ลูกหลานแบ่ง กันจับเพื่อความเป็นสิริมงคล 4.นางเทียมนำขันทองเหลืองวางบนศีรษะเสียดียงทวย สภาพบ้านเมือง 5.นางเทียมตรวจเครื่องสังเวย 6.นางเทียมรำกั๊กกับขวานจ้ำ 7.นางเทียมผูกแขนรับขวัญลูกหลาน

จากตารางข้างต้น สามารถเปรียบเทียบองค์ประกอบของพิธีกรรมได้ดังนี้

1) จุดประสงค์ของพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมือง

พิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนที่เป็นหลักบ้านหลักเมืองในทั้งสองสนามวิจัยมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ เพื่อความเป็นสิริมงคลของบ้านเมือง เพื่อให้ชาวเมืองได้พบปะสังสรรค์กัน และที่สำคัญคือเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่เกษตรกร โดยเฉพาะที่บ้านหัวถนนซึ่งประชากรส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงให้ความสำคัญกับงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัวมาก นิยมนำสิ่งต่าง ๆ มาถวาย เชื่อว่าจะทำให้พืชพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ชีวิตมีความสุข และนิยมอยู่ร่วมพิธีกรรมเพื่อรอฟังผลการทำนายเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมืองและสภาพดินฟ้าอากาศในปีนั้น ๆ

2) ผู้ประกอบพิธีและผู้ร่วมพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมือง

ผู้ประกอบพิธีในทั้งสองสนามวิจัย คือ นางเทียม เป็นผู้หญิงที่เป็นร่างทรงของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ที่บ้านหัวถนนยังมีพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีเจริญพุทธมนต์ก่อนที่นางเทียมจะประกอบพิธีเข้าทรงเจ้าพ่อปมหัว รวมทั้งยังมีขวานจำเป็นผู้ประกอบพิธีร่วมกับนางเทียมด้วย ส่วนผู้ร่วมพิธีในทั้งสองสนามวิจัยคือลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่อาศัยอยู่ในละแวกศาลหลักบ้านหลักเมืองนี้

3) โอกาสในการประกอบพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมือง

ทั้งสองสนามวิจัยมีพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมืองในช่วงเดือน 6 ตามปฏิทินจันทรคติเช่นเดียวกัน แต่จัดพิธีกรรมในวันต่างกัน กล่าวคือ ที่เมืองนครพนมจะประกอบพิธีในช่วงเช้าของวันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 ส่วนที่บ้านหัวถนนจะมีพิธีกรรม 2 วัน คือ พิธีเจริญพุทธมนต์ในช่วงเย็นของวันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 6 และช่วงเช้าของวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 จะมีพิธีเจริญพุทธมนต์และพิธีขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัว อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าทั้งสองสนามวิจัยประกอบพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมืองและเข้าทรงในช่วงเช้าของวัน 6 ค่ำ เดือน 6 เช่นเดียวกัน อันเป็นเวลาที่กลุ่มชาติพันธุ์ลาวนิยมบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญประจำชุมชนนั่นเอง

3) สถานที่ประกอบพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมือง

ทั้งสองสนามวิจัยต่างมีศาลที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนอยู่บริเวณใจกลางชุมชนและต่างก็ประกอบพิธีบูชาในบริเวณศาลนั้นเช่นเดียวกัน

4) อุปกรณ์ประกอบพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมือง

อุปกรณ์ประกอบพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมืองในทั้งสองสนามวิจัยมีทั้งที่เหมือนและต่างกัน ที่บ้านหัวถนนมีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาจึงมีโต๊ะหมู่บูชาและอุปกรณ์ประกอบพิธี

ทางพุทธศาสนา ทำให้ต่างจากที่เมืองนครพนมชัดเจน แต่เมื่อเปรียบเทียบอุปกรณ์ประกอบพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมืองที่มิ นางเทียมเป็นผู้ประกอบพิธีแล้วพบว่าทั้งสองสนามวิจัยมีอุปกรณ์ประกอบพิธีคล้ายคลึงกัน ได้แก่ บายศรี ชั้นห้า หมากพลู เหล้า กีบข้าว และด้ายสายสิญจน์

ส่วนอุปกรณ์ประกอบพิธีที่ต่างกัน คือ ที่เมืองนครพนมใช้ทั้งชั้นห้าและชั้นแปด แสดงให้เห็นการเคารพบูชาและให้ความสำคัญกับเจ้าพ่อหมื่นเป็นเทพชั้นสูง นอกจากนี้ในอดีตยังมีเครื่องสังเวทียที่สำคัญ ได้แก่ ปลาบึก โค กระบือด้วย แต่ปัจจุบันไม่นำสิ่งเหล่านี้มาบูชาเจ้าพ่อหมื่นแล้ว เนื่องจากมีความเชื่อเรื่องบาปบุญในพุทธศาสนา อีกทั้งปลาบึกเป็นปลาในแม่น้ำโขงที่หายากมากขึ้นด้วย ส่วนอุปกรณ์ประกอบพิธีในงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัวที่บ้านหัวถนนที่ต่างจากงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่นเมืองนครพนม ได้แก่ ศาลเพียงตา ชุดนางเทียม บุหรี่ ดาบ มีด ฆ้อง ชั้นทองเหลือง และอาหาร 2 ชนิด คือ ลาบปลาและขนมต้มที่แสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของเครื่องสังเวทียที่สอดคล้องกับเครื่องบวงสรวงหลวงพ่อดิว ในความเห็นของชาวบ้านหัวถนน อาหารทั้งสองชนิดนี้เป็นอาหารไทยที่มีมาแต่โบราณ แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และความเป็นสิริมงคล ชาวบ้านหัวถนนจึงมีอาหารทั้งสองชนิดนี้สังเวทียสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ ส่วนอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ต่างกันนั้น จากการเก็บข้อมูลภาคสนามในพิธีบูชาเจ้าพ่อหมื่นปี พ.ศ.2559 พบว่านางเทียมมีอายุมากและสุขภาพไม่แข็งแรง จึงลดขั้นตอนของพิธีลงทำให้มีอุปกรณ์ประกอบพิธีไม่มากนัก จากการสัมภาษณ์ผู้ร่วมพิธี ผู้วิจัยพบว่า เดิมนางเทียมจะเข้าทรงและรำดาบด้วย

6) ขั้นตอนของพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมือง

ขั้นตอนของพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมืองในทั้งสองสนามวิจัยมีความแตกต่างกัน ดังนี้ งานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น เมืองนครพนมจะจัดขึ้นในช่วงเช้า ผู้ที่ศรัทธาเจ้าพ่อหมื่นจะนำเครื่องสังเวทียมาถวายเจ้าพ่อหมื่น หลังจากนั้นนางเทียมประทับทรงถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ พูดคุยกับผู้ร่วมพิธี แล้วผูกแขนรับขวัญผู้ร่วมพิธี ในอดีตจะมีการฆ่าโคกระบือเพื่อเซ่นสังเวทียเจ้าพ่อหมื่น เมื่อเจ้าพ่อหมื่นประทับทรงร่างของนางเทียมแล้วจะพ่อนรำร่วมกับร่างทรงคนอื่น ๆ ผู้ร่วมพิธีจะร้องรำทำเพลงและรับประทานอาหารร่วมกันด้วย

ส่วนงานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัวที่บ้านหัวถนนต่างจากงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่นเมืองนครพนม คือ จะมีพิธีทางพุทธศาสนามีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ในช่วงเย็นก่อนวันงาน และช่วงเช้าของวันงาน เมื่อพระสงฆ์กลับวัดเรียบร้อยแล้วจึงจะมีพิธีเข้าทรง ซึ่งมีขั้นตอนของพิธีคล้ายกับงานเลี้ยงหอเจ้าพ่อหมื่น คือ ทรงเจ้า เจ้าพูดคุยกับผู้ร่วมพิธี เจ้ารำดาบ เจ้าออกจากร่างนางเทียม แล้วนางเทียมผูกแขนรับขวัญผู้ร่วมพิธี เป็นอันเสร็จพิธี แต่งานขึ้นศาลเจ้าพ่อปมหัวมีรายละเอียดของขั้นตอนประกอบพิธีที่ต่างออกไป โดยมีขวานจ้ำเป็นผู้ร่วมประกอบพิธีด้วยการอัญเชิญเจ้าพ่อปมหัวจึงมีขวานจ้ำเป็นผู้ตีฆ้องอัญเชิญ เมื่อเจ้าพ่อปมหัวประทับร่างนางเทียมแล้ว

นางเทียมจะสูบบุหรี่และเสกเหล้าส่งต่อให้ชวานจำและผู้ร่วมพิธีรับไปสูบและดื่มเพื่อเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ยังมีการเสกทายสภาพบ้านเมืองและสภาพดินฟ้าอากาศสอดคล้องกับอาชีพส่วนใหญ่ของชาวหัวถนนที่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่นั่นเอง

นอกจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในทั้งสองสนามวิจัยจะประกอบพิธีบูชาหลักบ้านหลักเมือง ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันดังกล่าวมาแล้ว ที่เมืองนครพนมยังมีพิธีบูชาเจ้าพ่อหมื่นในช่วงออกพรรษาเพื่อให้ประเพณีแข่งเรือยาวมีความสะดวกราบรื่น อีกทั้งยังมีกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่เคารพนับถือเจ้าพ่อหมื่น ปัจจุบันสร้างศาลเจ้าแยกจากศาลของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว และจัดพิธีบูชาแบบจีนเรียกว่างานสมโภชเจ้าพ่อหมื่นอีกด้วย ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการผสมผสานการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนหลายกลุ่มที่อยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรมได้อย่างดี

4.1.3 การเปรียบเทียบวัดถุมงคลเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัย

ทั้งสองสนามวิจัยมีวัดถุมงคลเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ที่ ต่างก็สร้างรุ่นแรกในปี พ.ศ.2499 เหมือนกัน แต่มีวัตถุประสงค์ในการสร้างต่างกัน คือ ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) สร้างในโอกาสฉลองวิหารประดิษฐานหลวงพ่อดำ ส่วนที่วัดหัวถนนสร้างเพื่อแจกจ่ายลูกศิษย์ที่มาทำบุญที่วัดหัวถนน ปัจจุบันวัดถุมงคล “พระพุทธรูปไม้ตัว” รุ่นแรกได้รับความนิยมจากผู้ที่เคารพศรัทธาและนิยมวัดถุมงคลต่าง ๆ จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงกว้าง หลังจากนั้นในทั้งสองสนามวิจัยต่างก็มีการสร้างวัดถุมงคล “พระพุทธรูปไม้ตัว” อีกหลายแบบพิมพ์ ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีวัตถุประสงค์สร้างวัดถุมงคลเพื่อให้ประชาชนบูชาและเป็นที่ระลึก ส่วนที่วัดหัวถนนสร้างเพื่อให้ประชาชนบูชาและเป็นที่ระลึกเช่นเดียวกัน รวมทั้งเพื่อประชาสัมพันธ์หลวงพ่อดำให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น และเพื่อระดมทุนบูรณะศาสนสถานภายในวัดด้วย

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เมืองนครพนมมีพระเครื่องพระดีพระเทียมจำนวน 13 แบบพิมพ์โดยไม่สามารถระบุปีที่สร้างอย่างชัดเจน รุ่นล่าสุดสร้างเมื่อ ปี พ.ศ.2553 ต่างจากที่วัดหัวถนนที่มีพระเครื่องหลวงพ่อดำจำนวนมากถึง 6 รุ่น 51 แบบพิมพ์ รุ่นล่าสุดสร้างในปี พ.ศ.2559 ในการสร้างแต่ละรุ่นนั้นที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีแบบพิมพ์ไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับที่วัดหัวถนนมีการสร้างพระเครื่องหลวงพ่อดำที่มีหลายแบบพิมพ์มาก แบบพิมพ์ของพระเครื่อง “พระพุทธรูปไม้ตัว” มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของผู้สนใจวัดถุมงคลในช่วงยุคสมัยนั้น ๆ เช่น พระผง เหยียดรูปไข่ ทรงใบโพธิ์ ทรงใบเสมา ทรงกลีบบัว พระกริ่งรูปเหมือน ลีอกเกิด เป็นต้น

วัดอุ้มงคล “พระพุทธรูปไม้ด้ว” ในทั้งสองสนามวิชัยจะมีภาพเหมือน “พระพุทธรูปไม้ด้ว” อยู่ตรงกลางของพระเครื่องเช่นเดียวกัน ส่วนด้านหลังมีทั้งที่เป็นรูปยันต์ห้า ภาพโบสถ์ที่สร้างใหม่ ภาพลูกนิมิต ตลอดจนชื่อวัด ขึ้นอยู่กับโอกาสในการสร้างพระเครื่องรุ่นนั้น ๆ นอกจากพระเครื่องที่มีภาพเหมือน “พระพุทธรูปไม้ด้ว” แล้ว ที่วัดหัวถนนยังมีพระเครื่องหลวงพ่อดิ้วที่ไม่ได้มีภาพเหมือนหลวงพ่อดิ้ว แต่เป็นภาพพระเครื่องที่กำลังเป็นที่นิยมในสมัยนั้น คือ พระปิดตา พระสมเด็จ และพระนางพญา ซึ่งพบในพระเครื่องรุ่นที่สร้างในปี พ.ศ.2519 ด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าในทั้งสองสนามวิชัยไม่มีการสร้างวัดอุ้มงคล โดยนำภาพ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” ไปผสมกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นอยู่ภายในเหรียญเดียวกันดังที่นิยมกันในปัจจุบัน เช่น นาค นักษัตร นางกั๊ก จตุคามรามเทพ พระสยามเทวาธิราช ฯลฯ ที่นครพนมมีเพียงการนำพระเครื่องพระด้วพระเทียมไปจัดชุดรวมกับพระเครื่องของวัดต่าง ๆ ในเมืองนครพนมเป็นกล่องชุดพระคู่บ้านคู่เมืองเพื่อส่งเสริมให้พระพุทธรูปสำคัญในเมืองนครพนมเป็นที่รู้จักเท่านั้น

ส่วนวัดอุ้มงคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” นั้น ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีแผ่นทองรูปพระด้วพระเทียม แสดงให้เห็นความนิยมของกลุ่มชนลุ่มน้ำโขงที่นิยมนำทองคำมาพิมพ์เป็นแผ่นรูปพระพุทธรูปเพื่อบูชาตนเอง ส่วนที่วัดหัวถนนมีฝ้ายยันต์รูปหลวงพ่อดิ้ว และยังมีผู้ศรัทธาจัดทำสติ๊กเกอร์ติดรถที่มีภาพหลวงพ่อดิ้วและข้อความว่า “หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน” มาถวายวัดให้พุทธศาสนิกชนเช่าบูชาไปติดรถยนต์ของตนอีกด้วย

ภาพที่ 155 สติ๊กเกอร์ติดรถ ของชาวบ้านหัวถนน

การเผยแพร่วัดอุ้มงคล “พระพุทธรูปไม้ด้ว” ในทั้งสองสนามวิชัยมีการเผยแพร่ทั้งในสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ มีการตีพิมพ์ข้อมูลพระเครื่องพระด้วพระเทียมรุ่นหน้าไฟในคอลัมน์วงการพระสุตส์ปดาหิในหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน และเผยแพร่หลายรุ่นในสื่ออินเทอร์เน็ต ส่วนพระเครื่องหลวงพ่อดิ้วที่หัวถนนมีการตีพิมพ์ในนิตยสารพระเครื่องหลายฉบับ และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์เช่นเดียวกัน รวมทั้งยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ที่ช่วยให้ผู้บูชารอดพ้นอันตรายต่าง ๆ

4.2 การสืบทอดและบทบาทของคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

จากการเปรียบเทียบข้อมูลคติชนในทั้งสองสนามวิจัยในหัวข้อที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าต่างมีคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” สืบทอดมาจนปัจจุบันที่มีทั้งลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกันไปตามบริบทต่าง ๆ ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดและบทบาทของคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัย

4.2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าในทั้งสองสนามวิจัยมีคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทั้งที่เป็นเรื่องเล่า ตำนาน พิธีกรรม ประเพณี และวัตถุมงคล แสดงให้เห็นการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ที่มีมานานและเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยต่าง ๆ ทั้งผู้จัดพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธีกรรม บริบทของชุมชน นโยบายของภาครัฐที่ปกครองดูแลชุมชน ตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ

4.2.1.1 ผู้จัดพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธีกับการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

ผู้จัดพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธีเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นปัจจัยสำคัญที่จะมีผลต่อการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” โดยเฉพาะพิธีบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว” จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่าในทั้งสองสนามวิจัยมีความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มผู้ดูแลรักษา “พระพุทธรูปไม้ตัว” ที่เรียกว่า “ข้าโอกาส” เหมือนกัน

ข้าโอกาสเป็นบุคคลที่มีผู้ศรัทธาอุทิศถวายวัด ผู้ศรัทธานี้อาจเป็นพระมหากษัตริย์ เจ้าเมือง หรือผู้ปกครองที่มีทาสเป็นของตนเอง บุคคลที่ถูกถวายวัดจะเป็นกรรมสิทธิ์ของวัด เมื่อมีครอบครัว ครอบครัวนั้นก็จะเป็นกรรมสิทธิ์ของวัดเช่นเดียวกัน ข้าโอกาสนี้จะได้รับการยกเว้นการเกณฑ์แรงงาน การเสียค่าส่วยอากรจากรัฐ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับข้าพระที่เจ้านายอุทิศให้เป็นผู้รับใช้สงฆ์ ถือเป็นประเพณีนิยมหลังจากการสร้างวัด พระธาตุเจดีย์ หรือพระพุทธรูปสำคัญก็จะมี การอุทิศข้าโอกาสเพื่อรักษาสิ่งสำคัญนั้น เช่น ข้าโอกาสวัดพระธาตุพนม ข้าโอกาสพระธาตุนคร เป็นต้น ข้าโอกาสนี้มีหน้าที่ดูแลรับใช้พระสงฆ์ ดูแลทำนุบำรุงศาสนสถานให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ทำไร่นาจ้งหันซึ่งเป็นไร่นาที่อุทิศไว้เป็นศาสนสมบัติ สำหรับเก็บผลประโยชน์บำรุงวัด (ทศพล อางหาญ, 2542: 4-7) ข้าโอกาสจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการทำนุบำรุงพุทธศาสนา

ในอดีตข้าโอกาสพระดี้วพระเทียมจะนำขันห้า ขันแปด หมากเบ็ง บายศรี ต้นผึ้ง และอื่น ๆ มาถวายพระดี้วพระเทียมในพิธีสงฆ์เป็นประจำทุกปี จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันความเชื่อเกี่ยวกับข้าโอกาสเลือนไปมากแล้ว ข้าโอกาสรุ่นเก่าอายุมากและสุขภาพ

ไม่แข็งแรง ลูกหลานข้าโอกาสรุ่นใหม่ประกอบอาชีพการงานที่มีวันหยุดตรงกับวันเสาร์อาทิตย์ ไม่สามารถหยุดงานมาร่วมพิธีกรรมทางศาสนาได้เหมือนกับข้าโอกาสรุ่นเก่าที่มีอาชีพเกษตรกรรมจึงหยุดงานในเรือกวสวไร่่นามาร่วมพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในวันสำคัญทางศาสนาได้สะดวกกว่า อีกปัจจัยสำคัญคือลูกหลานข้าโอกาสพระดี้วพระเทียมตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านที่ห่างจากวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ที่ประดิษฐานพระดี้วพระเทียมค่อนข้างมาก ลูกหลานข้าโอกาสพระดี้วพระเทียมรุ่นใหม่จึงไม่ผูกพันกับพระดี้วพระเทียมมากนัก ทำให้ปัจจุบันข้าโอกาสพระดี้วพระเทียมไม่ได้มีส่วนในการสืบทอดพิธีกรรมประเพณีเกี่ยวกับการบูชาพระดี้วพระเทียมเหมือนเช่นในอดีต

เมื่อพิจารณาจากเรื่องเล่าและตำนานพระดี้วพระเทียม สันนิษฐานได้ว่า เนื่องจากองค์พระดี้วเคลื่อนย้ายไปประดิษฐานในชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงหลายชุมชน และให้กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นเป็นข้าโอกาสพระดี้ว มีทั้งหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงในเมืองนครพนมและหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของฝั่งแม่น้ำโขงในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งเดิมเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีโคตรบูร ครั้งสุดท้ายมีเหตุการณ์ไฟไหม้หอพระบ้านสำราญ ชาวบ้านเชื่อว่าพระดี้วไหม้ไปกับกองเพลิง ต่อมาเมื่อพบพระดี้วลอยอยู่ในแม่น้ำโขงจึงอัญเชิญมาประดิษฐานที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ห่างจากบ้านสำราญประมาณ 5 กิโลเมตร กล่าวได้ว่าพระดี้วถูกเคลื่อนย้ายออกจากชุมชนที่มีกลุ่มข้าโอกาสอาศัยอยู่ จึงอาจจะเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ลูกหลานของข้าโอกาสพระดี้วพระเทียมไม่ได้ผูกพันกับพระดี้วพระเทียมและไม่ได้มีหน้าที่ดูแลวัดหรือรักษาพระดี้วพระเทียมเหมือนในอดีต

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่า หน้าที่ดูแลรักษาพระดี้วพระเทียม และจัดพิธีกรรมประเพณีเกี่ยวกับการบูชาพระดี้วพระเทียม มีพระภิกษุสงฆ์สามเณรที่จำพรรษาที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) คณะกรรมการวัด ชาวคุ้มวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) และผู้ที่เคารพศรัทธาพระดี้วพระเทียมเป็นผู้ทำหน้าที่เหล่านี้แทน จึงอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มบุคคลเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการสืบทอดพิธีกรรมประเพณีเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียม และจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียมต่อไป

ส่วนข้าโอกาสหลวงพ่อดี้วที่บ้านหัวถนนนั้น ยังคงมีส่วนสำคัญในการจัดและประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อดี้ว ทั้งประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสงฆ์น้ำหลวงพ่อดี้ว และงานขึ้นศาลเจ้าพ่อมหัว ซึ่งมีการระบุดตัวบุคคลที่จะสืบทอดตำแหน่งผู้ประกอบพิธีและผู้จัดพิธีที่ชัดเจน ได้แก่ นางเทียม ขวานจำ พี่เลี้ยงนางเทียม และพี่เลี้ยงขวานจำ รวมทั้งลูกหลานข้าโอกาสคนอื่น ๆ ก็ยังคงเคารพศรัทธาหลวงพ่อดี้วและมีหน้าที่จัดงานพิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อดี้วสืบทอดจากบรรพบุรุษ และชาวบ้านหัวถนนต่างเคารพนับถือนางเทียมและขวานจำ รวมทั้งยังยอมรับตระกูลข้าโอกาสในฐานะผู้จัดพิธีและผู้ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อดี้ว เนื่องจากชาวบ้านหัวถนนมีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อมหัวว่าเป็นบรรพบุรุษของข้าโอกาสที่คอยดูแลรักษาหลวงพ่อดี้ว เมื่อถึง

ช่วงพิธีสงฆ์หลวงพ่อดิ้ว เจ้าพ่อปมหัวจะ “สิง” นางเทียมที่เป็นหญิงในตระกูลข้าโอกาสให้มาสร้งน้ำก่อนบุคคลอื่น แสดงให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อปมหัวทำให้ชาวบ้านหัวถนนนับถือกันมาก เชื่อว่าเจ้าพ่อปมหัวเป็นบรรพบุรุษที่อัญเชิญหลวงพ่อดิ้วมาประดิษฐานที่บ้านหัวถนน สอดคล้องกับตำนานหลวงพ่อดิ้วที่มีเหตุการณ์กล่าวถึงการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวรวมถึงข้าโอกาสเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย และมาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านหัวถนนพร้อมทั้งอัญเชิญหลวงพ่อดิ้วมาด้วย จะเห็นได้ว่าหลวงพ่อดิ้วเป็นพระพุทธรูปที่ถูกอัญเชิญให้เคลื่อนย้ายไปพร้อมกับกลุ่มชนที่มีหน้าที่ดูแลรักษาและเคารพนับถืออยู่ตลอด การประดิษฐานอยู่ท่ามกลางกลุ่มชนเหล่านี้ทำให้มีความผูกพันและเคารพศรัทธา จนเกิดการสืบทอดความเชื่อ เรื่องเล่า ตำนาน และประกอบพิธีกรรมบูชาหลวงพ่อดิ้วสืบต่อมา

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามในปี พ.ศ.2558-2559 ผู้วิจัยพบว่า ข้าโอกาสที่เป็นผู้จัดพิธี และผู้ประกอบพิธีเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้วอยู่ในวัยกลางคนถึงวัยชราที่ทำมาหากินอยู่ในบ้านหัวถนน ลูกหลานข้าโอกาสวัยกลางคนถึงวัยรุ่นที่จะทำหน้าที่สืบทอดประเพณีต่อนั้นมีน้อยลง เนื่องจากต่างก็ไปทำงานหรือแต่งงานมีครอบครัวอยู่ต่างถิ่น ทำให้มีความผูกพันกับหลวงพ่อดิ้วและบ้านหัวถนนน้อยลง ส่วนใหญ่มีส่วนช่วยจัดพิธีเพียงเล็กน้อยหรือเป็นผู้ร่วมพิธีเท่านั้น ผู้ทำหน้าที่ดูแลรักษา และจัดพิธีเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้วคือกรรมกรวัดที่มีเชื้อสายข้าโอกาสต่าง ๆ ไม่ใช่เครือญาติใกล้ชิดเช่นในอดีต เมื่อผู้จัดพิธีและผู้ประกอบพิธีกรรมอายุมากขึ้นและมีปัญหาสุขภาพร่างกาย ทำให้มีการลดขั้นตอนของพิธีกรรมลง ส่งผลให้พิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นลักษณะที่ผู้วิจัยพบในทั้งสองสนามวิจัย คือ มีการลดขั้นตอนของพิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดิ้ว” เหลือเพียงการเข้าทรงทักทายและทำนายสภาพดินฟ้าอากาศให้ลูกหลานรับทราบ ไม่มีการพ่อน้ำเหมือนในอดีต

จะเห็นได้ว่า ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดิ้ว” คือ ข้าโอกาส แต่ด้วยปัจจัยด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และอื่น ๆ ทำให้ลูกหลานข้าโอกาสมีบทบาทน้อยลง ในตำนาน “พระพุทธรูปไม้ดิ้ว” จึงมีการอธิบายความหมายและหน้าที่ของข้าโอกาสไว้ด้วยแทบทุกสำนวน เนื่องจากคำว่า “ข้าโอกาส” ไม่อยู่ในความรับรู้และความเข้าใจของผู้คน ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากประวัติกรรมที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เมืองนครพนม ซึ่งเดิมเปลี่ยนชื่อจากสำนักสงฆ์ศรีบัวบานตั้งเป็นวัดโอกาส เพื่อเป็นที่ระลึกแก่ข้าโอกาสพระดิ้วพระเทียม สำหรับให้ข้าโอกาสที่มีหน้าที่ดูแลพระดิ้วพระเทียม ต่อมาคำว่า “โอกาส” มีความหมายขยายกว้างออก เมื่อข้าโอกาสไม่ได้ผูกพันกับวัดเหมือนในอดีต กอปรกับมีการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวทำให้มีความเชื่อว่าผู้ที่ได้มาทำบุญที่วัดโอกาสและกราบไหว้พระดิ้วพระเทียมจะประสบกับโอกาสที่ดีในชีวิต ส่งผลให้มีพุทธศาสนิกชนมากราบไหว้ขอพรตลอดจนร่วมพิธีกรรมบูชาพระดิ้วพระเทียมมากขึ้นซึ่งเป็นการขยายกลุ่มผู้รับรู้คติชนที่เกี่ยวกับพระดิ้วพระเทียมอันจะส่งผลให้เกิดการสืบทอดคติชนที่เกี่ยวกับพระดิ้วพระเทียมได้อย่างทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม แม้ข้าโอกาสจะมีบทบาทในการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” น้อยลง แต่ก็มีผู้ที่เคารพศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทั้งพระสงฆ์ คณะกรรมการวัด ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแวดล้อมวัดก็มีส่วนร่วมในการจัดพิธีและประกอบพิธีเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” มากขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่า แม้ข้าโอกาสจะเหลือน้อยลง แต่ก็มีผู้ที่รับรู้คติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” และเข้าร่วมพิธีบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว” มากขึ้น อันจะก่อให้เกิดการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ต่อไปในอนาคตได้อีกทางหนึ่ง

4.2.1.2 บริบทชุมชนกับการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าที่อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม และที่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มี “พระพุทธรูปไม้ตัว” ประดิษฐานอยู่ท่ามกลางชุมชนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเป็นส่วนใหญ่ อาศัยปะปนกับกลุ่มชนอื่น ๆ มีสังคมแบบพหุวัฒนธรรมที่ต่างเคารพศรัทธา มีความเชื่อ เรื่องเล่า มีประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” รวมถึงมีการสร้างวัดอุ้มงคล “พระพุทธรูปไม้ตัว” แบบต่าง ๆ บริบทของชุมชนแวดล้อมวัดที่ประดิษฐาน “พระพุทธรูปไม้ตัว” ตลอดจนชุมชนใกล้เคียงจึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

พระดี้วพระเทียมประดิษฐานอยู่ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางอำเภอเมืองนครพนม ใกล้กับด่านท่าเรือนครพนม - เมืองคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บริเวณนี้จึงเป็นย่านธุรกิจสำคัญที่มีชนหลายกลุ่มอาศัยร่วมกันแบบสังคมพหุวัฒนธรรม มีทั้งชาวไทยอีสานที่อาศัยอยู่เดิมเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของเมืองนครพนม เป็นผู้สร้างวัดเพื่อประดิษฐานพระดี้วพระเทียม และมีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่น ต่อมา มีชาวเวียดนามอพยพลี้ภัยสงครามเข้ามาอยู่ในเมืองนครพนม หลายครอบครัวมาค้าขายตั้งบ้านเรือนอยู่ในละแวกวัดโอกาส บางคนมีฝีมือทางการช่างจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างศาสนสถานภายในวัดโอกาส ชาวเวียดนามเหล่านี้เคารพนับถือเจ้าพ่อหมื่นเสมือนเทพเจ้าในประเพณีแบบตน

ต่อมามีชาวจีนอพยพเข้ามาค้าขายและนับถือเจ้าพ่อหมื่นคล้ายกับชาวเวียดนามด้วย ในอดีตละแวกวัดโอกาสเป็นตลาดและท่าเรือที่คึกคัก ชาวเวียดนามและชาวจีนที่อพยพมาค้าขายในบริเวณนี้จึงมีกำลังทรัพย์ในการทำบุญและไหว้เทพเจ้าที่เชื่อว่าจะทำให้การค้าเจริญรุ่งเรือง และนิยมไปบูชาเจ้าพ่อหมื่นที่ตั้งอยู่มุมด้านทิศเหนือของวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ต่อมาจึงมีผู้ศรัทธาสร้างศาลใหม่ที่มีสถาปัตยกรรมแบบจีนผสมเวียดนามเพื่อประดิษฐานรูปเทพเจ้าจีนเรียกว่า “อากงอามา” ทำให้ทั้งชาวเวียดนามและชาวจีนมักจะนำเครื่องสักการะ จุดประทัด ปฏิบัติพิธีกรรมตามประเพณีแบบจีน-เวียดนาม มีชาวไทยเชื้อสายเวียดนามและชาวไทยเชื้อสายจีนนิยมมาราบไหว้องค์เทพที่ประดิษฐานในศาลเจ้าทรงจีนผสมเวียดนามปะปนกับชาวไทยลาวเมืองนครพนม จนเกิดการ

สร้างศาลเจ้าพ่อหมื่น ทรงไทยขึ้นข้างเคียง ทำให้คนต่างกลุ่มชาติพันธุ์แยกพื้นที่ประกอบพิธีกรรมไปอยู่ในศาลเจ้าเฉพาะของกลุ่มตน

ปัจจุบันชาวเมืองนครพนมในละแวกวัดโอกาสพยายามสร้างความสัมพันธ์และประสานประโยชน์ระหว่างผู้ที่ไปทำบุญที่วัดโอกาสซึ่งต้องการความสงบกับผู้ศรัทธาต่อเทพเจ้าในศาลเจ้าพ่อหมื่น บางครั้งมีการจุดประทัดตามความเชื่อทำให้เสียงประทัดรวมถึงมีควันธูปไปรบกวนพระและผู้ที่มาทำบุญไหว้พระขอพรในวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่พยายามหาพื้นที่เพื่อสร้างศาลปูนเถ่ากงม่าแห่งใหม่ที่กว้างขวางและห่างจากย่านชุมชนป้องกันการรบกวนผู้อยู่ในละแวกพื้นที่ดังกล่าว

ปัจจุบันกลุ่มชาวไทยอีสานยังคงเป็นกลุ่มชนหลักในการสืบทอดความเชื่อประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระด้วงพระเทียม ทั้งประเพณีสงฆ์พระด้วงพระเทียม ประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระด้วงพระเทียม และงานเลี้ยงหอยเจ้าพ่อหมื่น ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามและชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นผู้ร่วมพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยมีส่วนสำคัญในการสร้างและทำนุบำรุงศาลเจ้าพ่อหมื่นทรงจีนหรือศาลอากงอาม่า ประกอบพิธีกรรมบูชาในช่วงวันสำคัญตามประเพณีจีน-เวียดนาม รวมถึงมีงานสมโภชเจ้าพ่อหมื่นตามความเชื่อแบบจีนและเวียดนามด้วย

อาจกล่าวได้ว่าชุมชนแควล้อมวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ที่มีทั้งชาวไทยอีสานชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และชาวไทยเชื้อสายจีนมีส่วนในการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับพระด้วงพระเทียม ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนา และสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นต่างกันไปตามความเชื่อของกลุ่มชน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีศาลเจ้าพ่อหมื่นแยกเป็นศาลทรงไทยที่มีชาวไทยอีสานดูแล และศาลเจ้าพ่อหมื่นทรงจีนเวียดนามที่มีสมาคมพ่อค้าจังหวัดนครพนมดูแล แต่เมื่อมีการประกอบพิธีกรรม กลุ่มชนทั้งสามต่างก็ถวายเครื่องเซ่นไหว้ตามความเชื่อของกลุ่มตนแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทั้งสองศาล แสดงให้เห็นว่าต่างก็เคารพเจ้าพ่อหมื่นเช่นเดียวกัน

นอกจากชุมชนละแวกวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) แล้ว ในอำเภอเมืองนครพนมยังมีชุมชนที่มีตำนานเกี่ยวข้องกับพระด้วงพระเทียม และมีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่น คือที่บ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ ตามตำนานเล่าว่าเคยเป็นที่ประดิษฐานพระด้วงก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ ชาวบ้านสำราญจึงเป็นข้าโอกาสที่มีหน้าที่ดูแลพระด้วงพระเทียม และจะเข้าร่วมพิธีสงฆ์พระด้วงพระเทียมทุกปี นอกจากนี้ยังมีการสร้างศาลเจ้าพ่อหมื่นริมน้ำโขงหน้าวัดสำราญได้ และมีงานเลี้ยงหอยในช่วงก่อนฤดูทำนา อย่างไรก็ตามชาวบ้านสำราญได้มีศาลบรรพบุรุษเป็นหลักบ้านอยู่แล้ว จึงไม่ได้บูชาเจ้าพ่อหมื่นในลักษณะของศาลหลักบ้านแต่มีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่นที่สัมพันธ์กับพญานาค เจือกงใหญ่และผู้ดูแลแม่น้ำโขงเมืองนครพนม

นอกจากนี้ที่บ้านอ่างคำ ตำบลนาทราย อำเภอเมืองนครพนม เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีตำนานเกี่ยวข้องกับพระด้วง ตามตำนานพระด้วงพระเทียมสำนวนบ้านอ่างคำกล่าวว่าบริเวณนี้

เป็นสถานที่ตัดไม้ทำเรือและพบไม้ตัวศักดิ์สิทธิ์จึงนำมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูป ปัจจุบันชาวบ้าน
อ้างคำยังคงเชื่อถือและรักษาบริเวณดังกล่าวไว้ในลักษณะเป็นดงปู่ตาที่อยู่ของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็น
เขตหวงห้ามที่ไม่ค่อยมีใครเข้าไปมากนัก จึงยังคงเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ หลุมที่ขุดไม้ทำเรือ
ยุบเป็นหลุมเชื่อว่าเป็นทางน้ำเชื่อมต่อกับบ่อน้ำของอีกหมู่บ้านหนึ่ง บริเวณใกล้เคียงมีศาลปู่ตาที่
ชาวบ้านอ้างคำจะผลัดเปลี่ยนกันนำขันห้ำมาเซ่นไหว้ทุกวันพระ

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านอ้างคำรู้จักและนิยมมาเคารพกราบไหว้พระด้ว
พระเทียมแต่ไม่ผูกพันมากนัก รวมทั้งไม่ได้ผูกพันกับเจ้าพ่อหมื่นด้วย เนื่องจากหมู่บ้านอ้างคำห่างจาก
วัดโอกาสเกือบ 20 กิโลเมตร เมื่อวิเคราะห์จากตำนานพระด้วพระเทียมพบว่า บ้านอ้างคำมีชื่อปรากฏ
เป็นสถานที่ตัดไม้ทำเรือและไม้ตัว แต่มีการนำไม้ตัวนั้นมาแกะสลักนอกชุมชนบ้านอ้างคำ จึงอาจจะ
เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านอ้างคำไม่ได้เป็นข้าโอกาสพระด้วพระเทียม อีกทั้งเจ้าพ่อหมื่นเป็น
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สัมพันธ์กับแม่น้ำโขง แต่ชาวบ้านอ้างคำอาศัยอยู่ในพื้นที่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน ไม่ได้อาศัย
อยู่ติดริมแม่น้ำโขง ชาวบ้านอ้างคำจึงไม่ได้มีความเชื่อหรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับเจ้าพ่อหมื่น ทั้งนี้ชาวบ้าน
อ้างคำสืบทอดความเชื่อและตำนานพระด้วพระเทียมในฐานะที่มีชื่อหมู่บ้านเป็นสถานที่หนึ่งในตำนาน

ส่วนในบริเวณชุมชนรอบวัดหัวถนน มีชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่อพยพเข้า
มาอาศัยในบริเวณนี้ตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์พร้อมกับอัญเชิญหลวงพ่อดำมาด้วย กลุ่มชนนี้จึง
มีความผูกพันกับหลวงพ่อดำและมีส่วนสำคัญในการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดำ ต่อมาเมื่อชาวจีน
อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนค้าขายสินค้าในบ้านหัวถนน อยู่อาศัยปะปนกับลูกหลานชาวลาวซึ่งเป็น
กลุ่มชนส่วนใหญ่ ต่อมาแต่งงานผสมผสานกันเกิดเป็นครอบครัวที่มีวัฒนธรรมแบบ “เจ๊กปนลาว”
หลายครอบครัวแต่งงานกับคนจีนด้วยตัวเอง ลูกหลานชาวจีนอพยพเหล่านี้ล้วนได้รับสัญชาติไทย
และประดัวให้เข้ากับค่านิยม วัฒนธรรมประเพณีของคนไทยจึงเรียกได้ว่าเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน
ชาวไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้นับถือพุทธศาสนาจึงมีส่วนร่วมในการบริจาคทรัพย์ทำนุบำรุงศาสนสถาน
และร่วมประเพณีแห่และสงฆ์หลวงพ่อดำด้วย โดยเฉพาะในระหว่างขบวนหลวงพ่อดำเคลื่อนผ่าน
หน้าบ้านของชาวบ้านหัวถนน โต๊ะวางเครื่องบูชาของชาวไทยเชื้อสายจีนจะมีเอกลักษณ์ต่างจากโต๊ะ
ของลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาว คือ จะมีน้ำชาและกระดาษไหว้เจ้าแบบจีน แสดงให้เห็นว่าชาวไทย
เชื้อสายจีนเคารพนับถือหลวงพ่อดำเสมือนเทพเจ้าในแบบของตน ส่วนลูกหลาน “เจ๊กปนลาว” หรือ
แม้กระทั่งลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเองก็ได้รับอิทธิพลพิธีกรรมเงินเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการ
ไหว้หลวงพ่อดำด้วยผลไม้ 5 ชนิด เชื่อว่าจะนำสิริมงคลมาแก่ตนและครอบครัว

นอกจากกลุ่มชนทั้งสองจะเคารพศรัทธาและสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรม
บูชาหลวงพ่อดำแล้ว แต่ละกลุ่มต่างมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เฉพาะกลุ่มตน กล่าวคือ ลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาว
มีความเชื่อและพิธีกรรมบูชาเจ้าพ่อปมหัวซึ่งเป็น “หลักบ้าน” ของกลุ่มตน ส่วนลูกหลานชาวไทย
เชื้อสายจีนมีความเชื่อและพิธีกรรมบูชาเทพเจ้าตามประเพณีจีน มีศาลเจ้าเจียวกั้วแปะซึ่งเป็นศาลเจ้า

ประจำกลุ่มตน ลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวจะมีโอกาสเข้าไปดูจิวหรือภาพยนตร์ในงานศาลเจ้าจีน หากไม่มีเชื้อสายจีนก็จะไม่ได้ไหว้องค์เทพที่อยู่ด้านในศาลเจ้า เช่นเดียวกับลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีน หากไม่มีเชื้อสายลาวก็จะไม่ได้ร่วมพิธีบูชาเจ้าพ่อปมหัว เนื่องจากศาลเจ้าพ่อปมหัวตั้งอยู่ในบริเวณบ้านใต้ มีลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอาศัยอยู่มาก ชาวจีนจะอาศัยอยู่บริเวณบ้านกลางตลาด ซึ่งอยู่ห่างจากศาลมาก อีกทั้งเดิมบริเวณศาลเป็นดงไม้หนาทึบ การสร้างศาลขนาดใหญ่สำหรับประกอบพิธีเพ็งจะมีในภายหลัง ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนจึงไม่ได้มีส่วนร่วมในพิธี จึงอาจกล่าวได้ว่าการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับเจ้าพ่อปมหัวซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับหลวงพ่อด้วนนั้นจะสืบทอดเฉพาะในกลุ่มลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเท่านั้น

เมื่อเปรียบเทียบความเชื่อและพิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ตีว” ในทั้งสองสนามวิจัยพบว่า บริบทชุมชนมีส่วนสำคัญต่อการสืบทอดคติชนอย่างชัดเจน ที่เมืองนครพนมนั้นศาลเจ้าพ่อหมื่นตั้งอยู่ใกล้กับวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ท่ามกลางชุมชนที่มีกลุ่มชนต่าง ๆ อาศัยร่วมกัน ทำให้กลุ่มชนต่าง ๆ มีโอกาสสืบทอดคติชนเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียม รวมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้อง คติชนเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียมจึงมีพลวัตเปลี่ยนแปลงไปตามความเชื่อและพิธีกรรมของแต่ละกลุ่มชน ต่างจากที่บ้านหัวถนน ซึ่งมีศาลเจ้าพ่อปมหัวตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนของลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวห่างจากชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อปมหัวยังคงเป็นความเชื่อเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ลาวไม่ได้ขยายสู่กลุ่มชนอื่นที่แวดล้อมเหมือนที่เมืองนครพนม ลักษณะดังกล่าวให้เห็นการนำ คติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตีว” มาใช้เพื่อปรับตัวอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนต่าง ๆ นั่นเอง

นอกจากกลุ่มชนในชุมชนแวดล้อมวัดที่ประดิษฐาน “พระพุทธรูปไม้ตีว” แล้ว สภาพของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตีว” โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมของชุมชนมีผลต่อรูปแบบของพิธีกรรม ที่บ้านหัวถนนเป็นชุมชนขนาดเล็ก การจราจรยังไม่หนาแน่น ถนนรอบวัดเป็นถนนที่ใช้สัญจรภายในชุมชนทำให้ยังคงสืบทอดรูปแบบของพิธีแห่หลวงพ่อดิ้ว คือ การอัญเชิญหลวงพ่อดิ้วประดิษฐานบนราชรถที่มีลักษณะเหมือนเกวียน เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม “เทียม” เกวียนราชรถ และร่วมจับจูงเชือกชักลากราชรถให้เคลื่อนไปตลอดเส้นทางที่กำหนดกระทั่งกลับมาที่วัดอีกครั้งนับว่าเป็นลักษณะพิเศษที่ทำให้ประชาชนที่เข้าร่วมพิธีได้มีส่วนร่วม รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งในพิธีแห่งนี้ ชาวบ้านหัวถนนรู้สึกว่าการประเพณีนี้เป็นประเพณีที่ตนภาคภูมิใจ

อีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้รูปแบบของพิธีแห่หลวงพ่อดิ้วยังคงสืบทอดมาจนปัจจุบันเนื่องจากมีเรื่องเล่าอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของหลวงพ่อดิ้วช่วยควบคุมและกำหนดรูปแบบการประกอบพิธีกรรม กล่าวคือ ชาวบ้านหัวถนนเล่าสืบทอดกันมาว่าครั้งหนึ่ง สารวัตรทหารเรือมารักษาความสงบเรียบร้อยในงานนมัสการแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้ว และขอให้อัญเชิญหลวงพ่อดิ้ว

ประดิษฐานที่หน้ารถจี๊ป ปรากฏว่าเครื่องยนตร์รถไม่ยอมติด จนต้องจุดธูปขอขมาหลวงพ่อดัวแล้ว
อัญเชิญประดิษฐานบนราชรถออกแห่รอบหมู่บ้านดังที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา หลังจากนั้น ชาวบ้าน
หัวถนนจึงเชื่อว่าการแห่หลวงพ่อดัวจะต้องอัญเชิญขึ้นราชรถที่มีคนชักลากเท่านั้น ทำให้เกิดความ
เชื่อถือศรัทธาในอภินิหารของหลวงพ่อดัวและมาร่วมชักลากราชรถแห่ไปรอบบ้านหัวถนนทุกปี

ส่วนสภาพแวดล้อมของชุมชนรอบวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ตั้งอยู่ในเขต
เทศบาลเมืองนครพนม มีหน่วยงานราชการของจังหวัด บริษัทห้างร้านต่าง ๆ ทำให้มีการจราจร
ค่อนข้างหนาแน่น จึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของพิธีแห่เป็นการแห่จากหน้าวัดและทักษิณาวรรต
รอบโบสถ์และหอพระ โดยอัญเชิญองค์พระขึ้นเสลี่ยง บางครั้งอัญเชิญประดิษฐานบนเกวียน แล้วแต่
ความสะดวกของผู้จัดงาน

จะเห็นได้ว่าชุมชนแวดล้อมวัดที่ประดิษฐาน “พระพุทธรูปไม้ดิว” ทั้ง
กลุ่มชนและสภาพแวดล้อมของชุมชนล้วนมีผลต่อการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดิว”
นอกจากนี้ในบริเวณใกล้เคียงชุมชนแวดล้อมวัด ทั้งชุมชนที่ติดกัน หรือแม้กระทั่งเขตการปกครองที่
ใหญ่กว่าคือในระดับอำเภอหรือระดับจังหวัดยังมีข้อมูลคติชนอื่น ซึ่งเป็นอีกปัจจัยสำคัญอีกประการ
หนึ่งที่มีผลต่อการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดิว”

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ตั้งอยู่ในเขต
เทศบาลเมืองนครพนม มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง ประกอบด้วยชุมชนคุ้มวัดต่าง ๆ ซึ่งต่างก็มี
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีเรื่องเล่า ตำนาน พิธีกรรมประจำชุมชนตนเอง เช่น วัดโพธิ์ศรี มีพระทองพระเทียม
วัดกลางมีพระเจ้าตื้อ วัดมหาธาตุมีพระธาตุนคร วัดพระอินทร์แปลงมีพระอินทร์แปลง อีกทั้งตาม
ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ กลุ่มชนในเมืองนครพนมมีหลายกลุ่มชน อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนหลาย
ระลอก ทำให้ต่างก็มีคติชนเฉพาะกลุ่มตน มีงานประเพณีประจำกลุ่มตนเอง ในเมืองนครพนมมีการจัด
งานรื่นเริงต่าง ๆ อยู่เสมอ มีงานไหลเรือไฟเป็นงานใหญ่ประจำปีของจังหวัด ทำให้ประเพณีบูชา
พระดิวพระเทียมไม่มีหรรสพสมโภชเหมือนงานประจำปีของวัดต่าง ๆ

นอกจากนี้เมืองนครพนมตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ชาวเมืองจึงมีความเชื่อ
เรื่องเล่าเกี่ยวกับพญานาคและเงือกงูในแม่น้ำโขง ก่อให้เกิดการสร้างบันไดพญานาคบริเวณหน้าวัด
โอกาส (ศรีบัวบาน) ซึ่งสัมพันธ์กับตำนานเจ้าพ่อบหมื่น ต่อมาในปี พ.ศ. 2559 มีการสร้างรูปปั้น
พญานาค 7 เศียร เรียกว่า “พญาศรีสัตตนาคราช” ประดิษฐานที่บริเวณปลายถนนนิตโยที่ริมแม่น้ำโขง
เมืองนครพนมเพื่อเป็นจุดสำคัญของการท่องเที่ยวในบริเวณอำเภอเมืองนครพนม สิ่งสำคัญของจังหวัด
นครพนมอีกประการหนึ่งคือพระธาตุนคร ศาสนสถานสำคัญที่พุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวลาว
เคารพศรัทธา ทำให้พระธาตุนครมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปเสมือนสัญลักษณ์ของจังหวัด
นครพนม รวมทั้งยังมีพระธาตุสำคัญกระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนครพนม ลักษณะ
ดังกล่าวจึงทำห้คติชนที่เกี่ยวกับพระดิวพระเทียมไม่ได้กระจายออกไปจนเป็นที่รู้จักของกลุ่มชนอื่นใน

จังหวัดนครพนมหรือคนทั่วไปมากนัก ทว่าด้วยความเชื่อ ตำนาน และพิธีกรรมบูชาพระด้วงพระเทียมที่ยังคงมีบทบาทต่อกลุ่มชนที่ศรัทธาพระด้วงพระเทียมจึงทำให้พระด้วงพระเทียมเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์สำคัญประจำกลุ่มชนในเมืองนครพนม

ส่วนที่บ้านหัวถนนเป็นส่วนหนึ่งในตำบลหัวถนนอยู่ในเขตอำเภอพนสนิคม ซึ่งมีพระพนัสบดีเป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำอำเภอ มีแหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงยุคประวัติศาสตร์ที่เชื่อว่าเชื่อมโยงกับขอมโบราณ อีกทั้งยังมีเรื่องเล่า ความเชื่อ และตำนานเกี่ยวกับพระรณเมรี อำเภอพนสนิคมเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชลบุรีซึ่งเป็นเมืองเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวชายทะเล ด้วยบริบทชุมชนที่แวดล้อมบ้านหัวถนนนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดำยังคงสืบทอดอยู่ในกลุ่มชาวบ้านหัวถนนและผู้ที่ศรัทธาหลวงพ่อดำ ไม่ได้แพร่หลายสู่คนทั่วไปมากนัก

จึงอาจกล่าวได้ว่าบริเวณใกล้เคียงกับชุมชนที่แวดล้อมวัด ล้วนมีเรื่องเล่า ความเชื่อ ตำนาน ตลอดจนพิธีกรรมประเพณีเรื่องอื่น ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง” ทั้งในแง่การรับและการนำมาปรับใช้ให้เข้ากับกลุ่มชนของตนเองส่งผลให้คติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง” เปลี่ยนแปลงไป

อนึ่ง ในเชิงศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง” คือ เจ้าพ่อหมื่นที่เมืองนครพนม และเจ้าพ่อปมหัวที่บ้านหัวถนน เป็นความเชื่อตามศาสนาแบบชาวบ้าน เดิมจะมีงานบูชาคือการเลี้ยงหอยหรือการขึ้นศาลเพื่อเซ่นไหว้บวงสรวงและจะมีการทรงเจ้าเข้าผี ชาวบ้านจะร่วมกันรับประทานอาหารสุรายาตองและร้องรำทำเพลง จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านในชุมชนรวมทั้งผู้จัดพิธีมีส่วนสำคัญในการลดขั้นตอนของพิธีกรรมลง ที่เมืองนครพนมจัดเพียงการเซ่นไหว้บวงสรวงเจ้าพ่อหมื่นและการทรงเจ้าเพื่อถามไถ่สารทุกข์สุกดิบของลูกหลาน ไม่มีการรับประทานอาหารและดื่มสุราเช่นปีที่ผ่านมา เนื่องจากมักจะเป็นสาเหตุให้ผู้ร่วมงานทะเลาะเบาะแว้งกัน รวมทั้งไม่มีการล้มวัวควายเพื่อเซ่นสรวงบูชาเจ้าพ่อหมื่นเหมือนในอดีต เนื่องจากทั้งการดื่มสุราและการฆ่าสัตว์เป็นการกระทำที่ผิดหลักเบญจศีลในพุทธศาสนานั้นเอง ลักษณะการลดขั้นตอนของพิธีกรรมดังกล่าวคล้ายคลึงกับที่บ้านหัวถนน ซึ่งลดการดื่มสุราลงจากปีก่อน ๆ เพื่อลดเหตุทะเลาะวิวาทและการทำร้ายร่างกาย และมีการปรับรูปแบบพิธีกรรมไปสู่พิธีกรรมทางพุทธศาสนามากขึ้น เป็นการทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านด้วยอย่างหนึ่ง

4.2.1.3 นโยบายของภาครัฐกับการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง”

หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ดูแลชุมชนแวดล้อมวัดที่ประดิษฐาน “พระพุทธรูปไม้ด้วง” เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง” จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า หน่วยการปกครองในทั้งสองสนามวิจัยต่างก็ยกย่องให้

“พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นพระพุทธรูปประจำชุมชน ต่างมี “พระพุทธรูปไม้ตัว” อยู่ในวรรคแรกของ คำขวัญประจำชุมชน อำเภอเมืองนครพนมมีคำขวัญประจำอำเภอวรรคแรกคือ “พระดี้วพระเทียมคู่ บ้าน” และตำบลหัวถนนก็มีคำขวัญประจำตำบลวรรคแรกคือ “หลวงพ่อตัวคู่บ้าน” เช่นเดียวกัน นอกจากนี้เทศบาลตำบลหัวถนนยังนำภาพหลวงพ่อตัวมาเป็นตราสัญลักษณ์ประจำหน่วยงานด้วย

ภาพที่ 156 ตราสัญลักษณ์เทศบาลตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี

การที่หน่วยงานด้านการปกครองของภาครัฐกำหนดให้ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นหนึ่งในคำขวัญประจำชุมชนและเป็นสัญลักษณ์ประจำชุมชน แสดงให้เห็นความสำคัญของ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ที่มีต่อคนในชุมชนนั่นเอง ในพิธีกรรมบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทั้งสองสนาม วิจัยมักมีบุคคลสำคัญในหน่วยงานราชการมาร่วมเป็นประธานในพิธี เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ผู้อำนวยการโรงพยาบาล ผู้กำกับการสถานีตำรวจ นายกเทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐยังได้ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทั้งการสนับสนุนงบประมาณ และความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานมาร่วมจัดงานประเพณี รวมถึงการผนวกกิจกรรมด้าน วัฒนธรรมประเพณีที่ส่วนกลางส่งเสริมด้วย เช่น การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันผู้สูงอายุ ซึ่งปรากฏ ลักษณะเช่นนี้ทั้งที่เมืองนครพนมและที่บ้านหัวถนน รวมทั้งยังมีทั้งทหารและตำรวจมาช่วยรักษาความปลอดภัยในระหว่างงานพิธีแห่และสร่งน้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว” โดยที่เมืองนครพนมมีหน่วยเรือรักษา ความสงบเรียบร้อยตามลำแม่น้ำโขงมาเป็นผู้อัญเชิญพระดี้วพระเทียมประดิษฐานบนเสลี่ยงแห่ในพิธี แห่และสร่งน้ำพระดี้วพระเทียมด้วย

ที่เมืองนครพนมมีหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูล เกี่ยวกับพระดี้วพระเทียมโดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงาน นครพนม ซึ่งมีสำนักงานอยู่ไม่ไกลจากวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มากนัก เป็นหน่วยงานสำคัญที่ช่วย ส่งเสริมให้วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของเมืองนครพนม ทำให้คติชน เกี่ยวกับพระดี้วพระเทียมเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น ดังจะกล่าวถึงต่อไป

ภาพที่ 157 ป้ายประชาสัมพันธ์แผนที่ท่องเที่ยวถนนวัฒนธรรมในโครงการ “สนุก” ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานนครพนม มีวัดโอกาสเป็นหนึ่งในสถานที่สำคัญ

อนึ่ง ในปี พ.ศ.2560 มีการประดิษฐานหลวงพ่อดำทองคำจำลองในหอพระของหน่วยงานราชการคือ หอพระของสถานีตำรวจภูธรพนัสนิคม ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับหอพระพนัสนิคม พร้อมทั้งมีการติดป้ายคาถาบูชาหลวงพ่อดำด้วย แสดงให้เห็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของหลวงพ่อดำ ทั้งยังถือเป็นการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดำอีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 158 พระบูชาหลวงพ่อดำประดิษฐานหน้าสถานีตำรวจภูธรพนัสนิคม

4.2.1.4 สื่อมวลชนกับการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว”

สื่อมวลชนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” ในอดีตตำนานเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” จะบอกเล่ากันรุ่นต่อรุ่นซึ่งเป็นแบบ

มุขปาฐะ ส่วนตำนาน “พระพุทธรูปไม้ตัว” ส่วนวนลายลักษณะก็มีเพียงตำนานที่ทางวัดจัดพิมพ์หรือมีผู้ศรัทธาจัดพิมพ์ถวายแต่วัดเป็นธรรมทาน ต่อมาจึงมีหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ส่วนการปกครองของรัฐ ตลอดจนโรงเรียนในชุมชนที่มี “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำชุมชน เริ่มหันมาสนใจรวบรวมประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนตนเอง ทำให้เริ่มมีการตีพิมพ์คติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เผยแพร่ในส่วนราชการและระบบการศึกษา ส่งผลให้คติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นที่รู้จักมากขึ้น ต่อมาสำนักงานการท่องเที่ยวเริ่มตีพิมพ์ตำนานเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เผยแพร่สู่นักท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้ชัดเจนที่เมืองนครพนม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานนครพนมมีส่วนสำคัญในการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ทั้งเอกสารแผ่นพับ และป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับตำนานพระดี้วพระเทียม รวมทั้งยังมีการตีพิมพ์ในนิตยสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวด้วย ตำนานเหล่านี้มักจะมีขนาดสั้นลง และเลือกเอาเพียงบางเหตุการณ์สำคัญส่วนใหญ่จะกล่าวถึงลักษณะของพระดี้วพระเทียม และความเก่าแก่ขององค์พระที่สัมพันธ์กับอาณาจักรศรีโคตรบูร ไม่ได้กล่าวถึงตำนานการสร้างพระดี้วพระเทียมมากนัก แต่ก็กล่าวได้ว่าเป็นการเผยแพร่ความเชื่อเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียมทางหนึ่ง

ส่วนที่บ้านหัวถนน มีหนังสือรวบรวมตำนานหลวงพ่อดี้วที่มีผู้ศรัทธาพิมพ์ถวายวัดเพื่อแจกเป็นธรรมทานอยู่หลายสำนวนมาก ส่วนใหญ่คัดลอกกันมาและเปลี่ยนแปลงสำนวนภาษาให้เป็นทางการมากขึ้น โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับตำนานหลวงพ่อดี้วตั้งแต่ต้นจนจบ ประเพณีแห่และสงฆ์นำหลวงพ่อดี้ว และคาถาบูชาหลวงพ่อดี้ว ต่อมาจึงมีการตีพิมพ์ลงในหนังสือประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมของพนัสนิคมหรือชลบุรีบ้าง แต่ไม่มีแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเหมือนที่เมืองนครพนมเนื่องจากที่เมืองพนัสนิคมยังไม่มี การส่งเสริมการท่องเที่ยวมากนัก นอกจากนี้ที่วัดหัวถนนยังมีการส่งเสริมด้านวัตถุมงคลหลวงพ่อดี้วจึงมีโปสเตอร์เกี่ยวกับวัตถุมงคลหลวงพ่อดี้วรุ่นต่าง ๆ อยู่หลายแบบ แต่ที่วัดโอกาสไม่ได้ส่งเสริมเรื่องวัตถุมงคล และพระเครื่องพระดี้วพระเทียมแต่ละรุ่นมีแบบพิมพ์ไม่มากนักจึงไม่จำเป็นต้องตีพิมพ์โปสเตอร์วัตถุมงคลพระดี้วพระเทียมนั่นเอง

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 ตำนานที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทั้งสองสนามวิจัยต่างก็ได้รับการเผยแพร่ในสื่ออินเทอร์เน็ตเรื่อยมา ส่วนใหญ่มีเนื้อหาเน้นความเก่าแก่ของ “พระพุทธรูปไม้ตัว” รวมถึงมีการกล่าวถึงอิทธิปาฏิหาริย์ควบคู่ไปกับการประกาศให้เชาบูชาวัตถุมงคลพระเครื่อง “พระพุทธรูปไม้ตัว” ด้วย

อนึ่ง ในช่วงปลายปี พ.ศ.2558 มีคณะศึกษาเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมาจัดกิจกรรมที่วัดหัวถนน และเผยแพร่ความรู้แก่ชาวบ้านหัวถนนทำให้เกิดตำนานใหม่คือบริเวณบ้านหัวถนนเป็นเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และเชื่อว่าชุมชนหัวถนนเป็นชุมชนที่เกิดมาตั้งแต่สมัยก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาต้นปี พ.ศ.2559 ทีมงานรายการ ฅน สยาม ซึ่งกำลังถ่ายทำประเด็นเกี่ยวกับการตามรอยสมเด็จพระเจ้าตากสินติดต่อกับ

คณะกรรมการวัดเพื่อมาถ่ายทำประชาสัมพันธ์วัดหัวถนน หลวงพ่อด้วง และพระเครื่องหลวงพ่อด้วง ทำให้เกิดการเน้นย้ำความเชื่อที่บ้านหัวถนนเป็นหมู่บ้านเก่าแก่มากมาตั้งแต่ก่อนกรุงรัตนโกสินทร์เพิ่มขึ้น หลังจากรายการออกอากาศทางโทรทัศน์แล้ว ยังเผยแพร่ผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ตอีกช่องทางหนึ่งด้วย อย่างไรก็ตาม ตำนานสำนวนใหม่นี้ไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากชาวบ้านหัวถนนมากนัก เนื่องจากเป็นข้อเสนอใหม่ทางประวัติศาสตร์ไม่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์เดิมที่เคยรับรู้กันมาว่าเส้นทาง การเดินทางที่จะผ่านไปบริเวณเมืองบางปลาสร้อย ไปสู่พญา ระยอง และจันทบุรีในที่สุด รวมทั้งตำนาน สำนวนใหม่นี้ยังมีเนื้อหาของเหตุการณ์ขัดแย้งกับตำนานการอพยพของบรรพบุรุษตนซึ่งชาวบ้าน หัวถนนยังคงเชื่อว่าบรรพบุรุษเป็นชาวลาวที่อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านหัวถนนแต่สมัยรัชกาลที่ 3

นอกจากสื่อโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ตแล้ว เมื่อวัดหัวถนนจัดสร้างวัดถุยมงคล หลวงพ่อด้วงในปี พ.ศ.2559 ทำให้มีการภาพข่าวตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น หนังสือพิมพ์เกี่ยวกับ วัดถุยมงคล มีการจัดพิมพ์โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์วัดถุยมงคลหลวงพ่อด้วงรุ่น พ.ศ.2559 แบบพิมพ์ต่าง ๆ และตีพิมพ์วัดถุยมงคลหลวงพ่อด้วงรุ่นต่าง ๆ รวมถึงตำนานการสร้างวัดถุยมงคลหลวงพ่อด้วงลงในนิตยสาร พระเครื่องอีกหลายฉบับด้วย

จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่ออินเทอร์เน็ตล้วน มีส่วนในการเผยแพร่ข้อมูลคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง” ในทั้งสองสนามวิจัยที่แตกต่างกัน ออกไปตามวัตถุประสงค์การใช้ ซึ่งช่วยสะท้อนความคิด ความเชื่อ และจุดมุ่งหมายของกลุ่มคนที่ เคารพบูชา และช่วยสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง” ให้คงอยู่ได้อีกทางหนึ่ง

4.2.2 บทบาทของคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง”

คติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้วง” ในทั้งสองสนามวิจัยดำรงอยู่และสืบทอดมา ยาวนาน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว เนื่องจากคติชนเหล่านี้ล้วนยังคง บทบาทต่อชนทั้งสองกลุ่ม ดังนี้

4.2.2.1 บทบาทในการสร้างความมั่นคงด้านจิตใจ

“พระพุทธรูปไม้ด้วง” เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างจากความเชื่อถือศรัทธาของ กลุ่มชนที่นำความเชื่อดั้งเดิมของตนมาผนวกกับความเชื่อในพุทธศาสนา อันเป็นลักษณะของ พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (popular Buddhism) ดังจะเห็นได้จากตำนาน “พระพุทธรูปไม้ด้วง” ว่า ผู้ตัดไม้สร้างเรือบังเอิญพบไม้ท่อนที่ต่างจากไม้อื่น มี “ความพิเศษ” คือไม่ยอมให้ไม้อื่นทับ เชื่อว่ามี สิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ในไม้นี้ จึงนำไม้ขึ้นมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูป เหตุการณ์ในตำนานตอนนี้แสดง ให้เห็นการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านคือเรื่องเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตในธรรมชาติกับ

ความเชื่อในทางพุทธศาสนา คือ การสร้างพระพุทธรูป เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว” นี้ตามพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

การสร้างพระพุทธรูปจากไม้นี้เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวรวมถึงชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวมักแกะสลักไม้เป็นพระพุทธรูปแล้วนำไปถวายวัดเพื่อแก้บนเมื่อหายจากอาการเจ็บป่วย ส่วน “พระพุทธรูปไม้ตัว” นี้มีตำนานการสร้างที่ต่างจากพระพุทธรูปไม้อื่น ๆ อย่างชัดเจน เหตุการณ์ในตำนานตอนการพบไม้ศักดิ์สิทธิ์แล้วนำมาสร้างเป็นพระพุทธรูป อาจกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่ไม้ที่ค้นพบเพื่อให้ผู้ที่ประสบเหตุการณ์ไม่ห่มอรองเรือหม่นกระเด็นถูกคนบาดเจ็บดังกล่าวในตำนาน ตลอดจนชาวเมืองที่ได้ฟังข่าวสบายใจอีกด้วย อีกนัยหนึ่งจึงเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์แก่ไม้นำมาสร้างพระพุทธรูป เชื่อว่าเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่มีเทวดาอารักษ์คุ้มครอง เมื่อนำมาสร้างพระพุทธรูปแล้วสถาปนาเป็นพระพุทธรูปประจำกลุ่มชน จึงทำให้พระพุทธรูปไม้นี้มีความศักดิ์สิทธิ์เพิ่มมากขึ้น มีทั้งเทวดาและพระพุทธรูปเจ้าเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคน ตลอดจนช่วยคุ้มครองกลุ่มชนผู้ที่เคารพกราบไหว้

ตำนานพระตี้วพระเทียมหลายสำนวนกล่าวว่า เมื่อสร้างพระพุทธรูปจากไม้และสถาปนาพระพุทธรูปนี้เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองแล้ว เมื่อบ้านเมืองใดเดือดร้อนจะอัญเชิญพระพุทธรูปนี้ไปประดิษฐานเพื่อขจัดปัดเป่าทุกข์ภัยต่าง ๆ เช่น ข้าวยากหมากแพง เกิดโรคระบาด เมื่ออัญเชิญพระพุทธรูปนี้ไปประดิษฐานจะนำความสุขสงบมาสู่บ้านเมืองนั้น เมื่อบ้านเมืองนั้นสงบสุขแล้วจึงจะอัญเชิญพระพุทธรูปกลับมาประดิษฐานในเมืองเช่นเดิม ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปนี้ไปประดิษฐานภายในชุมชนที่เกิดความเดือดร้อนจะช่วยสร้างความมั่นคงด้านจิตใจแก่ผู้อยู่ในชุมชนจนสามารถฟันฝ่าความทุกข์นั้นไปได้ ทั้งยังทำให้พระพุทธรูปนี้มีชื่อเสียงด้านความศักดิ์สิทธิ์ทำให้มีผู้เคารพนับถือมากขึ้นด้วย

ในปัจจุบันเรื่องเล่า ความเชื่อ และตำนาน “พระพุทธรูปไม้ตัว” มีบทบาทสำคัญในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์แก่ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทำให้เกิดพิธีกรรมบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทั้งแบบปัจเจกบุคคล คือ ขอพรเพื่อให้ชีวิตมีความสุข หรือแม้กระทั่งการขอพรในช่วงที่กำลังจะเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในชีวิต เช่น สอบไล่ สอบบรรจุ เจ็บป่วย เดินทางไกล ผู้ที่มาขอพรหรือแม้กระทั่งบนบานศาลกล่าวในช่วงที่จะเกิดความเปลี่ยนแปลงในชีวิตมักจะเป็นกลุ่มคนในชุมชนที่เคารพนับถือ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประจำกลุ่มตน เชื่อว่า “พระพุทธรูปไม้ตัว” จะช่วยให้ผ่านพ้นสิ่งต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี และเมื่อประสบความสำเร็จตามที่ขอพรจึงทำให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสยิ่งขึ้น และตอบแทนด้วยการแก้บนด้วยสิ่งต่าง ๆ ตามที่บนบานไว้

ส่วนพิธีกรรมในระดับชุมชนนั้น เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างความมั่นคงด้านจิตใจของคนในชุมชน เชื่อว่าพิธีกรรมบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว” และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นการบูชาที่ช่วยคุ้มครองดูแลให้มีความสุข แคล้วคลาดปลอดภัย และเพื่อให้

เกิดสิริมงคลแก่ครอบครัวผู้ร่วมพิธี พิษพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ บ้านเมืองสงบสุข พิธีกรรมต่าง ๆ นี้สอดคล้องกับสภาพสังคมของทั้งสองสนามวิจัยที่เป็นสังคมเกษตรกรรม จึงมีความเชื่อสอดคล้องกันว่าในช่วงประเพณีแห่และสร่งน้ำ “พระพุทธรูปไม้ตัว” จะมีฝนตก เกษตรกรจึงมักจะร่อนน้ำฝนในช่วงพิธีกรรมนี้เพื่อเพาะปลูกพืชพรรณต่าง ๆ

นอกจากพิธีกรรมเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” แล้ว วัตถุประสงค์ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเคารพนับถือและศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ที่กลุ่มชนมีต่อ “พระพุทธรูปไม้ตัว” อย่างชัดเจน ความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เหล่านี้จะสะท้อนผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ซึ่งการบูชาวัตถุประสงค์ “พระพุทธรูปไม้ตัว” รวมถึงการพกติดตัวไปในสถานที่ต่าง ๆ จะช่วยสร้างความมั่นคงด้านจิตใจเชื่อว่าวัตถุประสงค์ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันภัยต่าง ๆ ความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุประสงค์จะถูกถ่ายทอดจากผู้ประสบเหตุการณ์หรือสิ่งอันตรายต่าง ๆ แล้วปลอดภัยอย่างเกินความคาดหมาย เช่น ช่วยให้ออกพ้นจากอุบัติเหตุต่าง ๆ เรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้มีทั้งการเล่าสู่กันฟังแบบมุขปาฐะ และถ่ายทอดผ่านลายลักษณ์ในสื่อออนไลน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบูชาวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่ทำให้มีผู้คนเคารพศรัทธาและบูชาวัตถุประสงค์ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เพื่อพกติดตัวมากยิ่งขึ้น

4.2.2.2 บทบาทในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชน

บทบาทสำคัญของคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชน ผู้วิจัยพบว่าความเชื่อ เรื่องเล่า และตำนานเกี่ยวกับพระพุทธรูปไม้ตัวแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของสถานที่ต่าง ๆ ในอำเภอเมืองนครพนม ได้แก่ บ่อน้ำภายในดงปู่ตา บ้านอ่างคำ ตำบลนาคากลาง ตามตำนานกล่าวว่า เป็นสถานที่ตัดไม้สร้างเรือและสถานที่ตัดไม้ตัวที่นำมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูป มีการชักลากไม้ผ่านลำน้ำเหมือดซึ่งไหลผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ลงสู่แม่น้ำโขง มีการประดิษฐานพระพุทธรูปในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีชื่อเป็นซ้ำโอกาสในปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งหมู่บ้านในอำเภอเมืองนครพนม และในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ริมหน้าผาวัดธาตุด้านสำราญใต้ ตำบลอาจสามารถ เป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้หอพระพุทธรูป และพระพุทธรูปสูญหายจากชื่อสถานที่ต่าง ๆ ดังกล่าวที่มีอยู่จริงในปัจจุบันต่างรับรู้เรื่องเล่าเกี่ยวกับตำนานพระพุทธรูปไม้ตัวเหมือนกัน ทำให้กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเหล่านี้มีความเชื่อถือศรัทธาและนับถือพระพุทธรูปไม้ตัวร่วมกัน เสมือนเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ชื่อบ้านนามเมืองที่ผูกโยงกับความเชื่อเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระพุทธรูปไม้ตัวพระพุทธรูปในลักษณะเช่นนี้อาจเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้พระพุทธรูปไม้ตัวได้รับการยกย่องเป็นพระพุทธรูปประจำอำเภอเมืองนครพนมได้

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามในทั้งสองแห่ง ผู้วิจัยพบว่าประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นมีบทบาทสำคัญที่ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ

เข้าด้วยกัน เนื่องจากการจัดพิธีกรรมในชุมชนล้วนต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งจาก ชาวเมืองนครพนม พระสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน ตลอดจนกลุ่มชนในละแวกใกล้เคียงให้ ความร่วมมือช่วยกันจัดพิธีกรรมประเพณีให้ลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะประเพณีแห่และสงฆ์นำ “พระพุทธรูปไม้ตีว” ในทั้งสองสนามวิจัยล้วนมีบทบาทต่อกลุ่มชนในสนามวิจัยคล้ายคลึงกัน

ประเพณีสงฆ์นำพระตีวพระเทียมที่เมืองนครพนม ได้รับความร่วมมือจาก พระสงฆ์ คณะกรรมการวัด และชาวเมืองนครพนมที่ศรัทธาพระตีวพระเทียมช่วยกันจัดเตรียมงาน ขอความร่วมมือจากหน่วยรักษาความปลอดภัยตามแนวลุ่มน้ำโขงมาช่วยอำนวยความสะดวกพระตีวพระเทียม ออกแห่ และชาวเมืองนครพนมกลุ่มชนต่าง ๆ ทั้งกลุ่มชาวไทยอีสาน ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม และ ชาวไทยเชื้อสายจีน หรือแม้กระทั่งนักท่องเที่ยวที่มีโอกาสมาร่วมประเพณี ต่างก็มีส่วนร่วมในประเพณี สงฆ์นำพระตีวพระเทียม เนื่องจากมีสิ่งเคารพศรัทธาคือพระตีวพระเทียมเหมือนกัน จึงร่วมบุญ ร่วมสงฆ์นำพระตีวพระเทียมเพื่อความเป็นสิริมงคล และร่วมร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน

ส่วนงานประเพณีปิดทอง ขอปกร แห่และสงฆ์นำหลวงพ่อดำที่บ้านหัวถนนก็ มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีแก่ชาวบ้านหัวถนนเช่นเดียวกัน ทั้งลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ ลาวและชาวไทยเชื้อสายจีนต่างก็มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือร่วมกันคือหลวงพ่อดำ จึงร่วมกันจัดประเพณี ร่วมบุญ และร่วมสนุกสนานไปด้วยกัน ดังจะเห็นความสามัคคีของผู้ร่วมพิธีซัดเจนที่สูงสุดในพิธีแห่ หลวงพ่อดำ แม้จะนิยมนิมนต์พระสงฆ์ที่มีเชื้อสายเข้าโอกาสนั่งประครององค์หลวงพ่อดำบนราชรถ แต่ การชักลากราชรถนั้นเป็นเครื่องแสดงถึงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวบ้านหัวถนน ทุกกลุ่มชนได้ซัดเจนที่สุด เนื่องจากเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมกันจับจูงเชือกลากราชรถและเดินไป ตามถนนในหมู่บ้านร่วมกับผู้ร่วมพิธีคนอื่น ๆ การชักลากราชรถที่เป็นไม้เนื้อตันทั้งคัน บรรทุกพระสงฆ์ 4 รูป หลวงพ่อดำและพระพุทธรูปสาวอีก 2 องค์ และอ่างน้ำมนต์ขนาดใหญ่ลัดเลาะไปตามถนนใน หมู่บ้านที่มีความคดเคี้ยวต้องอาศัยแรงคนค่อนข้างมาก เมื่อถึงทางโค้งหรือทางเลี้ยวชาวบ้านจะต้อง ช่วยกันผ่อนเชือกให้หย่อนพอดี และต้องดึงเชือกให้ห่างจากโค้งเพื่อให้ราชรถสามารถเลี้ยวได้โดยไม่ เบียดถนนด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป ซึ่งจะสัมพันธ์กับการเทียมแอกของม้าทรงที่คนที่อยู่ไกลโค้งก็ ต้องเดินไวกว่าคนที่อยู่ใกล้โค้ง เพื่อให้ราชรถสามารถเคลื่อนผ่านโค้งไปได้ ทั้งยังต้องช่วยกันสลับ สับเปลี่ยนกันเป็นม้าทรง เนื่องจากระยะทางไกลและราชรถมีน้ำหนักมาก เมื่อมีสายไฟห้อยต่ำจนทำให้ ราชรถเคลื่อนผ่านไม่ได้ ชาวบ้านก็ต้องช่วยกันผ่อนสายเชือกและชักลากราชรถถอยหลังกลับ แล้ว นำเอาไม้ยาวมาค้ำสายไฟให้สูงขึ้นเพื่อให้ราชรถลอดสายไฟนั้นผ่านไป ได้ หลังจากทีราชรถเคลื่อนผ่านไป ได้ ทุกคนต่างก็ให้ร้องแสดงความดีใจและช่วยกันชักลากราชรถต่อไปจนกลับถึงวัดอีกครั้ง

นอกจากนี้ประเพณีปิดทอง ขอปกร แห่และสงฆ์นำหลวงพ่อดำยังมีระยะเวลา การจัดงานยาวนานถึง 5 วัน 5 คืน เป็นงานสำคัญประจำชุมชนทำให้ชาวบ้านหัวถนนต้องมีการ ประชุมแบ่งหน้าที่ช่วยเหลือกันทำงานในฝ่ายต่าง ๆ และผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาช่วยงานตั้งแต่เช้า

จนถึงช่วงเวลาประมาณ 23:00 น. ของทุกวัน การจัดงานประเพณีนี้จึงเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

อนึ่ง เมื่อผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า ผู้คนในทั้งสองสนามวิจัยต่างรับรู้ ว่าในอีกชุมชนหนึ่งของประเทศไทยมี “พระพุทธรูปไม้ดีว” ที่มีตำนานคล้ายคลึงกันมาก มีความเชื่อ และเรื่องเล่าบางอย่างคล้ายกัน อีกทั้งยังมีประเพณีแห่และสงฆ์น้ำพระที่คล้ายคลึงกันด้วย ผู้วิจัยจึง มักจะได้รับความเมตตาจากผู้คนในทั้งสองสนามวิจัยที่แม้จะไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าผู้คนใน ทั้งสองสนามวิจัยเป็นมีสายเลือดเดียวกัน แต่ต่างก็มี “พระพุทธรูปไม้ดีว” เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่นเดียวกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดีว” ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างชน สองกลุ่มที่อยู่ห่างไกลให้กันให้มีความรู้สึกเป็นญาติทางธรรมร่วมกันได้

4.2.2.3 บทบาทในการอธิบายประวัติความเป็นมาของชุมชน

นอกจากในตอนต้นของตำนานเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดีว” สำนวนที่ปรากฏในบริเวณเมืองนครพนมจะมีบทบาททำให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มชนต่าง ๆ ในเมืองนครพนมแล้ว ยังมีเหตุการณ์ที่ช่วยอธิบายประวัติการตั้งวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ว่า หลังจากสถาปนาพระตำบพระเทียมเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองได้อัญเชิญองค์พระประดิษฐานที่บ้านโพธิ์คำ แล้วเปลี่ยนชื่อสำนักสงฆ์ศรีบัวบานที่ตั้งอยู่บริเวณบ้านโพธิ์คำนั้นเป็นวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เพื่อเป็นที่ระลึกแก่ข้าโอกาสที่มีหน้าที่ดูแลพระตำบพระเทียม บางสำนวนกล่าวว่าหลังจากพระตำบสูญหายในเหตุการณ์ไฟไหม้ ต่อมาเกิดพายุในแม่น้ำโขงและพบพระตำบลอยอยู่ในน้ำโขงหน้าสำนักสงฆ์ศรีบัวบาน บ้านโพธิ์คำ จึงอัญเชิญขึ้นประดิษฐานแล้วสถาปนาเป็นวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มาจนปัจจุบัน บางสำนวนกล่าวว่าพ่อหมื่นเป็นผู้นำให้คนในบริเวณนั้นสร้างวัดเพื่อประดิษฐานพระตำบพระเทียม จึง อาจกล่าวได้ว่าตำนานพระตำบพระเทียมช่วยอธิบายประวัติความเป็นมาของคนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ ความเชื่อและตำนานพระตำบพระเทียมยังสัมพันธ์กับอาณาจักรเก่าแก่ของเมืองนครพนม คือ อาณาจักรศรีโคตรบูรด้วย โดยเฉพาะสำนวนลายลักษณ์มักจะอ้างถึงชื่อ เจ้าเมืองศรีโคตรบูรที่มีชื่อเสียงเป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ เช่น พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง พระเจ้าขัติยวงศาบุตรมหาฤๅชัยไตรทศฤๅเดชเชษฐบุรีศรีโคตรบูรหลวง พระบรมราชาพรหมมา เป็นต้น การอ้างถึงพระนามของเจ้าเมืองสำคัญ ๆ ของเมืองศรีโคตรบูรที่เชื่อว่าเป็นชื่อเก่าของเมืองนครพนม มีส่วนทำให้พระตำบพระเทียมมีความเก่าแก่น่าเคารพนับถือเป็นพระพุทธรูปสำคัญของเมืองนครพนมที่เจ้าเมืองมีศรัทธาเอาใจใส่มาตั้งแต่อดีต รวมทั้งทำให้ชาวเมืองนครพนมที่ศรัทธาพระตำบพระเทียม โดยเฉพาะชาวคุ้มวัดโอกาสเชื่อว่าบริเวณชุมชนโอกาสมีความเก่าแก่มาตั้งแต่สมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรร่วมสมัยกับพระธาตุนครพนมนั่นเอง

ส่วนที่บ้านหัวถนนนั้น ตำนานหลวงพ่อดี้ก็มีบทบาทสำคัญในการอธิบาย ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนและการตั้งบ้านเรือนในบริเวณบ้านหัวถนน ดังปรากฏหัวข้อสาเหตุที่ หลวงพ่อดี้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทยในตำนานหลวงพ่อดี้สำนวนลายลักษณ์แทบทุกสำนวน เพื่ออธิบายความเป็นมาของหลวงพ่อดี้ซึ่งเป็นพระพุทธรูปไม้ที่มีพุทธลักษณะแตกต่างจาก พระพุทธรูปอื่นในภาคกลางและภาคตะวันออกของประเทศไทย และที่สำคัญคือเพื่ออธิบาย ความเป็นมาของกลุ่มชนที่บ้านหัวถนนซึ่งพูดภาษาลาวที่มีสำเนียงต่างจากลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาว อื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียงกัน

จากการค้นคว้าของผู้วิจัยพบว่า ตำนานหลวงพ่อดี้กล่าวถึงเหตุการณ์ใน ประวัติศาสตร์สืบสน สลับช่วงเวลา และไม่สัมพันธ์กับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือ เรื่องเล่า ที่ว่าบ้านหัวถนนเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระ เจ้าตากสินนั้น เป็นเรื่องเล่าสำนวนใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นจากคณะศึกษาประวัติศาสตร์และเส้นทาง เดินทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินและรายการโทรทัศน์ที่มาถ่ายทำเพื่อประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้ ประชาชนมาท่องเที่ยวที่บ้านหัวถนน โดยเรื่องเล่าสำนวนนี้อ้างอิงจากปีการสร้างวัดว่าสร้างใน พ.ศ. 2360 และเป็นเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสิน บ้านหัวถนนจึงมีความเก่าแก่ตั้งแต่ปลาย สมัยกรุงศรีอยุธยา ปัจจุบันมีอายุถึง 200 ปี ส่วนตำนานหลวงพ่อดี้กล่าวว่าหลวงพ่อดี้เข้ามา ประดิษฐานที่บ้านหัวถนนพร้อมกับชาวลาวที่อพยพมาตั้งแต่สมัยสงครามเจ้าอนุวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี เมื่อทางการกวาดต้อนชาวลาวมาในครั้งนั้นก็ให้ตั้งรกรากทำมาหากินที่บริเวณ เมืองพระประแดง แล้วจึงอพยพเรื่อยมา จนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านหัวถนน

จะเห็นได้ว่า ตำนานหลวงพ่อดี้มีการกล่าวอ้างถึงเหตุการณ์สำคัญทาง ประวัติศาสตร์ทั้งสงครามช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา การเดินทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสิน เหตุการณ์ สงครามระหว่างสยามกับหัวเมืองลาวในสมัยรัชกาลที่ 3 คือสงครามเจ้าอนุวงศ์ทำให้มีการกวาดต้อน ชาวลาวเข้ามาอาศัยอยู่ในไทยเป็นจำนวนมาก อีกเหตุการณ์หนึ่งคือชาวลาวอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ แถบเมืองสมุทรปราการ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของบ้านหัวถนนกับประวัติศาสตร์ชาติไทยนั่นเอง

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยพบว่า การศึกษาเส้นทางเดินทัพของ สมเด็จพระเจ้าตากสินยังไม่ชัดเจนมากนัก ปัจจุบันมีข้อเสนอใหม่จากนักประวัติศาสตร์ว่ากองทัพของ สมเด็จพระเจ้าตากสินครั้งยังเป็นพระยาตากน่าจะเดินทางออกจากกรุงศรีอยุธยาผ่านนครนายก ปราจีนบุรี ศรีมหาโพธิ์ ลำน้ำท่ากระดานในเขตเมืองพนมสารคาม แล้วใช้เส้นทางโบราณเดินทางสู่ เมืองพนสนิม บ่อทอง ตัดสู่บ้านค่าย เมืองระยอง (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2560) แต่ข้อสันนิษฐานนี้ ยังคงไม่ได้รับการยอมรับมากนัก เมื่อพิจารณาเรื่องปีการตั้งวัดหัวถนนดูไม่สัมพันธ์กับตำนาน หลวงพ่อดี้เรื่องการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวลาวหลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูล ทางประวัติศาสตร์มากกว่า เนื่องจากสงครามเจ้าอนุวงศ์เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2369-2371 มีการกวาดต้อน

ชาวลาวเข้ามาอยู่ในไทยเป็นจำนวนมาก ช่วงเวลาดังกล่าวใกล้เคียงกับในจดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ใน พ.ศ.2372 หลังจากปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์แล้ว พระอินทราชาเจ้าเมืองพนัสนิคมในขณะนั้นได้ไปเกลี้ยกล่อมชาวเมืองนครพนมมาไว้ที่เมืองพนัสนิคมอีกรุ่นหนึ่ง

ส่วนเรื่องการอพยพไปอยู่แถบเมืองพระประแดงก่อนจะอพยพมาอยู่ที่บ้านหัวถนนนั้นมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของเมืองพนัสนิคม กล่าวคือ ใน พ.ศ.2352 อุปฮาดเมืองนครพนมและพรรคพวกเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดฯ ให้เป็นลาวอาสาปากน้ำตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สมุทรปราการ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดฯ ให้อพยพไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองพนัสนิคมที่ตั้งขึ้นใหม่ใน พ.ศ.2371 สอดคล้องกับประวัติศาสตร์การอพยพของชาวลาวที่มีพระอินทราชาเป็นผู้นำ ดังในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เรื่อง “อุปฮาดเมืองนครพนมกับพรรคพวกอพยพเข้ามา ณ กรุงเทพฯ” กล่าวถึงความขัดแย้งภายในเมืองนครพนม ทำให้มีชาวนครพนมอพยพเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณคลองมหาวงศ์ เมืองสมุทรปราการ ดังนี้

ในปีมะเส็งเอกศกนั้น⁴⁰ พระบรมราชาเจ้าเมืองนครพนมวิวาทกันกับท้าวไชยอุปฮาด พวกบ่าวไพร่อุปฮาดไม่ยอมอยู่ในบังคับบัญชาพระบรมราชาอุปฮาดจึงพาสมัครพรรคพวกประมาณ 2,000 เศษ อพยพเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารในกรุงเทพมหานคร มาถึงกรุงเมื่อ ณ เดือนยี่⁴¹ โปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ คลองมหาวงศ์ เมืองสมุทรปราการ แลให้ทำบาญชีสำรวจได้ชายฉกรรจ์ 860 คน ทรงพระกรุณาโปรดให้ท้าวอินทสาร บุตรผู้ใหญ่ท้าวอุปฮาด เป็นพระยาปลัดเมืองสมุทรปราการดูแลควบคุมพลพวกนั้นต่อมา

(สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2546: 42)

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดฯ ให้ตั้งชาวลาวกลุ่มนี้เป็น “ลาวอาสาปากน้ำ” ขึ้นกับกรมท่า ต่อมาในปี พ.ศ.2371 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พวกลาวอาสาปากน้ำอ้างว่าอยู่ที่เดิมไม่สบายจึงขอไปอยู่ที่เมืองพระรถ⁴² (บังอร ปิยะพันธุ์, 2541: 51) หลังจากจับเจ้าอนุวงศ์ได้แล้ว ในปี พ.ศ.2372 โปรดฯ ให้พระอินทราชาขึ้นไปเกลี้ยกล่อมพวกเมืองนครพนม “เอามาไว้ที่เมืองพนัสนิคมกับด้วยพวกลาวอาสาปากน้ำซึ่งไปตั้งอยู่ก่อน” (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, 2547: 39) กระทั่งในปี พ.ศ.2392 โปรดฯ ยกบ้านขึ้นเป็นเมืองหลายตำบลรวมถึงหัวเมืองกรมท่า

⁴⁰กรมศิลปากรเทียบเคียง “ปีมะเส็งเอกศก” เท่ากับ ปี พ.ศ.2352

⁴¹กรมศิลปากรเทียบเคียง “เดือนยี่” เท่ากับเดือนมกราคม

⁴²เน้นโดยผู้วิจัย

พวกลาวอาสาปากน้ำนั้นมาตั้งขึ้นเมื่อครั้งในแผ่นดิน
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ภายหลังเมื่อปีชวด สัมฤทธิศก พวกลาวไม่
สบายขอไปตั้งอยู่ที่เมืองพระรถ จึงโปรดให้ตัดเอาแขวงเมืองชลบุรี เมืองฉะเชิงเทรา
ตั้งเป็นเมืองขึ้นชื่อเมืองพนัสนิคม เจ้าเมืองพระอินทอาสา

(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, 2547: 148-149)

จากข้อมูลข้างต้น นอกจากการช่วงชิงอำนาจกันเองแล้ว สาเหตุที่กลุ่มชนใน
เมืองนครพนมอพยพจากนครพนมสู่กรุงเทพฯ อีกประการหนึ่งคือทางกรุงเทพฯ ยังต้องการขยายพื้นที่
ทำนาในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง จึงกวาดต้อนชาวลาวจากเมืองต่าง ๆ มาเป็นทำไร่ทำนาในพื้นที่ฝั่ง
ตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไม่มีคนสยามตั้งรกรากอยู่ได้แก่ คนจากนครพนมให้ไปอยู่พนัสนิคม
พนมसारคาม เป็นต้น (ไพฑูริย์, 2554: 144-145) สอดคล้องกับความใน**จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3**⁴³
(อ้างถึงในบังอร ปิยะพันธุ์, 2541: 60-61) กล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ
ให้ส่งครัวลาวเมืองนครพนม

มาพักไว้ที่เมืองสระบุรี พระยาสระบุรีและกรมการเมืองได้ส่ง
ต่อมาที่กรุงเก่า เป็นครัวลาวชายหญิง 800 คน จึงทรงพระกรุณาจะให้ไปตั้งบ้านเรือน
อยู่ที่วัดโบสถ์และวัดหลวง แขวงเมืองฉะเชิงเทรา ซึ่งมีพวกลาวอาสาปากน้ำไปตั้งอยู่
ก่อนแล้ว โดยให้เดินทางไปทางบก แต่ทรงเป็นห่วงว่าหนทางเป็นน้ำโคลนเดินยาก ให้
หาเรือบรรทุกครัวลาวนครพนมส่งไปกรุงเทพฯ ให้หมด จะได้ส่งออกไปเมืองฉะเชิงเทรา
เองให้ทันเทศกาลทำไร่ไถนา

(**จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3** อ้างถึงใน บังอร ปิยะพันธุ์, 2541: 60-61)

จากข้อมูลประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่า ในบริเวณเมืองพนัสนิคมมีชาวลาว
อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ 2 ระลอกสำคัญ คือระลอกแรกในปี พ.ศ.2371 ส่วนใหญ่เป็นชาวเมือง
นครพนมที่อพยพมาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสมัยรัชกาลที่ 2 จึงโปรดฯ ให้เป็นลาวอาสาปากน้ำ
อาศัยอยู่ที่คลองมหาวงศ์ กระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดฯ ให้ชาวลาวอาสาปากน้ำไปตั้งบ้านเรือน
อยู่ที่เมืองพนัสนิคมที่โปรดฯ ให้ตั้งขึ้นใหม่ ส่วนการอพยพระลอกที่ 2 ในปี พ.ศ.2372 พระอินทอาสา
เจ้าเมืองพนัสนิคมได้ไปเกลี้ยกล่อมชาวลาวจากหัวเมืองลาวต่าง ๆ ให้มาทำไร่ทำนาอยู่ที่เมืองพนัสนิคม
ทำให้เมืองพนัสนิคมมีชาวลาวตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ทั่วไป

⁴³**จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3**, หอสมุดแห่งชาติ, สมุดไทยดำ เส้นดินสอขาว, เลขที่ 4, สารตราเจ้าพระยาจักรี
ถึงพระยาไชยวิชิตเรื่องส่งครัวลาวมาไว้เมืองต่างๆและกรุงเทพฯ, จ.ศ.1191 (พ.ศ.2372).

เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จมาตรวจราชการที่เมืองพนัสนิคมเมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2443 ทรงบันทึกไว้ในจดหมายรายวัน **เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ตรวจราชการเมืองชลบุรี, ฉะเชิงเทรา เดือนมกราคม ร.ศ.119** กล่าวถึงสภาพของตลาดเมืองพนัสนิคม และกลุ่มคนลาวที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในเมืองพนัสนิคม ความว่า “ตามเรื่องที่เล่ากันในพื้นเมืองว่า ชุมนางลาวฝั่งขวาคน 1 มีความชอบเมื่อคราวปราบขบถเวียงจันทน์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เป็นที่พระอินทอาษาผู้ว่าเมืองควบคุมสมัครพรรคพวกของตนไปตั้งอยู่เมืองพนัสนิคม พลเมืองจึงเป็นลาวมากกว่าพวกอื่นมาจนทุกวันนี้” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2529: 137)

จากข้อมูลประวัติศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามทางคติชนวิทยาเพื่อศึกษาประเพณีพิธีกรรมของกลุ่มชนที่เชื่อว่าเป็นลูกหลานชาวลาวเมืองนครพนม ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณหลังตลาดเก่าเมืองพนัสนิคมละแวกวัดพลับ และวัดเกาะแก้วนครสวรรค์ยังคงจัดประเพณีสารทลาว ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ชาวบ้านจะนำ “ห่อข้าวใหญ่” คือใบตองห่ออาหารคาวหวานแล้วนำไปถวายพระที่วัด และ “ห่อข้าวน้อย” เป็นใบตองห่ออาหารชนิดเดียวกับห่อข้าวใหญ่ แต่มีขนาดเล็กกว่า มีจำนวนเท่ากับสมาชิกในครอบครัว มัดรวมกันเป็นพวงนำไปถวายพระเมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์กรวดน้ำแล้วนำไปไว้ตามต้นไม้เพื่ออุทิศให้ผีไม่มีญาติ ทว่าผู้วิจัยพบว่า ลูกหลานชาวลาวบ้านหัวถนนไม่รู้จักประเพณีสารทลาวหรือการห่อข้าวใหญ่ห่อข้าวน้อยของชาวลาวที่อยู่ในละแวกเทศบาลเมืองพนัสนิคม แต่วันดังกล่าวเป็นวันพระ ชาวบ้านหัวถนนก็ยังคงนำอาหารไปถวายพระสงฆ์และทำบุญที่วัดตามปกติ

นอกจากนี้ ในบริเวณใกล้กับวัดพลับเป็นชุมชนที่มีลูกหลานชาวลาวอาศัยอยู่หนาแน่น มีหอพระประดิษฐานพระพุทธรูปไม้เรียกว่า พระพุทธรูมิ่งเมือง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย แกะสลักด้วยไม้ประดู่ ลักษณะเป็นศิลปะของชาวลาว ประดิษฐานอยู่ในหอพระข้างสระน้ำของเทศบาลเมืองพนัสนิคม กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุเมื่อ พ.ศ.2537 เชื่อว่าพระพุทธรูมิ่งเมืองนี้สร้างในราว พ.ศ.2371 โดยฝีมือชาวลาวอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในแถบนี้ เดิมประดิษฐานอยู่ในวัดร้างชื่อว่าวัดผ้าขาวใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างขึ้นก่อนเป็นวัดแรกในเขตตำบลพนัสนิคม ต่อมาเทศบาลเมืองพนัสนิคมปรับปรุงบริเวณวัดร้างนั้น และสร้างหอพระเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูมิ่งเมืองที่ตั้งพระอุโบสถเดิม (ลานบ้านลาว, 2558)

จากพิธีกรรมประเพณีและพระพุทธรูปไม้ที่ประดิษฐานท่ามกลางชุมชนชาวลาวดังกล่าวมาแล้ว ทำให้เห็นว่าชาวลาวที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณเมืองพนัสนิคมน่าจะมีหลายกลุ่มจากหลายพื้นที่ของหัวเมืองลาว เนื่องจากมีบางความเชื่อบางพิธีกรรมที่แตกต่างกัน อีกทั้งยังไม่ได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมากนัก ต่างก็ปรับตัวไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ความเชื่อ พิธีกรรมประเพณีเปลี่ยนแปลงไป ชาวลาวบ้านหัวถนนจึงอาจจะเป็นคนละกลุ่มกับชาวลาว

ในเขตเทศบาลเมืองพนัสนิคมที่มีประเพณีบางอย่างคล้ายกัน ที่สำคัญคือมีความเชื่อและพิธีกรรม ประเพณีบูชาพระพุทธรูปไม้ที่สืบต่อกันมายาวนานจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

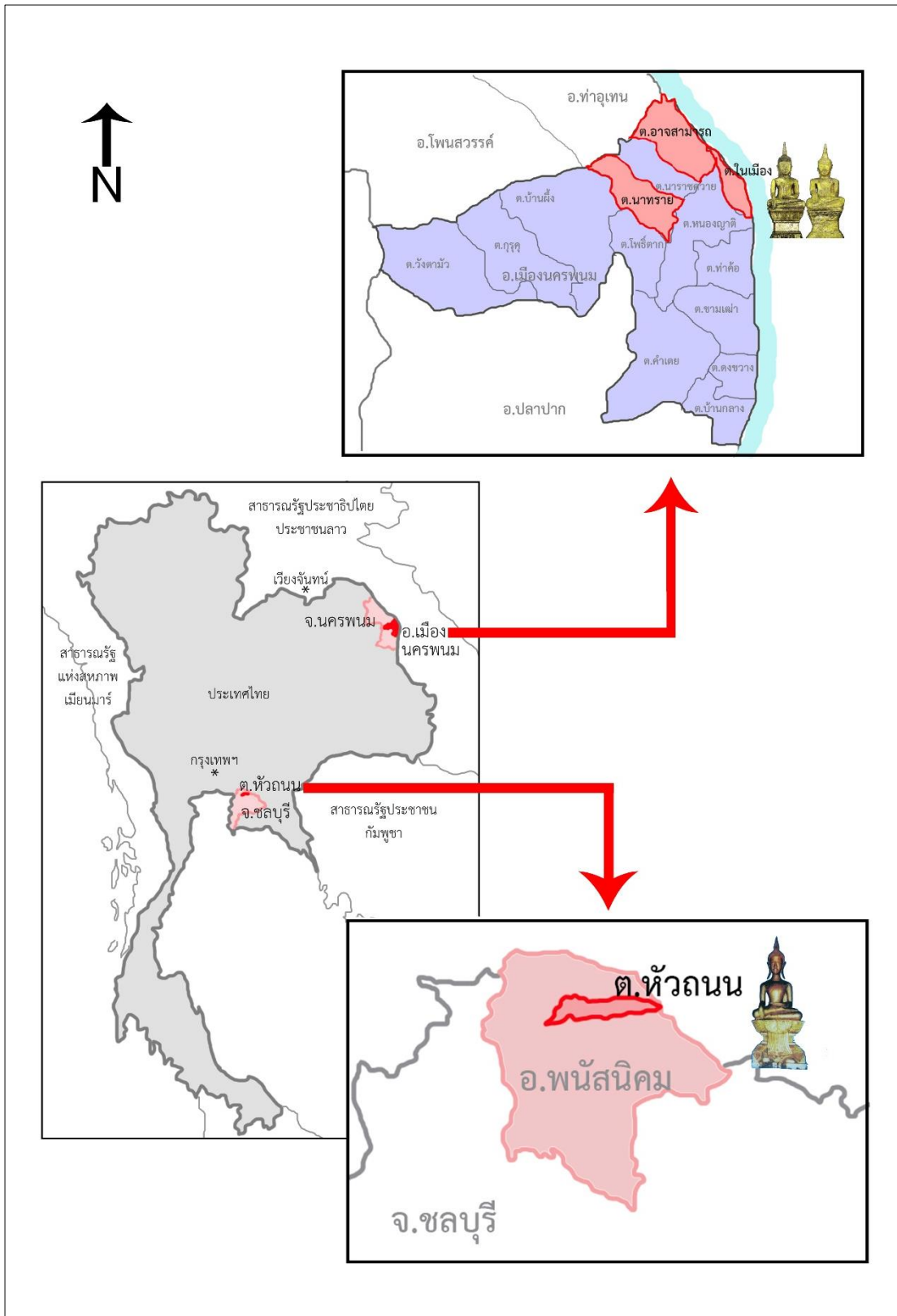
ภาพที่ 159 งานบุญสารทลาว
ที่วัดเกาะแก้วนครสวรรค์

ภาพที่ 160 พระพุทธรูปเมือง
อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านหัวถนนไม่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับเมืองนครพนมเลย และเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนเป็นชาวลาวอพยพมาจากเวียงจันทน์ครั้งสงครามเจ้าอนุวงศ์ ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าบรรพบุรุษของชาวบ้านหัวถนนอาจจะอพยพมาในช่วงปี พ.ศ.2372 เมื่อเกิดสงครามเจ้าอนุวงศ์แล้วพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้ท้าวทุมเทครัวลาวนครพนมมาพักที่สระบุรีแล้วจึงให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองพนัสนิคม จึงทำให้ชาวบ้านหัวถนนมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับสงครามเจ้าอนุวงศ์ และชาวลาวอีกกลุ่มหนึ่งทางภาคตะวันตกของไทยที่อพยพมาในช่วงเวลาเดียวกัน การที่ชาวบ้านหัวถนนเล่าถึงลาวอาสาปากน้ำที่มาตั้งบ้านเรือนอยู่แถบเมืองสมุทรปราการก่อนจะอพยพมาอยู่ที่พนัสนิคม สันนิษฐานว่าชาวบ้านหัวถนนอาจจะรับรู้เรื่องลาวอาสาปากน้ำจากเรื่องเล่าของชาวลาวในเมืองพนัสนิคม

ส่วนการที่ชาวบ้านหัวถนนมีเรื่องเล่าว่าบรรพบุรุษอพยพมาจากเวียงจันทน์ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเนื่องจากเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงของลาวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ เมืองเวียงจันทน์มีอาณาเขตครอบคลุมถึงเมืองนครพนมด้วย ซึ่งแม้จะไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าชาวบ้านหัวถนนอพยพมาจากเมืองใด และมาอยู่ที่บ้านหัวถนนในช่วงเวลาใด แต่จากความเชื่อ เรื่องเล่า และตำนานก็สะท้อนให้เห็นบทบาทสำคัญของตำนานหลวงพ่อดิ้วที่ช่วยอธิบายที่มาของบรรพบุรุษของชาวบ้านหัวถนน อันเป็นประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนและชุมชนที่ทำให้ชาวบ้านหัวถนนสามารถอ้างอิงถึงความเก่าแก่ที่สืบทอดมายาวนานของตนได้

ภาพที่ 161 แผนที่แสดงบริเวณที่พบคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว”

จากการศึกษาคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัย ทำให้ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่า กลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่บ้านหัวถนนอาจจะเป็นกลุ่มชาวบ้านสำราญ ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองนครพนมแล้วอพยพมาอยู่ที่บ้านหัวถนนในระลอกที่ 2 ไม่ใช่กลุ่มเดียวกับชาวลาวในเมืองพนัสนิคม ซึ่งเป็นกลุ่มชาวเมืองนครพนมที่อพยพมาระลอกแรกแล้วมาพักอยู่ที่ปากน้ำเป็นลาวอาสาปากน้ำก่อนจะอพยพมาอยู่ในเมืองพนัสนิคม เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่บ้านหัวถนนไม่มีความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเมืองนครพนม รับรู้เพียงตนเป็นคนจากหัวเมืองลาว และไม่ได้ประกอบพิธีกรรมเหมือนกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองพนัสนิคม เมื่อผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามที่บ้านสำราญพบร่องรอยความเชื่อเกี่ยวกับพ่อปมหัวในวัดธาตุสำราญได้ เป็นศาลขนาดเล็กที่เชื่อว่าเป็นเจ้าที่ของวัดและชุมชน สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อปมหัวที่บ้านหัวถนน การที่กลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่บ้านหัวถนนเป็นคนละกลุ่มกับชาติพันธุ์ลาวในเมืองพนัสนิคมจึงทำให้ชาวบ้านหัวถนนนำคติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้วมาเป็นเครื่องแสดงอัตลักษณ์ประจำกลุ่มตน

นอกจากนี้ ประเพณีพิธีกรรมยังเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยอธิบายความเป็นมาของชุมชนได้ โดยเฉพาะประเพณีปิดทอง ขอปพร แห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดิ้วที่บ้านหัวถนนซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากประเพณีสงกรานต์ของชุมชนอื่น ที่โดดเด่นคือมีการอัญเชิญหลวงพ่อดิ้วประดิษฐานบนราชรถแห่ไปรอบหมู่บ้าน ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ราชรถเป็นพาหนะของเทพเจ้า ต่อมาจึงเป็นพาหนะของพระมหากษัตริย์ ปัจจุบันใช้ในพระราชพิธีพระบรมศพของพระมหากษัตริย์ ทางภาคเหนือใช้ในการแห่พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระแก้วดอนเต้า ซึ่งพ้องกับลักษณะของการแห่หลวงพ่อดิ้วที่บ้านหัวถนนจึงช่วยสนับสนุนข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับกลุ่มชนที่บ้านหัวถนนว่าน่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวจากหัวเมืองลาวจึงยังคงสืบทอดการแห่พระพุทธรูปด้วยราชรถ ทั้งราชรถสำหรับพระมหากษัตริย์และสำหรับพระพุทธรูปทางภาคเหนือต่างก็มีขนาดใหญ่และประดับตกแต่งอย่างวิจิตรงดงาม ส่วนราชรถประดิษฐานหลวงพ่อดิ้วเป็นศิลปะแบบเรียบง่าย ส่วนหน้าสุดของราชรถ (งอนรถ) แกะสลักเป็นรูปหัวพญานาค บริเวณมุมของหลังคาราชรถชั้นล่างสุดทั้งสี่ด้านยังมีรูปนาคปักอยู่อีกด้วย การที่มีรูปนาคประดับอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของราชรถทำให้สันนิษฐานได้ว่า ชาวบ้านหัวถนนน่าจะผูกพันกับนาค ซึ่งเป็นความเชื่อของกลุ่มชนในบริเวณลุ่มน้ำโขง

ส่วนผู้ประกอบพิธีกรรมนั้น พิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้วเป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนา ผู้มีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีคือพระภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะพระภิกษุที่พูดสำเนียงลาวหัวถนนได้มักจะได้รับคัดเลือกให้นั่งประคองหลวงพ่อดิ้วบนราชรถในขณะที่แห่ นอกจากนี้ชาวบ้านหัวถนนยังเชื่อว่าผู้ที่มีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้วจะต้องมีเชื้อสายข้าโอกาส โดยเฉพาะนางเทียม ขวานจ้ำ พี่เลี้ยงนางเทียม และพี่เลี้ยงขวานจ้ำ ที่มีความเชื่อเรื่องการสืบทอดผ่านสายตระกูลอย่างชัดเจน ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นเตือนให้เกิดความสงสัยจนนำไปสู่การเล่าตำนานหลวงพ่อดิ้วอันจะนำไปสู่การบอกเล่าความเป็นมาของชาวบ้านหัวถนนได้ในอีกทางหนึ่ง

4.2.2.4 บทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยไม่ได้ติดต่อกันสัมพันธ์กันเลย แต่นับถือและยกย่อง “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง มีคำขวัญประจำชุมชนวรรคแรกทีกล่าวถึงการมี “พระพุทธรูปไม้ตัว” คู่บ้านเหมือนกัน เมื่อพิจารณาบริบทชุมชน ทั้งสองชุมชนต่างมีกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่คือ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่นับถือ “พระพุทธรูปไม้ตัว” มาแต่เดิม ต่อมาของกลุ่มชนอื่นอพยพเข้ามาอยู่ร่วมกัน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ต่างรับเอาความเชื่อ ตำนาน พิธีกรรมประเพณีเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ไปปรับใช้กับกลุ่มตน ทำให้หน่วยราชการตั้งคำขวัญประจำเขตการปกครอง กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยต่างก็ยอมรับและภาคภูมิใจที่มี “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน เสมือนเครื่องแสดงอัตลักษณ์ของตำบลหรืออำเภอของตน

ในทั้งสองสนามวิจัยมีความเชื่อเรื่องข้าโอกาส ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีหน้าที่ดูแลรักษา “พระพุทธรูปไม้ตัว” โดยได้รับโอกาสในการงดเว้นภาษีอากรและการเกณฑ์แรงงานจากภาครัฐ ข้าโอกาสจึงเป็นกลุ่มชนที่ผูกพันกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ต่อมาคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ขยายสู่กลุ่มชาติพันธุ์ลาวกลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมกลุ่มข้าโอกาส ที่เมืองนครพนมมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับข้าโอกาสพระดีพระเทียมว่า ได้แก่ กลุ่มชนในหลายหมู่บ้านที่พระดีพระเทียมเคยไปประดิษฐานอยู่ เมื่อมีประเพณีสงกรานต์พระดีพระเทียม กลุ่มข้าโอกาสนี้จะมาร่วมแห่และสงกรานต์พระดีพระเทียมทุกปี กลุ่มข้าโอกาสพระดีพระเทียมนี้อาศัยอยู่ในหลายหมู่บ้านในเมืองนครพนมรวมถึงบางหมู่บ้านในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวด้วย

เมื่อพิจารณาบริบทแวดล้อม ชาวเมืองนครพนมอยู่ติดกับแม่น้ำโขง มีความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพญานาค รวมทั้งยังมีความเชื่อและสัญลักษณ์สำคัญประจำจังหวัดนครพนม คือ พระธาตุพนม ซึ่งเป็นศาสนสถานศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในลุ่มน้ำโขง นอกจากนี้ยังมีพระธาตุประจำวันเกิดที่กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนครพนมด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าจังหวัดนครพนมมีอัตลักษณ์ด้านพุทธศาสนาที่หลากหลาย แต่ไม่มีพระพุทธรูปประจำเมืองเหมือนจังหวัดอื่น การยกย่องให้พระดีพระเทียมเป็นพระพุทธรูปประจำเมืองนครพนมแม้จะมีพระพุทธรูปสำคัญอื่น ๆ อีกหลายองค์ในเมืองนครพนม จึงอาจวิเคราะห์ได้ว่า เนื่องมาจากพระดีพระเทียมมีเรื่องเล่า ความเชื่อ และตำนานที่กล่าวถึงความเก่าแก่ยาวนานมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรซึ่งร่วมสมัยกับพระธาตุพนม การได้รับการสถาปนาจากเจ้าเมืองให้พระดีพระเทียมเป็นพระคู่เมืองนครพนม กอปรกับมีการกล่าวถึงกลุ่มชนหลายกลุ่มในเมืองนครพนม รวมทั้งยังสัมพันธ์กับเจ้าพ่อหมื่นซึ่งถือว่าเป็นหลักเมืองนครพนมและสัมพันธ์กับความเชื่อเกี่ยวกับนาคนในแม่น้ำโขง จึงทำให้หน่วยงานราชการยกย่องพระดีพระเทียมเป็นพระพุทธรูปคู่เมืองนครพนม อันจะส่งผลให้ชาวอำเภอ

เมืองนครพนมกลุ่มชนต่าง ๆ ยอมรับพระด้วงพระเทียมและรับรู้คติชนเกี่ยวกับพระด้วงพระเทียมจนนำไปสู่การนำเอาภาพพระด้วงพระเทียมไปแสดงเป็นอัตลักษณ์ของอำเภอเมืองนครพนมด้วย

เมื่อพระเทียมถูกโจรกรรมหายไปจากวัดโสภาส (ศรีบัวบาน) ในปี พ.ศ. 2553 ทำให้ชาวเมืองนครพนม โดยเฉพาะชาวชุมชนวัดโสภาสโคกเศร้าและพยายามติดตามหาพระเทียมคืนมา ต่อมาคณะกรรมการวัดจึงสร้างพระเทียม (องค์จำลอง) ขึ้น แม้หน่วยงานภาครัฐเช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานนครพนมจะพิมพ์เอกสารประชาสัมพันธ์เล่าตำนานพระด้วงพระเทียมและกล่าวว่า พระเทียมถูกโจรกรรมจึงมีการสร้างพระพุทธรูปองค์ใหม่ขึ้นแทน แต่ชาวเมืองนครพนมยังคงศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของพระด้วงพระเทียมดั้งเดิม รวมทั้งไม่ยอมรับชื่อใหม่ที่ให้เรียกว่า “พระแทน” จึงยังคงเรียกพระพุทธรูปนี้ว่าพระเทียม หรือพระเทียม (องค์จำลอง) และประกอบพิธีกรรมบูชาพระด้วงพระเทียมที่เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองนครพนมดั้งเดิม แสดงให้เห็นว่าแม้องค์พระจะถูกโจรกรรมแต่ก็ไม่ได้กระทบความเชื่อศรัทธาของกลุ่มชนที่ถือว่าพระด้วงพระเทียมเป็นเสมือนพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ศูนย์รวมจิตใจจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ประจำกลุ่มตน

ส่วนที่บ้านหัวถนน เป็นส่วนหนึ่งของตำบลหัวถนน อยู่ในเขตอำเภอพุนนนิคม จังหวัดชลบุรี ในบริเวณนี้มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอื่น ๆ อาศัยอยู่มาก เช่นที่พุนนนิคมพนมสารคาม ศรีมโหสถ และละแวกใกล้เคียง โดยมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระรถเมรี จากร่องรอยโบราณสถานในบริเวณนี้ทำให้กลุ่มชนในแถบนี้นิยมเล่านิทานพระรถเมรีผูกโยงกับโบราณสถานต่าง ๆ รวมทั้งชื่อบ้านหัวถนนก็มาจากร่องรอยคันดินขนาดใหญ่เป็นแนวยาวเชื่อมต่อระหว่างเมืองพระรถและสระน้ำโบราณที่บ้านสระสี่เหลี่ยม ทำให้ได้ชื่อว่าบ้านหัวถนน เชื่อว่าเป็นถนนที่พระรถเสนาใช้เดินทางจากเมืองพระรถไปยังสระสี่เหลี่ยมเพื่ออาบน้ำไถ่ชนที่นำไปแข่งชนไก่แลกข้าวมาให้แม่และปากิน

นอกจากตำนานพระรถเมรีแล้ว อำเภอพุนนนิคมยังมีพระพุทธรูปสำคัญประจำอำเภอคือ พระพนัสบดี ซึ่งมีพุทธศิลป์เป็นเอกลักษณ์ต่างจากพระพุทธรูปปางอื่น ๆ ทำให้เมืองพุนนนิคมมีชื่อเสียงมาก ทว่าชาวบ้านหัวถนนไม่นิยมเล่านิทานเรื่องพระรถเมรี รวมทั้งไม่มีความผูกพันกับพระพนัสบดีมากนัก เนื่องจากชาวบ้านหัวถนนมีเรื่องเล่า ตำนาน ความเชื่อ และประกอบประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับหลวงพ่อดำซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญประจำกลุ่มตน และภาคภูมิใจในประเพณีแท้และสงฆ์ อันเป็นประเพณีที่ผู้คนในละแวกนั้นรู้จักกันดี

เมื่อมีชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยที่บ้านหัวถนน และนิยมแต่งงานกับหญิงลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านหัวถนน ทำให้คนในครอบครัว “เจ๊กปนลาว” นี้ศรัทธาหลวงพ่อดำที่ช่วยให้ค้าขายรุ่งเรือง ชาวจีนเหล่านี้นับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวจึงนิยมเข้าบูชาหลวงพ่อดำจำลองไปประดิษฐานไว้ด้านบนศาลฟ้าดิน (ตี่จูเอี้ยะ) และร่วมพิธีกรรมเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาโดยเฉพาะประเพณีปิดทอง แท้ และสงฆ์หลวงพ่อดำได้อย่างสนิทใจ

อย่างไรก็ตาม ตำบลหัวถนนยังมีกลุ่มชนที่ไม่ได้นับถือหลวงพ่อดำหรือไม่ได้ถือว่าตนมีเชื้อสายข้าโอกาส เชื่อว่าไม่ได้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเหมือนชาวบ้านหัวถนน ได้แก่ บริเวณหมู่ที่ 3 บ้านเขาศรีรมย์ และหมู่ที่ 8 บ้านป่าแก้ว กลุ่มชนในทั้งสองหมู่บ้านเชื่อว่าบรรพบุรุษเป็นคนไทยที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา มาอยู่ที่วัดโบสถ์วัดหลวงก่อนจะอพยพมาอยู่ในบริเวณดังกล่าว และหมู่ที่ 9 บ้านแปลงกระถินที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ไร่และป่า เชื่อว่าเป็นกลุ่มชนที่เพิ่งอพยพเข้ามาในภายหลัง กลุ่มชนดังกล่าวไม่ได้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมบูชาหลวงพ่อดำมากนัก แต่ก็ยังนับถือหลวงพ่อดำและยกย่องเป็นพระประจำตำบลได้ กล่าวได้ว่าคติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดำขยายจากกลุ่มข้าโอกาสสู่กลุ่มชนอื่นและเป็นเสมือนอัตลักษณ์ของชาวตำบลหัวถนนในที่สุด

เมื่อชาวตำบลหัวถนนร่วมในขบวนแห่งานประเพณีบุญกลางบ้านและเผยแพร่เครื่องจักสานพนัสนิคมจึงภาคภูมิใจที่จะนำป้ายคำขวัญประจำตำบลของตนไปถือให้คนภายนอกรับรู้ โดยชาวหัวถนนเชื่อว่าหลวงพ่อดำของกลุ่มตนนั้น “เป็นหนึ่ง” เมื่อมีการเสนอให้อัญเชิญหลวงพ่อดำไปร่วมแห่ในงานบุญกลางบ้านทำให้ชาวบ้านคัดค้าน เพราะเชื่อว่าหลวงพ่อดำศักดิ์สิทธิ์เทียบเท่าหลวงพ่อโสธร บางคนเชื่อว่าหลวงพ่อดำเป็นพี่น้องกับหลวงพ่อโสธรที่ลอยน้ำมาพร้อมกัน แต่หลวงพ่อดำมาอยู่ที่บ้านหัวถนนจึงไม่มีชื่อเสียงโด่งดังเท่าหลวงพ่อโสธร เนื่องจากบ้านหัวถนนอยู่ห่างไกลเขตเศรษฐกิจสำคัญและคณะกรรมการวัดที่มีอำนาจมากเท่าวัดหลวงพ่อโสธร การอัญเชิญหลวงพ่อดำไปแห่ในงานบุญกลางบ้านจะต้องแห่ตามหลังพระพนัสบดีซึ่งเป็นเรื่องไม่สมควร เพราะหลวงพ่อดำเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เฉพาะของชาวหัวถนน หากนำไปแห่นอกประเพณีสงฆ์อาจเกิดเภทภัยขึ้นได้ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวตำบลหัวถนนเชื่อว่าตนมีหลวงพ่อดำเป็นพระศักดิ์สิทธิ์คู่ตำบลต่างจากชุมชนอื่นอย่างชัดเจน

อนึ่ง แม้ในเมืองพนัสนิคมจะมีลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวและมีชาวจีนอพยพเข้าไปอยู่อาศัย แต่งานผสมผสานเป็นสังคมเจ๊กปนลาว แต่ชาวบ้านหัวถนนก็ยังกล่าวว่าตนมีอัตลักษณ์ต่างจากกลุ่มชนอื่นในละแวกเดียวกัน จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาวในบริเวณเทศบาลเมืองพนัสนิคม เช่น หมู่บ้านผ้าขาวใหญ่ หมู่บ้านผ้าขาวน้อย วัดพลับ หมู่บ้านบริเวณหลังตลาดเก่าพนัสนิคมและรอบวัดเกาะแก้วนครสวรรค์เป็นกลุ่มชาวลาวที่มีพิธีกรรมห่อข้าวน้อยห่อข้าวใหญ่ ซึ่งเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแต่บรรพบุรุษและมีไร่ญาติในช่วงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 รวมทั้งยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับบรรพบุรุษว่าเป็นชาวนครพนมด้วย ต่างจากชาวบ้านหัวถนนซึ่งไม่รู้จักพิธีกรรมนี้และไม่รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเมืองนครพนม จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นชัดเจนว่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาวต่าง ๆ ที่กระจายตัวอยู่ในเมืองพนัสนิคมและละแวกใกล้เคียงอาจจะไม่ใช่กลุ่มเดียวกัน แต่เมื่อมีการแบ่งเขตการปกครองและถูกหลอมรวมจากรัฐทำให้กลุ่มชนต่าง ๆ มีอัตลักษณ์บางประการร่วมกัน ชาวบ้านหัวถนนอาจเป็นกลุ่มชนหนึ่งที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าข้อมูลคติชน

ยังคงมีบทบาทสำคัญที่จะเป็นเครื่องแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนเพื่อไม่ให้ถูกกลืนกลายเป็นชนกลุ่มเดียวกับชนกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มที่มีอำนาจมากกว่าที่อยู่ในละแวกใกล้เคียง

จากการศึกษาคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัย ทำให้เห็นว่าคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ขยายจากกลุ่มข้าโอกาส สู่กลุ่มชาติพันธุ์ลาว ไปสู่กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันผ่านการแบ่งเขตการปกครองโดยรัฐ จนกล่าวได้ว่าคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ได้ขยายจากกลุ่มชนเดิมไปสู่กลุ่มชนในลักษณะกว้างขวางมากยิ่งขึ้น แต่ยังคงเป็นเครื่องแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่าง ๆ มาโดยตลอด

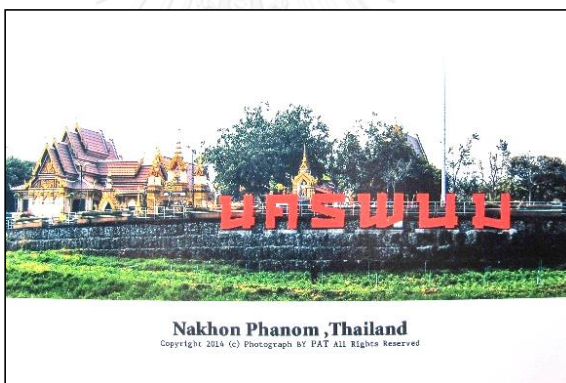
4.2.2.5 บทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวไหว้พระ แสวงบุญกำลังได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว ทำให้สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดต่าง ๆ พยายามรณรงค์การท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน จังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เทียวชมวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ รวมถึงการท่องเที่ยวแสวงบุญในทางพุทธศาสนาด้วย อำเภอเมืองนครพนมมีวัดตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงเรียงกันถึง 5 วัด จึงมีการรณรงค์ท่องเที่ยวไหว้พระพุทธรูปสำคัญตามวัดริมฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นหนึ่งในวัดริมฝั่งแม่น้ำโขง ตั้งอยู่ใกล้กับหอนาฬิกาเวียดนามอนุสรณ์ และตั้งอยู่ใกล้กับด่านตรวจคนเข้าเมืองนครพนม – เมืองท่าแขก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทำให้เดิมประชาชนที่จะเดินทางข้ามฝั่งไปยังเมืองท่าแขก มักจะนำรถยนต์มาฝากจอดที่ลานวัด คณะกรรมการวัดจึงจัดดอกไม้ธูปเทียนไว้บริการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนที่จะมาสักการบูชาพระพุทธรูปพระแก้วมรกตอยู่แล้ว เมื่อภาครัฐประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยวไหว้พระในวัดริมฝั่งแม่น้ำโขงให้นักท่องเที่ยวมากราบไหว้ขอพรบูชาพระพุทธรูปพระแก้วมรกต โดยนำเสนอว่าเป็นพระคู่เมืองนครพนม ทำให้มีนักท่องเที่ยวนิยมมาบูชาพระพุทธรูปพระแก้วมรกตมากขึ้น

การนำเสนอว่าพระพุทธรูปพระแก้วมรกตเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง ผนวกกับทำเลที่ตั้งของวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระแก้วมรกตอยู่ในทำเลที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว ด้านหน้าวัดมีลานตะวันเบิกฟ้าที่เทศบาลเมืองนครพนมสร้างและติดตั้งเครื่องออกกำลังกาย และสร้างคำว่า “นครพนม” เป็นตัวอักษรขนาดใหญ่ติดริมขอบลานตะวันเบิกฟ้าด้านที่ยื่นสู่แม่น้ำโขง ทำให้สามารถมองจากแม่น้ำโขงและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้อย่างชัดเจน ทั้งยังสร้างบันไดเจ้าพ่อหมื่นเป็นรูปพญานาคบริเวณด้านหน้าศาลหันหน้าสู่ริมแม่น้ำโขงเช่นเดียวกัน ทำให้เมื่อนักท่องเที่ยวนั่งเรือล่องชมบรรยากาศริมโขงจะสามารถมองเห็นคำว่านครพนมและบันไดพญานาคอยู่ด้านหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) และสามารถรับรู้ว่าเป็นพระคู่บ้านคู่เมือง ประดิษฐานอยู่ในวัดสำคัญนี้จากคำบรรยายของวิทยากรนำชมบนเรือ จนเป็นภาพจำของนักท่องเที่ยว

รวมทั้งยังมีโปสการ์ดภาพริมฝั่งแม่น้ำโขงหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวด้วย นอกจากนี้ยังเคยมีการแสดงแสงสีเสียงเรื่องประวัติพระติ้วพระเทียมในงานไหลเรือไฟจังหวัดนครพนม บริเวณลานตะวันเบิกฟ้าก่อนที่จะปรับปรุงเป็นลานออกกำลังกาย (เด่นชัย ไตรระยะถา, **สัมภาษณ์**, 14 มีนาคม 2558) ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมงานรับรู้ตำนานพระติ้วพระเทียมมากยิ่งขึ้น

จากความเชื่อและตำนานพระติ้วพระเทียมประกอบกับบริบทและการรณรงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้หน่วยงานภาครัฐสามารถจัดกิจกรรมไหว้พระติ้วพระเทียมเป็นหนึ่งในแผนการท่องเที่ยวสถานที่สำคัญในเมืองนครพนม เมื่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครพนมประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวเมืองนครพนม จึงจัดหาแผ่นพับและป้ายประชาสัมพันธ์ที่ผนวกพระติ้วพระเทียม วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นจุดสำคัญที่ต้องแวะท่องเที่ยวไหว้พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองนครพนม นอกจากนี้แผ่นพับประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐแล้ว ทางวัดยังจัดทำแผ่นพับรวมทั้งป้ายประชาสัมพันธ์ประวัติวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) และประวัติพระติ้วพระเทียมให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติรับรู้ด้วย นับเป็นการนำข้อมูลคติชนมาปรับใช้ให้เหมาะแก่บริบทร่วมสมัย

ภาพที่ 162 โปสการ์ดภาพลานตะวันเบิกฟ้าหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) (มองจากแม่น้ำโขง)

ในปี พ.ศ.2559 ทางจังหวัดนครพนมได้จัดสร้างแลนด์มาร์กแห่งใหม่คือ พญาศรีสัตตนาคราช ประดิษฐานบริเวณจุดสิ้นสุดของถนนนิตโยหรือถนนสายอุตรธานี-นครพนมที่ตัดกับถนนสุนทรวิจิตรริมแม่น้ำโขงเมืองนครพนม ส่งผลให้สถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ของทางจังหวัดนครพนมย้ายจากบริเวณหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) และตลาดอินโดจีนไปอยู่บริเวณลานพนมนาคา และลานพญาศรีสัตตนาคราชแทน จึงน่าสนใจศึกษาต่อไปว่าชาวคุ้มวัดโอกาสที่นับถือพระติ้วพระเทียมจะนำคติชนเกี่ยวกับพระติ้วพระเทียมมาปรับใช้ในรูปแบบใด

ภาพที่ 163 พญาศรีสัตตนาคราช สิ่งศักดิ์สิทธิ์และแลนด์มาร์กใหม่ของจังหวัดนครพนม

ส่วนที่บ้านหัวถนนไม่ปรากฏการนำตำนานหลวงพ่อดิ้วมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวมากนัก ปรากฏเพียงสำนวนเดียวคือป้ายประชาสัมพันธ์ สำนวนที่ 3 เพื่อประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอพนสนิมคม ติดตั้งอยู่ด้านข้างที่ว่าการอำเภอพนสนิมคมนั้น ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและขนาดขององค์พระ ไม่ได้กล่าวถึงตำนานหลวงพ่อดิ้ว การที่บ้านหัวถนนไม่ได้เน้นประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว เนื่องด้วยทำเลที่ตั้งที่ห่างไกลจากชุมชนทำให้เดินทางไม่สะดวก จึงเน้นนำตำนานหลวงพ่อดิ้วมาใช้อธิบายประวัติความเป็นมาของกลุ่มตนและเพื่อรักษาประเพณีพิธีกรรมแบบดั้งเดิมทำให้ชาวบ้านหัวถนนมีอัตลักษณ์ต่างจากกลุ่มชนแวดล้อมดังกล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ตาม ตำนานหลวงพ่อดิ้วแทบทุกสำนวนจะกล่าวถึงประเพณีแห่และสร้างน้ำหลวงพ่อดิ้วในช่วงเทศกาลสงกรานต์ รวมทั้งประเพณีนี้ทำให้หลวงพ่อดิ้วบ้านหัวถนนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปจนเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้มีพุทธศาสนิกชนมาท่องเที่ยวเพื่อร่วมประเพณีแห่และสร้างน้ำหลวงพ่อดิ้วที่บ้านหัวถนน อันเป็นการท่องเที่ยวแสวงบุญในงานประเพณีมากกว่าจะมาท่องเที่ยวไหว้พระขอพรตลอดทั้งปีเช่นที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)

จากการเปรียบเทียบคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดีว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และอำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี แสดงให้เห็นว่าทั้งสองสนามวิจัยสามารถสืบทอดคติชนดังกล่าวในลักษณะที่ต่างกันไปตามบริบทแวดล้อม สะท้อนความสำคัญของคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดีว” ที่ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อกลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

วิทยานิพนธ์เรื่อง การสืบทอดและบทบาทของคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อรวบรวมคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี 2) วิเคราะห์และเปรียบเทียบการสืบทอดและบทบาทของคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองพื้นที่ โดยมีคำถามวิจัยว่าเหตุใดกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่อาศัยในบริบทต่างพื้นที่และทั้งสองกลุ่มมิได้ติดต่อสัมพันธ์กัน แต่กลับเป็นเพียงชนสองกลุ่มในประเทศไทยที่ยังคงบอกเล่าตำนาน ความเชื่อ และประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” คล้ายคลึงกัน และสามารถสืบทอดคติชนดังกล่าวให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยร่วมสมัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยสรุปได้ว่า ในทั้งสองสนามวิจัยมีคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” หลายประเภท มีทั้งที่เป็นตำนาน ความเชื่อ พิธีกรรม และวัตถุมงคล เมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์และเปรียบเทียบแล้วพบว่ากลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยต่างนำคติชนดังกล่าวมาปรับใช้ต่างกันไปตามบริบทสังคมแวดล้อมตน ดังนี้

ด้านตำนาน ในสนามวิจัยที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม พบตำนานพระตี้วพระเทียมทั้งหมด 42 จำนวน ได้แก่ จำนวนมุขปาฐะ 6 จำนวน จำนวนลายลักษณ์ 36 จำนวน แบ่งเป็นหนังสือและเอกสารต่าง ๆ 10 จำนวน ป้ายและแผ่นพับประชาสัมพันธ์ 10 จำนวน สื่อออนไลน์ 14 จำนวน จิตรกรรมฝาผนัง 1 จำนวน และบทการแสดงเสียง 1 จำนวน สามารถจัดแบบเรื่อง (tale type) ตำนานพระตี้วพระเทียมได้เป็น 3 แบบเรื่องหลัก ดังนี้

- 1) แบบเรื่องตำนานการสร้างพระตี้วพระเทียม
- 2) แบบเรื่องตำนานการสร้างพระตี้วพระเทียมและตำนานถิ่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำนานเจ้าพ่อหมื่น ตำนานบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์
- 3) แบบเรื่องตำนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลอยน้ำ

ส่วนที่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พบตำนานหลวงพ่อตี้วทั้งหมด 43 จำนวน ได้แก่ จำนวนมุขปาฐะ 21 จำนวน ได้แก่ จำนวนจากการสัมภาษณ์ 4 จำนวน วีดิทัศน์ที่เผยแพร่ทางโทรทัศน์และสื่อออนไลน์ 17 จำนวน และจำนวนลายลักษณ์ 22 จำนวน แบ่งเป็นตำนานที่พบใน

หนังสือและเอกสารต่าง ๆ 13 ส่วนวน ป้ายประชาสัมพันธ์ 3 ส่วนวน และสื่อออนไลน์ 6 ส่วนวน สามารถจัดแบบเรื่องตำนานหลวงพ่อดำได้เป็น 2 แบบเรื่อง ได้แก่

- 1) แบบเรื่องตำนานการสร้างหลวงพ่อดำ
- 2) แบบเรื่องตำนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลอยน้ำ

เมื่อเปรียบเทียบแบบเรื่องหลักของตำนานพระตำหนักพระเทียมกับตำนานหลวงพ่อดำพบว่าเป็นแบบเรื่องเดียวกัน อาจเรียกได้ว่าเป็นแบบเรื่องตำนาน “พระพุทธรูปไม้ดำ” มีลำดับเหตุการณ์ดังนี้

- เจ้าเมืองต้องการสร้างเรือ จึงให้คนไปตัดไม้มาทำเรือ
- ไม้ที่ตัดมาทำไม้หมอนรองเรือไม่ยอมให้ไม้ทำเรือทับ
- เชื่อว่าไม้หมอนรองเรือมีความศักดิ์สิทธิ์
- นำไม้หมอนรองเรือมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูป
- เจ้าเมืองตั้งกลุ่มข้าโอกาสดูแลรักษาพระพุทธรูป

นอกจากนี้ในทั้งสองสนามวิจัยยังมีแบบเรื่องตำนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลอยน้ำซึ่งพบในตำนานส่วนมุขปาฐะเช่นเดียวกัน สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มชนในทั้งสองมีความผูกพันกับสายน้ำ แม้สภาพภูมิศาสตร์ที่บ้านหัวถนนจะไม่ได้อยู่ใกล้แม่น้ำ แต่ก็ยังมีแบบเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลอยน้ำอยู่ในใจ

ในตำนานที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดำ” มีอนุภาค (motif) ที่สะท้อนให้เห็นความสับสนภายในจิตใจระหว่งการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อดั้งเดิมกับความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา กล่าวถึงคือ ในเหตุการณ์ตอนต้นของตำนานเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของไม้ดำที่ไม่ยอมให้ไม้ทำเรือทับ จึงนำไม้มาแกะสลักเป็นพระพุทธรูป อนุภาคของเหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นความเคารพนับถือธรรมชาติของกลุ่มชน และความสับสนระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อดั้งเดิมกับความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา การนำไม้ศักดิ์สิทธิ์มาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปจึงเป็นวิธีแก้ปัญหาที่แสดงให้เห็นความชาญฉลาดของกลุ่มชนที่สามารถผสมเอาความเชื่อทั้งสองสิ่งมารวมกันเป็นพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (popular Buddhism) เพื่อตอบสนองความคับข้องใจของตน

ด้านความเชื่อ กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยมีความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของ “พระพุทธรูปไม้ดำ” เรื่องช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัยและนำความสงบสุขมาสู่ผู้บูชาเช่นเดียวกับพระพุทธรูปอื่น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ดำ” ในลักษณะของหลักบ้านหลักเมืองคล้ายกัน คือ ที่เมืองนครพนมมีความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อหมื่น ส่วนที่บ้านหัวถนนมีความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อปมหัว โดยมีความเชื่อคล้ายกันว่าเป็นบรรพบุรุษที่มีความผูกพันเป็นผู้ดูแล “พระพุทธรูปไม้ดำ” และเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นชายร่างสูงใหญ่ บางครั้งเป็นงูขนาดใหญ่

สะท้อนให้เห็นว่าภาพขยายร่างสูงใหญ่และความเชื่อเกี่ยวกับงูเป็นจินตนาการร่วมของกลุ่มชน อีกทั้งกลุ่มชนทั้งสองยังมีความเชื่อสืบเนื่องจากพิธีกรรมบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว” ที่สัมพันธ์กัน เช่น เชื่อว่าในพิธีสงฆ์ “พระพุทธรูปไม้ตัว” มักจะมีฝนตก เชื่อว่า “พระพุทธรูปไม้ตัว” มีความศักดิ์สิทธิ์มาก ทำให้เทวดามาร่วมสงฆ์พระด้วย

ด้านพิธีกรรม กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยมีพิธีกรรมบูชา “พระพุทธรูปไม้ตัว” คล้ายกัน ทั้งระดับปัจเจก และระดับชุมชน กล่าวคือ ในระดับปัจเจก ผู้ศรัทธาสามารถกราบไหว้ขอพร “พระพุทธรูปไม้ตัว” ได้ตลอดทั้งวันทุกวัน นิยมขอพรเพื่อความสุขและความเจริญก้าวหน้าในชีวิตเหมือนกัน ส่วนในระดับชุมชน กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยมีประเพณีแห่และสงฆ์ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทุกปีเหมือนกัน แต่มีองค์ประกอบของพิธีกรรมต่างกันบ้างตามบริบทแวดล้อม เช่น ที่บ้านหัวถนนมีอุปกรณ์ประกอบพิธีจำนวนมากกว่าที่เมืองนครพนม ส่วนใหญ่เป็นพีชพรรณธัญญาหารที่เชื่อว่าจะช่วยให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ และยังคงมีกลุ่มตระกูลข้าโอกาสเป็นผู้ประกอบพิธี ซึ่งที่วัดโอกาสไม่มีกลุ่มตระกูลข้าโอกาสดั้งเดิมร่วมพิธีแล้ว ทั้งนี้ที่เมืองนครพนมยังมีประเพณีบายศรีสู่ขวัญพระดี้วพระเทียมซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ในตำนานตอนที่เล่าว่าพระดี้วถูกไฟไหม้ ต่อมาพบพระดี้วลอยอยู่ในแม่น้ำโขงจึงอัญเชิญมาสมโภชเป็นพระคู่เมือง จัดประเพณีบายศรีสู่ขวัญขึ้นและกระทำสืบต่อกันมาทุกปี ส่วนที่บ้านหัวถนนไม่มีเหตุการณ์ตอนนี้อย่างตำนานหลวงพ่อดี้วและไม่มีประเพณีนี้

นอกจากนี้ กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยยังมีพิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” คล้ายการบูชาหลักบ้านหลักเมืองในช่วงเดือน 6 ตามปฏิทินจันทรคติคล้ายกัน ที่บ้านหัวถนนมีงานขึ้นศาลเจ้าพ่อมหัว โดยมีนางเทียมที่เป็นร่างทรงของเจ้าพ่อมหัวมาเป็นผู้ประกอบพิธีเสี่ยงทายสภาพบ้านเมืองและราคาบวกร่วมกับขวานจ้ำ ส่วนที่เมืองนครพนมมีงานเลี้ยงห่อเจ้าพ่อหมื่นโดยมีนางเทียมที่เป็นร่างทรงของเจ้าพ่อหมื่นมาประกอบพิธีเพียงคนเดียวไม่มีขวานจ้ำร่วมพิธีเหมือนที่บ้านหัวถนน และที่เมืองนครพนมยังมีกลุ่มชนอื่นมาร่วมจัดพิธีบูชาเจ้าพ่อหมื่นด้วย ได้แก่กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่สร้างศาลทรงเงินขึ้นอีกหลังหนึ่งประดิษฐานรูปชายหญิงแต่ยังเรียกศาลนี้ว่าศาลเจ้าพ่อหมื่น นิยมบูชาในวันสำคัญตามประเพณีจีนและจัดงานสมโภชเจ้าพ่อหมื่นตามแบบจีนด้วย

ด้านวัตถุมงคล ผู้วิจัยพบว่าในทั้งสองสนามวิจัยมีวัตถุมงคลเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” โดยพบวัตถุมงคลหลวงพ่อดี้วมากกว่าวัตถุมงคลพระดี้วพระเทียม พบพระเครื่องพระดี้วพระเทียม 13 แบบพิมพ์ แผ่นทองรูปพระดี้วพระเทียม 2 แบบ โดยไม่สามารถระบุปีที่ชัดเจนได้ ส่วนที่บ้านหัวถนน พบพระเครื่องหลวงพ่อดี้ว 6 รุ่น 51 แบบพิมพ์ และผ้ายันต์รูปหลวงพ่อดี้ว 3 แบบ เนื่องจากวัตถุมงคลในสองสนามวิจัยได้รับการสนับสนุนต่างกัน ที่เมืองนครพนมเน้นบูชาเป็นที่ระลึก

มีการจัดชุดพระพุทธรูปเมืองนครพนมเพื่อเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ส่วนพระเครื่องหลวงพ่อดิ้วที่บ้านหัวถนนได้รับความนิยมจากผู้นิยมพระเครื่องและได้รับการยกย่องเป็นพระดีประจำจังหวัดชลบุรี ทำให้มีมูลค่าการเช่าบูชาสูงขึ้นตามไปด้วย

จากการเปรียบเทียบคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” ประเภทต่าง ๆ ในทั้งสองสนามวิจัย ทำให้เห็นการสืบทอดคติชนที่ต่างกัน ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” ได้ 4 ปัจจัย ได้แก่

1) ผู้จัดพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธี

ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มข้าโอกาส “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” ในทั้งสองสนามวิจัยซึ่งเป็นกลุ่มคนสำคัญในการจัดพิธีและประกอบพิธีกรรมมีบทบาทในพิธีกรรมน้อยลง แต่ก็มีผู้ที่เคารพศรัทธา “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” มาช่วยจัดพิธีกรรมมากขึ้น ทั้งพระสงฆ์ คณะกรรมการวัด ชุมชนละแวกวัด ตลอดจนผู้ที่ศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” แม้ข้าโอกาสตามความหมายเดิมจะลดน้อยลง แต่มี “ข้าโอกาส” กลุ่มใหม่เพิ่มมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” ขยายสู่กลุ่มชนในวงกว้างขึ้น อันจะส่งผลให้มีการสืบทอดคติชนดังกล่าวสืบต่อไป

2) บริบทชุมชนและคติชนแวดล้อมสนามวิจัย

ในทั้งสองสนามวิจัยมี “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” ประดิษฐานอยู่ในชุมชน ทำให้นอกจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแล้ว ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ร่วมสืบทอดคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” ด้วย นอกจากนี้ชุมชนใกล้เคียงกับชุมชนที่นับถือ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” ยังมีส่วนสำคัญต่อการปรับตัวและสืบทอดคติชนดังกล่าว กล่าวคือ ที่จังหวัดนครพนมมีความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพนม พญาศรีสัตตนาคราช เมืองศรีโคตรบูร ส่วนที่อำเภอพนัสนิคม มีพระพนัสบดีเป็นพระพุทธรูปประจำอำเภอ มีนิทานพระรณเมรี มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับชาวลาวอาสาปากน้ำ จังหวัดชลบุรีมีพระพุทธรูปศิหิงค์เป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัด จะเห็นได้ว่าชุมชนละแวกใกล้เคียงกับชุมชนที่นับถือ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” ต่างมีคติชนอื่นแวดล้อมทำให้ชุมชนที่นับถือ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” ต่างปรับตัวเพื่อสืบทอดและแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มตน ดังจะเห็นได้จากการที่ทั้งสองสนามวิจัยต่างยกย่อง “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” เป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำชุมชน

3) นโยบายของภาครัฐที่มีหน้าที่ปกครองดูแลชุมชน

จากการเก็บข้อมูลในทั้งสองสนามวิจัย ผู้วิจัยพบว่านโยบายภาครัฐที่มีหน้าที่ดูแลปกครองชุมชนที่นับถือ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” มีส่วนสำคัญในการสืบทอดคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดี้ว” ซึ่งการส่งเสริมสนับสนุนทั้งการอำนวยความสะดวก งบประมาณในการจัดงาน

การร่วมพิธีกรรมประเพณีของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการให้ความรู้เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้คติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” เป็นที่รู้จักในวงกว้างอันจะทำให้เกิดการสืบทอดคติชนต่อไป

4) สื่อมวลชน

สื่อมวลชนทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ล้วนมีส่วนสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น โดยจุดมุ่งหมายของการใช้สื่อในทั้งสองสนามวิจัยต่างกัน คือ เมืองนครพนมมุ่งนำเสนอตำนาน ความเก่าแก่ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระด้วพระเทียมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มักพบในสื่อสิ่งพิมพ์แนะนำการท่องเที่ยว และสื่อออนไลน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วนบ้านห้วยถนมุ่งนำเสนอความศักดิ์สิทธิ์ของพระเครื่องหลวงพ่อดิวเพื่อให้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักจากคนในวงกว้าง จึงมักพบตำนานหลวงพ่อดิวในสื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับพระเครื่อง สื่อออนไลน์ของกลุ่มผู้นิยมพระเครื่อง และในรายการโทรทัศน์ที่เน้นเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญต่าง ๆ จะเห็นว่าคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” ในทั้งสองสนามวิจัยจึงปรากฏในสื่อมวลชนต่างกัน ทว่าทั้งสองสนามวิจัยต่างก็มุ่งเน้นเผยแพร่ชื่อเสียงของ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” เพื่อให้เป็นที่รู้จัก การท่องเที่ยวและวัตถุมงคลล้วนเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นการปรับตัวภายใต้ระบบเศรษฐกิจในสังคมไทยร่วมสมัย สะท้อนให้เห็นการปรับตัวเพื่อสืบทอดคติชนของทั้งสองสนามวิจัยที่เปลี่ยนไปตามบริบทแวดล้อมตนเอง

จากปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” ทั้ง 4 ประการข้างต้น แสดงให้เห็นการปรับตัวของกลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยที่ยังคงสามารถสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” เนื่องจากคติชนเหล่านี้ยังคงมีบทบาทต่อกลุ่มชนทั้งสองกลุ่ม สามารถวิเคราะห์ได้ 5 ประการ ได้แก่

1) บทบาทในการสร้างความมั่นคงด้านจิตใจ

ข้อมูลคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” มีสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจแก่กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัย นอกจากองค์ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” จะเป็นเครื่องแทนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนอยู่แล้ว ความเชื่อและตำนานศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” ก็ยังมีบทบาทในการสร้างกำลังใจแก่ผู้เคารพนับถือด้วยความเชื่อหลักว่าพระยอมคุ้มครองตน ส่วนพิธีกรรมประเพณีที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยให้กลุ่มชนมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตด้วยความเชื่อว่าการร่วมพิธีจะทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตนและครอบครัว นอกจากนี้วัตถุมงคลยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงด้านจิตใจแก่ผู้บูชาด้วย

2) บทบาทในการช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชน

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า ความเชื่อ เรื่องเล่า และตำนานเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ที่เมืองนครพนมมีชื่อหมู่บ้านต่าง ๆ ปรากฏอยู่ด้วย แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของกลุ่มชนต่าง ๆ จนเกิดเป็นความรู้สึกร่วมว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน นอกจากนี้พิธีกรรมประเพณีเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ยังมีบทบาทในการช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน รวมถึงหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนและกลุ่มชนในบริเวณรอบวัด จนทำให้เกิดความสามัคคีร่วมมือเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพื่อให้การจัดงานสำเร็จลุล่วง

3) บทบาทในการอธิบายประวัติความเป็นมาของชุมชน

ความเชื่อ และตำนานเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” มีบทบาทในการอธิบายประวัติความเป็นมาของชุมชน ที่เมืองนครพนมมีการกล่าวถึงชื่อเมืองศรีโคตรบูรและชื่อเจ้าเมืองสำคัญ ๆ ของอาณาจักรศรีโคตรบูรเพื่อแสดงให้เห็นความเก่าแก่และความสำคัญของวัดโอกาส และพระตี้วพระเทียม ช่วยบ่งบอกความเก่าแก่ของชุมชนแคว้นล้อมวัด ส่วนที่บ้านหัวถนน ตำนานหลวงพ่อดำมีบทบาทสำคัญต่อการอธิบายประวัติของบ้านหัวถนน ชาวบ้านหัวถนนยึดถือเอาตำนานหลวงพ่อดำเป็นความเป็นมาของกลุ่มชนบ้านหัวถนนซึ่งแสดงให้เห็นประวัติการอพยพและตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าในตำนานหลวงพ่อดำของชาวบ้านหัวถนนไม่ได้กล่าวถึงเมืองนครพนมเลย แม้ชาวบ้านหัวถนนจะมีเรื่องเล่าถึงลาวอาสาปากน้ำเหมือนเรื่องเล่าของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในตลาดอำเภอพนัสนิคมเล่า แต่มีความเชื่อและประเพณีที่ไม่สัมพันธ์กัน กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในตลาดพนัสนิคมไม่มีความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อดำ แต่มีประเพณีห่อข้าวน้อยห่อข้าวใหญ่ไหว้ผีบรรพบุรุษซึ่งไม่พบประเพณีนี้ในบ้านหัวถนน ทำให้สันนิษฐานว่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านหัวถนนและตลาดพนัสนิคมเป็นคนละกลุ่มกัน ผู้วิจัยพบว่าความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อปมหัวของชาวบ้านหัวถนนสอดคล้องกับชาวบ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมืองนครพนมที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเป็นข้าโอกาสและการประดิษฐานพระตี้ว จากการศึกษาข้อมูลคติชนทั้งแบบเรื่องของตำนานที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กลุ่มชนเคารพนับถือ จึงทำให้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าชาวบ้านหัวถนนอาจจะเป็นกลุ่มชนเดียวกับชาวบ้านสำราญเมืองนครพนมที่อพยพมาอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย แต่ยังคงสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของกลุ่มตนเอง

4) บทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน

คติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” มีบทบาททำให้กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยต่างยอมรับกลุ่มชนอื่นที่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกัน รวมเป็นกลุ่มเดียวกัน โดยเฉพาะเมื่อมีการยกย่อง

“พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นพระพุทธรูปประจำชุมชน ทำให้ชาวอำเภอเมืองนครพนมนับถือพระดีวพระเทียมเป็นพระพุทธรูปประจำอำเภอของตน ส่วนที่บ้านหัวถนน ชาวตำบลหัวถนนนับถือหลวงพ่อตัวเป็นพระพุทธรูปประจำตำบลของตนอย่างชัดเจน กลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านหัวถนนซึ่งเป็นกลุ่มชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในตำบลหัวถนนภาคภูมิใจที่มีหลวงพ่อตัวประจำกลุ่มตนและทำให้กลุ่มตนมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวกลุ่มอื่น ๆ ที่อพยพมาอยู่ในละแวกเดียวกัน จนส่งผลให้ชาวตำบลหัวถนนกลุ่มชนล้วนมีความรู้สึกเคารพนับถือร่วมและยอมรับให้หลวงพ่อตัวเป็นอัตลักษณ์ของตำบลหัวถนน

5) บทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

คติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” มีบทบาทในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่เมืองนครพนม เห็นได้ชัดเจนจากโครงการท่องเที่ยวไหว้พระพุทธรูปสำคัญในวัดริมฝั่งแม่น้ำโขงสอดคล้องกับการพัฒนาเมืองนครพนมเป็นเมืองการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม การยกย่องพระดีวพระเทียมเป็นพระพุทธรูปประจำเมืองนครพนมที่นักท่องเที่ยวต้องมาสักการบูชา การสร้างป้ายตัวอักษรคำว่า “นครพนม” ขนาดใหญ่ริมฝั่งแม่น้ำโขงหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) การตีพิมพ์ประวัติความเก่าแก่ของพระดีวพระเทียมเพื่อเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมและกราบไหว้ขอพร คติชนที่เกี่ยวกับพระดีวพระเทียมจึงมีบทบาทสำคัญในการท่องเที่ยวเมืองนครพนมที่สามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี ส่วนที่บ้านหัวถนนมักมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมและกราบไหว้หลวงพ่อตัวในช่วงประเพณีแห่และสงฆ์น้ำหลวงพ่อตัวซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเฉพาะเทศกาล

จากการศึกษา การสืบทอดและบทบาทของคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และอำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี จะเห็นว่าทั้งสองสนามวิจัยมีคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” หลายประเภท มีทั้งความเชื่อ ตำนาน พิธีกรรม และวัตถุมงคล ที่ยังคงมีบทบาทต่อกลุ่มชนทำให้กลุ่มชนสามารถปรับตัวสืบทอดคติชนดังกล่าวให้ดำรงอยู่ได้ในสังคมไทยร่วมสมัย

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยเห็นและเข้าใจความคิดความเชื่อตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่แม้จะอาศัยอยู่ต่างพื้นที่กัน มีบริบทแวดล้อมต่างกัน แต่กลับมีการปรับตัวและสืบทอดคติชนได้อย่างน่าสนใจ นอกจากนี้ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจอันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาคติชนวิทยา ดังนี้

5.2.1. สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในสังคมไทยร่วมสมัย

จากการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในประเทศไทยก่อนหน้าส่วนใหญ่เป็นการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ลาวกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เช่น บักริน วังศิริ (2549) ศึกษาตำนานและพิธีกรรมของชาวลาวหลวงพระบางในอำเภอหล่มเก่า และอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ และอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย แสดงให้เห็นสืบทอดสำนึกความเป็นลาวหลวงพระบางสืบทอดมายาวนานและเหนียวแน่น แสดงให้เห็นการการโยกย้ายที่รุ่งเรืองของหลวงพระบาง และแบ่งแยกความเป็นเขาเป็นเราผ่านตำนาน ต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่เมืองนครพนมและบ้านหัวถนนที่ผู้วิจัยศึกษา ซึ่งไม่มีความทรงจำเกี่ยวกับความรุ่งเรืองของหัวเมืองลาวจึงไม่ได้ใช้ตำนานและพิธีกรรมเพื่อแบ่งแยกตนออกจากคนกลุ่มอื่น แต่เน้นนำตำนานและพิธีกรรมมาช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแบบพหุวัฒนธรรม (multiculturalism) จึงแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าข้อมูลคติชนมีบทบาทหลากหลายต่อกลุ่มชนโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่อดีต แม้ปัจจุบันลูกหลานกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเหล่านี้จะกลายเป็นคนไทย รับเอาความคิด ค่านิยม ประเพณีวัฒนธรรมของไทยมาปรับใช้กับความคิดความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมของบรรพบุรุษตน ทว่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาวก็ยังคงสืบทอดและนำคติชนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวมาปรับใช้ในสังคมไทยร่วมสมัยได้

ด้านการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธรูปไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ของนิยม วงศ์พงษ์คำ และคณะ (2545) บุชบา กิติจันทร์โรภาส (2539) กานต์ กาญจนพิมาย (2553) พบว่าพระพุทธรูปไม้เป็นความนิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่อาศัยอยู่ในประเศลาวและภาคอีสานเหนือ นิยมสร้างเพื่อแก้บนแทนตัวหลังจากหายเจ็บป่วย ไม่มีการยกย่องพระพุทธรูปไม้เป็นพระสำคัญประจำกลุ่มชน และไม่มีพิธีกรรมบูชาพระพุทธรูปไม้ เนื่องด้วยไม้เป็นวัสดุที่หาได้ง่าย และมีมูลค่าไม่มากนัก ชาวพุทธในบริเวณนี้จึงนิยมบูชาพระพุทธรูปที่สร้างวัสดุอื่นที่มีมูลค่ามากกว่า เช่น ทองคำ ทองเหลือง สำริด เมื่อผู้วิจัยศึกษาคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ทำให้เห็นว่าพระพุทธรูปที่สร้างจากไม้เป็นพระพุทธรูปที่พบได้ทั่วไปในบริเวณที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอาศัยอยู่ แต่ไม่มีประเพณีการบูชาพระพุทธรูปไม้ เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปที่สร้างจากวัสดุหาง่ายในท้องถิ่น การที่ตำนาน “พระพุทธรูปไม้ตัว” มีเรื่องราวเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของไม้ตัวที่ไม่ยอมให้ไม้สร้างเรือทับ รวมถึงในตำนานพระแก้วพระเทียมบางสำนวนกล่าวว่า “เจ้าเมืองสละกะดาทองคำ (ชฎาทองคำ) หน้า 30 บาท ให้ช่างตีเป็นทองจิงโกบรอบองค์พระแก้ว และลงรักปิดทองพระเทียม แสดงให้เห็นการสร้างความเป็นพิเศษ ความศักดิ์สิทธิ์ และมูลค่าของพระพุทธรูปทำให้พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของกลุ่มชนที่เคารพนับถือ

จากการศึกษาของชนากานต์ วิเศษภัย (2557) ที่ศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานรวมทั้งพระตี้วพระเทียมด้วย ชนากานต์ได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีสงฆ์พระตี้วพระเทียมเพื่อเปรียบเทียบกับกรบูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์อื่นในภาคอีสานทำให้เห็นว่าประเพณีการสงฆ์พระตี้วพระเทียมที่นิยมทั่วไปในภาคอีสาน โดยงานวิจัยของชนากานต์ยังไม่ได้วิเคราะห์บริบทสังคมแวดล้อมวัด ตลอดจนตำนานและพิธีกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง การศึกษาคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตี้ว” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงรวบรวมคติชนต่าง ๆ เกี่ยวกับพระตี้วพระเทียมและวิเคราะห์บริบทต่าง ๆ ทำให้เข้าใจกลุ่มชนที่นับถือพระตี้วพระเทียมซึ่งมีได้เพียงแค่ส่งเสริมการท่องเที่ยวไหว้พระแสงบุญและจัดการระบบการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น กลุ่มชนที่มีคติชนเกี่ยวกับพระตี้วพระเทียมยังสามารถผสมผสานความศรัทธาในเชิงพุทธศาสนาเข้ากับศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนละแวกวัดได้อีกด้วย

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวและประวัติศาสตร์ไทย ผู้วิจัยพบว่า ประวัติศาสตร์ไทยมักจะเน้นสร้างความเป็นรัฐชาติ ทำให้ไม่มีการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนทางภาคอีสาน ซึ่งเดิมเป็นส่วนหนึ่งของลาวหรืออาณาจักรล้านช้างต่อมากลายเป็นส่วนหนึ่งของไทยสยามจากความพยายามของรัฐที่เข้าไปควบคุมและสร้างความเป็น “ไทย” ทว่ากลุ่มชนในบริเวณนี้ยังคงมีความคิดความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมเป็นเฉพาะตัวทำให้เกิดการปรับตัวเปลี่ยนแปลงในแบบของตน การศึกษาในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยเห็นอย่างชัดเจนว่าเรื่องเล่าในประวัติศาสตร์รัฐชาติส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของกลุ่มชนในภาคต่าง ๆ ที่มีความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมที่แตกต่างจากกลุ่มคนไทยในภาคกลางจึงมักจะถูกมองว่าแปลกแยกหรือต่ำต้อยกว่าอันเป็นแรงผลักดันที่ทำให้กลุ่มชนในภาคต่าง ๆ พยายามนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองที่มีทั้งข้อดีคือทำให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจกลุ่มชนอื่นมากยิ่งขึ้น ทว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ยังคงเป็นการศึกษาเพียงประวัติศาสตร์กระแสหลักของรัฐชาติ หากมีการเผยแพร่เรื่องเล่า ประเพณี วัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกันอย่างหลากหลายโดยก้าวพ้นคำว่า “รัฐ” หรือ “ประเทศ” น่าจะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจความเป็นมาของตนเองอันจะทำให้เกิดความเข้าใจคนอื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคมได้อีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีกส่วนหนึ่งที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากกระจายตัวอยู่ในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตกของไทยตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ บางส่วนถูกกลืนกลาย บ้างก็แต่งงานผสมผสานกับกลุ่มชนอื่นที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน เมื่อมีความคิดเรื่องรัฐและชาตินิยมเกิดขึ้น กลุ่มชนเหล่านี้จึงรับความเป็นไทยต่าง ๆ โดยเฉพาะความเป็นไทยภาคกลางผ่านรัฐไทย จนทำให้เกิดการปรับตัวเพื่อดำรงวัฒนธรรมของกลุ่มตนควบคู่ไปกับวัฒนธรรมไทยที่รับเข้ามาใหม่ การศึกษาเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในประเทศไทยที่ผ่านมาเน้นศึกษาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ยังไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบ

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในประเทศไทยที่อาศัยอยู่ในบริบทแวดล้อมที่ต่างกันซึ่งจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวกับกลุ่มชนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นกลุ่มคนไทยในปัจจุบัน

จากการศึกษาคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ในทั้งสองสนามวิจัยทำให้ผู้วิจัยเห็นการปรับตัวเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่มีอัตลักษณ์ทับซ้อนเปลี่ยนไปตามมุมมองในการนิยามตนเอง ในสังคมไทยร่วมสมัย กลุ่มชนทั้งสองมีอัตลักษณ์ความเป็นไทย พุทธศาสนาไทย มีประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างตามแบบไทยที่รัฐส่งเสริม เมื่อระดับจังหวัด กลุ่มชาติพันธุ์ลาวจะมีอัตลักษณ์ประจำจังหวัดที่ตนอาศัยอยู่ เช่น เป็นคนเมืองนครพนม มีพระธาตุพนมเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัด มิงงานไหลเรือไฟเป็นประเพณีสำคัญ มีชนเผ่าหลายชนเผ่าหลายชาติพันธุ์อยู่ร่วมกัน ได้อาศัยอยู่ในเมืองที่มีความสุขที่สุด (ตามการจัดอันดับของหน่วยงานภาครัฐ) ส่วนชาวบ้านหัวถนนก็จะมีอัตลักษณ์ของคนเมืองชล มีประเพณีวิ่งควาย เล่าตำนานเขาสามมุข มีแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่สำคัญและมีชื่อเสียง หากระบุในระดับอำเภอแล้ว ชาวบ้านหัวถนนก็จะมีอัตลักษณ์ของคนเมืองพนัส เมืองที่คนมีความสุขที่สุดเป็นเมืองที่มีคนหลายชาติพันธุ์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มิงงานประเพณีบุญกลางบ้าน

ทว่าเมื่อก้าวถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนในระดับชุมชนหมู่บ้าน ทั้งสองสนามวิจัยจะมีอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่มีคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” มีพระประจำกลุ่มตน ภาคภูมิใจในความเก่าแก่มีตำนานพระที่มีมายาวนานและมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจประจำชุมชน รวมทั้งมีประเพณีพิธีกรรมบูชาพระที่กลุ่มตนต่างจากกลุ่มอื่น โดยคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ขยายจากพระของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวสู่พระของกลุ่มชนเป็นพระของชุมชนละแวกนั้น กลายเป็นพระตัวพระเทียมคุ่มวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) หลวงพ่อตัวบ้านหัวถนน เมื่อหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลปกครองชุมชนนั้นนำ “พระพุทธรูปไม้ตัว” มาเป็นสัญลักษณ์ประจำชุมชน ทำให้คติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ขยายสู่กลุ่มชนต่าง ๆ ในเขตการปกครองนั้น เพื่อสร้างอัตลักษณ์ประจำเขตการปกครอง พระตัวพระเทียมเป็นพระพุทธรูปประจำอำเภอเมืองนครพนม หลวงพ่อตัวเป็นพระพุทธรูปประจำตำบลหัวถนน และด้วยเหตุที่กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่นับถือ “พระพุทธรูปไม้ตัว” นั้นนับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน จึงทำให้กลุ่มชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้น ตลอดจนจนในเขตการปกครองนั้นรับรู้คติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” มีความรู้สึกที่ “พระพุทธรูปไม้ตัว” เป็นพระประจำตำบล อำเภอของตน จนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตัว” ลักษณะเช่นนี้พบในชุมชนอื่นที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเป็นคนส่วนใหญ่ในชุมชนเช่นเดียวกัน สะท้อนให้เห็นการยอมรับความเป็นลาวของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่เคยถูกดูถูกในอดีต

ในสังคมไทยร่วมสมัย ชุมชนต่าง ๆ พยายามหาและสร้างอัตลักษณ์ประจำชุมชนเพื่อบอกเล่าความเก่าแก่ เรื่องราวในอดีต วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตนเอง เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กำลังได้รับความนิยม ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในภาคอีสานหันมาสร้างอัตลักษณ์ความเป็น “อู่อารยธรรม” ที่โดดเด่นเฉพาะตัวต่างจากกลุ่มชนใน

ภาคอื่น ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในแถบภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตกหันมาสร้างอัตลักษณ์ความเป็น “ลาวอพยพ” ที่ยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรม “ลาว” ไว้ได้ท่ามกลางกลุ่มชนอื่นที่อยู่กันอย่างหลากหลายแบบสังคมพหุวัฒนธรรม ชุมชนชาว “ลาว” ในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตกของไทยนี้ต่างรื้อฟื้น หนีบยืม บางครั้งว่าจ้างกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในภาคอีสานมาร่วมจัดแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเก่าแก่ของชุมชนของตนด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวมีความพยายามปรับตัวเพื่อดำรงตนอยู่ในสังคมไทยร่วมสมัยโดยมิได้ละทิ้งรากเหง้าวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มตน

5.2.2 สังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดนครพนมและจังหวัดชลบุรี

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลคติชนในชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดนครพนม ทำให้ทั้งเห็นสภาพสังคมวัฒนธรรมแบบไทยอีสานในจังหวัดนครพนม กลุ่มชนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาเคารพบูชาพระธาตุพนมถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดนครพนม มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพระธาตุพนมในเชิงวัฒนธรรมอยู่หลายเรื่อง โดยเฉพาะในประเด็นข้าโอกาสพระธาตุพนม เช่น งานวิจัยของทศพล อัจหาญ (2542) และงานวิจัยของสุรชัย ชินบุตร (2557) แสดงให้เห็นสภาพสังคมชาวพุทธที่พุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนต่างเกื้อกูลต่อกัน ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับข้าโอกาส “พระพุทธรูปไม้ตีว” ในงานวิจัยนี้ นอกจากนี้งานวิจัยของปฐม หงษ์สุวรรณ (2556) และ (2560) ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของพุทธศาสนาที่ผสมผสานกับศาสนาแบบชาวบ้านเป็นจุดขายของการท่องเที่ยวในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง สอดคล้องกับงานวิจัยนี้พบว่า คติชนเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียมเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

ในอีกสนามวิจัยหนึ่งคือที่บ้านหัวถนน เป็นส่วนหนึ่งของอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีสังคมแบบแจ็กปนลาว เป็นสังคมเกษตรกรรมท่ามกลางสังคมอุตสาหกรรม กลุ่มชาติพันธุ์ลาวส่วนใหญ่อาศัยกระจายอยู่ทางตอนบนของจังหวัดชลบุรีแถบอำเภอพนัสนิคม พานทอง ติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และปราจีนบุรี ส่วนทางตอนล่างของจังหวัดชลบุรีมีกลุ่มชาวจีนอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ เป็นสังคมที่มีความเจริญด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม ส่งผลให้ชาวบ้านหัวถนนซึ่งอาศัยอยู่ท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ลาวกลุ่มอื่น ๆ แยกตัวและแสดงอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มตนต่างจากกลุ่มอื่น งานวิจัยของบังอร ปิยะพันธุ์ (2529) และงานวิจัยของเพ็ญศรี ติ๊ก และนารี สาริกฤติ (2529) ที่ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในบริเวณภาคกลางและภาคตะวันออกนี้ยังไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านหัวถนนมากนัก งานวิจัยของเพ็ญศรี ติ๊ก และนารี สาริกฤติ (2529) กล่าวถึงเพียงการนับถือหลวงพ่อตี้วของชาวบ้านหัวถนน แต่ยังไม่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในบริเวณเมืองพนัสนิคมกลุ่มต่าง ๆ

เมื่อได้ศึกษางานวิจัยของไศลรัตน์ ดลอารมณ (2543) ที่ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมลาวของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในพนัสนิคม ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวดังกล่าวมาต่อยอด ศึกษาประวัติศาสตร์ ข้อมูลคติชน ตลอดจนเก็บข้อมูลเพิ่มเติมทำให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาวในเมืองพนัสนิคมมีหลายกลุ่ม อพยพมาจากหัวเมืองลาวในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ 2 รัชกาลใหญ่ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ลาวไม่สนิทสนมใกล้ชิดกันมากนัก ต่างมีตำนาน พิธีกรรมประเพณีเฉพาะกลุ่มตน เช่น ชาวเมืองพนัสนิคมเชื่อว่าบรรพบุรุษเป็นเจ้าของนครพนม อพยพมาเป็นลาวอาสาปากน้ำ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้อพยพมาอยู่ที่บ้านป่าแดนพระรถ เมื่อมาอยู่อาศัยแล้วจึงเล่านิทานพระรถเมรี ผูกโยงกับสถานที่ต่าง ๆ ที่พบเห็น โดยเฉพาะโบราณสถานต่าง ๆ เมื่อพบพระพนัสนิคมที่มีศิลปะเป็นเอกลักษณ์ต่างจากพระพุทธรูปอื่นจึงเคารพนับถือเป็นพระพุทธรูปประจำอำเภอ รวมทั้งชาวเมืองพนัสนิคมยังมีประเพณีพิธีกรรมคล้ายกับชาวเมืองนครพนม เช่น พิธีห่อข้าวเล็กห่อข้าวใหญ่เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษและผีไม่มีญาติ คล้ายกับบุญข้าวประดับดินที่เมืองนครพนมด้วย ต่างจากชาวบ้านหัวถนนที่ไม่นิยมเล่านิทานพระรถเมรี ไม่มีพิธีห่อข้าว และไม่มีความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเมืองนครพนม ชาวบ้านหัวถนนจึงใช้คติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้วเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มตนต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวอื่น ๆ

5.2.3 พลวัตของคติชนในบริบทต่างพื้นที่

การศึกษางานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพลวัตของคติชนในบริบทต่างพื้นที่ เช่น งานวิจัยของปรมินท์ จารุวรรณ (2556) ที่ศึกษาเปรียบเทียบการสวดมาลัยที่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรีกับที่สำนักสงฆ์ถ้ำเม่น จังหวัดชลบุรี งานวิจัยของปฐม หงษ์สุวรรณ (2554) ที่ศึกษาดำเนินพระพุทธรูปทั่วทั้งดินแดนล้านนา งานวิจัยของพัชนีญา บุณนาค (2555) ศึกษาคติชนเกี่ยวกับขุนแผนในจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดสุพรรณบุรี และงานวิจัยของยุกติ มุกดาวิจิตร (2555) ที่ศึกษาการรื้อสร้างอัตลักษณ์ของชาวล้านนาและชาวยอง ทำให้ผู้วิจัยเห็นวิธีการวิจัยข้อมูลคติชนกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมในบริบทต่างพื้นที่

ข้อมูลคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดิว” ที่ปรากฏอยู่ทั้งที่เมืองนครพนมและที่บ้านหัวถนน โดยกลุ่มชนในทั้งสองพื้นที่ที่อาศัยอยู่ในบริบทแวดล้อมที่ต่างกัน แต่สามารถนำเอาคติชนมาปรับใช้ให้เข้ากับตนเองเพื่อสืบทอดและดำรงกลุ่มตนมาจนปัจจุบัน ซึ่งการสืบทอดคติชนดังกล่าวมีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกัน ทำให้เห็นความสำคัญและบทบาทของข้อมูลคติชนที่นอกจากจะมีบทบาทต่อกลุ่มชนในพื้นที่ที่คติชนปรากฏอยู่แล้ว เมื่อนำมาข้อมูลคติชนดังกล่าวมาศึกษาเปรียบเทียบร่วมกันยังสามารถแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มชนในพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีข้อมูลคติชนชุดเดียวกันได้อีกด้วยอันจะสามารถเข้าใจระบบความคิดร่วมของกลุ่มชนนั้นได้อีกด้วย

5.2.4 คติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตีว” ในมุมมอง “คติชนสร้างสรรค์”

จากการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยเห็นความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของกลุ่มชนอย่างชัดเจนผ่านข้อมูลคติชนที่ถูกปรับใช้ให้เข้ากับบริบทสังคมโลกาภิวัตน์ ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเปลี่ยนจากวัฒนธรรมเดียวในอดีตที่รัฐพยายามสร้างให้เขตการปกครองต่าง ๆ มีเอกลักษณ์ต่างกันไป เมื่อกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความนิยม มีการเผยแพร่ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนสังคมต่าง ๆ ผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ทำให้เริ่มมีการยอมรับความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในแบบสังคมพหุวัฒนธรรม ลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์ของศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. ศิราพร ณ ถลาง ที่กล่าวว่า

คติชนสร้างสรรค์” (creative folklore) หมายถึง “คติชนที่มีการสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำในบริบททางสังคมไทยปัจจุบันในลักษณะของการสืบทอดคติชนในบริบทใหม่ การประยุกต์คติชน การ “ต่อยอด” คติชน, การตีความใหม่และสร้างความหมายใหม่ หรือ การนำคติชนไปใช้เพื่อ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” หรือเพื่อสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ชาติพันธุ์

(ศิราพร ณ ถลาง, 2559: 19)

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยนำคติชนที่เกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ตีว” มาปรับใช้ในหลายลักษณะ เช่น เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นดังจะเห็นได้จากความพยายามแสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มชนหลากหลายกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกัน ทำให้มีสังคมวัฒนธรรมโดดเด่นต่างจากชุมชนอื่น ที่เมืองนครพนมมีการกล่าวถึงชนเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครพนม เช่นเดียวกับที่อำเภอพนัสนิคมก็สื่อให้เห็นความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย ลาว จีน ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ในยามปกติกลุ่มชนไม่ได้แสดงอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมของกลุ่มตน จะแสดงเฉพาะในงานประเพณีที่จัดเพื่อการท่องเที่ยว เช่น จังหวัดนครพนมจะมีการแสดงรำจากชนเผ่าต่าง ๆ เพื่อบูชาพระธาตุพนม และในงานบุญกลางบ้านและเผยแพร่เครื่องจักสานพนัสนิคม กลุ่มชนต่าง ๆ มักจะสวมใส่ชุดประจำกลุ่มตนมาร่วมขบวน ชุดเหล่านี้เป็นชุดที่ไม่ได้ใส่ในชีวิตประจำวันเป็นชุดที่ซื้อหาหรือเช่า เพื่อเลียนแบบของแท้ ของดั้งเดิม มีทั้งชุดไทยตามรัชสมัยต่าง ๆ ชุดกีฬาแบบจีน ในปี พ.ศ.2560 วัฒนธรรมอันชื่อบริสุทธ์ของลาวกำลังได้รับความนิยม จึงเริ่มมีคนแต่งกายและมวยผมแบบลาวมาร่วมขบวนแห่ด้วย สะท้อนให้เห็นความคิดที่จะแสดงถึงความเป็นสังคมไทย ลาว จีน ที่ชาวพนัสนิคมต้องการแสดงสู่คนนอกชุมชน

ลักษณะเช่นนี้คล้ายคลึงกับที่นครพนม ในประเพณีบูชาพระธาตุพนม หรือประเพณีไหลเรือไฟ คนในชุมชนต่างแต่งกายตามวัฒนธรรมของกลุ่มตน เพื่อแสดงถึงชนเผ่าต่าง ๆ ทว่าชุดประจำชนเผ่าต่าง ๆ นี้เพิ่งเกิดขึ้นระยะหลัง จากความพยายามสืบค้นประวัติกลุ่มชนของตนเอง โดยมีความร่วมมือกับกลุ่มชนเดียวกันที่อยู่นอกประเทศไทยด้วย เช่น ชนเผ่าผู้ไทในจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ร่วมมือกับผู้ไทที่อาศัยอยู่ในลาวและเวียดนามเพื่อกำหนดวัฒนธรรมร่วมของชาวผู้ไท รวมถึงการแต่งกายประจำชนเผ่า ผู้ไทเมืองนครพนมจึงมีการแต่งกายเป็นเอกลักษณ์เด่นชัด มีท่าทางการรำรำในแบบของตน ดังแสดงให้เห็นได้ชัดเจนในงานประเพณีบูชาพระธาตุพนม หรือประเพณีไหลเรือไฟซึ่งเป็นงานระดับจังหวัด

อย่างไรก็ตาม เมื่อย้อนกลับมามองกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่มีคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” ในทั้งสองสนามวิจัย แสดงให้เห็นความแตกต่างในการปรับตัวที่ชัดเจน กล่าวคือ คติชนเกี่ยวกับพระติ้วพระเทียมที่เมืองนครพนม ได้รับการส่งเสริม พัฒนา ปรับบางส่วนสู่การท่องเที่ยวผ่านหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัดและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ดังจะเห็นจากตำนานพระติ้วพระเทียมในแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โครงการท่องเที่ยวไหว้พระตามวัดริมฝั่งแม่น้ำโขง ตลอดจนการสร้างจุดสนใจสำหรับการท่องเที่ยว คือ ป้ายตัวอักษรคำว่านครพนม และบันไดพญานาค บริเวณหน้าวัดโอกาส เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมได้ตลอดทั้งปี ส่วนลักษณะของสังคมพุทธวัฒนธรรมรอบบริเวณวัดโอกาสนั้น คติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ด้ว” มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนคุ้มวัดโอกาส กลุ่มชนในบริเวณวัดมีสิ่งของที่เคารพนับถือสิ่งเดียวกัน ชาวอำเภอเมืองนครพนมมีพระติ้วพระเทียมเป็นพระพุทธรูปประจำชุมชนเช่นเดียวกัน โดยเมืองนครพนมไม่ได้เน้นลักษณะพุทธวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวมากนัก

ส่วนคติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้วที่บ้านหัวถนน เป็นพระพุทธรูปประจำกลุ่มชนที่จะมีนักท่องเที่ยวที่เป็นพุทธศาสนิกชนมาท่องเที่ยวในเทศกาลสงกรานต์ ส่วนช่วงเวลาอื่นในรอบปีนั้นไม่มีการท่องเที่ยวมากนัก ในระหว่างปี พ.ศ.2559-2560 ผู้วิจัยพบว่าคติชนเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้วมีพลวัตมากอันเป็นผลจากบริบททั้งภายในและภายนอกชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงทั้งเจ้าอาวาสวัด นางเทียม ขวานจ้ำ และขวานจ้ำซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีคนสำคัญ มีความพยายามประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของหลวงพ่อดิ้วให้เป็นที่รู้จักของคนภายนอกชุมชนมากขึ้น มีการเผยแพร่ตำนานและประเพณีบูชาหลวงพ่อดิ้วผ่านสื่อโทรทัศน์ มีการจัดสร้างวัตถุมงคลหลวงพ่อดิ้วอีกหลายแบบพิมพ์ และมีการพิมพ์เผยแพร่วัตถุมงคลหลวงพ่อดิ้วในนิตยสารพระเครื่องต่าง ๆ ทำให้หลวงพ่อดิ้วเป็นที่รู้จักในวงการพระเครื่องเพิ่มขึ้น จนกล่าวได้ว่าหากมีการบริหารจัดการความศรัทธาที่คนมีต่อวัตถุมงคลอย่างสร้างสรรค์ วัตถุมงคลก็มีส่วนทำให้ข้อมูลคติชนเผยแพร่ออกไปในวงกว้างได้อีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2560 ยังมีการประดิษฐานพระพุทธรูปหลวงพ่อดิ้วหน้าตักกว้าง 9 นิ้วที่หอพระหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอพนัสนิคม และติดป้ายคาถาบูชาหลวงพ่อดิ้ว รวมทั้งยังมี

การอัญเชิญหลวงพ่อดำองค์จำลองไปร่วมขบวนแห่ในงานบุญกลางบ้านพนัสนิคมเพื่อประชาสัมพันธ์ หลวงพ่อดำให้คนภายนอกชุมชนรู้จักด้วย โดยอัญเชิญหลวงพ่อดำองค์จำลองที่ลูกหลานข้าโอกาสมี ศรัทธาสราง่ายไปจำลองขบวนแห่เหมือนกับการแห่ในประเพณีแห่และสร่งน้ำหลวงพ่อดำที่บ้าน หัวถนน นับเป็นครั้งแรกที่มีการอัญเชิญหลวงพ่อดำไปแห่นอกชุมชนนอกประเพณีแห่และสร่งน้ำที่ ชาวบ้านหัวถนนทำสืบทอดต่อกันมา จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มีทั้งชาวบ้านหัวถนนที่เห็นด้วยและ ไม่เห็นด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดำ” ที่ขยายสู่กลุ่มชนอื่นในชุมชน จะเห็น ได้จากการยอมรับหลวงพ่อดำเป็นอัตลักษณ์ประจำตำบลหัวถนน และเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของ ชาวหัวถนนทุกคนได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 164 ขบวนแห่หลวงพ่อดำในงานบุญกลางบ้านและเผยแพร่เครื่องจักสานพนัสนิคม ครั้งที่ 24

จากการศึกษาคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดำ” พิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อิทธิพลของ บริบทสังคมทุนนิยมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ส่งผลให้กลุ่มชนในทั้งสองสนามวิจัยนำคติชนเกี่ยวกับ “พระพุทธรูปไม้ดำ” ซึ่งเป็นข้อมูลคติชนชุดเดียวกัน แต่บริบทต่างกัน ทำให้กลุ่มชนเลือกรับปรับใช้ คติชนให้เหมาะกับตน แม้ชาวหัวถนนจะอพยพจากนครพนมมานานเกือบสองร้อยปีแล้ว แต่ทั้ง ชาวหัวถนนและชาวเมืองนครพนมมี “ราก” ของชาติพันธุ์ที่มีตำนานความเชื่อร่วมกัน ทำให้สามารถ นำข้อมูลคติชนมาปรับใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมจนแตก “กิ่งก้าน” ออก “ดอกผล” ในลักษณะที่ เป็น “คติชนสร้างสรรค์” จนทำให้ “ต้นไม้” ของกลุ่มตนเติบโตอวดลักษณะทั้งที่เหมือนและต่างกัน ไม่ได้ลอกเลียนกันออกมาเป็นแบบพิมพ์เดียวกันทั้งหมด สะท้อนให้เห็นความชาญฉลาด และชีวิตชีวา ของข้อมูลด้านวัฒนธรรมที่มีพลวัตเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และสามารถดำรงอยู่ท่ามกลาง สังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างน่าชื่นชม ดังที่ศิราพร ณ กลาง (2559: 174) กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “คติชนสร้างสรรค์” ก็เปรียบได้ดั่ง “ดอกผล” จาก “ต้นไม้ไทย” ที่ “มีรากแก้ว” ไม่ใช่ดอกผลจาก ต้นไม้ “ไร้ราก”

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่ายังมีคติชนอื่น ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่น่าสนใจศึกษาอีกมาก อาจศึกษาได้ทั้งในลักษณะที่เป็นพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง หรือเปรียบเทียบต่างพื้นที่หรือหลายพื้นที่ จะเป็นการขยายขอบเขตของการศึกษาการดำรงชาติพันธุ์ลาวในบริบทสังคมไทย หรืออาจเปรียบเทียบคติชนบางประเภทที่ปรากฏร่วมกันในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เห็นลักษณะร่วมและความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ต่อไป

รายการอ้างอิง

หนังสือและเอกสาร

- กนกวรรณ โสภณวัฒน์วิจิตร. (2543). **นครพนม**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- กานต์ กาญจนพิมาย. (2553). การศึกษาวิเคราะห์พระพุทธรูปไม้อีสานเชิงปรัชญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. การศาสนา, กรม. (2539). **ประวัติวัดหัวราชอาณาจักร เล่ม 15**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- เกรียงศักดิ์ กาญจนปกรณ์ชัย. (บรรณาธิการ). (ม.ป.ป.). “หลวงพ่อดิ้ว” ใน **บันทึกเมืองพนัสนา**. ม.ป.ท.
- โกษา แพทย์รังสี. (2523). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอายุของโบราณวัตถุที่หาโดยวิธีเรดิโอคาร์บอนเดทติ้งกับ หลักฐานทางโบราณคดีจากบ้านคูเมืองและโคกพนมดี. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- “ขอเชิญสิ่งจอบูชาวัดมุงคงหลวงพ่อดิ้ว”. (2559). **คนเล่นพระ** ปีที่ 2 ฉบับที่ 18 มกราคม, 56.
- ข่าวเมืองชล**. (2559). ปีที่ 20 ฉบับที่ 366 1-15 เมษายน.
- คนรักพระ. (2558). ปีที่ 15 ฉบับที่ 174 มกราคม.
- _____. (2558). ปีที่ 15 ฉบับที่ 176 มีนาคม.
- _____. (2558). ปีที่ 15 ฉบับที่ 185 พฤศจิกายน.
- _____. (2558). ปีที่ 15 ฉบับที่ 186 ธันวาคม.
- คนเล่นพระ. (2559). ปีที่ 2 ฉบับที่ 18 มกราคม.
- เครือข่ายกรมการปกครองกำนันผู้ใหญ่บ้านเพื่อการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้าน/ชุมชนหมู่ที่ 5 บ้านอ่างคำ. (ม.ป.ป.). **ประวัติที่มำบ้านอ่างคำ**. (สำเนา).
- ชนากานต์ วิเศษภัย (2557). พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชูพินิจ เกษมณี. (2555). **ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมพหุลักษณะ**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- จดหมายเหตุ ร.3. (2380). “พระราชทานตราตั้งเจ้าเมืองอาทมาต จ.ศ.1199” สมุดไทยดำ เลขที่ 3. _____ . (2386). สมุดไทยดำ จ.ศ.1205 เลขที่ 32.
- จดหมายเหตุ ร.4. (2404). สมุดไทยดำ จ.ศ.1223 เลขที่ 276 มัดที่ 94.
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 ร.ศ.1225, เลขที่ 173. สมุดไทยดำ.

- จตุพร ดอนโสม. (2551). การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.**
- เจริญ ช.ดำรง. (ม.ป.ป.). (แขก)-ไทย-ลาว-จีนเมืองพนัสนิคม. ม.ป.ท.
- เจริญ ชยุติมันต์ดำรง. (2545). **อ.พนัสนิคมไม่ใช่เมืองพระรถในประวัติศาสตร์ (นครอินทปัตต์) ที่ถูกลืม.** ชลบุรี: งามช่าง
- เจริญ ชยุติมันต์ดำรง และคณะ. (2542). “หลวงพ่อตัว วัดหัวถนน” ใน **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.** คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการ อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพิธี มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. ชลบุรี: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- เจริญ ต้นมหาพราน. (ม.ป.ป.). **หลักเมืองนครพนม.** (สำเนา).
- แจ้งความกระทรวงธรรมการ. (2455ก). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 29 วันที่ 22 กันยายน 131, 1439. _____ . (2455ข). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 29 วันที่ 17 พฤศจิกายน 131, 1873 – 1874.
- ดำรงเกียรติ นกสกุล. (2524). โครงการการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมสมัยโบราณของ ชุมชนบริเวณ โศกพนมดี จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. _____ . (ม.ป.ป.). “โศกพนมดี”. **เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องชลบุรี : ประวัติศาสตร์และ ศิลปวัฒนธรรม เล่ม 1.** ม.ป.ท.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ, กรมพระยา. (2509). **นิทานโบราณคดี.** กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร. _____ . (2529). “จดหมายรายวัน เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ตรวจราชการเมืองชลบุรี, ฉะเชิงเทรา เดือนมกราคม ร.ศ.119” ใน **สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ กับ งาน กระทรวงมหาดไทย.** กรุงเทพฯ: วัชรินทร์การพิมพ์. _____ . (2538). **สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปตรวจมณฑลนครราชสีมาและ มณฑลอุดรธานี ร.ศ.125 พ.ศ.2449.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิศึกษาค้นคว้าพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. _____ . (2546). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2.** พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

คำริห์ ปั้นประณต. (2533). “หลวงพ่อด้าววัดหัวถนน” ใน **พนัสนิคม เมืองพระรถ**. ชลบุรี: โรงพิมพ์
กมลศิลป์การพิมพ์.

_____. (ม.ป.ป.). **พระพนัสบดี**. ม.ป.ท.

เด่นชัย ไตรระยะธา. บทการแสดงแสงเสียงเรื่องพระด้าวพระเทียม. แสดงในเวทีกลางแม่น้ำโขง หน้า
วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ในงานไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม. (เอกสารตัวเขียน).

ทศพล อางหาญ. (2542). ข้าโอกาสพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา เน้นมนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ทัศนีย์ ทานตวนิช (2522). การศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ระยะต้น).
ชลบุรี: โครงการวิจัยภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒ บางแสน.

ทิพากรรวงศาหมาโกษาธิบตี, เจ้าพระยา. (2478). **พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1**.
พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.

_____. (2547). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ :
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2552). “พระด้าว พระเทียม วัดโอกาส
ศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม” ใน **พระพุทธรูปสำคัญในภาคอีสาน จัดพิมพ์เนื่อง
ในโอกาสครบรอบ 41 ปี ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**.

ธวัช ปุณโณทก. (2542). ไทยอีสาน : ประชากร. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน 6** (1846 -
1864). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

_____. (2542). นครพนม, จังหวัด. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน 6** (1944 - 1953).
กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ัญญาทิพย์ ศรีพนา. (2548). **เหวียด เกี่ยว ในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย - เวียดนาม**.
กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิยม วงศ์พงษ์คำ และคณะ. (2545). **พระไม้อีสาน**. ขอนแก่น: ศิริภรณ์ออฟเซ็ท.

บงอร ปิยะพันธุ์. (2529). ประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวลาวในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

_____. (2541). **ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บัวริน วงศ์ศรี. (2549). **สำนึกของความเป็นลาวหลวงพระบางในประเทศไทย: กรณีศึกษาตำนาน
และพิธีกรรม**. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- บุญฤทธิ์ แดงรักษา. (2545). **ทุนของชุมชนในการพัฒนาประชาคมตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต (ปัญหาพิเศษ). มหาวิทยาลัยบูรพา.**
- บุษบา กิติจันทโรภาส. (2539). **เรื่องคติความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**
- เบญจมาศ แพทอง. (2540). **บายศรี: สัญลักษณ์ของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.**
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2554). **ตำนานพระพุทธรูปล้านนา: พลังปัญญาทางความเชื่อและความสัมพันธ์กับท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.**
- _____. (2556). **แม่น้ำโขงกับการเป็นเวทีของประเพณีประติษฐานอีสาน. วารสารอักษรศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ 42. ฉบับที่ 2.**
- _____. (2560). **ประเพณีประติษฐานในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**
- ประมินท์ จารูร (2556). **มัลย์ศรัทธา: พลวัตของการสวดพระมาลัยจากต่างสนามวิจัย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย. (2509). “เรื่อง ตั้งและเปลี่ยนแปลงเขตตำบลในท้องที่อำเภอเมือง นครพนม อำเภอมุกดาหาร อำเภอท่าอุเทน อำเภอศรีสงคราม กิ่งอำเภอดอนตาล กิ่งอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม. **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 83 ตอนที่ 80, 20 กันยายน.
- _____. (2521). “แบ่งท้องที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ตั้งเป็นกิ่งอำเภอบ่อทอง”. **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 95 ตอน 110, 10 ตุลาคม.
- _____. (2540). “การแบ่งเขตท้องที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีตั้งเป็นกิ่งอำเภอเกาะจันทร์.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 114 ตอนพิเศษ 51 ง, 25 มิถุนายน.
- ประชุมพงศาวดาร เล่ม 44.** (2512). **ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 70 (ต่อ) – 71 เรื่องเมืองนครจำปาศักดิ์ (ต่อ) พงศาวดารละแวก. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.**
- ประวัติความเป็นมาของชาวไทแสก.** (2559). **เอกสารประชาสัมพันธ์ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. (สำเนา).**
- “ประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อด้วง”. (ม.ป.ป.). **หลวงพ่อด้วง วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. ม.ป.ท.**
- _____. **หลวงพ่อด้วง วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. ครูเครือวัลย์ รอดร่วมบุญ และคณะเป็นผู้พิมพ์ถวายวัดเพื่อและแจกเป็นธรรมทาน. ม.ป.ท.**

“ประวัติหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี”. (ม.ป.ป.). **ประวัติหลวงพ่อดิ้ว**. ม.ป.ท.

_____. (ม.ป.ป.). **ประวัติหลวงพ่อดิ้ว**. คุณเฉลา ศรีสมัย เป็นผู้พิมพ์ถวายวัดและแจกเป็นธรรมทาน.

“ประวัติหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี”. (2534). **ประวัติหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี**. ชลบุรี: โรงพิมพ์งามช่าง.

ปรียา แสันทวีสุข. (2539). การไหลเรือไฟจังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุสติ ลิ้มพะสุต. (2520). **ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367-2453)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑู โภธา. (2554). **ความเป็นมาคนอีสานในเหตุการณ์สำคัญของประวัติศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

พงศาวดารเมืองนครพนม ฉบับพระยาจันทน์โง่นคำ. (ม.ป.ป.). (สำเนา).

พระครูพิมพ์ธรรมนิเทศ รองเจ้าคณะอำเภออากาศอำนวย เจ้าอาวาสวัดทุ่ง. **แหล่งประวัติพระดีพระเทียม** ในงานฉลองยศพระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน).

พระครูอุดมเจติยานุรักษ์ และชาวบ้านสำราญ. (2550). “บ้านสำราญกับปาฏิหาริย์พระดีพระเทียม” ในเอกสารชุด “วัดธาตุบ้านสำราญใต้ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. (สำเนา).

พระมหาสมชาย ไมตรี. (2541). **สุนทรภักถยานพจน์อนุสรณ์**. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสุนทรภักถยานพจน์ อดีตเจ้าคณะเมืองนครพนม เจ้าอาวาสวัดโอกาส วันที่ 29 – 31 มกราคม.

พัชนียา บุญนาค. (2555). คติชนเกี่ยวกับขุนแผนในจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิณรัตน์ อัครวัฒนากุล. (2541). การศึกษาเปรียบเทียบระบบวรรณยุกต์ในภาษาของคน “ลาว” คน “ญ้อ” และคน “ผู้ไท” ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เพ็ญศรี ตึก และนารี สาริกะภูติ. (2529). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวลาวเวียงและลาวพวนใน
อำเภอพนมสารคามและอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ: โครงการไทยศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพพรรณ อินทนิล. (2534). **การศึกษาประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้าน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี.**
ทุนอุดหนุนการวิจัยจากมูลนิธิเจมส์ เอช ดับบลิว ทอมป์สัน. ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ภารดี มหาขันธ์ และนันท์ชญา มหาขันธ์. (2559). **พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่น พนัสนิคม.** ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 24
ฉบับที่ 45 (พฤษภาคม – สิงหาคม).
- ภิรมย์ กมลรัตนกุล และคณะ. (2531). รายงานโปรแกรมเวชศาสตร์ชุมชน 1 ปีการศึกษา 2531
ต.หัวถนน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี สำหรับนิสิตคณะแพทยศาสตร์ ชั้นปีที่ 4, นิสิตคณะ
ทันตแพทยศาสตร์ ชั้นปีที่ 3. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการโครงการเวชศาสตร์ชุมชน ภาควิชา
เวชศาสตร์ป้องกันและสังคม คณะแพทยศาสตร์ และภาควิชาทันตกรรมชุมชน คณะ
ทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2555). **วิถีวิทยารื้อสร้างอัตลักษณ์: บทสังเคราะห์การศึกษาทัศนภาพตัวแทน
“ล้านนา” และ “ชาวยอง”.** กรุงเทพฯ : โครงการวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์-
สังคมศาสตร์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- รัตนปัญญาเถระ. (2510). **ชินกาลมาลีปกรณ์.** พิมพ์เป็นอนุสรณ์แด่นายกนิมมานเหมินท์ เนื่องใน
วันเปิดตึกคนไข้พิเศษโรงพยาบาลนครเชียงใหม่ 12 พฤษภาคม 2510. พระนคร: มิตรนครา
การพิมพ์.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2558). **รู้เรื่องพระพุทธรูป.** พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มิวเซียมเพรส.
“ลานบ้านลาว”. (2558). (เอกสารประชาสัมพันธ์). ม.ป.ท.
- วัดที่ไม่มีกำแพงแก้ว.** (ม.ป.ป.). เอกสารจากเจ้าอาวาสวัดศรีบัวบาน (อ้างคำ). (สำเนา).
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2554). **พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย.** กรุงเทพฯ :
เมืองโบราณ.
- ศิราพร ณ ถลาง. (2552). **ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิถีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน.**
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2559). **คติชนสร้างสรรค์: บทสังเคราะห์และทฤษฎี.** กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร (องค์การมหาชน).
- ศิริพร ภักดีผาสุข (Siriporn Phakdeephassook). (2546). **Dynamics and Interconnectivity
of Riddling in the Social Life of Central Thailand.** A Dissertation in Folklore

and Folklife. The Faculties of the University of Pennsylvania in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy.

- ศิลปากร, กรม. (2531). **แหล่งโบราณคดีประเทศไทย เล่ม 1**. ม.ป.ท.
- _____. (2544). **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด ชลบุรี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของครุสภา.
- _____. (2545). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด นครพนม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของครุสภา.
- _____. (ม.ป.ป.). **ชลบุรีภาคต้น**. ม.ป.ท.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2545). “ลาวในเมืองไทย” ใน **อารยธรรมฝั่งทะเลตะวันออก**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ไศลรัตน์ ตลอารมณ. (2543). **การสืบทอดวัฒนธรรมลาวของชาวลาวพนัสนิคม**. ชลบุรี: สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏราชชนครินทร์.
- สมดุล ทำเนา. (2552). **ตำนานพระรถเมรีที่พนัสนิคม**. ชลบุรี: กมลศิลป์การพิมพ์.
- สมดุล ทำเนา และคงศักดิ์ สายอร่าม (เรียบเรียง). (2546). **พระพนัสบดีที่พนัสนิคม**. ชลบุรี: แสนศิลป์การพิมพ์.
- สมัย สุทธิธรรม. (2539). “ตำนานหลักเมืองนครพนม” ใน **สารคดีชุดถิ่นทองของไทย นครพนม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมาน สรรพศรี. (2545) “หลวงพ่อตี้ว หัวถนน” ใน **การศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ จังหวัดชลบุรี**. ชลบุรี: โรงพิมพ์เสียงเสียง.
- สายปาน ปุรวรรณชนะ. (2548). ลักษณะเด่นของตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาค กลางของไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- “สารตราเจ้าพระยาจักรี ถึงพระยาไชยวิชิต จ.ศ.1191 (พ.ศ.2372).”. (2372). **จดหมายเหตุ ร.3**. เลขที่ 4, 1-2.
- สิทธิโชค อริยะกุล. (2553). **ความรู้และทัศนคติของประชาชนต่อการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล หัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี เป็นเทศบาลตำบล**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร-มหาบัณฑิต (ปัญหาพิเศษ). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุชาติ พงศ์กิตติวิบูลย์. (2554). **การสืบทอดสื่อพื้นบ้านเอ็งกอเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ชาวไทยเชื้อสายจีน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี**. ชลบุรี : ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

- สุนทร ศุภพงษ์ และคณะ. (2542). รายงานโปรแกรมเวชศาสตร์ชุมชน ปีการศึกษา 2542 ต.หัวถนน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี สำหรับนิสิตคณะแพทยศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 ระหว่างวันที่ 24-28 พฤษภาคม 2542 ที่คณะแพทยศาสตร์ และ ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. กรุงเทพฯ : คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ และกุลธิดา ท้วมสุข. (2540). รอยเสด็จ. กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์.
- สุพร สิริพัฒน์. (ม.ป.ป.). นครพนมศรีโคตรตะบูนณ์นคร. นครพนม: ส. วัฒนา.
- สุรจิตต์ จันทรสชา (เรียบเรียง). (ม.ป.ป.). จังหวัดนครพนมในอดีต. ม.ป.ท. (อัดสำเนา).
- _____. (2542). นครพนม, อำเภอเมือง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน 6 (1954 - 1975). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- _____. (2545). ญวน (เวียดนาม) อพยพ. ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 23 ฉบับที่ 7 (พฤษภาคม).
- สุรชัย ชินบุตร. (2557). ข้าโอกาสวัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนมการสืบทอดและการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน. จุลสารสาส์นไทย, ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. พระนคร: อรุณการพิมพ์.
- เสฐียรโกเศศ. (2515). เมืองสุวรรณศรี และผีसाง เทวดา. พระนคร, บรรณาการ.
- หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี โรงเรียนชลกันยานุกูล. (ม.ป.ป.). ประวัติวัดจังหวัดชลบุรี เล่มที่ 1. ม.ป.ท. (สำเนา).
- หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครพนม ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม โรงเรียนปิยะมหาราชาลัย. (2542). “พระด้ว พระเทียม และเหล็กซีด้ามแตก”, “เจ้าพ่อหมื่น (เจ้าพ่อหลักเมือง)” ใน วารสารของดีศรีโคตรบูนณ์ ฉบับ เอกสารโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดนครพนม. พิมพ์ครั้งที่ 3. นครพนม: ปริญญาการพิมพ์.
- _____. (ม.ป.ป.). (สำเนา).
- “หลวงพ่อดัว” ใน วัฒนธรรม พัฒนาการ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา อำเภอพนัสนิคม. (ม.ป.ป.). (สำเนา).
- “หลวงพ่อดัว วัดหัวถนน”. (2540). ที่ระลึกในพิธีเปิดอาคารที่ว่าการอำเภอพนัสนิคม.
- หลวงพ่อดัว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี, ม.ป.ป.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2434). เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.2.12 ก. ร.ศ.110.
- องค์การค้ำของครุสภา. (2512). ประชุมพงศาวดาร เล่ม 43 (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 69 – 70). นครพนม: องค์การค้ำของครุสภา.

- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระครูนิวาตวรคุณ (อ่วม ปภสฺสโร) ณ เมรุวัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. (2519). 13 มีนาคม 2519. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2542). **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถเดช พิมพ์. (2554). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการน้ำเพื่อการอุปโภค และบริโภคของตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มหาวิทยาลัยบูรพา. งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรเพื่อความมั่นคง (พนัสนิคม) คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อร่ามจิต ชิมช่าง. (2542). นครพนม, อำเภอเมือง. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน 6 (1981-1982)**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- อริศรา ศรีแจ่ม. (2545). โครงการพักชำระหนี้: ภาพสะท้อนสังคมเกษตรกรรมยุคทุนนิยม กรณีศึกษาหมู่บ้านหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อังคณา ทองพูล. (2559). “กราบพระดี้ว-พระเทียม วัดโกลาส” ในบทสารคดีเรื่อง “4 วัด ต้องห้ามพลาด! ทำบุญ ขอพร สัมผัสตำนานปาฏิหาริย์พระศักดิ์สิทธิ์เมืองนครพนม”. ในนิตยสาร **NCA Go2Gether** ฉบับที่ 1 กันยายน-พฤศจิกายน.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). “ความเข้าใจวัฒนธรรมในงานวิจัยสังคมไทย” ใน **มานุษยวิทยาปะทะวัฒนธรรมศึกษา: รวมบทความจากการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 7 ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรมศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- อำไพ สุกฤษณานนท์. (2530). การศึกษาเมืองพระรถ อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี จากหลักฐานโบราณวัตถุสถานและชั้นดินทางโบราณคดี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุทุมพร หมั่นทำการ. (2529). “การถ่ายทอดเทคโนโลยีหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ ศึกษาเฉพาะกรณีเขตตำบลไร่หลักทอง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์-มหาบัณฑิต ภาควิชาประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Theraphan L.Thongkum. (1976). **The Saek language of Ban Ba Wa : Some phonetic notes**. Tokyo, Centre of Asian and African Studies.
- William J. Gedney. (1970). "The Saek language of Nakhon Phanom Province." **Journal of The Siam Society** Vol.58, Part 1, January: 67-87

ป้ายและแผ่นพับประชาสัมพันธ์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครพนม. (2556). **คู่มือท่องเที่ยว จังหวัดนครพนม**. (เอกสารประชาสัมพันธ์).

_____. (2558). **20 แหล่งเติมความสุข สุขสุดใจที่นครพนม**. แผนที่ประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ตามโครงการปีท่องเที่ยววิถีไทย 2558 อีสานแหล่งเรียนรู้่อารยธรรม. (เอกสารประชาสัมพันธ์).

_____. (ม.ป.ป.). “รอร่างท่องเที่ยว...ริมฝั่งโขง สุขที่สุด@นครพนม”. (แผ่นพับประชาสัมพันธ์).

_____. (2559). **วัดโอกาส Wat Okat**. ป้ายประชาสัมพันธ์ติดตั้งอยู่บริเวณริมถนนหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน). (ป้ายประชาสัมพันธ์). ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 14 มีนาคม.

ณรงค์ศักดิ์ สาขาวิชาการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม. (2558). **พระตี้วพระเทียม**. (ป้ายประชาสัมพันธ์ชั่วคราว). ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 14 มีนาคม.

ตีแตก. (2558). “หลวงพ่อดี้ว (วัดหัวถนน)”. ด้านหน้าศาลาการเปรียญวัดหัวถนน. (ป้ายประชาสัมพันธ์). ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 14 เมษายน.

ประวัติพระตี้ว – พระเทียม. (2558). (ป้ายประชาสัมพันธ์). ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม.

“ประวัติหลวงพ่อดี้ววัดหัวถนน วัดหัวถนน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี”. ติดตั้งอยู่ด้านหน้าฝ่ายวัดอุ้มงคล หลวงพ่อดี้วในงานประเพณีปิดทอง ขอพร แห่ และสร่งน้ำหลวงพ่อดี้ว. (ป้ายประชาสัมพันธ์). ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 15 เมษายน.

พระตี้ว-พระเทียม พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มือเมืองนครพนม. สกลนคร: โรงพิมพ์สกลนคร การพิมพ์. (แผ่นพับประชาสัมพันธ์).

วัดโอกาส. (2558). ป้ายประชาสัมพันธ์ด้านข้างหอพระตี้วพระเทียม. (ป้ายประชาสัมพันธ์). ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 14 มีนาคม.

วัดโอกาส (ศรีบัวบาน). (2558). (ป้ายประชาสัมพันธ์). ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 11 กันยายน.

“แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน โบราณวัตถุประกอบประวัติศาสตร์ อำเภอพนัสนิคม”. (2559). ด้านข้างที่ทำการอำเภอพนัสนิคม ติดกับหอพระพนัสนิคม. (ป้ายประชาสัมพันธ์). ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม.

History of Pha tue and Pha thean. (2559). (ป้ายประชาสัมพันธ์). ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 3 มีนาคม.

ออนไลน์

- การปกครอง, กรม. กระทรวงมหาดไทย. (2559). รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน ประจำปี พ.ศ.2558. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 3 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงจาก <http://stat.bora.dopa.go.th/stat/ststnew/statTDD/views/showZoneData.php>.
- “เก็บตกเมืองนครพนม” ใน คอลัมน์ตะลอนทัวร์นครพนมและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในนิตยสารสกุลไทยรายสัปดาห์ออนไลน์. (2559). [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 18 พฤศจิกายน. เข้าถึงจาก <http://www.sakulthaionline.com/magazine/reader/12037>.
- ชาติ เจ้าพระยา. (2559). “ปาฏิหาริย์หลวงพ่อโต วัดหัวถนน ช่วยคนตกจากศาลาสูงเท่าตึก 4 ชั้น”. เข้าถึงเมื่อ 5 กันยายน 2559. เข้าถึงจาก ocities.org/vinateth/V8.htm.
- จีเอส ออแกไนเซอร์. (2560). “วัดหัวถนน ตอน01”. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=dgUCp09nmgg>.
- “โจรฉกพระเทียมพระพุทธรูปพันปีคูเมืองนครพนม ในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก” คอลัมน์ สังคม-ศิลปะ-วัฒนธรรม: ศาสนา วันพุธที่ 3 กุมภาพันธ์ 2553. (2559). [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://www.komchadluek.net/detail/20100203/47099>.
- ณ สยาม. (2559). ออกอากาศวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=v8tJlFjN-Zo>.
- _____. (2559). ออกอากาศวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=9nWCbXe5asM&t=8s>.
- _____. (2559). ออกอากาศวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=atva5MnXTZ0>.
- _____. (2559). ออกอากาศวันที่ 7 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก https://www.youtube.com/watch?v=oi0C_LAnNHc.
- _____. (2559). ออกอากาศวันที่ 14 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=c5bwtH9fxL0>.
- _____. (2559). ออกอากาศวันที่ 21 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=ILDgjaCt6Uw>.
- _____. (2559). ออกอากาศวันที่ 28 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=KmyDxm5J-fo>.
- _____. (2559). ออกอากาศวันที่ 4 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก https://www.youtube.com/watch?v=pPoSa6S_Ahc.

_____. (2559). ออกอากาศวันที่ 11 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=DMUkzMi9EbM>.

_____. (2559). ออกอากาศวันที่ 18 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก http://m.youtube.com/watch?v=LoZY_mWQaRk.

_____. (2559). ออกอากาศวันที่ 25 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=2fch-dfHCfs&t=1351s>.

_____. (2559). ออกอากาศวันที่ 2 พฤษภาคม 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=Jo-q-nODckY>.

_____. (2559). ออกอากาศวันที่ 28 พฤศจิกายน 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=X2Wc8TV853o>.

_____. (2559). ออกอากาศวันที่ 19 ธันวาคม 2559 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=oG0Bjph-y34>.

_____. (2559). ออกอากาศวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2560 ทางช่อง 11NBT. [ออนไลน์]. ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=OapmBiGkUhl&t=1131s>.

ดอกจันบ้านนา. (2559). “พระตี้ว พระเทียม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://www.dokjaan.com/webboard/index.php?topic=1209.0>.

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน). (2551). “พระตี้ว – พระเทียม” ใน **พระพุทธรูปปฏิมา อัตลักษณ์พุทธศิลป์ไทย** ในชุดลักษณะไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษา. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงจาก <http://www.laksanathai.com/book1/p005.aspx>

นงลักษณ์ สุวรรณพรรณ. (2559). “วัดโอกาส”. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://woodychannel.com>.

นิว พระเครื่อง. “รายละเอียดของพระเครื่อง สมเด็จพระหลวงพ่อตี้ว วัดหัวถนน หลังยันต์ห้า สวยกريب กล่องเดิม หลวงปู่ทิมปลุกเสก ปี 18 พร้อมบัตรรับรองฯ”. เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.web-pra.com/shop/new-amulet/show/1039171>.

- บุญนาค สะแกนอก. (2529). จารึกวัดโอภาส ด้านที่ 1. ใน ฐานข้อมูลจารึกประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). เข้าถึงเมื่อ 4 มิถุนายน 2558. เข้าถึงจาก http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_image_detail.php?id=2418.
- ประวัติโรงเรียนวัดหัวถนน (สภาจังหวัด2502). (2559). [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 25 กุมภาพันธ์. เข้าถึงจาก <http://data.bopp-panisprakar.com>.
- พณีสปรการ. (2559). “หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน อ.พนัสนิคม ชลบุรี” ในคอลัมน์ “เหรียญหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน รุ่นโบสถ์สะท้อน ปี 2519 สภาพสวยมากผิวเดิม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 5 กันยายน 2559. เข้าถึงจาก http://www.mindamulet.com/product.detail_602737_th_4034742.
- “พระติ้ว พระเทียม”. (2559). [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม. เข้าถึงจาก <http://www.sawasdeenakhonphanom.com/2395.html>
- “พระติ้ว-พระเทียมและเหล็กชี่ด้ามแตก”. (2559). หนังสือพิมพ์บ้านเมืองออนไลน์ วันอังคารที่ 31 พฤษภาคม. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 ธันวาคม. เข้าถึงจาก <http://www.banmuang.co.th/news/region/50532>.
- พระติ้ว-พระเทียม วัดโอภาส (วัดศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. (2559). [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://www.danpranipparn.com/web/praput/praput193.html>.
- มนัสวี บุญปัญญา. (2559). จมื่นรักษาเจ้าพ่อหลักเมือง. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 14 กรกฎาคม. เข้าถึงจาก <http://gotweb.50megs.com/g5.htm>.
- “วัดโอภาส พระพุทธรูปคู่แฝด”. (2559). [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://www.tiewplearn.com>.
- “วัดโอภาส (ศรีบัวบาน)”. (2559). [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://www.doasia.com/nakhonphanom/044k001.shtml>.
- “วัดอุ้มงคลหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” ใน **คนรักพระ** ปีที่ 15 ฉบับที่ 174 มกราคม 2558, ฉบับที่ 176 มีนาคม 2558, ฉบับที่ 185 พฤศจิกายน 2558, ฉบับที่ 186 ธันวาคม 2558.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. “หลวงพ่อดิ้ว”. เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%A7%E0%B8%7%E0%B8%9E%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B9%89%E0%B8%A7>

- สาวิกาน้อย. (2559). “พระติ้ว-พระเทียม พระคู่แฝด วัดโอกาสศรีบัวบาน จ.นครพนม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://www.dhammadjak.net/forums/viewtopic.php?t=41187>.
- สุเทพ อติวรรณกุล. (2559). วิดีทัศน์เรื่อง **ชาวไทยจีน** ในชุดนครพนม 7 ชนเผ่า 2 เชื้อชาติ. จัดทำโดย จังหวัดนครพนมร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนม ตามโครงการยกระดับและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงธรรมเชิงนิเวศน์ เชิงเกษตรอินทรีย์ กลุ่มจังหวัดสนุก เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ส่งเสริมการท่องเที่ยว หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 9 ชนเผ่า. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2559 เข้าถึงจาก www.nkptribal.com
- “หลวงพ่อวัดหัวถนน”. (2560). เข้าถึงเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2560. เข้าถึงจาก www.dooasia.com/chonburi/059k010.shtml.
- เหรียญพระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส รุ่น 1 (วัดพระศรีบัวบานพระเจ้าติ้ว). (2559). [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 11 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงจาก www.itti-patihan.com.
- เหรียญพระติ้ว-พระเทียม รุ่น 2 วัดโอกาส จ.นครพนม ในคอลัมน์ เปิดลับพระใหม่ จากหนังสือพิมพ์ ข่าวสด. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.itti-patihan.com/เหรียญพระติ้ว-พระเทียม-รุ่น-2-วัดโอกาส>.
- อภิวัฒน์ รุ่งเรืองวุฒิกุล. (2559). วิดีทัศน์เรื่อง **ชาวไทยจีน** ในชุดนครพนม 7 ชนเผ่า 2 เชื้อชาติ. จัดทำโดยจังหวัดนครพนมร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครพนม ตามโครงการยกระดับและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงธรรมเชิงนิเวศน์ เชิงเกษตรอินทรีย์ กลุ่มจังหวัดสนุก เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ส่งเสริมการท่องเที่ยว หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 9 ชนเผ่า. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2559 เข้าถึงจาก www.nkptribal.com
- อ.อาจชัย. กลอนในเฟซบุ๊ก วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2559, 18 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงจาก [http://www.facebook.com/วัดโอกาส\(ศรีบัวบาน\)](http://www.facebook.com/วัดโอกาส(ศรีบัวบาน)).
- Bluegamete. (2553). **ภาพเก่าเล่าเรื่องเมืองนครพนม – เมืองสกลนคร 1971 – 1972**. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์. เข้าถึงจาก www.pantip.com.
- BuddhaThailand. (2560). “ประวัติการสร้าง วัดหัวถนน อ.พนัสนิคม จังหวัดชลบุรี / หลวงพ่อติ้ว พระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์”. เผยแพร่เมื่อ 7 ก.พ. 2016. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม. เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=Cm7evM2Bm1c>.
- Chana Wasurakka. (2558). “ศาลเจ้าพ่อหมื่นศักดิ์สิทธิ์คู่มือเมืองนครพนม” เรียบเรียงโดยชนะเลิศ วสุรักคะ (น้องข่าวสด) เรื่องประวัติศาสตร์เจ้าพ่อหมื่น. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 5 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://www.facebook.com/Chana Wasurakka>.

- Homelandchonburi. (2560). “เมืองพระรถ พนัสนิคม ตอนที่ 18 หลวงพ่อด้วง วัดหัวถนน”. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=eWmQXVIJ6-s>.
- Katidej Siripong. “วัดหัวถนน”. เผยแพร่เมื่อ 3 มี.ค. 2559. เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=TckZWwRqP-Q>.
- MGR Online. (2559). “พระด้วง-พระเทียม"พระคู่แฝดแห่งนครพนม". [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9500000115502>
- na siam. (2559). “รายการ ณ สยาม 11nbt 18/04/59” เผยแพร่เมื่อ 18 เมษายน. เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560. เข้าถึงจาก https://www.youtube.com/watch?v=LoZY_mWQaRk
- Sithiphong. (2558). **ภาพปูนปั้นสามก๊ก ณ วัดโอกาส**. ข่าวสด คอลัมน์ เป็นไปได้ วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ปีที่ 17 ฉบับที่ 6114. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://board.palungjit.org/f177/AA-88998.html>.
- Trueplookpanya. (2560). “ขอเชิญสักการะพระพุทธรูปปางมารวิชัย หลวงพ่อด้วง”. เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม. เข้าถึงจาก http://www.trueplookpanya.com/new/cms_detail/news/5559.
- Umpawan. (2559). “ตำนานพระด้วงพระเทียม ในเรื่อง เกร็ดพระด้วง-พระเทียม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://www.bp.or.th/webboard/index.php?topic=14737.0;wap2>.
- Visatsuk. (2559). พระด้วง-พระเทียม วัดโอกาส จ.นครพนม รุ่นแรก (เนื้อเมฆพัด). [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม. เข้าถึงจาก <http://www.guaranteepra.com/auctionc/view.php?aid=10541164>.

สัมภาษณ์

- เจริญ ชยุติมันต์ดำรง. (2559). โรงแรมพนัศุขารมย์ ถนนเกาะแก้ว เทศบาลเมืองพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. **สัมภาษณ์**, 11 กันยายน.
- ประสาท บุญเทศ. (2558). หมู่ที่ 6 ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. **สัมภาษณ์**, 1 พฤศจิกายน.
- เทียน คำบัว. (2558). บ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. **สัมภาษณ์**, 17 ตุลาคม.
- เด่นชัย ไตรระยา. (2558). ประธานสภาวัฒนธรรม จังหวัดนครพนม. **สัมภาษณ์**, 14 มีนาคม.

พระครูวิจิตรพัฒนคุณ. (2558). เจ้าอาวาสวัดกกต้อง เจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนม. **สัมภาษณ์**, 14 กันยายน.

พระครูศรีปริยัติการ. (2558). เจ้าอาวาสวัดโสภาส (ศรีบัวบาน) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนม. **สัมภาษณ์**, 14 มีนาคม.

_____. (2559). **สัมภาษณ์**, 10 ธันวาคม.

พระครูอุดมเจติยานุรักษ์. (2558). เจ้าอาวาสวัดธาตุบ้านสำราญใต้ และที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. **สัมภาษณ์**, 13 กันยายน.

พระอธิการสังัด สทุธาธิโก. (2559). เจ้าอาวาสวัดสระลอยปทุมมาวาส. **สัมภาษณ์**, 11 กันยายน.

ยม ทองคำ. (2559). หมู่ที่ 7 ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. **สัมภาษณ์**, 25 กันยายน.

วีไลลักษณ์ สมเทพ. (2558). บ้านเลขที่ 5 ถนนสมุทรบรรหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม. **สัมภาษณ์**, 2 ตุลาคม.

_____. (2559). **สัมภาษณ์**, 29 มกราคม

ศุภฤกษ์ มูลผลา. (2559). รองนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. **สัมภาษณ์**. 25 กันยายน.

สุชาติ วิทยาคุณ. (2559). ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. **สัมภาษณ์**, 3 มีนาคม.

ภาคผนวก ก
ตำนานเกี่ยวกับพระตำหนักพระเทเพียม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ก. ตำนานเกี่ยวกับพระตีวพระเทียมสำนวนมุขปาฐะ

ตำนานพระตีวพระเทียมที่เป็นสำนวนมุขปาฐะมีหลายสำนวน โดยผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระภิกษุและผู้รู้ในท้องถิ่น พบจำนวน 6 สำนวน ดังนี้

สำนวนที่ 1 เล่าโดยพระครูวิจิตรพัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดกกต้อง เจ้าคณะอำเภอเมืองนครพนม อายุ 63 ปี ซึ่งเคยจำพรรษา และเคยเป็นเจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ปี พ.ศ. 2537 – 2541 (สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2558) ก่อนการเล่าตำนานพระตีวพระเทียมและกล่าวถึงเจ้าพ่อหมื่นจะต้องจุดธูปขอขมาที่จะเอ่ยชื่อถึงก่อน และมีการเล่าข้ามตำนานในช่วงการสร้างพระเทียมที่ชาวบ้านสำราญสร้างขึ้น เมื่อเล่าถึงเหตุการณ์ตอนที่พบพระตีวในแม่น้ำโขงแล้ว จึงย้อนกลับไปเล่าเหตุการณ์การสร้างพระเทียมขึ้นแทนพระตีวที่ถูกไฟไหม้ แล้วจึงย้อนกลับมาเล่าถึงการประดิษฐานพระตีวพระเทียมคู่กันในวัดโอกาสมาจนปัจจุบัน ดังความว่า

เรื่องพระตีวพระเทียมเกิดสมัยอาณาจักรโคตรบูรณ พระยาศรีโคตรต้องการเรือพระที่นั่งประจำองค์ กษัตริย์ ไว้ใช้ในแม่น้ำของ¹ ให้หาช่างทำเรือบ้านก่องรอแก้ง² แจ็ก และให้บริวารสืบหาไม้ตะเคียนใหญ่ สืบพบที่บ้านอ่างคำ (บ้านนาคากลางอ่างคำ) พ่อ³ ไม้ ช่าง⁴ ก็มาดูลูกไม้แคน⁵ (ไม้ตะเคียน) ทำเรือ⁶ ให้พระเจ้าศรีโคตร เมื่อช่างตัดไม้ลงมาแล้ว ก็ตกเป็นรูปเรือ ชักลากลงลำน้ำของ ใช้ไม้หนุนเป็นรอบ ไม้ท่อนหนึ่งเป็นไม้ที่ไม่ยอมให้ใครทับ พระตีวท่านหนึ่ง พอดีไม้กระเด็นไปถูกคนทำงาน เจ็บป่วยทุกคน ถึงล้มถึงตาย จึงเอาไม้นั้นออก เชื่อว่าไม้นี้เป็นพญาไม้ จึงเก็บไว้ แล้วเอาก่อนไม้อื่นมารองจนถึงลำน้ำของ บริวารเจ้าศรีโคตรบอกว่าไม้นั้นเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์เป็นพญาไม้ ตอนนั้นยังไม่รู้ชื่อไม้ พอมาถึงริมลำน้ำของ พระเจ้าศรีโคตรให้แกะเป็นพระพุทธรูปประจำบ้านเมืองศรีโคตร ขนานนามว่า พระเจ้าองค์หลวง ปลุกลกเป็นพระหลวง

ส่วนเรือลำนั้นเมื่อชักลากมาแล้วจะเจาะดูความหนาของเรือ ก็ซีบเข้า เหล็กซีบเข้า ไม้นั้นไม่ยอมให้เหล็กซีบเจาะเรือ จึงไปแจ้งพระยาศรีโคตร แต่ไม่นานเรือนั้นก็กระเด็นไปทำถึงน้ำของกลายเป็นผี เป็นเจ้าเหล็กซีบ ต้มแตก กลายเป็นผีร้าย เป็นเงือกเป็นงู เป็นผีนางตะเคียนเป็นไม้ ผีน้ำงูน้ำ พอดีเรือลำนั้นยังไม่เป็นเรือ เป็นผีเจ้าเหล็กซีบต้มแตก เลยไม่ได้เรือตามที่ตั้งใจ

กล่าวถึงเจ้าเมืองนครฯ ผู้ปกครองมรุกขนคร ย้ายเมืองลงมาเป็นเมืองเก่า ให้คนรักษาหมู่บ้านโอกาส หมู่บ้านโพธิ์คำตรงวัดโอกาส แล้วให้นายหมื่น นายหมื่นเป็นผู้ใหญ่บ้าน พ่อบ้านมีลูกสาวสองคน พ่อปกครองบ้านโพธิ์คำ พ่ออยากกินกุ้งในลำน้ำของ กินกุ้งกินปลาน้อยเอามาทำหอมก ลูกสาวคนโตไม่วาง จึงให้ลูกสาวคนที่สอง เอาสวิงไปช้อน⁷ ที่น้ำห้วยไซ (น้ำของ) ได้แต่ไข่ที่ไม่รู้จักมา แม่จะขว้างทิ้งก็ช้อนไปได้แต่ไข่อีก พ่อหิวข้าวแล้ว จึงเอาไข่นั้นขึ้นมาทำให้พ่อกินคนเดียว กินเสร็จ พ่อก็หิวน้ำมาก ลูกก็เอาดักใส่ขันมาให้กิน กินเท่าไรก็ไม่พอ เอาน้ำในตุ่มมาก็กินจนหมด ไม่พอกิน พ่อจะไปกินน้ำในลำน้ำของ ไม่อยากกินธรรมดา เมื่อไปกินน้ำในลำน้ำของ เกิดปาฏิหาริย์ไม่ยอมขึ้นจากน้ำ ร่างกายเป็นพญานาค ชาวบ้านโพธิ์คำก็ไปทูลพระเจ้าศรีโคตรว่า พ่อกลายเป็นงูใหญ่เล่นน้ำอยู่ในลำน้ำของ พระเจ้าศรีโคตรมาสั่งให้รักษาลำน้ำนี้ นายหมื่นจมน้ำนี้ จึงขอผ้าแดงหนึ่งผืนมาเคียนหัว⁸ แล้วกลายเป็นหงอนขึ้นมา พระเจ้าศรีโคตรสั่งว่าให้เจ้าหมื่นรักษาลูกหลานริมลำน้ำของ รับประทานแล้วหายตัวไปในลำน้ำ ส่วนไม้เหล็กซีบต้มแตก

¹ แม่น้ำโขง (ภาษาอีสาน)

² แก้งคือลำห้วยที่เป็นแก่งน้ำ เกาะแก่ง

³ พ่อ (ภาษาอีสาน)

⁴ ช่าง (ภาษาอีสาน)

⁵ ไม้ตะเคียน (ภาษาอีสาน)

⁶ เรือ (ภาษาอีสาน)

⁷ เจาะ (ภาษาอีสาน)

⁸ ช้อน (ภาษาอีสาน)

⁹ รัตหัว

ก็เป็นคู่ศรัทธากับเจ้าหมื่น เหล็กซีด้ามแตกจะมาขับไล่ให้คนล้มหายตายจากไป เจ้าหมื่นก็สู้เจ้าเหล็กซีด้ามแตก ไม่มีที่อยู่ ต้องไปอยู่แถวบริเวณใกล้สี่สี่ คอนโปง

กล่าวถึงพระตัวเป็นพระศักดิ์สิทธิ์ บ้านไหนเกิดเหตุเดือดร้อน ก็ให้อัญเชิญพระพุทธรูปหลวงนี้ไปรักษา ผังลาวมีบ้านม่วงส้ม ทองจันทน์ นาเมือง บ้านไหนฝนบดก ฟ้าบ้ออง¹ตามฤดูกาล ก็อัญเชิญพระพุทธรูปหลวงนี้ไปประดิษฐาน เมื่ออัญเชิญพระหลวงนี้ไปหมู่บ้านนั้นต้องเสียค่าส่วย ไม่ได้เก็บภาษีอากร ถือเป็นข้าโอกาส กระทั่งอัญเชิญพระหลวงมาประดิษฐานที่บ้านสำราญ รักษาอยู่หลายร้อยปี ทำเป็นกระต๊อบ²ประดิษฐานพระอยู่รักษาบ้านสำราญ ก็ไม่ได้เก็บค่าส่วย เรียกว่า ข้าโอกาส คนรักษาพระหลวงเป็นข้าของท่านหมดทุกคนทั้งหมู่บ้าน บังเอิญเป็นปาฏิหาริย์ของท่าน คนไปสักการบูชามาก จดรูปเขียนไม่ระวังทำให้ไฟไหม้หอพระ พระองค์หลวงก็เสด็จหนีไปอยู่กับเจ้าพ่อหมื่นที่ดอนโดน³ ชาวบ้านมาถึงพระองค์นั้นก็หายไปแล้ว ชาวบ้านสำราญเกิดกลัวอาญาโทษเพราะทำพระหาย กลัวพระเจ้าศรีโคตรจะทำโทษประหารชีวิต เลยทำพระขึ้นมาใหม่ เอาพญาไม้ในหลักบ้านมาแกะแทน

วันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 6 หมู่บ้านสำราญออกหาปลาในน้ำของ เกิดพายุในลำน้ำของ พอดีหลวงพ่อพระหลวงหันหัวหมันตัว ๆ ขึ้นมาลอยอยู่บนน้ำ พวกหาปลาเมื่อลมสงบเห็นพระองค์หลวงลอยขึ้นมา จึงไปกราบทูลเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรเมืองเก่า พระเจ้าศากยวงศ์ว่าได้พระองค์หลวงลอยขึ้นมาในน้ำ หมันขึ้น เอาขึ้นเรือมาไว้ที่บ้านสำราญ พระเจ้าศรีโคตรสั่งให้รวมกัน และเกิดศรัทธามาก เลยเอากะดา⁴ทองคำ มาตีเป็นแผ่นทองคำงับบูพระเจ้าองค์หลวง พระเจ้าชติยวงศาสะละกะดา แล้วให้เรียกพระพุทธรูปทั้งสองว่า หลวงพ่อพระตัวพระเทียมให้คู่กันไม่แยกจากกัน ขนานนามใหม่ว่า หลวงพ่อพระตัวหลวงพ่อพระเทียมเป็นของคู่กัน ลูกชายของท่านต่อมาคือพระบรมราชาพรหมมา บุตรเจ้าแก้วครองเมือง อยากรูปพระวัดศรีบัวบาน วัดโอกาส ถวายนามใหม่ว่าวัดโอกาส เชิญหลวงพ่อพระตัว พระเทียมมา สร้างบุษบกให้ท่าน ลงรักปิดทองสวยงาม อัญเชิญมาไว้วัดศรีบัวบานนี้ สร้างบุษบกในวิหาร ถวายนามวัดศรีบัวบานใหม่ให้เป็นวัดโอกาสศรีบัวบานตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เจ้าเมืองนครพนมต่อมาจึงถือว่าหลวงพ่อพระตัวพระเทียมเป็นพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง

ส่วนที่ 2 เล่าโดยพระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ปี พ.ศ.2541 – ปัจจุบัน (สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2558) อายุ 45 ปี พระครูศรีปริยัติการเป็นศิษย์ของพระครูวิชิตพัฒนคุณ จบการศึกษาปริญญามหาบัณฑิตจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกำลังศึกษาปริญญาดุษฎีบัณฑิตที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระครูศรีปริยัติการเล่าตำนานพระตัวพระเทียมโดยกล่าวถึงประวัติการสร้างพระตัวพระเทียม และเหตุการณ์พระเทียมถูกโจรกรรม ต่อมาจึงจัดสร้างขึ้นใหม่ โดยไม่ได้กล่าวถึงเรื่องเรือเหล็กซีด้ามแตก ดังความว่า

พระตัวพระเทียมเป็นพระที่สร้างคนละช่วงยุค ช่วงแรกนี้สร้างพระตัวก่อน ก็คือตั้งแต่สมัยก่อนบริเวณแถวนี้เรียกว่าอาณาจักรศรีโคตรบูร มีเมืองหลวงตั้งอยู่บริเวณปากห้วยหินบูรณ์ทางฝั่งลาวเป็นลำน้ำประจำถิ่น เจ้าเมืองอยากจะได้เรือที่ใช้ส่วนพระองค์ เป็นพระราชพาหนะ ทำพิธีเสด็จคือใช้วิธีเอาไม้ปักแล้วก็ลัมไปทางไหนก็ให้ไปหาที่ทางนั้น ปรากฏว่าไม้ที่ลัมก็ขี้มาฝั่งไทย จึงให้คนข้ามมาหาที่ฝั่งไทย เรียกว่าวงเซกา ปรากฏว่าเห็นต้นไม้ลำงามที่เหมาะสมจะทำเรือที่บริเวณบ้านอ่างคำ พอลัมไม้ทำเรือเสร็จ ก็หาไม้หอมมารองท้องเรือ เพื่อที่จะเอาลงน้ำได้ง่าย ไม้หอมนี้เป็นไม้ใบป่า บังเอิญมีไม้ตัวท่อนหนึ่งปนมาด้วย แต่เมื่อเข็นเรือมาตรงที่ไม้ตัวนั้นรองอยู่ ไม้ตัวก็ไม่ยอมให้เรือทับ กระเด็นออกมาทุกครั้ง จึงเป็นที่มาของพระตัว ความทราบถึงเจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงสั่งให้เอาไม้ตัวนั้นมาแกะสลัก เพราะเชื่อว่าเป็นไม้ที่มีเทวดารักษา จึงสมโภชเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองตั้งแต่นั้นมา แต่ขนาดไม้มีจำกัด ทำให้องค์พระมีขนาดเล็ก หน้าตักประมาณ 30 เซนติเมตร สูงรวมฐานประมาณ 90 เซนติเมตร ลักษณะปางมารวิชัย เมื่อเกิดเหตุเภทภัยที่บ้านเมืองใด ก็ให้อัญเชิญพระตัวนี้ไปประดิษฐานไว้ ฟ้าผ่าทำกิน คนตายไม่ทราบสาเหตุ ผีเข้า

¹ ฟ้าไม่ร้อง (ภาษาอีสาน)

² หอพระหรือวิหารพระ (ภาษาอีสาน)

³ สันดอนกลางแม่น้ำโขง ปัจจุบันเป็นเขตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

⁴ กระโจมหัว (ภาษาอีสาน)

เจ้าเคื่อง เมื่อเหตุร้ายสงบจะอัญเชิญมาไว้ที่เมืองเหมือนเดิม ว่ากันว่ากระทั่งออกศึก ไปสงคราม ไปอะไรต่าง ๆ จะเอาพระดีวไปบำรุงขวัญทหารด้วย

ต่อมาองค์พระดีวมาประดิษฐานอยู่ที่บ้านสำราญ แล้วเกิดไฟไหม้หอพระขึ้น ชาวบ้านเข้าใจว่าไฟไหม้องค์พระไปแล้ว จึงไปรายงานเจ้าเมือง เจ้าเมืองสั่งให้หาไม้มาแกะให้เหมือนกับองค์พระดีวเดิมทุกประการ ชาวบ้านกลัวโดนราชอาญากลัวตายทั้งหมู่บ้าน เพราะคุณแลพระไม่ตี จึงไปเอาไม้ในคอนสภิตของหอปูตาประจำบ้านสำราญ ตอนเช้ามเหศักดิ์มาแกะ แต่ว่าเป็นไม้อะไรไม่ทราบ แกะแล้วลักษณะใกล้เคียงกัน แล้วสมโภชเป็นพระคู้บ้านคู้เมือง หลังจากนั้นประมาณ 2-3 ปี มีชาวบ้านลงไปหาปลาในแม่น้ำโขง บังเอิญเกิดพายุหมุนขึ้นกลางแม่น้ำ ก็เลยเอาเรือไปดูเหตุการณ์ที่บริเวณดอนโดน สันดอนกลางน้ำระหว่างไทยกับลาว ปรากฏว่าเห็นองค์พระดีวลอยขึ้นมาจากน้ำ

หลังจากที่เจ้าเมืองได้องค์พระดีวนั้นคืนมาแล้ว ก็ปรากฏว่าให้ตั้งชื่อพระองค์เดิมว่าพระดีว พระองค์ที่สร้างใหม่ว่าพระเทียม เมื่อเจ้าเมืองได้องค์พระดีวกลับมาจากแม่น้ำโขงก็ศรัทธามาก จึงสละทองคำ 30 บาท บูชายันทองจังโกทั่วองค์พระ ดีเป็นแผ่นครอบ และบูรณะวัดเปลี่ยนชื่อวัดจากวัดศรีบัวบานเป็นวัดโอกาส เป็นวัดของพวกเขาเข้าโอกาส เข้าโอกาสคือพวกคุณแลพระดีว ไม่ถูกเกณฑ์ไปรบ เก็บภาษีมาบำรุงวัด ดูแล้วดี มาสร้างปลุกสร้างภายในวัดให้โอกาสคนที่ดูแลพระดีวได้ไม่ตีจนพระถูกไฟไหม้ เลยให้พวกนี้เป็นพวกเข้าโอกาส

ปี พ.ศ.2553 วันแรม 3 ค่ำ เดือน 3 เกิดเหตุการณ์พระหาย พระเป็นแค่พระไม้ ทางวัดเลยไม่ได้ติดกลองวงจรรปิต พระดีวบุทองไม่หาย พระเทียมไม่ปิดทองหาย หลังจากนั้นก็มีหมอทำนายพื้นบ้านทำนายว่าจะเกิดเหตุ 3 อย่าง หนึ่งก็คือเลือกตั้งคนองที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ.2553 สองน้ำหลาก ปี พ.ศ.2554 สามก็เรื่องได้พระคืนมา พระอาจารย์ตามหาพระหนึ่งเดือน จนคิดได้ว่าพระเป็นสิ่งสมมติ พระดีวยังอยู่ พระเทียมไป ก็สร้างขึ้นมาใหม่ เสียหายล้มไม้ ก็เสียหายธรรมดา ปรากฏว่าได้ไม้ศรีสงคราม ทำพิธีเบิกเนตร แกะสลักไม้ ประดิษฐานพระเทียมองค์จำลองคู่กับพระดีวมาจนปัจจุบัน

ส่วนที่ 3 เล่าโดยพระครูอุดมเจติยานุรักษ์ เจ้าอาวาสวัดธาตุบ้านสำราญใต้ และที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม อายุ 89 ปี กรุณาเล่าตำนานพระดีวและเจ้าพ่อหมื่นเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ.2558 ดังความว่า

เกิดมาเขาก็เล่าต่อ ๆ กันมานานแล้วว่า มีต้นมีตอมาแต่บ้านอ่างคำ บ้านนาคากลาง เป็นต้นไม้ดีวอยู่นั้น เป็นพระองค์หนึ่ง เฮ็ด¹ศาลเจ้าไว้หัน แต่ก่อนศักดิ์สิทธิ์ที่สุดบนบานอะไรก็ได้ทั้งนั้น แต่ก่อนเชิญลงมาสร้งน้ำช่วงสงกรานต์ ต้องเฮ็ดบายศรี เฮ็ดน้ำ มาโหมกันเฮ็ดอยู่วัด เฮ็ดตันไปถวาย ตันกัลป์พฤกษ์ จดปัจจุบันใส่ไปถวายเพิ่น² เฮ็ดตันเงินธรรมดา กัลป์พฤกษ์ ส่วนเจ้าพ่อหมื่นเป็นผู้พาไปเอาขอนไม้ทำเรือ ถึงได้สร้างพระดีว เจ้าพ่อหมื่นเดิมอยู่ตรงนี้ เจ้าพ่อหมื่นเป็นคน เป็นไต่บ้าน³ มั๊ก⁴กินไข่ เป็นร้อนขึ้นมาเลยลงไปโน่นน้ำ คือว่าลงอาบน้ำแล้วไปได้ไข่ เขาเอามาให้กิน มาต้มมากิน เป็นแนวไต่บัจจ⁵ กินแล้วอยากได้อีกกินน้ำ ลงไปอาบน้ำ อยากได้ผ้าแดงมาเคียนหัว ลงไปในน้ำก็หายไปเลย บ่ได้กลับมาอีกเลย วัดโอกาสก็มีศาล เชิญเอาไปเหมือนพระดีวพระเทียม เชิญไปพร้อมกับพระดีวพระเทียม เฮ็ดศาลไว้ตรงนี้ วัดโอกาสก็เฮ็ดไว้ตรงนี้

ส่วนที่ 4 เล่าโดยอาจารย์เด่นชัย ไตรระธา ประธานสภาวัฒนธรรม จังหวัดนครพนม อายุ 66 ปี (สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2558) อาจารย์เด่นชัยเล่าประวัติการสร้างพระดีวพระเทียมและประเพณีสร้งน้ำพระ โดยมีความเห็นว่าตำนานพระดีวพระเทียมไม่เกี่ยวข้องกับตำนานเจ้าพ่อหมื่น จึงเล่าตำนานเจ้าพ่อหมื่นแยกต่างหาก ดังจะกล่าวถึงต่อไป ส่วนตำนานพระดีวพระเทียมนี้มีความว่า

¹ เฮ็ด หมายถึง สร้าง, ทำ

² เพิ่น หมายถึง พระสงฆ์

³ ไต่บ้าน หมายถึง ชาวบ้าน

⁴ มั๊ก หมายถึง ชอบ

⁵ แนวไต่บัจจ หมายถึง อย่างไรก็ตาม

สมัยนครพนมยังเป็นอาณาจักรศรีโคตรบูร อยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง เจ้าเมืองจะจัดกิจกรรมแข่งขันเรือยาว หรือส่วงเฮือ เจ้าเมืองให้ทหารไปตัดไม้ตะเคียนใหญ่ในดงเขกา เพื่อจะมาทำเรือยาว เมื่อโค่นต้นลงแล้วก็ต้องชักลาก ออกมาจากป่า ใช้ไม้หอมรองซุงไม้ตะเคียน ให้คนช่วยกันผลักดันไม้ให้กลิ้งไปเรื่อย ๆ แต่เกิดมีไม้ท่อนหนึ่ง เป็นไม้ตัว ไม่ยอมให้ไม้ตะเคียนทับ ไม้ตะเคียนนี้เชื่อกันว่ามีนางตะเคียนเป็นผู้หญิงเฝ้าต้นไม้ เป็นแม่ย่านางเรือ บังเอิญไม้ตัวไม่ ยอมให้ไม้ตะเคียนทับ กระเด็นออกไปเลย ทหารก็พยายามเอามารองใหม่ แต่ก็ดีดออกทุกครั้ง ไม่ยอมให้นางตะเคียน กลิ้งมาทับ ทหารจึงไปกราบทูลเจ้าเมืองศรีโคตรบูรว่าไม้นี้ไม่ใช่ธรรมดา ไม่ยอมให้ไม้ตะเคียนทับเลย พระยา ศรีโคตรบูรเห็นว่าน่าจะเป็นพญาไม้ จึงให้ช่างมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นปางตักบาตรเป็นปางเมือง ปราบสิ่งชั่วร้ายได้ พระคู้บ้านคู้เมืองต้องเป็นปางมารวิชัยเท่านั้น แต่ไม้นี้ต้นไม้ใหญ่มาก หน้าตักกว้างประมาณ 30 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร ภายหลังเอาแผ่นทองมาบุเพื่อไม่ให้ไหม้ผุ แกะสลักเสร็จก็พุทธาภิเษกให้ชื่อว่าพระด้วง เมื่อ มีโรคห่าระบาดก็เอาพระด้วงไปประดิษฐานจนโรคภัยต่าง ๆ หาย ฝนแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลก็อัญเชิญพระด้วงไป ประดิษฐาน

ต่อมาเจ้าเมืองเห็นว่าบ้านสำราญ มีวัดเก่าแก่ที่มีพระธาตุพระเจดีย์อยู่จึงให้อัญเชิญพระด้วงศักดิ์สิทธิ์นี้ไป ประดิษฐานไว้ที่วัดธาตุบ้านสำราญ กำชับให้ชาวบ้านสำราญดูแลปรนนิบัติพระด้วงอย่างดี ห้ามให้เกิดการสูญหาย ห้าม เกิดไฟไหม้ ให้ดูแลอย่างดีมิฉะนั้นจะได้รับโทษทัณฑ์ อยู่มาไม่นานก็เกิดเพลิงไหม้ศาลาประดิษฐานพระ สิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ รวมถึงพระด้วงก็เสียหาย ชาวบ้านร้องทรมร้องไห้เสียใจมาก แล้วไปส่งข่าวให้เจ้าเมืองทราบว่ามีพระด้วง ด้วงหาย ชาวบ้านก็ร้องทรมร้องไห้กันมาทั้งหมู่บ้าน ยอมรับโทษทัณฑ์ จะทำร้าย จะจองจำก็ยอม เพราะหาวิธีการแก้ไข ช่วยเหลือพระด้วงไม่ได้เลย เจ้าเมืองก็ใจอ่อน เพราะชาวบ้านก็ดูแลอย่างดีมาตลอด แต่เมื่อเกิดมีภยันตรายแล้วก็ภัย ให้ และสร้างพระองค์ใหม่ให้ใกล้เคียงกัน ชาวบ้านจึงเอาไม้ตัวมาสร้างอีกองค์หนึ่งเพื่อทดแทน

อยู่มาวันหนึ่งเกิดลมพายุลมบ้าหมูพายุรุนแรงมาก ชาวบ้านไปจับปลาที่หน้าจากลาวขึ้นมา น้ำมันพายุ ฝรั่งหนักนอนหล่มาน มารอที่ฝั่งจนลมสงบ ชาวบ้านที่อยู่บริเวณริมตลิ่งมองไปเห็นวัดอุบลขึ้นมาริมน้ำ เห็นเป็นพระด้วง เชื่อว่าตอนเกิดเพลิงไหม้ศาลาพระด้วงอาจจะกลิ้งตกลงไปอยู่ในน้ำหรือว่าเสด็จไปอยู่ในน้ำ แล้วโผล่ขึ้นมาตอนเกิด ลมบ้าหมู ชาวบ้านเห็นก็ดีใจ เอามาถวายเจ้าเมือง เจ้าเมืองก็ดีใจให้ชื่อพระอีกองค์หนึ่งที่สร้างมาแทนว่าพระเทียม ทำให้มีพระสององค์คือพระด้วงองค์จริงกับพระเทียมองค์เคียง เทียมคือเทียมข้าง เช่นวัวเทียมเกวียน วัวสองตัวเดิน ข้างกัน เพราะฉะนั้นเพราะเทียมก็คือพระที่มาเทียมข้าง องค์นี้พระด้วง องค์นี้พระเทียม มาเทียมข้างกัน ตอนองค์จริง ด้วงหายแล้วก็เลยสร้างขึ้นใหม่ ขนาดอาจจะไม่เท่ากันแต่ถือว่าทั้งสององค์เป็นพระคู้บ้านคู้เมืองมาตลอด

เมื่อได้พระมาทั้งสององค์แล้วจึงมาสร้างวัดโอกาส เป็นโอกาสที่ได้พระด้วงคืนมา ก็เลยมาสร้างตรงนี้ให้ชื่อ วัดโอกาส เป็นโอกาสดี ใส่ชื่อว่าวัดโอกาส อัญเชิญพระด้วงมาประทับมาประดิษฐานที่นี้ แต่แล้วเจ้าเมืองก็สั่งกำชับ ชาวบ้านสำราญ บ้านหอมแถบนี้ว่า คุณนี่ยังมีโทษค้างอยู่นะ เพราะดูแลพระด้วงไม่ดีเท่าที่ควร ทำให้พระด้วงต้องได้รับ การเสียหายบางส่วน ถูกไฟไหม้ เพราะฉะนั้นพวกคุณจะต้องเป็นข้าโอกาส ข้าของวัดโอกาส ข้าของพระด้วงพระเทียม หมายความว่า เป็นข้าทาสของพระด้วง ทุกปีในเดือนหก หมู่บ้านทั้งหมู่บ้านถือว่าเป็นข้าทาสบริวารของพระด้วง จะต้อง พากันมาทั้งหมู่บ้านมาปรนนิบัติ

ในเดือนหกจะเอาพระด้วงลงมาสร้งน้ำ มาสักการบูชา ชาวบ้านหอมบ้านสำราญจะพากันจูงลูกจูงหลานมา ต้องมาราบขอโทษขอกภัยกัน เพื่อจะเป็นสิริมงคล เพราะว่าได้เป็นข้าทาสบริวารของพระด้วงมาแล้ว มาดูแลรักษา เพื่อจะได้ให้ท่านปิดป่าทุกซอกต่าง ๆ ให้หมดไป โทษภัยอะไรต่าง ๆ ก็ไม่มี สิบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ เรียกว่าเป็น ข้าพระด้วง หรือว่าเป็นข้อย ภาษาอีสานเรียกว่าข้อย ข้อยข้าคือข้าทาสบริวาร เลยมายูที่นี้ หลังจากเดือนห้าสร้งน้ำ พระ เดือนสงกรานต์ ถึงเดือนหกแล้วถึงอัญเชิญพระด้วงพระเทียมออกมา แต่เอางค์จำลองออกมา แต่องค์จริงไว้ ข้างบน จำลองจากองค์จริงเพื่อเอามาไว้ประกอบพิธีอะไรก็ได้ แต่องค์จริงคือพระด้วงพระเทียม นี่คือองค์จริง ไม่ใช่ จำลอง พระเทียมเทียมข้าง เวลาจะสร้งน้ำเอาพระด้วงพระเทียมจำลองลงมา นอกจากนั้นมีเหตุภยันตรายต่างๆ เป็น ประสบของทั้งชาวบ้านชาวเมืองทั้งจังหวัดต้องอัญเชิญพระด้วงออกมาประดิษฐานตรงนั้นนะ เพื่อขอจัดปิดป่าอพยภัย พิบัติต่าง ๆ ให้บ้านเมือง ถึงจะเชิญมา แต่การมารดมาสร้งน้ำต่าง ๆ จะเอางค์จำลองสององค์

สำนวนที่ 5 แหล่งประวัติพระดี้วพระเทียม ในงานฉลองยศพระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2547 โดยพระครูพิมลธรรมนิเทศ รองเจ้าคณะอำเภออากาศอำนวย เจ้าอาวาสวัดทุ่ง มีทั้งหมด 7 บัน ได้แก่ บันไหว้ครู บันตำนานประวัติพระดี้ว – พระเทียม บันสร้างพระดี้ว บันไฟไหม้หอพระดี้ว บันสร้างพระเทียม บันพระดี้วแสดงปาฏิหาริย์ บันพระดี้ว – พระเทียมมาอยู่วัดโอกาส ในตอนท้ายบอกชื่อผู้แต่งและจุดประสงค์ในการแต่ง ดังความว่า

บันไหว้ครู

ศรีสุ่มังคะเลิศล้ำ	สิทธิเดชลือชา
นาโถสุต	ยอดญาณไตรแก้ว
คือ พุทธัง ธัมมัง สังฆัง อัง	หมายเอาเป็นที่พึ่ง
สามหน่วยแก้ว	ให้ความเกล้าอย่าไล แต่ทอน
มาบัดนี้ผู้ซัดคิดใคร่แถม	เขียนกาพย์กลอนอีสาน
ตามตำนานมีมา	แต่โบราณพัน
ประวัติของพระดี้ว	พระเทียมทั้งคู่
อยู่วัดโอกาสพัน	อิม ¹ น้ำฝั่งโขง
สาธุเด้อ ข้าขออนวนไหว้	ฝูงเทวาให้ชูช้อย ²
จิตเหนียวน้อม	มน้ำอ่าวมาถึง
คุณพระพุทธ	ขอให้มาอยู่หลัง
คุณธรรมมังขอให้มาอยู่หน้า	สังโฆให้กุมเหลื่อม
สามหน่วยแก้ว	บูชาไว้บ่อวาง
คุณบิดามารดาพร้อม	ครูอาจารย์ให้ชูช้อย แต่ถือน ³
บ่อนไค้ ⁴ คาให้ช้อยป้อง	สมองข้าให้เลื่อนไหล
องค์จอมไตรภูกำกับรำ	ธาตุพนมให้กุมเหลื่อม ⁵
ธาตุศรีโคตรอยู่ฝั่งซ้าย	ยอมมือไหว้ก่อนสืเขียน
เวทดาที่รักษาพระธาตุเจ้า	น้อยใหญ่ทั้งปวง
เมืองอีสานเป็นแดน	ให้ช้อยช้อยอย่าไล ⁶ ล้าง
ธาตุท่าอุเทนยอมมือน้อม	ธาตุเรณูกะโดยตั้ง
ธาตุประสิทธิ์นำหว่าพัน	อย่าวางข้าให้อยู่พลอย
บ่อนไค้มันคาค้าง	เจ้าพ่อหมื่นให้มาเทียม
ผีดอนโคนอยู่กลางโขง	ให้นั่งเสียง ⁷ อย่าไลล้าง
วอนวานไหว้พระยาหลวง	เมืองศรีโคตร
ผู้เฝ้าสร้างพระดี้ว	ให้มาเข้าสู่คาย

¹ ริม

² ชูช้อย

³ ว. คำลงท้ายต่อท้ายกริยา เช่น มาถือนม ไปถือนม กินถือน = เทอญ หรือ เกิด (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ม.ป.ป.: 144)

⁴ บ่อน ๒ ที่ เช่น บ่อนนอน, บ่อนนั่ง, บ่อนกิน, บ่อนเขา. (เรื่องเดียวกัน, 169) , ไค้ หมายถึง ไต หมายถึง อะไร, สิ่งใด. (เรื่องเดียวกัน, 125)

⁵ กุ่ม (น.) คุ่ม ... กุ่มพังกุ่มน่อง = คุ่มครองพิน้อง (เรื่องเดียวกัน, 25) , เหลื่อม (ว.) เลยไป, ล้าไป, บัง, ทับ (เรื่องเดียวกัน, 340) , “กุ่มเหลื่อม” หมายถึง คุ่มครอง

⁶ ไล ๒ (ก.) ปล่อย, ละ, ละเลย. (เรื่องเดียวกัน, 266)

⁷ เสียง (ว.) เคียงคู่, เรียงกัน = เรียง (เรื่องเดียวกัน, 369)

พระยาขัตติยราชผู้ท้าย	บรมราชพรหมมา
เคยรักของค์พระ	ให้ด้วนมาเดียนี่
มาช้อยจับปากกาจี้	เขียนกลอนประวัติเรื่อง
อย่าได้เคืองได้ต้อง	ชั้นร้ออยู่ค้าย ¹
โอมอ่านอ้าง	อ้อ ² เก่าที่เคยคุณ
ให้มาหนุมมาเทียม	ให้เลียนปานหมากตุมกั้ง ³
ให้มาสุน ⁴ สิงเข้า	พอปานกลอนพระอินทร์แต่ง
ฝูงหมู่เทียนรูปได้	วอนไหวก่อนสิเขียน
โอมนะโม การะวิโก ⁵ ที่เคยเว้า	คาถาตีสมองเลียน ⁶
ให้คือการะวิกฮ้อง ⁷	ตั้งกลองอยู่ไพร แต่แหม
จับง่า ⁸ ไม้	ตันชื่อว่าโพธิ์คำ
ยอขันค้ายทูนหัว	แล้วกราบลงสามครั้ง
ฟังเสียงตั้งสะเทือนก้อง	ในขันค้าย คือม้าแล่น ⁹
เห็นแต่ควันอูดเฮ้า ¹⁰	หอมกุ่ม ¹¹ อยู่ค้าย
บาย ¹² เอาสอ ¹³ ได้	สมุดมาเขียนขีด
ไวพอปานจรวดพุง	คาถาข้อยจั้ง ¹⁴ แมน ¹⁵ ตี ท่านเอย ๆ

บันดำนานประวัติพระตัว - พระเทียม

บัดนี้ ยังมีนครเส ¹⁶ กว้าง	เสียดชื่อตามตำนาน
ศรีโคตรบูรหลวง	อยู่ฝั่งโขงสองก้า ¹⁷
ทางขวานั้น	เอาภูพานเป็นเขต
เขาหินปูนฝั่งซ้าย	เป็นแดนคั่นขอบเมือง

¹ คาย ๑ (น.) เครื่องบูชาคุณ, เครื่องสมนาคุณ (เรื่องเดียวกัน, 62)

² อ้อ ๒ (น.) คาถาที่ทำให้เรียนหนังสือเก่ง. (เรื่องเดียวกัน, 344)

³ หมากตุมกั้ง หมายถึง มะตุมกั้ง

⁴ สุน ๑ (ก.) สิง เช่น ผีสุน = ผีสิงผีเข้า. (เรื่องเดียวกัน, 313)

⁵ การะวิโก หมายถึง หัวใจการเวก น่าจะหมายถึง นกการเวก

⁶ เลียน (ว.) คล่องแคล่ว, ไม่ผิด, ไม่ติด. (เรื่องเดียวกัน, 265)

⁷ ฮ้อง (ก.) ส่งเสียงร้องดัง ๆ (เรื่องเดียวกัน, 366)

⁸ ง่า (น.) กิ่ง, แขนง, ค่าคบไม้, ใช้สำหรับตันไม้ว่า, ง่าไม้, ง่าเค้า, ง่าพราก หรือ ง่าภาค = ค่าคบ. (เรื่องเดียวกัน, 74)

⁹ แล่น (ก.) วิ่ง, ไปโดยเร็ว (เรื่องเดียวกัน, 265)

¹⁰ อูดเฮ้า (ว.) เร้าร้อน, อบอ้าว. (เรื่องเดียวกัน, 354)

¹¹ กุ่ม ๓ (ว.) ตลบ, ระอุ เช่น ควันไฟกุ่ม = ควันตลบ. (เรื่องเดียวกัน, 25)

¹² บาย ๒ (ก.) จับต้อง, หยิบฉวยเอา. (เรื่องเดียวกัน, 172)

¹³ สอ ๔ (ว.) ขาว เช่น ดินสอพอง (เรื่องเดียวกัน, 296)

¹⁴ จั้ง (สัน.) จิง เช่น จั้งค้อยเว้า, จั้งค้อยเฮ็ด = จั้งค้อยทำ, เฮ็ดจั้งโต = ทำอย่างไร, เฮ็ดจั้งจั้งเฮ็ดจั้งจั้ง = ทำอย่างนั้นทำอย่างนี้ (เรื่องเดียวกัน, 84)

¹⁵ แมน (ว.) เทียง, แน่วแน่, ถูกต้อง, ไม่ผิด. (เรื่องเดียวกัน, 236)

¹⁶ นครเส หมายถึง เมือง

¹⁷ ก้า (น.) ฝ่าย, ข้าง เบื้องทิศ. (เรื่องเดียวกัน, 22)

ตามตำนานว่าไว้	กะกว้างใหญ่หลายเมือง
ความเจริญทันสมัย	กะว่าลือพอลแล้ว
แม่น้ำโขงเป็นแดนคั่น	สายสำคัญพ่อค้าเที่ยว
เที่ยวไปมาอยู่เรื่อย	ขายคำสั่งของ
ศรีโคตรบูรหลวง	เป็นชื่อทำวณวหนอนามพระยา
เป็นราชาปกครอง	เขตดินแดนนี้
ฝูงอริศตรูยัน	ขโมยโจรหนีหลีก
ชาวประชาหมู่บ้าน	สนุกสร้างแต่งทาน เจ้าเอย
เพิ่น ¹ นั้นคิดใครได้	เฮือใหญ่ประจำวัง
ยามเมื่อเที่ยวไปมา	สะดวกดีทางน้ำ
วันเดือน พ.ศ. สร้าง	ในตำนานยังลึกล่า
เว้าพอเป็นเรื่องราว	พอให้ ² ผู้เหตุเรื่องคราวสร้างแต่ปฐม
ตอนที่ตัดต้นไม้	เฮีย ³ ก ³ ชื่อตงเซกา
แถวตำบลนาทราย	เขตเมืองนครนี้
บริเวณตัดไม้	แดน ⁴ งามต้นใหญ่
เกิดเป็นน้ำสร้างกว้าง	เดียน ⁵ นี้ก็หากยัง เจ้าเอย
พอแต่ตัดไม้แล้ว	กะซุดกันเป็นเฮือ ⁶ โกลน
นับว่าหลายวันคืน	แต่ช่อยกันในตงกว้าง
ฝูงหมู่มคนพากันท้วง	ว่าเฮืองามปานอินทร์แต่ง
เป็นของแพงค่าล้าน	สมเจ้าผู้ ⁷ นั่งเมือง แท้แล้ว
พอแต่เสร็จเรียบริ้อย	ยามปลอดมหาไชย
อุตตโมยามตี	ข่มมารวันกล้า
พุดอาจารย์คนเฒ่า	ฝูงเคยเขียนผู้ ⁸ ฮึดเก่า
ตกแต่งห้าง	เตรียมแล้วคู่ ⁹ ชู ⁹ แนว
ตัดเอาไม้	มาฮองหว่างเฮือ ⁷ ลีไป
ขวางเป็นหมอนให้เฮือทับ	แล้วลากดึงไปเรื่อย
ตามวิธีคนเฒ่า	บุษาน ⁸ ตั้งแต่เก่า
วางหมอนขวางท่อนไม้	เดียน ⁵ นี้กะดั่งเดียน
ยังมีท่อนไม้ตัว	ไม้หนึ่งเป็นหมอน
ยามเฮือไหลมาทับ	ฟิง ⁹ เต็นหมนตัว

¹ เพิ่น (น.) ท่าน, เธอ (เรื่องเดียวกัน, 214)

² ฮู้ หมายถึง รู้

³ เฮียก หมายถึง เรียก

⁴ แคน ๑ (น.) ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่เนื้อแข็ง มีหลายชนิด เช่น แคนชะยอม, แคนโค, แคนโค, แคนดง, แคนนึ่ง, แคนไค้, แคนหิน และแคนเฮือ.(เรื่องเดียวกัน, 68)

⁵ เฮือ หมายถึง เรือ

⁶ ชู (ว.) ครบ, ทัวถึง, ถ้วน, ทุก ๆ เช่น ชูคน ชูตน. (เรื่องเดียวกัน, 107)

⁷ ฮองหว่างเฮือ หมายถึง ร่องหว่างเรือ

⁸ บุราณ (ว.) เกา, ก้อน, บุษาน, บุษาน, โบราณ, โปราณ ก็ว่า. (เรื่องเดียวกัน, 174)

⁹ ฟิง (ก.) ปลิว, ตลบ, กระเด็น, เช่น “ตอบแม่ฟิง ไปฮอดแดนใดฟิงคมะสัตว์ ขอบชุมแซวเข้า”. (ศิลป.) (เรื่องเดียวกัน, 217)

ฝูงหมู่คนโถมเข้า	สองสามทีเกะคือเก่า
เดินออกหนืออยู่เรื่อย	ตั้งดีวอยู่บ่อเขา ¹
แม่นว่าคนสือเอาเข้า	มาฮองหลายเทื่อ ² กะตามถ่อน
ฟังถึก ³ คนเทื่อนั้น	หลงฮ้อง ⁴ สนันดง
จักหัวแตกเลือดฟั่ง	ให้จ่ม ⁵ พุ่มพ่าย
คนทั้งหลายอัศจรรย์	หลาก ⁶ กะใจเหลือล้น
อันนี้ ตั้งหากเป็นพญาไม้	ของตีหยาก จริงแล้ว
เฮื่อ ⁷ ฮอด ⁸ โขงกะจั่งไปخاب ⁹ พั้น	ถวย ¹⁰ ชื้อต่อพระยา
องค์พระบาทกะบ่ช้ำ ¹¹	เฮียงหมู่ชุม ¹² ไทร
ฝูงหมู่คนเฮียน ¹³ เห็น	ฮืดครองเมืองบ้าน
ทั้งเสนาคนเฒ่า	พุดมาจารย์จอมปราษฎ์
พอเขาฮู้เหตุแล้ว	ประนมมนิ้วใส่พระยา
ว่าสมมติเทโว เอ้ย	ควรบ่ควร
เอาแต่พินเป็นแหลัว	พระยาดังไฟใส่ หันท่อน
ฝูงช้ำเฒ่า	บ่เคยพ้อ ¹⁴ พบเห็น
ตั้งเป็นไม้ประเสริฐแท้	สมค่าครองเมือง พั้นแล้ว
บ่แม่นของธรรมดา	กว่าหมู่ชุมแนวไม้
ช้ำเกิดมาเป็นคนใช้	เหนื่อหัวจอมพระบาท
คน ¹⁵ ปดนกะจนเฒ่า ¹⁶ ล้ำ ¹⁶ นี้	ลิตายถืม ¹⁷ จั่งได้ฮั้น นี้แล้ว
สมควรยกให้เป็นแก้ว	เฮื่องฮุ่ง ¹⁸ ประดับเมือง แท้นา

¹ เขา (ก.) งต, หยด, พัก, หาย. (เรื่องเดียวกัน, 108)

² มาฮองหลายเทื่อ หมายถึง มารองหลายครั้ง

³ ถึก ๑ (ก.) ถุก, ต้อง, สัมผัส. (เรื่องเดียวกัน, 145)

⁴ ฮ้อง (ก.) ส่งเสียงร้องดัง ๆ. (เรื่องเดียวกัน, 366)

⁵ จ่ม ๒ (ก.) บ่น. (เรื่องเดียวกัน, 80)

⁶ หลาก (ว.) แปลก, ประหลาด, แปลกใจ, ผิดปกติ, ต่าง ๆ. (เรื่องเดียวกัน, 328)

⁷ เฮื่อ ๑ (น.) เรือ (เรื่องเดียวกัน, 369)

⁸ ฮอด ๒ (ก.) ถึง เช่น ไปฮอด = ไปถึง. (เรื่องเดียวกัน, 366)

⁹ ขาบ ๓ (ก.) กราบ (เรื่องเดียวกัน, 40)

¹⁰ ถวย หมายถึง ถวาย (เรื่องเดียวกัน, 143)

¹¹ บ่ช้ำ หมายถึง ไม่ช้ำ

¹² ชุม หมายถึง ชุม

¹³ เฮียน ๑ (ก.) ร่ำ, บ่น, ผึกหัด, ได้รับความรู้ = เรียน. ๒. (ก.) เรียน, บอกให้รู้. (เรื่องเดียวกัน, 369)

¹⁴ พ้อ (ก.) ปะ, พบเห็น, เจอ, ประสบ (เรื่องเดียวกัน, 208)

¹⁵ คน (ว.) นาน, ช้ำ บางทีออกเสียงยาวเป็น โคน ก็มี (เรื่องเดียวกัน, 118)

¹⁶ ล้ำ ๑ (น.) ขนาด, เท่า, เท่ากับ เช่น สาวล้ำน้อย = สาววันรุ่น. , ล้ำ ๓ (ว.) มาก, หมู่เหล่า (เรื่องเดียวกัน, 308)

¹⁷ ถืม (ก.) ทั้ง เช่น ถอกถืม = เททั้ง (เรื่องเดียวกัน, 145)

¹⁸ เฮื่องฮุ่ง (หมายถึง ฮุ่งเฮือง (ว.) รุ่งเรือง (เรื่องเดียวกัน, 368))

บ่แม่่นเอาไปเฮ็ด ¹	เขตแดนหลักฮั่ว ²
บ่สมควรรลืเป็นไม้	เผาผีย่านเป็นเหตุ
ความเดือดร้อน ³	ลืมาเข้าสู่เมือง แท่นา
เฮ็ดเป็นเสาหลักบ้าน	ย่านบ้านบ่สมเสา พระยาเอ้ย
เอาไปเฮ็ดเสาเฮือน	ย่านเจ้าเฮือนตายเมี้ยน ⁴
เอาเป็นเสาหลักค้ำ	โอง ⁵ พระยา ย่านฟ้าผ่า
ย่านแต่เทวดาผู้อยู่เฝ้าท่อนไม้	ลืเที่ยวต้องพ้อพระยา ทั้นแล้ว
ย่านแต่เสียวไพรฟ้า	ข้ามหาดชาวขุน
ย่านแต่เสียวควาย	หมูกุญชรข้าง
ย่านแต่เสียวทางม้า	อัสตรตัวมิ่ง
เสียวอันใดกะบ่ย่าน	ท้อ ⁶ เสียวฝูงน้อยเมื่อฟ้าก่อนพระองค์
แม่นว่าเผาแก่แล้ว	ยังอยากอยู่อีกหลายปี พระยาเอ้ย
ขอให้ทรงตรองคิด	พิจารณาแจ้ง
เมิดแต่ชุมฝูงข้า	ในโององค์พระบาทวานี้
ความฉลาดบ่สิ้น ⁷ เจ้า	จอมใ้ผู้เดียวนี้แล้ว
เห็นสมควรแต่ควัดเป็นอุปเจ้า	ตนประเสริฐนาโถ พุ่นแล้ว
เหตุว่าเตโชแข็ง	ข่มมารยอมย่าน
บารมีเฟิ่นเหลือล้น	เกินคนชาวโลก
ฝูงหมูกุญชร์ที่ไ้ได้กัมขาบ ⁸ ไหว	ยังลืได้ส่วนบุญ แท่นา
พอดแต่เห็นดีแล้ว	สาธุการเหมิดหมู่
เสียงสนั่นก้อง	เหมิดคุ่ม ⁹ ช่วง ¹⁰ พระยา

บันสร้างพระดี

ครรวนนั้น พระยาศรีโคตรเจ้า	ทรงศึดยากแต่แนวเดียว
ลืหาไฟ ¹¹ มาควัด	อุปองค์พุทโธเจ้า
ย่านบ่สมกับไม้	แนวดีที่่อนประเสริฐ
ควัดแล้วย่านบ่คือพุทเจ้า	ลืคือหน้าเผดผี
องค์พระพุทเจ้า	ตนประเสริฐมหาคุณ ว่านั้น

¹ บ่แม่่นเอาไปเฮ็ด หมายถึง ไม่ใช่เอาไปทำ

² ฮั่ว (น.) รั้ว, เครื่องล้อมหรือกั้นเขตของบ้าน เป็นต้น. (เรื่องเดียวกัน, 366)

³ ความเดือดร้อน

⁴ เมี้ยน ๒ (สำ., ก.) ผ่า, ตี เช่น เมี้ยนมันเลย. (เรื่องเดียวกัน, 234)

⁵ โอง (น.) เรือนหลังใหญ่, บ้านเรือนเจ้านายตั้งแต่ชั้นเจ้าเมืองขึ้นไป, ที่อยู่ของช่างต้น ม้าต้น (เรื่องเดียวกัน, 370)

⁶ ท้อ ๓ (ว.) เท่ากับ, เสมอกัน, มีค่าเท่ากัน, ขนาดเดียวกัน, เช่น ปลาท้อแขน = ปลาตัวเท่าแขน. (เรื่องเดียวกัน, 368)

⁷ ล้น (ว.) เกินกำหนด, เกิน, เลย เช่น ล้นครุ (เรื่องเดียวกัน, 262)

⁸ ขาบ ๓ (ก.) กราบ (เรื่องเดียวกัน, 40)

⁹ คุ่ม ๒ (น.) กลุ่ม, ตอน, ส่วน, (ใช้แก่หมู่บ้าน) เช่น คุ่มกลาง, คุ่มใต้, คุ่มเหนือ (เรื่องเดียวกัน, 65)

¹⁰ ช่วง ๑ (น.) ควาง, บริเวณ, สนาม, ยกพื้นที่ปลูกบริเวณลานบ้านเพื่อให้สาว ๆ นั่งปั่นไหมหรือฝ้ายในเวลากลางคืน ที่เรียกว่าลงช่วง หรืออยู่ช่วง (เรื่องเดียวกัน, 34)

¹¹ ไฟ (ว.) ไคร, ผู้ใด, เฝีย หรือ เพี้ย ก็ว่า (เรื่องเดียวกัน, 201)

หากแม่นมหาบุรุษ	สง่างามเหลือล้น
สมกับเป็นครูของเทวดาด้าว	ไตรโลกา สามโลก
บ่แม่นเชื่อผดเป่า ¹	ชุมแพ่าหมู่ผี
เห็นสมควรเสียดเอ็น ²	ชุมช่างเหม็ดเมือง
ใฝ่ผู้มีฝีมือ	ให้ช้อยกันเหม็ดเกี้ยง
บ่ให้เคื่องคำฮ้อน	นาสวนฮั่วไฮ ³ อี้กสั่งแล้ว
งัวควายปะปล่อยไ้ว	การย้าว ⁴ บ่ให้ทำ
ให้พากันเพียรอด	อย่าได้หุนหันฮ้าย ⁵
จิตใจให้ใสเหลือม	มโนมย์ให้แจ้งส่อง
ศีลห้าสุ่อ่าเว้น	รักษาไว้คู่ชู่ ⁶ วัน ว่าเน้อ
อีกหมู่สังฆเจ้า	นักปราชญ์บัณฑิต
กับทั้งขุมจารย์ทิต	หมู่เคยเขียนฮู้
มหาปฐิสลักขณะลั่น	ขององค์พุทธบาท
อนุพยัญชนะเจ้า	มีแท้ท้อไต่
ให้ช้อยกันชอกคัน	ให้ถึกบอนตำราเขียน
ถือความเพียรความอด	อย่าได้มีความคร้าน
ปริโยสาร์เสี้ยง ⁷	ในการสร้างก่อ
ถวายนักปราชญ์ผู้ฮู้	เมื่อหน้าจ้งตอกลอน เจ้าเอย
มาบัดนี้ เหลียวเห็นเมฆตั้งเค้า	มัวมิดปัจจิม พันเย้อ
เดือนเจ็ดแสม ⁸ ยามฝน	เร้งรินเล็ง ⁹ เรื่อย
ฝูงหมู่ปวงคณาเชื้อ	ชวานาหน้าชุ่ม
ปฐพีแผ่นพื้น	ฝูงหญ้าอ่อนเขียว เจ้าเอย
นับแต่พระบาทเจ้า	ตกแต่งเสนา
พากันจัดการเฮ็ด	อุปองค์ “พุทธเจ้า”
หลายวันคั้นกะเลยแล้ว	เป็นองค์พุทธรูป
สมกับไม้ทอนตัว	หากงามแท้คู่สูแนว
เมืองศรีโคตรวานัน	กะแน่นอ้ง ¹⁰ ฝูงคน
พากันมาชมดู	กะว่างามเกินฮ้อย ¹¹

¹ เป้า ๒ (น.) ผีชนิดหนึ่งชอบกินของโสโครก เรียก ผีเป้า = ผีกะสือ (เรื่องเดียวกัน, 193)

² เอ็น (ก.) เรียก, ตะโกนหา (เรื่องเดียวกัน, 356)

³ ฮั่วไฮ หมายถึง รั่วไร

⁴ การย้าว หมายถึง การเหย้า หมายถึง งานบ้านงานเรือน

⁵ ฮ้าย หมายถึง ร้าย

⁶ ชู่ (ว.) ครบ, ทัวถึง, ถ้วน, ทุก ๆ เช่น ชู่คน ชู่ตน (เรื่องเดียวกัน, 107)

⁷ เสี้ยง (ว.) หมด, ลั่น, ทั้งหมด, ทั้งลั่น (เรื่องเดียวกัน, 315)

⁸ แสม (น.) วันข้างแรม (เรื่องเดียวกัน, 370)

⁹ เล็ง ๒ (ก.) ดำเนินไปติดต่อกัน, เป็นไปสมำเสมอ / เล็ง ๆ (ว.) บ่อย ๆ, เสมอ ๆ (เรื่องเดียวกัน, 264)

¹⁰ อ้ง ๑ (ก.) รวมกันอยู่มาก, ทวนขึ้นไป / อ้ง ๒ (ก.) คับคั่ง, นูนขึ้น, สูงขึ้น = ท้น (เรื่องเดียวกัน, 347)

¹¹ ฮ้อย ๑ (ก.) ยกยอ, ยกย่องยอ, สรรเสริญ (เรื่องเดียวกัน, 239)

คนเหมิดเมืองมาไหว	ยินสะออน ¹ ชมชื่น
เฝามาเห็นก็หากเว้า	ว่างามล้ำกว่าคู่แนว
พอแต่แล้วเรียบร้อย	องค์พระบาทราชา
หาเอาค้ำมาปิด	เอารักลงทาไม้
ทองคำปลิวปิดไว้	ให้สิ่งามเสื่องสูง
จัดสมโภชพระเจ้า	ให้สมแก้วมิ่งเมือง
ตามตำราบอคลาดเคลื่อน	บอกเล่าเป็น พ.ศ.
เดือนเจ็ดแสม “วันคาร”	แปดค่าลงเอาไว้
พ.ศ.กลายมาได้	พันปลายสามร้อยกว่า
คือ “พันสามร้อยยี่สิบแปด” บอกไว้	วันมื่อเพิ่นฉลอง
จุลสังกาด ² ย้าย	ได้ที่ร้อยสี่สิบเจ็ด
เป็นปีกุนนามหมู	ให้หมุ่คนจำไว้
วันปีเดือนที่จ่อมให้	ฉลององค์ “พระพุทธรูป”
สมโภชยกไว้	ให้คนไหว้เป็นมิ่งเมือง เจ้าเอ้ย
ชาวประชาพี่น้อง	ศรีโคตรบูรหลวง
ทั้งพระสงฆ์องค์การ	หมุ่มหาเถรเฒ่า
สังฆราชาเจ้า	เป็นประธานนำสวด
ฝูงศรัทธาพี่น้อง	ทำสร้างส่วนบุญ เจ้าเอ้ย
องค์หลวงพ่พระดี้ว	สถิตอยู่หลายเมือง
เป็นหลักโพธิ์หลักไทร	หมุ่ประชาชาวบ้าน
ยามเมื่อมีภัยขึ้น	โรคาบังเกิด
ความเดือดร้อน	เชิญฮ้ายอยู่บ่อน ³ ไต่
ต้องอัญเชิญพระดี้ว	ออกจากหอปรางค์
ไปประดิษฐาน	ให้หมุ่คนหายฮ้อน
คำโບฮานคนเฒ่า	จา“มาว่าหลายบ่อน
ว่าแต่เกิดเดือดร้อน	เมืองบ้านบ่อนไต่
ครั้นอัญเชิญพระดี้ว	ไปอยู่บ่ทันตน ⁵
ความอัปรีภัยจ้งไฮ	กะเล่าหายสูญสิ้น
หลายหมุ่คามบ้าน	แต่อัญเชิญไปอยู่
บ้านดงหมู บ้านหนองจันทรหมุ่ ⁴	ตำราอ้างกะว่าเคย
เลยไปก้ำ ⁶	บ้านเมืองเก่า บ้านนาเหมือง
บ้านม่วงสมุ่เคยไป	โผด ⁷ คนแถวนั้น
อัศจรรย์มีแท้	ปาฏิหาริย์หลายหลาก

¹ สะออน (ก.) ชอบใจ, พอใจ, พลอยยินดีด้วย, คำชม (เรื่องเดียวกัน, 299)

² จุลสังกาด หมายถึง จุลศักราช

³ บ่อน ๒ ที่เช่น บ่อนนอน, บ่อนนั่ง, บ่อนกิน, บ่อนเซา (เรื่องเดียวกัน, 169)

⁴ ดน (ก.) พุด, กล่าว (เรื่องเดียวกัน, 85)

⁵ ตน (ว.) นาน, ช้า บางทีออกเสียงยาวเป็น โตน ก็มี (เรื่องเดียวกัน, 118)

⁶ ก้ำ (น.) ฝ้าย, ช้าง, เบื้องทิศ (เรื่องเดียวกัน, 22)

⁷ โผด ๑ (ก.) โปรต (ข. โปรส) (เรื่องเดียวกัน, 201)

อันนี้เขียนแต่เพียงเล็กน้อย

พอผู้ต่อมา¹กลอน ดอกนา

บันไฟไหม้หอพระดี้ว

นับแต่องค์พระดี้ว	สถิตอยู่ในเมือง
นับว่าหลายปีเดือน	ล่องเลนนานล้ำ
องค์พระยาครองสร้าง	ในนครกะลัดซั่ว
หลายเช่นท้าว	เมืองบ้านเปลี่ยนแปลง ท่านเอ๋ย
ตกมาถึงสมัยท้าว	ชัตติยะวงศาฯ
เป็นพระยาครองเมือง	ไพร่ประชายอฮ้อย ²
คราวนั้นองค์พระดี้ว	สถิตเนาอยู่วัดธาตุ
บ้านสำราญบอกไว้	คามหม่อง ³ พื้นเสถียร
เกิดมีอค์คี่ใหม่	ไฟลุกแสงกุ่ม ⁴ ไใส่
เกินวิสัยคนแท้	สีพากันเอาออก
ฝูงหมู่คนพากันฮ้อยฮ้ำ ⁵ ให้	กองกันกันมัน
เมิดแล้วน้อแก้วคำล้าน	เคยสูง ⁶ ชวาลา
ฝูงประชาทนต์ทุกซ์	ตั้งเมืองสีเพ ⁷ มีมัง ⁸
น้ำตารินไหลห่ง ⁹	คือสายฝนย้อยหยาด
ขาดหลวงพ้อพระดี้วแล้ว	ฝูงข้าสีเพ็งไผ
หลับตาไปฝันเห็นฝักยังฮ้อย	ทองคำพระดี้วช้อย
ได้ลูกน้อยเอาไปฝากให้พื้นเลี้ยง	กะยังอ้วนใหญ่พี
อยู่บ่อตีเจ็บห้อง	บ่อมียากะฮ้อยไใส่
วอนหลวงพ้อพระดี้ว	เจ็บห้องกะเล่าเขา ¹⁰
ไปหาเสาหลักฮัว	ในดงข้างไใส่
ฮ้อยไใส่องค์พระดี้ว	ชุมช้างผัดแล่นหนี
เก็บขี้ ¹¹ อยู่หัวดอนคราวนั้น	งูทำทานมันไใส่
ความตกใจฮ้อยออกแต่ดี้วดี้ว	งูกะย่านบ่อแล่นนำ ท่านเอ๋ย

¹ ฮ่อม (น.) ช่องทาง, ทาง, ร่องน้ำ (เรื่องเดียวกัน, 366)

² ฮ้อย ๑ (ก.) ยกยอ, ยกย่องยอ, สรรเสริญ (เรื่องเดียวกัน, 239)

³ หม่อง หมายถึง หม้อง (น.) ที่, บริเวณ, ย่าน, แถว, เช่น หม้องตาย = ที่ตาย, หม้องนั่ง = ที่นั่ง, เฮ็ดถักหม้อง = ทำลูกกาลเทศะ หรือ เหมาะสม (เรื่องเดียวกัน, 323)

⁴ กุ่ม ๓ (ว.) ตลบ, ระอุ เช่น ควันไฟกุ่ม = ควันตลบ (เรื่องเดียวกัน, 25)

⁵ ฮ้ำ ๑ (ก.) พุดหรือคิดซ้ำ ๆ / ๒ (ก.) ตีอย่างแรง, กระทบ (เรื่องเดียวกัน, 367-368)

⁶ ฮ้อย (ว.) สว่าง, สุกใส, แจ่ม, รุ่ง (เรื่องเดียวกัน, 368)

⁷ เพ (ก.) พังทลาย, ชำรุด, ทักพัง (เรื่องเดียวกัน, 213)

⁸ มีมัง (ก.) ล้าง, ทำลาย, รื้อ, มล้าง (เรื่องเดียวกัน, 229)

⁹ ห่ง หมายถึง น้ำขัง

¹⁰ เขา (ก.) งด, หยุต, พัก, หาย (เรื่องเดียวกัน, 108)

¹¹ ขี้ (ก.) เจาะ, ไช (เรื่องเดียวกัน, 107)

บันสร้างพระเทียม

มาบัดนี้บ้อมองค์พระด้ว	จักลิเพ็งแนวไต่
ลีเอาไสมาเป็น	มิ่งเมืองคุมบ้าน
ปรีชากันไปเฝ้า	องค์พระยาแจ้งเหตุ
เพิ่นจึงปลงวาทว่า	จาแจ้งสั่งการ
ว่าให้ฝูงชาวบ้าน	ไปหาเอาไม้แก่น
สร้างมาแทนองค์พระด้ว	ให้คือแทตั้งหลัง
ลักษณะให้ถักต้อง ¹	เสมอตั้งองค์เดิม
ลวงสูงกับความงาม	ให้ตั้งคือองค์เค้า
บ้านสำราญไปเอาไม้	ในตอนเจ้าปู่
ควัดเป็นรูปพระด้ว	งามแทตั้งหลัง
ฝูงคนได้กราบไหว้	กะถิวว่าศักดิ์สิทธิ์
มีเดชาอิทธิฤทธิ์	ตั้งเดิมคือก็ ²
ความสุขซีเสมอหน้า	ชาวประชาหายโศก
เขาคิดฮอดพระด้ว	ไฟไหม้อยู่วิหาร
เอวัง ไร่ตอนไฟไหม้ก่อน	แล้วท่อนี้ยอไว้ที่ควร ก่อนแห้ว

บันพระด้วแสดงปาฏิหาริย์

ฟังอินฮ่วน ๆ ³ ฟ่า	ฮ้องเหง่าฤดูฝน พุ้นเย้อ
วาโยพัด	ระลอกลำโขงกว้าง
ตีเป็นฟองไหลอยู่	เสียงดังก้องสนั่น
น้ำไหลหันแตกฟิง	ฮิมน้ำฝายนคร
ผู้นำดอนหัวยิ้มยิ้ม ⁴	ชุมนุมาทาม ⁵ หน้าหล่า ⁶
นี้จึงแมนชาตาดกปีมาได้แต่ท่วม	แล้วกะท่วมเลิง ⁷ เรื้อยอยู่บ่อเขา
บัดนี้หันมาว่า	ในเรื่องเก่าของกลอน ก่อนแต่
ตอนนิทานมันจิง	ให้ค้อยฟังอย่าเหงางวง
ปวงประชาชาวบ้าน	บ้านสำราญสิโชคใหญ่
ไฟได้ไหม้พระแล้ว	กะหาสร้างใหม่แทน
ต่อจากหัน ⁸	ประมาณว่าสามปี
มีหมู่ชุมชาวแห	จากบ้านสำราญนี้
ชวนกันไปหาเล่น	ตีก ⁹ แทหินกลางหาด

¹ ถักต้อง หมายถึง ถักต้อง

² ก็ ๑ (น.) ครั้งก่อน เช่น “เวรแต่ก็นำช่อง จ่องจำ” (เรื่องเดียวกัน, 23)

³ ฮ่วน ๆ (ว.) ลักษณะของสีแดงเรื่อเด่นชัด เช่น ตาเวนแดงฮ่วน ๆ , ฮวาน กี่ว่า (เรื่องเดียวกัน, 365)

⁴ ยิ้ม ๑ (ว.) อาการยิ้มอย่างรำเริง เช่น หัวยิ้ม = ยิ้มรำ หรือ หัวยิ้ม ๆ (เรื่องเดียวกัน, 242)

⁵ ทาม ๑ (น.) ที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมถึงตามฤดูกาล, นาที่มีน้ำท่วมในฤดูน้ำหลากเรียกว่า นาทาม (เรื่องเดียวกัน, 151)

⁶ หล่า (ว.) ซีด, จาง, เผือด, สลด เช่น หน้าหล่า (เรื่องเดียวกัน, 328)

⁷ เลิง ๒ (ก.) ดำเนินไปติดต่อกัน, เป็นไปสมำเสมอ (เรื่องเดียวกัน, 264)

⁸ หัน (ว.) นั้น, ที่นั่น เช่น หว่างหัน = เมื่อกี้ (เรื่องเดียวกัน, 333)

⁹ ตีก ๒ (ก.) ทอด, ตก เช่น ตีกแห = ทอดแห, ตีกเบ็ด = ตกปลา (เรื่องเดียวกัน, 136)

หัวดอนโดนกลางแม่น้ำ	โง่งกว้างม่วน ¹ ยีน ²
เกิดมีลมยวก ³ ยู ⁴	ขึ้นหว่างกลางโง่ง
ชุมชวแหตกใจ	ฟ้าว ⁵ ซีเฮือพายจ้ำ
เลยเล่าพากันขึ้น	กลางดอนจอบ ⁶ เบ็ง
ลมอีหย่งมาช่างเป็นจั้งซี	ครวก็บ่ท่อนเห็น
ภูหากินอยู่แถวนี้	ตั้งแต่เกิดเป็นคน
บ่เห็นฝนเห็นลม	สิพัดกลางลำน้ำ
อัศจรรย์เหลือล้น	เป็นฝนลมบ่ฮู้เหตุ
หรือสิเกิดอาเภทฮ้าย	สิมาต้องหมู่เฮา แล้วน้อ
บ่ทันคน ⁷ แต่ลมหัน ⁸ อยู่หัน	ประมาณชั่วบ่พอครว
ชุมชวแห	หลาก ⁹ กะใจหลงฮ้อง ¹⁰
เหลียวไปกลางลำน้ำ	บ่อนลมตีฟิงแตก
เห็นแต่ฮูปพระเจ้า	ลอยขึ้นอยู่โง่ง
พอแต่ลมเขาแล้ว	เร็วพลันวิ่งแล่น
ขึ้นเฮือไปฟิง ¹¹ ฟ้าว	หาหม่องบ่อนลม
ฟิงเสียงฮ้องแตกจัน ¹²	ให้อำกลางโง่ง
ดีใจหลายจนน้ำตารินไหล	อยู่กลางโง่งกว้าง
ไอ่น้อ เจ้าผู้โพธิ์ศรีสร้อย	มหาคุณเคยชัน ¹³ ฮ่ม ¹⁴ ข่อยเอย
ว่าแม่น้ำใหม่แล้ว	ผัดมาขึ้นอยู่โง่ง นี้น้อ
เสียงชวแหบิ ¹⁵ ฮ้อง	บมีห้วงแนวไต่
ดีใจหลายจนลืมแห	ช่องลอยบ่เอาซ้ำ
ผู้ลากคนพาโลไว้	ภูเกิดมาบ่เสียชาติ

¹ ม่วน (ว.) ไพเราะ, เสนาะ, สนุก (เรื่องเดียวกัน, 224)

² ยีน (ก.) รู้สึก, ได้ฟัง ส่วนมากกว่า ได้ยิน. (เรื่องเดียวกัน, 243)

³ ยวก ๒ (ก.) ผลัก, ดัน, เขย่า เช่น ยวกน้ำใส่กัน (เรื่องเดียวกัน, 239)

⁴ ยู (ก.) ผลัก, คำ หรือจนให้เคลื่อนไป เช่น ยูประตูเข้าไป (เรื่องเดียวกัน, 245)

⁵ ฟ้าว (ว.) รีบ, ต่วน, เร่งรัด (เรื่องเดียวกัน, 217)

⁶ จอบ (ก.) แอบ, ซุ่ม, ดักดู, ไปดูเป็นครั้งคราว (เรื่องเดียวกัน, 82)

⁷ ดน (ว.) นาน, ช้า บางทีออกเสียงยาวเป็นโดน ก็มี (เรื่องเดียวกัน, 118)

⁸ หัน ๑ (ก.) ผิน, หมุน, หมุนกลับ / ๒ (ว.) เร็ว, ไว เช่น แล่นหัน (เรื่องเดียวกัน, 333)

⁹ หลาก (ว.) แผลก, ประหลาด, แปลกใจ, ผิดปกติ, ต่าง ๆ (เรื่องเดียวกัน, 328)

¹⁰ ฮ้อง (ก.) ส่งเสียงร้องดัง ๆ (เรื่องเดียวกัน, 366)

¹¹ ฟิง (ว.) รีบ, ต่วน, ฟิงฟ้าว ก็ว่า บ่อน ๒ ที่ เช่น บ่อนนอน, บ่อนนั่ง, บ่อนกิน, บ่อนเขา. (เรื่องเดียวกัน, 217)

¹² จัน ๒ (ก.) โปรง หรือ เทของลงจากที่สูงเพื่อให้ลมพัดของเสียออก / จัน ๆ (ว.) ลักษณะที่น้ำไหลไม่ขาดสายจากที่สูง, อากาศดังติดต่อกันของเสียงคนและสัตว์ ส่วนมากมุ่งถึงจำนวนมาก (เรื่องเดียวกัน, 80)

¹³ ชัน (ก.) ชุก เช่น ไก่เอาหัวชันปีก, เคลื่อน, เคล็ด เช่น มือชัน, ฟิง อาศัย เช่น ชันฮ่มไม้, ขอนชันเพ็งบุญ. โชน ก็ว่า (เรื่องเดียวกัน, 103)

¹⁴ ฮ่ม ๑ (น.) ร่มเงา (เรื่องเดียวกัน, 365)

¹⁵ บิ ๒ (ก.) เปล่งเสียงออกมาด้วยความเบิกบานและสนุกสนาน. คู่กับโฮ มักเรียกคู่กันว่า บิโฮ = โฮโยให้ร้อง (เรื่องเดียวกัน, 191)

ความประหลาดกะพ้อแล้ว	ตายถึ้มกะช่างมัน ว่านา
พากันเอา “พระด้ว”	กลับดำว ¹ คืนเมื่อ
จักเสียดกลองเสียดแคน	เสพงัน ² ดั่งก้อง
จักคนสาวคนเฒ่า	ชาเค ³ กะวงเวียน
คอบ ⁴ อยากเห็นพระด้ว	คืนห้องถิ่นสถาน
ผู้ลางคนพวม ⁵ กำลังสิเกือ ⁶ ม้อน ⁷	ปะตำ ⁸ ม้อน ⁹ โตดแล่น
ผู้ลางคนชาว ¹⁰ ลีน ¹¹ เมีย	ว่าแมนผ้าอโป ¹² เคียนหัวได้แล่นเลย
เฒ่ายายมีพวมกำลังสิ่งซ้าว	ได้ยินเสียงเขาฮ้องใส่
ว่า “หลวงพ้อพระด้ว”	ลอยขึ้นอยู่โขง
ความดีใจความฟ้าว	มือขาวใส่ลูกอ่อน
ยัดใส่หวดสุบ ¹³ กับปากหมอนิ่งไว้	จนผัวฮ้องจ่มนำ
พ้อเฒ่าลาตาบอด แต่มือเกิดพุน	กะยังแล่นนำเขา
อินแต่โว ¹⁴ โว เสียด	ลีน ¹⁵ คนทั้งค่าย
ควา ¹⁶ มือบายจับต้อง	ซุน ¹⁷ องค์พระพุทธรูป ¹⁸
สองสามปีแต่ขน้อยบเห็นพ้อพระด้ว	กะงามแท้ดั่งหลัง ว่าเต
ต่อจากนั้นเขาจึงไปทูลไหว	องค์พระยาแจ้งเหตุ
ว่าซุมตึกแหได้พ้อองค์พระด้ว	อยู่กลางโขงกว้าง
องค์พระบาทฐัฐข้าวซ้อ	กะชมชื่นยินดี
มีศรัทธาสูงสุด	ลีนคนทั้งค่าย
ยอยังมงกุฎเกล้า	เหนือหัวของพระบาท
เป็นทองคำค่าล้าน	ประทานให้ทอดทาน

¹ ตำว ๑ (ก.) กลับ, ไปแล้วกลับมา (เรื่องเดียวกัน, 134)

² งัน ๒ (ก.) ทำให้เอิกเกริก, สมโภช, ฉลอง / (๔ (ว.) อีกทีก, อิงมี (เรื่องเดียวกัน, 74)

³ เค ๒ (ว.) เก, กะผลก, กะผลกกะผลก เช่น คนชาเค = คนชาเก. หล้าย ก็ว่า (เรื่องเดียวกัน, 65)

⁴ คอบ ๒ (ว.) ด้วยเหตุ, เพราะ, เพื่อ เช่น ทุกข์คอบปาก ยากคอบท้อง (เรื่องเดียวกัน, 58)

⁵ พวม (ว.) กำลัง, จวนจะ, เช่น พวมไป = กำลังไป, พวมสิ ก็ว่า (เรื่องเดียวกัน, 207)

⁶ เกือ (ก.) เลี้ยง, ซุน, ให้อาหาร เช่น เกือหมู = ให้อาหารหมู, เกือไก่ = ให้อาหารไก่ เช่น “ม้วนนอนอย่าเกือ เสือนอนอย่าปลุก” และ “เลี้ยงเกือเผือมา” บางถิ่นเรียก เกีย (ขก.) (เรื่องเดียวกัน, 29)

⁷ ม้อน (น.) ตัวใหม่ (เรื่องเดียวกัน, 226)

⁸ ตำ (น.) ตะกร้า, กะตำ ก็เรียก (เรื่องเดียวกัน, 133)

⁹ มอน ๑ (น.) ดันหมอน, ไบหมอน (เรื่องเดียวกัน, 226)

¹⁰ ชาว ๒ (ก.) ไชวควัว, ควานหา, ทาว ก็ว่า (เรื่องเดียวกัน, 106)

¹¹ ลีน (น.) ผ้าถุงสำหรับผู้หญิงนุ่ง = ซิ่น (เรื่องเดียวกัน, 309)

¹² ผ้าอโป หมายถึง ผ้าขาวม้า

¹³ สุบ (ก.) สวม, เช่น สุบเกิบ = สวมรองเท้า (เรื่องเดียวกัน, 312)

¹⁴ โว (ว.) พุดมาก, พุดเสียดดั่ง, พุดโอ้อวด (เรื่องเดียวกัน, 277)

¹⁵ ลีน (ว.) เกินกำหนด, เกิน, เลย เช่น ลีนครู (เรื่องเดียวกัน, 262)

¹⁶ ควา (ก.) ควัว, ควาน, ฉวย, หยิบตามแต่จะได้ เช่น มือควาคอ = มือควัวคอ (เรื่องเดียวกัน, 56)

¹⁷ ซุน ๑ (ก.) แตะต้อง, สัมผัส, ชนกัน เช่น ซุนคิง = แตะต้อง (เรื่องเดียวกัน, 107)

¹⁸ พระพุทธรูป หมายถึง พระพุทธรูป

ปลงโอวาทบอกไว้	ให้ชุมช่างทองคำ
นี้หากเป็นมงกุฎ	ครอบหัวเฮาแท้
ให้สูตีเป็นเนื้อ	แนวบางเสมอเรียบ
เอาไปหุ้มพระดี้ว	องค์ล้ำยอดญาณ แท้เนื้อ
ครั้งเมื่อเสร็จเรียบร้อย	สมโภชแจกของท่าน
ภูมิพระเล่าเลยตรัสชี้	ไซคติหัวข้อนามกรพุทธรูป
ถวยชื่อว่า “พระดี้ว”	คือด้ามตั้งหลัง
ส่วนว่าพระที่ชาวบ้าน	เอาแทนองค์ใหม่ ว่านั่น
ชื่อ พระเทียม คู่พระดี้ว	บ่อวางถ้ำเป็นคู่กัน
คนจึงพากันเอ็น	ขนานนามเท่าชั่ว
ว่าพระดี้ว - พระเทียม	ชันดอกน่า ฟังแล้วให้จื่อ ^๑ เอา
เอวังไว้ ค่ำกลอนแล้วก่อน	ตอนหน้าพุ้นยังลิกว่างกว่าหลัง เจ้าเอย

บันพระดี้ว - พระเทียมมาอยู่วัดโอภาส

บัดนี้ หันมาเว้า	ความบ่อเที่ยงเมืองมนุษย์
เอาให้สุดทางกลอน	บ่อนมันสิยาวเย็น
ความเพลินพาใจลุ่ม	ไผหลงลมความปาก
ความจนยากสิแล่นต้อง	จำไว้ แน่เด้อ...
โลกธรรมว่านี่	ให้ยูئهแหงผู้ฟังกลอน
อุทาหรณ์นิทานเขียน	ภาคกลอนอีสานชี้
พ.พิมล หากเขียนไปตามเรื่อง	ไผสิซังกะตามช่าง
บ่แม่นเขียนรับจ้าง	เอาเงินแบ่งค์ผู้ไต่
หัวบไสแต่หากพอเขียนได้	ความพอใจเป็นแนวช้อย
คันผิดใจแม่นสิเอาน้ำอ้อย	มาลื้อกะบ่เขียน
แม่นสิจ้างจักห้าล้าน	กะบ่ตีนทางปัญญา
ความผญาความคิด	บั้งดี ^๓ ความคนเว้า
อันนี้เขียนพอเป็นกลอนเค้า	โลกธรรมชี้เหตุ
ไผปัญญาม่อตั้น ^๔	สิหลงจื่อ ^๕ จิตกลอน
องค์พระดี้วตอนสถิตอยู่บ้าน	นามชื่อว่าสำราญ
จักว่านานปานใด	ฮอดบ่มีไผยู
จนว่า พ.ศ. ข้าม	หลายปีได้พันผ่าน
มาสมัยพระบรมมหาราชพรหมมา	จั่งเล่ามีเหตุอ้าง ความเว้าต่อมา
ตามหนังสือกะว่ากล้า	รับว่าเป็นความจริง
อิงตามหลักฐานเขียน	จนเมื่อมือสมองตื้อ

¹ สู ๑ (ส.) เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๒ พหูพจน์ (เรื่องเดียวกัน, 313)

² จื่อ (ก.) กำหนดไว้ในใจ, จดจำ (เรื่องเดียวกัน, 89)

³ จิด (ก.) ที่ง, ประหลาดใจ, อัจฉริยะ. (เรื่องเดียวกัน, 76)

⁴ ม่อ (ว.) ไกล, กระชั้นชิด, ริม, จวนเวลา, หมิ่นเหม่ โดยปริยายหมายถึง ตั้น, ง่าย เช่น เว้าม่อ ๆ = พุดตั้น ๆ ง่าย ๆ. ม่อตั้น

ว. ง่าย ๆ ไม่ลิกซัง (เรื่องเดียวกัน, 226)

⁵ จื่อ (ก.) ขอคืนดีด้วย, ขอพึ่งพาศัย, สนใจ, เอาใจใส่ (เรื่องเดียวกัน, 73)

พ.ศ.คือสองพันสองร้อย	แปดสิบเอ็ดปีผ่าน
นับแต่ปีพระพุทธเจ้า Nirvana	ถอยหลังมาอยู่เรื่อยจำไว้ หนึ่ง ¹ คน
พระครูชัย ๆ มีแต่บอกให้ค้น	เดาเรื่องพอเป็นกลอน
โตนั้นผิดแม่นยำมีครู	บ่แม่นชุมหัวล้าน
วิชาการบ่เจนแจ้ง	ความจาเกินหน้าผาก
ยากนำชุมผู้อ่านแก้	ว่าหัวล้านสิ้นครู
เพิ่นได้ขึ้นนั่งบ้าน	เป็นใหญ่ในนคร
หมูนีกรชาวเมือง	ไพร่ประชายอ้อย
ปกครองสร้าง	เป็น “ พระยาเมืองศรีโคตร ”
ปี พ.ศ. สองพันสองร้อยแปดสิบเอ็ดบอกไว้	ตำราอ้างอ่านเห็น
เพิ่นได้ทำการสร้าง	อารามไว้หลายบ่อน
ประชาชนบ่เดือดร้อน	สนุกสร้างแต่งทาน
วัดโอกาสเป็นวัดอยู่ใกล้บ้าน	คุ้มช่วงของพระยา
ศรีบัวบานเป็นนาม	แต่โบราณหุ่น
พระยามีศรีธาสร้าง	เหมิตอารามให้เสียดู่ง
ให้เป็นศรีมิ่งบ้าน	สถานสร้างแต่งบุญ
พอแต่เสร็จเรียบร้อย	น้อยใหญ่ทั้งปวง
เห็นสมควรหาพระ	เป็นมิ่งเมืองหลักบ้าน
มาประดิษฐานไว้	ในอารามสร้างใหม่
คิดหาใส่กะบ่พอ	พอสิ ² กำ ³ เก็ง ³ ควร
ครั้นลิ ⁴ บั้น ⁴	เฮ็ดใหม่เททอง
กลัวหมู่เทพารักษ์	รักษานิยมยั้ง
ย่านหมู่ชุมผีเสื้อ	รักษาเมืองบ่เห็นชอบ
มเหศักดิ์สีตีนท้วง	เมืองบ้านสิ ⁴ วุ่นวาย
ธรรมเลือกเผ่าเจ้า	ให้มันถึกใจผี
จัวควายพี	จั้งถึกใจนายอ้อย
ค้นไปหาชุมช้อยข้า	ให้ถามใจเจ้าเฮือนก่อน
เฮ็ดเฮือนนอนให้ถึกใจผู้อยู่แท้	ความนั้นหากแม่นจริง
เมืองสิ ⁴ เป็นเมืองได้	อาศัยปวงเทวราช
คือนักปราชญ์สิ ⁴ เป็นนักปราชญ์ได้	อาศัยค้นหมู่ตำรา
เป็นพระยาครองสร้าง	บ่ผิดใจพวกไพร่
คือลูกไก่แทนมูลยาได้	บ่ผิดเผ่ายายาย
เขียนไปหลายมันสิ ⁴ ลาย	คือเสือเผ่าหากินบ่ทันหมู่
ความลายผิดกว่าหมู่	ทางเสิบกะผิดดู๋ ทางแหว่ผิดบ่คม
หมอเขียนกลอนคารมกว้าง	หนักเบาบ่ฮู้เหตุ
คือนักเทศน์ปากกล้า	บาลีอ้างผิดบ่มี

¹ หนึ่ง (ว.) เล็กน้อย, นิดหน่อย, บ้าง, เช่น ไคหนึ่ง = ค่อยยังชั่ว, บางถิ่นว่า แต่. (เรื่องเดียวกัน, 340)

² กำ (น.) ฝ่าย, ข้าง, เบื้องทิศ (เรื่องเดียวกัน, 22)

³ เก็ง (ก.) สมดุล, เสมอ, เท่ากัน เช่น พ่อแม่ฮักลูกเก็งตา = พ่อแม่รักลูกเสมอดวงตา. เค็ง หรือเซ็ง ก็ว่า. (เรื่องเดียวกัน, 28)

⁴ บั้น ๓ (ก.) กั้น, ขุดดินขึ้นถมเป็นคันกั้นน้ำ. ป่าน ก็ว่า. (เรื่องเดียวกัน, 187)

เขื่อนแควโจงแควซีบมีน้ำ	หาสิกินกะตั้งยาก
ความปากผัดแหกบ้าน	เงินสี่ใช้ผัดบมี
ชุมกวีหาเขียนแแต่้ม	ผญากลอนมีแต่่ม่วน
ทางนิทานผัดบ่ม่วน	บมีหม่องบ่อนลียง ท่านเอ๋อ
บัดนี้ สัพพกอดเกี้ยว	กลอนเก่ามาแกลง
แปง ¹ นิทานให้มันสุด	หมู่คนอยากฟังเรื่อง
พระยาเมืองผู้ครองสร้าง	ในนครศรีโคตร
คิดเห็นองค์ “พระดี้ว”	มาไว้จั่งสิควร
ใกล้นิทานบ่อนสิ่ม่วน	ม่วนบ่ม่วนกะจำเป็น
องค์พระยาดกลาง	กะแมนโดยตามเจ้า
หาหมอกลองหอมพ็อน	มโหรีตีเป่า
กับทั้งชุมผู้เฒ่า	เคยฮู้ฮู้ศรตรง
เอื้อยอายน้อง	น้อยหนุ่มชุมสาว
ชุมผมยาวผมเงิน	นกะชุมหัวล้าน
บัณฑิตอาจารย์เคยเขียนฮู้	เมธีชนนักราชญู
อุปฮาดหมูนัน	ให้ดา ² ห่างแต่งของ
รถลากล้อ	หม้อใส่แนวกิน
แนวพาวิ ³ พาเซ	ม่วนยินเอาไปพร้อม
เชิญเอาองค์พระดี้ว	พระเทียมคือว่า
นี้แมนคำของพระยา	เพิ่นประกาศให้ฮู้จำได้บ่อลิม
ฝูงหมู่คนกะแตกตี้ม ๆ	ไหลหลังเป็นสาย
หลายบ่หลายกะบมีไผ่นับ	บอกเป็นตำนานไว้
อันนี้เพียงแต่เขียนเป็นข้อ	ให้คนเห็นเค้าเงื่อน
แนวผู้เขียนกะบเกิดพร้อม	คราวนั้นตั้งกัน
พอแต่เชิญพระดี้ว	พร้อมพริ้ว ทั้งพระเทียม
มาสถิตในเมือง	เสพจันฉลองแล้ว
องค์พระยากะเลยด่าน	จาเป็นคำขาด
บ้านไต่องค์พระดี้ว	เคยได้ผ่านไป
ถือว่าบ้านหมูนันได้	เคยชน ⁴ ฮ่มโพธิคุณ
ถือว่าบุญองค์พระ	ได้เหลือม ⁵ งำ ⁶ จ้งหายฮ้อน
ให้พากันรักษาเจ้า	อุปถัมภ์อย่าได้ขาด
ถือเป็นข้าโอกาส	ของหลวงพ่พระดี้ว ผองเท่าชั่วชีวัง

¹ แปง หมายถึง แปลง

² ดา ๒ (ก.) ทำ, แต่ง, เตรียม เช่น “ดาความให้ถามผีดำใหญ่” (ฮู่.) ใช้ควบท้ายคำอื่นก็มี เช่น เดาดา หรือ เดาดาทกแต่ง (เรื่องเดียวกัน, 120)

³ วิน (ก.) มีอาการหน้ามือ, เวียนศีรษะ, วิงเวียน ก็ว่า. (เรื่องเดียวกัน, 273)

⁴ ช่น หมายถึง ช่น (ก.) ชุก เช่น ไก่เอาหัวช่นปีก, เคลื่อน, เคล็ด เช่น มือช่น, ฟัง, อาศัย เช่น ช่นฮ่มไม้, ขอช่นเพ็งบุญ. ไช่น ก็ว่า (เรื่องเดียวกัน, 103)

⁵ เหลื่อม (ว.) เลยไป, ล้าไป, บัง, ทับ (เรื่องเดียวกัน, 340)

⁶ งำ (ก.) ปกปิด, ไม่แพร่พราย, มักใช้คู่กับปิดงำ, ครอบงำ, เงื่อนงำ, งว่า ก็ว่า. (เรื่องเดียวกัน, 75)

ลูกและเต้าเกิด	เกิดใหม่มาลุน ¹
คือแนวเดียว	อย่าปล่อยให้โลลา ² เว้น
บ้านสำราญหนองจันทร์พร้อม	ดงหมูเมืองเก่า
บ้านม่วงสุ่มฝั่งซ้าย	นาเหมืองแท้ตั้งกัน
ข้าวและน้ำ	ฮั่วไฮ ³ นาสวน
จัวควายขาย	ให้แบ่งปันเหลือไว้
เป็นทุนสร้าง	รักษาองค์พุทธรูป
อย่าได้ปะปล่อยเว้น	ให้เป็นฮ้างบ่ควร แท้เนื้อ
วัดศรีบัวบานคนจ้งเอ็น	เปลี่ยนใหม่คือค้ำกลอน นี่แหละ
เหตุว่าซุมรักษาพระ	ได้ซ่อยซুব่วงเว้น
ตกปีเดือนมาโฮม ⁴ เต้า ⁵	บูชากองคัพพุทธรูป
เลยได้ชื่อว่า วัดข้าโอกาส ข้า	เดียนนี้ต่อมา
หลายปีเดือนเขาเอ็น	เหลือเพียง วัดโอกาส
เว้าเป็นวาทพอดได้เป็นเหตุซ้อ	ให้คนฮู้เรื่องราว
ปริโยสานเสี่ยง	การเขียนกลอนสิคั้งตำว
องค์พระดีว - พระเทียมมาอยู่วัดโอกาสแล้ว	บ่มีหม่องสิต่อกลอน
สาธุเนื้อ ข้าขอนบนอบน้อม	สิคั้งอ่วยทางกลอน
บทสุนทรคำผญา	ได้ว่ามาแต่ตอนต้น
ตอนใดเป็นคำฮ้าย	เขียนหลายเกินเรื่อง
อย่าได้เคื่องบาทพัน	คุณแก้วหน่วยสาม
ย่อนว่าปัญญาน้อย	เบาบางวางบ่ถัก
ความอยากเขียนหากสิ้นสิ้น	เกินหน้าหมู่คน
ขอถวายนอบน้อม	ตางดอกมาลา
บูชาในวิหาร	แท่นทองสอง ⁶ พื้น
บทค้ำกลอนเหม็ดเกี้ยง	แต่เขียนมาจนตลอด
ถือเป็นยอดดวงดอกไม้	เขียนได้อยู่เลิง แต่เหม
แมนผู้ซาลดชั่วเมี้ยน	ตายจากเมืองคน กะตามแล้ว
ซุมค้ำกลอนเขียนบูชา	ให้สูงแทนเลิงเรื่อย
จนกว่าเลิงพุทธรูปบ่แท้	อย่าผันแปรเป็นอื่น
ฝูงหมู่เทพเจ้า	ให้ฟังข้าผู้เหนี่ยววอน บ้างทอน
องค์พระดีว - พระเทียมยังสถิตอยู่ยัง	ในโลกเมืองมนุษย์ ว่านั่น
กลอนข้าเขียนบูชา	ให้อยู่คงคือเว้า
ตางอินทรียั้งขันห้า	เหม็ดชีวายอมมอบ

¹ ลุน (ว.) ภายหลัง, ทีหลัง (เรื่องเดียวกัน, 262)

² โลลา (ก.) ละทิ้ง, จากไป (เรื่องเดียวกัน, 266)

³ ฮั่วไฮ หมายถึง ไร่ไร

⁴ โฮม (ก.) รวมเข้าด้วยกัน, ซุมนุมน = รวม (เรื่องเดียวกัน, 370)

⁵ เต้า ๕ (ก.) ประชุม, ซุมนุมน, รวมกลุ่ม (เรื่องเดียวกัน, 139)

⁶ สอง หมายถึง รอง

ชีวิตดับแต่แก้ม ¹	บูชาไว้ตั้งแต่กลอน นี้แล้ว
แม่บว้ายังเกี่ยวข้อง	บ่อเข้าสู่นิรพาน เมื่อใด
ยังเหล่าเทียวสงสาร	สงเวรนำใจ
บุญผลาที่เคยได้	เขียนกลอนต่างประทีป ว่านี้
ขอให้เป็นดั่งขั้ว ² กำย ³ ข้าม	ความฮ้ายหม่มาร แต่หม่ม
ผู้ข้าเขียนขีดแต้ม	เป็นกาพย์กลอนผญา
พ. พิมล นามปากกา	ให้หม่มคนจำไว้
แม่บโฝ โฝ กะคงฮู้	เหม็ดเมืองแต่เขาซ่า
ขอแก่บ่วงเทวาที่รักษา พระด้ว	ให้แนม ⁴ ข้าอย่าโล
อวสานสุดไว้	วันอังคารคล้อยคำ
เจ็ดธันวาคมบอกย้า	วันมื่อเลิกถอย
ในสองพันห้าร้อย	กับสี่สิบเจ็ดปี
นิฎฐิตาลง	ฝากมหอรุณไว้
คำได้มันควรแก่	ท่านมหาให้ช้อยแทน
ข้าขอแวทักไว้	เอวังแล้วต่อกลอน ท่านเอ๊ย

สำนวนที่ 6 เล่าโดย คุณยายเทียน คำบัว อายุ 79 ปี อาศัยอยู่ที่บ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม (สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2559) ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากนางรจนา เพ็งวัน พาไปพบผู้บอกข้อมูล คุณยายเทียนเล่าตำนานพระด้วพระเทียม ดังความว่า

ไม้ด้วไหลมาเป็นลำไม้ ว่าชั้น⁵ พ่อแม่เพิ่นเว้า⁶ ไหลมาข้างท่าวัดโอกาส ข้าเจ้าเอามาเห็ดพระอยู่วัดโอกาส ลูกศิษย์เพิ่นอยู่บ้านสำราญจึงไปเห็ด⁷ให้อยู่วัดโอกาสพุ้น ถ้าบ้านสำราญบไป เพิ่นก็เห็ดหยังบได้⁸อยู่วัดโอกาสพุ้น บ้านสำราญเบ็ด⁹บ้าน ฮ้อง¹⁰ลาวโอกาส อยู่วัดโอกาส พ่อแม่เพิ่นเว้า ไปสร้งน้ำพระด้วพระเทียมเดือนหกสุปี¹¹ เขาต้องไปนำกัน¹² บไปก็หามบขึ้น ยกก็บขึ้น เห็นเขาไปแล้วก็ดีใจ ใ้อยยกขึ้นแล้ว ใผก็ได้ที่เป็นคนบ้านสำราญ

งานขึ้นหอพ่อนั้นก็แต่งขัน เอาข้าวเอาบายศรีไปถวายเพิ่นแหละ วันขึ้น 11 ค่ำ เดือนออกพรรษาไปสุปี แก้วโมงก็ไปแล้ว ไปฮ้องนางเทียมเพิ่นออกมา ฮ้องยายกันหาออกมาช่วย บได้ขาด บไปบได้ ไหวให้เฮือ ไปเ็นบ้านสำราญมาแล้วเด้อ เอาหมากพร้าวคู่หนึ่ง บายศรี ชันห้า เหล้าขวดหนึ่ง ฮ้องว่าบ้านสำราญเพิ่นมาแล้วเด้อ เพิ่นมาถวย¹

¹ ม้าง (ก.) ล้าง, ทำลาย, รื้อ, มล้าง (เรื่องเดียวกัน, 229)

² ขั้ว ๑ (น.) สะพาน (เรื่องเดียวกัน, 38)

³ กำย ๑ (ก.) ทอด, พาด, พิง เช่น แขนท้าวกำยแขนนาง = แขนหนุ่มพาดแขนสาว, นอนเอาซากำกัน (เรื่องเดียวกัน, 21)

⁴ แนม (ก.) สอดแนม, สอดส่อง, คอยสะกดรอยตาม, ดูท่าที, ดูแล (เรื่องเดียวกัน, 165)

⁵ ว่าชั้น หมายถึง ว่าอย่างนั้น

⁶ พ่อแม่เพิ่นเว้า หมายถึง พ่อแม่ท่านบอกเล่า

⁷ จ้งไปเห็ด หมายถึง จ้งไปสร้าง

⁸ เพิ่นก็เห็ดหยังบได้ หมายถึง เขาก็ทำอะไรไม่ได้ หมายถึง ชาววัดโอกาสก็ไม่สามารถทำพิธีได้

⁹ เบ็ด หมายถึง ทั้งหมด

¹⁰ ฮ้อง หมายถึง เรียก

¹¹ สุปี หมายถึง ทุกปี

¹² เขาต้องไปนำกัน หมายถึง เราต้องไปด้วยกัน หมายความว่า ชาวบ้านสำราญต้องไปด้วยกัน

มาถวาย¹รูปถวายเทียนให้อั๊กษาเขา เอาเงินไปหยอดตู้พระดิวเพินแหละ พ่อหมื่นอยู่ที่มาตั้งแต่พุ้น² เพินข้ามมาจากฝั่งโขง เป็นคนมาตายอยู่ที่ เฒ่าตาย เก๋หลายตายแหละ พ่อหมื่นเป็นพยานาคเป็นงูมา เพินอยากเฮ็ดเป็นหยังก็ได้ เฮ็ดไปทางน้ำ สองสามปีก่อนเป็นทางน้ำว่าเป็นข้างน้อย เฮ็ดตั้งแต่มิเฮือเจ้าพ่อหมื่นมา ผู้แมนเกิดก่อนเพินว่าเป็นหน่วยไขมา เขาเกิดนำหลังก็ได้ไว้ เว้ามาแต่พ่อแต่แม่พุ้น ข้าเจ้าก็บ่ได้จื่อ³

แต่ก่อนเอาเฮือ⁴ไป ผ่านก็ฮ้องเจ้าพ่อคำแดง เทของลงน้ำฮ้อง รูปเทียน ชันห้าห้าหมากพร้าวก็เทลงน้ำฮ้อง เอา ฮ้องไปถึงเจ้าพ่อสมมติท้ายเมืองพุ้น แต่บ่ได้ขึ้นเฮือ ไหว้แล้วพายเฮือกกลับมาขึ้นไหว้แต่วัดโอกาส

เดือนหกห้า⁵ เฮ็ดบุญขอฟ้าขอฝนพระดิวพระเทียม ไปสุบิ ยิบ⁶บายศรี ฮ้องใส่เฮือไปถวาย ฮ้องใส่ลูกหลาน บ้านสำราญด้อ เฒ่าแล้ว ไปบ่ค้อยไหวแล้ว แต่บายศรีเดือนเจ็ดเพินบ่ได้ไป ไปแต่สร้งน้ำ

พ่อหมื่นเพินเป็นหลักบ้านหลักเมือง เวลาจะแข่งเรือเดือนออกพรรษา ต้องเอาหมาก เหล้า ยาสูบ น้ำมะพร้าว จุดรูปเก้าตอก น้ำแดง ฮ้องรินลงน้ำฮ้องเพินไป เอาเรือไปคอบ ผ่านต้องไปบอกกล่าวพ่อหมื่นที่หัวดอนองค์เพินอยู่ในน้ำ รักษาลูกหลาน เด็กคนน้ำ หนาน้ำหลากเพินก็อั๊กษาไว้ให้จับหญ้า เอาหมกเกี่ยวไว้ ตอนแต่งงานใหม่ ๆ ย้ายบ้านไม่ได้บอกเพิน เพินไปตาม จะไปไสต้องไปจุดรูปบอกเพิน จะมีงานหยังก็ต้องไปบอก ไปฮ้องเพิน ทำบุญในบ้านต้องฮ้องเพิน ต้องบอกปู่หัวหิง⁷ จะเฮ็ดนาต้องเฮ็ดขันห้าไปเลี้ยงปู่หัวหิงเพิน เฮ็ดขันห้า ให้พ่อหมื่นด้วย เอาขันห้าไป บอกขวานจ๊า⁸ไปฮ้องให้ บ้านนี้บ่มีนางเทียม มีแต่ขวานจ๊า เป็นร่างทรง

ข. ตำนานพระดิวพระเทียมสำนวนลายลักษณ์

1) หนังสือและเอกสารต่าง ๆ

สำนวนที่ 1 เรื่อง “ประวัติพระดิว พระเทียม” พระมหาสมชาย โมตรี เรียบเรียงจากสมุดบันทึกของพระครูสุนทร กัลยาณพจน์ ตีพิมพ์ในหนังสือ **สุนทรกัลยาณพจน์อนุสรณ์**. ซึ่งเป็นหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสุนทรกัลยาณพจน์ อดีตเจ้าคณะเมืองนครพนม เจ้าอาวาสวัดโอกาส เมื่อวันที่ 29-31 มกราคม พุทธศักราช 2541 หน้า 83-85

ประวัติพระดิว พระเทียม

พระดิวและพระเทียม เป็นพระปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 39 ซม. สูง 60 ซม. แกะสลักด้วยไม้ สร้างเมื่อ พ.ศ.1328 (มีอายุถึง 1,209 ปี) ในสมัยศรีโคตรบูร เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองตั้งแต่สมัยนั้นเป็นต้นไป

ประวัติพระดิว พระเทียมนั้น ตามตำนานเล่าว่า ในสมัยศรีโคตรบูร ซึ่งมีราชธานีตั้งอยู่ในสองฝั่งแม่น้ำโขง ระหว่างเทือกเขาหินปูน (ประเทศลาว) และเทือกเขาภูพาน มีเจ้าผู้ครองพระนครพระนามว่า พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง เนื่องจากว่าการคมนาคมในสมัยนั้น ทางบกใช้ช้าง ม้า ล้อ เกวียน เป็นยานพาหนะ ทางน้ำใช้แพ เรือเป็นยานพาหนะ พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง จึงได้รับสั่งให้นายช่างชาวบ้านกองลอ (อยู่ในประเทศลาว) ไปดำเนินการ เมื่อช่างทำเรือจากบ้านกองลอได้รับคำสั่งแล้วก็ได้อำมน้ำของ (แม่น้ำโขง) ทางตะวันตก เพื่อแสวงหาไม้มาทำเรือ พบไม้แคน (ไม้ตะเคียน) ในดงเชกา (ปัจจุบันคือบ้านนากลาง ต.นาทราย) จึงซุดเป็นรูปเรืองู แล้วเตรียมซีกกลางลงสู่ฝั่งน้ำโขง การซีกกลางในสมัยนั้นต้องใช้ไม้หอมกลมตัดเป็นท่อน ๆ เป็นลูกล่อหนูนท้องเรือ นายช่างจึงให้พลกำลังไปหาไม้หอมมาหนูน

¹ ถวาย หมายถึง ถวาย

² อยู่พื้มาตั้งแต่พุ้น หมายถึง อยู่ที่นี่มาตั้งแต่สมัยก่อน

³ เขาเกิดนำหลังก็ได้ไว้ เว้ามาแต่พ่อแต่แม่พุ้น ข้าเจ้าก็บ่ได้จื่อ หมายความว่า เราเกิดทีหลังก็ได้แล้ว เล่ากันมาตั้งแต่สมัยพ่อแม่ ส่วนเราเองไม่ได้จำ

⁴ เฮือ หมายถึง เรือ

⁵ หั้น หมายถึง นั้น

⁶ ยิบ หมายถึง เย็บ

⁷ ปู่หัวหิง คือ ศาลหลักบ้านของชาวบ้านสำราญ อยู่ห่างจากวัดธาตุสำราญได้ขึ้นไปทางทิศเหนือประมาณ 500 เมตร

⁸ ขวานจ๊า หมายถึง ชายที่เป็นร่างทรง

ห้องเรือที่ตั้งตัว (ปัจจุบันบ้านดงตัว ต.บ้านกลาง) เมื่อได้พอมสมควรแล้วจึงใช้ไม้ท่อนนั้นหนุนห้องเรือชักลากลงสู่แม่น้ำโขง ตรงทำนน้ำบ้านโธ่ (ปัจจุบันคือบริเวณหน้าวัดโอกาส อ.เมือง จ.นครพนม)

ขณะชักลากเรือ นั้น ไม้ท่อนหนึ่งกระเด็นออกมาข้างนอกไม่ยอมให้เรือทับ เมื่อนำเอาไม้ท่อนนั้นมาใช้เป็นท่อนรองห้องเรืออีกและชักลากเรือครั้งใด ไม้ท่อนนั้นก็กระเด็นออกมาถูกพวกลากเรือเจ็บไปตาม ๆ กัน แม้จะพยายามเท่าไรก็ไม่สำเร็จ แต่ก็สามารถชักลากเรือลงแม่น้ำได้สำเร็จ พวกช่างเรือเห็นว่า ไม้ท่อนนั้นเป็นไม้อัศจรรย์ จึงได้กราบทูลเรื่องราวให้พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงทรงทราบ

เมื่อพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงทรงพิจารณาแล้วทรงเห็นว่า ไม้ท่อนนี้เป็นพญาไม้จึงไม่ยอมให้เรือทับพระองค์โปรดให้นำช่างนำไปแกะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 30 ซม. สูง 60 ซม. แล้วลกรักปิดทอง เมื่อจุลศักราชราชาได้ 147 ตัว ปีเข้า ตรงกับวันอังคาร เดือน 7 แรม 8 ค่ำ ปีกุน พ.ศ.1328 โปรดให้มีพิธีพุทธาภิเษกสมโภชเป็นพระพุทธรูปมิ่งบ้านมิ่งเมืองของนครศรีโคตรบูร

ต่อมา ในสมัยพระเจ้าขัติยวงศาบุตธรรมมหาฤๅษีไตรทศฤๅษีโคตรบูรหลวงเป็นเจ้าครองนครศรีโคตรบูร ขณะนั้น พระตำหนักประดิษฐานอยู่วัดธาตุ บ้านสำราญ ครั้งหนึ่งได้เกิดเพลิงไหม้หอพระ และวิหารวัดธาตุ ชาวบ้านไม่สามารถนำพระตัวออกมาได้ จึงพร้อมกันเข้ากราบทูลรายงานการเกิดเพลิงไหม้หอพระ และวิหารวัดธาตุให้พระเจ้าขัติยวงศาทราบ

พระเจ้าขัติยวงศา ทรงทราบดังนั้นก็รับสั่งให้หาไม้ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่มีประชาชนเคารพนับถือมากมาแกะเป็นองค์พระแทนองค์เดิม ชาวบ้านจึงหาไม้ได้ที่ดอนห่อเจ้าปู่ตา ให้ช่างแกะสลักเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดเท่าองค์เดิม ลกรักปิดทองแล้วสมโภชเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองแทนพระตัวที่เข้าใจว่าถูกไฟไหม้ไปแล้ว

ครั้น 2-3 ปีต่อมา ชาวบ้านสำราญจำนวนหนึ่ง ไปทอดแหหาปลากลางน้ำโขง บริเวณหัวดอนโตน ขณะนั้นเกิดลมบ้าหมู (ลมหมุน) ขึ้นกลางแม่น้ำโขง จึงนำเรือไปหลบลมที่หัวดอน พร้อมกับเฝ้าดูเหตุการณ์ และได้เห็นวัตถุหนึ่งลอยหมุนวนในน้ำที่ถูกลมบ้าหมูพัด เมื่อลมสงบลง จึงพากันออกเรือไปดูและพบว่า วัตถุนั้น คือ องค์พระตัวที่เคยสำคัญว่าถูกเพลิงไหม้ไปแล้ว พวกชาวบ้านต่างมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงอัญเชิญเข้าไปทูลเกล้าถวายพระเจ้าขัติยวงศา

พระเจ้าขัติยวงศาทรงปีติโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง จึงมีพระราชศรัทธาประทานทองคำหนัก 30 บาท ให้ช่างบุทองทั่วทั้งองค์พระ จารึกตัวอักษรธรรมที่ลานเงิน บอกรับ เดือน ปี พร้อมทั้งนามผู้สร้าง รอบเอวองค์พระและได้ประทานนามพระองค์เดิมว่า “พระตัว” ประทานนามพระองค์ที่สร้างขึ้นใหม่ว่า “พระเทียม” พระตัวพระเทียมจึงเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของนครศรีโคตรบูรตลอดมา

พระตัว พระเทียม นี้ เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของนครศรีโคตรบูรหลวง หากมีเหตุโรคภัยเกิดที่บ้านใดเมืองใดเมื่ออัญเชิญไปบ้านนั้นเมืองนั้น เหตุร้ายภัยร้ายทั้งหลายในที่นั้นหายไป ด้วยอำนาจบารมีความศักดิ์สิทธิ์ของพระตัวพระเทียม ดังนั้น พระตัวพระเทียม จึงเป็นที่เคารพบูชาของประชาชนมาจนถึงบัดนี้

ต่อมาพระบรมราชาพรหมา (พรหมมา บุตรเจ้าแก้วแก้ว) ได้เป็นเจ้าผู้ครองเมืองนครบุรีศรีโคตรบูร มีพระราชศรัทธาบูรณปฏิสังขรณ์สำนักสงฆ์วัดศรีบัวบาน (วัดโอกาส) ขึ้น และได้อัญเชิญพระตัวพระเทียมซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของอาณาจักรศรีโคตรบูรจากบ้านสำราญ มาประดิษฐานที่วัดศรีบัวบาน พ.ศ.2281 และรับสั่งให้ชาวบ้านสำราญ เป็น “ข้าโอกาส” คอยปรนนิบัติรักษาพระตัวพระเทียม พร้อมกับเปลี่ยนนามวัดใหม่จากวัดศรีบัวบาน เป็นวัดโอกาส ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

พระตัว พระเทียม จึงประดิษฐานอยู่ที่วัดโอกาสตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และชาวเมืองนครพนมจะจัดงานนมัสการสงฆ์พระตัวพระเทียม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ถึงแรม 1 ค่ำ เดือน 6 เป็นประเพณีสืบมาทุกปี

ตำนานที่ 2 ประวัติน้ำของบ้านอ่างคำ เขียนโดยเครือข่ายกรมการปกครองกำนันผู้ใหญ่บ้านเพื่อการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้าน/ชุมชนหมู่ที่ 5 บ้านอ่างคำ. (สำเนา). ไม่มีปีพิมพ์ ผู้วิจัยได้รับความกรุณาให้เอกสารและข้อมูลจากนายชัยรัตน์ ราสา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 บ้านอ่างคำ ตำบลนาทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2558 ในเอกสารมีตำนานเกี่ยวกับประวัติของ

บ้านอ่างคำ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบริเวณที่ตัดไม้ทำเรือและไม้ตัวที่ใช้สร้างพระดิวในอดีต แต่เนื้อหาในเอกสารขาดตอนไป จึงมีเนื้อความเพียงช่วงต้นของประวัติ ความว่า

โดยมีประวัติเล่าขานกันมาในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรกำลังรุ่งเรืองในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงแถบนี้ โดยมีอาณาเขต ระหว่างเทือกเขาพูนาน ซึ่งในพงศาวดารลาวได้กล่าวถึงอาณาเขตของอาณาจักรศรีโคตรบูรไว้ว่า ...ตั้งแต่อย่างสามตัน อันสามขวย หลวยใส่ภูทอก ดอกใส่ภูเขียว เลี้ยวใส่ภูผาเม็ด เบ็ดใส่วังหลง วงใส่วังแมงก่าเบือ ลีเสื่อใส่สวนตาล พานใส่วังกวตอง งอใส่กวนเหมือด เหลือดใส่ภูกวนพาน... และในขณะนั้นได้มีเมืองตั้งอยู่บริเวณปากห้วยหินปูนฝั่งประเทศลาว ตรงข้ามกับอำเภอท่าอุเทนในปัจจุบัน โดยมีเจ้าผู้ครองนครมีนามว่าพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง

ด้วยความที่พาหนะได้มีการเดินทางในสมัยนั้น ทางบกใช้ช้างม้า ล้อเลื่อนและเกวียนเป็นต้น ส่วนทางน้ำใช้แพและเรือเป็นหลัก เจ้าศรีโคตรบูรหลวงจึงได้สั่งให้นายซังและชาวบ้านกองล่อ เป็นรัฐจัดพาหนะทางน้ำสำหรับพระองค์โดยให้หาไม้จากฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง เมื่อนายซังได้รับคำสั่งตั้งนั้นแล้วจึงพร้อมด้วยช่างชาวบ้านกองล่อพลจำนวนหนึ่ง ขำฝั้งแม่น้ำโขง มาเพื่อหาไม้สำหรับทำเรือ และได้พบต้นไม้แคน (ตะเคียน) ซึ่งมีลักษณะเหมาะเจาะทำเรือที่ตงเขกา จึงทำการล้มไม้ ลงมือขุดเป็นรูปเรือ ซึ่งเชื่อกันว่า บริเวณดังกล่าวได้แก่ บ้านอ่างคำ ตำบลนาทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ในปัจจุบัน อีกทั้งสถานที่บริเวณต้นไม้แคนต้นดังกล่าว หลังจากล้มต้นไม้เพื่อขุดเรือแล้วได้กลายเป็นบ่อน้ำ ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า ส้างตอเฮือ และมีลำห้วยสายเล็ก ๆ มีน้ำไหลไปเชื่อมต่อกับห้วยบังกอเรียกว่า กุดลากเฮือ โดยถือว่าบริเวณดังกล่าวเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ทุกคนต้องให้ความยำเกรง เมื่อนายซังและชาวบ้านพร้อมกำลังพลทั้งหมด ได้ขุดเป็นเรือเสร็จแล้วเตรียมชักลากลงสู่แม่น้ำโขงได้โดยง่าย ปรากฏว่าไม้หมอนที่นำมาไม้ตัวปอนอยู่ด้วย ครั้นพอวางเรือทับ เรือก็จะเลื่อนไหลไปโดยสะดวก และได้เอาไม้หมอนท่อนนั้นมารองก็กระเด็นโดนชาวบ้านกำลังพลที่ลากเรือทำให้พกข้าพยายามเท่าไรก็ไม่เป็นผล แต่ในที่สุดก็ชักลากเรือลงสู่แม่น้ำโขงได้เป็นผลสำเร็จ

(เอกสารขาดตอน พบเพียงเท่านี้)

ส่วนที่ 3 สุพร สิริพัฒน์ รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเมืองนครพนม เรื่อง “นครพนมศรีโคตรบูรนคร” โดยมีข้อมูลตำนานเกี่ยวกับพระดิวพระเทียมและเหล็กชี่ด้ามแตกด้วย ซึ่งเอกสารนี้พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ส. วัฒนา จังหวัดนครพนม แต่ไม่ปรากฏปีพิมพ์ ผู้วิจัยได้สำเนาจากหอสมุดแห่งชาติจังหวัดนครพนม อย่างไรก็ตาม ผู้รวบรวมเอกสารนี้เขียนไว้ในเชิงอรรถว่า “เรื่องพระดิวพระเทียมและเหล็กชี่ด้ามแตก ผู้รวบรวมได้เรียบเรียงจากประวัติซึ่งพระครูสุนทรกัลยาณพจน์ เจ้าอาวาสวัดโอกาสอุปถัมภ์ปัจจุบันและผู้ใช้นามปากกาว่า “ภูคำพรา” ได้เขียนไว้ในหนังสือที่ระลึกงานมัสการพระดิว วัดโอกาส พ.ศ.2498 ทั้งหมด” ตำนานเกี่ยวกับพระดิวพระเทียมในเอกสารนี้มีความว่า

พระดิว พระเทียมเป็นพระเก่าแก่เป็นของโบราณแห่งอาณาจักรศรีโคตรบูรที่มีความศักดิ์สิทธิ์และบุญญาภินิหารเป็นที่เคารพสักการะของชาวนครพนม ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่หอพระดิวพระเทียม วัดโอกาส เมื่อถึงวันตรุษสงกรานต์ ชาวเมืองนครพนมจะพร้อมใจกันทำพิธีสงฆ์น้ำพระ โดยมีราษฎรในตัวเมืองนครพนมและตลอดจนหมู่บ้านใกล้เคียง โดยเฉพาะบ้านห้อมและบ้านสำราญซึ่งเคยเป็นข้าโอกาสอุปถัมภ์รักษาพระดิว พระเทียม มาแต่โบราณกาลมาร่วมในพิธีสงฆ์น้ำพระดิว พระเทียมมิได้ขาด

ตามตำนานเล่าว่า เจ้าผู้ครองเมืองมรุกขนคร บางฉบับว่า พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง ได้สั่งให้ช่าง (เชิงอรรถ ช่างที่ทำเรือ ตามฉบับของพระครูสุนทรกัลยาณพจน์ ได้แก่ชาวบ้านก้องล่อ ตั้งอยู่ริมน้ำหินบูรณเมืองปากหินบูรณ ฝรั่งเรียกว่า เมืองฟองวิน แต่ตามฉบับของภูคำพราได้แก่ชาวบ้านคำ) ทำเรือยาว พวกช่างทำเรือ ขำฝั้งโขงมาทางตะวันตกเพื่อตามหาไม้ทำเรือ ได้พบไม้ทำเรือที่โนดงเขกา (เชิงอรรถ อาจจะเป็นดงเขกา อำเภอเขกาหนองคายก็ได้ (ผู้เขียน)) บ้านากลางอ่างคำ ตำบลนาทราย อำเภอเมืองนครพนมในปัจจุบัน เมื่อทำเรือเสร็จแล้ว จะลากลงสู่ฝั่งชาวบ้านจึงไปตัดไม้หมอนรองท้องเรือ เพื่อทำการชักลากไม้หมอนดังกล่าว ได้ไปตัดที่ดงตัวเป็นจำนวนหลายท่อน

เมื่อทำการชักลากเรือบนไม้ดังกล่าว ไม้ท่อนหนึ่งกระเด็นออกจากท้องเรือ ไม่ยอมให้เรือทับ (แต่ประวัติฉบับภูคำพรา บอกว่ามีไม้หมอนท่อนหนึ่งเป็นไม้ตัวไม่ยอมให้เรือทับ) กลับนอนลอยไปตามเรือ แม้จะมีผู้นำหนุ

ห้องเรือสักเท่าโตไม้ตัวท่อนั้นกลับกระเด็นลอยออกนอนลอยไปตามลำเรือทุกครั้งไป พวกทำเรือเห็นว่าเป็นไม้ประหลาดจึงได้นำไม้ท่อนั้นไปทูลรายงานแก่ผู้ครองอาณาจักรศรีโคตรบูรทราบ พระองค์จึงตรัสให้ช่างแกะเป็นรูปพระปางสะดุ้งมาร หน้าตักกว้าง 30 ซม. สูง 60 ซม. แล้วลงรักปิดทอง พุทธาภิเษกเบิกพระเนตรสมโภช ให้เป็นพระคู่บารมีมีขวัญบ้านเมืองของนครศรีโคตตะบูนร์ สำเร็จเมื่อจุลศักราชราชา ได้ 147 ตัวปีเป่า ตรงกับวันอังคาร เดือน 7 แรม 8 ค่ำ ปีฉลู พุทธศักราช 1328 เรียกว่า “พระเจ้าตัว”

สำนวนที่ 4 เรื่อง “วัดที่ไม่มีกำแพงแก้ว” เป็นสำเนาเอกสารที่ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากพระครูปฐมสิทธิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดศรีบัวบาน (อ่างคำ) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ.2558 โดยมีการอธิบายลักษณะของวัดโอกาสศรีบัวบาน แล้วจึงเล่าประวัติพระตัวพระเทียม ความว่า

กำแพงแก้ว เป็นกำแพงเตี้ย ๆ ที่ทำไว้เพื่อล้อมโบสถ์วิหารหรือเจดีย์ของพระอารามแต่ละแห่งให้ดูดียิ่งขึ้น ดังนั้นกำแพงแก้วจึงมีกันเกือบทุกวัด คล้ายกับเป็นส่วนหนึ่งของพุทธจักรด้วย แต่ที่วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ดูเหมือนจะเป็นวัดแห่งเดียวที่ไม่มีกำแพงแก้ว โดยทำเป็นโกศบรรจุอัฐิของผู้ตายไว้ล้อมรอบแทน นับว่าเป็นเรื่องน่าแปลกและชวนสนใจไม่น้อย

สมัยก่อนนั้น จังหวัดนครพนมมีชื่อว่า “อาณาจักรศรีโคตรบูร” ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง มีประวัติยาวนานนับพันปีและมีเจ้าผู้ครองนครติดต่อกันมาหลายพระองค์ ทำให้ศาสนาในพื้นที่แห่งนี้มีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีศาสนสถานที่สำคัญหลายแห่ง ที่สำคัญมากที่สุดและชาวไทยต่างรู้จักดี ได้แก่ พระธาตุพนม ที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

นอกจากนี้ ตามวัดวาอารามอีกหลายแห่ง จึงเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญหลายองค์ พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดนครพนมก็ได้มาประดิษฐานอยู่ที่ “วัดโอกาส” แห่งนี้ด้วย ซึ่งนับว่าแปลกกว่าจังหวัดอื่นตรงที่มีอยู่ด้วยกันสององค์ฝาแฝด ชาวบ้านพากันเรียกชื่อว่า “พระตัวพระเทียม” ประดิษฐานอยู่ที่หอทางด้านเหนือของพระอุโบสถ หากเข้ามาทางประตูด้านทิศตะวันตกจะเห็นได้ชัดเจน

ตำนานเกี่ยวกับการสร้างพระตัว มีเรื่องกล่าวกันมาว่า

ชาวเมืองศรีโคตรบูรได้สร้างบ้านแปงเมืองอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง เพราะส่วนมากได้ยึดการเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และยังอาศัยปลาในแม่น้ำโขงเป็นอาหารได้อีก นอกจากนี้ยังใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อไปมาหาสู่กับผู้ที่สถิตฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเหมือนกัน พาหนะที่สำคัญคมีแต่เรือเท่านั้น ที่ถูกใช้เป็นประจําจนกลายเป็นปัจจัยอย่างหนึ่ง พอหลังจากชาวเมืองมีเวลาว่างจากการงานอาชีพ หรือเตรียมการจัดงานฉลองบุญออกพรรษาคราใดมักนิยมการประชันฝีพายกัน เพื่อชิงความเป็นเจ้าผิวน้ำกันอย่างสนุกสนานและได้ยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติมาช้านาน การแข่งเรือของชาวศรีโคตรบูรจึงมีมาตั้งแต่สมัยนั้นและเป็นเกมกีฬาที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วประเทศ

สมัยหนึ่ง เจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรได้รับสั่งราชฎรบ้านตอเฮือ (ปัจจุบันอยู่ที่บ้านอ่างคำ ตำบลนาทราย อำเภอเมืองนครพนม) เข้าป่าไปตัดเพื่อที่จะนำมาทำเรือแข่งสักลำหนึ่ง โดยกำหนดต้องเป็นไม้แคน (ไม้ตะเคียน) เพราะถือว่าต้นตะเคียนแต่ละต้นมักมีแม่ย่านางสิงสถิตอยู่ แม่ย่านางเรือนี้ ชาวเรือยาวทุกฝีพายจะให้ความเคารพนับถือเพราะเชื่อกันว่า แม่ย่านางเรือเท่านั้นจะเป็นผู้บันดาลความมีชัยในการแข่งขันทุกครั้ง

แม้แต่เวลาที่ก่อนลงมือตัดต้นตะเคียน ยังต้องมีพิธีกรรมเช่นไหว้เป็นการขอขมาบอกกล่าวกับแม่ย่านาง แสดงวัตถุประสงคในการนำไปใช้งาน กล่าวกันว่า นางตะเคียนบางต้นแรง ขนาดเอาขวานไปฟิงที่ต้นไม้ขวานยังกระเด็นก็มี ภายหลังที่ชาวตอเฮือจัดการล้มไม้ลงแล้ว ได้ช่วยกันเอาเครื่องมือตัดเลาะกิ่งก้านออกและวัดความยาวให้ได้ 20 วา ส่วนที่เหลือต้องตัดทิ้งหมด เมื่อจัดการเสร็จเรียบร้อย จึงรอเวลาชักลากขอนไม้ตะเคียนเข้าเมืองเพื่อให้ช่างฉาก เหลา แต่ง ตัดแปลงเป็นเรือแข่งให้เสร็จสมบูรณ์

การชักไม้ใหญ่ที่มีน้ำหนักมากจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ก่อนนั้นต้องมีหมอนรองพื้นวางเป็นระยะ จึงจะเคลื่อนไปได้สะดวก รวดเร็ว และทันแรง บรรดาช่างและชาวบ้านได้ช่วยกันหาไม้ที่เป็นท่อน ๆ มารองรับไม้หมอนไว้เพื่อเคลื่อนขงขอนนั้น ในจำนวนไม้หมอนหลาย ๆ ท่อนนั้น ปรากฏว่ามีไม้ตัวปอนอยู่ท่อนหนึ่ง พอถูกวางและลากขอนไม้เรือทับแล้วไม้ท่อนอื่น ๆ จะหมุนกลับไปเป็นระยะ ๆ แต่กับไม้ตัวท่อนนั้นกลับกลับไปตามขอนไม้เรือไปด้วย

และยังทำเสียตัว ๆ ๆ ยังความประหลาดใจให้แก่ผู้พบเห็น ความอัศจรรย์ในปรากฏการณ์เช่นนี้ แม้จะมีผู้นำไม้ตัวจับยึดเข้าไปใหม่หลายครั้ง ผลลัพธ์ก็ออกมาในรูปเดิมทุกครั้งไป เหล่าช่างและชาวบ้านอย่างคำพากันตกลงใจ นำเอาไม้ตัวท่อนั้นไปทูลเกล้าทูลถวายเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรสมัยนั้น พร้อมกับเล่าเหตุการณ์ประหลาดที่เกิดขึ้นโดยตลอด

เจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรเห็นเป็นนิมิตดี ชะรอยเทพยดาอารักษ์แห่งนครได้ส่งสิ่งที่เป็นมงคลมาให้ จึงมีรับสั่งให้นำไม้ตัวท่อนั้นไปให้ช่างแกะสลักเป็นพระพุทธรูปขึ้นองค์หนึ่ง ประดิษฐานให้ชาวเมืองได้กราบไหว้บูชาเป็นสิริมงคล ไม้ตัวท่อนั้นได้ถูกนำไปแกะสลักเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิเพชรมารวิชัย บุด้วยทองคำ มีขนาดหน้าตักกว้าง 30 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร พร้อมกับจารึกอักษรที่ฐานพระพุทธรูปว่า สร้างเมื่อจุลศักราช 147 ตัวปีเกี (ปีกุน) เดือน 7 แรม 8 ค่ำ วันอังคาร เพื่อให้เป็นมงคลมุงคฺง “ตรงกับ พ.ศ.1328”

สำหรับบริเวณที่ได้ไปล้มต้นตะเคียนนั้น เกิดเหตุการณ์ประหลาดขึ้น กล่าวคือ ภายหลังจากต้นตะเคียนได้ถูกโค่นล้มแล้ว ซากตอตะเคียนที่เหลืออยู่ เกิดปาฏิหาริย์ยุบลงสู่ใต้พื้นดินกลายเป็นบ่อน้ำสะอาด ชาวบ้านจึงได้เรียกบ่อนี้ว่า “ล้างตอเหือ” บ่อน้ำสร้างตอเหือมีน้ำทำบริบูรณ์เพียงพอแก่การบริโภคของชาวบ้านอย่างคำ แต่ไม่มีผู้ใดสามารถให้คำตอบหรือพิสูจน์ได้ บ่อน้ำนี้มีต้นกำเนิดมาจากสถานที่ใด เคยมีผู้ทดลองด้วยการนำเอาครูดักน้ำ (ภาชนะชนิดหนึ่ง ชาวชนบทใช้ดักน้ำ รูปร่างกลม ๆ ชันยากันน้ำซึม) ปล่อยหลุดจกลงไปในสร้างตอเหือ แล้วทุกคนออกติดตามคอยดู ครูดักน้ำจะไปปรากฏที่ใด ปรากฏมีคนไปพบครูดักน้ำที่ “ล้างคำปอ” บ้านนามูลอื่น ซึ่งมีระยะทางห่างกัน 2 กิโลเมตร ในทำนองเดียวกัน ถ้าปล่อยครูดักน้ำหลุดจกลงไปที่สร้างคำปอ มันก็จะลอยไปไหลที่สร้างตอเหือเช่นเดียวกัน มีเรื่องเล่ากันว่า หากเห็นปลาในสร้างตอเหือห้ามทัก ถ้าทักปลาตัวนั้นจะโตขึ้นทุกที ผู้ที่ทักอาจจะเกิดการเจ็บป่วยไม่สบาย ผู้ใดเอาปลาในสร้างตอเหือมากิน อาจเกิดอาเพศถึงแก่ชีวิตได้

ปัจจุบัน สภาพพื้นที่ตรงบริเวณสร้างตอเหือ และสร้างคำปอเป็นแหล่งน้ำครำ แต่มีน้ำขังตลอดปีไม่แห้ง ชาวบ้านได้อาศัยน้ำในบ่อทั้งสองแห่งนี้มาตลอด เพราะระหว่างบ่อน้ำทั้งสองจะมีรูทางน้ำไหลเชื่อมถึงกันได้ จึงทำให้ครูดักน้ำที่ตกลงไปไหลผ่านไปได้ ส่วนร่องรอยที่เป็นทางลากลอนไม้ตะเคียนผ่านนั้น บางแห่งพื้นดินจะยุบลงเป็นที่ลุ่มให้เห็น เช่น บริเวณบ้านอย่างคำ ชาวบ้านเรียกชื่อว่า “ฮ่องตอเหือ” บริเวณบ้านหัวโพ ชาวบ้านเรียกที่ตรงนั้นว่า “กุดลากเหือ” สถานที่แห่งสุดท้ายอยู่ที่บ้านโพธิ์ตาก อยู่ใกล้กับลำห้วยบังกอ ชาวบ้านได้ช่วยกันลากลอนไม้เรือเคลื่อนไปด้วยความเร็ว ขณะที่ผ่านหมู่บ้านโพธิ์ตากได้ยุบลงเป็นที่ลุ่ม ชาวบ้านเรียกว่า “กุดเหือลุ่ม”

ขณะที่ขอนไม้เรือได้จมลงลำห้วยบังกอแล้ว ปรากฏไปไหลที่ปากห้วย ซึ่งติดต่อกับลำน้ำโขง ในพื้นที่บ้านท่าค้อ ต่อจากนั้นชาวบ้านได้ช่วยกันลากลองไปขึ้นที่บึงหมากกะทัน ท้ายเมืองนครพนมในบริเวณหมู่บ้านหนองจัน เพื่อทำการขุด ถาก เหลา ตกแต่ง ดัดแปลงให้เป็นรูปร่างเรือแข่ง ระหว่างที่ช่างได้ตกแต่งเรือแข่งใกล้จะเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้ทำการตรวจสอบตัวเรือว่า ส่วนใดของเรือมีความหนาบางเท่าใด ได้สัดส่วนตรงตามคุณลักษณะของเรือแข่งหรือไม่ วิธีการพิสูจน์หรือตรวจสอบ เขาจะเอาเหล็กซีเมาไฟให้ร้อนแดงแล้วทำการซีทองเรือเป็นช่วง ๆ ไปเหล็กซีทำด้วยเหล็กกล้า มีลักษณะกลมเท่านี้มือ มีรูปร่างยาวประมาณ 2 คืบ ด้ามทำด้วยไม้ คำว่า “ซี” หมายความว่า แขนงให้ป็นรู ภายหลังจากได้ต่อเป็นเรือแข่งสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านได้ช่วยกันเอาเรือแข่งลงน้ำ และผูกไว้ที่ริมโขงแล้วผู้คนที่พากันกลับบ้านไป

ต่อมาเกิดลมฝนรุนแรงทำเอาน้ำในลำน้ำโขงเป็นคลื่นลูก ๆ ใหญ่ สาดกระหน่ำฝั่งตงครั้น ๆ ตลอดเวลา ผู้คนในบริเวณนั้นเกิดความประหลาดใจ จึงพากันออกมาดูและพบว่า เรือแข่งลำนั้น เกิดมีเกล็ดขึ้นตามตัว และมีหางงอกออกพาดไล่ฝั่งตงตง ๆ ไม่นานนักเชือกที่ผูกก็ขาด เรือแข่งลำนั้นก็หลุดหายไปบนลำน้ำโขง สักครู่หนึ่ง ไปไหลที่กลางลำน้ำโขงเป็นรูปร่างคล้ายมาก ชาวบ้านที่ได้เห็นเหตุการณ์จึงขนานนามว่า “เงือกเหล็กซีด้ามแตก” เงือกเหล็กซีด้ามแตกได้ลอยน้ำข้ามไปอาศัยอยู่ที่ปากห้วยบังบั้งได้แก่งม่วง ท้ายเมืองท่าแขก และไป ๆ มา ๆ กับดอนโดน

พวกราชปลาจะพบบ่อย ๆ ในฤดูน้ำหลาก ก่อนหน้าที่จะเกิดมีคนจมน้ำตายทุกครั้ง คนทรง (นางเทียม) จะบอกว่า เงือกเหล็กซีด้ามแตกเอาคนจมน้ำไปอยู่ด้วย ผู้คนในนครพนมจึงมีชอบเล่นน้ำในแม่น้ำโขงยามฤดูน้ำหลากเหมือนที่อื่น ๆ แลบรรดาผู้ใหญ่มักดักเดือนบุตรหลานห้ามลงไปเล่นเด็ดขาด

¹ ฮ่อง หมายถึง ร่อง / เหือ หมายถึง เรือ

ส่วนพระพุทธรูปที่แกะสลักจากไม้ตัวนั้น ภายหลังได้ถูกไฟไหม้ไปพร้อมกับอุโบสถ ชาวเมืองได้พากันไปทูลให้เจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรทราบ พระองค์มีความเสียดยิ่งนัก มีรับสั่งให้ช่างหลวงแกะสลักพระพุทธรูปไม้ชิ้นอีกองค์หนึ่ง โดยมีลักษณะและขนาดใกล้เคียงกับองค์เดิม และพระราชทานนามว่า “พระเทียม”

ต่อมาเมื่อผู้ไปพบพระพุทธรูป “พระตัว” ลอยอยู่ในแม่น้ำโขง สร้างความตื่นเต้นกับชาวเมืองอย่างยิ่ง เพราะทุกคนพากันเข้าใจว่าพระตัวได้ถูกเผาเป็นถ่านในกองเพลิงไปแล้ว จึงได้ลงไปอัญเชิญขึ้นมาจากน้ำ พร้อมกับนำไปทูลถวายกับเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูร เจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรทรงปลาบปลื้มปิติ มีรับสั่งให้สร้างพระอารามแห่งใหม่ขึ้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระตัวพระเทียม และได้แต่งตั้งบุคคลจำนวนหนึ่งมีหน้าที่คอยดูแลรักษาและเก็บผลประโยชน์ที่ออกเอยไปบำรุงปฏิสังขรณ์สืบไป โดยเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า “พวกโอกาส”

ต่อมานครศรีโคตรบูรได้เปลี่ยนมาเป็น “เมืองมรุกขนคร” โดยมีพระบรมราชา (กู่แก้ว) เป็นเจ้าเมือง และได้พิจารณาเห็นว่า สภาพเมืองมรุกขนครถูกน้ำเซาะตลิ่งพังทุกปี ถ้าขึ้นอยู่ต่อไปนานบ้านเมืองอาจจะพังจมลงแม่น้ำโขงเช่นเดียวกับนครศรีโคตรบูรที่ปากหินบูรณก็ได้ อีกประการหนึ่ง เมืองมรุกขนครมีอาณาเขตติดต่อกับเมืองญวน เวลาเกิดกรณีพิพาทกับเมืองญวน อาจเสียให้แก่เมืองญวนก็ได้ จึงได้ย้ายเมืองเข้ามาอยู่ทางฝั่งขวา ในปี พ.ศ. 2329 เวลาถูกญวนรุกรานก็จะได้พึ่งเมืองไทยช่วยเหลือได้ ด้วยเหตุนี้ วัดโอกาสจึงได้ย้ายมาสร้างขึ้นใหม่ทางด้านนครพนม พร้อมกับอัญเชิญพระตัวพระเทียมมาเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองด้วย

ส่วนเรื่องกำแพงแก้วล้อมรอบโบสถ์นั้น เดิมทีทางวัดจะสร้างกำแพงแก้วล้อมโบสถ์ให้เหมือนกับวัดทั่ว ๆ ไป แต่ทางวัดมีเนื้อที่น้อยและจำกัด ประกอบกับต้องบริจาคพื้นที่ส่วนหนึ่งไปสร้างศาลเจ้าหมีน (เจ้าพ่อหลักเมือง) ไปเวลามีญาติโยมมาขอสร้างโกศบรรจุกระดูกบรรพบุรุษ ทางวัดไม่สามารถที่จะจัดหาเนื้อที่ภายในวัดให้ไปสร้างโกศบรรจุกระดูกได้จึงตัดสินใจให้ไปสร้างโกศล้อมรอบตัวโบสถ์อย่างเห็นกันอยู่ทุกวันนี้

สำนวนที่ 5 เรื่อง “พระตัว พระเทียม และเหล็กชี่ด้ามแตก” โดยหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครพนม ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม โรงเรียนปิยะมหาราชาลัย. ตีพิมพ์ในวารสาร “ของดีศรีโคตรบูร” ฉบับ เอกสารโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดนครพนม พิมพ์ครั้งที่ 3 โดยโรงพิมพ์ปริญญาการพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ. 2542 หน้า 93-95 ตำนานเกี่ยวกับพระตัวพระเทียมสำนวนนี้มีความคล้ายคลึงกับสำนวนที่ 4 “วัดที่ไม่มีกำแพงแก้ว” ซึ่งเป็นสำเนาเอกสารที่พบในวัดศรีบัวบานอ่างคำ แต่สำนวนที่ 5 นี้มีสำนวนภาษาเป็นทางการมากกว่า คาดว่าน่าจะนำสำนวนที่ 4 มาปรับสำนวนเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ความว่า

พระตัว พระเทียม และเหล็กชี่ด้ามแตก

เมื่อเข้าไปในวัดโอกาสทางประตูด้านตะวันออกถึงกลางวัด จะเห็นหอที่ประดิษฐานพระตัวกับพระเทียมอยู่ทางด้านเหนือของพระอุโบสถ เมื่อมองเข้าไปในหอจะเห็นพระตัวกับพระเทียมประทับอยู่คู่กัน พระตัวจะประทับอยู่ด้านขวาของพระเทียม

พระติ้ว เป็นพระพุทธรูปปางเพชรสมาธิ ทำด้วยไม้ตีบุทองคำ หน้าตักกว้าง 30 ซม. สูง 60 ซม. ตามอักษรจารึกที่ฐานพระติ้วว่า สร้างเมื่อจุลศักราช 147 ตัว ปีไถ่ เดือน 7 แรม 8 ค่ำ วันอังคาร เพื่อให้เป็นมงคลมงคลมิ่งมงคล ตรงกับ พ.ศ.1328

การสร้างพระติ้วมีประวัติเล่าสืบกันมาว่า เจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูร ได้ให้ชาวบ้านไปตัดไม้ในป่าบ้านอ่างคำ ตำบลทราย อำเภอมืองนครพนม เพื่อเอามาทำเรือแข่ง ไม้ที่ตัดนั้นเป็นไม้แคน (ตะเคียน) เมื่อตัดไม้ล้มลงแล้วก็ช่วยกันตัดเลาะกิ่งก้านออกและวัดความยาวให้ได้ 20 วา นอกนั้นตัดทิ้ง ต่อจากนั้นได้เตรียมการที่จะชักลากขอนไม้ที่จะขุดเรือแข่งเข้าไปในเมืองนครพนม เพื่อให้ช่างถากถาก เหลา ขุด ตัดแปลง เมื่อเสร็จแล้วจะได้นำเอาเรือแข่งลงแม่น้ำโขง สะดวก แต่การชักลากไม้ใหญ่และมีน้ำหนักมากจากที่แห่งหนึ่งไปยังที่แห่งหนึ่งในสมัยนั้น จะต้องไม้หมอนรองพื้นวางเป็นระยะ ๆ จึงจะเคลื่อนไปได้ด้วยความสะดวก รวดเร็ว และเบาแรง ช่างขุดเรือและชาวบ้านจึงพากันไปตัดไม้ในป่าเป็นท่อน ๆ มาทำไม้หมอน ในจำนวนไม้หมอนหลาย ๆ ท่อนนั้น ปรากฏว่ามีไม้ตีบุปนอยู่ท่อนหนึ่ง เมื่อเอาเข้าไปวางและลากขอนไม้เรือทับแล้ว ไม้หมอนท่อนอื่น ๆ เมื่อถูกขอนไม้เรือทับก็จะหมุนกลับไปเป็นระยะ ๆ แต่ไม้ตีบุท่อนนั้น จะทำให้เสียตั้ง ตัว ๆ ๆ ไม่ยอมให้ขอนไม้เรือทับเหมือนไม้ท่อนอื่น ๆ จะกลับนอนลอยตามขอนไม้เรือไปด้วย จะจับขัดเข้าไปใหม่หลายครั้งก็ยังเป็นอย่างเดิม หัวหน้าผู้ควบคุมการลากขอนไม้เรือเห็นแปลกประหลาดและอัศจรรย์ จึงเอาไม้ตีบุท่อนนั้นไปถวายและเล่าเรื่องประหลาดให้เจ้าผู้ครองนครทราบ เจ้าผู้ครองนครจึงได้นำไม้ตีบุท่อนนั้นไปให้ช่างแกะสลักเป็นรูปพระพุทธรูป และตั้งชื่อว่า “พระติ้ว”

เรื่องของขอนไม้ตะเคียนที่เอามาขุดทำเรือแข่ง แล้วกลายเป็นเหล็กซีดามแตก มีเรื่องประหลาดเล่ากันมาว่า เมื่อตัดตะเคียนล้มลงแล้ว ตรงต่อไม้ที่ตัดเกิดปาฏิหาริย์ยุบลงเป็นบ่อน้ำ ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ล้างตอเฮือ” เมื่อครูดักน้ำ หลุดจมนลงไปในสร้างตอเฮือ แล้วจะพบเอาขึ้นมาได้ที่สร้างค้ำปอกก็จะไม่พบและเอาขึ้นมาได้ที่สร้างตอเฮือ เมื่อเห็นปลาในสร้างตอเฮือห้ามทักท้วง ถ้าทักท้วงจะเป็นปลาตัวโตมากขึ้นทุกทีและจะเกิดเจ็บป่วย ถ้าเอาปลาขึ้นมาถึงก็อาจถึงตายได้ สภาพพื้นที่ตรงบริเวณสร้างตอเฮือและสร้างค้ำปอก เป็นแหล่งน้ำครำมีน้ำตลอดปี ชาวบ้านได้อาศัยน้ำในบ่อทั้งสองแห่งนี้มาตลอดและระหว่างบ่อน้ำทั้งสองนี้จะมีรูทงน้ำไหลเชื่อมถึงกันได้ จนครู่ที่ตอกบ่อน้ำไหลผ่านไป (ปัจจุบันจะเป็นเขื่อนนั้นอยู่หรือเปล่านั้นไม่ทราบ) ร่องรอยที่เป็นทางลากขอนไม้เรือผ่านบางแห่งที่ดินจะยุบลงเป็นที่ลุ่มให้เห็นอยู่ ในขณะที่บ้านอ่างคำเรียกว่า “ช่องตอเรือ” ชาวบ้านได้ช่วยกันลากขอนไม้เรือผ่านไปบ้านหัวโพท ทำให้ที่ดินในหมู่บ้านนั้นยุบลงเป็นที่ลุ่ม ชาวบ้านเรียกที่ตรงนั้นว่า “กุดลากเฮือ” ได้ช่วยกันลากขอนไม้เรือต่อไป เพื่อจะเอาลงลำห้วยบังกอในบริเวณใกล้ ๆ บ้านโพธิ์ตาก จะได้เคลื่อนไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว พอไปถึงบ้านโพธิ์ตาก ทำให้ที่ดินที่ผ่านไปหมู่บ้านโพธิ์ตากยุบลงเป็นที่ลุ่มอีก ชาวบ้านเรียกว่า “กุดเฮือลุ่ม” ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับห้วยบังกอ แล้วขอนไม้เรื่อนั้นก็ได้จมนลงน้ำ ห้วยบังกอออกไปไหลที่ปากห้วย ซึ่งติดต่อกับลำแม่น้ำโขงในพื้นที่บ้านท่าค้อ ต่อจากนั้นชาวบ้านได้ช่วยกันลากจูงไปขึ้นที่บึงหมากกะทันท้ายเมืองนครพนม ในบริเวณหมู่บ้านหนองจันทร์ เพื่อขุด ถาก เหลา ตกแต่ง ตัดแปลงให้เป็นรูปเรือแข่ง เมื่อช่างได้ตกแต่งเรือแต่งใกล้จะเสร็จเรียบร้อย จะทำการตรวจสอบตัวเรือว่า ส่วนใดของเรือมีความหนาบางอย่างไร ได้สัดส่วนตามลักษณะของเรือแข่งหรือไม่ จึงเอาเหล็กซีเผาไฟให้ร้อนแดง แล้วทำการซีท้อเรือเป็นช่วง ๆ ไป ปรากฏว่าซีไม่เข้าเลยแม้แต่แห่งเดียวจนด้ามแตก จะพยายามซีเท่าไรก็ไม่เข้า จนด้ามที่ทำด้วยไม้ไผ่แตกทุกครั้ง หมัดไม้ไผ่ที่มามาทำด้ามเหล็กซีไปสามกอก จึงหยุด (เหล็กซีทำด้วยเหล็กกล้า มีลักษณะกลมเท่านี้ว่ามี เป็นรูปเรียวยาวประมาณ 2 คืบ ปลายแหลม ด้ามทำด้วยไม้ ซี หมายความว่า แหว่งให้เป็นรู)

ต่อมาชาวบ้านได้ช่วยกันเอาเรือแข่งลงน้ำ และผูกไว้ที่ริมแม่น้ำโขง แล้วพากันกลับบ้านได้ไม่นาน ได้เกิดลมฝนอย่างแรงทำให้เป็นคลื่นเสียงกระทบฝั่งดังครืน ๆ จึงพากันไปดู ปรากฏว่า เห็นเรือแข่งลำนั้นมีเหล็กติดตามตัวพาดทางใส่ริมฝั่งเสียงดังตึง ๆ ไม่นานก็ขาดหลุดไปแม่น้ำโขง ต่อมาได้ไปไหลขึ้นกลางแม่น้ำโขง เป็นจุกใหญ่น่ากลัวมาก ชาวบ้านได้พากันแห่ไปดูและเรียกว่า “เงือกเหล็กซีด้ามแตก” แล้วได้อพยพย้ายไปอาศัยอยู่ปากห้วยซิมัง ได้แกว่งท่วง ท้ายเมืองท่าแขก และไป ๆ มา ๆ กับดอนโดน พวกล่าปลาเล่าว่าจะปรากฏการณ์ให้เห็นอยู่บ่อย ๆ ถึงฤดูน้ำนองเมื่อมีคนจมน้ำตาย นางเทียม (คนทรง) จะบอกว่า เหล็กซีด้ามแตกเอาไปอยู่ด้วย ผู้ใหญ่จะเตือนเด็ก ๆ ไม่ให้ลงไปเล่นน้ำในฤดูน้ำนอง

พระเทียม เป็นพระพุทธรูปแบบเดียวกัน พระติ้วปัจจุบันประทับอยู่คู่พระเทียมที่วัดโอกาส นครพนม พระเทียมไม่ได้บุทองคำต่อลงรักและปิดด้วยทองเปลว ใครเป็นผู้สร้างและสร้างเมื่อใดสืบไม่ได้ เห็นประดิษฐานคู่อยู่กับ

พระตี้วมานาน พระตี้วบางตำราบอกว่าเดิมประดิษฐานอยู่ในเมืองศรีโคตรบูร แล้วย้ายไปอยู่เมืองเก่า (ท่าแขก) บ้านม่วงส้ม บ้านนาเมือง เมืองท่าแขก บ้านหนองจันทร์ บ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ตามลำดับ จนกระทั่งปี พ.ศ.2282 ได้มาประดิษฐานอยู่ที่กุฏิวัดโอกาสในเมืองนครพนม พ.ศ. 2497 ได้สร้างหอประดิษฐานไว้ต่างหาก สิ้นเงินค่าก่อสร้าง 20,000 (สองหมื่นบาท) วัดโอกาสเมื่อสร้างครั้งแรกมีชื่อว่า “วัดศรีบัวบาน” ต่อมาจึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เรียกว่า “วัดโอกาส”

พระตี้ว พระเทียม เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวนครพนม เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ตั้งนั้นเมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปี จึงมีประชาชนจำนวนมากมานมัสการด้วยดอกไม้ ธูป เทียน และน้ำหอมอย่างเนืองแน่น โดยเฉพาะชาวบ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมืองนครพนม ถือว่าเป็นข้าพระตี้ว เมื่อถึงเทศกาลนมัสการจะต้องทำปราสาทผึ้งไปร่วมนมัสการทุกปี

สำนวนที่ 6 เรื่อง “พระตี้ว พระเทียม” ของกรมศิลปากรในหนังสือ **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดนครพนม** พิมพ์ที่โรงพิมพ์องค์การการค้าของคุรุสภา ปี พ.ศ.2542 หน้า 86-87 มีเนื้อความคล้ายกับสำนวนที่ 1

สำนวนที่ 7 เรื่อง “วัดโอกาส” ของกนกวรรณ โสภณวัฒนวิจิตร ในหนังสือ **นครพนม** ตีพิมพ์โดยองค์การการค้าของคุรุสภา พ.ศ. 2543 หน้า 172-176

วัดโอกาส

วัดโอกาสเป็นวัดคู่เมืองมาแต่โบราณ ตั้งอยู่ที่ถนนสุนทรวิจิตร อำเภอเมืองฯ อยู่ในเขตเทศบาล ติดริมเขื่อนหน้าแหล่งสูบน้ำโขง สร้างขึ้นโดยนายกองเมือง มียศเป็นจมีนรักษาราชภรณ์ พร้อมชาวบ้านโพธิ์คำ เมื่อ พ.ศ.1994 เดิมชื่อ “วัดศรีบัวบาน” ตั้งอยู่ในหมู่บ้านโพธิ์คำ เมืองศรีโคตรบูรหลวง ชื่อวัดโอกาสนั้นเปลี่ยนเมื่อภายหลัง

จมีนรักษาราชภรณ์ท่านนี้ปฏิบัติราชการต่างพระเนตรพระกรรณแทนพระเจ้าศรีโคตรบูรด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ดูแลประชาชนด้วยศีลธรรม ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบด้วยกาย วาจา ใจ ประชาชนจึงเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง ท่านเป็นต้นศรัทธาของชาวบ้านโพธิ์คำ สร้างวัดศรีบัวบานหรือวัดโอกาสในปัจจุบัน ในวัดมีศาลเจ้าหมื่นตั้งอยู่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ชาวนครพนมล้วนเคารพนับถือและถือว่าเจ้าหมื่นเป็นเจ้าพ่อหลักเมือง มีความศักดิ์สิทธิ์ จึงจัดพิธีเซ่นไหว้ขึ้นเป็นประจำในวันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี เพื่อให้ชาวนครพนมอยู่เย็นเป็นสุขเป็นอารักษ์คอยคุ้มครองเมืองนครพนม

ทางด้านทิศตะวันออกของวัดโอกาสเป็นหอประดิษฐานปูชนียวัตถุที่สำคัญ 2 สิ่ง คือ พระตี้วและพระเทียม ที่ประทับอยู่คู่กัน ตั้งอยู่ด้านเหนือของพระอุโบสถ โดยพระตี้วจะประทับอยู่ด้านขวาของพระเทียม

พระตี้ว เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.1328 ทำด้วยไม้ตี้วทองคำ หน้าตักกว้าง 30 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ เล่าสืบกันมาว่า เจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูร ได้ใช้ชาวบ้านไปตัดไม้ในป่าบ้านอ่างคำ ตำบลทราย อำเภอเมืองฯ เพื่อนำมาทำเรือแข่ง ไม้ที่ตัดนั้นเป็นไม้ตะเคียน เมื่อตัดไม้ล้มลงแล้วก็ช่วยกันตัดเลาะกิ่งก้านออก และวัดความยาวให้ได้ 20 วา นอกนั้นตัดทิ้ง ต่อจากนั้นได้เตรียมที่จะชักลากขอนไม้เข้าไปในเมืองนครพนม เพื่อให้ช่างซุดเป็นเรือแข่ง เมื่อเสร็จแล้วจะได้นำเอาเรือแข่งลงแม่น้ำโขงสะดวก แต่การชักลากไม้ใหญ่และน้ำหนักรวมจากที่แห่งหนึ่งไปยังที่แห่งหนึ่งในสมัยนั้น จะต้องใช้ไม้หมอนรองพื้นวางเป็นระยะ ๆ จึงจะเคลื่อนไปได้สะดวก รวดเร็ว และเบาแรง ช่างซุดเรือและชาวบ้านจึงพากันไปตัดไม้ในป่าเป็นท่อน ๆ มาทำไม้หมอน ในจำนวนไม้หมอนหลาย ๆ ท่อนนั้น ปรากฏว่ามีไม้ตี้วปนอยู่ท่อนหนึ่ง เมื่อเอาเข้าไปวาง และลากขอนไม้เรือทับแล้ว ไม้หมอนท่อนอื่น ๆ เมื่อถูกขอนไม้เรือทับก็จะหมุนกลิ้งไปเป็นระยะ ๆ แต่ไม้ตี้วท่อนนั้นมีเสียงดังดี ๆ ไม่ยอมให้ขอนไม้เรือทับเหมือนไม้ท่อนอื่น ๆ กลับนอนลอยตามขอนไม้ท่อนอื่น ๆ กลับนอนลอยตามขอนไม้เรือไปด้วยจับใส่เข้าไปใหม่หลายครั้งก็ยังเป็นอย่างเดิม หัวหน้าผู้ควบคุมเห็นเป็นอัศจรรย์ จึงเอาไม้ตี้วท่อนนั้นไปถวายและเล่าเรื่องประหลาดให้เจ้าผู้ครองนครทราบเจ้าผู้ครองนครจึงได้เอาไม้ตี้วท่อนนั้นไปให้ช่างแกะสลักเป็นพระพุทธรูป และตั้งชื่อว่า “พระตี้ว”

ส่วนพระเทียมซึ่งคู่กับพระตี๋มีประวัติที่เขียนขึ้นโดยพระครูกล้วยานพจน์ เจ้าอาวาสวัดโกลาสตั้งนี้ “ในสมัยพระเจ้าชัตติยวงศามหาฤชัยไตรทศฤคเดชเชษฐบุรีศรีโคตรบูรหลวง เป็นเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูร ขณะนั้นพระตี๋ประดิษฐานอยู่วัดธาตุบ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมืองนครพนม ได้เกิดเพลิงไหม้วัดธาตุบ้านสำราญพร้อมทั้งหอพระวิหาร องค์พระตี๋หาย ชาวบ้านจึงพร้อมกันเข้ากราบทูลพระเจ้าชัตติยวงศาฯ ทรงทราบ พระองค์จึงตรัสให้หาไม้ศักดิ์สิทธิ์และสามารถหาได้ที่ตอนหอเจ้าปู่ตานำมาแกะเป็นพระพุทธรูปขนาดเท่าองค์เดิม ลงรักปิดทองเป็นมิ่งขวัญคู่บ้านคู่อเมืองแทนพระตี๋

2-3 ปีต่อมา ชาวบ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครพนม ออกเรือหาปลาได้พบพระตี๋กลางลำน้ำโขง จึงนำทูลเกล้าฯ ถวายเจ้าครองนครฯ พระองค์พระราชทานทองคำ 30 บาท พร้อมทั้งโปรดฯ ให้ช่างบุทองทำองค์พระ จารึกอักษรธรรมที่ลานเงิน บอกวันเดือนปี ได้ประธานนามองค์พระที่บุทองคำนั้นว่า “พระตี๋” ประธานนามองค์พระที่ลงรักปิดทองนั้นว่า “พระเทียม” และนำมาประดิษฐานอยู่ที่วัดโกลาสในปี พ.ศ.2282

พระตี๋ พระเทียม เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่อเมืองของชาวนครพนม เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ดังนั้นเมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปี จึงมีประชาชนจำนวนมากมานมัสการด้วยดอกไม้ ธูป เทียน และนำหอมอย่างเนืองแน่น โดยเฉพาะชาวบ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง ทุกคนล้วนถือกันว่าเป็นข้าพระตี๋ เมื่อถึงเทศกาลนมัสการครั้งใดก็จะต้องทำปราสาทผึ้งไปร่วมนมัสการด้วยทุกครั้ง

ตำนานที่ 8 เอกสารประวัติของบ้านสำราญที่เกี่ยวข้องกับพระตี๋พระเทียม รวบรวมโดยพระครูอุดมเจติยานุรักษ์. เจ้าอาวาสวัดธาตุบ้านสำราญ เจ้าคณะตำบลอาจสามารถ และชาวบ้านสำราญ มีชื่อเรื่องว่า “บ้านสำราญกับปาฏิหาริย์พระตี๋พระเทียม” ในเอกสารชุด “วัดธาตุบ้านสำราญใต้ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม จัดทำในปี พ.ศ.2550 ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากนางสมร ปาลาลัย อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านสำราญ และนางรจนา เพ็งวัน ให้คัดสำเนาเอกสารชุดนี้ ดังมีความว่า

บ้านสำราญกับปาฏิหาริย์พระตี๋พระเทียม

หมู่บ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปคู่บ้านคู่อเมืองนครพนม คือ พระตี๋พระเทียม มีตำนานกล่าวไว้ว่า พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง สั่งให้นายช่างชาวบ้านกองลอ (อยู่ในประเทศลาว) ไปหาไม้มาขุดทำเรือ ช่างทำเรือจากบ้านกองลอก็ได้ข้ามแม่น้ำโขงมาหาในดงเขกา (ปัจจุบันคือบ้านนากลาง ตำบลนาทราย) ได้ไม้ตะเคียนจึงขุดทำเรือแล้วเตรียมชักลากลงสู่ฝั่งแม่น้ำโขง การชักลากในสมัยนั้น ต้องใช้หมอนกลมติดเป็นท่อน ๆ เป็นลูกล้อหนุนท้องเรือแล้วทำการชักลากลงสู่แม่น้ำโขงตรงทำน้าบ้านโพธิ์ (ปัจจุบันคือบริเวณหน้าวัดโกลาส) ในขณะที่ทำการชักลาก เรือนั้น มีไม้ท่อนหนึ่งกระเด็นออกมาข้างนอกไม่ยอมให้เรือทับ เมื่อนำกลับเข้าไปร่องใหม่ ก็กระเด็นออกมาอีก พวกชักลากเรือเจ็บไปตาม ๆ กัน ช่างทำเรือเห็นว่าไม้ท่อนนั้นเป็นไม้้อศรราย จึงได้กราบทูลเรื่องราวให้พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงทรงทราบ พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงทรงพิจารณาเห็นว่าไม้ท่อนนี้เป็นพญาไม้ถึงไม่ยอมให้เรือทับ พระองค์จึงโปรดให้นายช่างนำไปแกะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 30 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร แล้วลงรักปิดทอง เมื่อจุลศักราชได้ 147 ตัว ปีไก่ ซึ่งตรงกับวันอังคาร เดือน 7 แรม 8 ค่ำ ปีกุน พ.ศ.1328 โปรดให้มีพิธีสมโภชเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่อเมืองของนครศรีโคตรบูร

ในสมัยพระเจ้าชัตติยวงศาบุตรมหาฤชัยไตรทศฤคเดชเชษฐบุรี ศรีโคตรบูรหลวงเป็นเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรขณะนั้น พระตี๋ประดิษฐานอยู่ที่วัดธาตุบ้านสำราญได้เกิดเพลิงไหม้หอพระแลวิหาร ชาวบ้านไม่สามารถนำพระตี๋ออกมาได้ จึงกราบทูลให้พระเจ้าชัตติยวงศาทราบ พระองค์มีรับสั่งให้หาไม้ที่ตอนหอเจ้าปู่ตา ให้ช่างแกะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดเท่าองค์เดิมลงรักปิดทอง แล้วสมโภชเป็นพระคู่บ้านคู่อเมืองแทนพระตี๋ที่เข้าใจว่าถูกไฟไหม้ไปแล้ว หลังจากนั้น 2-3 ปีต่อมา ชาวบ้านสำราญจำนวนหนึ่งไปหาปลากลางแม่น้ำโขงบริเวณหัวดอน ขณะนั้นมิลมบ้าหมู เกิดขึ้นกลางแม่น้ำโขง จึงนำเรือไปหลบที่หัวดอนเฝ้าดูเหตุการณ์ เห็นวัดลุลอยหมุนวนในน้ำที่ถูกลมบ้าหมูพัด พอลมสงบจึงพากันออกเรือไปดูพบว่าวัดถุนั้น คือ พระตี๋องค์ก่อนนั่นเอง พวกชาวบ้านต่างยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงอัญเชิญพระตี๋ไปทูลเกล้าถวายพระเจ้าชัตติยวงศา พระองค์ทรงปีติโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง มีพระราชศรัทธาประทาน

ทองคำหนัก 30 บาท ให้ช่างบุทองทั่วทั้งองค์ และประธานนามพระองค์เดิมว่า พระดีวี ประธานนามที่สร้างใหม่ว่า พระเทียม พระดีวีพระเทียมจึงเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของศรีโคตรบูรตลอดมา

ต่อมา พระบรมราชาพรหมา ได้เป็นเจ้าผู้ครองนครศรีบุรีศรีโคตรบูรมีพระราชศรัทธาปฏิสังขรณ์ สำนักสงฆ์วัดศรีบัวบาน และได้อัญเชิญพระดีวีพระเทียม ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของอาณาจักรศรีโคตรบูรจาก บ้านสำราญ มาประดิษฐานที่วัดศรีบัวบาน เมื่อ พ.ศ. 2281 แล้วให้ชาวบ้านสำราญ บ้านหนองจันทร์ บ้านเมืองเก่า บ้านดงหมู รวมทั้งบ้านนาเมือง บ้านม่วงส้ม แขวงคำม่วนปัจจุบัน เป็นข้าโอกาสคอยปรนนิบัติรักษาพระดีวีพระเทียม พร้อมกับเปลี่ยนนามวัดศรีบัวบานเป็นวัดโอกาสจนถึงปัจจุบัน จากตำนานที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าชาวบ้านสำราญได้มีความเอาใจใส่ต่อบรรพบุรุษพุทธศาสนิกชนมาตั้งแต่ครั้งอาณาจักรศรีโคตรบูรยังเจริญรุ่งเรือง (ขณะนั้นไทยลาวยังเป็นอาณาจักรเดียวกัน ภายหลังในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศส ไทย ลาวจึงแยกเป็นฝั่งซ้ายฝั่งขวา โดยฝั่งขวาเป็นไทย ฝั่งซ้ายเป็นลาวจนปัจจุบัน)

สำนวนที่ 9 เรื่อง “พระดีวี พระเทียม วัดโอกาสศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม” ในหนังสือพระพุทธรูปสำคัญในภาคอีสาน จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 41 ปี ธนาครแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2552 หน้า 37-40 กล่าวถึงประวัติการสร้างพระดีวีพระเทียม มีเนื้อความคล้ายกับสำนวนที่ 1

สำนวนที่ 10 เรื่อง “กราบพระดีวี-พระเทียม วัดโอกาส” ในบทสารคดีเรื่อง “4 วัด ต้องห้ามพลาด! ทำบุญ ขอพร สัมผัสตำนานปาฏิหาริย์พระศักดิ์สิทธิ์เมืองนครพนม” ในสื่อกี๊ Happy Trip โดยอังคณา ทองพูล ในนิตยสาร NCA Go2Gether ฉบับที่ 1 กันยายน-พฤศจิกายน 2559 หน้า 27-29 โดยมีเนื้อหาแนะนำวัดสำคัญ 4 วัดในเมืองนครพนม ได้แก่ วัดแรกคือ “กราบพระทองวัดโพธิ์ศรี” กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการกราบพระทองและกล่าวถึงความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระดีวีพระเทียมด้วยว่า พระทอง “เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดนครพนม ตามตำนานเชื่อกันว่ามีศักดิ์เป็นที่ของพระดีวี-พระเทียมวัดโอกาส” (อังคณา ทองพูล, 2559: 27) วัดที่ 2 “กราบพระธาตุนครและพระองค์แสน วัดมหาธาตุ” วัดที่ 3 “กราบพระองค์คือพระสังกัจจายน์ วัดกลาง” และวัดที่ 4 คือวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) มีเนื้อหาของบทสารคดีเกี่ยวกับตำนานพระดีวีพระเทียม ความว่า

กราบพระดีวี-พระเทียม วัดโอกาส

วัดโอกาสเดิมชื่อ “วัดพระศรีบัวบานพระเจ้าดีวี” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดโอกาส เป็นที่ประดิษฐานพระดีวี-พระเทียม พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง พระดีวีสร้างจากไม้ดีวีซึ่งเป็นไม้หอมรองท้องเรือของพระเจ้าศรีโคตรบูร พุทธศิลป์ปางมารวิชัย สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรกำลังรุ่งเรือง ประมาณ พ.ศ.1238 ตามประวัติเล่าว่า เมื่อเกิดเหตุเภทภัยที่บ้านใดเมืองใด ก็จะอัญเชิญองค์พระดีวีไปประดิษฐาน ณ ที่นั้น ครั้นเหตุร้ายสงบลงแล้วก็จะอัญเชิญมาประดิษฐานยังหอพระในเมืองตามเดิม

ครั้งหนึ่งองค์พระดีวีประดิษฐานอยู่ ณ วัดมหาธาตุบ้านสำราญได้ และได้เกิดเหตุไฟไหม้หอพระขึ้น ชาวเมืองเชื่อว่าพระดีวีได้ไหม้ไปในกองไฟแล้ว เจ้าเมืองจึงสั่งให้สร้างพระองค์ใหม่ขึ้นมาแทน โดยกำหนดให้มีพุทธลักษณะเหมือนองค์พระดีวีทุกประการ ขนานนามว่า “พระเทียม” ภายหลังได้มีชาวบ้านสำราญออกไปหาปลา และได้เห็นปาฏิหาริย์องค์พระดีวีลอยขึ้นจากแม่น้ำโขงท่ามกลางพายุหมุน จึงได้ออกเรือไปรับ และนำมาประดิษฐานยังวัดมหาธาตุ

ต่อมาพระบรมราชาพรหมาเจ้าผู้ครองนครบุรีศรีโคตรบูร มีศรัทธาบูรณปฏิสังขรณ์สำนักสงฆ์วัดศรีบัวบาน (วัดโอกาส) ขึ้น จึงได้อัญเชิญพระดีวี-พระเทียมมาประดิษฐานที่วัดนี้ใน พ.ศ.2281 และให้ชาวบ้านสำราญ เป็น “ข้าโอกาส” คอยปรนนิบัติรักษาพระดีวี-พระเทียม และเปลี่ยนชื่อจากวัดศรีบัวบานเป็นวัดโอกาส พระดีวีพระเทียมจึงประดิษฐานอยู่ที่วัดโอกาสตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ชาวเมืองนครพนมมีความเชื่อว่าการได้กราบสักการะพระดีวี-พระเทียม จะดับทุกข์ สร้างความร่มเย็นเป็นสุขและนำโอกาสที่ดี ๆ เข้ามาในชีวิต ผู้ใดที่ได้มาทำบุญตักบาตรที่วัดโอกาสจะได้พบกับโอกาสที่ดีสำหรับชีวิต หากสอบเข้าศึกษาต่อ สอบบรรจุข้าราชการ หรือทำการค้าขายประกอบกิจการค้าใด ๆ ก็จะเป็นผู้มีโอกาสประสบผลสำเร็จ ร่ำรวย มั่นคง ชาวนครพนมจัดงานสงฆ์พระดีวี-พระเทียม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี

2) แผ่นพับและป้ายประชาสัมพันธ์

จากการเก็บข้อมูลในปี พ.ศ.2558-2559 ผู้วิจัยพบตำนานเกี่ยวกับพระด้วงพระเทียมทั้งในป้ายขนาดใหญ่และแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ซึ่งจัดทำทั้งจากวัดเองและหน่วยงานภาครัฐ

ส่วนที่ 1 แผ่นพับประชาสัมพันธ์ของวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เรื่อง “พระด้วง-พระเทียม พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มืองนครพนม” พิมพ์ที่โรงพิมพ์สกลนครการพิมพ์ เป็นแผ่นพับที่ทางวัดจัดทำขึ้นเพื่อให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญ แผ่นพับนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติการตั้งวัด ตำนานพระด้วงพระเทียม และคำอธิษฐานบูชาพระด้วงพระเทียม ดังความว่า

พระด้วง-พระเทียม

พุทธลักษณะ

พระด้วง-พระเทียม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยสร้างด้วยไม้ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรศรีโคตบูร

ความเป็นมา

ในสมัยอาณาจักรศรีโคตบูรกำลังรุ่งเรือง เจ้าผู้ครองนครมีนามว่า “พระเจ้าศรีโคตบูรหลวง” ประสงค์ให้จัดหาพาหนะทางน้ำสำหรับพระองค์ โดยให้นายช่างพร้อมด้วยชาวบ้านกองล่อและกำลังพลล้มไม้แคน (ตะเคียน) และลงมือขุดเรือที่ดงเขากเสร็จแล้ว จึงเตรียมการชักลากลงสู่น้ำโขงซึ่งต้องใช้ไม้หมอนวางหนุนรองท้องเรือไว้เป็นระยะ ๆ ปรากฏว่าได้มีท่อนไม้ด้วงปะปนอยู่ด้วย ครั้นพอวางเรือทับและลงมือชักลากไปบนไม้หมอนท่อนอื่น ๆ เรือก็เลื่อนไหลไปโดยสะดวก แต่ไม้หมอนท่อนไม้ด้วงไม่ยอมให้เรือเลื่อนมาทับ ครั้นนำมาเป็นไม้หมอนรองท้องเรือและลงมือชักลากครั้งใด หมอนไม้ด้วงท่อนนั้นก็กระเด็นออกมาถูกชาวบ้านและกำลังพลที่ชักลากเรือได้รับบาดเจ็บฟกช้ำไปตาม ๆ กัน แต่ในที่สุดก็สามารถชักลากเรือลงแม่น้ำโขงได้เป็นผลสำเร็จ

สร้างองค์พระด้วง

เมื่อความน่าอัศจรรย์เช่นนั้นทราบถึงพระเจ้าศรีโคตบูรหลวง พระองค์จึงให้นำหมอนไม้ด้วงท่อนนั้นมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 39 ซม. สูงรวมทั้งแท่นประดิษฐาน 60 ซม. และลงรักปิดทองเมื่อ จ.ศ.147 ปีเป่า วันอังคารเดือน 7 แรม 8 ค่ำ ปีกุน ตรงกับ พ.ศ.1238 และจัดให้มีการสมโภชเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่มืองนครบุรีศรีโคตบูรหลวง เมื่อเกิดเหตุเภทภัยที่บ้านใดเมืองใดก็จะอัญเชิญองค์พระด้วงไปประดิษฐาน และครั้นเหตุร้าย ภัยร้ายสงบระงับแล้วก็จะอัญเชิญมาประดิษฐานยังหอพระประจำเมืองตามเดิม

ไฟไหม้และอภินิหารีย์

ครั้นลุถึงสมัยพระเจ้าขัติยวงศาบุตราชามหาราชมหาดุสิตาเดชาเดชบุรีศรีโคตบูรหลวงเป็นเจ้าผู้ครองนคร องค์พระด้วงประดิษฐานอยู่ ณ วัดธาตุ บ้านสำราญ ได้เกิดเหตุไฟไหม้หอพระด้วงขึ้น พระเจ้าขัติยวงศาฯ ได้ทราบและด้วยเกรงว่าจะมีอุปัทวเหตุเภทภัยขึ้นในแผ่นดินของพระองค์ จึงได้สั่งให้ชาวบ้านสำราญหาไม้มาแกะสลักเป็นพระแทนพระด้วง พร้อมสั่งกำชับว่าสร้างให้เหมือนกับองค์เดิมทุกประการ ชาวบ้านจึงสร้างด้วยไม้มงคลแล้วลงรักปิดทองและฉลองสมโภชเป็นพระคู่บ้านคู่มืองแทนองค์พระด้วง ที่เข้าใจว่าถูกไฟไหม้ไปพร้อมกับหอพระ

ต่อมาชาวบ้านสำราญออกไปหาปลากลางแม่น้ำโขง ในขณะนั้นได้เกิดพายุหมุนขึ้นและมีคลื่นลมแรง จึงพากันเข้าไปหลบพายุพร้อมทั้งเฝ้าดูเหตุการณ์นั้นอยู่บนฝั่งและได้เห็นองค์พระด้วงลอยขึ้นมาจากแม่น้ำโขง พอเหตุการณ์สงบลง จึงได้ออกเรือไปอัญเชิญองค์พระด้วงขึ้นมาประดิษฐานวัดธาตุดังเดิม และได้นำความเข้ากราบทูลพระเจ้าขัติยวงศาฯ ให้ทรงทราบ

เมื่อพระองค์ได้ทราบพุทธาภินิหารีย์เช่นนั้นเกิดศรัทธาเป็นอย่างยิ่งจึงสละทองคำบริสุทธิ์หนัก 30 บาทให้นายช่างตีเป็นแผ่นเงินคู่พระด้วงไว้ที่องค์พระพร้อมจารึกอักษรบอกวันเดือนปีสร้างพร้อมทั้งนามผู้สร้างและตั้งชื่อพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นก่อนว่า “พระด้วง” ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ในภายหลังว่า “พระเทียม” และประดิษฐานอยู่คู่กัน ซึ่งชาวนครพนมได้นำออกสร่งน้ำในวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปีตั้งแต่นั้นสืบมา

อัญเชิญพระดีว-พระเทียม ประดิษฐานยังวัดโอกาส

ลูถึงสมัยพระบรมราชาพรหมา ได้ครองเมืองนครบุรีศรีโคตรบูรทรงมีศรัทธาบูรณะและได้อัญเชิญองค์พระดีว-พระเทียมจากวัดธาตุบ้านสำราญมาประดิษฐาน ณ วัดศรีบัวบานหรือวัดโอกาสในปัจจุบัน ในปี พ.ศ.2281 พร้อมกับสั่งให้ชาวบ้านต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่เคยเป็นที่ประดิษฐานของพระดีว-พระเทียมให้เป็นข้าโอกาส พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อจากเดิม วัดศรีบัวบาน เป็น วัดโอกาส ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 เอกสารประชาสัมพันธ์ “คู่มือท่องเที่ยว จังหวัดนครพนม” จัดทำโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครพนม ปี พ.ศ. 2556 หน้า 17 มีข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนครพนม วัดโอกาสศรีบัวบาน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอเมืองนครพนมที่เอกสารกล่าวถึงเป็นลำดับแรก ระบุไว้ว่าภายในวัดมีพระดีวพระเทียมประดิษฐานอยู่ และกล่าวถึงชื่อผู้สร้างพระดีวว่าเป็นเจ้าผู้ครองเมืองศรีโคตรบูร แต่ไม่ระบุปีสร้างตามเอกสารของทางวัดหรือเอกสารอื่น ส่วนพระเทียมมีทั้งปีสร้างและชื่อผู้สร้างชัดเจนตรงกับเอกสารอีกหลายฉบับ ความว่า

สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ อำเภอเมืองนครพนม

1. วัดโอกาสศรีบัวบาน ตั้งอยู่บนถนนสุนทรวิจิตร ตรงข้ามด่านท่าเรือนครพนม – คำม่วน เป็นวัดคู่บ้านคูเมืองมาแต่โบราณ บริเวณกลางวัดจะมีหอประดิษฐานพระดีวกับพระเทียมอยู่คู่กัน พระดีว เป็นพระพุทธรูปปางเพชรมารวิชัย ทำด้วยไม้ดีวบุทองคำ ขนาดหน้าตักกว้าง 30 ซม. สูง 60 ซม. สร้างโดยเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรเมื่อ พ.ศ.1328 ส่วนพระเทียม มีลักษณะและขนาดเดียวกับพระดีว สร้างในสมัยพระเจ้าขัติยวงศา ปัจจุบันได้นำพระแทน มาประดิษฐานแทนที่ พระเทียม

ส่วนที่ 3 แผนประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดนครพนม “รตราท่องเที่ยว...ริมฝั่งโขง สุขที่สุด@นครพนม” มีข้อมูลสถานที่สำคัญทั้งหมด 12 แห่ง ได้แก่ 1.สวนเทิดพระเกียรตินครพนม (จุดจอตารางจุดที่ 1) 2.วัดพระอินทร์แปลง 3.วัดมหาธาตุ (จุดจอตารางจุดที่ 2) 4.วัดกลาง 5.วัดโพธิ์ศรี 6.แลนด์มาร์คพญานาค 7.ตลาดอินโดจีน 8.วัดโอกาสศรีบัวบาน (จุดจอตารางจุดที่ 3) 9.ศาลเจ้าพ่อหมื่น นครพนม 10.หอนาฬิกาเวียดนามอนุสรณ์ 11.ลานคนเมืองนครพนม 12.ศูนย์อโศก 13.พิพิธภัณฑสถานผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม (หลังเก่า) (จุดจอตารางจุดที่ 4) 14.วัดนักบุญอันนา หนองแสง (จุดจอตารางที่ 5) โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ โดยย่อด้วย ด้านานเกี่ยวกับพระดีวพระเทียมในแผนปับนี้มีความว่า

8. วัดโอกาสศรีบัวบาน (จุดจอตาราง จุดที่ 3)

วัดคู่บ้านคูเมืองมาแต่โบราณ มีหอประดิษฐาน “พระดีวพระเทียม” พระศักดิ์สิทธิ์ คู่บ้านคูเมือง พระดีวจะประทับอยู่ด้านขวาของพระเทียม พระดีวเป็นพระพุทธรูปปางเพชรมารวิชัย ทำด้วยไม้ดีวบุทองคำ สร้างโดยเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูร พ.ศ.1328 ส่วนพระเทียมนั้นไม้ได้บุทองแต่ลงรักปิดทองเปลวใครเป็นผู้สร้างเมื่อใดไม่ปรากฏ ในวันเพ็ญเดือนหก จะมีประชาชนมานมัสการพระดีวและพระเทียมจำนวนมาก

ส่วนที่ 4 แผนที่ประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนครพนม ตามโครงการปีท่องเที่ยววิถีไทย 2558 อีสานแหล่งเรียนรู้อารยธรรม เรื่อง “20 แหล่งเติมความสุข สุขสุดใจที่นครพนม” เป็นแผนที่ที่มีข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในจังหวัดนครพนมจำนวน 20 แห่ง คือ 1.พระธาตุพนม 2.พระธาตุเรณู 3.พระธาตุศรีคุณ 4.พระธาตุมหาชัย 5.พระธาตุมรุกขนคร 6.พระธาตุประสิทธิ์ 7.พระธาตุท่าอุเทน 8.พระธาตุนคร 9.พระธาตุจำปา 10.วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) 11.วัดศรีเทพประดิษฐาราม 12.โบสถ์นักบุญอันนา หนองแสง 13.พิพิธภัณฑสถานผู้ว่า (หลังเก่า) 14.ถนนคนเดิน@นครพนม 15.รตราชมเมืองนครพนม 16.ล่องเรือสำราญ 17.หอเฉลิมพระเกียรติพระราชาวงศ์จักรี 18.หมู่บ้านมิตรภาพ ไทย-เวียดนาม 19.จุดชมวิวได้สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 3 (นครพนม-คำม่วน) 20.ปากน้ำไชยบุรี ในหัวข้อที่ 10 มีข้อมูลประวัติพระดีวพระเทียม ดังความว่า

10 “วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)” สถานที่ธรรมอันเป็นที่ตั้งจุดเริ่มต้นเมืองนครพนม (ห่างจากใจกลางเมืองนครพนม 350 ม. ให้เวลาคุณเดินทางประมาณ 2 นาที)

วัดคู่บ้านคูเมืองมาแต่โบราณ ตั้งอยู่ ถ.สุนทรวิจิตร ตรงข้ามด่านท่าเรือนครพนม-คำม่วน อ.เมือง สร้างเมื่อ พ.ศ.1994 ในสมัยที่อาณาจักรศรีโคตรบูรรุ่งเรืองและได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ.2281 บริเวณกลางวัด

จะมีหอประดิษฐานพระเดียวกับพระเทียมอยู่กัน พระดีว้เป็นพระพุทธรูปปางเพชรมารวิชัย ทำด้วยไม้ดีว้บุทองคำ ขนาดหน้าตักกว้าง 30 ซม. สูง 60 ซม. สร้างโดยเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูร เมื่อ พ.ศ.1328 ส่วนพระเทียม มีลักษณะ และขนาดเดียวกับพระดีว้ สร้างในสมัยพระเจ้าขัติยวงศา ปัจจุบันได้นำ พระแทน มาประดิษฐานแทนที่ พระเทียม

ตำนานที่ 5 ป้ายชั้วคราวในวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้เมื่อ 14 มีนาคม 2558 เป็นป้ายไว้นิลไม้คงทนแข็งแรง สร้างถวายโดย นายณรงค์ศักดิ์ สาขาวิชาการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม ต่อมาจึงมีผู้ศรัทธาถวายป้ายใหม่แก่วัด เนื้อความในป้ายเดิมนี้มีความว่า

พระดีว้พระเทียม

เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองนครพนม มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างด้วยไม้สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูร

ประวัติความเป็นมา

ในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรกำลังรุ่งเรือง เจ้าผู้ครองนครมีนามว่า “พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง” ประสงค์ให้ จัดหาพาหนะทางน้ำสำหรับพระองค์ โดยให้นายช่างพร้อมด้วยชาวบ้านกองล่อและกำลังพล ล้มไม้แค่น (ตะเคียน) และลงมือขุดเรือที่ดงเซกา เสร็จแล้วจึงเตรียมการชักลากลงสู่น้ำโขง ซึ่งต้องใช้ไม้หมอนวางหนุนรองเป็นระยะ ๆ ปรากฏว่าได้มีท่อนไม้ดีว้ปะปนอยู่ด้วย ครั้นพอวางเรือทับ และลงมือชักลากไปบนไม้หมอนท่อนอื่น ๆ เรือก็เลื่อนไหล ไปโดยสะดวก แต่ไม้หมอนท่อนไม้ดีว้กลับไม่ยอมให้เรือเลื่อนมาทับ ครั้นนำมาเป็นไม้หมอนรองท้องเรือและลงมือ ชักลากครั้งใด หมอนไม้ดีว้ท่อนนั้นก็กระเด็นออกมาถูกชาวบ้านและกำลังพลที่ชักลากเรือได้รับบาดเจ็บพกเข้าไป ตาม ๆ กัน แต่ในที่สุดก็สามารถชักลาก เรือลงแม่น้ำโขงได้สำเร็จ

เมื่อความน่าอัศจรรย์เช่นนั้นทราบถึงพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงจึงให้นำหมอนไม้ดีว้ท่อนนั้น มาแกะสลักเป็น พระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 39 ซม. สูงรวมทั้งแท่นประดิษฐาน 60 ซม. และลงรักปิดทอง เมื่อ จ.ศ. 147 ปีเป่า วันอังคาร เดือน 7 แรม 8 ค่ำ ปีกุน ตรงกับ พ.ศ.1238 และจัดให้มีการสมโภช เป็นพระพุทธรูปคู่บ้าน มิ่งเมืองนครบุรีศรีโคตรบูรหลวง

ในสมัยต่อมาหอองค์พระดีว้ที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดธาตุนบ้านสำราญเกิดไฟไหม้ และเข้าใจพระดีว้ถูกไฟไหม้ ด้วย พระเจ้าขัติยวงศา ๆ จึงสั่งให้ชาวบ้านหาไม้มาแกะสลักเป็นองค์พระลงรักปิดทองและฉลอมสมโภชเป็น พระคู่บ้านมิ่งเมืองแทนพระดีว้ จนเวลาล่วงเลยต่อมาชาวบ้านสำราญได้ออกไปหาปลากลางลำน้ำโขงในขณะนั้นได้เกิด

พายุหมุนเคลื่อนแรงขึ้นและเห็นพระดิวลอยขึ้นกลางแม่น้ำโขงอย่างน่าอัศจรรย์ จึงได้นำองค์พระดิวมาประดิษฐานไว้ที่วัดธาตุตั้งเดิม พระเจ้าชัตติยวงศาฯ ทรงทราบจึงสละทองคำ 30 บาท ให้นายช่างตีเป็นแผ่นงักโกบูพระดิวท้าวองค์ และจารึกบอกวันเดือนปีและนามผู้สร้าง และตั้งชื่อพระพุทธรูปองค์ที่สร้างขึ้นก่อนว่า “พระดิว” องค์ที่สร้างขึ้นใหม่ชื่อ “พระเทียม” นำมาประดิษฐานอยู่คู่กันจนย้ายมาอยู่ที่วัดโอกาสในปี พ.ศ.2281 ซึ่งขวานครพนมได้นำออกสร่งน้ำในวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปีตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

สำนวนที่ 6 ป้าย “วัดโอกาส” เป็นป้ายหินอ่อนสลัก ช่างหอพระดิวพระเทียม ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2558 ป้ายมีความว่า

วัดโอกาส

ตั้งอยู่เลขที่ 552 ถ.สุนทรวิจิตร ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครพนม สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งเมื่อ พ.ศ. 1994 ได้รับพระราชนิพนธ์จากเสนาบดี เมื่อ พ.ศ.2181 เดิมชื่อว่า วัดพระศรีบัวบานพระเจ้าดิว ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น วัดโอกาส

ความเชื่อและศรัทธา

คนโบราณมีความเชื่อว่า ผู้ใดที่ได้มากกราบสักการะหรือทำบุญตักบาตรที่วัดโอกาสจะได้พบกับโอกาสที่ดีสำหรับชีวิต การสอบเข้าศึกษาต่อ การสอบบรรจุเข้ารับราชการ การค้าการขายประกอบกิจการค้าใด ๆ จะเป็นผู้มีโอกาสประสบผลสำเร็จ ร่ำรวย มั่นคง

พระดิว-พระเทียม พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มือเมือง แกะสลักจากไม้ต้วบู้ด้วยทองคำหนัก 30 บาท มีความเชื่อและศรัทธาว่า พระดิวพระเทียม เป็นพระที่สามารถดับทุกข์ สร้างความร่มเย็นและได้นำโอกาสที่ดี ๆ เข้ามาในชีวิตของผู้ที่ได้เข้าไปกราบนมัสการ นอกจากนั้นท่านยังจะได้พบของดีในวัด เช่น หลวงพ่อศิลา ศาลเจ้าพ่อหมื่น ต้นสาละที่ออกดอกตลอดปี ขวานครพนมได้จัดงานสร่งน้ำ พระดิว-พระเทียม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี

สำนวนที่ 7 ป้ายประชาสัมพันธ์ “วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)” ติดตั้งไว้บริเวณหน้าวัด ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากป้ายนี้เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ.2558 มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติวัดและพระดิวพระเทียมโดยย่อ มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ดังความว่า

วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)

เดิมชื่อวัดศรีบัวบาน ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลเมือง เป็นวัดเก่าแก่ที่สุดวัดหนึ่ง สร้างในสมัยที่อาณาจักรศรีโคตรบูรยังเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ประดิษฐานของพระตี้ว พระเทียม ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของเมืองศรีโคตรบูร พระตี้วซึ่งประดิษฐานอยู่ด้านขวาของพระเทียม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย แกะสลักจากไม้ตัวบุทองคำ หน้ากว้าง 39 ซม. สูง 60 ซม. พระตี้วสร้างขึ้นโดย เจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูร เมื่อ พ.ศ.1238 พระเทียมมีขนาดเดียวกับพระตี้ว สร้างในสมัยพระเจ้าขัติยวงศา และมีการสมโภชให้พระตี้วพระเทียม เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองสืบมาจนถึงปัจจุบัน

Okad (Sribuaban) Temple

is locate alongside the MaeKhong river embankment in the Nakorn Phanom miniciple area. Wat Okad has been symbolic to Nakhon Phanom town or many generations. In the middle of the temple compound, there are two highly revered old Buddha images, Phra Tew and Phra Tiam. Phra Tiam is situated on the right hand side of Phra Tiam is the Buddha image with the posture of "Subduing Mara" and made of Tew wood carved with gold. It is 30 cm. wide and 60 cm. high. Phra Tew was built by the prince of Sri Khottaboon in the year 1328 B.E. (785 A.D.) while Phra Tiam, was built in the reign King Kutiyawongsa, both images are celebrated to be the symbols of this town ever since.

สำนวนที่ 8 ป้าย “ประวัติพระตี้ว – พระเทียม” ติดตั้งบริเวณข้างซุ้มประตูหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เคียงข้างกับป้ายประวัติวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) แทนป้ายไว้นิลเดิมที่ชำรุดไป ครอบครวัพลหนองหารสร้างถวาย โดยอ้างอิงข้อมูลจากหนังสืออนุสรณ์งาน

พระราชทานเพลิงศพพระครูสุนทรกัลยาณพจน์ อดีตเจ้าอาวาสวัดโกลาสและเจ้าอาวาสอำเภอเมืองนครพนม ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2558 ป้ายมีตำนานพระด้วงพระเทียม ดังความว่า

ประวัติพระด้วง - พระเทียม

พระด้วง - พระเทียม เป็นพระพุทธรูปไม้บุด้วยทองคำสร้างจากไม้ตัวซึ่งเป็นไม้หมอนรองท้องเรือของพระเจ้าศรีโคตบุร พุทธศิลป์ ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 39 ซม. สูงรวมทั้งแท่นประดิษฐาน 60 ซม. สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรศรีโคตบุรกำลังรุ่งเรืองประมาณ พ.ศ.1238

ตามประวัติเล่าว่า เมื่อเกิดเหตุเภทภัยที่บ้านใดเมืองใด ก็จะอัญเชิญองค์พระด้วงไปประดิษฐาน ณ บ้านนั้น เมื่อนั้น และครั้นเมื่อเหตุร้ายภัยร้ายที่เกิดขึ้นได้สงบระงับแล้วก็จะอัญเชิญมาประดิษฐานยังหอพระในเมืองตามเดิม ครั้งหนึ่งองค์พระด้วง ประดิษฐานอยู่ ณ วัดธาตุ บ้านสำราญใต้และได้เกิดเหตุไฟไหม้หอพระขึ้น เจ้าเมืองจึงสั่งให้สร้างองค์พระขึ้นมาแทนไว้ โดยกำหนดให้มีพุทธลักษณะเหมือนกับองค์พระด้วงทุกประการและสมโภชเป็นพระคู่มือเมืองแทนองค์พระด้วง

ครั้นภายหลังต่อมาได้มีชาวบ้านสำราญออกไปหาปลาและได้เห็นเป็นปาฏิหาริย์องค์พระด้วงลอยขึ้นจากแม่น้ำโขงท่ามกลางพายุหมุน จึงได้ออกเรือไปรับ และนำมาประดิษฐานยังวัดธาตุ เมื่อความทราบถึงพระเจ้าชัตติยะวงศ์ พระองค์จึงได้ให้นายช่างตีแผ่นเงินโก่งทองบุองค์พระด้วงและจารึกนามผู้สร้างพร้อมบอกวันเดือนปี ที่สร้าง นอกจากนี้ยังได้ขนานนามพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นก่อนว่า “พระด้วง” ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ในภายหลังว่า “พระเทียม” โดยประดิษฐานไว้คู่กันและนำออกทรงน้ำในวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปี ซึ่งชาวนครพนมได้ถือปฏิบัติตั้งแต่นั้นสืบมา

สำนวนที่ 9 ป้าย “History of Wat Okas (Sribuaban) & History of Pha tue and Pha thean” จำทำโดย วิทยาลัยการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ สาขาการท่องเที่ยว ปีการศึกษา 2558 ติดตั้งบริเวณข้างซุ้มประตูริมโขงหน้าวัดโกลาส (ศรีบัวบาน) เคียงข้างกับป้าย “ประวัติพระด้วง - พระเทียม” กับป้ายประวัติวัดโกลาส (ศรีบัวบาน) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2559

History of Pha tue and Pha thean

Pha tue and Pha thean are the Buddha statue build form woods and cover with gold, the woods were from the bottom of the boat of Lord Srikotaboon. Subduing Mara, width 39 cm. high 60 cm. include the base, built in prosperous Srikotaboon kingdom.

From the history, if a catastrophe occur where to invite Pha tue and Pha thean to that town after ceased invite to the old location.

สำนวนที่ 10 ป้ายประชาสัมพันธ์ “วัดโอกาส Wat Okat” ติดตั้งอยู่บริเวณริมถนนหน้าวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) จัดทำโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ.2559 ต่อมาในช่วงปลายปี พ.ศ.2559 ททท. ได้เปลี่ยนเป็นป้ายแผนที่แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดนครพนมโดยมีเพียงแผนที่และภาพถ่ายสถานที่ ไม่ได้กล่าวถึงตำนานของสถานที่ต่าง ๆ เหมือนป้ายเดิม

วัดนี้ไม่ปรากฏประวัติศาสตร์การก่อสร้างที่ชัดเจนแต่เชื่อกันว่าสร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูร เป็นวัดคู่บ้านคูเมืองของจังหวัดนครพนมวัดหนึ่ง

ภายในวัดมีสิ่งสำคัญ คือ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนประดิษฐานอยู่ภายในวิหาร ได้แก่ พระติ้วและพระเทียม ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างด้วยไม้ ตามตำนานเล่าว่า ลอยน้ำ

มาจากประเทศลาว ในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูร ปัจจุบันทางวัดได้จัดให้มีพิธีสงฆ์เป็นประจำในวันเพ็ญ เดือน 6 ของทุกปี

Wat Okat

The temple is of an unknown background but is believed to have been constructed in the period of Si Khotrabun Kingdom. It is one of the most revered temples of Nakhon Phanom province.

The Wihan or assembly hall of Wat Okat houses sacred Buddha images; namely, Phra Tiu and Phra Thiam, which are wooden images of the Buddha subduing Mara. Legend has it that the images floated across from Laos since the period of the Si Khotrabun Kingdom. A bathing ceremony is held annually for the revered images on the full moon day of the sixth lunar month.

3) สื่อออนไลน์

จากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพระติ้วพระเทียมในสื่อออนไลน์ระหว่าง ปี พ.ศ.2558 – 2559 ผู้วิจัยพบว่ามิต้านานเกี่ยวกับพระติ้วพระเทียมในเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยจะพบมากในเว็บไซต์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และเว็บไซต์เกี่ยวกับพระเครื่อง ดังนี้

สำนวนที่ 1 เรื่อง “เหรียญพระติ้ว-พระเทียม รุ่น 2 วัดโอกาส จ.นครพนมในคอลัมน์ เปิดลับพระใหม่ จากหนังสือพิมพ์ข่าวสด” [ออนไลน์] <http://www.itti-patihan.com/เหรียญพระติ้ว-พระเทียม-รุ่น-2-วัดโอกาส> เข้าถึงเมื่อ 1 พฤษภาคม 2559 มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดโอกาส ตำนานพระติ้วพระเทียม และจบด้วยลักษณะของเหรียญพระติ้วพระเทียมรุ่น 2 ตำนานพระติ้วพระเทียมมีความว่า

เหรียญพระติ้ว-พระเทียม รุ่น 2 วัดโอกาส จ.นครพนม

“วัดโอกาส” เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคูเมือง ... สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรกำลังรุ่งเรือง โดยมีจมีนรักษาราชภรรยา แม่ทัพนายกองพระเจ้าศรีโคตรบูร เป็นผู้สร้างวัดขึ้น พ.ศ.2281 ราชบุตรพรหมา เจ้าผู้ครองนครบุรีศรีโคตรบูร บูรณปฏิสังขรณ์วัดพร้อมสร้างพระอุโบสถ และพระประธานในโบสถ์นามว่า “หลวงพ่อบรมราชพรหมา”

ราชบุตรพรหมา ยังได้อัญเชิญ พระติ้ว-พระเทียม จากวัดธาตุ บ้านสำราญ ประดิษฐานที่วัดโอกาส แล้วมีสร้อยตามหลังว่า “ศรีบัวบาน” เป็นวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ตำนานเดิมมีเพียง “พระติ้ว” พระพุทธรูปไม้แกะสลักปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 39 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร สร้างโดยพระเจ้าศรีโคตรบูร เจ้าผู้ครองอาณาจักรโปรตฯให้นายช่างสร้างพระติ้วจากไม้หอมรองทองเรือ ก่อนสมโภชเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคูเมือง

“พระเทียม” ตำนานระบุว่าได้เกิดเพลิงไหม้หอพระธาตุ บ้านสำราญ ที่ประดิษฐาน พระติ้ว พระเจ้าชัตติยวงศา เข้าใจว่าพระติ้วถูกเพลิงไหม้ จึงมีบัญชาหาไม้มาแกะสลักให้มีพุทธลักษณะเช่นพระติ้วทุกประการ และจัดสมโภชเป็นพระคู่บ้านคูเมือง ต่อมาชาวบ้านออกหาปลากลางน้ำโขง ขณะมีพายุหมุน พบพระติ้วลอยไหลเหนือน้ำ จึงนำไปถวายพระเจ้าชัตติยวงศา

พระองค์เกิดศรัทธาจึงสละทองคำ 30 บาท ให้ช่างบุทองทิวองค์พระ และถวายสมัญญานามพระพุทธรูปองค์เดิมว่า “พระติ้ว” ส่วนพระพุทธรูปสร้างขึ้นใหม่ ใช้แทนพระติ้วว่า “พระเทียม”

สำนวนที่ 2 เรื่อง “วัดโอกาส พระพุทธรูปคู่แฝด” เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.tiewplearn.com>. ซึ่งกล่าวถึงตำนานพระติ้วพระเทียมและประวัติวัดโอกาสโดยย่อ รวมทั้งยังมีแผนที่การเดินทางไปวัดโอกาสด้วย

วัดโอกาส (วัดโอกาสศรีบัวบาน)

ตำนานของพระบอกล่าว พระติ้ว องค์พระพุทธรูปปางมารวิชัยสูงประมาณสองไม้บรรทัด เดิมประดิษฐานอยู่วัดธาตุ บ้านสำราญ มีอายุกว่า 1,300 ปี สร้างขึ้นในห้วงเวลาอันยิ่งใหญ่ของอาณาจักรศรีโคตรบูรจากท่อนไม้ศักดิ์สิทธิ์ นานมาแล้วเกิดความเข้าใจผิดคิดว่าองค์พระติ้วถูกเพลิงไหม้จึงมีการสร้างพระติ้วองค์จำลองขึ้นมา ภายหลังพบพระติ้วลอยขึ้นมาจากแม่น้ำโขงอย่างน่าอัศจรรย์ จึงกลายเป็นมีพระพุทธรูปคู่แฝด คือ พระติ้ว และพระเทียม

มีชาวนครพนมให้ความเคารพอย่างยิ่ง พระพุทธรูปสององค์นี้ย้ายจากวัดธาตุมาประดิษฐาน ณ วัดโอกาส หรือ โอกาสศรีบัวบาน มีชาวบ้านเรียกกันติดปาก เมื่อกว่า 250 ปีมาแล้ว วัดโอกาสเป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองนครพนม วัดแห่งนี้ อยู่ริมแม่น้ำโขงกลางตัวเมือง มาที่เขื่อนนครพนมยังไม่ต้องผ่านไปผ่านมาที่นี่ ก็ไม่ควรพลาด ที่จะแวะเข้าไปสักการะพระดี้วพระเทียม พระคู่แฝดทั้งสององค์ ณ วัดโอกาส (วัดโอกาสศรีบัวบาน) ภายในโบสถ์ ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังอันงดงาม ให้ชมอีกด้วย

สำนวนที่ 3 เรื่อง “วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)” เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก

<http://www.dooasia.com/nakhonphanom/044k001.shtml>

...เมื่อจุลศักราช ราชชาติ 1,100 ตัว ตรงกับพุทธศักราช 2281 ราชบุตรพรหมา (พรหมา บุตรเจ้าแก้วแก้ว) ได้เป็นเจ้าของเมืองนครบุรีศรีโคตรบูร มีพระราชทินนามว่าพระบรมราชาพรหมา มีพระราชศรัทธาบูรณปฏิสังขรณ์สำนักสงฆ์วัดศรีบัวบานขึ้น พร้อมกับสร้างพระอุโบสถ สร้างพระประธานด้วยอิฐพวยเพ็ชรลงรักปิดทอง และตั้งชื่อพระประธานนั้นว่า “หลวงพ่อบุทธราชาพรหมา” นอกจากนั้นยังได้อัญเชิญ พระดี้วพระเทียม ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่มืองของเมืองศรีโคตรบูรจากบ้านสำราญ มาประดิษฐานที่วัดศรีบัวบาน และรับสั่งให้ชาวบ้านสำราญเป็น “ข้าโอกาส” คอยปรนนิบัติรักษาพระดี้วพระเทียม พร้อมกับเปลี่ยนนามวัดใหม่จากวัดศรีบัวบานเป็น “วัดโอกาส” ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน...

สำนวนที่ 4. นงลักษณ์ สุวรรณพรรณ เรื่อง “วัดโอกาส” เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก

<http://woodychannel.com> สำนวนนี้มีตำนานเหมือนกับสำนวนที่ 3 และมีส่วนเพิ่มเติมด้วย ส่วนเพิ่มเติมนั้นมีความว่า

... พระดี้วและพระเทียม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยสององค์ที่มีพุทธลักษณะเหมือนกันทุกประการ แกะสลักจากไม้ตะเคียน ขนาดหน้าตักกว้าง 39 ซม. สูง 60 ซม. ประดิษฐานในบุษบกทรงปราสาทที่ตั้งอยู่ด้านหน้าพระประธานในโบสถ์ พระเทียมอยู่ทางขวามือของพระประธาน ส่วนพระดี้วอยู่ทางซ้ายพระดี้วและพระเทียมมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ กล่าวกันว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีมาแต่ครั้งอาณาจักรศรีโคตรบูรกำลังรุ่งเรืองในสมัยพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง พระองค์ทรงให้ขุดเรือกลอนเพื่อใช้เป็นเรือพระที่นั่ง เมื่อขุดเรือสำเร็จแล้ว จึงเคลื่อนเรือลงสู่แม่น้ำโขง โดยใช้เครื่องทุ่นแรงที่ไม่มีหมอนกลเม็กจำนวนหลายท่อนวางเป็นแนวใต้ท้องเรือ เพื่อช่วยชักลากเรือให้เคลื่อนไปสะดวกยิ่งขึ้น แต่ขณะเรือเคลื่อนมาถึงไม้หมอนท่อนหนึ่งซึ่งไม่มีตัวก็ไม่สามารถเคลื่อนต่อไปได้ ทั้งไม้หมอนนั้นก็กระเด็นออกไป การชักลากเรือต้องใช้ความพยายามอยู่นานจึงนำเรือลงสู่แม่น้ำได้สำเร็จ เชื่อกันว่า หมอนไม้ตัวนั้นเป็นพญาไม้ซึ่งมีเทวดาลิงสถิตอยู่ พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงจึงโปรดให้นำไปแกะสลักเป็นพระดี้ว เมื่อวันอังคารเดือน 7 แรม 8 ค่ำ ปีกุน ตรงกับ พ.ศ. 1327 แล้วจัดพิธีสมโภชเป็นพระมิ่งเมืองนครศรีโคตรบูรต่อมาในสมัยพระเจ้าขัติยวงศาบุตรรามหาราชกษัตริย์องค์ต่อมา ได้เกิดไฟไหม้ในหอพระดี้ว ชาวบ้านไม่สามารถนำพระดี้วออกมาได้ จึงคิดว่าพระดี้วคงจะไหม้ไปในกองเพลิง พระเจ้าขัติยวงศา จึงโปรดให้นำไม้มงคลมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปขึ้นแทนพระดี้ว พระพุทธรูปองค์ใหม่นี้เหมือนพระดี้วองค์เดิมไม่ผิดเพี้ยน ในเวลาต่อมาได้พบพระดี้วองค์เดิมในลำน้ำโขง พระเจ้าขัติยวงศา จึงทรงอัญเชิญมาประดิษฐานคู่กับพระดี้วองค์ใหม่ซึ่งมีพระนามใหม่ว่าพระเทียมนับแต่นั้นมา

สำนวนที่ 5 เรื่อง “พระดี้ว-พระเทียม”พระคู่แฝดแห่งนครพนม” เขียนโดย MGR Online เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559

เข้าถึงจาก <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9500000115502>

...บริเวณกลางวัดจะมีหอประดิษฐาน “พระดี้ว พระเทียม” พระคู่แฝดแห่งเมืองนครพนมอยู่คู่กัน โดยพระดี้วจะประทับอยู่ด้านขวาของพระเทียม สำหรับประวัติของพระดี้ว พระเทียม นั้นเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มืองนครพนมมาแต่โบราณกาล

ในตำนานการสร้างพระดี้ว พระเทียม ในตอนแรก จะมีเพียงองค์พระดี้ว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปไม้แกะสลักปางมารวิชัยขนาดหน้าตักกว้าง 39 ซม. สูง 60 ซม. สันนิษฐานว่าสร้างโดยพระเจ้าศรีโคตรบูร ซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองอาณาจักรศรีโคตรบูรประมาณปี พ.ศ.1238 โดยพระองค์ได้โปรดให้นายช่างสร้างจากไม้หมอนรองท้องเรือท่อนที่ทำจากไม้ตัวซึ่งกระเด็น ออกในขณะที่ทำการชักลากเรือลงสู่แม่น้ำโขง

ครั้งนั้นได้ทำการสมโภชเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่มืองแล้วเมื่อเกิดเหตุร้ายภัยร้าย ณ บ้านเมืองใด จึงได้อัญเชิญองค์พระดีวไปประดิษฐาน ณ บ้านเมืองนั้น ครั้นพอเหตุร้ายภัยร้ายระงับดับหายไปก็อัญเชิญประดิษฐานภายในเมืองตามปกติ

ครั้งหนึ่งเกิดเพลิงไหม้หอพระวัดธาตุ บ้านสำราญ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานองค์พระดีว พระเจ้าชัตติยวงศาฯ จึงมีบัญชาให้ชาวบ้านหาไม้มาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปเหมือนองค์พระดีวทุกประการ แล้วจัดให้มีการสมโภชเป็นพระคู่บ้านคู่มืองแทนองค์พระดีวที่เข้าใจว่าถูกไฟไหม้แล้ว

ต่อมาได้มีชาวบ้านสำราญไปหาปลากลางแม่น้ำโขง ในขณะที่ตนเองได้เกิดลมบ้าหมู (พายุหมุน) ขึ้นและชาวบ้านได้เห็นองค์พระดีวลอยขึ้นมาจากแม่น้ำโขง จึงได้นำไปถวายคืนพระเจ้าชัตติยวงศาฯ พระองค์ศรัทธาเป็นอย่างยิ่งจึงได้สละทองคำหนัก 30 บาท ให้ช่างบุทั้งทั้งองค์พระและจารึกอักษรที่แท่นฐานลานเงิน เพื่อบอกวันเดือนปีและนามผู้สร้าง พร้อมทั้งได้ถวายสมัญญานามพระพุทธรูปองค์เดิมว่า "พระดีว" และพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้แทนพระดีวนั้นว่า "พระเทียม"

ซึ่งในกาลต่อมาราชบุตรพรหมา (พรหมบุตรเจ้ากู่แก้ว) เจ้าครองเมืองนครบุรีศรีโคตรบูรได้อัญเชิญพระดีว พระเทียม มาประดิษฐานที่วัดศรีบัวบานในปี พ.ศ.2281 ขาวนครพนมจะจัดงานสงกรานต์ พระดีว พระเทียม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เป็นประเพณีสืบมาทุก ๆ ปี

การสังเกตความแตกต่างของพระดีวพระเทียมนั้น นอกจากจะทราบว่าจะอยู่ด้านขวาของพระเทียมแล้วยังสามารถสังเกตได้จากองค์พระดีวทำด้วยไม้ดีวบุทองคำ ส่วนพระเทียมนั้นไม่ได้บุทองคำแต่ลงรักปิดทองคำเปลวแทน

สำนวนที่ 6 เรื่อง “พระดีว-พระเทียม พระคู่แฝด วัดโอกาสศรีบัวบาน จ.นครพนม” เขียนโดยสาวิกาน้อย เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.dhammadjak.net/forums/viewtopic.php?t=41187>

พระดีว-พระเทียม

พระคู่บ้านคู่มืองนครพนม พระประธานในวิหาร วัดโอกาสศรีบัวบาน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครพนม

“นครพนม” เมืองริมฝั่งแม่น้ำโขงที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน เป็นที่ตั้งของอดีตอาณาจักรอันเคยรุ่งเรืองคืออาณาจักรศรีโคตรบูร มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญมากมายให้ศึกษา ที่คนทั่วไปรู้จักกันดี ก็คือ “พระธาตุพนม” พระธาตุคู่บ้านคู่มืองของขาวนครพนม นอกจากนี้ยังมี “วัดโอกาสศรีบัวบาน” ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่คู่มืองนครพนม อันมีชื่อเดิมว่า วัดศรีบัวบาน หรือ วัดพระศรีบัวบานพระเจ้าดีว ... สำหรับประวัติที่เล่าขานกันสืบมาถึงการสร้าง “วัดโอกาสศรีบัวบาน” นั้น สันนิษฐานกันว่าวัดได้สร้างขึ้นเมื่อจุลศักราชได้ 913 ตัวปี ตรงกับปีพุทธศักราช 1994 ครั้งในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรกำลังรุ่งเรือง ในขณะที่นั้นมีพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง เป็นเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูร “จมีนรักษาราษฎร์” ซึ่งเป็นแม่ทัพนายกองเมือง ผู้ปฏิบัติราชการทางพระเนตรพระกรรณแทนพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงได้นำกำลังทหารมาตั้งค่ายระวางข้าศึกที่บริเวณบ้านโพธิ์ค้ำ แล้วมีศรัทธาร่วมกับชาวบ้านโพธิ์ค้ำช่วยกันสร้างวัดขึ้นเพื่อบำรุงขวัญทหารที่ริมฝั่งแม่น้ำโขงในบริเวณบ้านโพธิ์ค้ำ แห่งนครศรีโคตรบูร

...

บริเวณกลางวัดโอกาสศรีบัวบาน จะมีหอพระในวิหาร ประดิษฐาน “พระดีว พระเทียม” พระคู่แฝดแห่งเมืองนครพนม ประทับอยู่คู่กัน โดยพระดีวจะประทับอยู่ด้านขวาของพระเทียมซึ่งมีขนาดเท่ากัน นับเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มืองนครพนมมาแต่โบราณกาล สำหรับตำนานการสร้าง “พระดีว พระเทียม” พระคู่แฝดนั้นในตอนแรกจะมีเพียงองค์ “พระดีว” องค์เดียวเท่านั้นเป็นพระพุทธรูปทำจากไม้ดีวบุด้วยทองคำแกะสลัก ปางมารวิชัย มีขนาดหน้าตักกว้าง 39 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร

...

สำหรับคำบูชา “พระดีว พระเทียม” มีดังนี้

ยะถาคะหิเตหิ สักกาเรหิ อิมัง พุทธปะฏิมัง อะภิปุชเยยามิ ยะถิจฉิตัง เม อะถิจังอะตุ สัพพะทา หิตายะ เจวะ สุขายะ สุขายะ นิพพานัสสะ สังวัตตะตุ ฯ

สำนวนที่ 7. เรื่อง “พระดีว - พระเทียม วัดโอกาส (วัดศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม” เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.danpranippam.com/web/praput/praput193.html>

พระดีว - พระเทียม พระพุทธรูปปางมารวิชัยแกะสลักด้วยไม้ดีว ลงรักปิดทอง สร้างเมื่อพุทธศักราช 1328 สมัยศรีโคตรบูร “พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง” รับสั่งให้นายช่างสร้างเรือ นายช่างได้ไปหาไม้หอมมา จากดงดีวเพื่อหนุนท้องเรือ ขณะชักลากเรือ นั้นไม้หอมหนึ่งกระเด็นออกมาไม่ยอมให้เรือทับ เป็นพระพุทธรูปไม้แกะสลักปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 39 ซม. สูง 60 ซม. สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูร ปัจจุบันประดิษฐาน ณ บุษบกภายในอุโบสถ สำหรับพระเจ้าดีวนั้นเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรอัญเชิญไปประดิษฐานที่วัดศรีบัวบาน พระครูกับยาพจน์ได้บันทึกประวัติวัดศรีบัวบาน ไว้ในหนังสือที่ระลึกงานนมัสการพระดีว วัดโอกาส ในระหว่างวันที่ 1-3 มกราคม พ.ศ. 2498 ว่า

สมัยหนึ่งเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรมีความประสงค์จะมีเรือแข่งหลวงสักลำหนึ่ง จึงมีรับสั่งให้ราษฎรบ้านตอเฮือ (ปัจจุบันอยู่ที่บ้านอ่างคำ ตำบลนาทราย อำเภอเมือง นครพนม) เข้าป่าไปตัดไม้ เพื่อที่จะทำเรือแข่งโดยกำหนดว่าต้องเป็นไม้แคน (ไม้ตะเคียน) เพราะถือว่า ต้นตะเคียนแต่ละต้นมีนางไม้ที่มีอิทธิฤทธิ์สิงสถิตอยู่ ถ้าผีพายทุกคนให้การเคารพกราบไหว้นางไม้หรือแม่ย่านางจะเป็นผู้บันดาลความ มีชัยในการแข่งขันทุกครั้ง

สมัยก่อนเมื่อจะตัดต้นตะเคียนต้องมีพิธีกรรมเช่นไหว้เป็นการขอขมาบอกกล่าวกับแม่ย่านาง เพื่อแสดงความประสงค์ในการนำไม้ไปใช้งานอย่างถูกต้อง กล่าวกันว่า ถ้าเป็นต้นตะเคียนที่มีฤทธิ์แรง เวลาเอาขวานไปฟิงที่ต้นไม้วานยังกระเด็นไปเลยก็มี

ภายหลังที่ชาวบ้านอ่างคำจัดการล้มไม้ลงได้แล้ว ได้ช่วยกันเอาเครื่องมือตัด เล่าะกิ่งก้านออกและวัดความยาวให้ได้ 20 วา ส่วนที่เหลือต้องตัดทิ้งออกให้หมด เมื่อจัดการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็รอเวลาชักลากขอนไม้ตะเคียนเข้าเมือง เพื่อให้ช่างถาก เหลา ขุด แต่งเป็นเรือแข่งให้เสร็จสมบูรณ์

การชักไม้ที่มีน้ำหนักมากจากสถานที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง ก่อนนั้นใช้วิธีเอาไม้หอมรองพื้นเป็นระยะ ๆ จึงจะทำให้เคลื่อนที่ได้สะดวก รวดเร็ว และเบาแรง บรรดาช่างและชาวบ้านจึงช่วยกันตัดไม้เป็นท่อน ๆ เพื่อรองรับเป็นไม้หอมไว้เคลื่อนซุง จำนวนไม้หอมหลายท่อนนั้นปรากฏว่ามี “ไม้ดีว” ปะปนอยู่ด้วยท่อนหนึ่ง เมื่อเอาไม้ดีวท่อนนั้นไปวางและลากซุงมาทับแล้ว แทนที่จะหมุนกลับไปเป็น ระยะ ๆ ตามไม้ท่อนอื่น ๆ ไม้ดีวท่อนนั้นกลับกลับไปตามทิศทาง ขอนไม้เรือ อีกทั้งยังส่งเสียงดัง ต้ว ๆ ๆ ยังความประหลาดใจให้แก่ผู้ที่ พบเห็นยิ่งนัก ปรากฏการณ์อัศจรรย์นี้ทำให้ชาวบ้านพยายามทดลองจับไม้ดีวใส่เข้าไปใหม่หลายครั้ง ผลลัพธ์ที่ออกมาก็เป็นเหมือนเดิมทุกครั้ง

ในที่สุดชาวบ้านอ่างคำจึงตัดสินใจนำเอาไม้ดีวท่อนนั้นไปทูลเกล้าถวายเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรพร้อมกับได้เล่าเหตุการณ์ประหลาดที่เกิดขึ้นให้ฟัง เจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรเห็นเป็นนิมิตดี ชะรอยเทพยดาอารักษ์แห่งนคร ได้ส่งสิ่งที่เป็นมงคลมาให้จึงมีรับสั่งให้นำไม้ดีวท่อนนั้นไปให้ช่างแกะสลักเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 30 ซม. สูง 60 ซม. จากนั้นลงรักปิดทอง พุทธาภิเษกเบิกพระเนตร นำขึ้นสมโภชเป็นพระคู่บ้าน คู่เมืองนครศรีโคตรบูร โดยถวายพระนามพระพุทธรูปนั้นว่า “พระเจ้าดีว”

วัดโอกาสได้ถือกำเนิดขึ้น เมื่อจุลศักราช 813 ตัว ตรงกับพุทธศักราช 1994 เดิมชื่อวัดศรีบัวบาน ตั้งอยู่ในหมู่บ้านโพธิ์คำเมืองศรีโคตรบูรหลวง ปัจจุบันอยู่ทางฝั่งลาว สร้างโดยนายกองและชาวบ้านโพธิ์คำที่มีความเลื่อมใสและศรัทธาในบวรพุทธศาสนา ต่อมามีการย้ายที่ตั้งเมืองมาอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง จึงมีการสร้างวัดศรีบัวบานแห่งใหม่ขึ้นแทนพระอารามเดิม เพื่อความสะดวกในการประกอบพิธีทางศาสนาของชาวบ้าน ระหว่างที่กำลังลงมือก่อสร้างวัดอยู่นั้น องค์พระเจ้าดีวถูกอัญเชิญไปประดิษฐาน ณ วัดธาตุบ้านสำราญ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

อยู่มาวันหนึ่งเกิดเพลิงไหม้วัดธาตุบ้านสำราญ ทำให้ศาสนสถานถูกเพลิงเผาทำลายสิ้น รวมทั้งองค์พระเจ้าดีวด้วย ชาวบ้านจึงพากัน กราบทูลพระเจ้าขัติยวงศาฯ ทรงทราบ พระเจ้าขัติยวงศาฯ บุตรมหาฤาชัยไตรทศฤาเดชเชษฐบุรุษศรีโคตรบูร จึงมีรับสั่งให้หาไม้มา แกะเป็นพระพุทธรูปขึ้นใหม่ โดยกำหนดพุทธลักษณะและขนาดเท่าเดิมแต่มีได้ลงรักปิดทองเหมือนพระเจ้าดีวเพื่อเป็นพระพุทธรูป คู่บ้านคู่เมือง นครพนมแทนพระเจ้าดีวองค์เดิม

ต่อมาประมาณ 2-3 ปี ชาวบ้านบ้านสำราญจำนวนหนึ่ง พากันพายเรือออกไป ทอดแหหาปลาบริเวณกลางแม่น้ำโขงใต้เกาะดอน ทันใดนั้นเกิดลมบ้าหมูหมุนที่กลางแม่น้ำโขงใต้ทางตอน บรรดาพวกหาปลาจึงนำเรือแอบเข้าฝั่งให้ห่างจากดอน และคอยเฝ้าดูเหตุการณ์ ปรากฏว่ามีวัตถุอย่างหนึ่งหมุนตัวตามลมบ้าหมูนั้น ยังความอัศจรรย์ใจแก่ผู้พบเห็นยิ่งนัก จึงตัดสินใจออกเรือไปพิสูจน์ดู พอยกวัตถุดังกล่าวขึ้นจากน้ำ จึงทราบว่าเป็นพระเจ้าด้าว ที่วัดธาตุบ้านสำราญ ซึ่งทุกคนเข้าใจว่าถูกเพลิงไหม้เสียหาย พวกหา ปลามีความดีใจเป็นอันมาก พร้อมใจกันอัญเชิญพระเจ้าด้าวไปทูลเกล้าถวายเจ้าผู้ครองนครฯ

พระเจ้าขัติยวงศา ทรงปลื้มปีติโสมนัส จึงพระราชทานทองคำหนัก 30 บาท ให้ช่างบุทองทำองค์พระเจ้าด้าว อีกทั้งจารึกอักษรธรรม บอกวัน เดือน ปี เจ้าศรัทธา (ผู้สร้าง) รอบฐานองค์พระพุทธรูป พระราชทานนามองค์พระที่บุทองนั้นว่า “พระด้าว”

ส่วนพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่งโปรดให้ลงรักปิดทอง พร้อมกับพระราชทานนามว่า “พระเทียม” ขณะนั้นพอดีกับวัดศรีบัวบานได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงได้อัญเชิญพระด้าว พระเทียมไปประดิษฐานอยู่ที่วัดนี้ ในเวลาเดียวกันพระเจ้าขัติยวงศา ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ชาวเมืองจำนวนหนึ่งมีหน้าที่คอยดูแลรักษาและทำความสะอาดรวมทั้งการปฏิบัติต่อองค์พระด้าว พระเทียม ตลอดจนการรักษาผลประโยชน์ของทางวัด มีให้ผู้คนผู้หนึ่งมาเบียดบังไปเป็นสมบัติส่วนตัว ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จึงได้รับสิทธิพิเศษ คือ ยกเว้นการเสียภาษีอากรและไม่ต้องส่งส่วย ชาวเมืองพากันเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า “พวกโอกาส” ด้วยเหตุนี้เมื่อวัดศรีบัวบานสร้างสำเร็จแล้ว จึงได้เพิ่มเติมชื่อว่า วัดโอกาส (ศรีบัวบาน)

ต้นตระกูลของชาวโอกาสมีนามว่า “นางเทียม” เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์พระด้าว พระเทียม ก็จะมีการอัญเชิญดวงวิญญาณของนางเทียม มาสังสุร่างของคนทรงเพื่อดวงวิญญาณของนางเทียมจะได้มาปฏิบัติและสงกรานต์พระเทียมเป็นประจำทุกปี

สมัยก่อนเมื่อถึงวันปีใหม่ของไทยคือ วันสงกรานต์ ชาวบ้านจะอัญเชิญพระด้าว พระเทียมขึ้นบนบุษบกเพื่อแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้าน เวลาจะนำขึ้นบุษบกจะต้องอาราธนาบอกกล่าวเสียก่อน หลังจากอัญเชิญพระด้าว พระเทียมขึ้นบุษบกแล้ว ถ้ามีผู้หนึ่งผู้ใดเดินผ่านโดยไม่ทำ ความเคารพต่อองค์พระด้าว พระเทียม บุคคลนั้นจะเหมือนเป็นไปเกิดชกดันชกกองจนต้องจูดรูปขอขมาต่อองค์พระด้าว พระเทียมก่อน จึงจะหายเป็นปกติ

ในปี พ.ศ. 2497 ทางวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ได้สร้างหอประดิษฐานขึ้น จึงได้อัญเชิญพระด้าว พระเทียมไปประดิษฐานอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้

ตำนานที่ 8 เรื่อง “ตำนานพระด้าวพระเทียม ในเรื่อง เหยี่ยูพระด้าว-พระเทียม” โดย umpawan เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.bp.or.th/webboard/index.php?topic=14737.0:wap2>.

อุโบสถวัดโอกาส เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มือง คือ "พระด้าว- พระเทียม" ตามตำนานเดิมมีเพียงพระด้าวซึ่งเป็นพระพุทธรูปไม้แกะสลักปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 39 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร สันนิษฐานว่าสร้างโดยพระเจ้าศรีโคตรบูร เจ้าผู้ครองอาณาจักรศรีโคตรบูร โดยพระองค์โปรดให้นายช่างสร้างพระด้าวจากไม้หอมรองท้องเรือ ก่อนสมโภชเป็นพระพุทธรูปคู่บ้าน คู่มือง

ส่วนพระเทียม ตามตำนานระบุว่าครั้งหนึ่งได้เกิดเพลิงไหม้หอพระธาตุ บ้านสำราญซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระด้าว พระเจ้าขัติยวงศา เข้าใจว่าพระด้าวถูกเพลิงไหม้ไปแล้ว จึงมีพระบัญชาให้ชาวบ้านไปหาไม้มาแกะสลักให้มีพุทธลักษณะเหมือนดังพระด้าว ทุกประการ ก่อนจัดสมโภชเป็นพระคู่บ้านคู่มือง

ต่อมาชาวบ้านออกหาปลากลางแม่น้ำโขง ขณะมีพายุหมุนได้พบพระด้าวลอยไหลขึ้นเหนือน้ำ จึงนำไปถวายพระเจ้าขัติยวงศา พระองค์เกิดศรัทธาสละทองคำ 30 บาท ให้ช่างบุทองทำองค์พระ ก่อนจารึกอักษรที่แท่นฐานลานเงิน บอกวันเดือนปีและนามผู้สร้าง พร้อมถวายสมัญญานามพระพุทธรูปองค์เดิมว่า "พระด้าว" ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ เพื่อใช้แทนพระด้าวว่า "พระเทียม" ครั้นถึงในสมัยราชาบุตรพรหมา เจ้าผู้ครองเมืองนครบุรีศรีโคตรบูร ได้อัญเชิญพระด้าว-พระเทียม ประดิษฐานที่วัดศรีบัวบานพระเจ้าด้าว ในปี พ.ศ. 2281 นับแต่นั้นมา

สำนวนที่ 9 เรื่อง “โจรฉกพระเทียมพระพุทธรูปพันปีคูเมืองนครพนม ในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก” คอลัมน์ สังคม-ศิลปะ-วัฒนธรรม: ศาสนา วันพุธที่ 3 กุมภาพันธ์ 2553 เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.komchadluek.net/detail/20100203/47099> มีเนื้อหาของชาวพระเทียมที่สูญหายและตำนานพระตัวพระเทียม

โจรใจบาปบุกฉก “พระเทียม” พระโบราณคู่บ้าน คูเมืองนครพนม อายุพันปี ชาวบ้านแห่สาปแช่ง ตำรวจระดมตั้งด่านสกัดไล่ล่า คนขายดอกไม้เผยเห็นพระ 2 รูปกับแม่ชี 2 รูปเดินเข้าไปสักการะก่อนพระเทียมจะหายไป

เมื่อเวลา 10.30 น. วันที่ 3 ก.พ. 53 พ.ต.อ.พงศ์ศิริ เพ็ชรหัวโงะ ผกก.สภ.เมือง นครพนม ได้รับแจ้งจาก พระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาสศรีบัวบาน ในเขตเทศบาลเมืองนครพนม ว่าได้มีโจรลักพระเทียมพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เก่าแก่คู่บ้านคูเมืองนครพนม อายุราว 1,000 ปี หายไปจากอุโบสถภายในวัด จากนั้นจึงประสานไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจวิทยากร และเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องเข้าตรวจสอบที่เกิดเหตุ และระดมเจ้าหน้าที่ตำรวจตั้งจุดตรวจจุดสกัดติดตาม ตรวจสอบเส้นทางทุกจุด แต่ยังไม่สามารถติดตามคืนได้ ซึ่งประชาชนที่ทราบข่าวต่างรู้สึกหดหู่ พร้อมสาปแช่งให้คนร้ายมีอันเป็นไป และขอให้ได้พระดังกล่าวกลับคืนมาโดยเร็ว

จากการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจเบื้องต้นพบภายในอุโบสถวัดโอกาสศรีบัวบาน องค์พระเทียมพระพุทธรูปทำจากไม้ตัวด้วยทองคำ แกะสลักปางมารวิชัย อายุราว 1,000 ปี ขนาดความสูง 60 เซนติเมตร หน้าตักกว้าง 39 เซนติเมตร น้ำหนักประมาณ ซึ่งตั้งประดิษฐานคู่กับพระตัวขนาดเท่ากัน หายไป นอกจากนี้ยังพบร่องรอยแจกันดอกไม้ล้มเป็นทาง และมีเปลวทองที่ปิดพระ ร่วงเป็นจุดออกไปทางหน้าต่างอุโบสถ เชื่อว่าคนร้ายได้นำออกไปทางหน้าต่าง และยังพบร่องเท้าตะแบบสวมสีน้ำตาล ทั้งไว้บริเวณบันไดทางขึ้นอุโบสถ แต่ไม่มีใครแสดงตัวเป็นเจ้าของจึงตรวจยึดเป็นหลักฐาน

พ.ต.อ.พงศ์ศิริ เพ็ชรหัวโงะ ผกก.สภ.เมือง นครพนม กล่าวว่า เบื้องต้นจากการสอบถามชาวบ้านที่ขายดอกไม้บริเวณด้านหน้าอุโบสถ ทราบว่าในช่วงเช้ายังพบเห็นพระเทียมอยู่ ก่อนเกิดเหตุได้มีพระ 2 รูป และชี 2 รูป เดินทางมากราบไหว้ แต่ชาวบ้านไม่ได้สังเกตเห็นออกไปตอนไหน จนกระทั่งมีชาวบ้านขึ้นไปกราบไหว้ จึงพบว่าองค์พระเทียมที่ตั้งคู่กับพระตัวได้หายไปแล้ว จึงได้แจ้งทางวัดก่อนแจ้งตำรวจ โดยทางตำรวจได้เร่งเก็บหลักฐาน และตั้งจุดตรวจติดตามทุกพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดนที่อาจจะนำข้ามไปยัง สปป.ลาว เชื่อว่าน่าจะเป็นแก๊งที่ตระเวนลักขโมยพระสำคัญ ซึ่งจะได้เร่งสอบสวนพยานรวบรวมหลักฐานติดตามพระที่หายไปคืนมาโดยเร็วที่สุด

พระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาสศรีบัวบาน กล่าวว่า ปกติพระเทียมจะประดิษฐานคู่กันกับพระตัวในอุโบสถ องค์ที่หายไปคือพระเทียม สำหรับพระเทียมเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองของนครพนม แกะสลักจากไม้ตัวด้วยทองคำ แบบปางมารวิชัย โดยจากประวัติความเป็นมา สร้างขึ้นจากพระตัว โดยในสมัยพระเจ้าศรีโคตรบูร ซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองอาณาจักรศรีโคตรบูร ประมาณปี พ.ศ. 1238 โดยพระองค์ได้โปรดให้นายช่างสร้างจากไม้หอมรองท้องเรือท่อนที่ทำจากไม้ตัว ซึ่งใช้ชักลากเรือในแม่น้ำโขง ครั้นได้ทำการสมโภชเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคูเมืองแล้ว เมื่อบ้านไคเมืองไคเกิดเหตุร้ายภัยร้าย ก็เลยอัญเชิญองค์พระตัวไปประดิษฐาน ณ บ้านเมืองนั้น เพื่อให้ช่วยขจัดปัดเป่าภัยร้ายทั้งหลายทั้งปวงให้ดับหายไป ครั้นพอเหตุร้ายภัยร้ายระงับดับหายไปแล้ว ชาวบ้านก็จะอัญเชิญองค์พระกลับไปประดิษฐานภายในเมืองเหมือนเดิม

ครั้นต่อมาได้เกิดเหตุเพลิงไหม้หอพระวัดธาตุ บ้านสำราญ ซึ่งเป็นวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงในอดีต ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานองค์พระตัว เป็นเหตุให้ชาวบ้านเชื่อกันว่าองค์พระตัวถูกไฟไหม้ไปกับกองเพลิงครั้งนั้นแล้ว พระเจ้าชัตติยะวงศา จึงมีบัญชาให้ชาวบ้านหาไม้มาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปให้ได้พุทธลักษณะเหมือนองค์พระตัวทุกประการ แล้วจัดให้มีการสมโภชเป็นพระคู่บ้านคูเมืองแทนองค์พระตัวที่เชื่อว่าถูกไฟไหม้ไปแล้ว

ต่อมาได้เกิดเรื่องแปลกมีชาวบ้านไปหาปลาพบพระตัวลอยขึ้นมาจากน้ำโขง จึงได้นำไปถวายพระเจ้าชัตติยะวงศา พระองค์จึงเกิดความศรัทธามากขึ้น จึงได้สละทองคำหนัก 30 บาท ให้ช่างบุท้วทั้งองค์ และจารึกอักษรที่แท่นฐานบอกวันเดือนปี และนามผู้สร้างไว้ และถวายสมัญญานามพระพุทธรูปองค์เดิมว่าพระตัว และพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ว่าพระเทียมคือองค์ที่หายไป

ต่อมาพระราชบุตรพรหมา เจ้าครองเมืองนครบุรีศรีโคตรบูรได้อัญเชิญพระด้วง พระเทียม มาประดิษฐานไว้ที่ วัดโอกาสศรีบัวบาน เมื่อ พ.ศ. 2218 จึงกลายเป็นพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองนครพนม มาถึงปัจจุบัน ที่ทุกคนเคารพบูชา ใครเดินทางไปมาจะต้องมากราบไหว้สักการบูชา และในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หรือช่วงสงกรานต์ทุกปีจะมีงานบุญสำคัญประเพณีสงกรานต์น้ำสืบทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

สำนวนที่ 10 เรื่อง “พระด้วง พระเทียม” โดยดอกจานบ้านนา เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://www.dokjaan.com/webboard/index.php?topic=1209.0>.

พระด้วง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างจากไม้ตัวซึ่งเป็นไม้หอมรองท้องเรือของพระเจ้าศรีโคตรบูร แล้วบุด้วยทองคำ หน้าตัก 39 ซม. สูงรวมทั้งแท่นประดิษฐาน 60 ซม. สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรกำลังรุ่งเรือง ประมาณ พ.ศ. 1238 ตามประวัติเล่าว่า เมื่อเกิดเหตุเภทภัยที่บ้านใดเมืองใด ก็จะอัญเชิญองค์พระด้วงไปประดิษฐาน ณ บ้านนั้นเมืองนั้น และครั้นเมื่อเหตุร้ายที่เกิดขึ้นสงบระงับแล้ว ก็จะอัญเชิญมาประดิษฐานยังหอพระในเมืองตามเดิม ครึ่งหนึ่งองค์พระด้วงประดิษฐานอยู่ ณ วัดธาตุ บ้านสำราญใต้ และเกิดเหตุไฟไหม้หอพระขึ้น พระด้วงสูญหายไป เจ้าเมืองจึงสั่งให้สร้างองค์พระขึ้นมาแทนไว้ โดยกำหนดลักษณะให้เหมือนพระด้วงทุกประการ

ครั้นภายหลังต่อมาได้มีชาวบ้านสำราญออกไปหาปลาและได้เห็นปาฏิหาริย์ องค์พระด้วงลอยขึ้นจากแม่น้ำโขงท่ามกลางพายุหมุน จึงได้ออกเรือไปรับ และนำมาประดิษฐานยังวัดธาตุ เมื่อความทราบถึงพระเจ้าขัติยวงศาฯ พระองค์จึงได้ให้นายช่างตีแผ่นทองจังโก้บุองค์พระด้วงและจารึกผู้สร้างพร้อมบอกวันเดือนปีที่สร้าง นอกจากนี้ยังได้ขนานนามพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นก่อนว่า “พระด้วง” ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ในภายหลังว่า “พระเทียม” ประดิษฐานไว้คู่กันและนำออกสงกรานต์ในวันเพ็ญเดือน 6 ของทุกปี ซึ่งชาวนครพนมได้ถือปฏิบัติตั้งแต่นั้นสืบมา

สำนวนที่ 11 เรื่อง “พระด้วง – พระเทียม” ในหนังสือ พระพุทธปฏิมา อัครลักษณ์พุทธศิลป์ไทย ในชุดลักษณะไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษาในปี พ.ศ. 2551 โดยธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ซึ่งจัดพิมพ์เพื่อมอบแก่ห้องสมุดต่าง ๆ ไม่มีการจำหน่าย แต่สามารถอ่านออนไลน์ได้ที่ <http://www.laksanathai.com/book1/p005.aspx> บทนำ หน้า 5 ซึ่งอ้างถึงจากเอกสารแผ่นพับประวัติพระด้วง – พระเทียม ไม่ปรากฏปีพิมพ์

พระด้วง – พระเทียม

เป็นพระพุทธรูปที่บ้านคูเมือง จังหวัดนครพนม ประดิษฐานอยู่ที่วัดโอกาส อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครพนม มีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 (กลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 - กลาง 18) เป็นไม้ปิดทอง หน้าตักกว้าง 39 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร หอพระด้วง - พระเทียม วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม) เล่ากันว่าเมื่อปี พ.ศ. 1328 (ค.ศ. 785) พญาศรีโคตรบูรหลวง โปรดให้ช่างนำไม้ตัวมาสร้างเป็นพระพุทธรูปปฏิมา ซึ่งก่อนที่จะนำมาสลักเป็นพระพุทธรูปปฏิมานั้น ไม้ท่อนนี้ถูกใช้เป็นหมอนหนุนรองรับโกลนเรือที่จะลากลงสู่ลำโขง แต่หมอนไม้ตัวท่อนนี้ไม่ยอมให้โกลนเรือมาทับ กระเด็นออกมา ทำให้คนลากเรือบาดเจ็บฟกช้ำไปตาม ๆ กัน เมื่อสลักเป็นพระพุทธรูปแล้ว จึงนำไปประดิษฐานที่วัด พระธาตุบ้านสำราญ ต่อมาเกิดเพลิงไหม้หอพระ พระด้วงจึงไหม้ไปพร้อมกับหอพระ ความทราบถึงพระเจ้าขัติยวงศาฯ ผู้ครองนครศรีโคตรบูร จึงทรงให้สลักพระด้วงขึ้นใหม่ให้เหมือนพระด้วงองค์เดิมทุกประการ 2-3 ปีต่อมา ชาวบ้านไปจับปลากลางน้ำโขง เกิดพายุหมุนขึ้น เห็นพระด้วงองค์ที่ถูกไฟไหม้ ลอยขึ้นมาจากน้ำโขง เมื่อพายุสงบลงจึงอัญเชิญขึ้นมาประดิษฐานไว้ที่พระธาตุบ้านสำราญ พระเจ้าขัติยวงศาฯ ทรงทราบจึงพระราชทานพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า “พระด้วง” และองค์ที่จำลองขึ้น ใหม่ว่า “พระเทียม” ประดิษฐานคู่กันตั้งแต่นั้นมา และเมื่อได้มีการสร้างวัดโอกาสขึ้นในปี พ.ศ. 2281 (ค.ศ. 1738) จึงอัญเชิญพระด้วง – พระเทียม มาประดิษฐาน ณ พระอารามแห่งนี้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 (ค.ศ. 1995) จึงได้จำลองพระด้วง – พระเทียมขึ้นใหม่เพื่อสงกรานต์น้ำสืบทอดแทนองค์เดิม

สำนวนที่ 12 เรื่อง “เก็บตกเมืองนครพนม” ในคอลัมน์ตะลอนทัวร์นครพนมและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้าถึงเมื่อ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 เข้าถึงจาก <http://www.sakulthaionline.com/magazine/reader/12037> เป็นคอลัมน์ของ

นิตยสารสกุลไทย มีเนื้อหาเกี่ยวกับการชักชวนให้ผู้อ่านไปเที่ยวชมเมืองนครพนมและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยกล่าวถึงประวัติของวัดต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งโขงในเมืองนครพนม ได้แก่ วัดกลาง วัดโพธิ์ศรี และวัดโอกาส ซึ่งมีตำนานเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียม ดังนี้

วัดโอกาสหรือวัดโอกาสศรีบัวบาน เป็นวัดเก่าแก่คู่เมืองนครพนมและเป็นประดิษฐานพระดี้วและพระเทียม พระพุทธรูปแฝดอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวนครพนมมาแต่โบราณ นอกจากนี้ ภายในโบสถ์ยังมีภาพจิตรกรรมที่สวยงามน่าชมด้วย

พระดี้วและพระเทียม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยสององค์ที่มีพุทธลักษณะเหมือนกันทุกประการ แกะสลักจากไม้ตะเคียน ขนาดหน้าตักกว้าง 39 ซม. สูง 60 ซม. ประดิษฐานในบุษบกทรงปราสาทที่ตั้งอยู่ด้านหน้าพระประธานในโบสถ์ พระเทียมอยู่ทางขวามือของพระประธาน ส่วนพระดี้วอยู่ทางซ้าย

พระดี้วและพระเทียมมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ กล่าวกันว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีมาแต่ครั้งอาณาจักรศรีโคตรบูรกำลังรุ่งเรือง ในสมัยพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง พระองค์ทรงให้ขุดเรือโคลนเพื่อใช้เป็นเรือพระที่นั่ง เมื่อขุดเรือสำเร็จแล้ว จึงเคลื่อนเรือลงสู่แม่น้ำโขง โดยใช้เครื่องทุ่นแรงที่เป็นไม้หอมกลมเล็กจำนวนหลายท่อนวางเป็นแนวใต้ท้องเรือเพื่อช่วยชักลากเรือให้เคลื่อนไปสะดวกยิ่งขึ้น แต่ขณะเรือเคลื่อนมาถึงไม้หอมท่อนหนึ่งซึ่งเป็นไม้ดี้วก็ไม่สามารถเคลื่อนต่อไปได้ ทั้งไม้หอมนั้นก็กระเด็นออกไป

การชักลากเรือต้องใช้ความพยายามอยู่นานจึงนำเรือลงสู่แม่น้ำได้สำเร็จ เชื่อกันว่า หอมไม้ดี้วนั้นเป็นพญาไม้ซึ่งมีเทวดาสงสถิตอยู่ พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงจึงโปรดให้นำไปแกะสลักเป็นพระดี้ว เมื่อวันอังคาร เดือน 7 แรม 8 ค่ำ ปีกุน ตรงกับ พ.ศ. 1327 แล้วจัดพิธีสมโภชเป็นพระมิ่งเมืองนครศรีโคตรบูร ต่อมาในสมัยพระเจ้าขัติยวงศา บุตรมหาราชขัตติยวงศ์ต่อมา ได้เกิดไฟไหม้ในหอพระดี้ว ชาวบ้านไม่สามารถนำพระดี้วออกมาได้จึงคิดกันว่าพระดี้วคงจะไหม้ไปในกองเพลิง

พระเจ้าขัติยวงศาฯ จึงโปรดให้นำไม้มงคลมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปขึ้นแทนพระดี้ว พระพุทธรูปองค์ใหม่นี้เหมือนพระดี้วองค์เดิมไม่ผิดเพี้ยน ในเวลาต่อมาได้พบพระดี้วองค์เดิมในลำน้ำโขง พระเจ้าขัติยวงศาฯ ทรงอัญเชิญมาประดิษฐานคู่กับพระดี้วองค์ใหม่ซึ่งมีพระนามใหม่ว่า พระเทียมนับแต่นั้นมา

สำนวนที่ 13 เรื่อง “พระดี้ว-พระเทียมและเหล็กชี่ด้ามแตก” ในเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์บ้านเมืองออนไลน์ วันอังคารที่ 31 พฤษภาคม เข้าถึงเมื่อ 1 ธันวาคม พ.ศ.2559 เข้าถึงจาก <http://www.banmuang.co.th/news/region/50532>

พระดี้ว-พระเทียมและเหล็กชี่ด้ามแตก

“วัดโอกาส” ตั้งหันหน้าไปทางแม่น้ำโขง ด้านทิศตะวันออก อยู่ในตัวจังหวัดนครพนม ติดกับ “ตลาดอินโดจีน” เป็นวัดเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งของภาคอีสาน ประดิษฐาน “พระดี้ว-พระเทียม” ตั้งคู่อยู่ในหอเหนือพระอุโบสถ สังเกตง่าย ๆ พระดี้วจะประทับอยู่เบื้องขวาของพระเทียม มีประวัติที่น่าสนใจดังนี้!!

“พระดี้ว” เป็นพระพุทธรูปปางเพชรมารวิชัย สร้างจาก “ไม้ดี้ว” แล้วบุด้วยทองคำบริสุทธิ์ หน้าตักกว้าง 30 ซม. สูง 60 ซม. ดูตามอักษรจารึกที่ฐานพระระบุว่า “สร้างขึ้นเมื่อจุลศักราช (จ.ศ.) 147 ตัวปีไก่ เดือน 7 แรม 8 ค่ำ วันอังคาร เพื่อให้เป็นมิ่งมงคลมณฑล” ถ้านับเป็นศักราชจะตรงกับ พ.ศ.1328 หรือเกิดก่อนจะมี “ราชวงศ์พระร่วงกรุงสุโขทัย” ประมาณ 566 ปีทีเดียว (ราชวงศ์พระร่วงเกิดปี พ.ศ.1762)

การสร้าง “พระดี้ว” มาประวัติเล่าสืบกันมาดังนี้ “เจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูร” มีรับสั่งให้ชาวบ้านไปตัดไม้ในป่า (ปัจจุบันอยู่ในบ้านอ่างคำ ต.นาทราย อ.เมือง จ.นครพนม) เพื่อนำมาทำ “เรือแข่ง” ไม้ที่นำไปตัดนั้นเป็น “ไม้แคน (ตะเคียน)”!! หลังตัดไม้ลงมาแล้ว ก็จะช่วยตัดเลาะกิ่งก้านออก แล้ววัดความยาวให้ได้ 20 วา ถ้าเหลือให้ตัดทิ้งไป ต่อจากนั้นถึงขั้นตอน เตรียมการจะชักลากขอนไม้เข้าไปในเมือง เพื่อให้ช่างฉาก เหลา ขุด ตกแต่ง ดัดแปลงเสร็จแล้วจะนำเรือแข่งที่ได้ลงแม่น้ำโขงต่อไป

แต่การชักลากไม้ใหญ่ที่มีน้ำหนักมาก จากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งในสมัยนั้น จะต้องใช้ “ไม้หอม” รองพื้นวางเป็นระยะ ๆ จึงจะเคลื่อนไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว และเบาแรง ช่างขุดเรือพร้อมชาวบ้าน จึงไปตัดไม้ในป่าพื้นเป็นท่อน ๆ มาทำเป็นไม้หอม ในจำนวนไม้หอมหลาย ๆ ท่อนนั้น ปรากฏว่ามี “ไม้ดี้ว” ปะปนอยู่หนึ่งท่อน!!

เมื่อเอาไปวางใต้ขอนไม้เพื่อชักลาก ไม้ท่อนอื่น ๆ ก็จะหมุนลื่นไปตาม แต่ไม้ท่อนนั้นจะทำให้เกิดเสียงดังดี ๆ ... ไม่ยอมให้ขอนไม้ทับเหมือนท่อนอื่น ๆ จะกระเด็นออกมาทุกครั้ง จับยึดใส่เข้าไปใหม่ก็ครั้งก็ยังเป็นเช่นเดิม “หัวหน้า” ผู้ควบคุมการชักลาก เห็นสิ่งแปลกประหลาดและอัศจรรย์ใจ จึงนำไม้ท่อนนั้นไปถวาย และเล่าเหตุการณ์ให้เจ้าผู้ครองนครทราบ จากนั้นเห็นพ้องว่าให้เอาไม้ท่อนดังกล่าว "แกะสลัก" เป็นรูปพระพุทธรูป และตั้งชื่อว่า “พระดี” แต่บัดนั้นเป็นต้นมา!!

ส่วนเรื่องของ “ขอนไม้ตะเคียน” ที่เอามาขุดทำเรือแข่ง แล้วกลายมาเป็น “เหล็กซีด้ามแตก” เกิดเรื่องประหลาดเล่ากันต่อ ๆ มาดังนี้...เมื่อตัดไม้ตะเคียนล้มลงแล้ว ตรง “ตอไม้” ได้เกิดปาฏิหาริย์ยุบลงเป็น “บ่อน้ำ” ชาวบ้านจึงเรียกตรงนั้นว่า “ล้างตอเรือ (บ่อตอเรือ)” ครั้นครุ (ถัง) ตักน้ำหลุดจมลงไป จะไปใฝ่ลือกที่คือ “สร้าง (บ่อ) คำบ่อ”!! หากเห็นฝูงปลาใน “สร้างตอเรือ” ห้ามทักท้วงเด็ดขาด ถ้าหากทักจะเห็นปลาตัวโตมากขึ้น คนที่ทักก็จะเจ็บไข้ได้ป่วย หรือนำปลามาปรุงกินเป็นอาหารอาจจะถึงตายได้...สภาพพื้นที่ตรงบริเวณ “ล้างตอเรือ” และ “ล้างคำบ่อ” เป็นแหล่งน้ำมีน้ำตลอดทั้งปี ชาวบ้านอาศัยน้ำในบ่อทั้งสองแห่งนี้ อุบะคบริโภคตลอดหลายชั่วอายุคน ระหว่างบ่อน้ำทั้งสองจะมีรูทางน้ำเชื่อมถึงกันได้ !!

ส่วนร่องรอยที่เป็นทางลากขอนไม้ ผ่านบางแห่งดินจะยุบตัวลงเป็นที่ลุ่มให้เห็น ชาวบ้านอ้างคำเรียกบริเวณนั้นว่า “ฮ่อง (รอย) ตอเรือ” ครั้นชักจูงไปถึง “บ้านหัวโพน” ก็ทำให้ที่ดินในหมู่บ้านนั้นยุบตัวลงเป็นที่ลุ่มอีก ชาวบ้านพากันเรียกบริเวณนั้นว่า “กุดลากเรือ” แต่ก็ยังช่วยกันลากขอนไม้เรือต่อไป เพื่อหวังจะลากไปลง “ห้วยบังกอ” ที่อยู่ใกล้บริเวณนั้น (ปัจจุบันอยู่ใน ต.โพธิ์ตาก) แต่พอไปถึงในหมู่บ้าน ดินก็ยุบตัวลงอีกครั้งใกล้ ๆ กับ “ห้วยบังกอ” นั่นเอง ชาวบ้านเรียกพื้นที่ตรงนั้นว่า “กุดเรือล่ม” แล้วขอนไม้นั้นก็จมลงในน้ำห้วยบังกอ ออกไปใฝ่ลือกที่ “ปากห้วย” ติดต่อกับลำน้ำโขง ในพื้นที่ “บ้านท่าค้อ”!! จากนั้นชาวบ้านพากันชักลากไปขึ้นบกที่ “บึงหมากกะทัน (พุทรา)” ท้ายเมืองนครพนม (ซึ่งอยู่บริเวณ “บ้านหนองจันทร์” ในปัจจุบัน) ช่วยกันดำเนิการ ขุด ถาก เหลา ตกแต่ง ดัดแปลงให้เป็นรูปเรือแข่ง

หลังจากช่างตกแต่งเรือแข่งใกล้จะเสร็จเรียบร้อย ต้องตรวจสอบตัวเรือว่า ส่วนไหนของเรือมีความหนา ความบางอย่างไร? ได้สัดส่วนตามลักษณะของเรือแข่งมากน้อยเพียงใด? จึงต้องเอา “เหล็กซี” เผาไฟให้ร้อนจนแดง ทำการ “ซี” ท้องเรือเป็นช่วง ๆ ไป ปรากฏว่า “ซี” ไม่เข้าเลย แม้แต่แห่งเดียวจนปลายด้ามแตก จะใช้ความพยายาม “ซี” เท่าไหร่ก็ไม่เข้า จนด้ามที่ทำด้วย “ไม้ไผ่” แตกทุกครั้ง หมัดไม้ไผ่ที่มาทำด้ามเหล็กซีไป 3 กอ จนอ่อนใจจึงเลิกล้มการซีไปโดยปริยาย (เหล็กซีที่จากเหล็กกล้า มีลักษณะกลมเท่านิ้วมือ เป็นรูปเรียวยาวประมาณ 2 คืบ ปลายแหลม ด้ามทำด้วยไม้ “ซี” หมายความว่า..แทงให้เป็นรู)

ต่อมาชาวบ้านเอาเรือแข่งลงแม่น้ำโขง และผูกไว้ที่ริมฝั่ง จากนั้นพากันกลับบ้าน ไม่นานเกิดลมฝนอย่างแรง ทำให้น้ำเป็นเกลียวคลื่นขนาดใหญ่ จึงชวนกันออกไปดู ปรากฏว่าเห็นเรือแข่งลำนั้นมีเกล็ดตามตัว พาดหางใส่ริมฝั่งเสียงดังสนั่น ไม่นานเชือกที่ผูกไว้ก็ขาดหลุดลอยไปกลางแม่น้ำโขง กลายเป็น “งูใหญ่” น่ากลัว ชาวบ้านแห่พากันมาดูเต็มริมฝั่ง เรียกตรงที่พบว่า “เหวี่ยงเหล็กซีด้ามแตก” แล้วล่อน้ำข้ามไปอาศัยอยู่ “ปากห้วยซิมังใต้แก่งม่วง” ท้ายเมืองท่าแขก สปป.ลาว ในปัจจุบัน!! งูใหญ่ที่ว่าจะว่ายไปๆมาๆระหว่างบริเวณนั้นกับ “ดอนโดน” พวกชาวประมงเล่าว่า จะปรากฏร่างให้เห็นบ่อย ๆ ถึงฤดูน้ำนองจะมีคนจมน้ำตายเสมอ ร่างทรงกล่าวว่า “เหล็กซีด้ามแตก” เอาไปอยู่ด้วย ผู้ใหญ่จะเตือนลูกหลานไม่ให้ลงไปเล่นน้ำในฤดูคุน้ำหลาก

“พระเทียม” เป็นพระพุทธรูปแบบเดียวกัน องค์พระดีจะประทับคู่เบื้องขวาของพระเทียม ในหอวัดโอกาส “พระเทียม” ไม่ได้บุทองค่าแต่ลงรักและปิดด้วยทองเปลว ใครเป็นผู้สร้าง? และสร้างเมื่อใด?สืบหาประวัติไม่ได้ เห็นประดิษฐานคู่กับพระดีมานาน!! “พระดี” บางตำราบอกว่า เดิมประดิษฐานอยู่ใน “เมืองศรีโคตรบูร” แล้วย้ายไปอยู่เมืองเก่า (ท่าแขก)-บ้านม่วงชุม-บ้านนาเมือง เมืองท่าแขก ก่อนจะข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่บ้านหนองจันทร์-และบ้านสำราญ ต.อาจสามารถ อ.เมือง จ.นครพนม ตามลำดับ กระทั่งจวบถึงปี พ.ศ.2282 สมัย “พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ” แห่ง “กรุงศรีอยุธยา” เป็นพระมหากษัตริย์ พระดีจึงได้มาประดิษฐานอยู่ใน “กุฏิ” วัดโอกาสจนถึงปัจจุบัน!!

วันที่ 3 ก.พ.2553 เกิดเหตุการณ์สลด มีคนร้ายไม่ทราบจำนวน ลักลอบเข้าไปในหอพระด้วง-พระเทียมนวมขององค์พระเทียมนวมที่บูด้วยทองคำหนัก 130 บาท หายออกจากแท่นประทับ คาดว่าคนร้ายนำไปลอกทองขาย ต่อมาวันที่ 11 มี.ค.ปีเดียวกัน ทางวัดพร้อมชาวบ้าน ร่วมกันทำพิธีบวงสรวงเจ้าที่ตัดล้มไม้ด้วง เพื่อนำมาแกะสลักแทนองค์ที่หายไป โดย "ไม้ด้วง" ท่อนดังกล่าว ค้นพบลักษณะเด่นอยู่ในป่า บ้านขามเปี้ยใหญ่ ต.บ้านข่า อ.ศรีสงคราม จ.นครพนม หลังจากตัดเสร็จแล้วต้องนำมาบ่มไว้ประมาณ 1 เดือน เพื่อรอฤกษ์ลงพิธีเบิกไม้และแกะสลักพระเทียมนวมต่อไป!!

นักท่องเที่ยวท่านใด ที่ไปกราบไหว้ขอพรต่อองค์พระด้วง พระเทียมนวม จะเห็นมีรั้วกันแน่นหนา ก็เพื่อปกป้องจิตใจบาปลักลอบมาขโมยเป็นคารบสองนั่นเอง!!

“พระด้วง พระเทียมนวม” เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวนครพนม เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ตั้งนั้น...ถึงวันเพ็ญเดือน 6 จึงมีประชาชนจำนวนมาก มารับนมัสการด้วยดอกไม้ ธูป เทียน และน้ำหอมอย่างเนืองแน่น โดยเฉพาะ “ชาวบ้านสำราญ” ต.อาจสามารถ อ.เมือง จ.นครพนม ถือว่าเป็น “ข้าพระด้วง” ถึงเทศกาลบุญวิสาขบูชา จะต้องทำ “ปราสาทผึ้ง” ไปร่วมนมัสการทุกปี

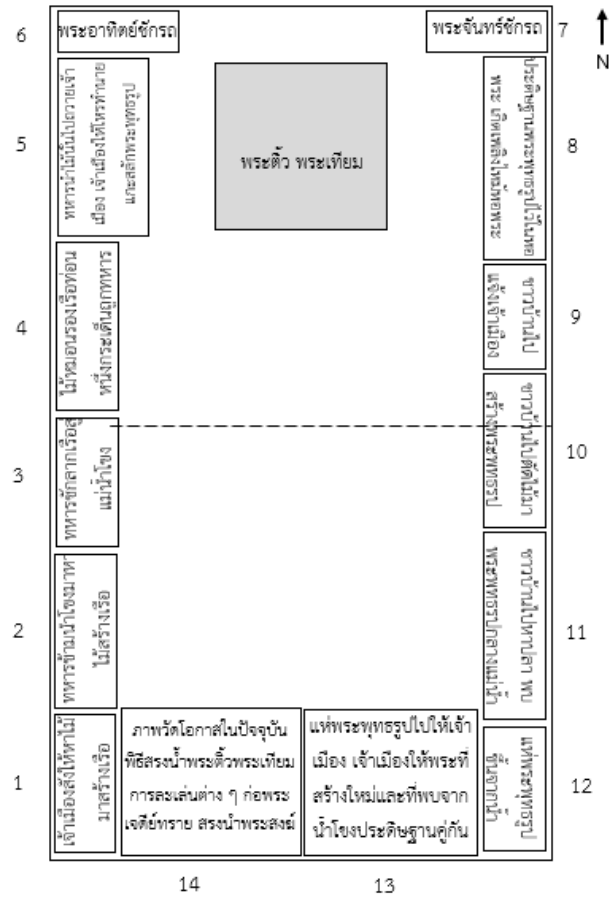
ส่วนวัดโอกาสสถานที่ประดิษฐานองค์พระด้วง พระเทียมนวม สร้างครั้งแรกมีชื่อว่า “วัดศรีบัวบาน” ต่อมาจึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เรียกว่า “วัดโอกาส” ในปัจจุบัน!!

สำนวนที่ 14 เรื่อง “พระด้วง พระเทียมนวม” เข้าถึงเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2559 เข้าถึงจาก

<http://www.sawasdeenakhonphanom.com/2395.html> สำนวนนี้เหมือนกับสำนวนลายลักษณ์สำนวนที่ 1

4) ภาพจิตรกรรมฝาผนังตำนานพระด้วงพระเทียมนวม

ภาพจิตรกรรมฝาผนังตำนานพระด้วงพระเทียมนวมในวิหารพระด้วงพระเทียมนวม วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นฝีมือของนักเรียนสารพัดช่างกรุงเทพฯ ที่พระครูศรีปริยัติการติดต่อบริจาคให้มาวาดภาพตำนานพระด้วงพระเทียมนวมภายในช่องระหว่างเพดานกับเหนือหน้าต่างในวิหารพระด้วงพระเทียมนวม โดยผู้วาดได้รับทราบตำนานพระด้วงพระเทียมนวมจากการอ่านตำนานและคำบอกเล่าจากพระครูศรีปริยัติการ เจ้าอาวาสวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ตำนานเริ่มต้นจากผนังด้านซ้ายติดผนังตรงข้ามพระด้วงพระเทียมนวมไล่เรียงเวียนขวา รอบวิหาร ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพจิตรกรรมฝาผนังตำนานพระตำหนักพระเทวสถานในวิหารวัดโกลาส (ศรีบัวบาน)

1. เจ้าเมืองสั่งให้หาไม้มาสร้างเรือ
2. ทหารข้ามแม่น้ำโขงมาหาไม้สร้างเรือ

กรมมหาวิทยาลัย

3. ทหารซึกลากเรือลงแม่น้ำโขง
4. ไม้หมอนรองเรือท่อนหนึ่งกระเด็นถูกทหาร

5. ทหารนำไม้ขึ้นไปถวายเจ้าเมือง เจ้าเมืองให้โหรทำนายและสลักพระพุทธรูป

6. พระอาทิตย์ชักรถ

7. พระจันทร์ชักรถ

8. ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ในหอพระ เกิดเพลิงไหม้หอพระ

9. ชาวบ้านไปแจ้งเจ้าเมือง

10. ชาวบ้านไปตัดไม้มาสร้างพระพุทธรูป

10. ชาวบ้านไปตัดไม้มาสร้างพระพุทธรูป

11. ชาวบ้านไปหาปลา พบพระพุทธรูปกลางแม่น้ำ
12. แห่พระพุทธรูปขึ้นจากน้ำ

13. แห่พระพุทธรูปไปให้เจ้าเมือง เจ้าเมืองให้พระที่สร้างใหม่และที่พบจากน้ำโขงประดิษฐานคู่กัน

14. ภาพวัดโอกาสในปัจจุบัน
พิธีสงฆ์นำพระตีวพระเทียม

14. การละเล่นต่าง ๆ ก่อพระเจดีย์ทราย สร้างน้ำพระสงฆ์

5) บทการแสดงแสงเสียง

บทการแสดงแสงเสียง โดยอาจารย์เด่นชัย ไตรยะลา รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครพนม ซึ่งแสดงในเวทีกลางแม่น้ำโขง หน้าวัดโกลาส (ศรีบัวบาน) ในงานไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม ไม่ทราบปีที่แสดงเนื่องจากไม่ได้จดบันทึกไว้ ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากผู้เขียนให้คัดลอกต้นฉบับตัวเขียนที่เป็นเค้าโครงของบทการแสดงที่ท่านเก็บรักษาไว้

แสง-จัดไฟ	เสียง	ฉาก	บทบรรยาย -สนทนา -ผญา - กลอน	กิจกรรม
เสียง ไว้ ภาษา ลาว	- ดนตรีนำ ท่วงทำนอง แบบดั้งเดิม มีเสียงนก กา สายน้ำ ไหลสิ่งของ กระทบดัง แว่วเป็น ระยะๆ -บรรยายให้ เห็น ภาพพจน์	กระท่อมหมู่บ้าน ต้นไม้ ต้นหมาก ครกกระต๋อง พระธาตุพนม ส้อมไก่ ไอง้ำ แห และสิ่งอื่นๆ เสริมวิถีชีวิต ภาพขึ้นจอวิถี ชีวิตคนหาปลา ตามลำน้ำโขง - ภาพการสัญจร มีเรือข้ามฝั่ง - คนกินข้าว เหนียวนั่งร่วมวง กินข้าว เมืองศรีโคตรบูร เจ้าเมืองเดินนำ ออกมายังแท่น ประทับ มีมหาดเล็ก พร้อมเครื่องจักร ทหารช่างและ นายช่างชุดเรือ ป่าไม้ตะเคียน	อาณาจักรศรีโคตรบูร เป็นอาณาจักรหนึ่งที่มีความ สงบสุข ร่มเย็น ภายใต้ร่มเงา บารมีแห่งองค์พระธาตุ พนมที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน สองฟากฝั่งแม่น้ำโขง ชาวบ้านชาวเมืองดำรงชีวิตอยู่ใน วิถีแห่งความเรียบง่าย ตั้งมีคำกล่าวเล่ากันมาว่า “อยากกินข้าวไปเอาที่บ้าน เหนื่อ อยากได้เกลือไปเอาที่บ้านใต้” ไม่เฉพาะแต่ ชาวบ้านที่อยู่ห่างฝั่งขวาของแม่น้ำโขงเท่านั้น แต่ความ ผูกพันของชาวบ้านทั้งสองฝั่งโขง ยังเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ไปมาหาสู่กัน “ได้กินข้าวร่วมพา กินปลา ร่วมถ้วย กินกล้วยร่วมหวี กินปลีร่วมกาบ อาน้ำร่วม วัง” มันช่างมีความสุขตามวิถีแห่งความพอเพียงโดยแท้ พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงผู้ครองอาณาจักรศรีโคตรบูร ซึ่งเป็นผู้โปรดปรานกีฬาแข่งเรือ หรือ “ส่วงเฮือ” เป็นยิ่ง นัก ทรงโปรดให้ทหารช่างและนายช่างชุดเรือที่มีฝีมือ ไป ทำการโค่นต้นไม้ตะเคียนทอง ณ “ป่าดงเซกา” ที่อยู่ฝั่ง ขวาแม่น้ำโขง ปัจจุบันคือบริเวณบ้านนาคากลาง ไป จนถึงบริเวณท่าอากาศยานจังหวัดนครพนมในปัจจุบัน แล้วทรงกำชับว่า เมื่อโค่นไม้ได้แล้วให้นำนายช่างชุดเรือ ยาวไว้แข่งขันกับเรือยาวของหัวเมืองอื่นๆ ที่จะมีการขึ้นใน เทศกาลงานบุญออกพรรษา ให้ได้มาซึ่งความสุข สนุกสนานตามประเพณี การดำเนินการโค่นไม้ตะเคียนลำงาม ขนาด 3-4 คน โอบนั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องมีการประกอบพิธีเช่นไหว้ บวงสรวง หรือขอขมา เจ้าแม่ตะเคียนทองตามความเชื่อ มาแต่โบราณกาลว่า “ต้นไม้ใหญ่ต้องมีผี สาวผู้ตัดต้องมีคู่ ช้อน” การประกอบพิธีขอขมาเจ้าแม่ตะเคียนทองนั้น เป็น พิธีกรรมอย่างหนึ่งที่สืบทอดกันมานาน แฝงไว้ด้วยความ เชื่อทางการอนุรักษ์ธรรมชาติป่าไม้ตัดโค่นเฉพาะต้นที่ เหมาะสมจำเป็นกับงานเฉพาะกิจเท่านั้น การโค่นไม้ตะเคียนทองครั้งนั้นสำเร็จลุล่วงด้วยดี	ชาวบ้านออกแสดงวิถี ชีวิตทั้งชายหญิงแบก ฟืน หุงอาหาร ภาพ บนจอมีภาพพระธาตุ พนมและภาพสองฝั่ง น้ำโขง มีคนพายเรือ ข้ามฝั่งไทย-ลาว ภาพกินข้าวเหนียวมี พาข้าว ชันโดก ถาด ใส่สำหรับข้าว - ชุดเจ้าเมืองเริ่มเดิน ออกจากเมืองไปนั่ง แท่นประทับ มีเครื่องสูง เจ้าเมืองปรากฏที่แท่น แสดงสั่งการ มีทหาร ช่างและช่างนั่งรอรับ บัญชา ชุดเจ้าเมืองยังแสดง การบัญชากับทหาร ช่างต่อไป ทหารช่างกับช่างชุด เรือไปที่ป่าไม้ตะเคียน แสดงการเช่นไหว้ บวงสรวง มีการยก พานขันหมากเบ็ง จุด ธูปเทียน มีหัวหมู ทหารรายล้อมกราบ ไหว้

แสง- จัดไฟ	เสียง	ฉาก	บทบรรยาย -สนทนา -ผญา - กลอน	กิจกรรม
		แสงสีล้วนพร้อม แสดง...ในวัง เมืองศรีโคตรบูร	นายช่างและทหารช่างต่างจัดแจงร่วมมือร่วมแรงกัน ตัดกิ่งก้าน ชูดเจาะเป็นลำเรือแล้วชักลากมาไว้ในท่าเลที่ เหมาะสม เพื่อสะดวกต่อการลากไปลงท่าน้ำ การเคลื่อนลำเรือยาวในยุคนั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องใช้ ไม้หมอน รองลำเรือ เพื่อให้ง่ายต่อการชักลากและการ ขับเคลื่อนไม้หมอนรอง หลายท่อนถูกจัดวางเรียงกันเป็น ระยะเวลา การชักลากและเข็นลำเรือยาวครั้งนั้น ได้ปรากฏมี เหตุการณ์เป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก! ด้วยมีไม้หมอนท่อน หนึ่งไม่ยอมให้ลำเรือยาวทับทุกครั้งทีลำเรือเคลื่อนมาถึง พอจะทับ ไม้หมอนท่อนดังกล่าวจะกระเด็นออกมาด้าน นอกเสมอ แม้เหล่าทหารช่างจะพยายามนำไม้หมอน ท่อนนั้น สอดรองเข้าไปใหม่อีกหลายครั้ง ก็ยังกระเด็น ออกด้านนอกดังเดิม! สร้างความประหลาดใจให้แก่เหล่า ทหารช่างเป็นอย่างยิ่งนัก ทำให้เหล่าทหารพากันครุ่นคิดไป ต่างๆ นานา บ้างก็ว่าเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์! บางคนก็ว่าเป็นไม้ ที่มีเจ้าที่รักษาอยู่ เป็นพญาไม้! บางคนบอกว่า เกิดจาก ปาฏิหาริย์ของรุกขเทวดา! จึงพากันนำไม้หมอนท่อนนั้น ไปถวายเจ้าเมือง และรายงานให้ทรงทราบ พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงทรงดำริว่า ไม้หมอนท่อนนั้น เป็นไม้ดี และคงจะมีเทพารักษ์ รักษาอยู่เป็นแน่แท้หาก เรานำมาสลักเป็นพระพุทธรูปสักองค์หนึ่งคงจะได้ “สิ่ง ค้ำของคุณ” ให้แก่บ้านเมืองเป็นแน่แท้ เมื่อทรงดำริดังนั้นแล้วทรงรับสั่งให้นายช่างผู้มีฝีมือ สลักเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยมีขนาดหน้าตักกว้าง ๓๐ เซนติเมตร สูง ๖๐ เซนติเมตรที่สวยงามสง่า แล้วทำ การประกอบพิธีสมโภชพุทธานิเชก ประทานนามว่า “พระดี้ว”	นายช่างและทหารช่าง เริ่มจัดการชักลากลำ เรือชูดออกจากป่าโดย จัดไม้หมอนจำนวน 4- 8 ท่อนเรียงกัน เอา ท่อนตัวที่จะกระเด็น ไว้ส่วนหน้าสุด แล้วพากันชักลากเรือ โดย แสดงเหมือนเรือหนัก ค่อยเคลื่อนเรือทีละ น้อย พอชักลากมาถึงระยะ หนึ่ง ในจุดเด่นๆ ก็มีการดึงไม้ท่อนไว้ท่อน หน้าสุดกระเด็นออก แล้วทำท่าง พร้อม กับจับไม้หมอนนั้นเข้า ไปรองเรือใหม่ แล้วพากันชักลากอีก พอเริ่ม เคลื่อน ก็กระตุกให้ไม้ หมอนกระเด็นอีก โดย ทำสัก ๒-๓ ครั้ง ก็ให้ ดึงกระเด็นทุกครั้ง ทุกคนแสดงประหลาด ใจ เกาหัว สายหัวสาย หน้า แสดงพุดคุยประกอบ บรรยาย ทหารเริ่ม...เจ้าเมือง เจ้าเมืองพิจารณาไว้ แล้วสั่งให้ช่างแกะสลัก เป็นพระพุทธรูป - ช่างแสดงการ แกะสลักเป็นพระ... พระดี้วปรากฏ สวยงาม

แสง- จัดไฟ	เสียง	ฉาก	บทบรรยาย -สนทนา -ผญา - กลอน	กิจกรรม
		เสียงชาวบ้าน ร้อง...ไกลาหล เสียงร้องให้ สะอื้น	พระดีวเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิฤทธิ์และปาฏิหาริย์มาในอดีตดั่งคำเล่าขานสืบมาว่า “ยามเมื่อบ้านเมืองฮ้อน บ่อนได้เกิดเป็นท่า คอบว่าน่าน้ำล้นคนล้มป่วยเป็น ทุกข์เข็ญฮ้ายหลายสิ่งโศกา พระดีวเฝื่อนำพาปราบเข็ญเวรฮ้าย โทยหากหายภัยหากมอด ออกตลอดเมตสุสิ่ง เป็นความจริงแท้แท้ สู้เจ้าให้จ้อจำ...เจ้าเอ๋ย” พระดีวจึงเป็นพระพุทธรูปที่คงความศักดิ์สิทธิ์สืบมา ต่อมา ได้มีการอัญเชิญพระดีวไปประดิษฐาน ณ วัด ธาตุนบ้านสำราญใต้ ที่ตั้งอยู่ติดกับริมแม่น้ำโขง พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงทรงกำชับให้ชาวบ้านสำราญ ดูแลปรนนิบัติพระดีวให้ดีที่สุด อย่าให้เกิดการเสียหาย หรือระคายเคืองแก่องค์พระได้ และแล้ว กาลต่อมาไม่นานนัก นับเป็นไปตามหลักแก่ง ทุกข์ อนิจ อนัตตา ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนย่อมเกิดขึ้น ได้เสมอ ตราบใดที่มนุษย์ยังขาดสติ เกิดความประมาท ขาดการเอาใจใส่ดูแลอย่างจริงจัง! ได้เกิดเหตุการณ์เพลิง ลุกไหม้ศาลาประดิษฐานพระดีว! ไปลุกลามไปตามหลัง คาที่มุงด้วยแฝกและหญ้าคาอย่างรวดเร็ว สุดที่ชาวบ้าน จะช่วยดับไฟได้! สิ้นแล้ว องค์พระดีวที่เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองแห่ง อาณาจักรศรีโคตรบูร ชาวบ้านพากันร้องไห้ระงมด้วยความ โศกเศร้าอาดูรไปทั่ว อาญาคครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก สุดที่จะหาโทษทัณฑ์ใดๆมา เทียบเทียบได้ ๑ แสนเสียดาย พระดีว ที่ศักดิ์สิทธิ์ เกิดวิฤต เพลิงผลาญ สำราญใต้ ทั้งศาลา สิ่งของ ต้องมลาย แสนเสียดาย อาลัย พระคู่เมือง เมื่อชาวบ้านได้ทูลให้พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงทรง ทราบพร้อมที่จะรับอาญา แต่ก็ได้รับการปลอบประโลมมิ ให้เกิดเสียขวัญจนเกินไปนัก โดยมีการรับสั่งว่า จะให้มี การสลักพระพุทธรูปองค์ใหม่ทดแทน โดยให้มีขนาด รูปทรงเท่ากับพระดีวองค์เดิมเพื่อเป็นที่สักการะแทน พระดีวที่สูญไป กาลเวลาผ่านไปไม่นานนัก	พระดีวประทับบน แท่น...ผู้คนแสดงการ เคารพบูชาพระดีว ทำ กราบไหว้บูชา ... อัญเชิญพระดีว... สำราญ... ผู้คนแสดงอาการ... เมามัว เล่น... เผาไม้จริง ผู้คน แตกตื่น ร้อง ช่วยกัน ดับไฟ คนร้องให้ บ้างฟูบ บ้างนั่ง ยืน แสดง อาการ... ชาวบ้านกราบทูลเจ้า เมือง ก้มกราบรับมิต พระเจ้าศรีโคตรบูร... สั่งให้สลักพระขึ้นใหม่ พระองค์ใหม่ปรากฏ ชาวบ้านตั้งไว้สักการะ

แสง- จัดไฟ	เสียง	ฉาก	บทบรรยาย -สนทนา -ผญา - กลอน	กิจกรรม
		พายุหมุน	ได้มีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเกิดขึ้น ณ ริมฝั่งโขงติดกับวัดธาตุบ้านสำราญใต้! มันเป็นพายุหมุนขนาดเล็กที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ลมหัวกุด” หรือ “ลมบ้าหมู” พัดเอาน้ำหมุนเป็นเกลียว ถาโถมสู่อริมฝั่ง ชาวบ้านที่หาปลาอยู่ในลำนวนั้น ต่างตกใจตื่นกลัวกันไปทั่ว เมื่อพายุอ่อนกำลังลง ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่อยู่ใกล้บริเวณวัด ได้พบเห็นวัตถุหนึ่งไหลพันขึ้นมาเหนือน้ำใกล้ๆฝั่งนั่นเอง เมื่อพากันเข้าไปดูใกล้ๆ ปรากฏว่าเป็น “พระด้วง”! พระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์องค์เดิมที่เข้าใจว่าถูกเพลิงไหม้ไปแล้วนั่นเอง ชาวบ้านต่างดีใจยกมือสาธุการและได้อัญเชิญพระด้วงไปถวายพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงพร้อมกับรายงานเหตุการณ์ให้ทรงทราบ พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงทรงปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง ทรงโปรดให้เรียกชื่อว่า พระด้วงดั้งเดิม ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ได้ประทานนามว่า “พระเทียม” และโปรดให้นำไปประดิษฐานเคียงคู่กัน ณ วัดโอกาสศรีบัวบานหันพระพักตร์ไปสู่ลำน้ำโขงอันเป็นสถานที่บริเวณ “สว่างเอือ” ในงานบุญออกพรรษามาจนถึงปัจจุบัน นับเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านเมืองนครพนมสืบมาจนถึงปัจจุบัน ๑ ไผว่าเมืองนครเสร้า สิจุงแขนเจ้าไปเบ็ง...น้ำโขง ไหลจันๆ มันสิเสร้าได้จั้งได้!” ...คำผญา นี้ ยังเป็นคำพูดที่ติดปากชาวบ้านชาวเมืองนครพนมอยู่เสมอมา...ก็ด้วยเมืองนครพนมเป็นเมืองอยู่ช้ำวอู้่น้ำที่คงความอุดมสมบูรณ์เปี่ยมด้วยมิตรไมตรี มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แม้จะมีความแตกต่างกันด้านเชื้อสายชนเผ่า ที่ผิดแผกทางประเพณีและความเชื่อก็ตาม	.....หมุน ชาวบ้านค่อยๆ ย่องเข้าไปดู พบพระด้วง ชาวบ้านดีใจ...เจ้าเมือง ที่แท่นพระเจ้าศรีโคตรบูร...พระด้วง พระด้วงพระเทียม ประทับที่แท่น... ผู้คน...บูชา

ภาคผนวก ข

ตำนานเจ้าพ่อหมื่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ก. ตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนมุขปาฐะ

ผู้วิจัยได้ข้อมูลตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนมุขปาฐะเพียงสำนวนเดียวจากการสัมภาษณ์อาจารย์เด่นชัย ไตรยะลา ประธานสภาวัฒนธรรม จังหวัดนครพนม (สัมภาษณ์, 14 มีนาคม 2558)

เจ้าพ่อหมื่นเป็นคน เป็นมนุษย์แต่ปฏิบัติภารกิจราชการอยู่ในสำนักเจ้าเมืองเก่า ๆ อาจจะเป็นหลายร้อยปีมาแล้ว มาวันหนึ่ง เจ้าพ่อหมื่น ตำแหน่งเขาคือจมีน จมีนแบบจมีนไวยวรนาถ จมีนนั่นจมีนนั่นนั่นแหละ คิดอยากจะกินกุ้งกินปลาชิวอะไรต่าง ๆ ก็เลยให้ลูกหลานไปซื้อ เอดาขายเล็ก ๆ ไปซื้อ ซื้อไปซื้อมาปรากฏว่ามีไข่ ไช้ไบเท่านั้น (ทำท่าประกอบ ใหญ่มาก) ดิดขึ้นมา บอกว่าไอ้ มีไข่อียังมาอยู่ในน้ำ สงสัยจะเป็นไข่นางเงือก ไข่ตัวอะไรต่าง ๆ ก็ทิ้งไป ทิ้งออกไปไกล ๆ ก็มาซื้อใหม่ ซื้อใหม่ เอ้า เจออีก ทิ้งไปสองครั้งสามครั้ง ้วย มันไม่ธรรมดาแล้ว กลับมาอยู่เรื่อย ๆ ก็เลยเอามาให้จมีน จมีนเห็นก็เลยว่า เออ สงสัยจะเป็นไข่พญานาคหรือไข่อะไรไม่รู้แหละ สงสัยจะอยากให้เรา กินมัน มากจะกิน ก็เลยเอาไปให้เขาปรุงอาหาร พอกินไปเสร็จแล้ว ไม่ให้ลูกหลานกินนะ ขอกินคนเดียว ถ้าตายให้ตายคนเดียว พอกินลงไปเท่านั้นแหละครับ ร้อน น้ำในอ่างในโถงอะไร กินลงไป กินลงไปจนท้องอืดออกขนาดนี้ (ท่าทางประกอบ) มันยังร้อนอยู่ กินน้ำไปเรื่อย ๆ สุดท้ายแล้วลูกเอ๊ย เอาผ้าแดงมาให้กู เอาผ้าแดงมามัด กูทนไม่ได้ ขอลงไปในน้ำ เดินลงไปใต้น้ำโขง กลายเป็นเหมือนนาคเหมือนอะไรเลยนะ ว่ายไปตามน้ำเลย หายไปเลยจนถึงทุกวันนี้ ท่านก็เลยร้องบอกลูกบอกหลานเด้อ ว่ากูจะเป็นคนดูแลแถวนี้ ลูกหลานจะไปเหนือไปได้ ลูกหลานจะเดินทางทางเรือทางน้ำ กูจะดูแล จากนี้ไปหลังนี้จะดูแลให้ ก็หายไปใต้น้ำเลย เขาก็เลยมาทำศาลไว้ เนี่ยศาลของเจ้าพ่อหมื่น แล้วมีทำหินใหม่ทำพญานาค ลงไปได้ เวลานั้นน้ำมาบิ๊บ ก็จะมาบูชาทำบายศรีทำหมากเบ็งทำอะไรต่าง ๆ ถวายท่านตรงนั้น เจ้าพ่อหมื่นไม่เกี่ยวกับพระด้วง คนละองค์เลย คนละส่วนเลย

ข. ตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนลายลักษณ์

2.1 หนังสือและเอกสารต่าง ๆ

ตำนานเจ้าพ่อหมื่นสำนวนลายลักษณ์ที่พบในเอกสารต่าง ๆ มีทั้งหมดจำนวน 6 สำนวน ดังนี้

สำนวนที่ 1 เรื่อง “หลักเมืองนครพนม” โดยเจริญ ตันมหาพราน ผู้วิจัยได้สำเนาข้อมูลจากหอสมุดแห่งชาตินครพนม ไม่ปรากฏปีพิมพ์ และปรากฏการตีพิมพ์ครั้งที่ 2 เรื่อง “ศาลเทพมน้ำโขง” ในหนังสือศาลเจ้าจันศักดิ์สิทธิ์ในประเทศไทย พิมพ์ที่โรงพิมพ์วันชนะ ปี พ.ศ.2547

หลักเมืองนครพนม

อาณาจักรศรีโคตรบูรณเป็นราชธานีเก่าแห่งหนึ่งของไทยเคยตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง โดยมีเจ้าผู้ครองนครสืบต่อมาหลายพระองค์ จนกระทั่งมีเจ้าผู้ครองนครองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าพระบรมราชาเอวก่าน (มีบ้านด้ารอบเอว) ได้ทรงทำนบารุงบ้านเมืองและสร้างวัดวาอารามให้รุ่งเรือง และเปลี่ยนนามเมืองจาก “ศรีโคตรบูรณ” มาเป็น “มรุกขนคร”

ต่อมาปี พ.ศ.2321 พระบรมราชาเอวก่านถึงแก่พิราลัยลง ท้าวคำสิงห์ผู้เป็นบุตรเขยได้นำเครื่องราชบรรณาการไปถวายเจ้ากรุงเวียงจันทน์เพื่อขอเป็นเจ้าเมืองสืบไป ท้าวได้ล่องเรือไปถึงท้าวแก้วที่อยู่เมืองญวน จึงเกิดความไม่พอใจ เลยเดินทางกลับมาขัดขวาง พอท้าวคำสิงห์ทราบความเคลื่อนไหวของน้องเมีย ก็แจ้งไปขอกำลังจากทางเวียงจันทน์ แต่ไม่ได้รับการสนับสนุน เพราะเป็นเรื่องระหว่างญาติพี่น้อง ทำให้ท้าวคำสิงห์ต้องหันไปพึ่งญวน

ในที่สุด กำลังของทั้งสองฝ่ายได้เกิดต่อสู้กันกลางลำน้ำโขง ตรงบริเวณดอนแก้วอง เจ้ากรุงเวียงจันทน์เห็นว่า ชินปล่อยทั้งไว้จะเป็นการชักศึกเจ้าเมือง จึงได้ส่งพระยาเชียงสามารถช่วยไกลเกลี้ย ด้วยการให้ท้าวคำสิงห์ไปสร้างเมืองที่บ้านเงินห้วย ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของนครเวียงจันทน์ ส่วนท้าวแก้วให้เป็นเจ้าเมืองมรุกขนครสืบต่อจากพระบิดา ทรงพระนามพระบรมราชา (แก้ว)

พระบรมราชา (แก้ว) ปกครองมรุกขนครอยู่หลายปี ได้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองว่า ลูกน้ำเขาจะตลิ่งพันทุกปี ชินอยู่ไปมีข้ามีนนาน บ้านเมืองคงจะพังหลายจมลงสู่แม่น้ำโขง เช่นเดียวกับเมืองเก่าที่อยู่ปากน้ำหินบูรณก็ได้

อีกประการหนึ่ง หากกรณีพิพาทกับเมืองฉนวน เกรงจะถูกลูกขุนรุกรานได้ง่าย จึงได้ย้ายเมืองเข้ามาตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตรงใต้บ้านหนองจันทน์ เมื่อ พ.ศ.2329 (หลังสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ 4 ปี) ซึ่งชาวนครพนม ยังเรียกตำบลนั้นว่า “บ้านเมืองเก่า”

ในครั้งนั้น นายกองเมืองคนหนึ่ง ร่วมกับชาวบ้านโพธิ์คำที่เลื่อมใสศรัทธาได้ร่วมกันถวายที่ดินสร้างวัดโอกาส ซึ่งเป็นพระอารามเก่าแก่ที่ประดิษฐาน พระดิว พระเทียม พระพุทธรูปคู่บ้านคูเมืองมรุกขนครมาช้านาน โดยมีพวกโอกาสอยู่ดูแลรักษาจำนวนหนึ่ง ทำให้วัดศรีบัวบาน มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่ง “วัดโอกาส” นายกองเมืองผู้นี้ มีบรรดาศักดิ์เป็นถึงจมนักรักราชภูธร แต่ชาวเมืองนิยมเรียกกันสั้น ๆ ว่า “เจ้าหมื่น” จมนักรักราชภูธรปฏิบัติราชการต่างพระเนตรพระภรณ์ด้วยความซื่อสัตย์ ปกครองชาวบ้านแบบบัวมีให้ช้า น้ำมีให้ขุน มีการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยากอยู่เสมอ จนเป็นที่รักใคร่นับถือของราษฎรทุกคน

ด้านการศาสนานั้น เจ้าหมื่นเป็นผู้เคร่งครัดในศีลวิบัติ แม้จะมีได้เป็นบรรพชิต แต่ก็ได้ประพฤติปฏิบัติชอบด้วย กาย วาจา ใจ อยู่เสมอ ฝ่ายเมียของเจ้าหมื่นนั้นชื่อ ยายวันเป็นคนรูปร่างกะทัดรัด ขอบไว้มวยยาวสยาย แล้วมัดเกล้าเป็นจุกอยู่เสมอ ตามประวัตินี้ได้กล่าวชัดว่า เจ้าหมื่นมีบุตรกี่คน ที่แน่นอนมีบุตรสาวอยู่กี่ชีวิตคนหนึ่ง แม้เจ้าหมื่นจะล่วงเข้าสู่วัยชรา มีอายุราว 90 ปีเศษ แต่ก็มีร่างกายแข็งแรงกระฉับกระเฉงอยู่

อยู่มาปีหนึ่ง ช่วงราวเดือน 9-10 น้ำในลำแม่น้ำโขงกำลังขึ้นเกือบเต็มตลิ่ง เจ้าหมื่นเกิดอยากกินหมกกุ้งหมกชิว จึงถือสวิงลงไปเที่ยวช้อนหาตามริมน้ำโขง แต่ก็ไม่ได้ปลาหรือกุ้งติดขึ้นมาสักตัว เจ้าหมื่นเดินลุยน้ำไปจนถึงหาดทรายท้ายเมืองนครพนม สมัยก่อน บริเวณนั้นมีต้นไม้ขึ้นปกคลุมหนาแน่นมาก ขณะที่ถือสวิงกำลังสอดสายสาวยตาหาปลาอยู่นั้นก็เหลือบไปเห็นสิ่งประหลาดอย่างหนึ่ง รูปลักษณะคล้ายไขกลมโต ติดอยู่ในกอไค้ (พรรณไม้ชนิดหนึ่ง ผลอ่อนใช้ประกอบอาหารได้ รากใช้ทำยา) แต่ไม่ทราบเป็นไขชนิดใด จึงนำกลับมาที่บ้านของตน

พอลงมาถึงบ้าน จัดแจงสั่งให้บุตรสาวนำไขประหลาดไปต้มให้สุก แล้วยกมาวางให้เจ้าหมื่นรับประทานด้วยความไม่แน่ใจเป็นไขอะไร จึงไม่ยอมให้ลูกเมียร่วมกินด้วย โดยกำชับไว้ว่า ไขประหลาดนี้ กูจะกินแต่ผู้เดียว เมื่อมีพิษภัยอันใด ก็เป็นแค่กูผู้เดียว เมื่อทุกคนเชื่อฟังแลปฏิบัติตาม เจ้าหมื่นก็เริ่มลงมือตักไขประหลาดพองนั้นกิน ทีนี้ที่ไขประหลาดลงถึงท้อง ทำให้เจ้าหมื่นต้องตื่นตุนทรุย ร้อนรนไปทั่วทุกมุมขน กระหายน้ำมาก แม้ภรรยาที่บุตรสาวตักน้ำมาให้ดื่มสักเท่าไรไม่พอ ในที่สุด เจ้าหมื่นก็ทนต่อไปอีกไม่ไหว จึงสั่งให้ยายวันผู้เป็นภรรยาไปเอาผ้าแดงมา แล้วจัดการผูกโพกศีรษะไว้

ชาวบ้านที่ทราบข่าวนี้ ทุกคนแตกตื่นพากันมาเยี่ยมด้วยความเป็นห่วง แต่เจ้าหมื่นได้สั่งเสียลูกเมียกับชาวบ้านเป็นครั้งสุดท้ายว่า นับแต่นี้ต่อไป กูคงไม่มีโอกาสอยู่กับพวกเจ้าอีกแล้ว กูจะไปอยู่ที่ดอนโตน (เกาะที่อยู่เหนือเมืองท่าแขก) ขอให้ปกครองดูแลกันเอง อย่าได้ทะเลาะเบาะแว้งตบตีกัน พยายามปรองดองกันเข้าไว้ และหมั่นสร้างแต่ความดี นอกจากนี้ เจ้าหมื่นบอกคนไปส่งข่าวให้เพื่อนเสี่ยวที่อยู่กุดหวัดงดงเหนือเมืองท่าแขก บอกให้มันรู้เรื่อง (ตามประวัตินี้ได้ระบุชื่อเพื่อนเสี่ยวคนนั้น) พอสั่งเสียเรียบร้อย เจ้าหมื่นเดินลงจากบ้าน มุ่งตรงไปยังริมแม่น้ำโขง บริเวณหน้าวัดโอกาส โดยมีญาติและชาวบ้านประคองกันมาส่ง ครั้นถึงริมแม่น้ำโขง เจ้าหมื่นได้เดินลงไปแช่เย็นในน้ำ และดื่มน้ำอย่างหิวกระหาย จนร่างกายที่สูงใหญ่มีอาการพองโตขึ้นเรื่อย ๆ แล้วดำน้ำหายไป

ขณะนั้น บังเอิญเพื่อนเสี่ยวของเจ้าหมื่นพายเรือผ่านมา พอดีกับเจ้าหมื่นโผล่ขึ้นมาจากเหนือน้ำ ปรากฏอยู่ใกล้ ๆ เรือเพื่อนเสี่ยว แต่กำลังจะกลายร่างเป็นเงือกดำตัวใหญ่ยาว ศีรษะมีหงอนสีแดง รูปร่างน่ากลัวมาก เจ้าหมื่นได้เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้เพื่อนเสี่ยวฟัง พร้อมกับได้ฝากฝังให้ช่วยดูแลลูกเมียให้ด้วย ส่วนตนจะไปอาศัยอยู่ที่ดอนโตนก่อนลากจากกัน เพื่อนเสี่ยวได้ขอร้องเจ้าหมื่นให้ไปตี อย่ายามาเบียดเบียนมนุษย์ให้เป็นอันตราย เจ้าหมื่นก็รับปากและดำน้ำหายไป

ข่าวเจ้าหมื่นกลายร่างเป็นเงือกใหญ่ ทราบไปถึงพระภรณ์ของเจ้าเมืองมรุกขนคร พระองค์ทรงเรือเร็วเร่งรุดมายังที่เกิดเหตุ พร้อมกับข้าหลวงคนหนึ่ง ไขพองหนึ่ง ผ้าแดงวาหนึ่ง และทรงตรัสว่า จมนักรักราชภูธรเสียชีวิตแล้ว วิญญาณก็ไปเป็นเงือกใหญ่อีก ต่อไปนี้จะยกกรรมสิทธิ์ให้รักษาทางน้ำ ทางบก นับตั้งแต่ภูเขาผาโต ผาต่าง ถึงแก่งหลี่ผีสี่พันตร ทิศตะวันออกจดภูเขาไม้ล้มแบ่ง ทิศตะวันตกจดภูเขาตงพญาไฟ มอปลสิทธิ์ให้แกเป็นผู้รักษาเหมือนดั่งแกมชีวิตอยู่ ให้ไปอยู่ที่ดอนโตน จะปลุกศาลหอเจ้าให้แกอยู่

มีเรื่องเล่าว่า เมื่อเจ้าหมื่นมีชีวิตอยู่นั้น นัยน์ตาข้างหนึ่งเสีย ผู้เฒ่าผู้แก่พยายามสั่งลูกหลานทุกคนว่า เวลาข้ามแม่น้ำโขง ห้ามเอากระบอกลังไม้ไผ่หรือกระตักน้ำ จุ่มลงไปกรอกน้ำ เพราะเสียงน้ำที่ไหลเข้าไปในกระบอกลังไม้ไผ่จะเกิดเสียงดังคล้ายบอก ๆ ๆ ซึ่งเป็นเสียงล้อเลียนปมด้อยของเจ้าหมื่น อาจทำให้เจ้าหมื่นโกรธขึ้นมา จนบันดาลให้เกิดพายุลมแรงพัดเรือแพล่มได้ นอกจากนี้ ยังมีเรื่องประหลาดอีกอย่าง คือ ชาวเมืองนครพนมไม่นิยมลงไปเล่นในแม่น้ำโขงดังเช่นจังหวัดอื่น ๆ เพราะหลายคนกลัวว่าจะถูกเจ้าหมื่นมาเอาชีวิตไปอยู่ด้วย ส่วนที่ลึกที่สุดของแม่น้ำโขงนั้น อยู่ที่บริเวณหน้าวัดนักบุญอันนา (คริสตจักรหนองแสง) ผลจากการสำรวจของเจ้าหน้าที่ปรากฏว่า ในบริเวณดังกล่าว มีความลึกประมาณ 8-10 เมตร และมีรัศมีกว้างราว 200 เมตร

ในวันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ชาวเมืองนครพนมจะจัดพิธีเซ่นไหว้เจ้าหมื่นขึ้น โดยเตรียมสุรา ปลาบึก โค กระบือ ขึ้นอยู่ที่ท่าอะไรก็ได้บ้าง โดยนางเทียมที่เป็นบุตรหลานสืบเชื้อสายมาจากเจ้าหมื่น จะเป็นผู้อัญเชิญวิญญาณมาประทับร่าง สมัยก่อน เจ้าเมืองนครพนมได้เอาปลาบึกมาเลี้ยงไว้ที่หนองลึก อยู่ด้านเหนือของที่ทำการตำรอน้ำนครพนมปัจจุบัน เพื่อนำมาเซ่นไหว้เจ้าหมื่นอยู่เสมอ

ผู้คนในสมัยนั้นยืนยันว่า เวลาเขาเอากระบือที่มีชีวิตอยู่มาผูกไว้บริเวณทำพิธีเซ่นไหว้ โดยตัดดอกไม้สีแดงที่ใบหูทั้งสองข้าง มักพบว่ากระบือจะตัวสั่นเทา ก่อนที่จะตายไปเป็นเครื่องเซ่นไหว้ บางคนกล่าวว่า นั่นเป็นดวงวิญญาณเจ้าหมื่นกำลังมากินเลือดกระบืออยู่ และไม่นานกระบือก็ล้มตายไปเอง แต่ในเชิงทฤษฎีสันนิษฐานว่า กระบือรู้ตัวจะถูกฆ่า จึงเกิดความกลัวจนตัวสั่น ซึ่งมันเป็นไปไม่ได้ทั้งสองทาง ส่วนข้อเท็จจริงจะเป็นประการใดนั้น ขอให้เหตุผลพิจารณาตรองกันเอง

ในปี พ.ศ.2498 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จประพาสภาคอีสานจำนวน 15 จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อุตรดิตถ์ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม หนองคาย เลย สกลนคร และนครพนม เพื่อเยี่ยมเยือนราษฎรชาวอีสาน

การเสด็จครั้งนี้ รวมเวลาทั้งสิ้น 19 วัน คือ ตั้งแต่วันที่ 2 พฤศจิกายน จนถึงวันอาทิตย์ที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2498 เสด็จโดยรถไฟพระที่นั่งเป็นระยะทาง 680 กิโลเมตร และเสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่งเป็นระยะทาง 1,592 กิโลเมตร ในวันอาทิตย์ที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2498 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จมาถึงนครพนม ปรากฏว่ามีประชาชนมาเฝ้าฯรับเสด็จอย่างเนืองแน่นชนิดในคราวนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานเครื่องสักการะที่ศาลเจ้าหมื่นด้วย ขวานนครพนมได้ซาบซึ่งในพระมหากษัตริย์คุณอย่างยิ่ง

เนื่องจากศาลเจ้าหมื่นเวลานั้น สร้างด้วยไม้และมีสภาพพังพังมาก ขวานนครพนมถือฤกษ์สุกมงคลนี้ ก่อสร้างศาลหลังใหม่ขึ้น แต่ในตัวอำเภอเมืองนครพนม มีพ่อค้าชาวจีนและชาวญวนเป็นส่วนใหญ่ ทุกคนต่างมีความศรัทธา นับถือเจ้าหมื่นทั้งสิ้นและยกย่องให้เป็นมเหศักดิ์อารักษ์แห่งเมืองนครพนม ทำให้ศาลหลังใหม่ที่มีเอกลักษณ์เป็นญวนไป ใช้ชื่อตัวโต ๆ ว่า ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ส่วนภายในศาลเจ้า คงเหลือไว้แต่ตัวหนังสือเล็ก ๆ ตรงเหนือแท่นประทับ เทวรูปสลักอักษรว่า เจ้าพ่อหมื่น

สำนวนที่ 2 เรื่อง “ตำนานหลักเมืองนครพนม” เขียนโดยสมัย สุทธิธรรม ในหนังสือ **สารคดีชุดถิ่นทองของไทย นครพนม** พิมพ์ที่โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์ ปี พ.ศ.2539 หน้า 14-17

มีเรื่องเล่าที่กล่าวถึงมเหศักดิ์หลักเมืองของขวานครพนมว่า เจ้าหมื่น ซึ่งเป็นอารักษ์ของชาวเมืองนครพนม มีศาลเจ้าสถิตอยู่ที่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวัดโอกาสในเมืองนครพนมนั้น เดิมเจ้าหมื่นเป็นคนคุ้มวัดโอกาส มีรูปร่างสูงใหญ่ ผิวเนื้อดำแดง มีคนนับหน้าถือตามาก มีภรรยาชื่อยายวัน เป็นคนรูปร่างสันทนต์ ไว้ผมยาวม้วนมัดเป็นจุกอยู่เสมอ

อยู่มาวันหนึ่ง เจ้าหมื่นนึกอยากกินกุ้งกินปลา จึงนำเอาสวิงไปหาซื้อตามริมฝั่งแม่น้ำโขง จนไปถึงท้ายเมืองนครพนม ซึ่งเป็นบริเวณที่มีต้นไค้อยู่มาก ขณะที่กำลังซื้อสวิงก็เหลือบไปเห็นไข่ใบหนึ่ง มีลักษณะกลมและโตวางอยู่ใกล้ ๆ ก็ไม่ทราบว่าเป็นไข่อะไร จึงนำกลับมาบ้านให้ลูกสาวต้มให้กิน พร้อมกำชับว่าห้ามผู้ใดกิน เพราะกลัวจะเป็นพิษเป็นภัยแก่คนอื่น หากเป็นอะไร เจ้าหมื่นก็จะเป็นคนเดียว ครั้นต้มไข่สุก เจ้าหมื่นก็กินไข่เข้าไปจึงเกิดอาการร้อนรน

ตามเนื้อตามตัวขึ้น มีอาการทรมานทรมานกระหายน้ำ ตื่นน้ำเข้าไปเท่าไรก็ไม่หาย จึงวิ่งลงไปแช่น้ำในแม่น้ำโขง และบอกยายวันให้เอาผ้าแพรไหมสีแดงมาโพกศีรษะ พร้อมกับสั่งภรรยาทำลูกกว่า ต่อไปนี้จะไม่ได้อยู่เป็นคนกับลูกเมียอีกแล้ว จะไปอยู่ที่ดอนดอน (ปัจจุบันเป็นเกาะกลางลำน้ำโขงเหนือเมืองท่าแขก)

เจ้าหมื่นสั่งเสียลูกเมียให้ดูแลกันให้อภัยให้แพ่งกัน อย่าทะเลาะกัน อย่าฆ่าอย่าตืออย่าเถียงกัน และให้พากันทำแต่ความดีเอาไว้ และอย่าไปกินของมะละมละย (หมายถึงกินของไม่เลือก) และก่อนไปพ่อจะไปเยี่ยมเพื่อนที่อยู่ปากห้วยดงสอด เหนือเมืองท่าแขกเสียก่อน พูดเสร็จก็เดินลงบ้านไปยังริมฝั่งโขงตรงทำน้าหน้าวัดโอกาส โดยมีญาติพี่น้องประคองร่างไปส่ง พอไปถึงแม่น้ำ เจ้าหมื่นก็ก้มลงตีม้าด้วยความกระหายจนพุ่งกางออก แล้วกระโจนลงน้ำโขงว่ายน้ำไกลฝั่งออกไปเรื่อย ๆ จนหายลับตา โดยมีประชาชนพากันแตกตื่นมาดูกันเต็มริมฝั่งโขง

พอถึงขณะเดียวกันนั่นเอง เพื่อนเจ้าหมื่นก็พายเรือมาถึงกลางลำน้ำโขง เจ้าหมื่นก็ไหลขึ้นมาใกล้ ๆ เรือของเพื่อน ปรากฏกายเป็นเจ๊กตัวใหญ่และยาว หัวเป็นหงอน สีแดงน่ากลัว แล้วเจ้าหมื่นก็ได้เล่าให้เพื่อนฟังถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และขอฝากดูแลลูกเมียด้วย ก่อนจากกัน เพื่อนก็ได้บอกว่าขอให้ไปดี อย่ามาเบียดเบียนมนุษย์ให้เป็นอันตราย แล้วเจ้าหมื่นก็รีบดำน้ำหายไป ว่ากันว่า เจ้าหมื่นตาบอดไปข้างหนึ่ง คนเฒ่าคนแก่จึงสั่งไว้ว่า เมื่อนั่งเรือข้ามลำน้ำโขง ห้ามเอาบังทิง (กระบอกไม้ไผ่สำหรับใส่น้ำไปกิน) จุ่มลงไปกรอกน้ำ เพราะเสียงน้ำที่ไหลเข้ากระบอกไม้ไผ่จะดัง บอด บอด ซึ่งถือเป็นการล้อเลียน อาจจะทำให้เจ้าหมื่นโกรธ ทำให้เกิดคลื่นลมจนเรือเป็นอันตรายได้

ดังนั้น ในทุก ๆ ปี ชาวนครพนมจะตั้งมณฑลทำพิธีเซ่นไหว้บวงสรวงเจ้าหมื่นเป็นประจำ ในวันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 โดยมีคนทรงหรือนางเทียมมากระทำการสืบทอดกันมา ของที่นำมาเซ่นไหว้ก็มีสุราอาหาร ปลาบึก เนื้อโค กระบือ ซึ่งแล้วแต่ปีไหนจะหาอะไรได้ แต่ก่อนมีการเซ่นไหว้ด้วยปลาบึกที่เลี้ยงไว้ในหนองบึก เจ้าหมื่นจึงเป็นอารักษ์ประจำเมืองนครพนมคู่กับพระแก้วอยู่ที่วัดโอกาส ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวเมืองตลอดมา

สำนวนที่ 3 เรื่อง “จมน้ำรักษาราชกุมาร เจ้าพ่อหลักเมืองนครพนม” ของพระมหาสมชาย ไม้ตรี เรียบเรียงจากสมุดบันทึกของพระครูสุนทรภักชยาณพจน์ ตีพิมพ์ในหนังสือ **สุนทรภักชยาณพจน์อนุสรณ์** อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสุนทรภักชยาณพจน์ อดีตเจ้าคณะเมืองนครพนม เจ้าอาวาสวัดโอกาส วันที่ 29-31 มกราคม พ.ศ.2541 หน้า 86-87

จมน้ำรักษาราชกุมาร

เจ้าพ่อหลักเมืองนครพนม

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง (ศาลเจ้าหมื่น หรือศาลจมน้ำ) ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ในบริเวณวัดโอกาส (ศรีบัวบาน) เป็นศาลทรงไทยอีสาน มีขนาดใหญ่โต เป็นที่สิงสถิตของ “จมน้ำรักษาราชกุมาร” ซึ่งเป็นผีมหัศจรรย์ หรือผีเจ้าเมืองนครพนม ตั้งแต่สมัยศรีโคตรบูร เป็นต้นมา

ตามตำนานเล่าว่า จมน้ำรักษาราชกุมาร เป็นนายกองเมือง ปกครองประชาชนต่างพระเนตรพระกรรณแทนพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง ในสมัยศรีโคตรบูร

นายกองจมน้ำรักษาราชกุมาร ปฏิบัติราชการต่างพระเนตรพระกรรณแทนพระเจ้าศรีโคตรบูรด้วยความซื่อสัตย์สุจริต รักใคร่ประชาชนเหมือนลูกหลาน เป็นผู้ศรัทธาเลื่อมใส และยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เข้าวัดปฏิบัติธรรมกรรมฐานมิได้ขาด นอกจากนั้น จมน้ำรักษาราชกุมาร ยังเป็นแพทย์รักษาโรคโดยไม่คิดค่าครุบูชาและมีเวทมนต์คาถาแก่กล้าสามารถล่องหนหายตัว อยู่ยงคงกระพันอีกด้วย เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนเป็นอย่างมาก

เมื่อนายกอง จมน้ำรักษาราชกุมาร มีอายุได้ 90 ปีเศษ ๆ วันหนึ่งจมน้ำฯ อายากินหมกกุ้งหมกปลา จึงให้ลูกหลานไปซื้อ (จับโดยใช้สวิง) กุ้งในน้ำของ (แม่น้ำโขง) เมื่อลูกหลานไปซื้อกุ้งในน้ำนั้น บังเอิญซื้อได้ไขใหญ่ฟองหนึ่งมีขนาดเท่าไข่ห่าน ไม่ทราบว่าเป็นไขอะไร จึงเอาโยนทิ้ง แต่แม้ว่าจะโยนทิ้งไปแล้วไขฟองนั้นก็ลอยมาติดสวิงทุก ๆ ครั้ง ลูกหลานจึงได้นำไขนั้นกลับบ้าน เล่าให้จมน้ำฯ ฟัง ท่านจึงสั่งให้หมก (ใช้ใบตองห่อแล้วอังให้สุก) ไขฟองนั้นให้รับประทาน เมื่อจมน้ำฯ รับประทานหมกไขนั้นได้ไม่นาน ก็เกิดอาการเร่าร้อนกระวนกระวายกระหายน้ำ แม้ว่าจะตีมกินและอาบเท่าไรก็ไม่หายร้อนไม่หายหิว จึงบอกลูกหลานว่า จะลงไปอาบน้ำเองที่น้ำโขง เพื่อจะหายหิวแก้ร้อนได้

ลูกหลานจึงพาจมน้ำฯ ลงอาบน้ำในแม่น้ำโขงพร้อมกับเผ้าดูอยู่ริมฝั่ง จมน้ำฯ ได้ลงอาบน้ำที่ตื้นเขินผุดลงอยู่หลายครั้งเป็นเวลานาน ลูกหลานจึงร้องบอกให้ขึ้น แต่จมน้ำฯ กลับร้องขอผ้าแดง 1 ผืน มาโพกศีรษะแล้วดำน้ำหายไป

ลูกหลานและประชาชนต่างก็ลงดำนั่งมหาจมีนา แต่ก็ไม่พบจนหมดความสามารถ ขณะนั้นปรากฏมีเงือกตัวใหญ่ตัวหนึ่งผุดขึ้นดำลงลอยไปมาอยู่กลางแม่น้ำโขง พวกลูกหลานและประชาชนเห็นดังนั้น จึงให้คนขึ้นม้าเร็วไปกราบทูลพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง แห่งนครศรีโคตรบูร

เมื่อพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง ทรงทราบดังนั้นก็รีบเสด็จลงเรือพร้อมข้าหลวง 1 ปัน ไซดัม 1 ฟอง มายังแม่น้ำโขง เมื่อมาถึงก็ตรัสกับเงือกตัวนั้นที่กำลังเล่นน้ำอยู่ว่า “จมีนา เอ๊ย แกเป็นคนดี แม้เมื่อแกมรณกรรมแล้วดวงวิญญาณแกยังอภัยแก่ประชาชนอยู่ ขอให้แกรักษาทางน้ำทางบกตลอดได้สุด และเหนือสุด ทางบกทางน้ำ ตั้งภูผาใดผาต่าง ถ้าได้ถึงแก่งหลีผี สี่พันดอน เป็นเขต ส่วนบนบกนั้น ทิศตะวันออกจรดภูเขาไม้ล้มแบ่ง ทิศตะวันตก ถึงภูเขาแดงภูเขาไฟ ให้แกไปอยู่ที่ทางดอนโดนจะปลูกศาลให้ เมื่อเดือน 6 ปีใหม่มาขอทุกปี จะเช่นไหว้ดวงวิญญาณ” แล้วพระองค์ก็เอาข้าวเหนียว 1 ปัน ไซดัม 1 ฟอง ที่เตรียมมาให้เงือกกิน หลังจากนั้นเงือกตัวนั้นก็ดำน้ำจมหายไปกลายเป็นผีเสื้อที่หลักเมืองของนครศรีโคตรบูรตั้งแต่นั้นมา

หลังจากเงือกจมีนารักษาราษฎรจนหายไปแล้ว ลูกหลานและชาวเมืองก็ร่วมมือกันปลูกศาลจมีนา ขึ้นที่ริมน้ำโขงและทำการเซ่นสรวงบูชาในวันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุก ๆ ปี ต่อมาภายหลังทางราชการได้สร้างด่านศุลกากรขึ้นริมแม่น้ำโขง ศาลเจ้าหมีน หรือศาลจมีนา จึงขยับถอยขึ้นมายู่ข้างต้นมะม่วงไซในบริเวณวัดโอกาสดังในปัจจุบัน (ปัจจุบันต้นมะม่วงไซไม่มีแล้ว)

ตำนานที่ 4 เรื่อง “เจ้าพ่อหมีน (เจ้าพ่อหลักเมือง)” ของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครพนม ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม โรงเรียนปิยะมหาราชาลัย ในวารสาร “ของดีศรีโคตรบูรณ์” ฉบับ เอกสารโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดนครพนม พิมพ์ครั้งที่ 3 โดยปริญาการพิมพ์ ปีพ.ศ.2542 หน้า 97-98

เจ้าพ่อหมีน (เจ้าพ่อหลักเมือง)

วัดโอกาส (ศรีบัวบาน) ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ด้านทิศตะวันออก จดถนนสุนทรวิจิตร ด้านทิศตะวันตกจดถนนศรีเทพ ด้านทิศเหนือจดซอยเทพารักษ์ และด้านทิศใต้จดตลาดสดเทศบาลเมืองนครพนม พื้นที่วัดโอกาสในปัจจุบัน ที่วัดได้แบ่งเขตศาสนสมบัติ จัดผลประโยชน์บำรุงวัด ภายในวัดจัดเป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส สนามหญ้าปลูกต้นไม้ดอกไม้พุ่ม

เมื่อจุลศักราชราชาได้ 813 พุทธศักราช 1994 วัดศรีบัวบานตั้งอยู่ในบ้านโพธิ์คำ เมืองศรีโคตรบูรณ์หลวง นายกองเมืองพร้อมชาวบ้านโพธิ์คำมีศรัทธาได้ร่วมกันสร้างวัดศรีบัวบานขึ้น นายกองเมืองที่เป็นผู้นำนี้ท่านมียศเป็น “จมีนารักษาราษฎร” ประชาชนมักจะเรียกชื่อท่านว่า จมีนบ้าง เจ้าหมีนบ้าง แต่ส่วนมากจะเรียกเจ้าหมีนหรือเจ้าพ่อหลักเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับฐานะหรือยศในยุคนั้น ๆ นี้ก็คงจะเป็นผู้กองเมือง ผู้กำกับ เป็นกรรมการศาสนาภิรมย์ โดยตำแหน่งอะไรทำนองนั้น จมีนารักษาราษฎรเป็นข้าราชการ เป็นชาวมุขวัดศรีบัวบาน (วัดโอกาสในปัจจุบัน) ในเมืองนครพนมนี่เอง ท่านมีภรรยาชื่อนางวัน เป็นคนมีรูปร่างสันทัด สูงใหญ่ ผิวเนื้อดำแดง ส่วนนางวันนั้นไฉ้มยาวม้วนผูกเป็นจุกไว้เสมอ มีรูปร่างกะทัดรัดดี มีลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมือง เป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือมาก ท่านผู้นี้ปฏิบัติราชการต่างพระเนตรพระกรรณแทนพระเจ้าศรีโคตรบูรณ์ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ปกครองราษฎรของท่านชนิดบัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น งานหลวงไม่ขาด งานราษฎรไม่ให้เสีย สงเคราะห์อนุเคราะห์ประชาชนเหมือนลูกหลานเอาใจใส่ต่อศีลธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบ ตั้งมั่นในพรหมวิหารธรรมเป็นหลักประพฤติปฏิบัติ ส่งเสริมพระภิกษุสามเณรผู้ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา จิต ยกย่องบูชาสักการะด้วยเกียรติยศ ท่านจมีนารักษาราษฎรผู้นี้มีวิชาอยู่คงกระพันชาตรี ใส่หมอนหนังบังพิน กระจู ดูหน้าน้อบ บังตัวหายตัว เป็นต้น เป็นหมอยา มียารักษาโรค รักษาโดยไม่คิดค่าบูชา รักษาให้เหมือนลูกหลานทุกคน จึงเกิดเมตตามหานิยมให้ประชาชนศรัทธาเคารพนับถือรักใคร่เป็นอย่างยิ่ง

เมื่อจมีนารักษาราษฎร มีอายุเข้าวัยชรา 90 ปีเศษ ๆ ในระหว่างเดือนเก้าเดือนสิบ วันหนึ่งท่านได้เอ่ยปากกับลูกหลานว่า ท่านอยากกินหมกกุ้ง หมกชิว จึงให้ลูกหลาน เอาสวิงไปช้อนกุ้งช้อนปลาในริมน้ำโขง บังเอิญไม่ได้กุ้งได้ชิวพอที่จะนำมาหมกให้ท่านกิน แต่ลูกหลานไปเจอไขลูกหนึ่งโตกว่าไข่เปิดไข่ท่านอยู่ในกอไคร้ริมโขง เห็นว่าเป็นลูกโตผิดปกติธรรมดา จึงได้โยนขึ้นน้ำทิ้งลงน้ำแล้วช้อนกุ้งต่อไป ปรากฏว่าไขลูกนั้นได้มาติดสวิง เอาโยนทิ้งอีกก็มาติดสวิงเหมือนเดิม ลูกหลานจึงได้นำไขนั้นมาให้จมีนดู ท่านจมีนจึงบอกให้ลูกหลานเอาไขลูกนั้น ไปต้มแล้วมาให้ลูกกิน

และได้สั่งกำชับด้วยว่า กูจะกินคนเดียว ห้ามไม่ให้คนอื่นกินด้วย กลัวจะเป็นพิษเป็นภัย ถ้าเป็นอะไรก็กูเป็นคนเดียว ลูกสาวก็ได้ปฏิบัติตามที่พ่อสั่ง เมื่อต้มไข่คิดว่าสุกแล้วก็นำมาให้จมน้ำ ๓ กิน หลังจากทำมาได้กินไข่เข้าไปแล้ว ก็เกิดอาการอยู่ไม่ได้ อยากไปแช่อาบน้ำกินในแม่น้ำโขงเอง จึงได้เอ่ยปากบอกนางผู้เป็นภรรยาว่า ให้เอาผ้าแพรไหมสีแดงมาจะโปกหัว ภรรยา ก็เอาให้ตามต้องการ แล้วก็เอาผ้าแดงโปกหัวด้วยตนเอง และสั่งเมียสั่งลูกว่าต่อไปนี้พ่อได้เป็นคนอยู่กับลูกเมียแล้ว จะไปอยู่คอนโดน (เกาะกลางน้ำ) ให้เบ่งกันเด้อ ให้ฮักให้แพงกัน อย่าฆ่าตื้ออย่าผิตอย่าเถียงกัน ให้พากันทำต่อความดีเอาไว้ อย่าไปกินของมะละมละลยเด้อ ก่อนไปพ่อจะไปยามเสี่ยวที่อยู่ปากห้วยนางสอดทางเหนือของเมืองท่าแขกเสียก่อน จะไปบอกให้มันรู้เรื่อง ว่าแล้วจมน้ำก็เดินลงจากบ้านไปริมฝั่งโขงตรงทำน้ำวัดโอกาสศรีบัวบาน โดยมีลูกเมีย ญาติพี่น้องประคองร่างไปส่งพอถึงริมน้ำทำนาก็ก้มลงดูตักน้ำด้วยความกระหายจนท้องโต พองออก ๆ แล้วก็กระโจนลงไป ในน้ำวนกระเสือกกระสนไปไกลฝั่งออกไปทุกทีจนจมนหายไป ประชาชนแตกตื่นพากันมุงดูเต็ม ริมฝั่งโขงขณะนั้น พอดีบังเอิญเสี่ยวพายเรือมาตรงนั้นกลางน้ำโขง จมน้ำก็โผล่ขึ้นมาข้าง ๆ เรือปรากฏว่ากลายเป็นเงือกงูใหญ่ยาวหัวมีหงอนสีแดงน่ากลัวมาก บอกผู้เป็นเสี่ยวว่าเขาจะไปอยู่คอนโดน ขอให้เสี่ยวช่วยดูแลลูกเมียเขาด้วย ทางเสี่ยวจึงบอกว่าให้ไปดี และอย่าเบียดเบียนมนุษย์ให้เป็นอันตราย แล้วก็ดำน้ำหายไป ทางลูกหลานของจมน้ำ ๆ จึงรีบขึ้นมาเร็วไปกราบทูลพระเจ้าศรีโคตรบูรณ์หลวงทรงทราบด่วน

เมื่อพระเจ้าศรีโคตรบูรณ์หลวงทรงทราบเรื่อง จึงรีบให้บ่าวไพร่จัดหาข้าวสุกหนึ่งปั้น ไข่หนึ่งลูก ผ้าแดงหนึ่งวา ธิบลงเรือเร็วมาอยู่ที่ตรงนั้น ท่านจึงได้พูดขึ้นว่า จมน้ำฯ เอ๊ยเมื่อแกถึงมรณกรรมแล้ว วิญญาณได้กลายเป็นเงือกงูใหญ่เช่นนี้ ต่อไปนี้จะยกกรรมสิทธิ์ให้เจ้ารักษาทางน้ำ และทางบกนับตั้งแต่ภูเขาผาโต มอบสิทธิ์ให้แก่รักษาเหมือนกับแกยังมีชีวิตอยู่ ให้ไปอยู่ทางคอนโดน จะปลุกศาลหอเจ้าให้แกอยู่ เมื่อได้รับของเป็นบรรณาการคือข้าวเหนียว 1 ปั้น ไข่ และผ้าสีแดง 1 วา แล้วก็จมน้ำหายไป เมื่อคราวเดือนหก เดือนเจ็ดมาถึง วิญญาณจมน้ำฯ จะมาเข้าแม่ทรงพ่อทรงซึ่งเป็นลูกหลานที่สืบสายเลือดของท่าน บรรดาลูก ๆ หลาน ๆ พร้อมด้วยชาวบ้านได้พร้อมกันปลุกศาลเจ้าหลักเมืองหรือศาลจมน้ำฯ ซึ่งชาวบ้านพากันเรียกว่า หอเจ้าหมื่น ที่ริมฝั่งโขงหน้าวัดโอกาส เมื่อก่อนนั้นจะมีต้นมะม่วงไข่ทั้งเล็กทั้งใหญ่อยู่หลายต้น มาตอนหลังน้ำได้เซาะตลิ่งโขงพังเรื่อย ๆ ทุกปี พาต้นมะม่วงไข่ดังกล่าวโค่นล้มจมไปในน้ำโขงจนหมด จึงได้ย้ายหอเจ้าหมื่น เข้ามาอยู่ในบริเวณวัดโอกาสศรีบัวบาน อยู่ใกล้ต้นมะม่วงไข่ใหญ่เหมือนกัน

กระทั่งในปัจจุบันนี้ชาวบ้านก็ได้สร้างหอเจ้าหมื่นหรือศาลเจ้าพ่อหลักเมืองคร่อมอยู่บนตอมะม่วงไข่อยู่ส่วนที่เป็นศาลเจ้าทรงเงินนั้น คือศาลเจ้า หรือศาลเจ้าพ่อหลักเมืองของพี่น้องชาวจีน ซึ่งเขาได้สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2500 โดยคณะพ่อค้าประชาชนชาวตลาดนครพนม มีความเลื่อมใสศรัทธาในคุณสมบัตินี้ที่เจ้าพ่อมีฤทธิ์มีเดชอัศจรรย์ปรากฏให้เห็นประจักษ์อยู่มาหลายครั้งหลายหนมาตั้งแต่โบราณกาล ท่านได้ปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลานชาวเมืองนครพนมของเราทั้งในน้ำและบนบก ใครมีความเดือดร้อนไปบนบานศาลกล่าวกับท่านก็จะสัมฤทธิ์ผลแทบทุกเรื่อง ชาวเมืองนครพนมทุกหมู่เหล่าพอถึงเดือนแปด แรม 6 ค่ำ ของทุกปีจะมีการทำพิธีบวงสรวง โดยปลุกประรำใหญ่โดยพอสมควรพอแก่การที่เจ้าพ่อเจ้าแม่ในลุ่มน้ำโขงทั้งหมด รวมไปถึงพิธีแถบภูพานและประเทศลาวมาชุมนุมกันหลายสิบท่าน โดยพ่อทรงแม่ทรงมาพื่อนราสนุกสนานกันเต็มที่ทุกปี ตั้งแต่อดีตกาลมาจนปัจจุบัน

ตำนานที่ 5 เรื่อง “วัดโอกาสและศาลเจ้าหมื่น” ของสุพร สิริพัฒน์ ในหนังสือ**นครพนมศรีโคตตะบูรณ์นคร** พิมพ์โดยโรงพิมพ์ ส. วัฒนา นครพนม ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

วัดโอกาสและศาลเจ้าหมื่น

นอกจากพระธาตุศรีโคตตะบูรณ์แล้ว สิ่งคู่บ้านคู่เมืองอาณาจักรศรีโคตตะบูรณ์มาแต่โบราณกาลอีกประการหนึ่งก็ได้แก่ วัดโอกาส ซึ่งมีประวัติเกิดขึ้นในยุคพระธาตุศรีโคตตะบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นการสมควรที่จะนำเอาประวัติทั้งประวัติเจ้าหมื่น ซึ่งเป็นหลักเมืองนครพนมในปัจจุบัน ที่มีประวัติความเป็นมาควบคู่กับวัดโอกาสมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ เพราะเป็นช่วงเวลาทีวัดโอกาสและเจ้าหมื่นกำเนิดเกิดขึ้นมาในอาณาจักรศรีโคตตะบูรณ์แห่งนี้

ประวัติวัดโอกาสและเจ้าหมื่นที่จะกล่าวต่อไปนี้ ผู้รวบรวมไว้เรียบเรียงมาจากบทความของพระครูสุนทรภักขณพจน์ และบทความของผู้ใช้นามปากกาว่า “ภูคำพรา” ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกงานนมัสการพระด้วง วัดโอกาสในระหว่างวันที่ 1-3 มกราคม 2498

ประวัติวัดโอกาสตามที่พระครูสุนทรทัฬหยาณพนังได้เขียนไว้ ปรากฏว่า วัดโอกาสได้กำเนิดขึ้นเมื่อจุลศักราช ได้ 813 ตัว ตรงกับพุทธศักราช 1994 เดิมชื่อวัดศรีบัวบาน ตั้งอยู่ในหมู่บ้านโพธิ์คำ เมืองศรีโคตตะบูรณหลวง (เชิงอรธ ตามประวัติ เมื่อปี พ.ศ.1994 เมืองศรีโคตตะบูรณหลวง เรียกว่า เมืองมรุกขนคร ตั้งอยู่ที่บริเวณเมืองเก่าท่าแขก วัดโอกาสในปัจจุบันคงย้ายมาจากเมืองมรุกขนครเก่าที่เมืองเก่าท่าแขก (ผู้รวบรวม)) นายกองเมือง พร้อมด้วยชาวบ้านโพธิ์คำ มีศรัทธาได้สร้างวัดศรีบัวบานขึ้น นายกองเมืองผู้นี้มียศเป็น จมื่นรักษาราชภูร์ (เชิงอรธ ปัจจุบันนี้ประชาชนเรียกว่า เจ้าหมื่นหรือเจ้าพ่อหลักเมือง)

จมื่นรักษาราชภูร์ หรือเจ้าพ่อหลักเมือง ท่านผู้นี้ปฏิบัติราชการต่างพระเนตรพระภรณ์แทนพระเจ้าศรีโคตตะบูรณด้วยความซื่อสัตย์สุจริต บัวไม่ข้าน้ำไม่ขุ่น งานหลวงป่าตางนราชภูร์บ่เสีย สงเคราะห์อ่อนเคราะห์รักประชาชนเหมือนลูกหลานเข้าตำราว่า ดีใช้ใช้รักษา มรณาเมี้ยนศพ ยามศึกพร้อมกันรบ ยามสงบพร้อมกันเตรียมเอาใจจดจ่อต่อศีลธรรม ไม่เอาไรต์เอาเปรียบ ตั้งมั่นในพระพรหมวิหารธรรม เป็นหลักประพฤติปฏิบัติ ส่งเสริมพระภิกษุสามเณร ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบด้วยกาย วาจา ใจ ยกย่องบูชาสักการะด้วยเกียรติด้วยยศ ถ้าเป็นพระภิกษุ ไหยศเป็นพระสำเร็จ พระชา พระครู พระหลักครู ถ้าเป็นสามเณรก็เรียกว่า สำเร็จจัว ครูจัว ซาจัว ถ้าสึกเป็นฆราวาสก็เรียกว่า เชียง เรียกทิด เรียกอาจารย์ อาจารย์ครู อาจารย์ซา เป็นต้น จมื่นฯ ผู้นี้วิชาอยู่ยงคงกะพันชาติดี ใส่หุ่นหนังบังพัน จัวยงคูนหาน้อย บังตัวหายตัว เป็นต้น เป็นหมอตรวจรักษาโรคไม่คิดมูลค่า เหมือนลูกหลานในไส้ทุก ๆ คน จึงเกิดเมตตาเมหานิยมให้ประชาชนเคารพนับถือรักใคร่เป็นอย่างยิ่ง จมื่นฯ ท่านผู้นี้เป็นต้นศรัทธาและบ้านโพธิ์คำ สร้าง “วัดศรีบัวบาน”

เมื่อจุลศักราชได้ 1000 ตัว ตรงกับพุทธศักราช 2181 พระบรมราชาพรหมบุตรเจ้าปู่แก้วมาบูรณะวัดศรีบัวบาน แล้วเปลี่ยนชื่อว่า “วัดโอกาสศรีบัวบานพระดีพระเทียม” ดังกล่าวปรากฏอยู่ในประวัติ พระเจ้าราชาพรหม อันเป็นพระประธานในอุโบสถ

เมื่อจมื่นฯ อายุเข้าวัยชรา 90 ปีเศษ ๆ ในระยะเดือนเก้าเดือนสิบ ท่านอยากหมกกุ้งหมกชิว จึงให้ลูกหลานไปซื้อกุ้งซื้อชิว ในริมแม่น้ำโขง บังเอิญไม่ได้กุ้งได้ชิว ได้แต่ไขลูกโต ๆ ใหญ่กว่าไขเปิดไข่ทาน แม้ว่าเอาโยนทิ้งในน้ำแล้ว ยังมาอยู่เหมือนเดิม จึงได้นำไขลูกนั้นกลับมา จมื่นฯ จึงบอกว่าหมกไขลูกนั้นกิน เมื่อท่านกินไขหมกนั้นแล้ว ก็เกิดร้อนกระวนกระวายกระหายน้ำเป็นอย่างยิ่ง กินน้ำเท่าไร้อาบน้ำเท่าไรก็ไม่หายหิวหายร้อน กูจะไปอาบเองกินเองที่แม่น้ำโขง ลูกหลานจึงนำเจ้าหมื่นไปอาบน้ำที่แม่น้ำโขง พร้อมคำมุขขึ้นมุขลงหลาย ๆ ครั้ง นานพอควรแล้วลูกหลานจึงร้องบอกว่าขึ้นเถอะตาเอ๋ย เมื่อลูกหลานบอกแล้วก็น้ำกลายเป็นเงือกงูตัวใหญ่ดำขึ้นมุขขึ้นลงอยู่กลางแม่น้ำโขง ลูกหลานของจมื่นฯ ขึ้นมาเร็วไปกราบทูล พระเจ้าศรีโคตตะบูรณหลวงรีบลงเรือเร็วพร้อมทั้งข้าวสุก ไข่หนึ่งลูก ผ้าแดงหนึ่งวา ท่านจึงพูดขึ้นว่า จมื่นฯ เอ๋ย แกมรณาภาวิญญานไปเป็นเงือกงูใหญ่เช่นนี้ ต่อไปนี้จะยกกรรมสิทธิ์ให้รักษาทางน้ำ ทางบกถึงภูเขาผาไผ่ผาดวง ถึงแก่งหลี่สี สิ้นพันดอน ทิศตะวันออกจดภูเขาไม้ล้มแบ่ง ทิศตะวันตกภูเขาตงพญาไฟ (เชิงอรธ เข้าใจว่าจะเป็นอาณาเขตของอาณาจักรศรีโคตตะบูรณสมัยนั้น ซึ่งทิศเหนือนับตั้งแต่เมืองหลวงพระบาง ทิศใต้จดนครจำปาศักดิ์ ทิศตะวันออกจดแดนญวน ทิศตะวันตกจดตงพญาเย็น (ผู้รวบรวม)) มอบสิทธิ์ให้แก่เป็นผู้รักษาเหมือนดังแกมมีชีวิตอยู่ ให้ไปอยู่ทางดอนโดนจะปลุกศาลหอเจ้าให้แกอยู่ประทานไข่ ข้าวเหนียวหนึ่งปั้น ผ้าแดง 1 วา เงือกงูใหญ่เมื่อได้รับรางวัลแล้วก็จมหายไป

เมื่อคราวเดือนหกเดือนเจ็ดมาถึง วิญญานจมื่นฯ จะมาเข้าแม่ทรงพ่อทรงที่เป็นลูกเป็นหลานที่สืบสายเลือดของเจ้าหมื่นฯ ได้ปลุกศาลเจ้าพ่อหลักเมืองหรือเจ้าหมื่นที่ริมฝั่งโขงที่มีต้นมะม่วงไข่หลาย ๆ ต้น ปัจจุบันต้นมะม่วงไข่เหล่านั้น ได้พังลงแม่น้ำโขงหมดแล้ว จึงได้ย้ายศาลเจ้าพ่อหลักเมืองมาตั้งบริเวณวัดโอกาส ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเดิมทางราชการได้ตั้งที่ทำการด่านศุลกากรในปัจจุบัน

เมื่อ พ.ศ. 2500 คณะพ่อค้าประชาชนชาวตลาดนครพนม มีความเลื่อมใสในคุณสมบัติเจ้าพ่อมีฤทธิ์เดช อัจฉริยะ ให้คุณแก่บุคคลที่กราบไหว้สักการะ จึงได้สร้างศาลถาวร เทคอนกรีตเสริมเหล็ก มีงานจิ๋วสมโภชเฉลิมฉลองทุกวันทศิน เป็นประเพณีสืบต่อกันมา (เชิงอรธ จะเห็นว่ารูปลักษณะเจ้า เหมือนมีลักษณะเหมือนเทพเจ้าชาวของชาวจีน เนื่องจากชาวจีนเป็นผู้สร้างดังกล่าวแล้ว)

งานออกพรรษาก็มีงานสมโภชทกวันทกคืน มีการแข่งเรือยาวหลาย ๆ สิบลำมาเข้าขบวนแข่งขัน เพื่อรับรางวัลชนะเลิศโล่พระราชทาน มีการประกวดร้านประกวดปราสาทผึ้ง

ในการแข่งเรือยวานั้น คณะกรรมการได้เชิญเรือแข่งมาจากต่างอำเภอต่างจังหวัดหลาย ๆ ลำ และตั้งกติกาไว้ว่า เรือยาวลำใดชนะเลิศได้ติดต่อกันถึงสามปี จะได้รับโล่พระราชทานไปครองเป็นกรรมสิทธิ์ เมื่อปี พ.ศ. 2522 ปรากฏว่าเรือยาวอำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ได้ชนะเลิศมาถึงสองปีแล้ว ถ้าชนะปีนี้ก็จะเป็นปีที่สามจะได้รับโล่พระราชทานไปครองเป็นกรรมสิทธิ์ แต่กรรมการไม่ประสงค์จะให้เป็นอย่างนั้น จึงได้พากันบนบานศาลกล่าวเจ้าพ่อหลักเมืองให้ช่วยดลบันดาลให้โล่พระราชทานได้หมุนเวียนเปลี่ยนไปผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ ผลปรากฏว่าสำเร็จความปรารถนาในปีนั้น เรือยาวอำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคายแพ้ ถึงแม้ขอแก้ตัวรอบที่สองโดยการ...ก็แพ้ จึงเห็นได้ว่า เจ้าพ่อหลักเมืองมีฤทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ เพิ่มความเคารพนับถือแก่ประชาชนยิ่งขึ้น

ประวัติของเจ้าหมื่นยังมีการเล่าและเขียนเป็นเรื่องพิสดารแตกต่างกันออกไปจนหาข้อความยุติไม่ได้ ดังเช่นประวัติเจ้าพ่อหมื่น ที่ผู้ใช้นามปากกาว่า “ภูเก้าพร้า” เขียนไว้ในหนังสือที่ระลึกงานนมัสการพระดิว วัตโสภาส พ.ศ. 2498 ปรากฏว่า ประวัตินั้นว่า

นานมาแล้วใกล้ๆ กับสมัยสร้างพระดิวโน้น มีชายคนหนึ่งเป็นชาวเมืองนครพนมรูปร่างใหญ่ ผิวดำแดง มีบรรดาศักดิ์เป็นหมื่น เข้าใจว่าจะเป็นนายกอง ลูกหลานและคนนับถือมาก ครั้นจำเนียรกาลนานมาก ตาหมื่นป่วย ลูกสาวลงไปช้อนกุ้งในลำน้ำโขงมาให้กิน พอตาหมื่นกินกุ้งนั้นแล้ว เกิดอาการร้อนตามเนื้อตัว กระวนกระวาย ทรมานทรายจนอยู่ไม่ได้ กระหายน้ำ ให้ดื่มน้ำเท่าไรก็ไม่พอและไม่ทุเลาเบาบาง อายากลงไปแช่น้ำในลำน้ำโขง ญาติพี่น้องจึงตามลงไปแช่น้ำโขง ตาหมื่นตื่นไปมากระเสือกกระสน แล้วว่ายออกไปไกลฝั่งทุกที่จนจมหายไป พอโผล่ขึ้นมาเป็นเงือกตัวยาวใหญ่ ประชาชนแตกตื่นมาดู ชาวน้ำที่ราบถึงพระเจ้าศรีโคตตะบุมุณี ขึ้นเรือมาดูส่งสอนว่า “เจ้าหมื่นเอ๋ย ขอให้เป็ดมาดี อย่าเบียดเบียนมนุษย์ให้เป็นอันตราย ถึงกาลปีเดือนจะให้เช่นไร ด้วยโค กระบือดังนี้ เจ้าหมื่นก็ว่ายหายไป อาศัยอยู่ตอนโคนเหนือท่าเมืองนครพนม

สำนวนที่ 6 เรื่อง “เจ้าพ่อหมื่น (เจ้าพ่อหลักเมือง)” ใน **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนครพนม** ของกรมศิลปากร พิมพ์ที่องค์การคำของครุสภา ปี พ.ศ. 2542 หน้า 90-92 มีเนื้อหาเหมือนสำนวนที่ 4 แต่ในตอนท้ายของสำนวนนี้ไม่มีเนื้อหาเรื่องเกี่ยวกับการบวงสรวงบูชาเจ้าพ่อหมื่น

2.2 แผ่นพับและป้ายประชาสัมพันธ์

ผู้วิจัยพบเพียงสำนวนเดียว คือ แผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดนครพนม “รดรางทองเที่ยว...ริมฝั่งโขง สุขที่สุดนครพนม” หน้าวัดเป็นจุดจอตาราง

9. ศาลเจ้าพ่อหมื่น นครพนม (จุดจอตารางที่ 3)

“ศาลเจ้าพ่อหมื่น” อยู่ติดกำแพงทิศเหนือวัดโสภาส (ศรีบัวบาน) เป็นศาลตั้งคู่อยู่ติดกับศาลเจ้าพ่อหลักเมืองที่ชาวจีนเคารพนับถือ เป็น 1 ใน 7 ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ของชาวเมืองนครพนม ข้าราชการที่เดินทางมารับราชการที่จ.นครพนม จะมาคารวะที่ศาลเจ้านี้เป็นแห่งแรก เชื่อว่าผู้มาสักการะศาลเจ้าแห่งนี้จะประสบผลสำเร็จในธุรกิจค้าขาย รุ่งเรือง และหน้าที่การงานมั่นคง

2.3 สื่อออนไลน์

สำนวนที่ 1 เรื่อง “จมน้ำรักษาเจ้าพ่อหลักเมือง” โดยมนัสวี บุญปัญญา เข้าถึงเมื่อ 14 กรกฎาคม 2559 เข้าถึงจาก <http://gotweb.50megs.com/g5.htm> มีเนื้อหาเหมือนสำนวนที่ 3 เรื่อง “จมน้ำรักษาชาชฎู เจ้าพ่อหลักเมืองนครพนม” ของพระมหาสมชาย ไม้ตรี แต่ในสำนวนนี้ไม่ได้กล่าวถึงพิธีบวงสรวงบูชาเจ้าพ่อหมื่นในตอนท้ายของสำนวนที่ 3

สำนวนที่ 2 เรื่อง “ประวัติศาลเจ้าพ่อหมื่น” เรียบเรียงโดยชนะ วสุรังกะ (น็อตข้าวสด) อ้างถึงใน “ศาลเจ้าพ่อหมื่นศักดิ์สิทธิ์คู่นครพนม” ใน Facebook ของ Chana Wasurakka เข้าถึงเมื่อ 5 พฤษภาคม 2558 มีเนื้อหาตั้งแต่ตอนที่กล่าวหาว่า

“ครั้งจมีนอายุย่างเข้าวัยชรา มีอายุได้ 90 ปีเศษ ... กลายเป็นผีมหัศจรรย์หลักเมืองของนครศรีโคตรบูรนับแต่นั้นมา” เหมือนสำนวนที่ 3 เรื่อง “จมีนรักษาราชภูร เจ้าพ่อหลักเมืองนครพนม” ของพระมหาสมชาย ไม้ตรี ดำเนินส่วนอื่นในสำนวนนี้มีความว่า

“ศาลเจ้าพ่อหมื่น” อยู่ติดกำแพงทิศเหนือวัดโอกาส(ศรีบัวบาน) ถนนสุนทรวิจิตร เป็นศาลคู่อุบัติกับศาลเจ้าพ่อหลักเมืองที่ชาวเงินเคารพนับถือ เป็น 1 ใน 7 ศาลเจ้าที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวเมืองนครพนม ต่างเชื่อว่ามีฤทธิ์เดชอัครรรย์ เดิมทีศาลเจ้าพ่อแห่งนี้ เป็นหอไม้เก่า ๆ ผุพังติดริมฝั่งแม่น้ำโขง อยู่ใต้ต้นมะม่วงไข่ที่ปลูกอยู่หลายต้น กระทั่งน้ำโขงไหลกัดเซาะตลิ่งจนพังทลาย ต่อมาจึงได้ย้ายศาลมาตั้งภายในวัดโอกาส ส่วนศาลหรือหอเจ้าพ่อหมื่นหลังเดิม ทางราชการได้ก่อสร้างอาคารด้านตุลาการ หลังย้ายหอไม้สูง 1 เมตรเศษ กว้าง 50 ซม.ยาวประมาณ 60 ซม.มาอยู่ติดกำแพงวัดใต้ต้นมะม่วงไข่สูงใหญ่

ปี พ.ศ.2532 ได้เกิดไฟไหม้เผาผลาญร้านค้าและบ้านเรือนอวดวายครั้งใหญ่ ปรากฏอัครรรย์ต้นมะม่วงและหอเจ้าพ่อหมื่น ไม่ถูกเพลิงไหม้ระคายแต่อย่างใด พ.ศ. 2536 พระครูวิจิตรพัฒนคุณ ขณะดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดโอกาส เล็งเห็นว่าหอเจ้าพ่อชำรุดทรุดโทรม จึงนำเงินที่ได้มาจากการบริจาคของประชาชน จำนวน 3 แสนบาท ก่อสร้างและเปลี่ยนชื่อจากหอมาเป็น “ศาลเจ้าพ่อหมื่น” จนถึงปัจจุบัน ศาลเจ้าพ่อหมื่นเป็นอาคารคอนกรีตทรงไทยอีสาน ความยาว 6 เมตร กว้าง 3 เมตร สูง 7 เมตร ปูด้วยพื้นหินอ่อน ราวบันได 2 ข้างมีพญานาค 2 ตัว มีลูกกรงเหล็กสแตนเลสกันไว้ ภายในมีรูปปั้นไม้พะยูนแกะสลักสูง 40 ซม.ตั้งอยู่บนแท่นฐานคอนกรีตสีแดง รูปปั้นไม้ดังกล่าว เชื่อว่าเป็นเจ้าพ่อหมื่นสิงสถิตเป็นผีมหัศจรรย์ ทาปากแดงโพกหัวสีแดง สวมใส่ชุดโบราณ มือซ้ายถือดาบ ข้างกายมีพญานาคไม้แกะสลัก 2 ตัว ด้านล่างมีเครื่องเช่นไห้ว อาทิ ถ้วยรางวัลการแข่งขันเรือยาว ชั้นหมากเบ็งหมากพลูบุรี มะพร้าวอ่อน เป็นต้น

ตามตำนานเล่าว่า จมีนรักษาราชภูร สมัยก่อนเป็นนายกองเมือง ต่างพระเนตรพระกรรณแทนเจ้าพระยาศรีโคตรบูรหลวง ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นที่รักใคร่ของประชาชนและลูกหลาน เข้าวัดปฏิบัติธรรมมิได้ขาด ทั้งยังเป็นแพทย์รักษาโรคแผนโบราณโดยไม่คิดมูลค่า จมีนผู้นี้ยังมีวิชาอาคมอยู่ยงคงกระพันชาตรี ใส่หุ่นหนัง บังฟัน กระจับปี่ บังตัวหายตัว และเป็นต้นศรธาวให้ชาวบ้าน บ้านโพธิ์คำในอดีต สร้างวัด “ศรีบัวบาน” หรือวัดโอกาสในปัจจุบัน

ครั้งจมีนอายุย่างเข้าวัยชรา มีอายุได้ 90 ปีเศษ ... กลายเป็นผีมหัศจรรย์หลักเมืองของนครศรีโคตรบูรนับแต่นั้นมา

ย้อนไปใน พ.ศ.2501 พ่อค้านครพนมได้ร่วมกันก่อสร้างศาลเจ้าพ่อหมื่น เป็นศาลจีนเพื่อเป็นมงคลแก่ชาวนครพนม ให้เจ้าพ่อหมื่นสถิตเป็นหลักเมืองนครพนม แต่ทว่าเจ้าหมื่นอยากอยู่เป็นเอกเทศ ไม่อยากอยู่ศาลจีน พระครูวิจิตรพัฒนคุณจึงสร้างศาลใหม่ครอบศาลเก่าดังกล่าวทั้งสองศาลเจ้าที่อยู่คู่กัน จึงเรียกรวมกันว่า “ศาลเจ้าพ่อหมื่น” วันแรม 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ชาวบ้านคุ้มวัดโอกาสจะจัดงานเช่นไหว้ดวงวิญญาณเจ้าพ่อหมื่นสืบเนื่องมาแต่โบราณ โดยจะมีร่างทรงพ่อนรำดาบ รำจ้าว พร้อมนำเครื่องเช่นไห้ว มีเหล้าขาว 1 ขวด มะพร้าวอ่อน 1 ลูก ผ้าแดง 1 ผืน หมากพลูบุรี และตุ๊กตาช้างม้าโบราณ ชาวนครพนมเชื่อว่าศาลเจ้าพ่อหมื่นศักดิ์สิทธิ์ ดลบันดาลให้ผู้ที่ทำผิดเกิดอาเพศต่าง ๆ และจะอานวยโชคให้ผู้เคารพนับถือเป็นนิกาล เมื่อถึง 3 ค่ำเดือน 11 งานออกพรรษาแข่งเรือยาว จะมีฝิพายเรือนับสิบลำมาบนบานเพื่อขอให้เรือแข่งชนะเลิศ และได้รับกรรมสิทธิ์ครองถ้วยพระราชทาน และในเดือนดังกล่าวสมาคมชาวจีน จะจัดงานจิวเฉลิมฉลอง 6 วัน 6 คืนเป็นประเพณี ด้านผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมือง ที่เดินทางมารับราชการที่ จ.นครพนม จะมาคารวะที่ศาลเจ้านี้เป็นแห่งแรก ส่วนผู้ที่มาบนบานทั่ว ๆ ไปจะบนบานแล้วเชื่อว่า จะประสบผลสำเร็จในธุรกิจค้าขายรุ่งเรือง และหน้าที่การงานมั่นคง

ภาคผนวก ค
ตำนานหลวงพ่อดำ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สมัยก่อนเอามันต้ม มันเทียน มันเส้า มันกระบุง ไม้ไซใส่กระบุงมา กินลำบากต้องใส่รองเท้าไม้ มันแข็งปักหักเลย เหมือนมันมือเสือ หากินยาก ดอกไม้ บายศรีต่อเตียนนี้ไม่ใช่แล้ว เตียนนี้ใช้บายศรี 9 ชั้น บายศรีต่อ 1 คู่ บายศรีปากชาม 2 คู่ เตียนนี้เจริญมีบายศรีพรม บายศรีหลัก ทำเครื่องสังเวท ถวายทำให้ เทียนกิ่งทำมาแต่ดั้งเดิม ทำเป็นดอกสามง่าม เรียกตรีศูล เหมือนที่ในหลวงจะให้ยศให้ศักดิ์ก็เอาตรีศูลตีที่บาแล้วตัดใบมะตูม เทียนกิ่งรับทอดต่อกันมาตามเชื้อโอกาสสืบทอดเป็นพี่น้อง อย่างยายหยุย ยายไ้มเป็นลูก ยายปรุเป็นลูก ยายปาเป็นลูกยายปรุเชื้อโอกาส ไม้ไซให้คนอื่นมาทำ เทียนกิ่งใช้จุดนำหน้ามาขึ้นราชรถ มีพระมาสวดขยันโต ทำต่อกันมา ใช้จุดไฟหยดในน้ำ เป็นน้ำมันต์

สมัยก่อนเวลาแห่ก็แห่รอบวัดข้ามหัวไร่หัวนา มา สมัยนี้มีรถมีถนนเจริญ ไปทางบ้านใต้ ไปทางบ้านเหนือ บ้านเหนืออยู่ใต้วัด ทางนั้นเรียกบ้านใต้แต่เป็นทิศเหนือ เพราะเส้นทางอยู่ทางเหนือถึงก่อน เกาะบ้านครุหิขเรียก เกาะวัง ทางบ้านใต้ วัดในเป็นภาษาลาว คนไทยเรียกหัวถนน สมัยก่อนตรงหนองคูเป็นถนน แต่เดิมกำหนดงาน 3 วัน 17-19 ต่อมายึดเป็น 5 วัน 15-19 แต่ก่อน 3 วันได้เงินน้อย เพิ่มเป็น 5 วัน ได้เงินเยอะขึ้น

สำนวนที่ 2 เล่าโดยนางยม ทองคำ หมู่ที่ 7 ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี (สัมภาษณ์, 2559)

หลวงพ่อดิวเป็นพระลอยน้ำมาพร้อมกับหลวงพ่อโสธร เป็นพี่น้องกันมาแต่ขึ้นฝั่งต่างที่กัน หลวงพ่อดิวมากับคนลาวอพยพมาอยู่หัวถนน

สำนวนที่ 3 เล่าโดยนายประสาธ บุญเทศ อยู่หมู่ที่ 6 ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี (สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2558)

ก่อนนี้ประวัติก็พิมพ์ในหนังสือ ตั้งแต่หลวงพ่อเริ่มตั้ง ไม้แต้วลอยมา แล้วเขาเอาไปแกะ ไม้ไซหลวงพ่อดิวมา สมัยเวียงจันทร์แตก ทหารก็ตัดไม้มาทำขอนหนุนเรือ เอาเรือลงทุกชาวบ้านหนีภัย อพยพ เขาว่าอย่างนั้น ต้องไปดูคนเก่า ๆ เขียนไว้ ประวัตินี้เล่ามาจากคนเก่า ๆ เป็นไม้ขอนลอยมากับเรือ เรียกหลวงพ่อดิว มาเคียวเดียวกับหลวงพ่อโสธร ลอยมาในคลอง ต้องเอาพระไปสวดขยันโตฯ เขียวขึ้น มาแกะเป็นพระ เป็นไม้แต้ว ไทยเรียกไม้แต้ว คนลาวเรียกไม้แต้ว ไม้แต้วที่เรากินยอดกินใบได้นี้แหละเรียกหลวงพ่อดิว สมัยแม่เขาเล่าให้ฟัง เราเป็นเด็กจำได้บ้างไม่ได้บ้าง

หลวงพ่อเรา บางคนอยากได้ลูก มาบนหลวงพ่อแล้วได้ลูก พาลูกมาราบ มีคนหนึ่งเอารถเครื่อง²³⁹ซ็อนมาตั้งเหมือนกับหลวงพ่อแหลมเพียบเลย แต่เป็นผู้หญิง เขาได้ลูกเหมือนหลวงพ่อเลย พุดแล้วขลุ่ย เราถามเขาบอกบนหลวงพ่อไว้ หน้าที่กับแขก ตั้งไม่เหมือนแม่ หน้าเหมือนหลวงพ่อ สวยเลย ตั้งแต่ทำวิหาร ตากอยู่มาเป็นสิบปีแล้ว คนมาบนแล้วเอาของไปไหว้ บนไซ 99 ลูก ร้อยลูกก็ว่าไป แล้วแต่เรา ข้าวต้มขนมได้ทั้งนั้น

สำนวนที่ 4 เพลงหลวงพ่อดิว วัดหัวถนน เป็นเพลงที่มีผู้แต่งถวายวัดเพื่อใช้ประชาสัมพันธ์งานประเพณีเปิดทอง ขอพร แห่และสงฆ์น้ำหลวงพ่อดิว

ไม้แต้วท่อนหนึ่งลอยมากับลำน้ำโขง	ชาวเรืออีโปรงล่องไปเห็นไม้ขวางน้ำ
เป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตของเทพเทวา	จึงนำขอนนั้นขึ้นมาไว้บูชาทุกคน
ตำบลหัวถนนนี้มีหลวงพ่อศักดิ์สิทธิ์	ชาวบ้านทุกคนอุทิศแรงใจด้วยความศรัทธา
ร่วมแรงร่วมใจสร้างโบสถ์วิหารขึ้นมา	ให้กราบกรานทั่วหน้าเมื่อเราเข้ามาขอพร
(*) ทางวัดจัดงานขึ้นมาทุกปี	เป็นประเพณีสงฆ์น้ำหลวงพ่อเดือนห้า
ผู้คนแออัดเต็มลานวัดด้วยใจศรัทธา	หลวงพ่อดิวท่านมีเมตตาปราณี
หลวงพ่อดิวบมือสืบทอดทุกคนควรมี	เป็นสิ่งที่ดีที่ควรมีไว้บูชา
ทุกซอกทุกแสนเชิญทุกคนเข้ามาฟังพา	กราบไหว้ขอพรตั้งว่าท่านเมตตาทุกคน (*ซ้ำ)

²³⁹ รถเครื่อง หมายถึง รถจักรยานยนต์

สำนวนที่ 5 วิดีทัศน์เรื่อง “เมืองพระรถ พนสนนิคม ตอนที่ 18 หลวงพ่อด้วง วัดหัวถนน” โดย homelandchonburi มีอาจารย์สมดุล ทำเนาว์ รองประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพนสนนิคม เป็นผู้ให้ข้อมูลเผยแพร่เมื่อ 6 สิงหาคม 2558 เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=eWmQXVJ6-s> วิดีทัศน์บรรยายว่า

วัดหัวถนน ตั้งอยู่หมู่ 4 ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนนิคม ตามประวัติบันทึกไว้ว่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2360 ก่อนที่ชาวลาวอาสาปากน้ำจะเดินทางมาตั้งเมืองพนสนนิคมในปี พ.ศ.2371 พระพุทธรูปหลวงพ่อด้วง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย แกะสลักจากไม้แก้ว ที่ชาวลาวเรียกว่าไม้ดี๊ว เมื่อชาวลาวอพยพมาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านป่าแดนพระรถก็ได้นำพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านประจำเมืององค์นี้มาด้วย ผู้ที่นำมาก็คือท่านเจ้าอาวาสวัดหัวถนนองค์แรกนั่นเอง วัดหัวถนนอยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 10 กิโลเมตร ตามเส้นทางพนสนนิคม – สระสี่เหลี่ยม สู่ตำบลหัวถนน ในช่วงสงกรานต์วันที่ 19 เมษายนของทุกปี จะมีการแห่องค์หลวงพ่อด้วงไปรอบหมู่บ้าน โดยเชื่อว่าจะช่วยลดบันดาลให้ประสบความสำเร็จเป็นสุขและความสมหวังในสิ่งอันพึงปรารถนาทุกประการ กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนหลวงพ่อด้วง วัดหัวถนนเป็นโบราณวัตถุแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2537

ในสมัยพระรถเสนได้ปกครองเมืองพระรถ มักจะไปชนไก่ที่สระสี่เหลี่ยมเป็นประจำ ในสมัยนั้นไม่มีถนน การเดินทางก็ยากลำบากมาก พระรถเสนจึงได้สร้างถนนไปถึงสระสี่เหลี่ยม ณ จุดเริ่มต้นที่สร้างถนนตรังนี้ ชาวบ้านจึงเรียกว่าสี่ระยะถนน ต่อมาก็เปลี่ยนเป็นชื่อหัวถนนนั่นเอง

สำนวนที่ 6 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=v8tJLjN-Zo>

พิธีกร : สวัสดีครับ ผมแพร่ กุลวัฒน์ วัฏจักรกุล มารับหน้าที่พิธีกรภาคสนามแทนพี่เข้มครับ และตอนนี้นะครับ ผมยืนอยู่ที่วัดหัวถนน อำเภอพนสนนิคม จังหวัดชลบุรี วัดแห่งนี้มีอายุมากกว่า 200 ปีแล้วครับ มีตำนานมากมาย และที่นี้ถือว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีกด้วยครับ เนื่องจากว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชของเรา ครั้งหนึ่งได้เคยล่องเรือผ่านและใช้สถานที่นี้เป็นสถานที่ตั้งค่ายครับ ส่วนเรื่องราวต่อไปจะเป็นอย่างไรนั้น ตามผมมาเลยครับ

พิธีกร : ตอนนี้นผมนั่งอยู่กับผู้ที่จะมาเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการตามรอยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ว่าท่านมีความสัมพันธ์กับวัดหัวถนนแห่งนี้ได้อย่างไร และตอนนี้ก็ขึ้นอยู่กับอาจารย์สมดุล ทำเนาว์ รองประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอพนสนนิคมครับ

อ.สมดุลย์ : ประวัติวัด ประวัติความเป็นมาของสมเด็จพระเจ้าตากสิน เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของจังหวัดชลบุรีเสียจะครับ วัดหัวถนนแห่งนี้อยู่ในพื้นที่ของอำเภอพนสนนิคม อำเภอพนสนนิคมก็มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่าจะเป็นวัดหัวถนน เมืองพนสนนิคมตั้งขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ใน พ.ศ.2371 ต่อมาก็กลายเป็นเมืองหนึ่งหรืออำเภอหนึ่งของจังหวัดชลบุรี ว่าอำเภอพนสนนิคมตั้งขึ้น พ.ศ.2441 สมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนวัดหัวถนนเกิดก่อนเมืองพนสนนิคมมานานพอสมควร แต่ว่าเป็นเมืองร้าง เพราะมีจำนวนประชากรน้อย แต่พอท้าวทุมมาตั้งเมือง ลาวส่วนหนึ่งก็กระจายมาอยู่ตรงนี้ทำให้เกิดพุทธศาสนา ปกติแล้วประเทศลาวก็เป็นชาวพุทธเช่นเดียวกับประเทศไทย เมื่อมาที่นี่ก็เลยมาตั้งกลุ่มชนขึ้นมา ด้วยชุมชนลาวรอบที่สอง ที่ท้าวทุมมาขึ้นไปรับมาในปี 2372 พอมาอยู่ที่เห็นว่ามีที่รอบ ๆ นี้เป็นที่เดินทางกันสะดวกดี ชาวลาวรุ่นที่สองก็เลยมาตั้งบ้านเรือนอยู่แถวนี้ แต่ไม่โด่งดังจนกระทั่งหลวงพ่อด้วง

พิธีกร : ผมอยากทราบว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมีความสัมพันธ์อย่างไรกับวัดแห่งนี้ครับ

เจ้าอาวาส : คือขณะที่ศึกษาเส้นทางเดินทัพของพระเจ้าตากที่เดินทางจากอยุธยาไปตีเมืองจันทน์นั้นมาพักที่นี้ มารวมคนที่ส่วนหนึ่ง จากคณะกรรมกรและอาตมาและนักศึกษาที่ร่วมคณะกับพลเรือเอกวิน เอมากางให้ดูว่าตรงนี้มีคำว่าหัวถนนอยู่ในแผนที่ของเขาด้วย เขาจึงต้องมา ที่อาตมาารู้ก็เพราะว่ากลุ่มของคณะตามรอยพระเจ้าตาก 400 กว่าคนมาพักที่นี้ เขามีหนังสือมาหาอาตมาว่าจะมาพักที่นี้หนึ่งคืนแล้วก็ทำกิจกรรมตามรอยพระเจ้าตาก จาก

อยุธยาตามมาเรื่อย มาพนมสารคามพักที่วัดด่านเงิน แล้วมาพักที่นี่ ออกจากที่นี่แล้วไปวัดหนองกระทุ่ม หนองแช่แวน เขตอำเภอพนมสนิมิตมาแห่งเดียวที่เป็นแหล่งที่เขาตามรอยมาแล้วว่ามาพักที่นี่

อ.สมดุลย์ : สมเด็จพระเจ้าตากฯ ครั้งไปเอากำลังเมืองเมืองจันทบุรีเพื่อไปเอากำลังมากรุงเทพฯ อยุธยา นั้น ได้เสด็จผ่านอำเภอพนมสนิมิตด้วย เกี่ยวข้องกับอำเภอไหม เกี่ยวข้องตั้งแต่เมื่อครั้งเป็นพื้นที่ยังไม่ใช่อำเภอพนมสนิมิตครับ

พิธีกร : สัปดาห์หน้ามาติดตามชมความเก่าแก่และประวัติศาสตร์ของวัดหัวถนนแห่งนี้ รวมถึงความเก่าแก่ของวัตถุต่าง ๆ ภายในวัด ไม่ว่าจะเป็นหลวงพ่อด้วอายุมากกว่า 200 ปี ซึ่งท่านมีความศรัทธามากทำให้สาธุชนเข้ามาราบไหว้ขอพรกันอย่างไม่ขาดสาย รวมถึงพระอุโบสถซึ่งปัจจุบันได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ให้สวยงามติดตามได้ในสัปดาห์หน้า

สำนวนที่ 7 เรื่อง “ประวัติการสร้างวัดหัวถนน อ.พนมสนิมิต จังหวัดชลบุรี / หลวงพ่อด้ว พระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์” เผยแพร่เมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2559 โดย BuddhaThailand เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2559 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=Cm7evM2Bm1c> มีคำอธิบายวิดีโอที่ชื่อว่า “ประวัติการสร้าง วัดหัวถนน อ.พนมสนิมิต จังหวัดชลบุรี / หลวงพ่อด้ว วัดหัวถนน อ.พนมสนิมิต ชลบุรี เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งที่ชาวพนมสนิมิตและเขตใกล้เคียงให้ความนับถือมาก ๆ โดยเฉพาะในตลาดเก่าพนมสนิมิต” และมีการเผยแพร่วิดีโอที่ชื่ออีกครั้งผ่านชื่อรายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=Fm9IY3kIH3Y> วิดีโอที่มีคำบรรยายดังนี้

พิธีกร : ตอนนี้มีผมอยู่ในวิหารสถานที่ประดิษฐานองค์หลวงพ่อด้วอายุมากกว่า 200 ปี ซึ่งท่านได้ถูกแกะสลักจากไม้ด้ว มาจากประเทศลาว และถูกอัญเชิญมาในประเทศไทยจากเขลียงสีกลาวในสมัยนั้นครับ กราบนมัสการครับ อยากให้ท่านเล่าเกี่ยวกับประวัติของวัดแห่งนี้หน่อยครับ

เจ้าอาวาส : วัดแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยนั้นประเทศไทยเกิดความบาดหมางกับประเทศลาว คือเจ้าอนุวงศ์แห่งชัยภูมิประเทศไทย แล้วประเทศไทยก็ยกทัพไปตีแล้วก็กวาดต้อนผู้คนมาตั้ง แรกเริ่มมาตั้งอยู่ที่หลาย ๆ แห่ง แล้วก็มาหักร้างทางฟงอยู่ที่เมืองพนม ตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น 3 หมู่ เรียกว่า หมู่บ้านกลาง หมู่บ้านเหนือ และหมู่บ้านใต้ ต่อมาสืบทราบข่าวทางประเทศลาวได้ติดตามมาเพื่อจะนำวัตถุที่เขาเคารพนับถือคือ หลวงพ่อด้ว แกะสลักจากไม้ด้ว ภาษาลาวเรียกว่าไม้แด้ว เพื่อจะเอากลับไปประเทศลาวเมืองเวียงจันทน์ แต่ชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาในสมัยที่พระเจ้าอนุวงศ์แห่งชัยภูมิตั้งเมืองนั้นไม่ยินยอม เมื่อไม่ยินยอมก็เลยกราบอาราธนาพระภิกษุ 2 รูปที่เดินทางมาจากเวียงจันทน์ให้อยู่กับชุมชนชาวลาวที่นี่ คือบ้านกลางนี้ แล้วเริ่มสร้างวัด ประวัติที่ได้จากการสอบถามมาคือประมาณ พ.ศ.2360 เริ่มสร้างวัด จากประวัติว่าสร้างวัดครั้งแรกและวิสุคามครั้งแรกวันที่ 8 ธันวาคม รัตนโกสินทร์ 121 ตรงกับพ.ศ.2445 วิสุคามครั้งแรกที่วัดหัวถนนได้ ซึ่งต่อมาได้รื้อตัวอุโบสถนั้นไปแล้วสร้างหลังใหม่แทนใกล้ ๆ นี้ ประวัติการสร้างวัดแรกเริ่มให้พระที่มาจากเวียงจันทน์นั้นเป็นสมภารเป็นเจ้าอาวาส มีปรากฏที่สืบทราบได้ 17 รูป อาตมาเป็นรูปที่ 17 ของวัดหัวถนน

คำบรรยาย : วัดหัวถนน วัดเก่าแก่ที่สร้างมาแล้ว 200 กว่าปี เส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หลวงพ่อด้วพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวพนมสนิมิต ซึ่งมีสาธุชนเข้าไปกราบขอพรกันอย่างเนืองแน่น ซึ่งแกะมาจากไม้ด้ว ถูกอัญเชิญมาจากประเทศลาวเมื่อ 200 กว่าปี ในตอนนี้องค์พระได้ถูกแผ่นทองปิดทับจนกลายเป็นสีทอง พระอุโบสถสร้างสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งได้ถูกบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมา วัดหัวถนนแห่งนี้ยังเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาชมความเก่าแก่ ความสวยงามที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์ หากท่านได้ที่จะเดินทางไปชมความเก่าแก่และศิลปวัฒนธรรมก็ไปกันได้ทั้งวัดหัวถนน อำเภอพนมสนิมิต จังหวัดชลบุรี

พิธีกร : สัปดาห์หน้ามาชมวัดอุโบสถ ที่มีความเก่าแก่กว่า 200 ปี นั่นก็คือหลวงพ่อด้วที่มีความศักดิ์สิทธิ์มากทำให้สาธุชนหลั่งไหลมาชมกันอย่างเนืองแน่น

สำนวนที่ 8 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=9nWCbXe5asM&t=8s> มีคำบรรยายเกี่ยวกับวัดเหมือนสำนวนที่ 7 แต่มีบทพูดของพิธีกรในช่วงต้นวีดิทัศน์ต่างกัน วีดิทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

พิธีกร : พบกันอีกเช่นเคยนะครับกับผม แฟร์ กุลวัฒน์ ตอนนี้ผมก็ยังอยู่ที่วัดหัวถนน ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ที่มีอายุมากกว่า 200 ปี วัดแห่งนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมอีกด้วยครับ เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าตากสินเคยใช้ที่นี่เป็นที่ตั้งทัพในสมัยนั้นอีกด้วย เพราะฉะนั้นวัดแห่งนี้จึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญเชิงประวัติศาสตร์อีกด้วยครับ

คำบรรยาย ... (ดูคำบรรยายในสำนวนที่ 7)

สำนวนที่ 9 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=atva5MnXTZ0> มีคำบรรยายเกี่ยวกับวัดเหมือนสำนวนที่ 7 แต่มีบทพูดของพิธีกรในตอนท้ายของวีดิทัศน์ต่างกัน วีดิทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

คำบรรยาย ... (ดูคำบรรยายในสำนวนที่ 7)

เจ้าอาวาส : วันเสาร์ที่ 12 มีนาคม 2559 เวลา 16:35 น. จุดเทียนชัย

คำบรรยาย : หากผู้ชมท่านใดจะไปร่วมพิธีพุทธาภิเษกครั้งยิ่งใหญ่หรือบูชาของค์หลวงพ่อด้วงเพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับตัวท่านเองก็ไปได้ที่วัดหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี สอบถามข้อมูลได้ที่โทร...

สัปดาห์หน้ามาติดตามชมเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ตามรอยสมเด็จพระเจ้าตากวัดหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรีกันต่อ

สำนวนที่ 10 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 7 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก https://www.youtube.com/watch?v=oi0C_LAnNHc มีคำบรรยายเกี่ยวกับวัดอยู่ในตอนกลางของวีดิทัศน์เหมือนกับสำนวนที่ 7 วีดิทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ ตอนนี้ผมยืนอยู่ที่วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรีครับ ซึ่งสถานที่แห่งนี้ในอดีตเคยเป็นสถานที่พักของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชขณะครับ เคยมาพักทัพอยู่ที่นี้เพื่อไปต่อกรกับข้าศึกในสมัยก่อน ตอนนี้ผมยืนอยู่บริเวณด้านหน้าของพระอุโบสถเก่าแก่อายุกว่า 200 ปี ซึ่งสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งปัจจุบันเสื่อมโทรมตามสภาพ สมควรได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ให้ดีขึ้น ซึ่งวันนี้ผมจะพาท่านผู้ชมนะครับไปพูดคุยกับพระเรื่องการบูรณปฏิสังขรณ์อุโบสถหลังนี้กับเจ้าอาวาสวัดหัวถนน นั่นก็คือพระปลัดจรวด มหาบุญโญ ตามมาด้านนี้เลยครับ

ซึ่งตอนนี้ผมอยู่กับท่านเจ้าอาวาสวัดหัวถนน พระปลัดจรวด มหาบุญโญ กราบนมัสการครับ พระคุณเจ้าครับ ผมทราบมาว่าอุโบสถหลังนี้สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แล้วก็ตอนนี้ชำรุดทรุดโทรมด้วย ผมขออนุญาตพระคุณเจ้าช่วยเล่าประวัติที่มาของพระอุโบสถหลังนี้ด้วยครับ

เจ้าอาวาส : อุโบสถหลังนี้ต่อเนื่องจากหลังเก่า หลังเดิมนั้นเป็นไม้ ชุมชนนี้น่าจะเกิดตั้งแต่ปลายกรุงศรีอยุธยา เพราะว่าตามประวัติตามรอยพระเจ้าตาก พระเจ้าตากเคยมาพักทัพที่นี่ เรียกว่าบ้านหัวถนน แล้วก็อุโบสถหลังเก่ารับวิสุคามเมื่อ พ.ศ.2475 ถ้านับไปจากนี้ก็ร้อยกว่าปี แล้วก็เกิดการชำรุดทรุดโทรม นี้คือ

ความเป็นมา เป็นเหตุให้อาตมาซึ่งรับตำแหน่งเจ้าอาวาสไม่นาน สิ่งเหล่านี้ทั้งหลายคือญาติโยมเขาเรียกร้องให้บูรณะ คณะกรรมการและอาตมาก็มีดำริที่จะสร้างวัดมุงคลหรือหลวงพ่อดิวที่จะทำการบูรณะในในวันที่ 12 มีนาคม เวลา 13:05 น. จุดเทียนชัยโดยสมเด็จพระพุทธอาจารย์ วัดไตรมิตรวิทยาราม พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่หน ตะวันออก และกรรมการมหาเถรสมาคมทรงเมตตาตามจุดเทียนชัยให้ ญาติโยมที่ชมรายการก็เชิญมาร่วมงานได้

คำบรรยาย : ... (ดูคำบรรยายเกี่ยวกับวัดในสำนวนที่ 7)

คำบรรยาย : ... (ดูคำบรรยายเชิญชวนร่วมงานบูรณะในสำนวนที่ 9)

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ ตอนนี้ผมยืนอยู่ด้านข้างพระอุโบสถเก่าแก่หลังนี้ครับ ซึ่งปัจจุบันเก่าแก่ควรจะได้รับ การบูรณปฏิสังขรณ์อย่างมาก ซึ่งปัจจุบันเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันนั้นจะรับกำลังจะมีโครงการบูรณปฏิสังขรณ์พระ อุโบสถหลังนี้ ซึ่งจะมีการจัดงานพิธีบูรณะหลวงพ่อดิวขึ้นในวันที่ 12 มีนาคมนี้เพื่อนำรายได้ส่วนหนึ่งมา บูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถแห่งนี้ ท่านผู้ชมท่านใดอยากมาร่วมบุญขอเชิญได้ที่วัดหัวถนนวันที่ 12 มีนาคมนี้ รวมไปถึง ติดตามได้ที่รายการของเรา ณ สยาม

สำนวนที่ 11 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 14 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัย เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=c5bwtH9fxL0> วิดีทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ ตอนนี้ผมยืนอยู่ที่ชุมชนวัดหัวถนนนะครับ ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัด ชลบุรี ซึ่งตรงนี้เป็นทำนน้ำสำคัญซึ่งครั้งอดีตเป็นจุดการจราจรสำคัญ เพราะเมื่อก่อนไม่มีถนน จะเดินทางทางเรือ และเป็นจุดที่สมเด็จพระเจ้าตากสินใช้เป็นที่ตั้งฐานทัพก็คือบริเวณในวัดด้านนี้ วันนี้ผมนัดกับผู้ใหญ่เฉลิมเกียรติไว้ จะ ไปพูดคุยเรื่องราวของ

ความลงตัวของเชื้อชาติ สายพันธุ์ต่าง ๆ ที่อยู่ที่นี่ เนื่องจากนอกเหนือจากคนไทย ยังมีคนลาวมาอาศัยอยู่ ที่นี้ตั้งแต่ครั้งถูกต้อนมาเป็นเชลยศึก รวมไปถึงคนจีนก็มาอยู่ที่นี่ด้วย ลองไปคุยกันนะครับว่าทำไมที่นี้ถึงมีการ ผสมผสานเชื้อชาติได้หลากหลายขนาดนี้ แล้วทำไมที่นี้ยังคงเป็นดั้งเดิม หมู่บ้านแบบโบราณขนาดนี้ได้ ต้องไปพบกับ ผู้ใหญ่เฉลิมเกียรติตามมาเลยครับ

พิธีกร : สวัสดีทุกท่านนะครับ วันนี้มีโอกาสมายเยี่ยมหัวถนน ได้ข่าวว่าที่นี้เป็นชุมชนเก่าแก่กว่า 200 ปี จริงรีเปล่าครับ

นายเฉลิมเกียรติ : ก็ประมาณนั้นครับตามที่ดูประวัติมา จากประวัติของทางวัดหลวงพ่อดิวเป็นหลักแล้วก็ ชุมชนที่นี้ก็เกิดมาตั้งนานแล้ว ที่นี้ไม่มีหัวถนน เดินทางคมนาคมทางเรือโดยใช้คลอง ที่นี้ม้ทำเรือ

พิธีกร : ผมทราบมาว่านี่มีคนลาวอาศัยอยู่มากเพราะอะไรครับ

นายเฉลิมเกียรติ : เชลยศึก มีการกวาดต้อนมา ในยุคที่มีสงครามกัน ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราช หรือก่อนนั้น สมัยก่อนที่นี้เจริญระดับหนึ่ง ยุคก่อนที่มีท่าเรือ มีโรงฝิ่น เป็นตลาดด้านล่างตลาดเก่า มีการ ค้าขายเป็นหลัก

พิธีกร : มีความเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างครับ ผมเห็นบ้านหลายหลังยังเป็นทรงโบราณ เสาไม้ ตู้กระจกแบบ โบราณ

นายเฉลิมเกียรติ : ส่วนหนึ่งมาจากลาวอพยพ ส่วนหนึ่งมาจากคนจีนที่จริงมาเป็นลูกจ้าง อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่ ยุคอาแกง ยุคปู่ ตาผม เป็นคนจีนจากแผ่นดินใหญ่

พิธีกร : การผสมระหว่างเชื้อชาติที่แตกต่างกัน อยู่ร่วมกันไม่มีปัญหาอะไรหรือครับ

นายเฉลิมเกียรติ : ไม่มีปัญหาอะไรครับ อาจเป็นส่วนหนึ่งจากความสามารถในการปกครองของพระมหากษัตริย์ ยุคก่อน ๆ เป็นการจัดการที่ทำให้เกิดความลงตัวของแต่ละเชื้อชาติ จัดสรรที่ทำกินต่าง ๆ

พิธีกร : จุดเด่นล่ะครับ ผมมาที่นี้สิ่งหนึ่งที่เห็นความโบราณเก่าแก่ของบ้าน เป็นทรงที่ผมเคยเห็นมาตั้งแต่เด็ก แม้กระทั่งร้านค้าก็ยังมีตัวใส่สตรางค์ซักรอกตั้งขึ้นไป แต่ก่อนผมเคยเห็น ปัจจุบันผมไม่เคยเห็นที่ไหนแล้ว

นายเฉลิมเกียรติ : จุดเด่นที่นี้คือวัฒนธรรม ศูนย์รวมของคนที่นี่คือองค์หลวงพ่อดัว วัดหัวถนน ปีหนึ่งจะมีครั้งหนึ่งคือประเพณีแห่ช่วงเมษา ประเพณีสงกรานต์ ที่จะต้องแห่องค์หลวงพ่อดัวไปเยี่ยมเยียนชาวบ้านเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ เพื่อความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อองค์หลวงพ่อดัว

พิธีกร : ก็แสดงว่าศูนย์รวมของชาวบ้านก็คือหลวงพ่อดัว ซึ่งอยู่ในบริเวณของวัดหัวถนนแห่งนี้ วันนี้ผู้ใหญ่มีอะไรฝากท่านผู้ชม ใครที่อยากจะมาเที่ยวชมวัดหัวถนนแห่งนี้ หรืออยากจะมาชมความดั้งเดิม หรืออยากจะมาสักการะหลวงพ่อดัว

นายเฉลิมเกียรติ : ถ้ามาจากแปดริ้ว เส้นทางสายฉะเชิงเทราพนัสนิคม มาถึงแยกหัวไผ่แล้วซ้ายตัดเข้ามา ตำบลท่าข้ามง่ายมาก หรือมาจากมอเตอร์เวย์ ลงชลบุรีวิ่งผ่าเมืองพนัสนิคมเลย เลยจากพนัสนิคมมาหัวถนนแค่ 10 กิโลเมตร นอกจากหลวงพ่อดัวแล้ว ที่นี้ยังมีอาชีพอีส้มสุ่มไก่ สุ่มกรอบไก่ชน หัวถนนเป็นแหล่งผลิตใหญ่ที่สุดในโลก เยอะที่สุดในประเทศไทย นอกจากส้มแล้ว ก็ยังมีไก่ชน อยู่ระดับหัวแถวของอำเภอพนัสนิคม ไก่ชนพนัสนิคมแล้ว หัวถนนก็ไม่มีรอง

พิธีกร : คุณผู้ชมท่านใดที่สนใจอยากจะมาศึกษาชมความเก่าแก่ ความเป็นมาของคนที่นี่ โดยเฉพาะความเก่าแก่ของบ้าน ของชุมชน ของศิลปวัฒนธรรม รวมไปถึงศูนย์รวมจิตใจก็มาได้ที่นี่ วันนี้ขอขอบพระคุณทุกท่านครับ ครั้งหน้าขอขอบพระคุณไปดูลูกส้มไก่ ไก่ชนนะครับ วันนี้ผมนัดเจ้าอวาสวัดไผ่ ช่วงหน้าตามผมไปป สักครูเดียวครับ

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ ตอนนี้ผมอยู่บริเวณภายในวิหารหลวงพ่อดัว นั่นคือองค์นี้นั่นเองครับ ที่เรียกว่าหลวงพ่อดัวเพราะองค์ท่านแกะสลักมาจากไม้ดี๊ว 100% ซึ่งมีอายุเก่าแก่กว่า 200 ปีก่อนที่จะมีการสร้างวัดหัวถนนแห่งนี้ ภายหลังมีชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึกมาสักการบูชาจนกลายเป็นที่เลื่องลือของความศักดิ์สิทธิ์ของที่นี่ วันนี้ผมจะพาคุณผู้ชมไปพูดคุยถึงที่มาที่ไปของความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดัว ว่าเหตุไฉนชาวบ้านรวมถึงคลื่นสารุณจึงแห่แหนกันมากราบไหว้ขอพรหลวงพ่อดัวท่านมากมายขนาดนี้ ผมจะพาท่านผู้ชมไปพูดคุยกับท่านเจ้าอวาสวัดหัวถนนครับ

พิธีกร : ตอนนี้ผมอยู่กับท่านเจ้าอวาสวัดหัวถนน พระปลัดจรวด มหาบุญโญ ขอกราบนมัสการครับ พระคุณเจ้าครับ ผมกราบเรียนถามที่ไปที่มาของหลวงพ่อดัว ทำให้ถึงมีคนให้ความรัก ศรัทธา และเคารพมายาวนานกว่า 200 ปีครับ

เจ้าอวาส : เจริญพรคุณโยม หลวงพ่อดัวนี้ประวัติความเป็นมา เล่ากันมาว่ามาจากเวียงจันทน์ มากับชุมชนชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาในสมัยสงครามระหว่างประเทศไทยกับประเทศลาว แล้วก็กวาดต้อนผู้คนมา ผู้คนก็เอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตัวเองเคารพศรัทธามาด้วย มาที่ชุมชนหัวถนน ชุมชนแถวนี้เรียกตัวเองว่าลาวเวียง หลังจากเสร็จสิ้นสงครามบ้านเมืองสงบก็มีการส่งพระจากเวียงจันทน์มาสืบค้นหาหลวงพ่อดัว เพื่อจะนำกลับไปประเทศลาว หรือนครเวียงจันทน์ แต่ชุมชนลาวแถวนี้ก็ไม่อนุญาต กลับนิมนต์พระที่มาก็คือท้าวหัวชา ท้าวญานัน พระสองพี่น้องนั้นให้อยู่เป็นมิ่งขวัญของชุมชนแห่งนี้ แล้วมีการสร้างอารามหรือวัดขึ้น นี่ก็ความเป็นมาจากนครเวียงจันทน์พักที่นครพนมสุดท้ายมาสิ้นสุดอยู่ที่บ้านหัวถนนแห่งนี้ ใครมีศรัทธาหลวงพ่อดัว อยากบูรณปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อดัวและอุโบสถวัดหัวถนน เพื่อให้สิ่งสิ่งนี้อยู่คู่พระพุทธศาสนา ก็เชิญ

พิธีกร : ใครที่อยากจะมาร่วมบุญก็เชิญที่วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

สำนวนที่ 12 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 21 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=ILDgjaCt6Uw> วิดีทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

พิธีกร : คุณผู้ชมครับตอนนี้ผมยืนอยู่ที่วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี ซึ่งวัดแห่งนี้เป็นที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรมตามรอยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่สำคัญ ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยกระดับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดชลบุรีไปเรียบร้อยแล้วครับ วันนี้ผมจะพาคุณผู้ชมไปพูดคุยเกี่ยวกับหลวงพ่อดิวซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่ชาวบ้านในพื้นที่แห่งนี้ให้ความเคารพสักการบูชาและเลื่อมใสศรัทธาอย่างมาก ไปพูดคุยกับท่านเจ้าอาวาสวัดหัวถนน นั่นก็คือวันนี้ผมจะพาคุณผู้ชมไปพบกับพิธีพุทธาภิเษกเมื่อวันที่ 12 มีนาคมบรรยากาศเป็นอย่างไรบ้างต้องติดตามครับ

พิธีกร : คุณผู้ชมครับตอนนี้ผมอยู่บริเวณภายในวิหารหลวงพ่อดิวนะครับ วันนี้จะมาสอบถามเรื่องราวเกี่ยวกับหลวงพ่อดิวที่สาธุชนแห่แหนกันมากกราบไหว้ขอพรกันอย่างเนืองแน่น ซึ่งตอนนี้ผมอยู่กับเจ้าอาวาสวัดหัวถนน พระปลัดจรวด มหาบุญโญ ขอรบกวนมีสการครับ ทำไมคลื่นสาธุชนถึงแห่แหนกันมากกราบไหว้ขอพรหลวงพ่อดิวกันมากขนาดนี้ครับ

เจ้าอาวาส : ส่วนหนึ่งก็คือคนหัวถนนที่ออกไปทำมาหากิน บางคนเคยกลับมาจนถึงงานบอกว่าปีนี้มีฐานะมาไม่ได้ แต่พอจะถึงวันแห่งวันที่ 18 มาแล้ว ไม่รู้ยังงัยบอกว่าจะอยู่แล้วรู้สึกกระวนกระวายเหมือนว่าถ้าไม่ได้มาแห่งหลวงพ่อดิวแล้วเหมือนขาดอะไรไปส่วนหนึ่ง

พิธีกร : พระคุณเจ้าครับแล้วองค์หลวงพ่อดิว องค์ไหนคือองค์ที่มาจากลาวครับ

เจ้าอาวาส : องค์บนด้านใน ตรงนี้คือองค์ที่ช่างหัวถนนทำขึ้นทีหลัง 3 องค์ นี้ช่างฝีมือคนลาวหัวถนนที่มีบรรพบุรุษมาจากเวียงจันทน์ทำขึ้น ปัจจุบันนี้ก็เอาสามองค์ข้างหน้านี้ออกแห่แทน เหตุผลก็คือหลวงพ่อดิวเป็นไม้เมื่อแห่เสร็จแล้วก็มาให้อาติโยมทั้งหลายทั่วประเทศสงฆ์ วันที่ 19 เป็นวันแห่ เอาจค์หลวงพ่อดิวออกแห่รอบหมู่บ้านทุกปี เรียกว่าเป็นประเพณีสืบสาน ชาวบ้านทั่วไปเขาจะเรียกว่าประเพณีแห่หลวงพ่อดิว

พิธีกร : แล้วบรรยากาศแต่ละปีเป็นอย่างไรบ้างครับ

เจ้าอาวาส : สนุกมาก คนก็ยังเอยะอยู่จนทุกวันนี้ และอยากจะเชิญชวนพิธีกรและคณะ ณ สยามมาดูว่าวันที่ 19 เป็นอย่างไร ตรงกับที่อาตมาพูดคุยไปรีไปแล้ว เจริญพร

พิธีกร : ใครที่สนใจอยากมาร่วมพิธีแห่หลวงพ่อดิว วันที่ 15-19 เมษายน นี้สามารถสอบถามโดยตรงที่รายการ ณ สยาม ของเราหรือว่ามาติดต่อโดยตรงที่วัดหัวถนน ถือว่างานนี้ คลื่นสาธุชนจะแห่แหนกันมาแน่นอน ใครที่สนใจติดต่อได้ที่เบอร์โทรศัพท์ด้านล่างนี้

สำนวนที่ 13 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 28 มีนาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัย เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=KmyDxm5J-fo> วิดีทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ ตอนนี้ผมอยู่ที่พระอุโบสถเก่าแก่ ที่วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี ซึ่งต้องการการบูรณปฏิสังขรณ์เป็นอย่างมาก นอกจากอุโบสถหลังนั้นะครับ ยังมีหลวงพ่อดิวซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนพนสนิมคมและคนทั่วประเทศด้วย นอกเหนือจากหลวงพ่อดิว ยังมีเจ้าอาวาส วัดหัวถนน นั่นคือพระปลัดจรวด มหาบุญโญ ซึ่งท่านเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนแถวนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งท่านมีความตั้งใจจะบูรณปฏิสังขรณ์พระอุโบสถเก่าแก่แห่งนี้รวมไปถึงวิหารหลวงพ่อดิวด้วย ซึ่งผมจะไปคุยถึงโครงการเหล่านี้กับท่าน ซึ่งเส้นทางนี้เรียกว่าเป็นเส้นทางสายประวัติศาสตร์และสถานที่ที่แห่งนี้เป็นที่ท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญในอดีต สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเคยใช้เป็นที่ตั้งทัพเพื่อไปต่อกรกับข้าศึกด้วย วันนี้ผมจะพาท่านผู้ชมไปพูดคุยกับเจ้าอาวาสวัดหัวถนนว่าท่านมีแนวคิดจะบูรณปฏิสังขรณ์วัดแห่งนี้ได้อย่างไรบ้าง

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ ตอนนี้ผมอยู่บริเวณภายในของพระอุโบสถเก่าแก่ของวัดหัวถนน ตอนนี้อยู่กับเจ้าอาวาสวัดหัวถนน พระปลัดจรวด มหาบุญโญ ตอนนี้ผมทราบว่าอุโบสถหลังนี้อายุเก่าแก่หลักร้อยปี ตอนนี้ต้องการบูรณปฏิสังขรณ์ด้วยใช่ไหมครับ

เจ้าอาวาส : เจริญพร ใช่โยม เพราะว่าหลายสิบปีแล้วไม่ได้บูรณะเริ่มชำรุดคร่ำคร่า เสาบางต้นก็แตก ร้าวเป็นส่วนมาก การบูรณะนี้ก็ใช้ปัจจัยเอยะ เสาบางต้นแตก หลุดออกมาก็มี หลังนี้เป็นหลังที่สอง ได้วิสุคามมารีร้อยกว่าปี ได้วิสุคาม พ.ศ.2445 ร.ศ.121 ได้วิสุคาม เราต้องการทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว คณะตามรอยพระเจ้าตาก

นำโดยพลเอกวศิน สาริกฤติ ท่านมาตามรอยว่าพระเจ้าตากเคยผ่านแล้วก็มาพักค้างแรมที่หัวถนน ก่อนที่จะเดินทัพไปตีเมืองจันทบูร เรียกว่าเป็นเส้นทางสายประวัติศาสตร์ด้วย ในอนาคตอาจจะสร้างรูปหล่อพระเจ้าตากด้วย แต่ปัจจุบันจะบูรณะและปรับปรุงทัศนียภาพให้เป็นแหล่งที่น่าเข้ามาก่อน วัดทรุดโทรมมาหลายสิบปี ไม่ได้ปรับปรุงทัศนียภาพมาหลายสิบปีแล้ว งานประจำปี 15-19 เมษายน งานนมัสการปิดทอง แห่และสงฆ์นำองค์หลวงพ่อดิ้ว เราจัดทุกปีเริ่มเตรียมงานวันที่ 14 เปิดงานวันที่ 15 นำหลวงพ่อดิ้วออกแห่วันที่ 19 เมษายน เจริญพร

พิธีกร : วันสำคัญคือ 19 เมษายน จะมีการแห่หลวงพ่อดิ้ว วันนั้นทุกปีจะมีคลื่นสาธุชนแห่กันมาแห่หลวงพ่อดิ้วกันอย่างคับคั่ง ปีนี้เป็นอย่างไรบ้างครับ

เจ้าอาวาส : ก็มาเหมือนเช่นทุกปี มาจากทั่วประเทศ แม้กระทั่งคนพื้นที่หรือ เคนรู้จัก ต่างประเทศก็มีมาคนที่ไปอยู่ต่างประเทศถึงปีบางครั้งก็หาโอกาสพักร้อน ถือโอกาสมาร่วมงานแห่องค์หลวงพ่อดิ้วไปในตัวด้วย

พิธีกร : สองส่วนหลักคือวิหารหลวงพ่อดิ้วและอุโบสถหลังนี้ที่จะต้องบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ ซึ่งท่านเจ้าอาวาสวัดหัวถนนกำลังดำเนินการ ใครที่อยากจะร่วมบุญก็ติดต่อได้ที่เบอร์โทรศัพท์ด้านล่างได้เลยครับ

ส่วนที่ 14 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 4 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัย เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก https://www.youtube.com/watch?v=pPoSa6S_Ahc วิดีทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

พิธีกร : สวัสดีครับคุณผู้ชม ขอต้อนรับเข้าสู่รายการ ณ สยาม พบกันเป็นประจำเช่นเคยทุกวันจันทร์แปดโมงครึ่งทางช่อง nbt กับผมเข้ม มณฑล ดำเนินรายการครับ วันนี้ผมเดินทางมาอยู่ที่จังหวัดชลบุรีครับ และสถานที่ที่ยืนอยู่ในขณะนี้คือวันหัวถนน ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีนั่นเอง และที่แห่งนี้เคยเป็นสถานที่ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชใช้เป็นที่ตั้งทัพในการต่อกรกับข้าศึกเมื่อครั้งอดีต ...

คุณผู้ชมครับ วัดหัวถนนแห่งนี้เรียกได้ว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนและคนทั้งประเทศเนื่องจากมีหลวงพ่อดิ้ว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่กว่า 200 ปี และนอกจากหลวงพ่อดิ้วแล้วยังมีเจ้าอาวาสของวัดหัวถนนซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนและคนทั้งประเทศอีกเช่นกัน เดี่ยวผมจะพาคุณผู้ชมไปพบท่าน ติดตามได้ในขงนี้ครับ

คำบรรยาย : ณ สยามช่วงที่ 2 สนับสนุนโดย วัดหัวถนน สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมตำบลหัวถนน โทร 081-949-6050 ...

พิธีกร : ตอนนี้อยู่กับท่านเจ้าอาวาสวัดหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี พระปลัดจรวดมหาบุญญ ...

คำบรรยาย : วัดหัวถนน วัดเก่าแก่สร้างมาแล้ว 200 กว่าปี เส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หลวงพ่อดิ้ว หลวงพ่อดิ้ว พระคู่บ้านคู่เมืองของชาวพนัสนิคม ซึ่งแกะมาจากไม้ดี๊ว ถูกอัญเชิญมาจากประเทศลาวเมื่อ 200 กว่าปีก่อนสร้างวัดหัวถนน ซึ่งมีสาธุชนให้ความศรัทธาเข้ามากราบไหว้ขอพรกันอย่างเนืองแน่น ซึ่งองค์หลวงพ่อดิ้วเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนชาวลาวในสมัยนั้นจวบจนบัดนี้ และอีกหนึ่งศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนก็คือพระปลัดจรวด มหาบุญญ เจ้าอาวาสวัดหัวถนน พระนักพัฒนา พระผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบ แม้ท่านจะรับตำแหน่งเจ้าอาวาสได้ไม่นาน ท่านก็มีแนวคิดที่จะบูรณะถาวรวัตถุให้อยู่คู่พระพุทธศาสนาสืบไป และในวันที่ 15-19 เมษายน พ.ศ.2559 วัดหัวถนนจัดให้มีการนมัสการ และอัญเชิญหลวงพ่อดิ้วแห่รอบหมู่บ้านและสงฆ์นำหลวงพ่อดิ้ว ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเพณีสืบทอดมาอย่างยาวนาน หากท่านผู้ชมท่านได้อยากจะไปร่วมสงฆ์นำองค์หลวงพ่อดิ้วก็ไปกันได้ที่วัดหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

เจ้าอาวาส : ปัจจุบันนี้การรับสื่อของญาติโยมทั้งหลายก็ดีขึ้น อยากจะชวนญาติโยมว่าเรามาบูรณปฏิสังขรณ์วัดหัวถนนซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างมานานแล้วประมาณ 200 ปี ให้อยู่คู่กับพระพุทธศาสนาและชุมชนสืบไป

พิธีกร : ใครที่สนใจจะเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมบุญครั้งนี้ก็ติดตามได้ที่วัดหัวถนนโดยตรง ในวันที่ 15-19 เมษายนนี้ครับ ใครที่สนใจอย่าลืมนะครับพิธีพุทธาภิเษกและนมัสการหลวงพ่อดิ้วแห่งวัดหัวถนนแห่งนี้ครับ

สำนวนที่ 15 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 11 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัย เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=DMUkzMi9EbM> มีเนื้อหาในตอนท้ายซ้ำกับสำนวนที่ 14 วิดีทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ ณ สยามช่วงนี้ผมจะพาท่านผู้ชมมาพูดคุยถึงพิธีพุทธาภิเษกหลวงพ่อดิ้ว ซึ่งตอนนี้ผมอยู่ภายในวิหารหลวงพ่อดิ้ว ในวัดหัวถนน ซึ่งตอนนี้ผมอยู่กับเจ้าอาวาสวัดหัวถนน พระปลัด จรวตมหาบุญ โขกราบนมัสการครับ ผมอยากเรียนถามเรื่องพิธีพุทธาภิเษกวัดมุงคลหลวงพ่อดิ้วเมื่อวันที่ 12 มีนาคมที่ผ่านมาครับ เป็นอย่างไรบ้างครับ

เจ้าอาวาส : พิธีพุทธาภิเษกเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2559 นี้เรียกว่าได้รับความร่วมมือจากประชาชนที่ศรัทธาในองค์หลวงพ่อดิ้วมากพอสมควร และได้รับเมตตาจากพระเถระานุเถระ แม้กระทั่งเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ เจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกและกรรมการเถระสมาคมท่านก็สนใจ แม้กระทั่งขอรายการพุทธาภิเษกไปคู่ ปีนี้ พ.ศ. 2559 อาตมาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 17 เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2558 ก็ได้มีสัญญาตั้งแต่เป็นรักษาการมาแล้วว่าโยมอยากจะบูรณปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อดิ้ว ซึ่งโยมทั้งหลายก็คงจะเห็น แม้กระทั่งพิธีกรเองก็เห็นว่าบนยอดโดมวิหารหลวงพ่อดิ้วมีต้นไม้ขึ้นหลายชนิดมาก แม้กระทั่งแก้วมังกรก็ขึ้น มีลูกด้วย โยมบอกว่ามันคร่ำคร่ามากแล้ว ดูไม่แวววาวระจกไม่สวยงามเหมือนอย่างแรก อาตมาจึงบอกว่าช่วยกัน โยมจะเห็นว่าถ้าหากถ่ายออกไปจะเห็นว่านั่งร้านเริ่มตีแล้ว เราจะบูรณะส่วนโดมลงมาจนถึงพื้นล่าง บางส่วนที่ทาสีได้ก็ทาสี บางส่วนเป็นกระจกก็งั่ว นี่คือหลัก ๆ ที่ต้องจัดการพุทธาภิเษกในวันที่ 12 และปัจจัยที่ประชาชนเข้าบูชาวัดมุงคลหลวงพ่อดิ้วทุกแบบทุกรุ่น มีวัตถุประสงค์ในการบูรณะวิหารหลวงพ่อดิ้วและอุโบสถและวิหารทั้งหลายที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยอดีตเจ้าอาวาสเก่าๆ สร้างมา เรียกว่ามาถึงอาตมาเจ้าอาวาสรูปที่ 17 นี้เป็นรูปที่บูรณปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมมากกว่าสร้างใหม่ เจริญพร

พิธีกร : ผมทราบมาว่า วันที่ 19 เมษายนนี้จะเกิดพิธีสำคัญคือการแห่หลวงพ่อดิ้วให้ประชาชนกราบไหว้กันด้วย

เจ้าอาวาส : ชาวบ้านใกล้เคียงโดยเฉพาะตำบลหัวถนน ของเราจะไม่อิงวันเสาร์อาทิตย์ ไม่ว่าวันที่ 19 เมษายนตรงกับวันอะไร คนก็มากอยู่ตลอดเวลา วันที่ 19 เมษายน จะตรงกับวันอะไรก็สำคัญ ก็จะเป็นวันแห่และสร่งนำหลวงพ่อดิ้ว จะเอาหลวงพ่อดิ้วแห่รอบหมู่บ้าน

คำบรรยาย ... (ดูคำบรรยายในตอนท้ายของสำนวนที่ 14)

สำนวนที่ 16 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 18 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัย เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก http://m.youtube.com/watch?v=LoZY_mWQaRk วิดีทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ พิธีนมัสการหลวงพ่อดิ้วเรียกได้ว่าเป็นพิธีที่จัดกันมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลากว่า 200 ปี ซึ่งที่นี่ได้รับความสนใจจากประชาชนจากทั่วประเทศ แล้วก็แต่ละครั้งที่จัดขึ้นมีการแห่แห่กันมากกราบไหว้ขอพรกันอย่างคับคั่ง ซึ่งวันนี้ผมจะพาคุณผู้ชมไปพูดคุยถึงเรื่องการจัดพิธีนมัสการหลวงพ่อดิ้วกับท่านเจ้าอาวาสวัดหัวถนน นั่นก็คือพระปลัดจรวต มหาบุญ โขกราบนมัสการว่าแต่ละครั้งมีความแตกต่างกันอย่างไร

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ ตอนนี้ผมอยู่ในวิหารซึ่งประดิษฐานหลวงพ่อดิ้ว ภายในวัดหัวถนน อำเภอพนสนธิคม จังหวัดชลบุรีครับ และผมอยู่กับเจ้าอาวาสวัดหัวถนน พระปลัดจรวต มหาบุญ โขกราบนมัสการครับ ผมอยากเรียนสอบถามเรื่องที่มาที่ไปของหลวงพ่อดิ้วหน่อยว่าทำไมถึงมาประดิษฐานอยู่ที่นี่

เจ้าอาวาส : ตามประวัติหลวงพ่อดิ้วเข้ามาตั้งแต่ต้นราชวงศ์จักรีสยามรัชกาลที่ 3 เกิดข้อพิพาทระหว่างเจ้าอนุวงศ์ ตอนนั้นเป็นผู้ครองประเทศลาวเป็นประเทศราชของประเทศไทย เกิดการแข็งข้อ รัชกาลที่ 3 ก็แต่งตั้งไปกวาดต้อนผู้คนมา แล้วก็เอาหลวงพ่อดิ้วกลับมาด้วย หลวงพ่อดิ้วที่เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวลาวก็เอามาด้วย เป็นหลักชัยในครั้งนั้นก็เอามาด้วย จึงได้มาอยู่ที่นี่

พิธีกร : พระคุณเจ้าครับ แล้วทำไมถึงมีการนำหลวงพ่อดิ้วออกมาแห่ให้ประชาชนสักการะด้วยครับ

เจ้าอาวาส : ด้วยความเชื่อของชาวบ้านในครั้งนั้น เมื่อประมาณ 100 กว่าปี อ้างอิงอนุมานจากว่า หลวงพ่อชาญ วัดบางบ่อบอกว่าตอนเล็ก ๆ เคยมากับลุงท่านปู่ท่านมาแห่หลวงพ่อดิวที่วัดหัวถนนนี้ แล้วก็มาทอนหน้านั่นแล้ว นับคู่ก็ต่อ 100 กว่าปี เป็นการเอาหลวงพ่อดิวที่เขาศรีทธาให้ไปโปรดเรือกสวนไร่นาของตนเอง ผ่านบ้านของตนเอง และชาวบ้านรุ่นเก่าก็ยังคงต้องการอย่างนั้น เลยกกลายเป็นประเพณีสืบทอดกันมาว่า วันสุดท้ายของงานประจำปีจะ 3 หรือ 5 วันก็แล้วแต่ วันที่ 19 ให้นำออกแห่ แล้วก็ทำกันมา ซึ่งมันก็ดี ญาติโยมก็ให้ความสนใจมาแห่มาก เรียกว่าวันที่ 19 ไม่ใช่เฉพาะงานของชาวหัวถนนแล้วในปัจจุบัน คือวันที่มีความสำคัญกับหลวงพ่อดิวของเรา วันที่ 19 เมษายน

พิธีกร : นอกเหนือจากการแห่หลวงพ่อดิวแล้ว ท่านเจ้าอาวาสมีอะไรจะฝากท่านผู้ชมไหมครับ

เจ้าอาวาส : ก็ต้องบอกว่าตำบลหัวถนนและตำบลใกล้เคียงมีหลวงพ่อดิวเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ตรงนี้ด้วย เจริญพร

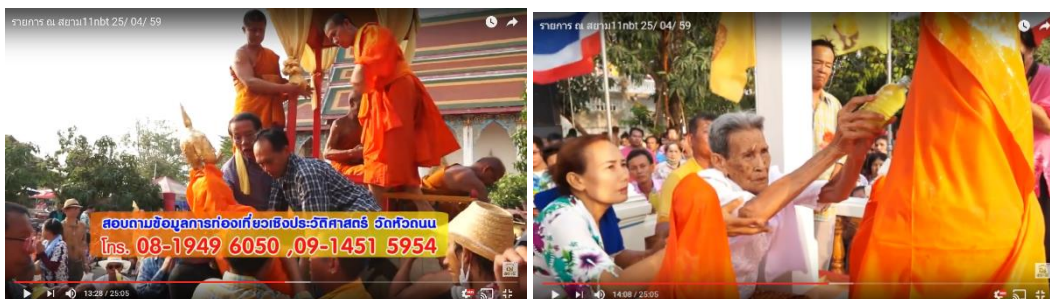
พิธีกร : กราบขอบพระคุณครับ คุณผู้ชมครับ หลวงพ่อดิวและท่านเจ้าอาวาสวัดหัวถนนถือเป็นสิ่งที่พึ่งทางใจของชาวหัวถนน และพื้นที่ใกล้เคียง และที่สำคัญที่นี้จะมีการแห่หลวงพ่อดิวเป็นประจำทุกปี เพราะฉะนั้นวันที่ 19 เมษายน ก็คือวันพุงนี้แล้ว ใครที่สนใจอยากจะมาร่วมงานต้องรีบมาแต่เช้า เพราะว่าผู้คนน่าจะหนาแน่นพอสมควร หรือไม่ก็ติดตามได้ที่รายการ ณ สยามของเรา รวมถึงใครที่อยากจะทำบุญบูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปศาสนา ก็สามารถติดต่อได้ที่วัดหัวถนนได้โดยตรงเช่นกัน เพราะว่าตอนนี้สภาพของวิหารรวมไปถึงพระอุโบสถเริ่มเสื่อมโทรมไปตามสภาพ ต้องการพลังศรัทธาจากทั่วประเทศเลยครับ ติดต่อได้ที่วัดหัวถนนเลยครับและอีกไม่นานนี้เราจะสร้างละครประวัติความเป็นมาขององค์หลวงพ่อดิว ใครที่สนใจก็ติดตามได้ที่รายการ ณ สยาม ที่นี้ทีเดียวครับ

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ ตอนนี้ผมยืนอยู่ด้านหน้าของพระอุโบสถเก่าแก่ภายในวัดหัวถนน ซึ่งมีการเสื่อมโทรมตามสภาพ และเร็ว ๆ นี้จะมีการบูรณปฏิสังขรณ์โดยท่านเจ้าอาวาสวัดหัวถนนนั่นเองครับ และที่สำคัญในวันพุงนี้ วันที่ 19 เมษายน จะมีพิธีสำคัญนั่นคือประเพณีการแห่หลวงพ่อดิว และนมัสการหลวงพ่อดิวซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าร่วมพิธีอย่างคับคั่งได้ที่วัดหัวถนนนั่นเองครับ ใครที่อยากจะมาร่วมพิธีเพื่อเป็นสิริมงคลให้กับตนเองเชิญได้เลยนะครับที่วัดหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีครับ

สำนวนที่ 17 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 25 เมษายน 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัย เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=2fch-dfHCfs&t=1351s> วิดีทัศน์มีคำบรรยายดังนี้ (ภาพงานแห่และสร้งน้ำหลวงพ่อดิว)

พิธีกร : และตอนนี้ผมอยู่ในพิธีแห่หลวงพ่อดิว วัดหัวถนน และตอนนี้พิธีเริ่มต้นขึ้นแล้ว มีประชาชนแห่แหนกันมาเข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก เดี่ยวเราไปชมบรรยากาศงานแห่หลวงพ่อดิวกันว่าสนุกสนานแค่ไหน ศักดิ์สิทธิ์ขนาดไหน

(ภาพขบวนแห่)

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ ตอนนี้ผมอยู่ในบรรยากาศงานสงกรานต์ที่ชุมชนหัวถนนนะครับ ซึ่งเป็นวันที่มีพิธีแห่หลวงพ่อดิว ซึ่งเป็นพิธีเก่าแก่ที่สืบทอดมายาวนาน 200 ปี และมีสาธุชนแห่แหนกันมาร่วมงานกันอย่างคึกคัก และตอนนี้คือบรรยากาศของจุดที่ขบวนแห่หลวงพ่อดิวจะผ่านมาบริเวณนี้นะครับ ประชาชนจะมาเล่นน้ำสงกรานต์รอ

คุณผู้ชมครับ ตอนนี้ขบวนแห่หลวงพ่อดิวเดินทางมาเกือบจะครบ 1 รอบแล้ว ในระยะเวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งคลื่นสาธุชนที่ร่วมแห่มาไม่มีใครย่อท้อต่ออุปสรรค ไม่ว่าจะด้วยสภาพอากาศที่ร้อนจัดและระยะทางที่ค่อนข้างไกล แต่ก็ด้วยแรงศรัทธาของทุกคนยังคงร่วมขบวนกันมาอย่างต่อเนื่อง อีกสักครู่นี้จะครบรอบแล้วนะครับ นี่คือแรงศรัทธาของสาธุชนชาวหัวถนนและพื้นที่ใกล้เคียงที่มาร่วมขบวนแห่ในครั้งนี้ นำศรัทธามากครับ

พิธีกร : ท่านผู้ชมครับ ตอนนี้ผมอยู่กับท่านรองผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรีและคณะ ซึ่งในวันนี้ท่านมาร่วมพิธีแห่หลวงพ่อดิว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองของชุมชนหัวถนนแห่งนี้ สวัสดิ์ครับท่านครับ เป็นอย่างไรบ้างครับท่านวันนี้

รองผู้ว่าฯ : วัดหัวถนนเรานะครับ เป็นวัดเก่าแก่ของอำเภอพนัสนิคมจังหวัดชลบุรี วันนี้เป็นประเพณีที่พี่น้องประชาชนดำเนินการมายาวนานทุกวันที่ 19 เมษายนของทุกปี เป็นวันที่ชาวหัวถนน หรือว่าลูกหลานชาวหัวถนนถือว่าเป็นประเพณีที่จะต้องมาพบสังสรรค์กัน ผมอยู่กับปลัดอำเภอ ปลัดประกาศิต ท่านกำนัน ท่านผู้ใหญ่บ้าน ท่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวถนน และพี่น้องประชาชนอีกจำนวนเรือนหมื่นคนที่มาร่วมพิธีศักดิ์สิทธิ์ ลูกหลานหลวงพ่อดิวที่เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ถือว่าเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง และจะทำให้เรามีความเป็นอยู่ในรอบปีที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณนี้จะทำมาค้าขึ้น ปลุกข้าวหรือทำอะไรท่านจะมีกิจการงานสำเร็จ ลูกหลานที่ไปประกอบอาชีพต่างอำเภอหรือว่าที่อื่นก็จะมียาได้สูงขึ้น โรคภัยไข้เจ็บก็จะไม่มี อันนี้เป็นประเพณีที่สืบมาแต่โบราณทุกวันที่ 19 เมษายนของทุกปี จะมาพบปะกัน เป็นประเพณีที่ดีงามมาก แล้วก็ในวันรวมญาติรวมครอบครัวของชาวหัวถนน อำเภอพนัสนิคม วัดหัวถนนเป็นวัดเก่าแก่โบราณกาล มีของมีค่าท่านมาคูดองค้หลวงพ่อดิวองค์จริงที่นี่เดียวของประเทศไทย ขอเชิญชวนหลวงพ่อดิวมาสร้งน้ำปิดทอง ทำบุญด้วยกัน ขอขอบคุณครับ

พิธีกร : ใครที่จะมาปิดทองทำบุญกับหลวงพ่อดิวก็เดินทางมาได้ที่วัดหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี วันนี้ขอกราบพระคุณท่านรองและคณะด้วยนะครับ

พิธีกร : (สัมภาษณ์ผู้ร่วมงาน) เป็นอย่างไรบ้างครับงานสร้งน้ำหลวงพ่อดิวปีนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ก็สนุกทุกปี งานหลวงพ่อดิวสนุกทุกปี เป็นประเพณีเก่าแก่ที่มีมานาน พี่มาทุกปี 20 กว่าปีมาแล้ว มาตั้งแต่ยังสาว ประสบการณ์กับหลวงพ่อดิว เอาของพี่เอง พี่มาตั้งแต่สมัยก่อนที่ว่าพี่มาครั้งแรกมากกราบไหว้ท่าน ขอให้พี่ทำอะไรก็สำเร็จทุกอย่าง แล้วพี่ก็สำเร็จทุกอย่าง พี่ก็สัญญาว่าหลวงพ่อดิวว่าพี่จะมาทุกปีไม่เคยขาด ตั้งแต่บัดนั้นมาบัดนี้พี่ยังไม่เคยขาดสักปีเลยคะ ยี่สิบกว่าปีมาแล้ว จะบอกกล่าวกับพี่น้องประชาชนให้รู้จักหลวงพ่อดิววัดหัวถนนของเรา เชิญคะ ทุกปีวันที่ 19 เมษายน

พิธีกร : คุณผู้ชมครับ นี่คือบรรยากาศพิธีสร้งน้ำหลวงพ่อดิว หลังจากแห่ไปห้ากิโลเมตรกว่า ใช้เวลานานกว่าสองชั่วโมงกว่าจะครบ และตอนนี้เริ่มเย็นแล้วแต่ผู้คนก็ยังหนาตาอยู่เลยนะครับ ใครที่อยากจะมาสร้งน้ำขอพรหลวงพ่อดิวสามารถเดินทางมาได้ที่วัดหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีครับ ถ้าหากพลาดในปีนั้นแล้ว ปีหน้าห้ามพลาด วันที่ 15-19 เมษายน ของทุกปีครับ

สำนวนที่ 18 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 2 พฤษภาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก

<https://www.youtube.com/watch?v=Jo-q-nODcKY> วิดิทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

พิธีกร : เจอแล้วครับท่านผู้ชม ศิลปินสาวสวยที่ผมนัดไว้ครับ

แขกรับเชิญ : สวัสดิ์ค่ะ บัว กมลทิพย์ จากออฟไลน์มิวสิก เล่มอนสตูดิโอค่ะ เจ้าของผลงานเพลงคาราമായด์ ...

พิธีกร : นัดกันข้างล่าง แต่ขึ้นมากลับไหว้หลวงพ่อดิวก่อน รู้ได้ยังไงว่าท่านประดิษฐานด้านบนนี้

แขกรับเชิญ : ข้างล่างเขาพูดกันว่าถ้ามาที่นี่ ต้องขึ้นมานะ ถ้าไม่ขึ้นมาถือว่ามาไม่ถึง อยากรู้ว่าหลวงพ่อดิวมีความเป็นมายังไง สำคัญยังไง ศักดิ์สิทธิ์ยังไง

พิธีกร : จริง ๆ แล้วหลวงพ่อดิวไม่ได้อยู่ที่ประเทศไทยนะ เป็นพระพุทธรูปที่อัญเชิญมาจากประเทศลาว เนื่องจากสมัยก่อนพื้นที่ตรงนี้เป็นพื้นที่ที่มีชุมชนของคนลาวอพยพมาตั้งแต่ 200 กว่าปีที่แล้ว หลวงพ่อดิวเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนลาว เขาก็เลยนำท่านมาด้วย เลยมาอยู่ในชุมชนลาวขนาดใหญ่ ที่มีทั้งคนไทย คนลาว คนจีน เรียกว่าเป็นการผสมผสานระหว่างเชื้อชาติได้อย่างลงตัวมาก เลยอัญเชิญมาไว้ที่นี่ ไป ๆ มา ๆ คนไทยเห็นคนลาวขอพรก็เลยสงสัยว่าเขามาขอพระอะไรต่าง ๆ ก็ได้ เลยเป็นที่เล่าขานกันในละแวกหัวถนนก่อน แล้วค่อยแพร่กระจายไปทั่วประเทศ ทุกปีจะมีการอัญเชิญองค์ท่านไปแห่ให้ชาวบ้านได้สักการบูชา วันงาน 19 เมษายน สนุกมาก คนแห่มาที่วัดเต็มแน่นขนัด หนึ่งปีมีหนึ่งครั้ง เหมือนกับเราเล่นน้ำสงกรานต์ไปด้วย เล่นน้ำสงกรานต์ไปด้วย แล้วจะมีพิธีแห่ ไม่ทำไม่ได้ เพราะไม่ทำชาวบ้านจะเรียกร้องให้จัดทุกปี ไม่ใช่ว่าคนแถวนี้อย่างเดียวนะ คนทั่วทั้งประเทศแห่มากันเต็มลานวัด อลังการมากวันนั้น ช่วงนี้ท่านเจ้าอาวาสวัดต้องการบูรณะซ่อมแซมวิหาร ด้านบนเริ่มชำรุดทรุดโทรม ประชาชนเลยแห่แหนกันมาบูรณปฏิสังขรณ์วิหารนี้ รวมถึงวัดให้ดูสวยงามขึ้น เพราะวัดนี้เป็นหนึ่งในที่ท่องเที่ยวของจังหวัดชลบุรี ติดอันดับด้วย คนชลบุรีรู้จักดี คนทั่วประเทศก็เริ่มรู้จักแล้วผ่านรายการ ณ สยามของเรา เชิญมาเลยครับ มากราบไหว้หลวงพ่อดิว และที่สำคัญใครอยากจะมาร่วมบูรณปฏิสังขรณ์วิหารก็มาที่วัดโดยตรงหรือไม่ผ่านรายการ ณ สยามของเราก็ได้

คำบรรยาย : วัดหัวถนน วัดเก่าแก่สร้างมาแล้ว 200 กว่าปี หลวงพ่อดิว พระคู่บ้านคู่เมืองของชาวพนัสนิคม ซึ่งแกะมาจากไม้ดี ถูกอัญเชิญมาจากประเทศลาวเมื่อ 200 กว่าปีก่อนสร้างวัดหัวถนน ซึ่งมีสาธุชนให้ความศรัทธาเข้ามากกราบไหว้ขอพรกันอย่างเนืองแน่น

เจ้าอาวาส : หลวงพ่อดิวนี้ ประวัติความเป็นมาก็มาจาก เล่ากันว่ามาจากเวียงจันทน์ มากับชุมชนชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาในสมัยสงครามระหว่างประเทศไทยกับประเทศลาว แล้วก็กวาดต้อนผู้คนมา ผู้คนที่เอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองเคารพศรัทธามาด้วย มาที่ชุมชนหัวถนน ชุมชนแถวนี้เรียกตัวเองว่าลาวเวียง ที่นี้ชุมชนชาวลาวหลังจากเสร็จสิ้นสงครามบ้านเมืองสงบก็ส่งพระจากเวียงจันทน์มาสืบค้นหาหลวงพ่อดิว เพื่อที่จะนำกลับไปประเทศลาว หรือนครเวียงจันทน์ แต่ชุมชนลาวแถวนี้ไม่อนุญาต กลับนิมนต์พระที่มานั้นคือท้าวหัวขา กับท้าวญานัน พระสองพี่น้องที่เดินทางมาให้อยู่เป็นมิ่งขวัญของชุมชนแห่งนี้ มีการสร้างอารามหรือว่าวัดขึ้น นี่คือความเป็นมาของหลวงพ่อดิวที่จากนครเวียงจันทน์ มาพักที่นครพนม สุดท้ายมาสิ้นสุดอยู่ที่บ้านหัวถนนแห่งนี้ ...

พิธีกร : เป็นยังไงครับน้องบัว สบายใจขึ้นไหม

แขกรับเชิญ : สบายใจขึ้นมากเลยคะ

พิธีกร : ปกติพี่ไม่ค่อยเห็นวัยรุ่นเข้าวัดสักเท่าไร

แขกรับเชิญ : ใช่ค่ะ แต่ปกติรับงานตามงานวัดก็เยอะ แต่ว่าเวลาที่จะได้มากกราบสักการะขอพรเรียกได้ว่ามีน้อยมาก ๆ

พิธีกร : วันนี้ถือว่าโชคดีมาก ๆ ที่ได้มากกราบพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์อายุกว่า 200 ปีแบบนี้ครับ

สำนวนที่ 19 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 28 พฤศจิกายน 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=X2Wc8TV853o> วิดีทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

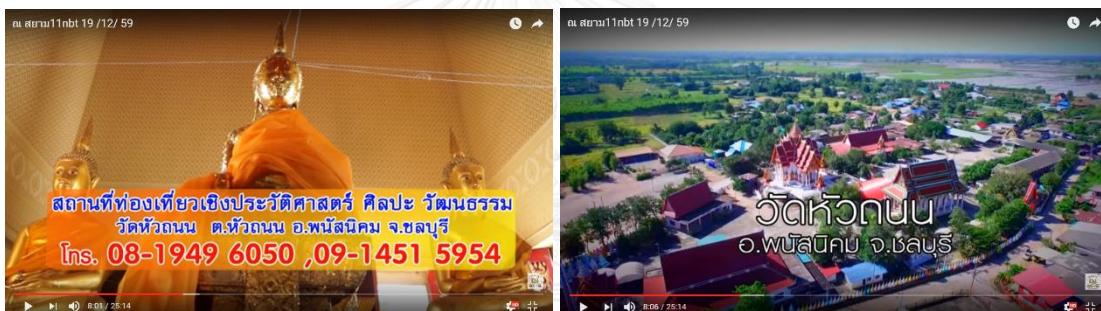
คำบรรยาย :... (ดูคำบรรยายในตอนท้ายของสำนวนที่ 14 กล่าวถึงแนวคิดในการบูรณะวัด ดัดเนื้อ หาเกี่ยวกับการเชิญชวนให้ผู้ชมมาร่วมงานแห่และสรงน้ำหลวงพ่อดิวออก)

เจ้าอาวาส : บูรณะวิหารหลวงพ่อดิ้วไป 1,900,000 กว่าบาท เสร็จเรียบร้อย สร้างศาลาโคมเพื่ออำนวยความสะดวกในเทศกาลงานประจำปี 15-19 เมษายนทุกปี เป็นกองอำนวยการทรงโคม สร้างเสร็จเรียบร้อย บูรณะศาลาการเปรียญเบื้องต้น เพราะว่าเสาศาลาการเปรียญเป็นไม้ ชาติและทรุด ก็บูรณะแล้ว ปรับพื้นที่พื้นที่ที่มันรกให้สะอาดตาด้วยอิฐตัวหนอน ต่อจากนี้ก็จะบูรณะกุฏิวิหาร โดยเฉพาะกุฏิของอดีตท่านเจ้าอาวาส และกุฏิอดีตเจ้าคณะตำบลก็ทั้ง เรียกว่าอาตมามารับตำแหน่งเจ้าอาวาสก็ซ่อมอย่างเดียว งานซ่อมนี้ช่างบางคนไม่ยอมรับ บอกว่าทำยาก เพราะปูนเก่า ตัดไปกลัวจะงานเข้า เพราะฉะนั้นการบูรณะก็ต้องใช้ปัจจัยมาก อุโบสถนี่ก็ต้องบูรณะ เพราะเสาคอนกรีตทรุด เพราะก่อนนั้น ตอนวางศิลาฤกษ์ ตรงที่ใกล้ ๆ ที่วางศิลาฤกษ์ปี 2497 ใกล้ ๆ ไปทางทิศเหนืออุโบสถเป็นสระน้ำ ทำให้พื้นอุโบสถทรุดลงไป ต้องบูรณะ อาตมามามองว่าเป็นความจำเป็นขั้นสุดท้ายที่เราจะบูรณะ

คำบรรยาย : หากท่านผู้ชมท่านใดจะไปชมความสวยงาม ศิลปวัฒนธรรม ก็ไปกันได้ที่วัดหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

เจ้าอาวาส : ท้ายที่สุดนี้ก็เชิญชวนประชาชนสาธุชนทั้งหลายมาร่วมทำบุญบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุวัดหัวถนนให้มีความเจริญเท่าเทียม หรือว่าคงอยู่ บางสิ่งบางอย่างมีอายุ 60 กว่าปีเช่นพระอุโบสถนี้ ศาลาการเปรียญก็ 40 กว่าปี บูรณะเพื่อให้เกิดความดีความงาม

ส่วนที่ 20 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 19 ธันวาคม 2559 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=oG0Bjph-y34> วิดีทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

คำบรรยาย : หลวงพ่อดิ้ว พระคู่บ้านคู่เมืองของชาวพนัสนิคม ซึ่งแกะมาจากไม้ดี ถูกอัญเชิญมาจากประเทศลาวเมื่อ 200 กว่าปีก่อนสร้างวัดหัวถนน ซึ่งมีสาธุชนให้ความศรัทธาเข้ามากราบไหว้กันอย่างเนืองแน่น

เจ้าอาวาส : (เข้ากับท่อนที่เจ้าอาวาสเล่าประวัติวัดและการตั้งบ้านหัวถนนในตอนท้ายส่วนที่ 18)

ส่วนที่ 21 รายการ ณ สยาม ออกอากาศวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2560 ทางช่อง 11NBT และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยเข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=OapmBiGkUhl&t=1131s> และมีเผยแพร่อีกครั้งชื่อเรื่อง “วัดหัวถนน ตอน01” เผยแพร่เมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2560 โดยจีเอส ออแกไนเซอร์ เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.youtube.com/watch?v=dgUCp09nmgs> วิดีทัศน์มีคำบรรยายดังนี้

คำบรรยาย : (ดูคำบรรยายเกี่ยวกับหลวงพ่อดิ้วในส่วนที่ 21)

เจ้าอาวาส : ตามประวัติว่าวัดนี้ก่อสร้าง หรือเริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ.2360 โดยผู้ริเริ่มก่อสร้างวัดหัวถนนแห่งนี้คือชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาช่วงสงครามระหว่างแผ่นดินสยามต้นกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ 3 กับเจ้าอนุวงศ์ของประเทศลาว แล้วก็ได้อพยพมาอยู่ที่วัดหัวถนนแห่งนี้ เดิมชาวบ้านเรียกว่าวัดโน แล้วก็มาเปลี่ยนเป็นวัดศีรษะถนนสุดท้ายขึ้นกับกรมการศาสนาว่าวัดหัวถนน การที่ชาวลาวอพยพมาที่นี่มีดำริการสร้างวัดขึ้น มีพระภิกษุชาวลาวเดินทางมาติดตามวัดหรือพระพุทธรูปที่แกะจากไม้ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ก็มารวมกันอยู่ที่นี่ การครองวัดก็กราบอาราธนาพระที่มาจากประเทศลาวเมืองเวียงจันทน์ จบจนถึงไล่ลำดับมาถึงอาตมานี้เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 17 ของวัดนี้ นี่คือประวัติของการสร้างวัดนี้ วัดหัวถนน สรุปง่าย ๆ ว่าสร้างจากศรัทธาของคนเวียงจันทน์ประเทศลาวที่ถูกกวาดต้อนมา แล้วก็ถูกกวาดต้อนมาเป็นชุมชน ชุมชนแห่งนี้เดิมเป็นชุมชนที่มีคนพูดภาษาลาวมาก สิ่งเปลี่ยนแปลงคือประชาชนเริ่มรู้จักวัตถุที่ชาวลาวนำมา แล้วก็พระภิกษุชาวลาวมา คือหลวงพ่อดิ้ว ตั้งอยู่ที่วิหารหลวงพ่อดิ้ว ซึ่งอดีต

เจ้าอาวาสรูปที่ 16 ได้ก่อสร้างจนแล้วเสร็จ แล้วก็ได้รับการบูรณะไปแล้ว 2 ครั้ง คือว่าการเปลี่ยนจากสิ่งที่เป็นป่ารกเมื่อก่อนที่สร้างวิหารตรงนี้เป็นป่าละเมาะ ต้นไม้ขึ้นเยอะ อดีตเจ้าอาวาสแผ้วถางกันทุกปีแล้วก็มาดำริสร้างวิหาร แต่ในด้านของจิตใจ ประชาชนจะมานมัสการปิดทอง แห่และสรงน้ำหลวงพ่อดำในวันที่ 19 เมษายน ทุกปี มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะถ้าหากตรงกับเสาร์อาทิตย์ก็มากกว่าปกติ ในวันที่ 19 เมษายนทุกปี คณะกรรมการตลอดจนผู้นำท้องถิ่น ชาวบ้านก็จะอัญเชิญหลวงพ่อดำแห่รอบหมู่บ้าน ประชาชนก็จะมาแห่แหน ลากกันไปรอบหมู่บ้าน

ข. ตำนานหลวงพ่อดำสำนวนลายลักษณ์

1) หนังสือและเอกสารต่าง ๆ

สำนวนที่ 1 เรื่อง “ประวัติหลวงพ่อดำ วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี” ในหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูนิวาตวรคุณ (อ่วม ปภสฺสโร) ณ เมรุวัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี 13 มีนาคม 2519 พิมพ์ที่โรงพิมพ์พิมพ์เขต กรุงเทพมหานคร หน้า 7-10 มีเนื้อหากล่าวถึงประวัติหลวงพ่อดำ สาเหตุที่หลวงพ่อดำเข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย และอภินิหารหลวงพ่อดำ

หลวงพ่อดำเป็นพระปฏิมากรพุทธรูปบูชา แกะสลักจากไม้แก้ว (คนลาวเรียกไม้แก้ว) ขนาดหน้าตักกว้าง 1 ฟุต 4 นิ้ว สูง 2 ฟุตเศษ

ประวัติของหลวงพ่อดำนั้นไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ประวัติที่ได้มานี้จึงเป็นการบอกเล่าจากคนแก่คนแก่ ได้เล่าถ่ายทอดกันมาเป็นลำดับ การเขียนในครั้งนี้ก็ได้อาศัยผู้สูงอายุบ้างผู้รู้บ้าง ซึ่งอาจจะได้ข้อความที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงบ้าง และผู้เขียนคิดว่าถ้าหากมีผู้รู้เกี่ยวกับองค์หลวงพ่อดำแล้ว กรุณาเขียนมาบอกเล่ากับผู้เขียน ผู้เขียนเองก็ขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี เพื่อจะได้จัดบันทึกไว้เป็นประวัติอีกต่อหนึ่ง

ประวัติเดิมกล่าวกันว่า

สมัยหนึ่งนานมาแล้ว ที่ประเทศลาว มีเจ้าผู้ครองนครองค์หนึ่ง (ไม่ปรากฏพระนาม) มีพระราชประสงค์จะได้เรือไว้ใช้ในราชสำนัก จึงตรัสสั่งให้บรรดาข้าราชการบริพารไปทำการตัดไม้ในป่า และให้ขุดเป็นเรือโคลน เพื่อจะได้นำเรือโคลนนี้มาดัดแปลงในเมือง เมื่อขุดเป็นเรือโคลนแล้ว จะต้องชักลากเรือโคลนนี้ลงสู่แม่น้ำโขงเพื่อจะได้ล่องลงมาตามลำแม่น้ำ บรรดาข้าราชการบริพารก็ได้ไปตัดเอาไม้ตัวต้นหนึ่งมาทำเป็นหมอนจำนวน 3 ท่อน เมื่อเรียบร้อยแล้วไม้ตัว 3 ท่อนมาวางไว้เพื่อจะให้รองรับเรือที่ขุดไว้ในทางดินทางหัวเรือ แต่เมื่อนำเรือมาถึงหมอน ไม้หมอนนั้นกลับไม่ขวางกลับขยไปตามเรือ ไม่ยอมให้เรือที่ขุดไว้ขึ้นขึ้นทับ แม้จะพยายามเท่าไรไม่ทั้ง 3 ท่อนก็ไม่ยอมขวางให้เรือเกย เป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก จนบรรดาข้าราชการบริพารเหล่านั้นอ่อนใจ ไม่สามารถนำเรือไปได้ จึงได้ไปกราบทูลต่อเจ้าผู้ปกครองนคร ครั้นเจ้าผู้ครองนครทรงทราบเหตุ จึงตรัสสั่งให้ข้าราชการบริพารเหล่านั้นไปตัดไม้ใหม่เพื่อทำหมอน และให้นำไม้ตัว 3 ท่อนที่ตัดไว้ก่อนลงเรือมาด้วย เมื่อทอดพระเนตรเห็นเข้าก็อัศจรรย์ยิ่งนัก จึงดำริให้เข้าทรงถามถึงประวัติของไม้ตัว 3 ท่อน ครั้นทรงทราบจากคนทรงว่าไม้ตัว 3 ท่อนนี้ มีเทพซึ่งมีมหาศักดิ์สิงอยู่ จึงทรงโปรดให้นายช่างแกะสลักเป็นพระพุทธรูป 3 องค์ เพื่อไว้สักการบูชา เมื่อช่างแกะสลักแล้วก็ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเจ้าผู้ครองนคร เจ้าผู้ครองนครจึงตั้งเลกคนจำนวนหนึ่งขึ้นให้เป็นผู้ปฏิบัติต่อองค์พระ (คือรักษาและทำความสะอาดองค์พระ) เรียกเลกคนเหล่านี้ว่าพวกโอกาส (พวกโอกาสนี้ยกเว้นไม่ต้องส่งส่วย เสียภาษีอากรในสมัยก่อน) พวกชาวโอกาสนี้ต่างได้ปฏิบัติองค์หลวงพ่อดำสืบตระกูลกันมาตั้งแต่องค์หลวงพ่อดำยังประดิษฐานอยู่ประเทศลาว จนกระทั่งหลวงพ่อดำนี้ได้มาประดิษฐานอยู่ ณ ประเทศไทย ชาวโอกาสนี้ก็ได้ติดตามองค์หลวงพ่อดำด้วย และได้มาปฏิบัติรักษาองค์หลวงพ่อดำสืบ ๆ กันมาจนทราบเท่าถึงทุกวันนี้ ต้นตระกูลของชาวโอกาสนี้ชื่อว่า “นางเทียม” ซึ่งถึงปีเทศกาลงานสรงน้ำหลวงพ่อดำ วิญญาณของนางเทียมจะมาเข้าสิงสู่ร่างของทายาท ซึ่งเป็นวงศ์ตระกูลของชาวโอกาส เพื่อวิญญาณนางเทียมจะได้มาปฏิบัติและสรงน้ำหลวงพ่อดำเป็นประจำทุกปี

สาเหตุที่หลวงพ่อดำเข้ามาประดิษฐานอยู่ในประเทศไทย

กองทัพไทยยกทัพไปตีเมืองนครเวียงจันทน์ หลวงพระบาง และได้ยึดไว้เป็นประเทศราช จึงนำกองทัพกลับพร้อมกับกวาดต้อนครอบครัวผู้คนมาเป็นเชลย (เป็นธรรมเนียมของการรบสมัยก่อน เมื่อรบชนะแล้วก็กวาดต้อนผู้คนมาเป็นเชลย เพื่อเป็นการตัดกำลังข้าศึก) พวกชาวลาวเวียงจันทน์ก็ถูกกวาดต้อนมาด้วยเป็นจำนวนมาก ดังที่ท่าน

จะเห็นว่ามีคนลาวอยู่ทั่วไป ในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมาก เซลยลาวเหล่านี้เมื่อถูกกวาดต้อนมาคงจะนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพสักการะนับถือมาด้วย คือหลวงพ่อดิ้ว เมื่อทางการกวาดต้อนมาแล้วก็ให้ตั้งรกรากอยู่ที่พระประแดง ซึ่งจะเห็นว่ามีความมอญ ลาว อยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาภายหลังพวกลาวก็ได้อพยพแตกกลุ่มมาเป็น 2 พวก พวกหนึ่งอพยพไปสุราษฎร์ และอีกพวกหนึ่งได้อพยพมาสู่ตะวันออก โดยกลุ่มที่ 2 นี้ ได้นำหลวงพ่อดิ้วมาด้วย ต่อมาอพยพไปอีกหลายแห่ง หลังสุดเท่าที่ทราบคือ หมู่บ้านบางปะกง และข้ามแม่น้ำบางปะกงมาอยู่แขวงโป่งตามุก (ปัจจุบันคือ ต.โป่งตามุก) อพยพเรื่อยมาถึงกุฎโง้ง หน้าพระธาตุ หมู่บ้านคลองหลวง จนครั้งสุดท้ายได้มาอยู่ ณ ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี พร้อมกับหลวงพ่อดิ้วด้วย เนื่องจากหลวงพ่อดิ้วนี้เป็นพระที่ศักดิ์สิทธิ์มากของชาวลาว จึงมีชาวลาวซึ่งบวชเป็นพระ 2 รูป ชื่อ ท้าวญาชา กับ ท้าวญานัน ได้ติดตามมาจากเวียงจันทน์ จนมาพบหลวงพ่อดิ้วอยู่กับชาวลาวที่อพยพ โดยชาวลาวเหล่านี้นำคาราวานมาตั้ง ณ หมู่บ้านกลางหัวถนน ท้าวญาชากับท้าวญานันก็เลยดำริให้ชาวลาวเหล่านั้นสร้างวัดและหอพระขึ้นเพื่อจะได้ประดิษฐานองค์หลวงพ่อดิ้วและชาวบ้านให้ชื่อว่า “วัดโน” ซึ่งต่อมาชื่อ “วัดศิระษณน” และได้ขึ้นทะเบียนเป็นวัด “หัวถนน” และท้าวญาชานี้คือเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดหัวถนนนั่นเอง

ข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งของคนโบราณ คือ คนโบราณนี้เวลานับถืออะไรก็นับถืออย่างจริงจังและนับถือด้วยน้ำใสใจจริง แม้ว่าพออพยพไปไหนก็ตาม ก็ขอให้ได้นำสิ่งที่เคารพนับถือไปด้วย ฉะนั้นองค์หลวงพ่อดิ้วนี้ ซึ่งเดิมเป็นของชาวลาวจึงได้มาอยู่กับชาวหัวถนน จนมาให้พวกเราชาวอำเภอพนสนิมคม และใกล้เคียงได้เคารพสักการะกราบเท่าทุกวันนี้

อภินิทหลวงพ่อดิ้ว

สมัยก่อนเมื่อจะถึงวันปีใหม่ของไทย คือวันสงกรานต์ ชาวนบ้านหัวถนนจะอาราธนาองค์หลวงพ่อดิ้วขึ้นบนราชรถเพื่อแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้าน เวลาจะนำขึ้นราชรถจะต้องอาราธนาบอกหลวงพ่อดิ้วก่อน เมื่ออัญเชิญหลวงพ่อดิ้วขึ้นราชรถแล้ว และถ้ามีผู้ใดเดินผ่านโดยไม่ทำความเคารพต่อองค์หลวงพ่อดิ้ว ก็จะมีอันเป็นไปโดยชักตั้นชักงอ จะต้องจุดธูปขอมาต่อองค์หลวงพ่อดิ้วก่อนจึงจะหาย การแห่ก็นำแห่รอบ ๆ หมู่บ้านหัวถนน ราชรถที่แห่องค์หลวงพ่อดิ้วนี้ปรากฏว่าเคยทับเด็กที่ตามขบวนแห่ แต่ปรากฏว่าเด็กคนนั้นไม่เป็นอันตรายเลย และอภินิทอีกอย่างหนึ่งก็คือ วันแห่องค์หลวงพ่อดิ้วซึ่งตรงกับวันสงกรานต์ จะเป็นวันใดก็ตาม ในวันนั้นบรรยากาศรอบ ๆ วัดจะมีคนคร่ำครวญจะมีฝนตก หรือบางครั้งฝนตกปรอย ๆ ก็มี และเหตุการณ์เช่นนี้ก็มิได้อยู่จนทุกวันนี้ อีกอย่างหนึ่งก็คือ วันสงกรานต์หลวงพ่อดิ้วนี้จะปรากฏว่ามีผู้คนมาร่วมสงกรานต์องค์หลวงพ่อดิ้วกันอย่างล้นหลาม นั่นก็เป็นเพราะแรงศรัทธาในองค์หลวงพ่อดิ้วนั่นเอง

เมื่อ พ.ศ. 2493 ทางวัดได้จัดงานนมัสการและสงกรานต์หลวงพ่อดิ้ว ได้ให้สารวัตรทหารเรือมารักษาความสงบเป็นปีแรก หัวหน้าสารวัตรก็มาตรวจเยี่ยมลูกน้องที่คุมงานวัดหัวถนนในวันแห่ และได้ขอให้ทางวัดอัญเชิญองค์หลวงพ่อดิ้วสถิตอยู่หน้าห่มอรุณจีบ เมื่อเรียบร้อยแล้ว จะเคลื่อนขบวนก็ติดเครื่องยนต์ของอรุณจีบ ปรากฏว่าเครื่องยนต์ไม่ยอมติด แม้จะแก้ไขอย่างไรก็ตาม เมื่อเจ้าอาวาสทราบจึงได้ทักท้วงขึ้นว่า เปลี่ยนรถโดยกะทันหันและไม่บอกให้องค์หลวงพ่อดิ้วทราบ ขอให้หัวหน้าสารวัตรจุดธูปบอกองค์หลวงพ่อดิ้วทราบก่อน พอจุดธูปอาราธนาเสร็จปรากฏว่าเครื่องยนต์ก็ติดเป็นปกติ ทำความประหลาดใจให้แก่ประชาชนและสารวัตรทหารเป็นอย่างยิ่ง

ในด้านแคล้วคลาด เหยี่ยหลวงพ่อดิ้วซึ่งทางวัดได้ทำไว้เป็นรุ่นแรกเมื่อปี พ.ศ.2499 และมีผู้นำไปใช้และประสบอุบัติเหตุต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น รถโฆษณาของทางวัดหัวถนนได้นำข้อฟ้าเพื่อไปบอกบุญยังท้องถื่นต่าง ๆ ได้ประสบอุบัติเหตุรถชนกันอย่างแรก คนนั่งด้านหน้ารถพร้อมคนขับไม่ได้รับอันตรายอะไรเลย มีคนบาดเจ็บอยู่เพียงคนเดียว ภายหลังมีการสอบถามขึ้น ปรากฏว่าคนที่พกเหยี่ยหลวงพ่อดิ้วแคล้วคลาดหมด ส่วนคนที่ได้รับบาดเจ็บไม่ได้พกอะไรเลย

นายไธ้จั่ว คหบดีคนหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี ได้นำรถเก๋งเพื่อมาทำธุระในกรุงเทพฯ คนขับรถขับด้วยความเร็วสูง ปรากฏว่าจู่ ๆ รถเก๋งก็หยุดกะทันหัน เมื่อคนขับและนายไธ้จั่วลงจากรถเพื่อตรวจดูความเรียบร้อยของเครื่องยนต์ก็เรียบร้อยดี แต่ทว่าล้อหลุดหายไปข้างหนึ่งตั้งแต่เมื่อไรก็ไม่รู้ และรถก็ไม่คว่ำด้วย นี่ก็เป็นข้อพิสูจนอีกข้อหนึ่ง เพราะฉะนั้นนายไธ้จั่วพกเหยี่ยหลวงพ่อดิ้วติดตัวมานั่นเอง

สำนวนที่ 2 เรื่อง “ประวัติหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี” ในหนังสือประวัติ หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี ที่มีผู้พิมพ์ถวายวัดหัวถนนเพื่อแจกเป็นธรรมทาน พิมพ์ในปี พ.ศ.2534 ที่โรงพิมพ์งามช่าง มีเนื้อหาเหมือนกับสำนวนที่ 1 คือกล่าวถึงประวัติหลวงพ่อดิ้ว สาเหตุที่หลวงพ่อดิ้วเข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย แต่มีเหตุการณ์เพิ่มเติมหลังจากหัวท้าวญาษาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดหัวถนนแล้ว ในสำนวนที่ 2 นี้มีเหตุการณ์เพิ่มเติมว่า “ส่วนหัวท้าวญานัน ท่านได้ช่วยพระพี่ชายและชาวบ้านสร้างวัด และหอพระเพื่อประดิษฐานองค์หลวงพ่อดิ้วเสร็จเรียบร้อยแล้ว ท่านก็เดินธุดงค์กลับนครเวียงจันทน์” และปรับข้อความส่วนท้ายของสาเหตุที่หลวงพ่อดิ้วเข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย โดยเพิ่มข้อมูลว่า หลวงพ่อดิ้วเป็นพระพุทธรูปของชาวลาวเวียงจันทน์ดังกล่าว

ข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งของคอนสเมย์โบราณ คือ คนโบราณนี้เวลาท่านนับถือสิ่งใดแล้ว ท่านก็นับถือกัน อย่างจริงจัง และนับถือยึดมั่นด้วยน้ำใสใจจริง แม้ว่าจจะอพยพโยกย้ายไปอยู่ที่ไหนก็ตามก็ขอให้ได้นำสิ่งที่ตนเคารพนับถือติดตามไปด้วย ฉะนั้นองค์หลวงพ่อดิ้วซึ่งเดิมเป็นของชาวลาวนครเวียงจันทน์ จึงได้มาประดิษฐาน ณ วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี และจังหวัดใกล้เคียงได้เคารพสักการบูชามาตราบเท่าทุกวันนี้

นอกจากนี้ในสำนวนที่ 2 ไม่ได้กล่าวถึงกนิหารหลวงพ่อดิ้ว แต่เพิ่มเรื่องงานประจำปีมีสักการหลวงพ่อดิ้ว และความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดิ้ว ความว่า

งานประจำปีมีสักการองค์หลวงพ่อดิ้ว

เมื่อถึงเทศกาลวันมหาสงกรานต์ ทางวัดหัวถนนได้จัดงานเฉลิมฉลองปิดทอง แห่ และสงฆ์น้ำอบให้องค์หลวงพ่อดิ้วเป็นประจำในเดือนเมษายนของทุกปี เพื่อให้ประชาชนได้มานับถือ ขอศีลขอพรจากองค์หลวงพ่อดิ้ว ทางโบราณถือคติกันว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ทางสุริยคติ งานจะเริ่มตั้งแต่วันที่ 15 บ้าง 17 บ้าง ถึงวันที่ 19 เมษายนของทุก ๆ ปี จะเป็นวันสำคัญของงาน เพราะมีการแห่องค์หลวงพ่อดิ้วและสงฆ์น้ำอบให้องค์หลวงพ่อดิ้ว เพื่อท่านจะได้เป็นมิ่งขวัญปกป้องคุ้มครองรักษาปวงประชาสืบไป และจะได้เป็นสิริมงคลแก่ท่านให้มีชีวิตยั่งยืนนาน มีความสุขกาย สุขใจ ปราศจากโรคภัยพิบัติทั้งปวงกับตัวท่านเอง ดังนั้นวันที่ 19 เมษายนของทุก ๆ ปี จะมีประชาชนมานับถือขอพรจากองค์หลวงพ่อดิ้วกันเป็นจำนวนมาก

ส่วนความศักดิ์สิทธิ์กนิหารและความอัศจรรย์ซึ่งมีในองค์หลวงพ่อดิ้ว (ผู้เขียนจะไม่ขอบรรยายขอให้ท่านจงพิสูจน์ดูเอากันเอง) เพียงขอให้ท่านผู้ศรัทธาหมั่นระลึกถึงองค์หลวงพ่อดิ้วในขณะที่ท่านเข้าที่คับขันที่จะประสบภัยอันตรายจะมาถึงตัวท่าน แล้วท่านจงสังเกตเอาว่าเป็นอย่างไร หรือท่านจะปรารถนาให้สิ่งที่เป็นมงคล เช่น ลาภ ยศ สุข การงาน แล้วท่านก็จงสังเกตว่าองค์หลวงพ่อดิ้วจะอำนวยพรให้ท่านหรือไม่ หลวงพ่อดิ้วท่านจะไม่ยอมอนุเคราะห์ช่วยหมู่พวกอันธพาล โจร ผู้ร้ายที่หาเลี้ยงชีพโดยไม่สุจริตเป็นเด็ดขาด ข้าท่านจะให้โทษกับบุคคลนั้นอีกด้วย

สำนวนที่ 3 เรื่อง “ประวัติหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี” ในหนังสือประวัติ หลวงพ่อดิ้ว ที่มีผู้พิมพ์ถวายวัดและแจกเป็นธรรมทาน ไม่ปรากฏปีพิมพ์ มีเนื้อหาหากกล่าวถึงประวัติหลวงพ่อดิ้ว สาเหตุที่หลวงพ่อดิ้วเข้ามาประดิษฐานในประเทศไทยเหมือนสำนวนที่ 2 แต่ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องงานประจำปีและความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดิ้ว

สำนวนที่ 4 เรื่อง “ประวัติหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี” ในหนังสือประวัติ หลวงพ่อดิ้ว ซึ่งคุณเฉลา ศรีสมย์ เป็นผู้พิมพ์ถวายวัดและแจกเป็นธรรมทาน ไม่ปรากฏปีพิมพ์ มีเนื้อหาเหมือนสำนวนที่ 3 แต่มีการจัดหน้ากระดาษของการพิมพ์ใหม่ให้เห็นหัวข้อแต่ละหัวข้อชัดเจนขึ้น

สำนวนที่ 5 เรื่อง “ประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อดิ้ว” ในหนังสือหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี ที่มีผู้พิมพ์ถวายวัดและแจกเป็นธรรมทาน ไม่ปรากฏปีพิมพ์ มีเนื้อหาเหมือนสำนวนที่ 2 แต่ไม่ได้กล่าวถึงความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดิ้วเหมือนในย่อหน้าสุดท้ายของสำนวนที่ 2

สำนวนที่ 6 เรื่อง “ประวัติความเป็นมาของหลวงพ่อดิ้ว” ในหนังสือหลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี มีครูเครือวัลย์ รอดรัมย์บุญ และคณะเป็นผู้พิมพ์ถวายวัดเพื่อและแจกเป็นธรรมทาน ไม่ปรากฏปีพิมพ์ มีเนื้อหาเหมือนสำนวนที่ 5 ด้านหลังปกหน้าและปกหลังของเล่มนี้มีภาพพระเครื่องหลวงพ่อดิ้วรุ่นที่สร้างปี พ.ศ.2559

สำนวนที่ 7 เรื่อง “หลวงพ่อดำวัดหัวถนน” เขียนโดยคำรพิต ปั้นประณต ในหนังสือ**พนัสนิคม เมืองพระรถ** หน้า 46-48 ตีพิมพ์ปี พ.ศ.2533 ที่โรงพิมพ์กมลศิลป์การพิมพ์ ชลบุรี ความว่า

จากพนัสนิคม ไปตามถนนสายพนัสนิคม – สระสี่เหลี่ยม ผ่านตำบลบ้านช้าง ตำบลหนองเหียง ตำบลหนองปรือ สู่ตำบลหัวถนน ห่างจากพนัสนิคมประมาณ 10 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของวัดหัวถนน หมู่ที่ 4 ที่ประดิษฐานขององค์หลวงพ่อดำในปัจจุบัน เป็นที่เคารพนับถือบูชาของชาวหัวถนนและชาวบ้านใกล้เคียง ถึงฤดูสงกรานต์ วันที่ 19 เมษายนของทุกปี จะมีพิธีแห่องค์หลวงพ่อดำไปรอบหมู่บ้าน ด้วยขบวนผู้คนยาวเหยียด พร้อมทั้งพิธีสงฆ์นำองค์หลวงพ่อดำ และการเล่นสาดน้ำ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านท้องถิ่นและผู้มาเยือน เป็นไปด้วยความสนุกสนานเต็มไปด้วยรอยยิ้มและมิตรไมตรี

ตามความเชื่อของชาวบ้านและผู้เลื่อมใสในองค์หลวงพ่อดำ ซึ่งนับว่าเป็นที่พึ่งทางใจที่เหมือนกับว่าจะช่วยดลบันดาลให้ประสบกับสิ่งที่หวังนานาประการ อีกทั้งยังนิทานขององค์หลวงพ่อดำจากคำบอกเล่า ต่อ ๆ กันมา เป็นสิ่งที่สร้างความเคารพนับถือ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

หลวงพ่อดำเป็นพระพุทธรูปบูชา ปางมารวิชัย แกะจากไม้แก้ว ซึ่งเป็นต้นไม้ขนาดกลาง (ชาวลาวเรียกไม้แก้ว) ขนาดหน้าตักขององค์พระกว้าง 1 ฟุต 4 นิ้ว สูง 2 ฟุตเศษ เป็นศิลปะแบบอาณาจักรลาว ดำเนินการสร้างเล่าว่า สมัยหนึ่งนานมาแล้ว ที่ประเทศลาวมีเจ้าผู้ครองนครองค์หนึ่ง ไม่ปรากฏพระนามมีพระราชประสงค์ จะได้เรือไว้ใช้ในราชสำนัก จึงตรัสสั่งให้บรรดาข้าราชการบริพารไปตัดไม้ในป่าและให้ชุดเป็นเรือโคลน เพื่อจะได้นำเรือมาตบแต่งในเมือง ตัดเป็นไม้หอมจำนวน 3 ท่อน เพื่อรองรับเรือโคลน แต่เมื่อนำเรือมาถึงไม้หอม ไม้หอมอนั้นกลับไม่วางให้ลากเรือไปได้ กลับขยับไปตามเรือ ไม่สามารถจะเคลื่อนย้ายเรือไปได้ เป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก ต้องตัดไม้หอมมารองใหม่ จึงสามารถนำเรือมาได้ ความทราบถึงเจ้าผู้ครองนครให้นำไม้แก้วที่เกิดอัศจรรย์นั้นมาด้วย ทรงให้เข้าทรงดูทราบว่ามีทั้ง 3 ท่อนนั้นมีเทพซึ่งมีมเหศักดิ์สูงสิงสถิตอยู่ จึงโปรดให้นายช่างแกะสลักเป็นพระพุทธรูป 3 องค์ เพื่อไว้สักการบูชา และตั้งคนเลกจำนวนหนึ่งให้เป็นผู้ปฏิบัติต่อองค์พระ (คือรักษาและทำความสะอาดองค์พระ) เรียกคนเลกเหล่านี้ว่า “พวกโอกาส” (พวกโอกาสนี้ยกเว้นไม่ต้องส่งส่วย เสียภาษีอากรในสมัยนั้น) พวกชาวโอกาสนี้ต่างได้ปฏิบัติต่อองค์หลวงพ่อดำสืบตระกูลกันมาตั้งแต่องค์หลวงพ่อดำยังประดิษฐานอยู่ในประเทศลาว จนกระทั่งหลวงพ่อดำได้มาประดิษฐานอยู่ในประเทศไทย ชาวโอกาสนี้ก็ได้ติดตามองค์หลวงพ่อดำ และได้ปฏิบัติรักษาองค์หลวงพ่อดำสืบกันมาจนทุกวันนี้ ส่วนต้นตระกูลของชาวโอกาสนี้ปฏิบัติต่อองค์หลวงพ่อดำนี้ มีชื่อว่า “นางเทียม” ซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว และเชื่อกันว่าถึงปีเทศกาลสงกรานต์หลวงพ่อดำทุกปี วิญญาณของนางเทียมจะมาสิงสู่ร่างคนทรง ซึ่งเป็นวงศ์ตระกูลของชาวโอกาสเพื่อวิญญาณของนางเทียมจะได้ปฏิบัติและสงฆ์นำองค์หลวงพ่อดำเป็นประจำทุกปี

การเข้ามาประดิษฐานขององค์หลวงพ่อดำในประเทศไทยนั้น เป็นการนำเข้ามาจากชาวลาวที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ขณะนั้นอาณาจักรลาวขึ้นกับประเทศไทย มีเมืองที่สำคัญ เช่น เวียงจันทน์ นครพนม หลวงพระบาง ฯลฯ ในราว พ.ศ.2332 ที่เมืองนครพนม อุปราชเมืองนครพนมไม่ยอมขึ้นกับเจ้าเมืองเกิดวิวาทกันขึ้น อุปราชพาสัมครมพรรคพวกเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในรัชกาลที่ 2 โปรดฯ ให้ไปตั้งอยู่ที่คลองมหาวังค์เมืองสมุทรปราการ เรียกว่า “พวกลาวอาสา

ปากน้ำ” อยู่มาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ใน พ.ศ.2371 พวกลาวอาสาปากน้ำอยู่ไม่สบาย ขอให้ตั้งอยู่ที่เมืองพระรถ จึงโปรดฯ ให้ตัดเอาแขวงเมืองชลบุรี เมืองฉะเชิงเทรา ตั้งเป็นเมืองขึ้นชื่อเมืองพนัสนิคม เจ้าเมืองชื่อ “พระอินทราชา” ต่อมาในปี พ.ศ.2372 รัชกาลที่ 3 ปราบปรามกบฏเจ้าอนุวงศ์ลงอย่างราบคาบและกวาดต้อนครัวเมืองเวียงจันทน์ไปอยู่เมืองลพบุรี เมืองสระบุรี เมืองสุพรรณบุรี ส่วนพวกเมืองนครพนมซึ่งไม่เกี่ยวกับพวกกบฏสมัยนั้น พระอินทราชาขึ้นไปเกลี้ยกล่อมเอามาไว้ที่เมืองพนัสนิคมอยู่ด้วยกับพวกลาวอาสาปากน้ำซึ่งมาตั้งอยู่ก่อน

จากหลักฐานดังกล่าวเป็นข้อสันนิษฐานได้ว่าชาวลาวที่อพยพมายังพนัสนิคมนั้นส่วนใหญ่จะมาจากเมืองนครพนม ซึ่งในสมัยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรลาวมีเมืองหลวงอยู่ที่เวียงจันทน์ การเดินทางเข้าสู่พนัสนิคมสันนิษฐานได้ว่า เดินทางมาตามเส้นทางผ่านบางปะกง ไปตามกุ่ม หนองแข้วน บ้านเข็ด บ้านศาลา หน้าพระธาตุ บ้านกลางคลองหลวง และเมืองพนัสนิคม ซึ่งต่อมาบริเวณรอบ ๆ เมืองพนัสนิคมจะมีชื่อหมู่บ้านไปเหมือนกับชื่อหมู่บ้านในจังหวัดนครพนม เช่น บ้านหนองบึก บ้านบุงคล้า บ้านห้วยหลวง บ้านกอนาง (เดิมอยู่ใกล้กับวัดกลางทুমมาวาส)

ส่วนการเดินทางของพวกที่นำองค์หลวงพ่อดิ้วมานั้น ตามคำบอกเล่ากล่าวว่าเมื่อเดินทางมาถึงบริเวณบ้านคลองหลวงแล้วก็มีส่วนที่ผู้ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ ณ ที่นั้นส่วนพวกที่เดินทางต่อมาก็มีเส้นทางเดินมาถึงบริเวณเริ่มต้นของแนวถนนโบราณ ชาวบ้านเรียกว่า “ถนนพระรถ” มีแนวทางเดินไปถึง “สระสี่เหลี่ยม” ซึ่งเป็นสระน้ำโบราณสันนิษฐานว่าอยู่ในสมัยทวารวดีถึงสมัยลพบุรีของขอมโบราณ เมื่อชาวลาวได้เดินทางมาถึงบริเวณนี้ ก็ได้ตั้งหลักแหล่งพร้อมกับนำองค์หลวงพ่อดิ้วมาด้วย ต่อมาเมื่อมีพระชาวลาว 2 รูป ชื่อ หัวท้าวญาชา กับหัวท้าวญานัน ได้ติดตามองค์หลวงพ่อดิ้วมาจากประเทศลาวเพื่อที่จะนำกลับคืน จนมาพบหลวงพ่อดิ้วอยู่กับชาวลาวอพยพที่หัวถนน จึงชักชวนให้สร้างวัดและหอพระขึ้น ให้ชื่อว่าวัดโน ต่อมาชื่อใหม่ว่า “วัดศิระษณน” และได้ขึ้นทะเบียนเป็นวัดชื่อว่า “วัดหัวถนน” ซึ่งสันนิษฐานว่าเพื่อให้คล้ายกับลักษณะของบริเวณถนนโบราณที่เริ่มต้นของถนนพระรถ และจากการสืบค้นข้อมูลของผู้สนใจได้พบว่าเมื่อพระพุทธรูปลักษณะเช่นนี้อยู่ที่จังหวัดนครพนมเช่นเดียวกัน

สำนวนที่ 8 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน” ในหนังสือที่ระลึกในพิธีเปิดอาคารที่ว่าการอำเภอพนัสนิคม พิมพ์ปี พ.ศ. 2540 หน้า 12

หลวงพ่อดิ้วเป็นพระพุทธรูปบูชา ปางมารวิชัย ที่แกะจากไม้แก้ว (ชาวลาวเรียกไม้แก้ว) องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 1 ฟุต 4 นิ้ว สูง 2 ฟุตเศษ เป็นศิลปะแบบอาณาจักรลาว เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย โดยชาวลาวอพยพ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ซึ่งชาวลาวอพยพนี้มาจากเมืองนครพนมเดินทางผ่านบางปะกง ไปตามกุ่ม หนองแข้วน บ้านเข็ด บ้านศาลา หน้าพระธาตุ บ้านกลาง คลองหลวง และเมืองพนัสนิคม ซึ่งพวกที่นำองค์พระหลวงพ่อดิ้วเมื่อเดินทางถึงบ้านกลางคลองหลวงแล้ว ก็ได้เริ่มเดินทางต่อไปถึงเริ่มต้นของแนวถนนโบราณ เรียกว่า “ถนนพระรถ” ก็ได้ตั้งหลักแหล่งที่นี้ ต่อมาได้มีพระชาวลาวติดตามมาเพื่อจะนำหลวงพ่อดิ้วกลับคืน มาพบหลวงพ่อดิ้วอยู่กับชาวลาที่หัวถนน จึงได้ชักชวนการสร้างวัดและหอพระขึ้นชื่อว่า วัดโน ต่อมาชื่อใหม่ว่า “วัดศิระษณน” และได้ขึ้นทะเบียนเป็นวัดชื่อว่า “วัดหัวถนน” หลวงพ่อดิ้วเป็นเคารพนับถือบูชาของชาวถนนและใกล้เคียง ซึ่งนับว่าเป็นที่เชื่อถือเลื่อมใสเป็นที่พึ่งทางใจช่วยบันดาลให้ประสบกับสิ่งที่หวัง นานาประการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในเทศกาลสงกรานต์ ในวันที่ 19 เมษายน ของทุกปี จะมีการแห่และพิธีสงฆ์หลวงพ่อดิ้ว

สำนวนที่ 9 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน” ในหนังสือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หน้า 31 รวบรวมโดยเจริญ ชัยดิษฐ์ดำรง และคณะ พิมพ์ในปี พ.ศ.2542 คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 พิมพ์ที่โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก

หลวงพ่อดิ้ว เป็นพระพุทธรูปบูชาปางมารวิชัย ที่แกะจากไม้แก้ว (ชาวลาวเรียกไม้แก้ว) องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 1 ฟุต 4 นิ้ว สูง 2 ฟุตเศษ เป็นศิลปะแบบอาณาจักรลาว เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย โดยชาวลาวอพยพในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ซึ่งชาวลาวอพยพนี้มาจากเมืองนครพนมเดินทางผ่านบางปะกง โป่งตมก หนองแซ่แวน บ้านเข็ด บ้านศาลา หน้าพระธาตุ บ้านกลาง คลองหลวง และเมืองพนัสนิคม ซึ่งพวกที่นำองค์พระหลวงพ่อดิ้วเมื่อเดินทางถึงบ้านกลางคลองหลวงแล้ว ก็ได้เริ่มเดินทางต่อไปถึงเริ่มต้นของแนวถนนโบราณ เรียกว่า “ถนนพระรถ” ก็ได้ตั้งหลักแหล่งที่นี่ ต่อมาได้มีพระชาวลาว ติดตามมาเพื่อจะนำหลวงพ่อดิ้วกลับคืนมาพบหลวงพ่อดิ้วอยู่กับชาวลาวที่หัวถนน จึงได้ชักชวนกันสร้างวัดและหอพระขึ้น ชื่อว่า “วัดโน” ต่อมาชื่อใหม่ว่า “วัดศิระษณน” และได้ขึ้นทะเบียนเป็นวัดชื่อว่า “วัดหัวถนน” หลวงพ่อดิ้วเป็นที่เคารพนับถือบูชาของชาวหัวถนนและใกล้เคียง ซึ่งนับว่าเป็นที่เชื่อถือเลื่อมใสและเป็นที่ยังคงใจช่วยดลบันดาลให้ปราบกับสิ่งที่ยังนานับการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในฤดูเทศกาลสงกรานต์ ในวันที่ 19 เมษายนของทุกปี จะมีการแห่และพิธีสงฆ์ น้ำหลวงพ่อดิ้ว

สำนวนที่ 10 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว” ในหนังสือวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดชลบุรี โดยกรมศิลปากร องค์การค้าของคุรุสภาจัดพิมพ์ในปี พ.ศ.2544 หน้า 131

หลวงพ่อดิ้วเป็นพระพุทธรูปบูชาแกะสลักจากไม้แก้ว (ชาวลาวเรียก ไม้แก้ว) เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่พุทธลักษณะของหลวงพ่อดิ้วเป็นพระพุทธรูปศิลปะแบบล้านช้างที่นิยมสร้างในประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย หลวงพ่อดิ้วมาประดิษฐานอยู่ที่ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม พร้อมกับกลุ่มลาวอาสาปากน้ำที่มาสร้างเมืองพนัสนิคมในปี พ.ศ.2371

สำนวนที่ 11 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว หัวถนน” ในหนังสือการศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรมประวัติศาสตร์ จังหวัดชลบุรี โดยสมาน สรรพศรี พิมพ์ที่โรงพิมพ์เสียงเชียง พิมพ์ปี พ.ศ.2545 หน้า 65-66

หลวงพ่อดิ้ว เป็นปฏิมากรพุทธรูปบูชาแกะสลักจากไม้แก้ว (คนลาวเรียกว่าไม้แก้ว) ขนาดหน้าตักกว้าง 1 ฟุต 4 นิ้ว สูง 2 ฟุตเศษ ประดิษฐานอยู่ ณ วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

ประวัติเดิมกล่าวกันว่า สมัยหนึ่งนานมาแล้ว เจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์องค์หนึ่งไม่ปรากฏพระนาม มีพระประสงค์จะได้เรือไว้ใช้ในพระราชสำนัก จึงตรัสสั่งบรรดาข้าราชการบริหารให้เข้าไปตัดไม้และให้ชุดเป็นเรือโกลนแล้วจะนำไปแต่งให้สวยงามในเมือง ข้าราชการบริหารก็ปฏิบัติตามรับสั่ง เมื่อได้เรือโกลนจะชักลากลงสู่แม่น้ำโขง ข้าราชการบริหารได้ไปตัดไม้ตัวต้นหนึ่งแล้วทอนเป็น 3 ท่อน เพื่อจะนำมาเป็นหมอนรองรับเรือโกลนให้สะดวกในการชักลาก เมื่อจัดติดเรือโกลนให้สูงขึ้นเพื่อจะได้สอดไม้หมอนเข้าไปรองรับท้องเรือ แต่พอสอดไม้หมอนซึ่งทำจากไม้แก้วทั้งท่อนเข้าไปใต้ท้องเรือ แทนที่ไม้หมอนทั้ง 3 ท่อนจะวางรองรับเรือ กลับหันขอยาวไปตามเรือ แม้จะพยายามสักเท่าไร ๆ ก็ไม่สำเร็จ ไม่ยอมให้เรือยกได้ เป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนักแก่ข้าราชการและได้นามความมหัศจรรย์ทั้งหมดนี้ไปกราบบังคมทูลต่อเจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์ให้ทรงทราบ เมื่อทรงทราบเหตุการณ์โดยตลอด จึงตรัสให้ไป

ตัดไม้หอมใหม่ ก็ทำการชักลากลงสู่แม่น้ำโขงได้อย่างสะดวกสบาย ข้าราชการพาได้นำไม้ดีที่ติดเรือมาทั้ง 3 ท่อน ขึ้นทูลเกล้าถวายให้ทอดพระเนตร พระองค์ทรงรู้สึกอัศจรรย์ในพระราชหฤทัยยิ่งนักจึงดำรัสเรียกหาหมอทรงเจ้าเข้าผี มาเข้าเฝ้าพระองค์ได้ทรงทราบจากคนทรงว่าไม้ดีทั้ง 3 ท่อนนี้เทพเจ้าซึ่งมีมเหศักดิ์สูงสถิตอยู่ในไม้ 3 ท่อน พระองค์ จึงโปรดฯ ให้นำช่างประติมากรรมแกะสลักไม้ทั้ง 3 ท่อนขึ้นเป็นพระพุทธรูป 3 องค์ แล้วพระองค์ก็อัญเชิญ พระพุทธรูปทั้ง 3 องค์เข้าประดิษฐาน ณ วังของพระองค์

พระองค์ได้ตั้งเลกคนจำนวนหนึ่งให้เป็นผู้คอยดูแลรักษาทำความสะอาดสถานที่และคอยผลัดเปลี่ยน ดอกไม้ รูปเทียน เพื่อเจ้าผู้ครองนครจะเสด็จมาสดมภ์ไหว้พระ พวกเลกเหล่านี้เรียกว่า พวกโอกาส พวกโอกาสนี้มี สิทธิยกเว้นไม่ต้องเข้าเป็นทหาร ไม่ต้องส่งส่วยเสียภาษีอากรเข้ารัฐ พวกโอกาสนี้ได้ปฏิบัติต่อองค์หลวงพ่อตัวสืบ ตระกูลกันมาตั้งแต่หลวงพ่อตัวประดิษฐานอยู่ ณ ประเทศลาว และติดตามหลวงพ่อตัวมาประดิษฐานอยู่ ณ ประเทศไทย และได้ปฏิบัติรักษาต่อองค์หลวงพ่อตัวสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้ ต้นตระกูลของพวกโอกาสชื่อว่า นางเทียม เมื่อถึงเทศกาล นางเทียมจะเข้าทรงเหยียบบ่วงทายาท มาสร่งน้ำให้องค์หลวงพ่อตัวเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน

หลวงพ่อตัวมาอยู่ประเทศไทยโดยครอบครัวเฉลยเวียงจันทน์ที่ถูกทัพไทยยกทัพไปตีเวียงจันทน์ แล้ว กวาดต้อนพวกเฉลยเข้าสู่ประเทศไทย บรรดาเฉลยลาวเมื่อถูกกวาดต้อนมาคงนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพสักการะ นับถือคือหลวงพ่อตัวติดมาด้วย

ครั้งแรกพวกเฉลยที่นำหลวงพ่อตัวมาด้วยนี้เข้าไปอยู่ที่พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการแล้วย้ายมาอยู่ที่ บางปู ต่อมาอยู่ที่หมู่บ้านบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วข้ามแม่น้ำบางปะกงมาอยู่ที่หมู่บ้านศรีโพธิ์ หมู่บ้านสวน หมู่บ้านนาป่า ไปงตามุก หมู่บ้านกุฎโง้ง หมู่บ้านหน้าพระธาตุ หมู่บ้านคลองหลวง ตามลำดับ หมู่บ้านหัวถนน ตำบล หัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี จึงเป็นหมู่บ้านที่ประดิษฐานหลวงพ่อตัวจนถึงปัจจุบัน

เนื่องจากหลวงพ่อตัวเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์มาก ชาวเวียงจันทน์ขอหลวงพ่อกลับคืน โดยส่งพระภิกษุ 2 รูปมา แต่ชาวลาวและชาวบ้านหัวถนนต่างก็วิงวอนขอให้้องค์หลวงพ่อยู่กับตนเพื่อเป็นมิ่งขวัญคุ้มครองโรครภัย ให้กับพวกตนภิกษุชาวเวียงจันทน์ผู้มาขอหลวงพ่อตัวกลับคืนเวียงจันทน์ 2 รูป มีความเห็นใจ ภิกษุผู้ซึ่งชื่อว่า หัวท้าวญาชา ได้ชวนชาวลาวและชาวบ้านหัวถนนสร้างวัดหัวถนนขึ้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อตัวและได้เป็น เจ้าอาวาสองค์แรกของวัดหัวถนน ส่วนภิกษุหัวท้าวญานันผู้น้อง เมื่อสร้างวัดเสร็จได้เดินธุดงค์กลับนครเวียงจันทน์ หลวงพ่อตัวซึ่งเดิมเป็นของชาวลาวนครเวียงจันทน์จึงได้มาประดิษฐาน ณ วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี และจังหวัดใกล้เคียงได้เคารพบูชามาตราบเท่าทุกวันนี้

ลักษณะโดยทั่วไปของหลวงพ่อตัวเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขัดสมาธิราบประทับเหนือฐาน บัวคว่ำ บัวหงาย ช่วงกลางทำเป็นแบบหน้ากระดานท้องไม้แคบ ๆ ได้ชั้นบัวคว่ำ เป็นแนวโค้งต่อกันคล้ายแบบฐานสิงห์ ชั้นล่างสุดเป็นฐานเขียง ส่วนฐานด้านหน้าได้ชั้นบัวหงายทำเป็นผ้าทิพย์ห้อยลงมา ส่วนฐานค่อนข้างสูง พุทธลักษณะ ของหลวงพ่อตัววัดหัวถนนนี้เป็นพระพุทธรูปศิลปะแบบล้านช้างที่ปรากฏนิยมสร้างขึ้นในประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาวและท้องที่บางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ตำนานที่ 12 เรื่อง “หลวงพ่อตัว” ในหนังสือบันทึกเมืองพนัสนิคม หน้า 9 โดยมีเกรียงศักดิ์ กาญจนปรกรณ์ชัย เป็น บรรณาธิการ ไม่ปรากฏที่พิมพ์และปีพิมพ์

หลวงพ่อตัว ตั้งอยู่บ้านกลางตลาด หมู่ 4 ตำบลหัวถนน จากห้าแยกวัดปลับตรงไปวัดหัวถนน ระยะทาง 10 กิโลเมตร หลวงพ่อตัวเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย แกะสลักจากไม้แดงซึ่งชาวลาวเรียกว่าไม้ดี ขนาดหน้าตักพระ กว้าง 1 ฟุต 4 นิ้ว สูง 2 ฟุตเศษ เป็นศิลปะแบบอาณาจักรลาว เข้ามาพร้อมชาวลาวที่อพยพในสมัยนั้น และวันที่ 19 เมษายน ของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงเทศกาลสงกรานต์จะมีงานนมัสการแห่งองค์หลวงพ่อตัวไปรอบหมู่บ้านให้ชาวบ้านได้ สรงน้ำ โดยเชื่อกันว่าจะช่วยคลบขันดาลให้ประสบกับสิ่งดีที่มุ่งหวังทุก ๆ ประการ

สำนวนที่ 13 เรื่อง “หลวงพ่อดิ้ว” ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการ เอกลักษณะและภูมิปัญญา อำเภอน้ำสนิคม เป็นเอกสารอัตสำเนา ไม่ปรากฏปีพิมพ์ ซึ่งจัดอยู่ในหัวข้อมรดกทางวัฒนธรรมประเภทโบราณวัตถุ ก.2 หลวงพ่อดิ้ว วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอน้ำสนิคม จังหวัดชลบุรี หน้า 16-18 มีเนื้อหาเหมือนสำนวนที่ 2 และมีคาถากวนยานุของคหหลวงพ่อดิ้วในตอนท้าย

2) แผ่นพับและป้ายประชาสัมพันธ์

จากการเก็บข้อมูลในปี พ.ศ.2558-2559 ผู้วิจัยพบตำนานเกี่ยวกับพระดี้วพระเทียมทั้งในป้ายขนาดใหญ่และแผ่นพับประชาสัมพันธ์ ซึ่งจัดทำทั้งจากวัดเองและหน่วยงานต่าง ๆ

สำนวนที่ 1 ป้ายประชาสัมพันธ์ “หลวงพ่อดิ้ว (วัดหัวถนน) ของเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์ดีแทค ติดตั้งอยู่ด้านหน้าศาลาการเปรียญวัดหัวถนน ป้ายมีข้อมูลตำนานหลวงพ่อดิ้วภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แผนที่จังหวัดชลบุรีและหมายเลขสถานที่สำคัญในจังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 14 เมษายน 2558

หลวงพ่อดิ้ว (วัดหัวถนน) Luang Por Tiew (Wat Hua Thanon)

หลวงพ่อดิ้ว (วัดหัวถนน) อำเภอน้ำสนิคม เป็นพระพุทธรูป ที่ชาวพนัสนิคมเคารพนับถือกันมาก เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยแกะสลักจากไม้เต็ง หรือที่ชาวลาวเรียกว่าไม้ดี้ว เป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะเป็นศิลปะแบบลาวที่ชาวลาวอพยพได้อัญเชิญหลวงพ่อดิ้วมาประดิษฐานที่วัดหัวถนนทุก ๆ ปีในวันที่ 19 เมษายน จะมีการอัญเชิญหลวงพ่อดิ้วแห่แหนไปรอบ ๆ หมู่บ้านตำบลหัวถนน เพื่อให้ประชาชนสรรงน้ำเนื่องในโอกาสเทศกาลสงกรานต์

Luang Por Tiew (Wat Hua Thanon), Amphoe Phanat Nikhom. This important Buddha statue, highly revered among the locals, is in the posture of Subduing Mara (devil) and was carved from a kind of wood called “Tiew”, or “Tiew” in Laotian. The artistic design is of Laotian style. Laotian immigrants who moved here brought the statue with them and installed it at Wat Hua Thanon. Every year on April 19, during the Songkran Festival, the statue is carried in a parade around the village for people to pay respect.

สำนวนที่ 2 ป้ายประชาสัมพันธ์ “ประวัติหลวงพ่อดิ้ววัดหัวถนน วัดหัวถนน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี” ติดตั้งอยู่ด้านหน้าฝ่ายวัดมุงคงหลวงพ่อดิ้ว ในงานประเพณีปิดทอง ขอพร แห่และสรรงน้ำหลวงพ่อดิ้ว ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2559 มีเนื้อหาย่อจากตำนานหลวงพ่อดิ้วสำนวนหลายลักษณะที่พบในเอกสารและหนังสือสำนวนที่ 2 เล่าถึงประวัติหลวงพ่อดิ้วจนถึงสาเหตุที่หลวงพ่อดิ้วประดิษฐานที่บ้านหัวถนนเท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่มีพระภิกษุชาวลาวมาตามหาหลวงพ่อดิ้วและงานประจำปีบูชาหลวงพ่อดิ้ว

ประวัติหลวงพ่อแก้ววัดหัวถนน
วัดหัวถนน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี

หลวงพ่อแก้วเป็นพระนามปากกา แกะสลักไม้แก้ว (คนลาวเรียกไม้แก้ว) ขนาดหน้าตักกว้าง 1 ฟุต 4 นิ้ว สูง 2 ฟุตเศษ

ประวัติหลวงพ่อแก้วนั้นไม่มีหลักฐานที่ไว้เป็นหลักฐาน ประวัติได้มาซึ่งเป็นการเล่าจากคนเก่าแก่ และได้ถ่ายทอดมาเป็นคำขวัญ กวเขียนใบศรีนันทิ ได้จากผู้สูงอายุอย่าง ผู้ที่บูชิ่ง จึงอาจได้ข้อความที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงบ้าง และผู้เขียนคิดว่าถ้าหากมีผู้ที่เกี่ยวข้องหลวงพ่อแก้วนี้แล้ว กรุณาเขียนมาบอกเล่ากับผู้เขียน ผู้เขียนเองก็ขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี เพื่อที่จะได้จนบันทึกไว้เป็นประวัติอีกทอดหนึ่ง

ประวัติเดิมกล่าวไว้.....

สมัยที่ชนเข้ามาแล้ว ที่ประเทศลาว มีเจ้าผู้ครองนครองค์หนึ่ง (ไม่ปรากฏพระนาม) มีพระราชประสงค์จะได้อะไรไว้ใช้ในราชสำนัก จึงคิดสั่งให้บรรดาข้าราชการบริพารไปตัดไม้ไปฆ่า และให้ผูกเป็นเรือโกลน เพื่อจะได้นำเรือโกลนนี้มาค่นแคว้นเมือง เมื่อผูกเป็นเรือโกลนแล้ว จะต้องชักลากเรือโกลนนี้ลงสู่แม่น้ำโขงเพื่อจะได้ส่งลงมาตามแม่น้ำ บรรดาข้าราชการบริพารได้ไปตัดไม้ค่นแคว้นนั้นมาทำเป็นท่อนจำนวน 5 ท่อน เมื่อเก็บเรียบร้อยจึงนำไม้มาวางไว้เพื่อที่จะรวบรวมเรือที่ผูกไว้ ในทางเดินหัวเรือแต่เมื่อนำเรือมาถึงหนองน้ำที่หนองนั้นกลับไม่ขวาง กลับไหลไปตามเรือ ไม่ยอมให้เรือผูกไว้ขึ้นขึ้นกับ อนุมัติพยายามเท่าไรไม่ฟัง 5 ท่อนก็ไหลลงน้ำไป

เป็นที่คร่ำครวญกัน จนบรรดาข้าราชการบริพารเหล่านั้นอ่อนใจ ไม่สามารถนำเรือไปได้ จึงได้ไปกราบทูลเจ้าผู้ครองนคร ครั้นเจ้าผู้ครองนครทรงทราบเหตุ จึงคิดสั่งให้ไปตัดไม้ใหม่เพื่อค่นแคว้น และให้นำไม้แก้ว 3 ท่อนนั้นลงเรือมาด้วย เมื่อออกพระเนตรเห็นเข้าก็อึ้งหวงยิ่งนัก จึงดำริให้เข้าทรงถามถึงประวัติของไม้แก้ว 3 ท่อน ครั้นทรงทราบจากคนทรงว่าไม้แก้ว 3 ท่อนนี้ มีเทพซึ่งมีเหล็กค้ำฝังสถิตอยู่ จึงไปรักให้ช่างแกะสลักเป็นพระพุทธรูป 5 องค์ เพื่อไว้สักการบูชา เมื่อช่างแกะสลักแล้ว ก็นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเจ้าผู้ครองนคร เจ้าผู้ครองนครจึงตั้งเลขคนจำนวนหนึ่งขึ้นเป็นผู้ปฏิบัติองค์พระ (คือรักษาและทำความสะอาดองค์พระ) เรียกคนเหล่านี้ว่าพวกโอกาส (พวกโอกาสนั้นก็ยังไม่ต้องส่งสาย เสียภาษีอากรในสมัยก่อน) พวกชาวโอกาสก็ได้ปฏิบัติองค์หลวงพ่อแก้วนี้มาตั้งแต่ครั้งพระพุทธเจ้ายังประติษฐานอยู่ประเทศลาว จนกระทั่งหลวงพ่อแก้วได้มาประติษฐาน ณ ประเทศไทย ชาวโอกาสก็ได้คิดคำนึงถึงหลวงพ่อแก้วนี้ และได้ปฏิบัติรักษาองค์หลวงพ่อแก้วนี้มาจนกระทั่งทุกวันนี้ คนละครูชาวโอกาสมีชื่อว่า "นางเทียม" ซึ่งเมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์หลวงพ่อแก้ว วิทยุญาณของนางเทียมจะมาเข้าสิงสู่ร่างของคนทรง ซึ่งเป็นการกระทำของชาวโอกาส เพื่อที่วิญญาณนางเทียมจะได้มาปฏิบัติและสงฆ์หลวงพ่อแก้วนี้เป็นประจำทุกปี

สาเหตุที่หลวงพ่อแก้วเข้ามาประติษฐานอยู่ในประเทศไทย

กองทัพไทยได้ยกไปตีเวียงจันทน์ หลวงพระบาง และได้ยกไว้เป็นประเทศลาว ได้นำกองทัพกลับพร้อมกวาดต้อนผู้คนมาเป็นเชลย (เป็นธรรมเนียมของการสมัยก่อนเมื่อรบชนะจะทำกวาดต้อนผู้คนมาเป็นเชลย เพื่อเป็นการตัดกำลังข้าศึก) พวกลาวเวียงจันทน์ที่ถูกกวาดต้อนมาด้วยเป็นจำนวนมาก จึงตั้งท้าวหนึ่งนามสลาอยู่ที่หัวใจ ในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีท้าว เชลยลาวเมื่อถูกกวาดต้อนมาจะนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือมาด้วย คือหลวงพ่อแก้ว เมื่อทางทหารกวาดต้อนมาแล้วก็ได้ตั้งรกรากอยู่ที่พระประแดง ซึ่งเห็นว่ามีความพออยู่ พอกิน อยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาภายหลังพวกลาวได้อพยพแตกกลุ่มมาเป็น 2 พวก พวกหนึ่งไปสู่วาษวิ อีกพวกหนึ่งมาสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกลุ่มนี้ได้นำหลวงพ่อแก้วมาด้วย ต่อมาอพยพไปอีกหลายแห่ง หลงสุดเท่าที่ทราบคือ หมู่บ้านบางปะกง และข้ามแม่น้ำบางปะกงมาอยู่แถวโป่งคานขุ (ปัจจุบันคือ ค.โป่งคานขุ) อพยพเรื่อยมาจนถึงกุ้งไฉ่ หน้าพระธาตุ หมู่บ้านของหลวงพระบางตามอยู่ที่ ค.หัวถนน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี พร้อมกับองค์หลวงพ่อแก้ว

สำนวนที่ 3 ป้ายประชาสัมพันธ์ “แหล่งท่องเที่ยวใน อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี” ติดตั้งอยู่ข้างที่ว่าการอำเภอพนัสนิคมด้านหอพระพนัสบดี ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2559

หลวงพ่อแก้ว เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดหัวถนน บ้านกลางในตลาด หมู่ที่ 4 ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีริมเส้นทางพนัสนิคม – สระสีเหลี่ยม ระยะทางห่างจากห้าแยกวัดปลับประมาณ 10 กิโลเมตร

หลวงพ่อแก้วลักษณะเป็นศิลปะของชาวลาว แกะสลักจากไม้แก้ว ซึ่งชาวลาวเรียกว่าไม้แก้วจึงเรียกพระที่แกะสลักด้วยไม้แก้วว่า “หลวงพ่อแก้ว” วันที่ 19 เมษายน ของทุกปีซึ่งเป็นช่วงเทศกาลสงกรานต์จึงจะมีสักการะแห่งองค์หลวงพ่อแก้วไปรอบหมู่บ้านให้ชาวบ้านได้สงน้ำโดยเชื่อกันว่าจะช่วยคลบน้ตาลให้ประสพกับสิ่งที่ดีทั้งทุกประการ

หลวงพ่อแก้ว เดิมตั้งให้พุทธศาสนิกชนกราบไหว้บูชาที่ศาลาการเปรียญของวัดหัวถนน ต่อมาผู้มีผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างหลวงพ่อแก้วจำลองขนาดใหญ่กว่าเดิมพร้อมทั้งสร้างวิหารองค์ใหญ่และสง่างามเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อแก้วองค์จำลองมาจนปัจจุบัน

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุ เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2537

3) สื่อออนไลน์

จากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับหลวงพ่อดิวในสื่อออนไลน์ระหว่าง ปี พ.ศ.2558 – 2559 ผู้วิจัยพบว่ามียอดผู้เข้าชมเกี่ยวกับหลวงพ่อดิวในเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยจะพบมากในเว็บไซต์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และเว็บไซต์เกี่ยวกับพระเครื่อง ดังนี้

สำนวนที่ 1 เรื่อง “หลวงพ่อดิว วัดหัวถนน อ.พนัสนิคม ชลบุรี” ในคอลัมน์ “เหรียญหลวงพ่อดิว วัดหัวถนน รุ่นโบสถ์ สะเทือน ปี 2519 สภาพสวยมากผิวเดิม” โดยพนัสปรการกร เข้าถึงเมื่อ 5 กันยายน 2559 เข้าถึงจาก http://www.mindamulet.com/product.detail_602737_th_4034742

หลวงพ่อดิว วัดหัวถนน อ.พนัสนิคม ชลบุรี เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งที่ชาวพนัสนิคมและเขตใกล้เคียงให้ความนับถือมาก ๆ โดยเฉพาะในตลาดเก่าพนัสนิคม ร้านค้าของคนเก่า ๆ แถวนั้นแทบทุกบ้านจะมีพระบูชาหลวงพ่อดิว ไว้สักการบูชา ครั้งหนึ่งเคยเกิดไฟไหม้ตลาดเก่าของอำเภอพนัสนิคม สมัยนั้นเป็นบ้านไม้เกิดเหตุการณ์ประหลาด ขณะที่ไฟกำลังจะไหม้ไปยังร้านค้าหลังหนึ่ง เจ้าของร้านนี้นับถือหลวงพ่อดิวมาก ด้วยความตกใจกลัวไฟไหม้ที่กำลังลามมาที่ร้าน จึงได้ร้องตะโกนเรียกหลวงพ่อดิว มาช่วยเหลือ ในขณะนั้นเกิดมีลมแรงพัดย้อนเอาไฟที่กำลังลามมาติดที่ร้านค้าแห่งนี้ ไปในทิศตรงข้าม ทำให้เจ้าของร้านค้าที่นับถือหลวงพ่อดิว รอดพ้นจากเหตุการณ์ครั้งนี้ เรื่องราวที่เกิดขึ้นนี้ยังอยู่ในความทรงจำของชาวบ้านแถวนั้น หลวงพ่อดิวเป็นพระไม้แกะ ศิลปะลาว อายุความเก่าเกิน 200ปี ขนาดไม่ใหญ่นัก มาพร้อมกับชาวบ้านเชื้อสายลาวที่ได้อพยพมาตั้งรกรากในประเทศไทย ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวไทยเชื้อสายลาวให้ความเคารพนับถือมาก อภินิหารความศักดิ์สิทธิ์ของท่านมีมากมาย โดยเฉพาะเรื่องแก้ไขข้อขัดข้องอุปสรรค การงาน ค้าขาย ชาวบ้านมักจะประสบความสำเร็จเมื่อได้ไปกราบสักการะท่าน

สำนวนที่ 2 เรื่อง “ปาฏิหาริย์หลวงพ่อดิว วัดหัวถนน ช่วยคนตกจากศาลาสู่เท้าตึก 4 ชั้น” โดยชาติ เจ้าพระยา เข้าถึงเมื่อ 5 กันยายน 2559 เข้าถึงจาก oocities.org/vinateth/V8.htm และมีสำนวนนี้ซ้ำใน <http://www.g-pra.com/auctionc/view.php?aid=2514099> ปัจจุบันนายใช้ผู้ให้สัมภาษณ์เสียชีวิตแล้ว

ภาพและเรื่อง : ชาติ เจ้าพระยา

เมื่อเอ่ยถึงชื่อวัดหัวถนน คนในจังหวัดชลบุรีจะนึกถึงหลวงพ่อดิ้ว หลวงพ่อดิ้วเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยแกะจากไม้แก้ว ซึ่งคนลาวเรียกว่า “ไม้ดี้ว”

“หลวงพ่อดิ้วเป็นพระพุทธรูปมีความศักดิ์สิทธิ์มาก” คุณใช้เล่าถึงหลวงพ่อดิ้วให้ทีมงานฯ ฟัง จากนั้นก็พาพวกทีมงานฯ ไปกราบนมัสการหลวงพ่อดิ้ว

“ทำไมคุณใช้จึงบอกว่าหลวงพ่อดิ้วมีความศักดิ์สิทธิ์” ผมถาม

“พูดไปมันก็เป็นเรื่องเหลือเชื่อ คุณว่าหลังศาลาการเปรียญหลังนี้สูงไหม ลองกะได้ไหมว่าความสูงประมาณตึกกี่ชั้น”

คุณใช้ชี้ให้พวกทีมงานฯ ดูบนหลังคาของศาลาการเปรียญ “ก็ราว ๆ ตึก 3 ชั้น”

คุณใช้สันนิษฐานแสดงถึงการปฏิเสธร่วมกับกล่าวว่า “ไม่ใช่ตึก 3 ชั้นหรอกครับ มันสูงเท่ากับตึก 4 ชั้น”

“รู้ได้อย่างไรครับ”

“ก็พวกผมวัดกันมาแล้ว ความสูงจากพื้นถึงหลังคาบน เท่ากับตึก 4 ชั้น ความสูงเท่านี้คุณว่าคนทั่วไปหากตกลงมาอะไรจะเกิดขึ้น”

“ไม่ตายก็เลียงไม่โต”

“หากผมบอกว่าเคยมีคนตกลงมาแล้ว แต่เขากลับไม่เป็นอะไรเลย พวกคุณจะเชื่อไหมครับ” คุณใช้พูดอย่างอึ้ง ๆ

“มันเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก คุณใช้พูดแบบนี้เหมือนกำลังจะบอกผมว่า เคยมีคนตกลงมาแล้ว แต่ไม่เป็นอะไรเลยอย่างนั้นใช่ไหมครับ”

“ครับ เคยมีคนตกลงมาแล้ว เขาไม่เป็นอะไรเลย”

“สงสัยคงจะแขวนพระรอด เขาเป็นใครครับ”

“ก็ผมไม่รู้ไง”

ทุกคนมองคุณใช้ด้วยความแปลกใจ คุณใช้ได้เล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเขาให้พวกทีมงานฯ ฟังว่า วันนั้นวัดหัวถนนกำลังเตรียมจัดงานประจำปี “คือในช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ ตรงกับวันที่ 19 เมษายนของทุกปี ทางวัดจะจัดให้มีการแห่องค์หลวงพ่อดิ้ว ไปรอบ ๆ หมู่บ้าน”

“แห่ท่านเพื่ออะไรครับ”

“เป็นความเชื่อมาแต่ครั้งโบราณว่า การแห่หลวงพ่อดิ้วไปรอบ ๆ หมู่บ้าน หลวงพ่อดิ้วจะช่วยดลบันดาลให้พวกชาวบ้านพบแต่สิ่งที่ดี ๆ คนที่หวังอะไรก็จะได้ดังหวัง”

“แสดงว่าชาวบ้านแถวนี้นับถือหลวงพ่อดิ้ว”

“ไม่ใช่เฉพาะพวกชาวบ้านแถวนี้ แต่รวมไปถึงผู้คนที่อยู่ไกลออกไป บางคนอยู่ไกลถึงจังหวัดชายแดนติดกับประเทศลาว และคนลาวอีกเป็นจำนวนไม่น้อยที่มีความศรัทธาหลวงพ่อดิ้ว ทุกวันที่ 19 ของเดือนเมษายน พวกเขาจะมาราชนมัสการขอพรให้หลวงพ่อดิ้วคุ้มภัย ช่วยให้ชีวิตรวมไปถึงหน้าที่การงานดีขึ้น ถือว่าเป็นงานประจำปีที่ยิ่งใหญ่งานหนึ่งของจังหวัดชลบุรี”

“เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคุณใช้มันเกิดขึ้นได้อย่างไร”

“หลังคาของศาลาการเปรียญมันรั่ว ผมก็เลยปีนขึ้นไปมุงหลังคา โดยให้เพื่อนช่วยจับบันไดเอาไว้ ตอนที่กำลังปีนอยู่บนหน้าจั่ว เพื่อนเกิดชักบันไดกลับ ผมเลยเสียหลักตกลงมากระแทกพื้นเสียงดังสนั่น คนทั้งศาลาได้ยืนกันทั่ว”

“ความรู้สึกตอนที่ร่างกำลังลอยลงมาสู่พื้น”

“ตอนนั้นนึกถึงหลวงพ่อดั่งอย่างเดียว ในใจภาวนาขอให้ท่านมาช่วยผม ความสูงระดับนั้นผมมีสิทธิ์ตายครับ มันก็เป็นเรื่องเหลือเชื่อ ขณะนั้นมันมีความรู้สึกเหมือนมีแสงสว่างจ้าวิ่งเข้าหาเรา แล้วผมก็ตกลงพื้น”

“ตอนนั้นรู้สึกเจ็บที่ไหนบ้างหรือเปล่า”

“ไม่รู้รู้สึกอะไรเลย มันเหมือนเวลาที่เรากะโดดลงจากบันไดขั้นเดีย ๆ แต่ได้ยินเสียงคนร้องเอะอะ เขาคงจะตกใจที่เห็นผมตกลงมา”

“พวกที่อยู่ในเหตุการณ์พูดถึงเรื่องนี้อย่างไร”

“เขาบอกว่าเหลือเชื่อ ตกลงมาขนาดนั้นมันน่าจะตาย เขากลามผมว่าห้อยพระอะไร ผมบอกว่าไม่ได้ห้อยพระ แต่ที่รอดตายเพราะตอนนั้นผมนึกถึงหลวงพ่อดั่ง”

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคุณใช้ คงจะกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องอัศจรรย์ ซึ่งนาน ๆ ครั้งจึงจะเกิดเรื่องราวทำนองนี้ เราไม่อาจจะสรุปว่าเป็นเรื่องของปฎิหาริย์หลวงพ่อดั่ง หรือเป็นเรื่องราวความบังเอิญ แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคุณใช้ทำให้เขากลายเป็น “คนเฉียดความตาย”

การเดินทางมายังวัดหัวถนน ตั้งต้นที่จังหวัดชลบุรี จากนั้นเดินทางมาที่ อ.พนัสนิคม ซึ่งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดชลบุรี ระยะทางประมาณ 22 กม. เมื่อถึงตัว อ.พนัสนิคม เราต้องเดินทางออกนอกตัว อ.พนัสนิคม ไปอีกประมาณ 10 กม. ตามเส้นทางพนัสนิคม – สระสีเหลี่ยม สู่ตำบลหัวถนน สังเกตทางด้านซ้ายมือ ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดหัวถนน เส้นทางกรมคมนาคมสะดวกสบาย

สำนวนที่ 3 เรื่อง “หลวงพ่อดั่งวัดหัวถนน” เข้าถึงเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2560 เข้าถึงจาก

www.dooasia.com/chonburi/059k010.shtml

วัดหัวถนน ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 10 กิโลเมตร ตามเส้นทางพนัสนิคม-สระสีเหลี่ยมสู่ตำบลหัวถนน เป็นที่ตั้งของวัดหัวถนน พอถึงช่วงสงกรานต์ วันที่ 19 เมษายนของทุกปี จะมีการแห่องค์หลวงพ่อดั่งซึ่งเป็นพระพุทธรูปบูชาปางมารวิชัยแกะจากไม้แก้ว (ชาวลาวเรียกไม้แก้ว) ไปรอบหมู่บ้าน โดยเชื่อว่าจะช่วยลดบันดาลให้ประสบกับสิ่งที่ดีหวังทุก ๆ ประการ หลวงพ่อดั่งวัดหัวถนนรุ่นแรกสร้างประมาณปี 2495 โดยสร้างตามความประสงค์ของหลวงปู่ทับ วัดหัวถนน สำหรับชาวชลบุรีต้องรู้จักหลวงพ่อดั่ง วัดเขาน้อยศิริวัน ซึ่งหลวงปู่ทับก็คืออาจารย์ของหลวงพ่อดั่ง ซึ่งหลวงพ่อดั่งให้ความเคารพและศรัทธามากที่สุด และจากปากคำของหลวงพ่อดั่งเอง ท่านก็บอกว่าหลวงปู่ทับเป็นเกจิที่มีคาถาอาคมแก่กล้า เข้มขลัง เป็นวิชาที่ได้จากการรูดงค์ของหลวงปู่ทับ ตั้งแต่เริ่มอุปสมบทจนอายุมาก รวมระยะเวลารูดงค์ประมาณ 35 ปี (จากคำบอกเล่าของหลวงพ่อดั่ง) ซึ่งวัดดงมดที่หลวงปู่ทับออกมามีเพียงไม่กี่รุ่น หนึ่งในนั้นคือ หลวงพ่อดั่ง วัดหัวถนน ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดั่งวัดหัวถนนที่หลวงปู่ทับออก เคยมีคนพูดว่ามีความเข้มขลังเทียบเท่าหลวงพ่อโสธร ปี 2497

สำนวนที่ 4 เรื่อง “ขอเชิญสักการะพระพุทธรูปปางมารวิชัย หลวงพ่อดั่ง” โดย Trueplookpanya เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม

2560 เข้าถึงจาก http://www.trueplookpanya.com/new/cms_detail/news/5559

ขอเชิญสักการะพระพุทธรูปปางมารวิชัย หลวงพ่อดั่ง เป็นพระพุทธรูป ปางมารวิชัย แกะสลักด้วยไม้แก้ว ลักษณะเป็นศิลปะของชาวลาว ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุเมื่อ พ.ศ. 2537

พระพุทธรูป หลวงพ่อดั่ง เป็นพระพุทธรูป ปางมารวิชัย แกะจากไม้แก้ว (ชาวลาวเรียกไม้แก้ว) โดยประดิษฐานห่างจากตัวอำเภอพนัสนิคมประมาณ 10 กม. ตามเส้นทาง พนัสนิคม-สระสีเหลี่ยม ณ วัดหัวถนน ตำบล

ห้วยถุน อำเภอนนทบุรี พอลงช่วงเทศกาลสงกรานต์ วันที่ 19 เมษายน ของทุกปีจะมีการแห่หอยหอยไปรอบหมู่บ้าน โดยเชื่อว่าจะช่วยคลอบคลอให้ประสบกับสิ่งที่ดีๆ ประการ

สำนวนที่ 5 เรื่อง “หลวงพ่อดำ” จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%A7%E0%B8%87%E0%B8%9E%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B9%89%E0%B8%A7>

หลวงพ่อดำเป็นพระพุทธรูป ปางมารวิชัย แกะสลักด้วยไม้แก้ว ลักษณะเป็นศิลปะของชาวลาวประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ วัดห้วยถุน ตำบลห้วยถุน อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุเมื่อ พ.ศ.2537

ข้อมูลทั่วไป

ชื่อเดิม พระพุทธรูปปางมารวิชัย หลวงพ่อดำ

ชื่อสามัญ หลวงพ่อดำ วัดห้วยถุน

ประเภท พระพุทธรูป

ศิลปะ ปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง

วัสดุ ไม้แก้ว(ชาวลาวเรียกไม้แก้ว)

สถานที่ประดิษฐาน พระอุโบสถ วัดห้วยถุน ตำบลห้วยถุน อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี

ความสำคัญ พระพุทธรูปสำคัญ ของ อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี

ประวัติ

พระพุทธรูป หลวงพ่อดำ เป็นพระพุทธรูป ปางมารวิชัย แกะจากไม้แก้ว (ชาวลาวเรียกไม้แก้ว) โดยประดิษฐานห่างจากตัวอำเภอนนทบุรีประมาณ 10 กม. ตามเส้นทาง ถนนนนทบุรี-สระสีเหลี่ยม ณ วัดห้วยถุน ตำบลห้วยถุน อำเภอนนทบุรี พอลงช่วงเทศกาลสงกรานต์ วันที่ 19 เมษายน ของทุกปีจะมีการแห่หอยหอยไปรอบหมู่บ้าน โดยเชื่อว่าจะช่วยคลอบคลอให้ประสบกับสิ่งที่ดีๆ ประการ

ประกาศกรมศิลปากร

พระพุทธรูปปางมารวิชัย หลวงพ่อดำ กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุเมื่อ พ.ศ. 2537

สำนวนที่ 6 เรื่อง “รายละเอียดของพระเครื่อง สมเด็จหลวงพ่อดำ วัดห้วยถุน หลงยันต์ห้า สวยกริบ กลองเดิม หลวงปู่ทิมปลุกเสก ปี 18 พร้อมบัตรรับรองฯ” โดยนิเวศ พระเครื่อง เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2560 เข้าถึงจาก <https://www.web-pra.com/shop/new-amulet/show/1039171> มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระเครื่องหลวงพ่อดำรุ่นปี 2519 แล้วให้รายละเอียดเกี่ยวกับตำนานหลวงพ่อดำ

พระสมเด็จหลวงพ่อดำ วัดห้วยถุน หลงยันต์ห้า จัดสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2518 มีขนาดสูง 3.9 x 2.4 ซม. คมชัดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง

...

เมื่อครั้งหลวงพ่อดำ อดีตเจ้าอาวาสวัดหัวถนนได้มรณภาพลงในวันที่ 26 เมษายน 2518 คณะศิษย์ได้ปรึกษากันเพื่อสร้างวัดถมุงคล ซึ่งการจัดสร้างวัดถมุงคลในครั้งนี้ ได้มีมนต์พระเกจิอาจารย์ชื่อดังในสมัยนั้นมาปลุกเสกจากคำบอกเล่าของ หลวงพ่อฮวด เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน และนายหมง มัคทายกวัดหัวถนน รวมไปถึงชาวบ้านในละแวกนั้น บอกว่า มีพระเกจิอาจารย์มาปลุกเสก ดังนี้ 1.หลวงพ่อเอี้ย วัดบ้านด่าน 2.หลวงปู่ทิม วัดลหารไร่ 3.หลวงพ่อดำ วัดวังห้วย 4.หลวงพ่อดัง วัดวังสรรพรส 5.หลวงพ่อบ๊วย วัดลานหอย 6.หลวงพ่อมั่น วัดเนินตมามาก และพระเกจิอาจารย์อีกหลายรูป

วัดถมุงคลชุดนี้มีการสร้างและปลุกเสกในช่วงกลางปี 2518 แต่ด้านหลังองค์พระนั้น ได้แกะพิมพ์เป็น พ.ศ. 2519 เนื่องจากคณะศิษย์ได้ปรึกษากันว่า จะนำไปแจกเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงพ่อดำ อดีตเจ้าอาวาสวัดหัวถนน ในวันที่ 13 มีนาคม 2519

หลวงพ่อดำ วัดหัวถนน อ.พนัสนิคม ชลบุรี เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งที่ชาวพนัสนิคมและเขตใกล้เคียงให้ความนับถือมาก ๆ โดยเฉพาะในตลาดเก่าพนัสนิคม ร้านค้าของคนเก่า ๆ แถวนั้นแทบทุกบ้านจะมีพระบูชาหลวงพ่อดำไว้สักการบูชา ครั้งหนึ่งเคยเกิดไฟไหม้ตลาดเก่าของอำเภอพนัสนิคมสมัยนั้นเป็นบ้านไม้เกิดเหตุการณ์ประหลาด ขณะที่ไฟกำลังไหม้ไปยังร้านค้าหลังหนึ่ง เจ้าของร้านนั้นนับถือหลวงพ่อดำมาก ด้วยความตกใจกลัวไฟไหม้ที่กำลังลามมาที่ร้าน จึงได้ร้องตะโกนเรียกหลวงพ่อดำมาช่วยเหลือ ในขณะที่นั้นมีลมแรงพัดย้อนเอาไฟที่กำลังลามมาติดที่ร้านค้าแห่งนี้ ไปในทิศตรงข้าม ทำให้เจ้าของร้านค้านับถือหลวงพ่อดำ รอดพ้นจากเหตุการณ์ครั้งนี้ ซึ่งเรื่องราวที่เกิดขึ้นนี้ยังอยู่ในความทรงจำของชาวบ้านแถวนั้น หลวงพ่อดำ เป็นพระไม้แกะ ศิลปะลาว อายุความเก่าเกิน 200 ปี ขนาดไม่ใหญ่นัก มาพร้อมกับชาวบ้านเชื้อสายลาวที่ได้อพยพมาตั้งรกรากในประเทศไทยในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวไทยเชื้อสายลาวให้ความเคารพนับถือมาก อภินิหารความศักดิ์สิทธิ์ของท่านมีมากมาย โดยเฉพาะเรื่องแก้ไขข้อขัดข้องอุปสรรค การงาน คำขวย ชาวบ้านมักจะประสบความสำเร็จเมื่อได้ไปกราบสักการะท่าน

หลวงพ่อดำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย แกะสลักด้วยไม้แก้ว ลักษณะเป็นศิลปะของชาวลาว ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุเมื่อ พ.ศ. 2537 พระพุทธรูปหลวงพ่อดำเป็นพระพุทธรูป ปางมารวิชัย แกะจากไม้แก้ว (ชาวลาวเรียกไม้แก้ว) โดยประดิษฐานห่างจากตัวอำเภอพนัสนิคมประมาณ 10 กิโลเมตร ตามเส้นทางพนัสนิคม-สระสีหะลิยม ณ วัดหัวถนน ตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม พอถึงช่วงเทศกาลสงกรานต์ วันที่ 19 เมษายน ของทุกปีจะมีการแห่หลวงพ่อดำไปรอบหมู่บ้าน โดยเชื่อว่าจะช่วยดลบันดาลให้ประสบกับสิ่งดีหวังทุกประการ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวชุตินันท์ มาลาธรรม เกิดที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี เป็นบุตรี นางพนอม มาลาธรรม และนายอลงกร มาลาธรรม สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนพนัสพิทยาคาร จังหวัดชลบุรี สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย (เกียรตินิยม อันดับ 1) จากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ

ปีการศึกษา 2556 จากนั้นได้ทำงานเป็นนักวิชาการประจำโครงการนามานุกรมวรรณคดีไทย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา แล้วศึกษาต่อในระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

